ARCHIV
MĚSTA
BRNA

PRÁVNÍ
KNIHA
MĚSTA
BRNA
z poloviny
14. století
I
ÚVOD
A EDICE

47-015-90
02/63
Cena 100 Kčs

ISBN 80-7029-041-2

MIROSLAV
FLODR

PRÁVNÍ KNIHA MĚSTA BRNA

z poloviny 14. století

I/ ÚVOD A EDICE

PRÁVNÍ KNIHA MĚSTA BRNA z poloviny 14. století I ÚVOD A EDICE

PRÁVNÍ KNIHA MĚSTA BRNA

z poloviny 14. století

I / ÚVOD A EDICE

Tzv. Kniha písaře Jana, jak se dosud nejčastěji, i když ne zcela výstižně, nazýval rukopis č. 2 Archivu města Brna, je nejvýznamnějším sborníkem městského práva na Moravě, pramenem, bez jehož studia se neobejde žádný právní historik zabývající se vývojem městského práva u nás za feudalismu; a totéž platí i o medievalistech věnujících se dějinám městské správy i ostatním aspektům vývoje měst vůbec.

Předložený první svazek díla tvoří kromě vlastní edice právní knihy obsáhlý úvod, v němž autor dodává přesný a zevrubný přehled dosavadních edic a edičních záměrů, sleduje genezi právní

ARCHIV
MĚSTA
BRNA

Fiktivní portrét městského notáře Jana, autora Právní knihy
(AMB, rkp. č. 2, f. 103va)

MIROSLAV FLODR

PRÁVNÍ KNIHA MĚSTA BRNA

z poloviny 14. století

I

ÚVOD A EDICE

ARCHIV MĚSTA BRNA
BRNO 1990

RECENZOVALI: PhDr. František Hoffmann, CSc.
JUDr. Jiří Kejř, CSc.
PhDr. Vladimír Vašků, CSc.

© Miroslav Flodr, Archiv města Brna, 1990

ISBN 80-7029-041-2

De incendio in grē q̄rum ad signa appensa-quantum ad īrās minatorias-quantum ad depingacionem defensionem-talia:

Ostitit Sammeus dēfi ilbat merato Cums de cervicia-y a ligiatrās sep mmag tem die uns fo in domo Cunradi de Tisre yerlisse. Cums Semmenk-hospitan cū sueuisset. Accidit enim vna nocium-m raderna trahere q̄ a sotis suis quesitus nec fuerunt-Cunradus clandi domū fecit-Et cum cura in medium noctis-Custos domus-Sammeo pulsanti hostium-aperuit-Semmeus que ebrietate occidit in cripam-Et cum y Custodem domus-y vnū de sotijs suis tremium sed duci ita immittet-fuerunt-Et quit cum omnium grossi-quibus y custodem vsq; mane seruatis-cum Sammeo iam solutus esset-dicit custi grossi-si bi reliquerint-dicit se multo plures habuisse de quibus custodem q̄ eos sibi rece pit arcubabat-Quo negante-Cunradus dominus domus-Sammeo dicit-Famulum meum-qui de tuis manipas denarios-patus sum coram judicio stancie ut ibi respondeat ad obiecta-Et tu remane & quasi in ira a domina precedente-Cunradus judicem accedens-pcestationem-mi polline de pscriptis-addiciens-q̄ eā in posses libenter-vellet famulum suum judicio stacere-q̄ Sammeus quesmodo responderet-Et cum postea-ire a ires-et sepius Sammeus mercandi causa-domū Cunradi visitaret-semp cum mo nuit-si famulum suum-de denarijs ser ire imperet-q̄ hoc facere formā juris. Quod Sammeus differens facere-huiusmodi verba Cunrado dedit denarios meos m domo tua iudi-quo dolos q̄n uis tacam ista vice-Transacto igit y plus q̄n anno-Cunradus quadam mane m domo sua-signa mendi-si licet sepeam-y tacionem-a cuius fuerit appensa-Quod Dielmo vicino suo sig

ficans-illius fuerit-sicut de eodem-Dicens vero medio anno-certe quodam mane-Cunradus videns appensa m hostio signa simtha signatetio-mouit etiam ei os litteram-que causabat sic-Dom cruciam dem Thelonesch-punge cū bumme cupier bir vnb kromsclag-E alld dy w eu ch helt yadenken-vnb vns gelt das bir i eucr-inung haben wollen-des selben bei bir euch jd̄ncken-das vns das bider hol noch-Oy des nicht gelchaft-so hel bir vns des darholen-bo bir mugen-an euer selbs leib-vnd ob bir an euch melte gelchaffen mogen sy schulle w das bizzel-dar bir vns gereich en hellen-au nachtgepauren-aber bo byr mugen-vnd D tell euer nachtgepauer-das val dar-so wer gedenkt euch noch als w helt-Cumadus ergo cum signis pre dictis-y litera-y vicino suo dicto iurato accedens-eos estimum requisiuit-qui eis lucunt-q̄ sub silencio occultare-si sorti sis Sammeus venmā domo acciuit-et teneuerunt-eo tempe-sicut prius facere-y sueuerat-capuq; fuit-cum designis nec dū sui narrauit-respondit se innocere-et zilla nocte in cultrate grece-sup alle a fuisse-sicut z Cines gurzenleg-p eo fuit parentibus literis testabant-z similr judices z juran de Cuvratina-de alta ewa-de Lentmulchel-de Sulsonia de Gerabn ca de Polnez-z plures nobiles pro eo sep seruunt-Et p eorum vitā fuit honeste se seruauerit z nomen bonum nullius i fame macula lesert-Venerit etiā ad estimum juratos-Dietz Janus de Wadr ict-Wenceslaus miles de Boran-z alius bi viri eternacom laudabilem-dicti Hei rici coram juratis in estimo multiplicat emendantes-Dns etiam Ep̄s Glomūn hoc idem psonaliter affirmabat C Juran ergo pronunciauit-q̄ nō est verisimile-aliū q̄m Sammeum-signa mendi-ei litteram signis inserta-cum is cenos-sicut etiam Dominus vicinus-Cunradi dicebat tantum hominis experiat-quidā se-Pro ute vero causa misericorditer-q̄ testimonium trās-Cunctantem z vnū vocis probos viros-Hainricum de dō maleficio-racionabiliter excusare-z mane cum voluntate-post signa mendi z Semmā venisse-Consilium ergo quasi diffinitiue in hoc-q̄ Hainrico de fenlis-z depingacio y septem testes jd̄ neos est recedendū-Et jurat ista sua ora q̄ littere accusatorie de mendicario-vel alio crimoso mille licet accusatum-simpliciter non redimunt-z me defen

Cause absencie legitime quatuor sunt:

Oy sencer surate peten tibus script est-Et rotula parere absen tie cau sa ut pulsi re que apud vulgares dicit-Ire mor-ul causa i firmandi non fiet-ul causa capiendi ul causa fundacionis aque-sua de fuit ferri non debet C Cause absencie sunt me cognitum demandande-nisi alie cause inci

Sys-primo prefixo ei i venerint: pedimento legitimo-judicio allate nō possit-y triduum est indicianda-nisi q̄ si ad primum nemendo-tere Et causa i pediantur legitima-sicut è capiendi ul simil-sua-extra ipām lata-augere carebu quia impedimento cessante-si quis ei co jure-quod primo animo-sibi competisse gaudere debet C Item-si ys ad allegandas absencie legitime-causam-nunciam mi teri-qui in alia capiat-monat-ul alias i pediat-qui hoc suo sibi nō potest-sed postq̄ impedimentum nunci cessauerit-ul ys ipm poterit-cum eo-si in vent-ap judicium accedit-y juxta-tam prius-q̄m nuncij absencia legitima ys talis-agendo ul respondendo-illum facie actum-quem primo venimo-si impedita nō fuisset-facere debue rat-nō jure-Dic mitricat sime juran de Dysenci Et Cap̄mutras z aquas fundacio-ne pallime seruy-nisa redduī debuit

Tertio-sabato post Epyphaniam dñi-pro dūis-prefixo-Wenceslaus epa trens-dūnum q̄m obtinuit sup petitum absentem-Dodra nostra arca mediam q̄ dragesimam-parvis nemc ei litteras patē tes-in quis scribebat-q̄ si ediens causa legiti ma-audiet seruicio dñi sui Jeskoms de Es sobiez-judicio-in predō saltuario nō potu erit quarere C Queri g̃ntur q̄ hoc obie cto dom̄o-y Wenceslaum facta-sit cassan da C Et respondet pfitemur-q̄ nō-ei eā quatuor sime cause legitime absencie-pre rendens mfirmitatis-ul impedimenti re publice seu dominij-q̄o die-tenuit pfin ul nisa triduum-et me secutus y nūa

am y doneum-seu y trās-suam absencias allegauit-Capcutras aute-que pri uenie ri ad tuitionem-m uia accidere-z aquas in undacio-non pūt semp-nisa triduū-pue clos allegat C Vide ni causis mutuo ys absens gaudeat ruimo longior-

De excommunicatione · quorum ad excommunicandum · & eius excommunicatio

Excommunicatus cum tenebat multos · & suos
quos tractat in curia in causis · quas sibi sub pena
mortis interdixit suas · certo tempore solue
re nomine · Alioquin milites qui in curia tra
cant · & curia curiarum · ad sui iuris gu
bernium ducere deberet · abdenus · tandiu
remanere · quousque · solucionem prestiterit de
bitum procurauit · Debuit igitur in tempo
re prefixo nō soluere · miles ad curiam cū
stit intrans · & curiam predictum de curia
re capitali ducere volens · plurimus est hoc
facere · p̄ iudicem · & iuratos · Quare ego
miles · utrum intra pomerium leges · de
cimus iudicium curiarum · nō debeat sibi
aliqc̄ congari · q̄ in curia curiat capiat
& extra curiam educat · Ex pte vero c
sibi curiarum allegantur · & curiarum · ci
tus · & priuilegia curiarum · p̄hibeant · ne
de curiam capitalem ducat · ut hoc q̄ mi
les petit · nō debeat · & iudicium · tamen
irrationabile · p̄hibet · ¶ Super quibus
allegacionibus · pro diffinicione · istis ver
bis · distinctum fuit · & duplex est · us
sen priuilegium · Quoddam · quod est · con
ductum · in fauorem · p̄sone · sicut verbi · gr̄
cia · Si maritus assignauit uxori · aliq̄
hereditatem · pro dote · illam · nisi · ecclesia
alt · nec vendere · nec alienare · p̄t · Aliud
aut̄ est · ius · priuilegium · introductum · in
fauorem · communitatis · sicut · istud · quod
situm · curiarum · Cum · sic · ergo · ille · allegat
m̄ priuilegia · nobis · primo · sunt · inspicienda
quo · & in q̄ · consistunt · & · deinde · videnda · sin
gularis · videre · renuncia · aut · potest · Sed
aut̄ · tum · quia · communitati · datum · & · no
¶ Dicendo · ylona · renunciat · primo
tum · ad talem · renunciacō · quando · tua
communis · non · obtinet · curiam · & · gratiam · de
mandam · Quia · tunc · cū · Cum · aut̄ ·
renunciat · secundo · tali · renunciacō
autem · quia · cum · nos · communitas · de · iure · facere
nō · possunt · licet · de · facto · fecerit · curiam · et
gratiam · seruare · non · opponitur · nisi · velit
¶ Solus · siquidem · est · q̄ · ob · aliquam · ir
racionem · militis · que · fundat · sibi · p̄missa
priuilegia · iure · in · fauorem · p̄sone · cessa
runt · curiam · curiarum · & · communem · formam
iuris · & · priuilegii · in · fauorem · curiarum · q̄
bus · ylona · renunciare · non · potuit · cessa
re · debet · prohibere · ne · dictus · ciuis · extra · q
uitatem · ducat · Si · aut̄ · voluntate · eius · aliq
mis · ciuis · ius · priuilegium · communitatis
obtinent · ad · seruandum · p̄missum · suas
suas · cet̄ · q̄ · iudicium · excellentius · ¶ Et
est · simile · cum · vis · iscat · comme · q̄ · nos
pro · debitis · vita · sit · pro · aliquibus · q̄ · nos · ali
quis · nō · saluat · debitum · q̄ · sibi · pena · ca
pitis · se · soluere · velle · promisit · Tamen · ta
lis · auxilio · iudicis · si · sup · eo · inuocati · in
cut · mortis · supplicio · iis · est · tradendus ·
¶ Et · pro · ista · materia · nota · hic · q̄ · pri
mus · est · publicum · auctoritate · iudicata
te · ut · quia · ius · fisci · ut · quia · publica · v
tatis · ut · muros · aut · communi · nō
sit · aut · auctoritate · tantum · nō · tame
utilitate · vera · & · tunc · Aut · est · statutum
tantum · utilitate · communis · aut
emum · primo · casu · p̄t · renunciari · si
sit · priuilegium · siue · ius · ex · aliquo · etiam
tu · ut · pacto · Si · vero · ultimo · utilitate · q
est · publica · & · renunciantis · tunc · nō · licet
& · hoc · iuro · q̄ · hoc · pactum · nō · valeat · q
quod · faciunt · creditores · q̄ · debitor · nō · va
leat · p̄bere · solucionem · mihi · q · Scriptura
cum · sit · communis · utilitas · reipublicaco · et
nō · debet · angustiari · cogna · p̄bacōni · sed
tum · quod · in · fauorem · est · inductum · q
pertinet · in · ea · publica · utilitas · renunci
ari · p̄t · Et · hinc · est · q · nō · valet · pactum
ut · dos · ulterius · die · reddat · quia · in · hoc
& · publica · & · communis · utilitas · ut · certo
die · reddatur · & · iuxtas · solucio · respectu
¶ Item · aut · ius · est · ut · p̄ius · hic · ut
percipiat · & · tunc · renunciari · non · p̄t · aut
in · remissione · & · tunc · p̄t · ¶ Item · aut · ius
est · generale · & · tunc · nō · licet · aut · speciale
& · tunc · si · odio · nō · licet · Si · vero · fauore · li

De quotmonitis ingrē · quātū ad vocandū · & numerus

Quotmonitus · & · quotuplex · debet · esse · actor · ad
querimonias · q̄ · facit · ut · vocare · possit · ci
tandā · parte · contra · quam · querimonia · fit · Et
ordinarie · quatuor · sedibus · & · bancis · iudi
cariis · p̄mittit · nisi · forte · alis · querimonia
actoris · extra · iudicium · facta · ex · pte · rei · p
uocatos · & · iudicem · fecerit · p̄fectos · & · actor
deliberacōne · p̄habita · voluntate · ad · hoc
se · obliget · q · ulām · postea · nō · velit · extra
iudicio · reuocare · ¶ In · causa · etiam · pecu
niali · seu · debitoria · actor · de · vno · homine · si
mul · & · semel · in · iudicio · tantū · tres · querimo
nias · mouere · p̄t · ¶ Reo · vocato · autē ·
secundum · numerū · vocatos · p̄t · quotquot
as · multiplicare · De · Quotmonitis · ad · de
fensionē · in · causa · ciuili · quātū · ad · numerum
tes · in · causa · vero · criminali · plures · q̄ · tres ·
de · reo · possit · simul · in · eodem · iudicio · queri
monias · mouere · tamē · si · reus · petit · q̄ · ad
uocatum · sui · statim · ad · vnam · querimo
niam · est · eius · responsio · audienda · qua
audita · finaliter · discussa · monet · secunda
qua · finaliter · expedita · eodem · modo · fiat · de
aliis · successiue · De · Quotmonitis · iuratis
Si · reus · quotmonitus · iuratus · seu · scabinus · p · ec
purgacōne · euadere · debuerit · non · teneatur
se · expurgare · quia · si · homo · omnium · non
iuratus · in · causa · diuturnitatis · equali · es
mulem · sibi · moueret · questionem ·
Pmi · aduersus · plurimos · sufficiat · vna · res
ponsio · de · facto · plurimi · ponsio · generalis ·
runt · plures · homo · in · quem · pro · debitis
per · tres · querimonias · possit · vna · responsi
one · generali · sine · iudicio · ita · q · causam
nō · debet · respondere · ¶ Quibus · respon
sum · sint · q · si · reus · in · responsione · excipiat
verbum · quod · includat · vniuersalem · negati
onē · sicut · verbi · gracia · Si · dicit · Nichil
teneor · sibi · tunc · respondet · actor · causam · nō
perdet · hoc · tamen · nō · obstante · ut · reus
querimonias · actoris · confiteatur · p · ea · iuramenta
se · expurgabit · Hoc · intelligo · si
actor · perniciosi · si · autē · tacēdo · hoc · consentiret
reus · iuramento · simplici · absolueret ·

De querimonijs p̄ plaga · & numero plagarum

Secundum · numerum · plagarum · dēas · plaga
ge · & · numero · quemadmodum · prout
multiplicari · & · sicque · in · plurimis · locis · in
quid · fustigacō · magnam · gratiam · vendicā
audiā · & · idem · queror · fieri · de · enormi
plagarum · dictarum · plaga · secundum · numerum
verū · digitos · manus · nō · multiplicat
dē · querimonie · sicut · rudes · villani · putat
Et · debent · prescripte · plage · recentes · & · si
signis · clarioris · vlceris · alias · mortue · vel · clos
uitatis · ad · oculum · ostendi · alias · ex
querimonie · nō · audiantur · De · grumosis
pro · vollastis · pro · miseo · & · de · vehementi · dicere
& · aliis · accessoriis · quibus · nō · auditur ·
Sustinus · deus · mortem · fulminde · cui
catis · & · clericis · quidam · egredientes · ci
uitatem · ad · iuncem · se · vulnerauit · & · eodem
die · ambo · mortui · sunt · Et · ad · quid · hoc · con
vulnera · sibi · mutuo · inflixerunt · & · re
medium · alias · suas · pr̄ · deum · ea · de · dal
sent · & · relaxallent · videbatur · alicui · q · ille
querimonias · de · vulnibus · sibi · inflictis · non
deberent · admitti · Dicendum · vulnera · his
mide · pro · quibus · de · vollastis · pro · vulnere
ac · pro · aliis · accessoriis · qualibet · accusate
mercede · finitis · fuit · in · castro · q · tale · ac
cusatio · tanquam · frivola · nō · est · eadem · ra
tione · admittenda · Et · hic · colligo · q
relatum · seu · remissio · principali · accessoria
sint · remissa ·

De dampnis inferendis p quibus de iure pt

S agi-

Hayn
ricius sch
num est.
tic. Per
quiert
de paulo
q dolens
quodā
sim eccl
cerit. pī
qua rte
decretū
ms ole
sim non
retinuit. eūsoc dampnū in clericis q̄ ad
medium ferunt̄ estimat. precepit. requiri
urū de iure ei debo. dimm sibi dampni
paulus nō deberet restituere restituere. ¶ Ha
lus vero ebellis de debo. plenum sibi iusti
tiam dictam. unū. q dampno teneat respō
dere. ¶ De quo cum plenius iuris ignari. petunt
informari. ¶ Et dato q̄ nō teneat respōdere
nunc. secundo petimus obtemperari. ut sim pli
pro nullo vel saltem. si aliquod sit dampnū
pro quo ad modum grīmonīā actoris. re
deberet. secundū iusticiā respondere. ¶ Cui
ad primū respondetur. sic. q̄ quia petitio si
placet equitibus est de dampno. nō misereri
do. q̄ paulus dampnum sibi. inuisceri. reti
nere. retinendo debo. nō teneatur. q̄ dampno
respondere. Nude sicut nō generaliter. q̄ omī
dampno ecclesiarum actori iusticia. sic nec
reum q̄ecer. ad omem quelimoniā de debi
to respondere. Iuxta enī dampnū laborā
tibus. in temporalibus. sicut casus forensis cō
sueuerit. euenire. de quibus veniet de iuris
stringentibus. ipsi nō poterit accusari. ¶ Ad
solēm vero. q̄ quia. cum genera deroget ge
specie. quodlibet modo restringit. primū. religion
sium sint. q̄ multos. callos. peritosque dei ac
rei noverimus. iusticia nō negan. reis ad
eius querimonias respondere. ¶ Sugestim
est pro dampno secundo. ¶ Et sedo. q̄ dāp
no. primo. dico. et. vulgariter. dicendo. vnde
erbeschaden. vnd gelouben schaden. ¶ Nude si
actor. requerit. q̄ restituas. faciam. tagrus
sius. quidam abbas. bonos vel rogat. fugetā a
liquis. animam. dampna. fecerit. eis. mox
vel. modis. modis. amone. quos. precipiatis. si
nalis. ¶ Vel si requerit. q̄ veniamus. in pone
do. fundamenta. pro structura. domus. fue
limites. arce. que. euellat. reponas. sui. ter
mini. rumpat. vel. pariem. specialē. pro. su
a. domo. sicut. rte. sua. pecunia. destruxerit.

fecit. erradicat. vel. stillicidia. tecti. sui. q̄. ca
nale. primi. ad. ecclesiam. vel. stillicidia. tecti. sui. q̄. ca
nale. primi. ad. erratam. vel. alterā. publicā
educere. nō. curet. de quo. dampnū. petatur
¶ In tali casu. omni. debet. requirens. ul
tria. exhiberi. rens. sue. querimonie. respō
dere. ¶ Dumlit. q̄ampno. primo. dico. sicut. q̄
in. gracia. Sancti. accommodat. Cipun
tado. pecuniā. sibi. mutuat. ecclesiam. q̄. si. mutu
cam. nō. solvat. immo. sibi. requirat. vulg
sibi. dampno. quod. dampnū. contractus. q̄
mittit. sibi. solvere. sicut. Hieronimā. primi
talem. subjacet. casui. similit. contractus. sue
tus. judicio. q̄. Samuelī. debet. eius. firmo
mis. pro. dampno. respondit. q̄. fuerit. sibi. pa
ci. de. justicia. q̄. iudere. sui. vetuit. tamē. casu
predicto. q̄. actorem. excepīs. rerum. tractat
in. causam. talis. prestacio. publicata. vel
causa. est. facienda. ¶ In primo. enī. dampno
hereditario. debet. judicem. juramto. ad. vi
dendum. dampnum. de quo. vult. requiri. ad
hereditatem. ducē. vtrīs. qualiter. dampnū
cē. ad. oculum. demonstrent. ¶ In secundo. q̄
cī. pecuniā. sibi. dampno. siqd. illum. qui. vt
sibi. restituere. tenetur. vult. tergere
debet. privilegiis. scriptis. vel. aliis. documentis
legitimis. coram. judice. juramto. ostendere
quod. enim. solucionis. translucrit. precia
re. facere. q̄tali. die. quia. sunti. memoria
recidunt. vel. scripta. juramto. notarior. a
tanta. vel. tanta. q̄stitate. dampnū. quia. q
clam. nominabit. debitum. sibi. restituere
tis. enī. factis. querelis. sup. dampno. coram
judice. in. queimonia. proinde. judex. tene
tur. requirentis. justicie. plenitudinē. exhi
bere. Et. hoc. est. q̄d. vulgares. dicunt. idem
mico. Man. richt. nicht. vmb. schaden. dem
mund. vmb. erbeschaden. vnd. vmb. gelobten
schaden. d. da. bevart. id. De dampnis de
vari. de. Cristans. scripte. ordinatis. facendis
cunt. sic. Quidam. coram. nobis. aliquā
du. pro. missis. domos. vulgariter. dictis
reiben. judicio. eorundem. quos. vtrius
eidem. missicia. domui. sue. jure. attinere
a. eumdem. dampnia. que. occasione. hu
modi. pregat. ab. altero. repetunt. q̄ cum
dimmum. eis. finalem. de. dictis. placitā
di. dampnis. assignaremus. actor. pro. si
crem. sui. reus. vero. socium. sui. cos. pe
rantes. destruxerunt. protestantes. simpli
citer. q̄. dicto. plenarie. adelle. nō. possent. cum
quibus. q̄. penatrones. eisdem. nomine. cor
fierent. erat. hoc. venire. nostrē. sui. vero. pe
tentes. peterunt. iidem. primo. dem. pa
tionis. officium. se. velle. subire. nec. re
cusarunt. nec. verbotenus. contradixerunt
sed tandem. omnino. actor. optarut

De officio pastoris & custodia pecoris & periculis ad mercedem missis :-

nistri
uersa
e villa
e. finx
ter m
sitio de
officio
pastor
custo
dia pe
corū. re
res. cr
cos re
lacūe
q̄ ma
rem. sit. occupeniam. circa talia. qui ci
ues. de. subscriptis. sunt. instructi. ¶ Pri
mo. q̄. nullus. civibus. pecora. que. greges
sequi. sit. domi. tenere. debet. puer. senex. a
pecudes. specialiē. feminas. mulieres. mun
eures. ¶ Item. nullus. sicat. quum. pastu
rem. in. suis. locis. quum. pastor
cerpsis. aliquibus. villis. in. quibus. hō. ad
mittus. habens. trium. laneos. agros. ex
ebucudine. sit. pastus. duos. fratres. in
cythonem. habere. sit. pro. omnibus. pecora
lem. ¶ Item. Si. pastor. eis. solvetur. pe
cuni. de. laneis. nunc. ne. villa. pastore. careat
adhuc. his. additionem. ut. premissum. est
de. laneis. suis. pastor. pecum. solvet. sicut
premissum. ¶ Item. pastor. quecunq;
de. porcinibus. aute. quis. pastis. tres. villa
non. mulcent. illa. solvet. sed. que. p. pecu
nem. ut. unum. capta. fuerint. si. sicq; ea. p
vnū. reddem. clamorem. se. fecisse. pbauerit
illa. nō. solvet. talis. debis. quia. pastor. e
m. campus. juer. ut. mulier. esse. sit. ¶ Pre
si. vnum. pecus. lesit. aliud. pastor. pro. eo
fuerit. accusatus. si. vult. innocens. fieri. sub
uramento. suo. demonstrabit. illud. q̄d. a
liud. fecit. Si. vero. facto. lesum. pecus. p. pā
tos. tractatum. dnō. pecoris. quod. lesuras
fecit. ad. sui. scabulum. recipiet. quia. pastor
& custodiens. quousq; ad. campum. re. po
tens. vero. dnō. canum. restituat. & alligat.
Si. vero. in. eius. patie. mortuū. fuerit. tarū
solvet. ¶ Item. Si. pastor. accusatur. q̄. pe
cus. ad. villam. nō. impulerit. suo. imanie
ro. se. occupabit. tamen. si. harum. facta. i
pulsione. pecus. dominum. nō. venerit. & dō
mus. pecoris. assumptus. duobus. probis. vi
ris. pastorem. accedent. & de. pecore. juxta. i
culpatuerit. tunc. pastor. se. purgacione. c
cessante. pecus. solvet. Si. vero. pastor. de
cat. pecus. aute. se. pulsum. nō. fuisse. duo

pecoris. cum. duobus. probis. viris. qui. ve
denerit. melius. probabit. q̄. pecus. ante
pastorem. pepulerit. quā. pastor. pulsa
tionem. innocentiam. demonstrare. ¶ Co
sueudo. tamen. singulas. villas. in. simi
lis. omnibus. est. pro. lege. tenenda. ¶ In
omnibus. alijs. necessitatibus. rusti
um. quicquid. magister. rusticor. quasi
ad. villana. cauquestria. & situata. pro. y
clusare. ville. cum. assisa. maioris. vrīs. eiu
tatis. statuerit. ordinauerit. hoc. mino
pars. ratum. habebit. nec. poterit. reclama
re. ¶ Item. Si. pecus. ad. pascendum. al
cuius. missum. fuerit. videm. monstrat. de
tenore. ut. p. predones. rapiat. alle. cui. mi
sum. fuit. ipsum. nō. solvet. Si. tamē. ta
le. dampnum. pecoris. non. accidit. sua. ne
gligencia. faciente. si. aute. p. furtum. da
mus. pecoribus. corpum. fuerit. quin. solu
¶ Item. Si. ex. pestilencia. quod. vulgariter
schelm. dicitur. monstrat. tunc. curam. dñi
grando. liber. est. Si. autē. sine. licencia
dñi. aliquis. est. quin. aliquā. ecclesiā. videm
monstrat. ut. decretum. est. ut. alia. modo. p
datur. quin. solvet.

M.
V.M.C.ET.A.H.O.

ÚVOD

Dosavadní edice a ediční záměry

Brněnská právní kniha, zpracovaná pro potřeby města v polovině 14. století tehdejším městským notářem Janem, patří k těm vzácným právním památkám, které v době svého vzniku představovaly mimořádný tvůrčí čin a posléze také ovlivnily zásadním způsobem celý vývoj v dané sféře. Promyšlená, jasná a tudíž dobře srozumitelná koncepce díla, funkčně plně odpovídající potřebám právní praxe, šíře obsahového záběru, mnohostranně postihující problémy městského práva, pokročilost právního nazírání, projevující se navíc zde velmi ranou a přitom výraznou, přímo programovou, recepcí římského práva — to a mnohé další klady byly natolik zjevné a svojí progresivností významné hodnoty, že snadno umožnily, aby právní kniha zůstala po staletí základním kamenem brněnského městského práva v celém rozsahu jeho působnosti a současně nalézala přijetí v četných jiných městech tak dalece, až se nakonec stala jedním z hlavních pilířů novodobé unifikace městského práva v zemích České koruny.

Tento mohutný, vpravdě monumentální vzestup díla, koncipovaného původně jen lokálně, dokládá dodnes neobvyklá šíře a rozmanitost forem jeho tradice.[1] Dokladem v tomto směru nad jiné významným je tištěné vydání již z konce 15. století.[2] Samu jeho realizaci nelze totiž chápat úzce ve smyslu kvantitativním, tedy pouze jako výraz tak mimořádné šíře zájmu, že se sahá k hromadnému rozmnožení tiskem. Je třeba v ní též vidět důsledek kvalitativních změn v dosavadním nazírání na specifické postavení a funkční určení právní knihy vůbec a potud i určitých záměrů s jejím budoucím posláním v právním životě. Tištěné vydání samozřejmě přispělo k nebývalé publicitě knihy, která se stala užitečnou příručkou i mimo vlastní sféru městského práva a nalezla odezvu též v cizích zemích. V pozdější době pak připadla tištěnému vydání jiná významná úloha. Zatímco dříve sloužilo především potřebám právní praxe, postupem vývoje se úměrně s poklesem praktického významu právní knihy stále více stávalo vítaným studijním materiálem právní teorie a zejména rozvíjejícího se právněhistorického studia. Nabylo tak charakteru odborné historické edice, o to cennější a vyhledávanější, že podobná dostupnost starobylých právních památek takovéhoto specifického zaměření a významu byla v počátcích bádání naprosto výjimečným jevem. Edice byla také vydatně badatelsky využívána, přispěla k odbornému věhlasu právní knihy a tak vlastně v nových podmínkách a na novém poli udržovala toto pozoruhodné právní dílo v popředí zájmu.

Právem tudíž můžeme tištěné vydání z konce 15. století uvést i na tomto místě jako nejstarší z dosavadních edičních pokusů o zpřístupnění brněnské právní knihy. Ačkoliv publikace vycházela z odlišných podnětů a sledovala zcela specifický cíl, měla jeden podstatný rys společný s posláním edice motivované historickým zájmem: zpřístupnit širokému okruhu potencionálních uživatelů

určitý text v kvalitním podání. Na této úrovni pak nemohlo být mezi oběma přístupy valného rozdílu, neboť nároky a možnosti tehdejší historické ediční práce (nejen v době vzniku tisku, nýbrž i v dalších stoletích) se převážně omezovaly na pouhou reprodukci příslušného textu podle vesměs náhodně vybraného pramenného zdroje. Možno říci, že za těchto okolností skýtal praktický právnický zřetel publikace dokonce lepší předpoklady k úspěchu, což ostatně potvrzuje i sám konečný výsledek, který po všech stránkách převyšoval to, co mohla v té době i později přinést edice vedená spíše historickým zájmem.

Především zde byla vyloučena možnost nahodilé volby předlohy, naopak, vše jednoznačně směřovalo k úředně platnému textu. To sice fakticky znamenalo, že za základ byla vzata verze užívaná v době vzniku tisku, nikoliv tudíž původní znění, ovšem v rukopisném podání vlastního provenienčního centra daného práva. Díky tomu prvotisk přináší text,[3] který není příliš zatížen různorodými dodatky pozdější tradice,[4] jinak však přirozeně přejímá její drobnější úpravy.[5] Rozhodně poskytoval na svou dobu velmi dobrou náhradu originální verze a mohl potud dokonce obstát i v porovnání s daleko pozdější novodobou edicí. Také po formální stránce šlo o zdařilé dílo. Velký formát, vhodná grafická úprava a dobré tiskařské provedení, to vše usnadňovalo přehlednost látky a dodávalo publikaci přes její příručkový charakter ušlechtilý ráz. Není pochyb o tom, že toto vydání mohlo plně uspokojit nároky a potřeby rozvíjejícího se právněhistorického bádání. Pokud se na jeho základě nedosáhlo tehdy významnějších poznatků, pak to nepochybně nebylo vinou edice, nýbrž nedostatků vlastní badatelské práce.

Téměř tři a půl století muselo uplynout, než se začal rýsovat projekt první novodobé edice brněnské právní knihy. Vznikal jako organická součást široce pojatého ediční plánu, který usiloval o vytvoření solidního pramenného základu pro postižení právních aspektů německé kolonizace v českých zemích.[6] Jeho autorem byl na přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století Emil František **Rössler** (1815—1863), rodák z Mostu v Čechách, posluchač práv na pražské univerzitě a záhy po absolutoriu suplent její stolice rakouského občanského práva.[7] Pilným studiem v archivech a knihovnách shromažďoval již od dob studií dochované prameny a dokázal také získat pro svůj záměr zájem i přímou podporu z řad předních badatelů, ať již to byli z české strany Hanka, Šafařík, Palacký, či Rösslerův spolužák a přítel V. V. Tomek, z německé strany pak Jacob Grimm, C. G.Homeyer, J. Weiske a M. Haupt. Poměrně brzo, na jaře 1845, vydal Rössler první svazek edice, věnovaný pražskému městskému právu.[8] Krátce nato mělo následovat vydání brněnské právní knihy, ovšem Rösslerovy další životní osudy oddálily jeho realizaci až na počátek padesátých let, značně ztížily celou práci a provedení ostatních částí ediční projektu vůbec znemožnily.

Rössler totiž již v roce 1846 dosáhl toho, že byl povolán na vídeňskou univerzitu ke konání přednášek z dějin práva v Rakousku.[9] Pedagogické povinnosti plně absorbovaly jeho pracovní čas i zájem,[10] a když se po počátečním úspěchu slibně rýsovala možnost definitivního zřízení stolice a profesury, soustředil svou pozornost plně na tuto novou oblast činnosti. Ještě v roce 1847 podnikl cestu do Frankfurtu nad Mohanem na shromáždění germanistů, aby se tu osobně seznámil s předními zástupci německé vědy. Od tohoto odborného zaujetí odvedly Rösslera události revolučního roku 1848. Rösslerovu aktivní účast v tehdejším veřejném dění usnadnila sama podstata jeho naturelu a uspíšil

ji jeho myšlenkový rozchod s rakouskými poměry. Dal se zvolit poslancem za žatecký obvod a ve Frankfurtu se také postavil na stanovisko Gagernova programu. Tento málo uvážený, převážně emocemi motivovaný postoj politicky zcela nezkušeného Rösslera se stal pro něho osudným životním mezníkem. Především to znamenalo definitivní rozchod s habsburskou monarchií. Návrat do jejích zemí byl sice v zásadě možný, avšak pro Rösslera zcela bezperspektivní. Rozhodnut zůstat v německých zemích, hledal zde vhodnou příležitost k pokračování své univerzitní dráhy. Díky podpoře vlivných přátel (mezi nim i G. Waitze) byl pověřen jako soukromý docent přednáškami o německých právních dějinách na univerzitě v Göttingen. Byl to sice slibný počátek, avšak záhy se dostávalo Rösslerovi stále zřetelnějšího náznaku, že ani zde nemá tuto cestu v budoucnu otevřenu, a to rovněž pro politické postoje v roce 1848. Na jedné straně jednoznačně klasifikován jako stoupenec císařské strany, nyní odmítané, a na druhé straně omylem zaměňován s radikálním Gustavem Adolfem Röslerem, ztrácel v složitém soukolí schvalovacího řízení jakoukoliv naději na další perspektivu.[11]

Za podobných okolností by stěží komu zbývalo místo pro soustavnější práci. Tím spíše tomu bylo v Rösslerově případě. Rössler se totiž dával strhnout novými úkoly vždy natolik, že plně absorbovaly jeho pozornost, přirozeně na úkor realizace starších plánů. Musí tudíž překvapit, že se Rössler na jaře roku 1848 odhodlal k zahájení tisku svého díla. I když měl mnohé nepochybně připraveno již z doby před rokem 1846, vyžadovala zejména vlastní ediční část ještě spoustu úprav, doplňků a celkové revize, pro což autor neměl v té době ani dostatek času a možností, ani potřebnou koncentraci. Toto v jádře neuvážené rozhodnutí bylo zřejmě vedeno snahou po rychlém hmatatelném výsledku, který by podpořil tehdejší Rösslerovy univerzitní aspirace. Následující události další tisk knihy pozdržely,[12] a když se Rössler za svého göttingenského pobytu k dílu znovu vrátil, chyběly mu k jeho zdárnému dokončení takřka elementární předpoklady. Bez přímých kontaktů s českými zeměmi a s nepřipraveným rukopisem zůstával zcela odkázán na pomoc přátel, kteří podle jeho instrukcí prováděli závěrečné práce spojené s edicí a jejím tiskem. Mnoho práce tu vykonal Rösslerův bratr Wilhelm a zejména brněnský městský archivář Polykarp Koller, který mimo jiné sám připravil celou edici příloh.[13] Celý vznik edice tak probíhal v naprosto nepříznivých podmínkách, zcela protichůdných základním potřebám podobně náročné práce, a vedl přirozeně k výsledku s mnohými negativními rysy.

Rösslerova edice[14] brněnské právní knihy byla dílem značně nedokonalým a tuto skutečnost si dobře uvědomovali již jeho současníci. Přílišné množství chyb tiskových i chyb v transkripci a interpunkci zbytečně znehodnocovalo tento ediční počin, komplikovalo jeho využití a vedlo také k mnohým nedorozuměním i scestným výkladům. Zvlášť tíživým nedostatkem byla pro badatele podoba textu, kterou Rössler neuváženě vytvořil z rukopisů různých dob bez náležitého zřetele k původní podobě díla a k pozdějším doplňkům a úpravám.[15] Mnohé chyby mají zajisté svůj původ v podmínkách, za nichž Rössler edici dokončoval, jiné jsou pak zřetelně důsledkem jeho mezerovitých znalostí materiálu a malých zkušeností na tomto poli. Nad vším však spočívá jako temný rušivý stín Rösslerova nestálost i tvůrčí neklid, příliš snadno obracející jeho pozornost k stále novým a vesměs náročným úkolům a vnášející tak do celé práce nežádoucí chvat. Při všech těchto nedostatcích a jejich nepříjemných

důsledcích by ovšem bylo nespravedlivé vůči Rösslerovi odsuzovat jeho práci jako celek a nevidět její nesporně pozitivní rysy. Postihl především daný problém v celé jeho šíři. Seznámil se s početným okruhem rukopisů a pokusil se o jejich klasifikaci, shromáždil základní prameny ke genezi brněnského městského práva a dotkl se všech hlavních otázek týkajících se vzniku právní knihy i jejího dalšího vývoje. I když Rösslerovo řešení nebylo vždy správné, a také ne vždy rozvedené do potřebné hloubky, přece jen se tu komplexností pohledu, širokým pramenným základem, vytyčením problémů i směrů jejich řešení vytvářel cenný zdroj podnětů pro další výzkum.[16] Na druhé straně pak Rösslerova publikace přes všechny nedostatky a kritické výhrady fakticky sehrála průkopnickou roli pro publicitu této důležité památky v evropské odborné literatuře a pro rozvoj bádání o jejím významu.

Rösslerova edice brněnské právní knihy si však udržela své důležité postavení až do současné doby, i když jen díky ne právě lichotivé skutečnosti, že zůstala jediným činem na tomto poli. Celý další vývoj od její realizace byl provázen rozpornými projevy, které jako by byly pokračováním nepříznivého osudu samého jejího zrodu. Postupem doby stále rozhodněji kritizována a zamítána, stávala se současně běžnou pomůckou pro rozšiřující se okruh uživatelů z řad nových a dalších generací. Zdůrazňovala se sice nezbytnost dokonalejší edice, rodily se i plány k její realizaci, avšak každý z nich ztroskotal pro nepřízeň doby či životních osudů jejích autorů.

Myšlence nové edice brněnské právní knihy se poprvé dostalo konkrétní platformy v plánech prvního profesora českých právních dějin na pražské české univerzitě Jaromíra Čelakovského (1846—1914)[17] na vydávání sbírky pramenů k dějinám městského práva v českých zemích.[18] Bylo to ovšem místo spíše jen ideální než reálné. Nikoliv snad pouze pro samu skutečnost, že realizace vytyčeného edičního plánu (privilegia, statuty, smlouvy, nálezy, naučení, právní knihy, cechovní privilegia ad.) přesahovala síly jednotlivce. To si ostatně Čelakovský záhy uvědomil a chápal celý projekt jako dílo dlouhodobé a kolektivní. Posléze se také v důsledku rozsáhlých úkolů univerzitních, v archivu města Prahy i veřejných a ovšem též širších zájmů vědeckých soustředil toliko na dílčí úsek edice, aniž se mu podařilo dovést jej k vytčenému cíli.[19] Nereálnost nové edice brněnské právní knihy v daném rámci spočívala v stanovení priorit a redukcí, byť chápaných jen ve smyslu pracovně organizačním. Hlavní negativní účin tu měla dvě Čelakovského rozhodnutí, o to však tíživější, že poznamenala i další vývoj. Především to bylo faktické zúžení projektu toliko na sféru království Českého, tudíž způsob redukce právě v daném případě zcela nevhodný. Čelakovský se sice snažil zdůvodnit takový postup konstatováním „Možnoť snad oddati se naději, že na Moravě samé, jejížto právní památky městské XIII. a XIV. století větším dílem už jsou vydány, dojde také brzo k publikaci městských pramenův z následujících století...", avšak to byla fakticky jen pouhá výmluva, zastírající snahu jít v stávající tísni nejsnazší obvyklou cestou. Dobře totiž věděl, že na Moravě nebylo dostatečných sil k tomu, aby se zde samostatně organizovala a realizovala moravská část celého edičního úkolu. Čelakovský také tímto opatřením pustil Moravu zcela ze zřetele, nepracoval ani organizačně k podpoře moravského úseku, a tak Moravu ve skutečnosti vyřadil z původně vytyčeného projektu. Na druhé straně nutný plán prioritních cílů přímo vylučoval novou edici brněnské právní knihy z aktuálního programu a posunoval ji do nedohledné budoucnosti.

Ne snad pouze z toho důvodu, že se tu prvotní úsilí plně soustředilo na obsáhlý oddíl privilegií, vyžadující na dlouhou dobu velké pracovní vypětí. Také v rámci právních knih, výpovědí a naučení se dostávalo nové edici hned v počátcích úvah o edičním projektu až druhotného místa. Vzhledem k existující již, byť nedokonalé, Rösslerově edici Čelakovský považoval nové vydání sice za žádoucí, nikoliv však za náléhavé[20] a kladl naopak důraz na zpřístupnění textů zkráceného zpracování (Manipulus), které měly pro vývoj městského práva v Čechách základní význam.[21]

V této situaci, fakticky bezperspektivní, vyvstala zcela nahodile, a tudíž naprosto neočekávaně reálná naděje na uskutečnění nové edice, a to dokonce na domácí půdě brněnské v přímé spojitosti s městským archivem. V roce 1895 došlo po dlouholetých průtazích k přemístění městského archivu z jeho nevyhovujících prostor ve věži Staré radnice na nynější místo v bývalém Zemském domě, dnešní Nové radnici. Správou archivu (s dvouhodinovým denním úvazkem) byl tehdy pověřen Bertold **Bretholz** (1862—1936), moravský Němec, absolvent vídeňského Institutu, kde byl žákem Sickelovým, od roku 1892 moravský zemský historiograf.[22] Jeho hlavním posláním zde bylo uspořádání fondů a jejich zpřístupnění. Bretholz se vyrovnal s tímto úkolem pozoruhodným způsobem. Především tak učinil v poměrně velmi krátké době, zejména uvážíme-li nepatrnost časového úvazku v městském archivu, jeho povinnosti v Zemském archivu[23] a práci vědeckou. Zvlášť podstatné však je, že se nespokojil s běžnou formou archivního zpřístupnění. Poznav mimořádnou hodnotu brněnských městských písemností, rozhodl se umožnit jejich široké využití pořízením vhodných edic.[24] Už v prvních letech 20. století připravil do tisku nejstarší brněnskou městskou knihu z let 1343—1379 (rkp. č. 39).[25] Když se pak ujal úkolu napsat obšírné, třísvazkové dějiny Brna,[26] pojal jej jako Geschichte der Stadt Brünn und ihre Quellen [27] a v souvislosti s prvním svazkem, sahajícím do konce vlády markraběte Jošta (1411), stanovil rámcově následující ediční plán: 1. sv. Knihy lozunků, 2. sv. Právní knihy, 3. sv. Listiny, 4. sv. Městské knihy.[28] Na jaře roku 1911 vskutku vyšel první svazek Dějin a nyní měly následovat jednotlivé ediční svazky, které byly — jak Bretholz v úvodu výslovně uváděl — v plánovaném rozsahu takřka připraveny.[29]

Výsledek Bretholzových záměrů je však dobře znám. Nejenže nedošlo k dalšímu pokračování Dějin, nýbrž ztroskotal i celý, k prvnímu svazku náležející, ediční plán. V případě nás zajímajícího edičního programu zaujme jeho totální selhání. Tato skutečnost totiž ukazuje, že příčiny nezdaru nelze hledat jen v Bretholzovi samém, v jeho pracovní přetíženosti, rozptýlenosti a nedůslednosti, nýbrž spíše v objektivních podmínkách, záhy výrazně zhoršených vypuknutím světové války a vedoucích posléze k Bretholzově odchodu z městského archivu.[30] Především mohlo ihned dojít k edici výše zmíněné pamětní knihy z roku 1343 (rkp. č. 39), připravené k tisku již v letech 1902—1903 v konečných stránkových korekturách. Hned nato bylo možno pokračovat publikací knih lozunků, jejichž ediční přípravu Bretholz dokončil v roce 1911.[31] Stav připravenosti zbývajících edičních úkolů zůstává ovšem nejasný. Nedostatek přesvědčivých pozitivních dokladů nás spíše nutí k závěru, že Bretholzovo omezení v jeho zmínce o téměř dokončených rukopisech celé edice se vztahuje právě na tuto ediční část a že se za ním skrývá dílo nepříliš pokročilé. Snad příprava edice listin dosáhla významnějšího stadia, neboť tu měl autor mnoho předpracováno z dob

své katalogizace sbírky listin brněnského městského archivu. V případě edice právních knih lze mít o vyspělejším stupni ediční připravenosti vážné pochybnosti. Především tento úsek edičního programu byl už v samé své základní verzi právě daleko nejnáročnějším úkolem, čehož si byl Bretholz zřejmě dobře vědom a jeho realizaci také odkládal na poslední místo. Nadto pak v té šíři, jak jej Bretholz vytyčil (právní knihy), stával se příliš nadměrným a pro danou chvíli nereálným záměrem. V Bretholzově činnosti ovšem nenacházíme stopy odpovídajícího pracovního zaujetí, ani náležitý časový prostor vzhledem k povaze tohoto cíle. Bretholz byl plně zaujat jinými vědeckými úkoly a potřebami archivní služby.[32] Nejenže na tématu soustavně nepracoval, nýbrž ani se nepokusil o postupné shromáždění a postižení příslušné rukopisné dokumentace, která byla nezbytná zejména pro jím sledované pojetí a sama o sobě představovala časově i pracovně náročný úkol.

Ještě za života Bretholzova, na počátku třicátých let, se brněnská právní kniha stala opětovně předmětem edičního programu, tentokráte zásluhou Monumenta Germaniae Historica (MGH). Ideové předpoklady pro realizaci edice brněnské právní knihy v rámci MGH byly vytvořeny už samým zřízením řady právních knih oddělení Leges. Její příslušnost do tohoto programu stála mimo jakoukoliv pochybnost a zahájení prací bylo toliko otázkou času, než se najde vhodný editor. K tomu došlo poměrně záhy — již v roce 1933 zařadila MGH brněnskou právní knihu do svého edičního plánu a jejím vydáváním pověřila žákyni berlínského profesora E. Heymanna Gertrud **Schubart-Fikentscherovou** (1896—1985).[33] Volba se opírala o doporučení profesora Heymanna, který dobře znal předpoklady Schubart-Fikentscherové pro tento úkol, neboť ji k němu soustavně připravoval od jejích studentských let. Již v Heymannově semináři vypracovala drobnou studii z této problematiky a v roce 1932 dokončila obsáhlou práci o manželském právu v brněnské právní knize.[34] Mnohé tak nasvědčovalo tomu, že po dlouhých letech marných snah a nadějí se brněnské právní knize záhy dostane nového vydání.

Avšak hned na počátku prací vyvstala zcela neočekávaná překážka. Když se totiž na konci roku 1935 Schubart-Fikentscherová obrátila dopisem na městský archiv v Brně a žádala o poskytnutí základních informací o zdejších rukopisech i prvotiscích brněnské právní knihy (jí jmenovitě uvedených) a současně se dotazovala na možnost jejich případného zapůjčení, dostalo se jí od archiváře J. Dřímala překvapivé odpovědi.[35] Především v ní zapůsobila nečekaná zpráva, že městský archiv sám již delší dobu připravuje edici právní knihy. Tato zpráva ohromila ne snad proto, že by nová sdělená skutečnost vyžadovala nějakou revizi původního edičního záměru MGH, nýbrž jako prosté překvapení —dvojnásob nemile pociťované v prostředí, jež bylo vždy dobře informováno o vědeckém dění, zejména v otázkách, jež se eminentně dotýkaly jeho zájmů — , neboť o těchto pracích nebylo nikomu z okruhu MGH do té chvíle nic známo. Daleko větší účin ovšem mělo hned v té souvislosti připojované sdělení, že v důsledku uvedených edičních příprav nejsou rukopisy pro danou chvíli badatelsky přístupné. Jestliže tyto důvody vyznívaly zcela přesvědčivě a mohly v rámci MGH vést toliko k sebekritickému uvědomění si nedostatků v přípravě edičního plánu, musela naopak Dřímalova odpověď některými svými rysy vyvolat i určité pochybnosti o ochotě k spolupráci. Dřímal jednak nechal zcela bez povšimnutí hlavní dotaz Schubart-Fikentscherové a neposkytl jí ani platné sig-

natury požadovaných rukopisů a prvotisků,[36] jednak jeho formulace o potřebnosti rukopisů pro vlastní ediční práci naznačovala jejich totální blokádu. Vylučovala se tím možnost jejich přímého studia v archivu, resp. i jejich ofotografování. To bylo rovněž neobvyklé a rozhodně nadnesené. Se stejně negativním výsledkem se setkal i drobný požadavek Heymannův o ofotografování některých míst z rukopisu č. 2, který byl zjevně míněn jako určitá sonda a zastřená výzva k spolupráci, neboť věcně neměl pro ediční práci valného významu.[37] Marné byly též pokusy o dosažení nápravy vedené prostřednictvím německých historiků v Československu (např. G. Pirchana).[38]

Pro ediční záměr MGH tak vznikala kritická, bezvýchodná situace. Bez brněnských rukopisů byla příprava edice nemyslitelná, přístup k nim však zůstával uzavřen. Schubart-Fikentscherová se sice snažila překlenout neočekávaně vzniklé vakuum řešením některých dílčích otázek, ovšem byla to nouzová cesta, na níž se navíc záhy ocitla v bludném kruhu.[39] Reakce MGH na tento neobvyklý případ byla zprvu zdrženlivá, neboť se stále počítalo s brzkým uvolněním rukopisů. Ve všech zamítavých odpovědích městského archivu bylo totiž zdůrazňováno, že se na edici již delší dobu pracuje a že pro její dokončení zbývá prakticky jen revize rukopisných variant.[40] Zanedlouho však došlo v celé záležitosti k radikálnímu obratu a současně též k jejímu přenosu do podstatně odlišné roviny.

Marné čekání na vydání brněnské právní knihy městským archivem v Brně bylo v kruzích MGH nutně provázeno znepokojující vizí neustálého oddalování přístupu k brněnským rukopisům, a tak prakticky znemožnění započetí vlastních edičních prací. Nepochopitelné prodlévání s dokončením edice, jež byla již před lety prohlašována za takřka hotovou, vedlo v takto zjitřené atmosféře snadno k pochybnostem o skutečném stavu prací. Když pak soukromou cestou vedené sondy dokonce vyjadřovaly značnou skepsi o vážném rozvinutí prací na tomto poli, byl rázem jednoznačný skutečný smysl negativního postoje městského archiváře Dřímala: pojistit si prioritní právo edice brněnské právní knihy. Toto přesvědčení vyvolalo přirozeně značné rozhořčení. Příčinou nebyl sám fakt nárokování přednostního práva, neboť tato otázka nehrála z hlediska edičního záměru MGH žádnou roli.[41] Spíše to byl způsob hájení tohoto práva a zejména okolnost, že se v inkriminovaných letech na edici v městském archivu vůbec nepracovalo. Dokončení edice a tím i případné uvolnění rukopisů bylo tak pochopitelně v nedohlednu. Celá nepříjemná situace by se asi za běžných poměrů posléze přece jen urovnala rozumnou cestou. Tehdy se však tento ve své podstatě malicherný a v podobných kruzích ne tak zcela výjimečný spor odehrával v stále napjatějších vztazích mezi Československem a nacistickým Německem. Pro nové síly v nacisticky reformovaném vedení MGH[42] byla tato záležitost vítanou příležitostí k politické demonstraci. Mezinárodní publicita případu se tak přesunula z úzké sféry vědeckého světa do politické roviny.

Z popudu vedení MGH se případu ujala Sudetendeutsche Kulturgesellschaft, Geschäftsstelle Berlin, která prostřednictvím československého velvyslance v Berlíně dr. V. Mastného podala 21. prosince 1938 ostrý protest u ministerstva zahraničních věcí v Praze, v němž fakticky hodnotila dosavadní postoj české strany jako akt zlovůle[43] a žádala rychlé urovnání věcí. Ministerstvo postoupilo stížnost 19. ledna 1939 brněnskému archivu k vyjádření. Dřímal v obšírné odpovědi 28. ledna 1939[44] zásadně odmítal uvedené nařčení a v podstatě opakoval dřívější důvody (včetně tvrzení, že „edice jest již téměř hotova"), činil

tak však způsobem, který diplomatickou odpověď ministerstva ne právě ulehčoval.[45]

Německá stížnost byla ve svém obvinění nepravdivá.[46] Hlavní motivací Dřímalova postoje byly skutečně důvody vědecké[47] (a ovšem i osobní) a nikoliv politické. Jeho úsilí směřovalo k pojištění přednostního edičního práva, a to všemi dostupnými a v jeho případě zvlášť účinnými prostředky.[48] Podobná snaha byla ve své podstatě pochopitelná u tak významné a proslulé památky, neboť její vydání skutečně mohlo přispět k jistému zvýšení autorovy vědecké prestiže. Nárok sám pak byl vzhledem k Dřímalovu postavení také oprávněný, ovšem toliko za jediného předpokladu: že totiž bude na edici intenzívně pracovat a přivede ji v brzké době k zdárnému cíli. Zde se dostáváme k podstatě sporu a tím i k otázce, která nás z věcného hlediska hlavně zajímá: pokročila Dřímalova práce na vydání brněnské právní knihy skutečně tak daleko, že edice byla již téměř hotova, jak sám v letech 1935—1939 naznačoval? Mínění některých současníků (a nejen informátorů MGH) bylo v tomto směru značně skeptické. I když vzhledem k jeho nedoložitelnosti i samé anonymitě původců nemůže být pro nás průkazné, přece jen se budeme muset přiklonit spíše k jejich názoru než k tvrzení Dřímalovu. Vedou nás k tomu mnohé okolnosti, v neposlední řadě i vlastní Dřímalovy výpovědi.

Ve smyslu tehdejší Dřímalovy argumentace i jeho pozdějších výkladů došlo v brněnském městském archivu k obnovení staršího (Bretholzova) edičního záměru v souvislosti se změnami, jimiž tato instituce procházela po roce 1918.[49] Správou archivu byl tehdy (6. listopadu 1918) pověřen moravský zemský archivář a posléze profesor filozofické fakulty v Brně Bohumil Navrátil (1870—1936).[50] Během zdejšího přechodného působení (formálně končil 1. května 1935) se snažil dát archivu pevnou organizační bázi a vytvořit podmínky k jeho všestranné funkční činnosti. Když se mu po delších průtazích konečně podařilo v roce 1929 prosadit zřízení místa městského archiváře (stal se jím jeho žák Jaroslav Dřímal), požadoval, aby se jeho činnost řídila závazným plánem. V tomto pracovním programu, sestaveném a postupně precizovaném pod Navrátilovým vedením od roku 1930, tvořila důležitou složku i vědecká práce. Sem údajně Navrátil zařadil jako jeden z úkolů pro archiváře také přípravu edice brněnské právní knihy. Mělo jít o úkol dlouhodobý, dotovaný pouze jednou hodinou úředního času denně.

Dřímal (1905—1975)[51] stál tudíž v té době teprve na počátku své vědecké a archivní dráhy. Jako nový městský archivář (od 29. listopadu 1929) byl v archivní službě plně zaujat základními úkoly budování archivu. Jejich rozsah byl takový,[52] že prakticky neponechával ani onen minimální časový prostor, vymezený ideálně jednou hodinou denní pracovní doby na přípravu edice. Ostatně ani sama tato kvóta o sobě nemohla být dostatečnou bází k rychlému postupu prací, už vůbec ne u mladého badatele, jemuž přirozeně chyběly dostatečné zkušenosti a který se teprve začal seznamovat se složitou problematikou předmětu svého edičního úkolu. Zbývala tudíž toliko sféra soukromého vědeckého zájmu. Zde ovšem chybí jakákoliv stopa směřující k podobnému cíli. Dřímal naopak veškeré její možnosti vyčerpával studiem naprosto odlehlých a vesměs příležitostných témat. Tak například v letech 1931—1933 (tudíž v letech, kdy se údajně musela zrodit podstatná část edice!) zcela absorboval jeho pozornost nově získaný (1931) soubor rukopisů a prvotisků svatojakubské

knihovny,[53] v letech 1936—1939 práce o dějinách Zemského domu v Brně.[54] Všechny tyto skutečnosti ve svém souhrnu nejen zpochybňují Dřímalovo tvrzení o pokročilém stavu edice, nýbrž vyvolávají i oprávněnou otázku, zda práce na ní byly vůbec vážně započaty.

Vážné pochybnosti totiž vzbuzuje též samo Dřímalovo tvrzení o zařazení edice brněnské právní knihy do pracovního plánu archivu, třebaže uvádí velmi přesně datum (březen 1931) uložení takového úkolu Navrátilem.[55] V dochovaných písemnostech k přípravě definitivní verze zmíněného pracovního programu se vydání brněnské právní knihy nikde neuvádí a nečiní tak ani Návrh instrukce pro činnost archivu zemského hlavního města Brna z 11. dubna 1934, třebaže v § 5 podrobně konkretizuje vědecké úkoly archivu.[56] I kdybychom připustili, že prvotní formulace tohoto edičního záměru v březnu 1931 měla toliko charakter ústního sdělení, byla by jeho absence v konečné verzi plánu z roku 1934 (tj. navíc v době, kdy tato edice vlastně byla — ve smyslu Dřímalových prohlášení — ze všech vědeckých úkolů v nejpokročilejším stadiu!) naprosto nepochopitelná. Oprávněnost všech dosud vznesených pochybností potvrzuje zcela přesvědčivě sám Dřímal. Když na počátku roku 1934 sestavoval pro Československý státní ústav historický v Praze informační zprávu o plánované publikační činnosti archivu, uváděl pro Publikace archivu zemského hlavního města Brna toliko dvě řady: a) Katalogy a inventáře, b) Sborník příspěvků k dějinám města Brna. K tomu pak dodal: „Zda se časem k uvedeným dvěma řadám připojí ještě řada třetí, která by obsahovala edice pramenů k městským dějinám, nelze v přítomné době ještě určiti, neboť po této stránce nemá městský archiv ničeho připraveno, ani pokud se týká materiálu, ani pokud se týká finanční úhrady.“ [57]

Tehdejší stav všech těchto věcí byl tudíž ve skutečnosti takový, že městský archiv neměl ve svém plánu vydání brněnské právní knihy a také jeho archivář Dřímal v té době na této edici vůbec nepracoval. K myšlence vlastní realizace podobného edičního záměru přivedl Dřímala fakticky až dopis Schubart-Fikentscherové v prosinci 1935.[58] V rychlé reakci,[59] evidující jednak prvopočáteční stadium příprav edice ze strany MGH, jednak své výhodné postavení v přístupu k pramenům (v pozitivním i negativním smyslu) a současně v neznalosti problematiky oproštěné od obav z náročnosti i zdlouhavosti podobného úkolu, vznikla u něho zcela konkrétní představa o možnosti dosažení významné priority i o způsobu jejího zajištění. Výsledkem této svým způsobem kritické chvíle byla pak ukvapená a vědomě nepravdivá informace o pokročilosti edičních příprav. Její zveřejnění uvedlo Dřímala do nepříjemné situace. Napříště totiž musel již setrvávat na svém tvrzení, respektive je spíše posilovat dalšími zprávami o stále pokročilejším stavu prací, aniž přitom mohl zabránit soustavné a široké publicitě těchto svých údajů. Na druhé straně pak zůstával bez možností a zjevně i bez vůle vůbec vážněji začít s přípravou edice. Tato situace mohla vyústit jedině v naprostou nedůvěru, uvolňující široké pole nejrůznějším dohadům o vlastních příčinách. Dřímalův postup ovšem nikterak nevedly politické důvody. Byla to skutečně pouhá snaha o dosažení vědecké priority, scestná právě v dimenzích rozporu vlastních výpovědí a skutečného stavu věcí. Tento postoj měl již tehdy u Dřímala paralelu u jiného tématu[60] a stal se posléze trvalým rysem jeho vědeckého snažení.

Vlastní spor mezi Dřímalem a MGH se však záhy stal bezpředmětným. Za několik týdnů došlo k násilné okupaci Československa nacistickým Německem (15. března 1939) a česká strana jako partner přestala existovat. V Brně samém se správy města zmocnili brněnští nacisté a také archivu se dostalo německého vedení.[61] V pohnutých březnových dnech nacistického vpádu do Československa sehrála určitou roli i brněnská právní kniha, jmenovitě její originální rukopis. Při Hitlerově návštěvě Brna 17. března 1939 mu totiž nacistické vedení města věnovalo tuto cennou historickou památku. Hitler dar přijal (stal se tak jeho osobním majetkem), rukopis však ponechal na místě jeho dosavadního uložení.[62] Německá strana, vedení MGH, reagovala na tento vývoj událostí se zjevným uspokojením a její nadšení nad brzkým přístupem k brněnským rukopisům vůbec nezkalilo pomyšlení na to, za jakých tragických okolností se tak děje.[63] Její očekávání však bylo předčasné. Vrchní starosta Judex zprvu odmítl zapůjčení rukopisu z důvodů bezpečnostních a souhlasil pouze s pořízením fotokopií.[64] Záhy si však obě strany uvědomily, že překročily vlastní kompetenci, a tak Judex urychleně doporučoval prezidentu MGH Stengelovi, aby si vyžádal jednak souhlas Hitlerův, jednak Himmlerovo povolení k vydání této památky a teprve na jejich základě požádal říšského protektora o zapůjčení. Po delších a složitých jednáních došlo pak v první polovině roku 1941 k zapůjčení rukopisu č. 2 do Berlína.[65]

Schubart-Fikentscherová začala tudíž s vlastní přípravou edice fakticky až v druhé polovině roku 1941. Hlavní pozornost věnovala nejdříve transkripci rukopisu č. 2. V průběhu následujícího roku pak nadto založila rejstříky osobní, místní a věcný, napsala úvod k proponované faksimilové edici brněnské právní knihy a zaměřila se na studium cizích právních prvků v právní knize.[66] Relativně rychlý postup prací však záhy vlivem vývoje válečných událostí ztrácel na intenzitě a posléze v jejich důsledku zcela zanikl. Závěr druhé světové války tak definitivně uzavřel další etapu marného snažení o nové vydání brněnské právní knihy.

Situace, která se tu vytvořila v průběhu třicátých let, negativně poznamenala i vývoj po druhé světové válce. Původní projekt MGH neměl přímého pokračování a posléze vůbec zanikl.[67] Tato skutečnost byla nejen důsledkem složitých poměrů v poválečném Německu vůbec a z nich plynoucích nutných změn dřívějších vědeckých plánů, nýbrž i nepochybných úvah o obtížném přístupu k pramenům. Absence jediného potencionálního editora v zahraničí proto podstatně zvýrazňovala naléhavost a důležitost tohoto úkolu pro české bádání a zde pak jmenovitě pro brněnský městský archiv a jeho archiváře Dřímala, který i nadále svým vyhraněným postupem nárokoval edici pro sebe. Nicméně brněnský ediční záměr zůstal v prvním poválečném období rovněž zcela nedotčen. Dřímal, který se opětovně ujal vedení archivu, byl od případných myšlenek na jeho realizaci odváděn nejen nároky obnovy a rozvoje archivu, nýbrž i rýsujícími se možnostmi svého brzkého odchodu na univerzitu.[68]

K oživení edičního plánu v městském archivu přispěl v té době znovu podnět zvenčí. Jeho iniciátorem byl Miroslav **Boháček** (1899—1982),[69] bývalý profesor římského práva na Karlově univerzitě a posléze vědecký pracovník Komise pro soupis a studium rukopisů ČSAV. Boháček se zabýval brněnskou právní knihou již v době svých studií na pražské právnické fakultě a příležitostně se k ní vracel i v další své vědecké činnosti.[70] Možno říci, že tato právní kniha

zůstala trvalým (byť vedlejším) tématem v jeho vědeckém působení po celý život. Když se na přelomu čtyřicátých a padesátých let formovala náplň jeho vědecké činnosti po odchodu z univerzity na novém pracovišti, tehdejším Státním ústavu historickém v Praze, prosazoval Boháček jako jeden z pracovních závazků právě přípravu edice brněnské právní knihy. Opíraje se o Dřímalem proklamovaný pokročilý stav jeho přípravných prací na tomto poli, získal jej k spolupráci na brzké realizaci tohoto edičního podniku. Těžiště Dřímalova podílu spočívalo v pořízení textové části edice, Boháček sám pak měl zpracovat doprovodný právněhistorický kritický aparát. Boháček se také ihned ujal svého úkolu, za rok 1951 vykazoval již splnění značné jeho části a počítal s dokončením celého aparátu pro rok 1953.[71] Překážkou ještě rychlejšího postupu a definitivního uzavření prací, na niž si Boháček při té příležitosti stěžoval, byla nemožnost stálého kontaktu s textem základního rukopisu č. 2. Musel se opírat o nespolehlivé znění Rösslerovy edice, a proto požadoval po Státním ústavu historickém (!) obstarání fotokopií rukopisu. Tyto skutečnosti podávají výmluvné svědectví o skutečném stavu brněnského edičního záměru. Především jednoznačně ukazují, že ani v tomto stadiu nemohl Dřímal poskytnout Boháčkovi alespoň základní verzi edice textu a že tudíž nejen neexistoval její údajně hotový rukopis z doby předválečné, nýbrž že ji ani nyní nevytvořil a zřejmě na ní ani nepracoval. Na druhé straně pak dokládají svým způsobem překvapující a nepochopitelnou okolnost, že ani na bázi této spolupráce nebyl Dřímal schopen (a zřejmě ani ochoten) poskytnout Boháčkovi požadované fotokopie, ačkoliv měl k tomu veškeré možnosti.[72] Boháček krátce nato přerušil práci na edici, zejména když bylo patrné, že v blízké době nebude na Dřímalově úseku dosaženo valného pokroku,[73] a nikdy se už k ní nevrátil v onom prvotním rozsahu.

V polovině padesátých let sice Dřímal veřejně ohlašoval přípravu edice brněnské právní knihy společně s M. Boháčkem,[74] ale to už fakticky neodpovídalo skutečnosti právě tak, jako tomu bylo u všech pozdějších Dřímalových proklamací v této věci.[75] Dřímal sám ve skutečnosti s vlastní prací na edici vůbec nezačal,[76] a dokonce ani k její přípravě nevytvořil v archivu nejzákladnější předpoklady.[77] Všechny jeho proklamace v tomto směru opět zůstaly toliko plánovaným záměrem bez výraznějšího náběhu k vlastní realizaci a měly tak jen smysl zabezpečení vědeckých nároků na tento úkol.[78] Tak definitivně ztroskotal i tento ediční projekt. Jeho zánik[79] byl zvlášť trpkým zklamáním, a to nejen z toho důvodu, že tu nebyla využita relativně příznivá konstelace pro hodnotné naplnění tohoto významného a tak dlouho marně sledovaného cíle. Dřímalova blokáda této tematiky byla totiž takového rázu, že prakticky umrtvovala jakýkoliv vážnější pokus o rozpracování jejích problémů. Roztrpčení nad bezvýchodností celé situace a závažností důsledků z ní plynoucích zmirňovala toliko slabá naděje na brzké dokončení díla, které by pak usnadnilo rozvoj dalších studií a umožnilo tak vyrovnat období stagnace.

Edice brněnské právní knihy tvořila ovšem už od sedmdesátých let důležitou součást dlouhodobého plánu vědecké činnosti Archivu města Brna,[80] a zůstala tak přirozeně i v popředí zájmu nového vedení archivu.[81] Právě z jeho podnětu a za jeho vydatné podpory vznikla tato předkládaná edice. Nová edice je koncipována v komplexu širšího edičního programu, jehož cíl je zpřístupnit postupně různými formami základní prameny k dějinám brněnského městského práva v rámci jeho jednotlivých vývojových etap. Konkrétně je myšlena jako

hlavní část, vlastní dovršení nejstarší etapy geneze brněnského městského práva. V ní také tvoří spolu s ostatními prameny organický celek. Právě tímto základním zařízením je určena koncepce jejího zpracování. Edice se plně soustřeďuje na zachycení původního znění díla a objasnění jeho zrodu. To znamená, že v části textové reprodukuje znění originálního podání v rukopise č. 2 brněnského městského archivu, v doprovodném komentáři pak sleduje genetické hledisko v dobovém kontextu uvedené etapy.[82]

Základní význam uvedeného rukopisu je znám již od dob Monseových a uvědomoval si ho prakticky každý, kdo se jen poněkud blíže seznámil s tímto kodexem a s ostatními doklady tradice díla. Můžeme tak oprávněně předpokládat, že všechny zmíněné ediční pokusy chtěly pořídit edici právě na výše uvedeném základě.[83] Potud se tudíž nová edice přidržuje, možno říci, tradičního přístupu. Přesto se však už zde od něho liší v jednom podstatném ohledu, a to v nazírání na genezi kodexu. Již Monse[84] uvedl do literatury myšlenku, že i sám kodex je dílem notáře Jana, tedy myšlenku, s níž se porůznu setkáváme dodnes. Novější bádání se sice od této představy už více či méně zřetelně distancovalo, nepokusilo se ji však nahradit jiným výkladem. Vše nasvědčuje tomu, že i nadále zůstal v platnosti názor o vzniku kodexu v době Janově a tím i o organické jednotě vzniku díla a jeho rukopisu. Rozbor kodexu provedený v rámci předkládané edice[85] přináší řadu zjištění, která nejen konkretizují zmíněný vztah díla a rukopisu, nýbrž i výrazně mění dosavadní představy o jeho úrovni. Zásadně se tu sice potvrzuje organická jednota díla a kodexu, ovšem jen do té míry, že a) jde vskutku o kodex myšlený jako vlastní dovršení díla, b) tvůrcem koncepce kodexu je sám autor díla. Konečnou podobu však nabyl kodex až po Janově smrti. Text kodexu vykazuje řadu úprav a různorodých doplňků, a to nejen v závěrečných partiích knihy. V podstatě všechny podobné zásahy vznikly bez přímé účasti Janovy, tudíž bez jeho vědomí a mnohé z nich i bez jeho vůle. Vedle textů, které zřejmě zůstaly v Janově materiálu a buď ještě postrádaly definitivní podobu, nebo je Jan vůbec nezamýšlel použít, se dostaly do knihy touto cestou i kusy jiného původu. To vše se ovšem dálo na oficiální bázi a tak si kodex i nadále podržel charakter originálu; toliko v rovině Janova autorství došlo k jeho určitému narušení. Edice všechny tyto skutečnosti respektuje a jsou v ní také na příslušných místech vyznačeny. V tom se liší od dřívějších názorů a edičních záměrů.

Podstatný je dále rozdíl v stanovení cílů edice a tím i v zaměření jejího doprovodného aparátu. To platí zejména v porovnání s koncepcí, kterou sice zběžně, avšak přece jen konkrétně formulovali Dřímal a Boháček.[86] Podle Dřímalových představ[87] to měla být edice „latinského textu Právní knihy z roku 1355 s variantami všech čtyř redakcí i jejich úprav v různých městech a městečkách, která původní znění místy měnila a přidávala k němu některé dodatky. Tak se získá přesný obraz brněnského práva i jeho vývoje, neboť česká redakce Právní knihy i Manipulus jsou odvozeny z jejího latinského znění a jejich rozbor a další studium bude možné teprve tehdy, až bude k dispozici kritické vydání Právní knihy". Jak je patrné, jde spíše o spekulativní představu, než o fundovaný záměr, představu, která sama sebe popírá. Scestná je především sama její podstata, že „tak se získá přesný obraz brněnského práva i jeho vývoje". Zrod této myšlenky vzešel ze dvou výrazných skutečností: z mimořádného postavení Janovy právní knihy v době jejího vzniku a z významného vlivu tohoto díla na vývoj

městského práva v českých zemích. Janova právní kniha se totiž stala synonymem brněnského městského práva vůbec v celé jeho věcné šíři a v celém rozsahu jeho vývoje a odtud pak též přirozenou mírou i ukazatelem dosahu jeho vlivu. Není tudíž třeba zvlášť obšírně dovozovat, že sama právní kniha nikdy nemůže podat přesný obraz brněnského městského práva. Nepodává nám ho ani původní Janovo dílo, tím méně pak jeho pozdější redakce. Právní kniha představuje zajisté hlavní pramen poznání brněnského městského práva, přece jen však toliko jeden z mnoha různých zdrojů. Právě podíl těchto ostatních pramenů na vytvoření přesného obrazu brněnského práva bude v průběhu jeho vývoje stále významnější, a to jak z důvodů potřebné kompletace, tak i nezbytné korekce původní látky z poloviny 14. století. Právní kniha se totiž nutně dostávala do určitého rozporu s právní skutečností té které vývojové etapy. Nelze ani přehlédnout, že nikdy nedošlo k její zásadní aktualizaci. Všechny pozdější tzv. redakce Janova díla více či méně zdařile reprodukují původní text a jen nepatrně jej doplňují. Tyto doplňky jsou naprosto nesoustavné a mají také vesměs nahodilý ráz. V tom je právě velký paradox Janova díla, neboť v samé jeho podstatě byla myšlenka aktualizace obsažena a pro budoucnost se s ní, s jako zcela nezbytným opatřením, přímo počítalo. Absence podobného postupu nebyla jen důsledkem pouhého nepochopení či neschopnosti takový náročný úkol provést, naopak spíše výrazem odlišného nazírání na charakter Janovy právní knihy. S odstupem času, jak se ztrácelo povědomí o okolnostech vzniku tohoto díla, se stále výrazněji ujímala představa o již uzavřeném komplexu práva, sestaveném pro potřeby města z podnětu jeho pána a majícím tudíž oficiální, závazný ráz. Tato představa ostatně našla své pokračování v prvotních názorech rozvíjejícího se právněhistorického bádání. Takto chápané dílo bylo pak přirozeně — jako soubor starobylého, původního práva — nadále opisováno, a to tím spíše, že značná část jeho ustanovení si podržela i nadále svou platnost. Důsledkem toho byla též nevýraznost doplňků, které se nezřídka objevují v nových opisech toliko na základě přípisků v jejich předlohách. Stále zjevnější rozpory mezi tímto původním zdrojem a soudobou právní praxí si současníci dobře uvědomovali (jak o tom svědčí mimo jiné různé poznámky v samotných těchto opisech) a snažili se řešit situaci dílčími pokusy, podnikanými sice v duchu původní právní knihy, ovšem mimo její — svým způsobem nedotknutelný — rámec.

Dřímalova koncepce však nebude o mnoho přijatelnější ani v tom případě, jestliže základní záměr „přesného obrazu brněnského práva a jeho vývoje" transponujeme na původní latinskou verzi právní knihy a na její textové proměny v celém rozsahu vývojovém i teritoriálním. Nevíme sice, co Dřímal přesně mínil pojmem „varianty", jež chtěl zaznamenávat, musíme jej však nutně chápat v obvyklém smyslu textových odchylek. Jestliže totiž pro edici přijmeme uvedený Dřímalův princip, pak jej nemůžeme omezit toliko na odchylky věcného dosahu či takové, které z kvantitativního hlediska představují výraznější zásahy do původního textu. Musíme akceptovat veškeré textové proměny, neboť zde mají nemenší oprávnění jako možný zdroj k postižení genetických vztahů při vzniku jednotlivých opisů. Dřímal si zřejmě neověřil nosnost a konečný efekt takového postupu, třebaže ho k tomu přímo vybízely Rösslerovy negativní zkušenosti.[88] Výsledkem by totiž byl rozsáhlý poznámkový aparát, vnějškově snad působivý, fakticky však bez valného významu jak pro uživatele edice, tak i pro samého editora. V množství zcela mechanicky vedle sebe řazených údajů,

namnoze bezvýznamných, by se do značné míry ztrácely důležité cenné údaje i hodnota jejich souvislostí. Již při řešení problémů genetických by opakovaně vznikaly nemalé obtíže a obdobně by tomu tak bylo i v případě výrazných věcných rozdílů (úprav, doplňků). Pouhé zjištění diferencí nestačí, poněvadž samo o sobě ještě nemůže podat uspokojivé vysvětlení jejich původu, příčin, smyslu, důsledků apod. Přitom jsou to podstatné otázky, k nimž sice účel Dřímalem zamýšleného aparátu směřuje, které jsou však řešitelné toliko na základě znalosti celého vývoje v Brně i v příslušných místech a přirozeně též na základě podstatně širšího okruhu pramenů. Takový postup (sám o sobě jistě možný) je však na dané bázi zcela nevhodný, neboť a) předpokládá objasnění všech základních problémů tradice právní knihy a brněnského práva, b) fakticky oddaluje edici Janovy právní knihy, jež by naopak měla být východiskem všech dalších postupných prací, do nedohledna. Konečně pak nelze přehlédnout, že aparát ani není schopen postihnout v dané rovině všechny formy tradice původní latinské verze (samostatné přepracování celého textu). O neuváženosti celého systému edice svědčí též okolnost, že měl být použit při vydávání dalších forem tradice právní knihy (česká verze, Manipulus), tudíž i tam, kde je situace nesrovnatelně komplikovanější.

V zásadním souladu s tímto Dřímalovým záměrem se pohybovala i Boháčkova koncepce právněhistorického kritického aparátu. Ten měl sledovat tři hlavní cíle: a) usnadnit právnické pochopení jednotlivých nálezů a ukázat jejich souvislosti s ostatním obsahem sbírky, b) určit příbuznost právních ustanovení i názorů takto zjištěných s jinými právy soudobými, čítaje v to zejména vlivy práva obecného (římského) a kanonického, c) na základě předchozích zjištění sledovat literární příbuznosti Janovy sbírky jak směrem k jejím vzorům, tak i na vlivech, které zanechala v pozdějších příručkách městských práv. I zde tudíž měla být věnována pozornost nejen dílu samému, nýbrž i jeho tradici, a to v rozsahu, který ještě navíc daleko přesahoval Dřímalův záběr. Boháčkova formulace v tomto bodě neumožňuje zcela konkrétní představu o šíři i hloubce zpracování. Vzhledem k tomu, že mělo jít o kritický aparát, postupující podle jednotlivých článků a u každého z nich podávající — ve smyslu předchozích bodů — příslušnou analýzu i náležité doložení úrovně zjištěných souvislostí, musí se i v tomto případě předpokládat detailní postižení prokazovaných vztahů (tj. mj. včetně rozsahu případných modifikací, jejich příčin apod.). Jiný postup tu ostatně ani nemá opodstatnění, neboť v dané souvislosti nemůže jít o pouhé zjištění existence příslušné recepce, nýbrž o zcela konkrétní dokumentaci jejího rozsahu, formy, způsobu a příčin. Z tohoto hlediska je Boháčkův záměr zjevně nedomyšlený, nebyl přiměřený ani koncepci Dřímalově a tím méně je přijatelný dnes. Jeho základní nedostatek spočívá v tom, že chce na jednom místě detailně postihnout problematiku brněnské právní knihy v celém jejím vývoji. To by bylo stěží možné i tehdy, kdyby se daný úkol dal také edičně zvládnout jedinou edicí. V případě brněnské právní knihy však právě její nadmíru intenzívní, rozmanitá a složitá tradice zcela nezbytně vyžaduje několik dalších edičních počinů. Teprve při jejich realizaci se postupně může objasnit průběh tradice v celém jejím rozsahu a teprve tam také bude přiměřené místo pro odpovídající kritický aparát.[89]

Veškeré úvahy o koncepci edice brněnské právní knihy musí vycházet ze dvou základních skutečností. Především je to její historický význam a konkrétní dosah. Právní kniha brněnská není izolovaným dílem, omezeným úzce na určí-

tou dobu a prostředí. Není ovšem také dílem, které sice má více či méně rozsáhlou tradici, avšak vzniklou bez funkční motivace jeho původního poslání. Představuje naopak dílo živé po řadu staletí, a to nejen ve sféře jeho původního určení, nýbrž i v oblasti českého městského práva vůbec. Právní kniha notáře Jana z poloviny 14. století se tak stala východiskem rozsáhlé tradice, rozvíjené jak ve vlastním centru, tak zejména mimo ně. Přejímala se původní verze, častěji se k ní připojovaly dílčí doplňky, hlavně však na jejím základě vznikala nová zpracování, jež se opět stávala zdrojem dalších úprav a forem recepce. Někde byla tato tradice výsledkem přímých kontaktů s městem Brnem, spíše se však odehrávala mimo jeho sféru, na základě vztahů mezi jednotlivými středisky městského práva a přirozeně již bez vědomí prapůvodu toho, co se přejímalo. Vlastní recepce, jakož i její rozsah a úroveň, se pak vždy dála ve smyslu právních poměrů i potřeb těch míst, která ji realizovala. Podobně složitá problematika zcela vylučuje každý záměr zvládnout ji v celém rozsahu jedinou edicí. Stejně tak popírá možnost dát dílčím edicím, které zde přicházejí v úvahu, jednotnou formu. Naznačuje naopak zřetelně, že bude třeba postupovat značně diferencovaně a vždy s ohledem na specifičnost jednotlivých projevů tradice. Ediční komplex, který takto vznikne, musí postihnout všechny uzlové body tradice v celém jejím rozsahu. Jeho organickou součástí se však druhotně stanou též edice těch právních děl, která jsou z velké části budována na některé z verzí tradice (např. znojemská právní kniha, resp. Brikcího či Koldínova Práva). Právě na kritickém vydání jejich textu bude možno nejlépe ukázat charakter podílu brněnské právní knihy při jejich vzniku. Na druhé straně však ne každý doklad tradice bude zahrnut v tomto edičním komplexu. U některých z nich (např. u rukopisů jednotlivých verzí, lišících se jen nepatrně od výchozího znění) bude účelnější jejich samostatné zpracování ve zvláštním pojednání, jehož závěrů se případně využije u příslušné edice či při výkladu dané etapy vývoje brněnského městského práva. Je vůbec třeba mít stále na paměti, že složitá problematika tradice brněnské právní knihy nemůže být a také nemá být plně vyřešena na ediční bázi, nýbrž že cílem edičního komplexu — a to jak ve složce textové, tak i komentářové — je zpřístupnění uzlových bodů tradice s výkladem jejich geneze a charakteru. Vlastní realizace tohoto náročného a přirozeně dlouhodobého úkolu musí v jádře postupovat v souladu s vývojovou linií, neboť rozvinutí jednotlivých edičních etap je vázáno vždy na vyřešení problematiky předchozích zdrojů. Prvořadým úkolem je tudíž ediční zvládnutí dvou základních sloupů celého vývoje — původní verze právní knihy notáře Jana a Manipulu.

Druhou skutečností je postavení právní knihy jako produktu brněnského městského práva a současně zdroje jeho poznání. Nesmíme totiž ztrácet ze zřetele, že hlavním smyslem edičního úsilí není pouze kniha sama o sobě, nýbrž spíše jako jeden z prostředků k dosažení vlastního cíle, tj. poznání brněnského městského práva a jeho historického významu. Kniha tvoří s ostatními prameny organickou jednotu. Je s nimi spjata už samým svým vznikem a její skutečný význam v celém průběhu vývoje může být plně pochopen a zhodnocen jen na jejich základě. To, co sama pramenně dokládá, zachycují ostatní prameny nejen daleko bezprostředněji, nýbrž postupem doby v stále širším záběru, nových polohách a také adekvátněji skutečnému stavu práva. V hierarchii pramenů k dějinám brněnského městského práva tudíž kniha nezaujímá výsadní postavení tak, že by ostatní zatlačovala do pozice druhotných, doplňkových zdrojů. Řada

těchto pramenů má naopak právě specifičností své výpovědi nemenší hodnotu pro poznání brněnského městského práva, a musí tak proto být rovnocenným předmětem edičního zájmu. Z těchto vazeb logicky vyplývá, že postupná realizace edičních úkolů ve sféře právní knihy musí probíhat v těsném spojení s rozpracováním edic ostatního pramenného materiálu, při respektování týchž zásad postupu, které byly naznačeny u právní knihy. Jedině takto pojatý ediční komplex může poskytnout solidní pramennou základnu k dalšímu detailnímu studiu a poznání jak dějin brněnského městského práva, tak i dějin českého městského práva vůbec.

Geneze a charakter brněnské právní knihy

O genezi i charakteru brněnské právní knihy vládly dlouho v novodobé historiografii velmi vágní představy, které kupodivu přetrvávají v některých ohledech dodnes.[90] Ačkoliv právní kniha byla již od konce 15. století dostupná v relativně kvalitním tištěném vydání a sám text poskytoval dostatek opor k základnímu postižení jejího charakteru i provenience, dospělo se zprvu k jedinému správnému poznatku — a i ten měl jen velmi rámcovou povahu — totiž, že jde o významné dílo z doby Karla IV., které dosáhlo značného rozšíření. Na tomto základě se však rozvinula ryze spekulativní konstrukce, včleňující vznik díla do rámce kodifikačních záměrů tohoto panovníka. Odtud pak nebylo daleko k myšlence, že i na sestavení této sbírky se podílely význačné osobnosti právnictví té doby. Jistého ohlasu přitom došla i tzv. bartolovská legenda.[91]

Myšlenka o vlivu či dokonce přímém podílu učeného právníka Bartola ze Sassoferrata na zákonodárství Karla IV. se začala rozvíjet na sklonku 16. a počátku 17. století v duchu tendencí a potřeb tehdejšího českého právnictví.[92] Udržovala se v plné a stále obohacované životnosti především v právnických kruzích. Od dob Balbínových však ovládla i české dějepisectví[93] a pevně v něm setrvala až do sklonku 18. století.[94] Při konkrétním formulování Bartolových zásluh se běžně myslelo na kodifikaci zemského práva. Často se však uváděly i jiné oblasti práva, zejména práva městského. Spojení Bartola s reformou českého městského práva v době Karla IV. má svůj původ v samých počátcích bartolovské legendy v Čechách, jmenovitě v dedikačním listu Starého města pražského císaři Rudolfovi II., připojeném k edici nových (Koldínových) Městských práv z roku 1579.[95] Třebaže už Balbín[96] odmítal domněnku o Bartolově podílu na reformě českého městského práva a byl v tom směru následován i některými právníky,[97] udržovala se v právnické literatuře tato domněnka až do sklonku 18. století,[98] dokonce i v podání připouštějícím výklad ve smyslu Bartolova autorství brněnské právní knihy.[99]

Z tohoto schématu se plně nevymanil ani A. Voigt, který na rozdíl od dřívějších autorů věnoval rozboru právní knihy, jmenovitě jejího prvotisku, zvláštní studii.[100] Důsledky bartolovské legendy v daném případě sice neuznával, ale i pro něho byla brněnská právní kniha sbírkou moravských rychtářských výroků, opírajících se převážně o brněnské městské právo, sestavenou učenými právníky na popud Karla IV. v době, kdy byl moravským markrabětem.[101]

Nedlouho poté, kdy Pelcl definitivně podlomil další životnost bartolovské legendy, a takřka v téže době, kdy Voigt v stručné formulaci vyjádřil podstatu dosavadního nazírání na brněnskou právní knihu, bylo řešení problémů jejího autorství, geneze a charakteru usměrněno na správnou cestu. Přičinil se o to Josef Vratislav Monse. Díky svému příteli A. Habrichovi, tehdy největšímu znalci moravských pramenů, měl jako vůbec první možnost seznámit se blíže

s původním rukopisem právní knihy (AMB, rkp. č. 2) a jeho rozboru také věnoval obsáhlou pozornost.[102] Především postihl celkem dobře, že kniha vznikla na základě původních nálezů, naučení a ustanovení učiněných na brněnském městském soudu v rámci jeho dvojí funkce: jako soudu města Brna i jako vrchního soudu pro oblast brněnského městského práva. Ve svém komentáři, porovnávajícím text rukopisu s dosud běžně užívanou edicí z konce 15. století (a tím ji podstatně zhodnocujícím), podal mimo jiné první souhrnnější upozornění na souvislosti s římským právem, resp. na pasáže převzaté do Koldínových Městských práv. Vlastní vznik díla i jeho rukopisu posunul mezi léta 1350—1360. Autorství obojího pak na základě vyobrazení (f. 103v) přiřkl městskému notáři a správně hledal doložení tohoto notáře v brněnských pramenech z padesátých let 14. století. V dalším postupu se však již nevyvaroval typických chyb své doby. Nevyužil totiž právě jemu se nabízejících reálných možností studia pramenů uchovávaných na brněnské radnici.[103] Spokojil se toliko s prohlídkou dostupných edicí, trpících ovšem naprostým nedostatkem materiálu podobné provenience. Naleznuv tu ojedinělý doklad[104] s jmenovitým výčtem brněnských přísežných, uvedl notáře Jana (!) v souvislost s jediným z nich toho jména, totiž Jana Anshelmova (Iohannes Anshelmi). Tento ukvapený závěr pak navíc doplnil obdobnou hypotézou o Janově autorství spisu De modo studendi in utroque iure.[105]

Monseovy poznatky neměly ovšem tak převratný účinek na další bádání, jak bychom očekávali. Především nikterak nezabránily vzniku dalších legend. Hlavní příčina zde spočívala zajisté v tom, že vlastní problém geneze brněnské právní knihy se nestal předmětem soustavného badatelského zájmu. Navíc pak ti z mála badatelů, kteří povahou svého vědeckého zájmu byli v podstatě přinuceni zaujmout k němu vyhraněné stanovisko, se spokojovali pouhým převzetím Monseových závěrů, aniž je dále rozvedli a náležitě doložili.[106] Neznalost Janovy osobnosti i vnitřních poměrů správy města v té době poskytovala relativně volné pole k rozmanitým úvahám a konstrukcím. To bylo zvláště nebezpečné tam, kde se k otázce autorství vyjadřovali lidé, jimž chyběl dostatečný přehled o pramenech i o problému samém a kteří tak nadto činili pouze na okraji svých zcela odlišných zájmů, tudíž bez jakékoliv snahy ji řešit a vlastní stanovisko zdůvodnit. Stačil nahodilý podnět a okamžitě tu vznikla nová konstrukce, a to nikoliv pouze ve smyslu hypotézy. Tuto tendenci pak nepříjemně oživovala i nadále trvající představa, že dílo tak mimořádných kvalit mohla vytvořit jen významná osobnost. Přenesení autorství brněnské právní knihy z bartolovských výšin na úroveň blíže neznámého městského notáře Jana svádělo za této situace opětovně k pokusům nalézt v takto vymezeném rámci řešení, jež by pozvedlo tuto osobnost na úroveň proslulých postav právnictví té doby.

První z nich učinil již na počátku 19. století rada apelačního soudu v Brně Johan Luksche. Tento vzdělaný právník (1793 doktor vídeňské univerzity) se s nevšední horlivostí a pílí zabýval právními dějinami Moravy a rakouského Slezska, ovšem bez dostatečných předpokladů k historické práci. V jeho představách se Monseův „Johannes Anshelmi" snadno proměnil v „Johannes Andreae", proslulého právníka první poloviny 14. století.[107] Jediným podnětem k takové konstrukci mu byla pouhá přítomnost textů se jménem tohoto autora v prvotisku právní knihy, jehož prostřednictvím dílo znal a užíval.[108] Podobná obměna bartolovské legendy neměla ovšem už vzhledem k pokročilému vývoji

i k významu samého jejího autora naději na výraznější úspěch a nedosáhla také ani širšího ani trvalejšího přijetí.

Rösslerovou edicí právní knihy se zdály být vytvořeny dostačující předpoklady k definitivnímu zamezení vzniku dalších podobných legend. Podávala totiž podrobný obraz charakteru díla, jeho geneze i dalších osudů a stala se základní, obecně známou a užívanou prací o tomto tématu. Její slabou stránkou však bylo Rösslerovo opomenutí sledovat Monseem naznačenou cestu a konkretizovat potřebnými a navíc jemu samému dostupnými doklady činnost notáře Jana v brněnské kanceláři. Tento nedostatek byl však už v následujících desetiletích postupně odstraňován v celé řadě prací, zejména pak zásluhou Čelakovského. Na konci 19. století byla tak otázka autorství brněnské právní knihy v základních rysech spolehlivě objasněna a doložena. A přesto se právě tehdy zrodila nová legenda, překvapující badatele, zejména domácí, nejen svou neočekávaností, resp. obsahem, nýbrž především způsobem svého zrození. Jejím původcem byl Konrad Burdach, později proslulý německý germanista, který pojednou „povýšil" notáře Jana na notáře Jana z Gelnhausen. Učinil tak bez náležité analýzy, v podstatě týmž postupem, s nímž jsme se zde již setkávali u starších badatelů, a navíc formou jakési glosy.[109] Šlo fakticky o výsledek apriorních představ a konstrukcí, jimiž Burdach s podivuhodnou neseriózností potlačoval a překonával vše, co jeho teorii pevně stálo v cestě, resp. čeho se zjevně nedostávalo. Bez patřičných znalostí literatury a pramenů a s přehlížením elementárních metodických zásad se zde nakonec sám utápěl v nepřesvědčivých spekulacích. Brněnská právní kniha podle něho nemohla vzniknout před rokem 1360, poněvadž taková znalost římského práva, jaká se v ní projevuje, nebyla zde v té době možná. Autorství tak významného díla mu bylo neslučitelné s blíže neznámým — a tudíž řadovým — městským notářem, dobře však možné ve spojitosti s osobností Jana z Gelnhausen, jehož znalosti římského práva nemohl ovšem Burdach doložit ničím jiným, než právě autorstvím brněnské právní knihy, jež měl naopak prokázat. Podobná konstrukce neměla v zasvěcených kruzích sebemenší naději na vážnější odezvu, mohla však docela dobře ovlivnit názory mimo tuto oblast, všude tam, kde zájem o brněnskou právní knihu byl toliko příležitostný, okrajový a opíral se o zprostředkované znalosti. Toto nebezpečí se záhy ukázalo být velmi reálné, zejména poté, kdy Burdachova práce vyšla knižně. Její ohlas byl značný, dosáhla velkého rozšíření a zejména v německé literatuře byla považována za základní práci pro každého, kdo přicházel do styku s tematikou v ní zpracovávanou. Její názory na osobnost Jana z Gelnhausen se rychle rozšířily nejen v celé německé literatuře, ale i v českých zemích.[110] Došly bezvýhradného přijetí dokonce i tam, kde tato problematika byla předmětem specifického zájmu. Zvlášť příznačná pro tehdejší atmosféru je práce H. Kaisera Der collectarius perpetuarum formarum (Strassbourg 1898), která se v úvodní kapitole obsáhle zabývala činností Jana z Gelnhausen. Nejen, že přejímala zcela nekriticky všechny starší omyly, nýbrž prezentovala je jednoznačně ve vyhraněné formulaci jako nepochybné závěry, a to bez dostatečné znalosti jak pramenů, tak i české literatury, na niž ostatně pohlížela s neskrývaným despektem.

Právě vydání Kaiserovy práce mohlo ukončit rodící se gelnhausenovskou legendu. V létě roku 1898 podnikl totiž Burdach studijní cestu na Moravu, jmenovitě do Jihlavy a do Brna.[111] Během ní si uvědomil nejen rozsah svého omylu, nýbrž i vědecké prohřešky, jichž se dopustil, včetně svého přezíravého

postoje k české literatuře. K jeho cti je třeba vyzvednout, že využil nejbližší příležitosti, aby se k svým omylům veřejně přiznal a zamítl je, což učinil právě při kritice Kaiserovy práce, která fakticky jeho mylné názory glorifikovala.[112] Burdachova sebekritika ovšem neměla očekávaný účin a nedosáhla ho ani po svém opakování,[113] stejně jako kritika Bretholzova.[114] Gelnhausenovská legenda žila i nadále a udržovala se v německé literatuře až do doby po druhé světové válce.

Hlavní příčina podobně vytrvalé a relativně široké tradice zajisté spočívala v tom, že se tento scestný názor ujal v příručkové literatuře, kde pak byl zcela mechanicky přejímán z jednoho díla či vydání do druhého, nezřídka i v takové podobě, že byl provázen citací Bretholzovy studie, která jej popírala.[115] Odtud pak přirozeně nalézal cestu všude tam, kde se dála zmínka o brněnské právní knize či o Gelnhausenovi. Obdobné mechanismy pak umožnily pronikání tohoto názoru i do německé literatury v českých zemích a dokonce i do českých prací.[116] Takové postupy samy o sobě nepřekvapují, jsou takřka běžným průvodním jevem odborné produkce a dodnes udržují v platnosti mnohé z názorů dávno překonaných. V daném případě však nestačí k vysvětlení neobvykle úspěšné tradice. Zejména ne tam, kde se její životnost udržovala i přesto, že už byly běžně dostupné nové poznatky.[117] Tu již namnoze nešlo o pouhou neinformovanost a povrchnost pracovního postupu, nýbrž spíše o zjevnou nevůli opustit názor příznivý určitým představám a záměrům. Zprvu působila jen sama prapůvodní příčina vzniku podobných legend, tj. přesvědčení, že dílo podobných kvalit muselo vzniknout prací mimořádné autorské osobnosti. Proměnou notáře Jana v Jana z Gelnhausen se pak nalezla vhodná významná osobnost, která nejen zastávala důležitá místa, nýbrž mohla se navíc vykázat nemalou tvůrčí činností. K této základní myšlence záhy přistoupil i nový aspekt, který nejen rozvíjel její význam, nýbrž se též postupně stával hlavní silou životnosti tradice.

Burdachova identifikace totiž poskytovala spolehlivou záruku, že autorem právní knihy byla osobnost německého původu. Tendenční německá historiografie, stojící pod vlivem vypjatého nacionalismu sklonku 19. století a počátku 20. století a jeho opětovného rozmachu v nových fornách po první světové válce, přikládala právě tomuto faktu zvláštní hodnotu. Především znamenal významné potvrzení její koncepce vůdčí úlohy německé kultury ve východních oblastech, cennější o to, že se dotýkalo důležitého a z německého hlediska zvlášť citlivého karlovského období. Dále posiloval obdobné tendence ve speciální právněhistorické oblasti. Konečně v případě vlastní právní knihy města Brna vhodně podporoval soudobé snahy o modifikaci jejího dosavadního hodnocení. Šlo zde fakticky o to, aby právní kniha ve své mimořádné hodnotě byla jednoznačně chápána jako dílo svým obsahem i vznikem ryze německé a její dalekosáhlé působení pak vykládáno jako doklad zjevné převahy germánského práva a síly jeho vlivu na domácí vývoj. Tehdejší nacionalistické historiografii tudíž značně vadila skutečnost, že se mimořádnost tohoto díla dokládala hlavně poukazem na ranou a rozsáhlou recepci římského práva a že blíže neznámý autor byl považován buď přímo za významného právníka italského původu, nebo alespoň za osobnost v římském právu vzdělanou. Proto se v případě vlastní recepce snažila degradovat její rozsah a ideový podíl na zcela okrajový jev a její formální provedení na povrchní kompilaci, svědčící jednoznačně o tom, že autor byl sice obratný právník, v římském právu však spíše laik.[118] Osobnost autora tak (podle

svých představ) nesnižovala, naopak ji přibližovala tradicím germánského práva. Chyběl jí však přesvědčivý důkaz a ten neočekávaně získala Burdachovým vystoupením.

Úspěšné pronikání podobných nacionalistických snah nezůstalo pouze záležitostí vývoje před první světovou válkou. Naopak. V dalších desetiletích se jim dostalo ještě mohutnější podpory v germánsko-rasistických koncepcích pronikajícího nacismu.[119] Za těchto podmínek se uvedené hodnocení právní knihy snadno udržovalo a bylo zejména v obecné literatuře zcela běžné až do konce druhé světové války a doznívalo ještě krátce po ní. Ve vlastním bádání o právní knize ovšem nebylo tehdy již možné udržovat Gelnhausenovo autorství. Alespoň tak v jeho rámci gelnhausenovská legenda v polovině třicátých let definitivně zanikla. Ostatní část koncepce zůstávala však i nadále v platnosti, a to tím spíše, že se jí dostalo oficiálního politického potvrzení.[120]

Všechny pokusy o nadnesený výklad autorství právní knihy nakonec tedy ztroskotaly a posléze se už také nikdo nevrátil k vytváření podobných umělých kombinací, zejména když další bádání podstatně zpřesnilo obraz Janovy osobnosti a jeho působení v Brně.[121] Nikdy se však nepodařilo plně potlačit vliv ideových kořenů, z nichž takové tendence vyrůstaly. Stále ještě namnoze trvá jistý pocit neadekvátnosti mezi úrovní díla a postavením autora. Dochází konkrétního výrazu ve dvou vzájemně od sebe odlišných přístupech koncipovaných původně k zeslabení tohoto zdánlivého rozporu. Na jedné straně je to tendence prezentovat dílo jen jako pouhou mechanickou kompilaci, omezit tak rozsah a význam autorova tvůrčího postupu a tím i degradovat předpokládanou úroveň jeho odborných znalostí a právnického vzdělání vůbec. Na druhé straně je to naopak snaha přizpůsobit velikosti díla celé Janovo působení ve funkci městského notáře, což vede až k nekritickému zveličování jeho činů a k snižování skutečného významu ostatních zde působících složek.

Rovněž Monseovo časové vymezení vzniku právní knihy léty 1350 až 1360 zůstalo bez náležité odezvy. Především se stále udržoval početný okruh autorů, kteří se k datování vyjadřovali, avšak Monseovu práci (a nejen ji) vůbec neznali. Proto také mohla více než půl století přetrvávat již zmíněná Voigtova představa, proto mohla vzniknout a udržovat se gelnhausenovská legenda se svým datováním do let 1380—1387 či po roce 1360. Avšak ani tam, kde se z Monseovy práce přímo vycházelo, nenalezneme očekávané výsledky. Záhy se totiž i zde vytvořila legenda svého druhu, která svou zdánlivou přesvědčivostí odvracela případný zájem o bližší objasnění tohoto problému. Jejím původcem byl tentokráte Rössler.

V rámci příprav edice upozornil Rösslera jeho spolupracovník, tehdejší správce brněnského městského archivu Koller, na pozoruhodný záznam v nejstarší berní knize (rkp. č. 14) v oddíle vydání berně za rok 1353: „Item in novis libris legum, scriptis pro civitate, cesserunt 16 mar."[122] To byl naprosto neočekávaný a natolik cenný údaj, že jej Rössler bez váhání uvedl v souvislost se vznikem rukopisu právní knihy (rkp. č. 2). Vůbec přitom nebral v úvahu, že v Monseově popise rukopisu č. 2[123] jsou otištěny údaje, které takové spojení naprosto vylučují.[124] S Rösslerovou edicí se datování vzniku právní knihy rokem 1353 rychle rozšířilo, bylo běžně užíváno až do doby po druhé světové válce a částečně se s ním setkáváme ještě dodnes. Tuto tradici živila jednak Rösslerova autorita v dané problematice, jednak zdánlivá přesvědčivost argumentace a samozřejmě

i skutečnost, že každý sice Monseovu práci citoval, nikdo se však fakticky s jejím obsahem neseznámil a neznal tudíž v ní publikované údaje k datování vzniku rukopisu do roku 1355 či po něm. Tyto důvody unikaly kupodivu i těm autorům, kteří jinými cestami, například rozborem sentencí, dospěli k přesvědčení o nereálnosti Rösslerovy identifikace.[125] Neznal je konečně ani Mendl, který je „objevil" v rukopise č. 2 a jako první z moderních badatelů upozornil na jejich význam pro dataci dokončení rukopisu právní knihy.[126] Avšak ani poznaná nutnost datování počínaje rokem 1355 nedokázala Rösslerovu identifikaci anulovat, a to i přesto, že se již dlouho poukazovalo na pravděpodobnost spojení zmíněného účetního zápisu s rukopisem č. 1.[127] Nehledě k literatuře, která se o právní knize zmiňovala toliko příležitostně a z neznalosti věci mechanicky přejímala ze starších prací dataci k roku 1353, nebylo tomu tak vždy ani ve speciálních pracích. Dokonce ještě Boháček[128] přijímal identifikaci alespoň v tom smyslu, že násilně a zcela nepodloženě spojoval rok 1353 s napsáním prvopisu právní knihy.[129]

Porovnáváme-li tudíž už v těchto základních otázkách (doba vzniku a autorství) Monseovy poznatky s výsledky dosavadního bádání, nezískáme zvlášť příznivý obraz: na jedné straně značný podíl scestných myšlenek, na druhé pak spíše skrovná doplnění a zpřesnění, opírající se o fakta znovu „objevená" či získaná při výzkumu jinak zaměřeném. Co však zejména vadí, je okolnost, že se tu za celou dobu neprojevil ani náznak vážného úsilí řešit tuto problematiku soustavně a v celé její šíři: tedy okolnost, která je v příkrém rozporu s častými proklamacemi (německé i české literatury) o mimořádném významu tohoto díla pro právní vývoj. Tak zde stojíme před úkolem po mnoha stránkách otevřeným a potud i novým.

Problém časového zařazení právní knihy nelze chápat zúženě ve smyslu určení doby jejího dokončení, nýbrž jako vymezení období celého procesu její geneze od prvotních záměrů až po vyhotovení rukopisu. To je důležitá a nezbytná podmínka k plnému pochopení charakteru i smyslu díla a též postupu samotné geneze. Takto stanovený cíl se ovšem musí opírat nejen o rozbor rozsahu díla a jeho rukopisu, resp. o řešení autorství — a to nikoliv pouze na úrovni autorovy osobnosti a jeho podílu na vzniku právní knihy i jejího rukopisu, nýbrž hlavně charakterem jeho činnosti —, ale v neposlední řadě též o zjištění úrovně předpokladů pro vznik podobné knihy, jak byly dány vývojem a stavem vnitřních poměrů města i vnější situace.

Právní kniha sestává — jak bude v dalším výkladu blíže doloženo — ze dvou částí, vzájemně spolu organicky spjatých a tvořících jednotný celek: ze souboru privilegií a z vlastního jádra právní knihy, tvořeného hlavně sentencemi. Každá z obou částí přináší pro datování knihy řadu užitečných údajů, jež ovšem nabývají plné hodnoty teprve ve svém komplexu. Tak už soubor privilegií poskytuje pozoruhodnou dvojici časových termínů. První z nich, dnes již dobře známý, je skryt ve spojovacích textech mezi jednotlivými okruhy privilegií. Na dvou místech (ff. 130vb, 131ra) je tu Karel IV. uváděn již s titulem římského císaře (od 5. IV. 1355). Druhý termín, jako protějšek prvního, pak vyplývá z absence nejbližších privilegií po uvedeném datu vydaných: markraběte Jana z 19. září 1357 a markraběnky Markéty z 25. října 1357.[130] Na první pohled jsou nám tu prezentována přesvědčivá mezní data doby dokončení právní knihy včetně jejího rukopisu. Jak dalece však odpovídají skutečnosti, resp. do jaké

míry se tato doba podílí na zpracování právní knihy vůbec, to ukáže další rozbor.

Materiálovou bázi vlastního jádra právní knihy tvoří skutečné sentence převzaté z úředních záznamů. Autor se při jejich zpracování pro účely knihy přidržel u mnohých z nich původního znění natolik, že nám fakticky vytvořil ekvivalentní náhradu dnes již nedochovaných textů se všemi obvykle v nich uváděnými podrobnostmi projednávaných případů včetně konkrétních jmen míst a jednajících osob. To přirozeně představuje cenný zdroj informací v daném směru, zejména když uvážíme, že v Brně máme z té doby k dispozici některé písemnosti s nadmíru bohatým dokladovým materiálem pro srovnání.[131] Kromě toho najdeme v knize řadu pasáží, které sice postrádají podobný základ, přesto však obsahují řadu užitečných a dobře použitelných údajů.

Konfrontace materiálu této provenience s dostupnými doklady[132] přesvědčivě ukazuje, že autor tu čerpal z nedochované knihy sentencí, kterou sám založil při svém nástupu do funkce městského notáře.[133] Všechny identifikovatelné případy pocházejí z čtyřicátých a počátku padesátých let. V dané souvislosti jsou důležité toliko ty z nich, které jako nejmladší naznačují pravděpodobnou dobu uzavření hlavní fáze přípravy díla. K nim patří soudní spor, z právního hlediska velmi zajímavý, který právní kniha obšírně uvádí pod č. 502. Vedl jej Georgius Ferreus, člen zámožné a vlivné brněnské rodiny, spřízněné s předními patricijskými rodinami Smelclinů a Anshelmů, v záležitosti vlastního manželství. Celá záležitost nepostrádala dramatičnosti (fyzické týrání mladičké manželky Kateřiny Smelclinové, cynické reakce na domluvy rodičů, příbuzných, přátel i samých přísežných, zpupné chování před soudem a dovedení sporu až před samého markraběte) a vzbudila tehdy v Brně obecnou pozornost,[134] což se též odrazilo v brněnských pramenech.[135] Z jejich údajů jednoznačně plyne, že tento spor byl uzavřen v průběhu první poloviny roku 1353.[136]

Časově ještě dále nás vede případ loupežné vraždy, které se dopustil brněnský měšťan Štěpán ze Strachotína (Stephlinus de Tracht) na svých hostech z Jevíčka. I tato událost způsobila ve městě i v okolí značný rozruch, neboť šlo o čin v Brně do té doby nebývalý, jak výslovně uváděli sami přísežní. Pro tuto mimořádnost byl pachatel exemplárně potrestán a soud sám usiloval o maximální publicitu průběhu soudního jednání i potrestání viníka. Tomu odpovídá též obsáhlost záznamu v právní knize.[137] Štěpán ze Strachotína (jakož i jiní členové této rodiny) je v brněnských pramenech té doby často zmiňován. Pro datování knihy mají význam následující body: a) druhý lozunk roku 1354, započatý po sv. Havlu (16. X.), ještě platí; b) lozunk roku 1354, započatý po sv. Šimonu a Judovi (28. X.), již neplatí (na jeho místě je uváděn jeho strýc Henslinus de Tracht); c) zápis v pamětní knize o jednání z 28. srpna 1355 uvádí Štěpánův dům „prius Stephlini de Tracht" a má ho v té době již Heinricus Tusclini.[138] Uvážíme-li na jedné straně zdlouhavou práci výběrčích lozunku, na druhé straně pak složitost jednání o majetkových nárocích po Štěpánově smrti, pak je zřejmé, že věcné podklady pro záznam případu v té šíři, jak jej uvádí právní kniha, mohly být v úředních písemnostech k dispozici až nedlouho před polovinou roku 1355.

Tak daleký časový posun fakticky znamená, že možné dokončení konceptu právní knihy přichází v úvahu nejdříve pro druhou polovinu roku 1355. Podobnou dedukci na uvedeném základě umožňuje i sama skutečnost, že případ je zcela organicky včleněn do příslušné kapitoly (De mortificatione) právní knihy a nemá naprosto charakter dodatečného doplňku. Podporuje ji navíc ještě

řada dalších významných skutečností. Důležitým zdrojem jejich poznání je právní informace, kterou sdělili brněnský rychtář a přísežní do Uherského Brodu písemně 21. prosince 1354.[139] Tak již v samém jejím úvodu, který osvětluje příčiny i smysl celé informace, zaujme pasáž uvádějící zcela konkrétně materiálové zdroje, z nichž se tu čerpá: „de libris, in quibus iura, privilegia, statuta et sentencias causarum dubiarum diffinitivas ab antiquo signari fecimus et in presenti signamus". Je totiž velmi užitečná v dvojím směru. Předně dokládá existenci a soustavné vedení speciálních knih pro potřeby zdejší právní praxe a současně také danými souvislostmi nepřímo naznačuje Janovy pramenné opory při zpracování právní knihy. Těmto aspektům bude věnována v dalších částech výkladu mnohostranná pozornost. Na druhé straně pak z ní neméně přesvědčivě vyplývá právě onen podstatný závěr, že v uvedené době právní kniha ještě neexistovala. Svědčí pro to nejen sama absence jejího jmenovitého uvedení, nýbrž i čerpání z původních pramenných zdrojů, jak to bylo běžné před vznikem právní knihy. Věc dosvědčují též některé doklady z následujícího vlastního obsahu této právní informace.

Takový význam má hned první odstavec, vymezující povinnosti rychtáře a jeho postavení ve městě. Obsahově i formulačně se převážná část naprosto shoduje s tím, co na toto téma uvádí právní kniha pod. č. 402—403. Že tu právní informace do Uherského Brodu nečerpá z případného konceptu právní knihy, to jednak naznačuje odlišná struktura zpracování tohoto tématu na obou stranách a zcela přesvědčivě pak prokazuje sám úvod k č. 402 právní knihy. Praví se v něm, že o tomto tématu byli ústně i písemně informováni přísežní různých míst, z nichž některá jsou jmenovitě uvedena, Uherský Brod na prvním místě. Vzájemný vztah je tudíž zcela zřejmý. Právní informace je starší, je jedna z mnohých, které město Brno na toto téma poskytlo různým místům, což také bylo zaznamenáno na příslušných místech knihy sentencí. Přitom se v těchto případech vycházelo ze starších ustanovení, jak ukazují shody se starším článkem, který se nám dochoval v německém znění v rukopise č. 1.[140] Právní kniha pak obdobně, jako tomu bylo v jiných případech, zpracovala dané téma na základě oněch uvedených záznamů a učinila tak samozřejmě v daleko rozvitější a ucelenější podobě.

Neméně užitečný je dále druhý odstavec právní informace, věnovaný složité a přitom vždy aktuální otázce pokut, který ostatně tvoří hlavní náplň celého sdělení. Hned úvodem se tu poznamenává, že tento potřebný přehled byl sestaven na základě ustanovení privilegií města Brna. To v zásadě odpovídá skutečnosti a není zde třeba blíže dokládat.[141] Důležité je, že podstatná část tohoto elaborátu byla v této podobě převzata do právní knihy jako samostatný článek (č. 271). Vynecháno zde bylo pouze to, co jako závěr zmíněného článku v právní informaci vytvářelo specifický celek (pokuty týkající se zbraní), vybudovaný navíc ze sentencí v případu, jenž se v právní knize posléze stal náplní kapitoly De armis et eorum emendis (č. 94).

Podobný obraz skýtají i ostatní články této informace. Ze všeho je dobře patrné, že se tu čerpalo z původních obvyklých zdrojů a že celý proces informace se plně přidržoval dotud běžných postupů. Autor elaborátu (nemohl jím být nikdo jiný, než sám notář Jan) tu ještě neměl možnost využít takové pomůcky, jakou byla později právní kniha. Hledal proto příslušné poučení v původních pramenech a tam, kde se mu ho k dané otázce v potřebné formě přímo nedostá-

valo, sestavoval ze značně rozptýlených jednotlivostí nové samostatné zpracování. Zápis informace do knihy sentencí se pak stal — spolu s ostatním materiálem zde obsaženým — užitečnou oporou při sestavování právní knihy (a jak vidno, byl v ní také bohatě využit).

Výše shromážděné časové údaje nám tak až podivuhodně shodně, a proto i přesvědčivě, dokládají jako nejpravděpodobnější časový úsek, v němž došlo k vytvoření právní knihy, tj. k pořízení její konceptní verze i k napsání čistopisu, dobu druhé poloviny roku 1355 až první poloviny roku 1357. S tímto nadmíru cenným zjištěním přecházíme k dalšímu zdroji poznatků, k problému autorství díla, autorovy osobnosti i jeho působení. Ve své podstatě souvisí tento problém s otázkou charakteru díla a jeho určení. Vzpomeňme ostatně, jak dřívější doba, přikládající právní knize širší poslání v oblasti městského práva, včleňovala její vznik do rámce kodifikačních záměrů panovníka a hledala autora v okruhu jím k tomu povolaných významných právníků. Když pak bylo zřejmé, že dílo úzce souvisí s Brnem, spojoval se jeho vznik běžně s městským notářem. Dálo se tak dokonce i v těch případech, kdy se pod vlivem výjimečné úrovně díla hledala mimořádná osobnost. Nikdy se již neuvažovalo o osobě mimo rámec města, byť sebevýznamnější, která by byla tímto úkolem zvlášť pověřena.

V případě autorství brněnské právní knihy podává přesvědčivé důkazy samo dílo i jeho rukopis. Charakter této práce jednoznačně ukazuje, že kniha vznikla z vnitřních potřeb města a pro ně byla také především určena. Byla tudíž interní záležitostí města, a proto v celém svém rozsahu i jeho produktem. Navazovala zde dokonce v tomto směru na určitou tradici, kterou však v nových podmínkách podstatně rozvinula a obohatila. Ten, kdo tuto knihu zpracoval, byl dobře obeznámen s touto tradicí i s bohatstvím městských písemností a znal také důvěrně provoz správy města Brna v celé jeho šíři a složitosti. Rozhodně patřil do okruhu osob, které se na výkonu správy města přímo podílely. Nadto měl pozoruhodné právnické znalosti i zkušenosti a byl zběhlý v oblasti úředního písemnictví. Takovými vlastnostmi se mohla v daném prostředí vykázat toliko jediná osobnost — městský notář.

Spojení vzniku městské právní knihy s osobou městského notáře je ostatně naprosto logické, nejen z toho důvodu, že městský notář byl fakticky jediným činitelem městské správy, který měl k úspěšnému zvládnutí takového úkolu potřebné schopnosti. Sám smysl jeho existence spočíval totiž také ve všestranném vytváření podmínek k řádnému výkonu správních funkcí i k náležitému zajištění jeho výsledků. Měl být pomocníkem i rádcem a skutečnou oporou přísežných ve všech sférách jejich úřední působnosti. To samozřejmě vyžadovalo mít široký okruh odpovídajících znalostí, zkušeností a schopností. Těmito nároky se také řídil jeho výběr a ustanovení. Městský notář tvořil tak zcela přirozeně ústřední bod veškerého městského písemnictví. Pořizování a vedení základních městských písemností podle potřeb města patřilo proto k jeho samozřejmým povinnostem. A byl to také právě městský notář, kdo představoval ve městě největšího znalce městského práva. Vzhledem k svému vzdělání, svému přístupu k pramenným základům městského práva, své trvalé účasti (jako rádce přísežných) při nalézání práva, formulování jeho ustanovení, při vedení odtud plynoucí písemné agendy, byl přímo předurčen k vypracování díla podobné povahy a poslání, jakým je brněnská právní kniha.

V období vzniku právní knihy působil ve funkci brněnského městského

notáře muž jménem Jan. O tom, že právě tento Jan byl vskutku autorem právní knihy, svědčí výmluvně sám její rukopis (rkp. č. 2). Na fol. 103va je v iniciále L[142] vyobrazen městský notář Jan, sedící u pultu s rozevřenou knihou a čtoucí v ní napsaný text (Licet iure divino homo teneatur et iure humano possit iniuriam et offensam), který odpovídá napsanému začátku sentence v sousedství iniciály. Důležitý je nápis připojený v horním orámování: DOMINVS IOHANNES NOTARIVS CIVITATIS, a to nejen z toho důvodu, že nás nenechává na pochybách, kdo je v iniciále vyobrazen. Má jistě zvláštní význam, když se tu nespokojilo s abstraktním funkčním označením[143] a cítila se naopak potřeba jmenovitého uvedení zcela konkrétní osoby. To úzce souvisí i s tím, že se zde vyobrazení městského notáře v tak výlučné formě vůbec objevuje a nestojí na úrovni několika málo soudních scén, jak jsou níže uvedeny. Městský notář totiž nebyl na soudě takovým partnerem, aby byl v této souvislosti zvlášť zmiňován. I kdybychom pak celou věc chápali jako výraz snahy (jistě zvláštní a tudíž pozoruhodné) připomenout osobu „ze zákulisí", která jistě měla svou důležitou poradní roli při soudním rozhodování, spíše bychom v nápise očekávali pouhé označení „notarius civitatis". Na druhé straně lze takřka s jistotou vyloučit, že by smysl vyobrazení spočíval ve zvěčnění Janových zásluh jako písaře rukopisu. Nehledě k tomu, že Jan ve skutečnosti ani nebyl — jak ještě uvidíme při rozboru kodexu — písařem rukopisu, vyjádření podobné myšlenky zde nemá ikonografického podkladu a také by příliš, až násilně, vybočovalo z koncepce výzdoby. Z dané konstelace vyplývá, jako nejpřijatelnější vysvětlení, závěr, že tu jde o záměr demonstrovat Janovo autorství právní knihy jako základní opory při výkonu brněnského městského práva a současně také ocenění jeho zásluh jako hlavního znalce a interpreta platného práva a poradce přísežných. Oba tyto aspekty jsou také ve výjevu dobře patrné. Vyobrazení je v tomto ohledu natolik realistické, že si celou scénu i její smysl dovedeme snadno promítnout do konkrétní situace: notář Jan, sedící stranou přísežných, podává výklad sporného případu a návrh jeho řešení, dokládaje své závěry poukazem na příslušné pasáže v právní knize, jež před ním leží rozevřena na čtecím pultu. V té knize, kterou sám vytvořil a která byla uznána za směrodatný zdroj a oporu nalézání práva. Svědecký důkaz iniciály o Janově autorství právní knihy, sám o sobě už velmi přesvědčivý, nám v bohaté míře ještě podpoří i celá další činnost tohoto notáře a posléze i sám vznik rukopisu jako organické dovršení jeho díla.

Janovo působení v úřadě městského notáře zaujímá převážnou část čtyřicátých a padesátých let 14. století. Přesná data jeho nástupu i odchodu z funkce se nám sice již nikdy nepodaří zjistit, můžeme však celkem spolehlivě postihnout, kdy přibližně a za jakých okolností se tak v obou případech stalo. Nejstarší doložené stopy Janovy činnosti v městské kanceláři sahají na počátek roku 1343. Tehdy v postním období (26. 2.—6. 4.), nejspíše v průběhu března, začala být vybírána městská sbírka, což se výslovně dálo již za Janova notářství.[144] Lze oprávněně předpokládat, že Jan vedl i přípravu této sbírky, včetně vypracování nezbytného rejstříku pro potřeby výběrčích. Tato náročná práce si vyžádala delšího času, zejména v jeho případě jako nového notáře. Tím se Janova přítomnost zcela věrohodně posunuje k samému počátku kalendářního roku (tj. podle brněnského úzu k 25. prosinci 1342) a činí tak velmi pravděpodobným jeho nástup do funkce nejpozději na podzim roku 1342. To je ovšem také nejpravděpodobnější doba úmrtí Janova předchůdce, notáře Jindřicha.[145] Podobně tak

i sám konec Janova působení v úřadě městského notáře souvisí s jeho vlastní smrtí.[146] Naposled je zmiňován (jako svědek) v březnu roku 1358.[147] Pravidelnou finanční odměnu za svou práci v tom roce již neobdržel. Od ledna roku 1359 se jako městský notář běžně uvádí jeho nástupce Jakub.[148] Jan tudíž zemřel s velkou pravděpodobností na podzim roku 1358, možno říci po plných 16 letech své činnosti ve službách města Brna.

Obsazení uvolněného místa městského notáře bylo výsledkem předchozího, snad i delšího jednání a posléze vzájemné dohody mezi zvoleným kandidátem a brněnskou městskou radou. Pro všechny případné zájemce, a zajisté i pro Jana samého, znamenala podobná možnost jistě lákavou nabídku. Působení ve funkci městského notáře tak významného města, jakým Brno v té době již nesporně bylo, představovalo pro osobnost Janova zaměření — a jistě i ambicí — velké předpoklady k rozvinutí odborných znalostí a schopností, k dosažení blízkých styků s prostředím předních zástupců politického, hospodářského a kulturního života, včetně kontaktů zahraničních, k zajištění dobrého společenského postavení a hmotné existence. Ze strany města pak byl výběr nového notáře tentokráte asi veden se zvláštní pečlivostí a náročností. Jednak tu působil příklad úspěšné a pro vedení města velmi prospěšné činnosti právě zemřelého notáře Jindřicha. Pod jeho vlivem si přísežní znovu uvědomili, jak významnou oporou může pro ně být schopný notář. To nabývalo zvláštní důležitosti právě v době, kdy mohutný hospodářský rozvoj města i jeho politický vzestup za vydatné podpory panovníka kladl na správu města stále rozsáhlejší, rozmanitější, hlavně pak náročnější požadavky. K jejich zvládnutí bylo víc než dříve třeba člověka dobře vzdělaného právnicky, vyspělého ve vedení různorodé písemné agendy, obratného v jednání a přiměřeně důstojného ve společenském vystupování. Měl to být tudíž již skutečný notář, tedy spíše starší, blízce obeznámený s domácími poměry. Mnohé z těchto vlastností zřejmě u Janovy osobnosti nechyběly a usnadnily tak jeho ustanovení do úřadu městského notáře, což se posléze ukázalo být pro město mimořádně příznivým řešením.

Nevíme ovšem, zda a do jaké míry v tomto jednání sehrály určitou roli též jiné prostředkující vlivy. Jejich znalost by nám snad pomohla naznačit, kdo a odkud Jan byl, z jakého prostředí přicházel. Odpověď na podobné otázky, nepochybně zajímavé, hlavně však důležité, je při nedostatku přímých zpráv nesnadná a zůstává odkázána do oblasti dohadů a více či méně pravděpodobných konstrukcí. O Janově osobnosti i původu fakticky můžeme toliko zpětně usuzovat z jeho pozdější činnosti v úřadě notáře. Z tohoto hlediska se Jan především jeví jako muž zběhlý v úřední agendě, obratný stylista, pohotově vyjadřující v jednoduchých, jasných a přitom jazykově vyspělých formulacích právě tak podstatu běžných právních počinů, jako přesný smysl specifických a často složitých právních výpovědí, jako vyspělý právník s přehledem aplikující své nesporné teoretické znalosti na konkrétní případy, v právním myšlení progresívní, zjevný stoupenec uplatňování římského práva. To vše jednoznačně ukazuje, že svou profesí i vzděláním patřil do okruhu školených notářů. Do funkce nastupoval již jako zkušený praktik, neboť všechny uvedené schopnosti se projevují v plném rozsahu hned od počátku jeho činnosti. Zejména je pozoruhodné, jak krátce po svém nástupu s podivuhodnou bystrostí rozpoznal naléhavé potřeby městské písemné agendy a pohotově je řešil na mimořádně vyspělé úrovni. Byl tudíž muž zralého věku, asi čtyřicátník. Tomu by ostatně odpovídal

přibližný věk při úmrtí a také to, že jeho smrt nebyla náhlá, neočekávaná, nýbrž spíše — jak ještě uvidíme — důsledkem delší nemoci. Pokud jde o jeho původ, možno přesně říci, že z Brna nepocházel.[149] Jan neměl v Brně žádného příbuzenstva, žil tu zcela sám, bez vlastní rodiny.[150] Do města zřejmě přišel až v souvislosti s nástupem do své nové funkce.[151] Je možné, že svým rodem byl cizího původu a že snad i vzdělání získal v cizině, rozhodně však nebyl cizincem v zemi, a to již dlouhou dobu před nástupem v Brně. Jednak byl dobře obeznámený s politickými, hospodářskými, právními i správními poměry země a znal potřeby královských měst i jejich úkoly z hlediska panovníka, jednak měl potřebné znalosti jazykové. Vedle latiny, jež byla oficiálním jazykem písemné agendy a tudíž profesionálním jazykem Jana jako notáře, ovládal němčinu i češtinu. Němčina, a to nářečí výrazně bavorského charakteru, byla zjevně jako mateřským jazykem.[152] Tato skutečnost nepochybně sehrála důležitou roli při volbě Jana za notáře, neboť znalost němčiny v Brně té doby patřila k základním předpokladům při výběru úředního personálu. Podstatná část brněnského měšťanstva, zejména zámožného, byla německého původu. V rukou této vrstvy obyvatelstva spočívala i celá správa města. Většina úředních jednání se vedla německy (v obvyklém tu bavorském nářečí). Potud měla němčina v Brně dominantní postavení, tím spíše, že byla důležitým jazykem v kontaktech města jak s německým obyvatelstvem kolonizačních enkláv (pro něž Brno představovalo v nejrůznějších ohledech důležité centrum), tak i s panovníkem či v oblasti mezinárodních obchodních styků. Na druhé straně se však u brněnského městského notáře nutně předpokládala i přiměřená znalost češtiny. Ta byla nezbytně nutná nejen vzhledem k početnému českému obyvatelstvu města, nýbrž i vzhledem k českému obyvatelstvu země, s nímž město Brno stálo v každodenním kontaktu (politickém, hospodářském, správním a v neposlední řadě i právním).

Ve smyslu předchozích zjištění se nám jako nejpravděpodobnější oblast Janova předchozího působení jeví různé světské správní úřady na Moravě, přesněji řečeno v té části Moravy, kde bylo běžně rozšířeno bavorské nářečí. Je sice pravda, že v dosud známé pramenné látce nenacházíme jediný údaj, který by nám Janovu přítomnost v tomto okruhu dokládal, což by vzhledem k Janovu věku a naznačeným schopnostem mohlo být považováno jako podstatný důvod k popření této domněnky. Nesmíme tu ovšem pouštět ze zřetele dvě důležité okolnosti. Předně tu, že personál těchto úřadů známe jen nepatrně a že stěží kdy dosáhneme takových poznatků, abychom přítomnost té či oné osobnosti zde mohli vyloučit. Nebude jistě sporu o tom, že Jan nenáležel k významným představitelům takovýchto úřadů (a to ani ve smyslu kancelářském), že tudíž zastával podřízené místo. To však ještě nestojí v neslučitelném rozporu s tím, co bylo o Janovi řečeno. Často totiž podléháme klamným představám — a to je okolnost druhá — o vzdělanosti a intelektuální úrovni těchto světských kancelářských sil, uznávajíce nezřídka jen význam osob funkčně nadřazených (a tím i známých) či graduovaných. Je to do značné míry důsledek toho, že se této písařské a notářské složce dosud nedostalo soustavné pozornosti a hlavně ocenění z hlediska jejího kvantitativního i kvalitativního podílu na intelektuálním a kulturním vývoji společnosti. Sám Janův případ by tu ostatně mohl být vhodným příkladem. Vždyť do značné míry jen shoda příznivých okolností mu umožnila až v pokročilejším věku přejít z podřízeného postavení na významné vedoucí místo a rozvinout všechny své schopnosti, které již dříve nepochybně měl a jistě také v ne-

malém rozsahu ve své tehdejší funkci uplatňoval. Jan zajisté tuto výjimečnou příležitost uvítal, neboť pro něho představovala, ve srovnání s dosavadním postavením, všestranný vzestup. Při jeho realizaci mohly vedle nesporných Janových schopností sehrát důležitou roli též určité podněty a vlivy z panovnického prostředí, ať již Janova či Karlova.

Přehlížíme-li Janovo brněnské působení v celém jeho rozsahu, zajímají nás tu ty charakteristické jevy, které pomáhají spoluvytvářet rámcové předpoklady k pochopení podmínek geneze právní knihy. Jedním z nich je obdivuhodná Janova aktivita, a to hned od jeho nástupu do funkce. Není takřka jediného dne v roce, aby Jan nebyl činný v záležitostech města a měšťanů. Zúčastňoval se jednání přísežných ve městě i mimo ně, pro měšťany byl poradcem, ručitelem, svědkem, rozhodčím jejich sporů, vykonavatelem jejich odkazů atd. V jeho rukou se sbíhaly nitky všech rozmanitých správních a právních sfér města. Řídil, a z valné části také vykonával, městské písemnictví v celém jeho vnitřním i vnějším rozsahu. Podobné činnosti patřily zajisté k úkolům městských notářů, ovšem zdaleka ne všichni se s nimi museli vyrovnávat v takovém rozsahu a na takové úrovni. Mimořádné postavení Brna v ohledu hospodářském, právním i správním a jeho důležitá role v panovnické politice domácí i zahraniční stavěly městskou radu — a tím i notáře — před stále početnější i náročnější úkoly. Možno tu například připomenout sféru majetkových poměrů měšťanů (při jejich početnosti, bohatství a podnikavosti značně rozsáhlou, rozmanitou, z velké části věcně i právně specifickou — vinice, držebně velice proměnlivou, dotýkající se majetku, jenž z podstatné části ležel mimo město, na venkově, leckdy dosti vzdáleném). Časté spory o tento majetek a jeho nesčetné proměny vyžadovaly od písaře věcně i časově náročné úsilí při jejich projednávání a znamenaly pro něho přirozeně tisíce nejrůznějších písemných projevů (nemluvě o dalších důsledcích plynoucích odtud pro notářovu práci, například pro přípravu městské sbírky). Nebo vezměme v úvahu oblast výkonu práva a uvědomme si, jak rozsáhlá a mnohostranná byla jen v rámci vlastních potřeb města. K ní však přistupovala nemenší působnost vnější, vyvolaná právními potřebami měst a vsí podstatné části jižní poloviny Moravy, která byla v ohledu věcném i časovém ještě náročnější. A také v této oblasti hlavní tíhu nesl na svých bedrech notář, od přípravných prací přes nalézání práva či zpracování naučení (nezřídka obsáhlých a složitých) až po vedení různorodé písemné agendy z toho plynoucí. V případě Brna nelze zde ponechat bez zvláštní pozornosti povinnosti města, které mu vyplynuly z jeho role v panovnické politice. Časté pobyty panovníků v Brně neměly jen charakter obvyklých příležitostných návštěv a ani nebyly pouze výrazem zvláštní náklonnosti k městu. Brno se stále častěji, a posléze až s jistou pravidelností, stávalo záměrně voleným místem jejich jednání nejen v záležitostech vnitropolitických, ale i zahraničně politických (vedených často za osobní přítomnosti cizích panovníků). To přirozeně kladlo na město nemalé organizační nároky, hlavně však mu přinášelo nové úkoly, ať se již například týkaly zajištění některých výsledků jednání, či opatření finančních potřeb. Takovéto začlenění města do panovnických politických zájmů nabylo ještě užšího sepětí od roku 1350, kdy se Brno stalo sídelním městem markrabství, tíživějšího o to, že markrabě široce využíval služeb města při zajišťování svých rozhodnutí v zemských záležitostech.[153] Podstatná část povinností odtud plynoucích samozřejmě připadala opět notáři.

Je nepochybné, že tato a podobná pravidelná, možno říci běžná, agenda znamenala pro městského notáře enormní zatížení. A přesto ještě k ní přistupovala sféra mimořádných případů a událostí. Ty už svou mimořádností a namnoze i specifičností představovaly nepříjemné břemeno. Nadto se pak mezi nimi nezřídka vyskytly jevy, které již samy o sobě, svou povahou a hlavně svými důsledky přinášely nadměrné problémy. Tak tomu nepochybně bylo v případě velkých morových epidemií, jež postihly Brno v roce 1349 a znovu roku 1356, či mohutného požáru, jenž v roce 1356 poškodil podstatnou část města.[154] Zvlášť náročný pak byl právní spor vedený městem s olomouckým biskupem v letech 1347—1349, který citelně postihl celý život města.[155]

Doplníme-li si zde jen naznačenou šíři a charakter Janových úkolů do detailního obrazu a ten si pak promítneme do konkrétních pracovních důsledků, staneme vskutku před obdivuhodným dílem, obdivuhodným o to více, že bylo provedeno — jak to máme bohatě doloženo v dochovaných pramenech — organizačně i odborně na vyspělé úrovni. Ačkoliv sama tato skutečnost staví Jana do neobyčejně příznivého postavení mezi soudobými městskými notáři, přesto postihuje jen jednu stránku jeho velikosti. Mimořádnost Janovy osobnosti totiž nespočívala pouze v tom, že byl neobyčejně výkonným a schopným notářem, spolehlivě a kvalitně zvládajícím všechny úkoly na něho kladené. Byl od počátku a zůstal po celou dobu své notářské činnosti člověkem především koncepčně tvůrčím, který se při náročném plnění svých rozsáhlých povinností vždy ještě snažil dát celému vedení správy města pevný, promyšlený řád. V dosavadní literatuře převládala snaha prezentovat velikost Janova díla hlavně ve smyslu jeho zakladatelského přínosu a významu, což bylo věcně i koncepčně pochybené. Jan naopak přicházel do města, jehož organizace dosáhla již relativně vysoké úrovně. Tím pozoruhodnější je, jak rychle rozpoznal potřeby k zdokonalení stávajícího systému, nalezl vhodný způsob řešení a také jej realizoval.

Když se Jan po svém nástupu do úřadu zamýšlel nad rozsahem a povahou správních úkolů tak velkého a významného města a bral současně v úvahu dosah svých reformních záměrů, nutně si při této příležitosti též uvědomoval, že povinnosti, plynoucí z nich pro jeho osobu, přesahují možnosti jednotlivce a že tudíž jejich náležité plnění nezbytně vyžaduje pomoc spolupracovníků. Bylo mu také hned jasné, jakých spolupracovníků a v jakém rozsahu. Po vyloučení funkcí, v nichž byl nezastupitelný, zbývala sféra mechanické písařské práce, svou povahou neodmyslitelná a organická součást správní agendy, svým rozsahem pak tvořící její podstatný podíl, zejména v rámci Janem sledovaných záměrů. Tak se do popředí Janovy pozornosti dostala potřeba vybudování městské kanceláře, zřejmě v duchu obdobných zařízení vyšších správních institucí, kanceláře vybavené větším počtem písařů. To bylo v Brně nesporné novum, jež mělo stěží obdobu v českých městech té doby. Bylo pozoruhodné o to více, že po Janově smrti nenalezlo v této formě pokračování. Procházíme-li dochované městské písemnosti z Janova funkčního období, zjišťujeme, jak je tu současně činná celá řada písařů a jak se během vývoje mění struktura tohoto personálu.[156] Podíl samého Jana na vlastní písařské práci je relativně skrovný. Zcela v duchu svého záměru plně využíval pro tuto činnost pomocné písařské síly, jež podle potřeby doplňoval a které vykonávaly nejrůznější písařské úkony podle jeho pokynů či přímého diktátu.

Hlavní pozornost Janových reformních snah směřovala k zdokonalení

městské písemné agendy jako jednoho z nosných sloupů řádného výkonu správy města. Jan se tímto problémem zabýval hned od svého nástupu a sledoval jej soustavně po celou dobu funkčního období. Je pro to příznačné — a pro odbornou vyspělost Janovy osobnosti významné — že velkou část těchto reforem provedl krátce po svém nástupu a že tak učinil v důležitých záležitostech navíc pozoruhodným způsobem. Patrně jeho nejranější zásah směřoval do písemností týkajících se městské sbírky.[157] Do té doby spočívala veškerá evidence městské sbírky v Brně na rejstřících.[158] Každoročně se pro novou sbírku pořizoval zvláštní svazek. Do něho byl nejdříve zapsán katastr poplatníků v topografickém uspořádání, uvádějící u každého z nich výši povinnosti, resp. někdy, podle potřeby, též další údaje (majetek, dlužná částka z minulé sbírky apod.). To byl výchozí základ pro činnost výběrčích sbírky. Skutečně vybrané částky od jednotlivých poplatníků se ihned zapisovaly k jejich jménům v katastru. Mnozí poplatníci neodvedli stanovenou jim sumu ihned celou, nýbrž ji postupně spláceli a každá taková splátka se opět samostatně poznamenávala. Další zase uhradili část své dávky jiným způsobem než penězi, resp. ji zůstali dlužni, byla jim odpuštěna apod., což se rovněž v jejich rubrice uvedlo. Druhá část rejstříku pak byla vyhrazena zápisům o výdajích učiněných z vybraných peněz této sbírky. Rejstříky tudíž podrobně zachycovaly celý průběh sbírky. Důsledkem toho byla ovšem početnost, různorodá povaha i zběžný způsob provedení dodatečných záznamů, jež leckdy postihly i výchozí rubriky katastru, čímž rejstřík samozřejmě ztrácel na přehlednosti. Tento negativní rys, zajisté nepříjemný už v rámci interních potřeb, nabýval zvláštního významu v těch případech, kdy se písemné doklady o sbírce musely předložit pánu města.[159] Právě při těchto příležitostech se nezřídka vyžadoval přehled o sbírce v delším časovém úseku, a to přehled snadný a rychlý, přitom však podrobně vypovídající o tom, v jaké výši a jakým způsobem byla městská sbírka vybrána a jak se se shromážděnými penězi naložilo. Přehled, který by tudíž podával vyúčtování sbírky. Pro tento účel byl systém rejstříků nevýhodný i v tom smyslu, že se vždy musely procházet jednotlivé svazky sbírek. K podobným nesnázím pak přistupovalo na druhé straně nebezpečí ztráty rejstříků (vzhledem k jejich frekventovanosti naprosto reálné), jediného to písemného dokladu o sbírce.

Když notář Jan zvážil tyto okolnosti a vzal také v úvahu důležitost a tím i nepostradatelnost rejstříků, vyplynula mu zcela logicky nutnost založení nové zvláštní knihy — knihy počtů městské sbírky (liber rationum collectarum). Určil ji výhradně k tomu, aby se do ní zapisovalo konečné vyúčtování jednotlivých sbírek. Přitom sledoval dvojí účel: jednak usnadnění přehledu o berních v delším časovém úseku (myslel tu pravděpodobně na svoje funkční období), jednak dokumentární zajištění provedené sbírky.[160] To samozřejmě vyžadovalo, že vyúčtování bude podrobné, nikoliv pouze sumární. Z toho důvodu se také podržela struktura rejstříků s tím podstatným rozdílem, že v rubrice poplatníků se objevila pouze jména skutečných plátců a u každého z nich celková částka jím odvedená. V souladu s charakterem soupisu byly pak na konci jednotlivých celků uvedeny v nich obsažené částky. Poslání knihy se přizpůsobila i její fyzická stránka: velký formát (41 × 28), papír, důkladná vazba.

Již dříve, na podzim roku 1343, dospěl Jan k realizaci jiné knihy — knihy pamětní.[161] Nešlo ovšem o zavedení zcela nového typu knihy. Podobná kniha se v Brně již užívala během funkčního období Janova předchůdce.[162] Jan

fakticky pořizoval v návaznosti na ni a jako její pokračování toliko nový svazek pro své funkční období. K tomuto počinu ho vedla už prostá skutečnost, že dosavadní kniha, spjatá s funkčním obdobím předchozího notáře a vedená tudíž přibližně 15 let, se již přibližovala k hranicím svých fyzických možností a neskýtala tak záruku, že by se v ní mohlo ještě delší dobu pokračovat. Její uzavření v souvislosti se změnou notáře se tak již samo nabízelo. Notář Jan se chopil této příležitosti tím spíše, že mu poskytovala možnost provést i zde určité změny v duchu svých představ. Základní zaměření knihy podržel i nadále, protože v tom směru nebylo třeba podstatných úprav.[163] Nevhodný se mu však jevil způsob vedení knihy: pouze chronologický sled zápisů značně znesnadňoval rychlou orientaci po látce v nich obsažené, což byl vzhledem k časovému vyhledávání starších záznamů v týchž záležitostech citelný nedostatek. Z toho důvodu se Jan rozhodl zavést pro novou knihu jiný užívaný systém, v němž se jinak nezbytné chronologické řazení zápisů podřizovalo základnímu třídění abecednímu.[164]

Nejvýznamnější Janův přínos raného období však rozhodně představuje založení knihy sentencí. Byl to navíc jeho první výrazný počin v městském písemnictví vůbec. Tyto skutečnosti jsou nepochybně symptomatické pro základní orientaci Janovy osobnosti a takřka symbolicky předznamenávají celé jeho další úsilí, vrcholící posléze vytvořením právní knihy. To, že Jan nejdříve, a s takovou pohotovostí, zasáhl právě na tomto místě, nebylo jen důsledkem jím zjištěných nedostatků, nýbrž také výrazem priorit jeho zájmů a tím i zvláštních schopností rozpoznat, zejména z perspektivního hlediska, nejnaléhavější úkoly.

Knihu samu sice nemáme dochovánu, můžeme však spolehlivě doložit její existenci a dokonce i blízce poznat její původní podobu. Vedení takové knihy se výslovně uvádí již ve zmíněném naučení pro Uherský Brod z 21. prosince 1354 (liber, in quo sentencias causarum dubiarum diffinitivas... signamus). Hlavním dokladem je tu však látka, jež tvoří základ Janovy právní knihy.[165] Ta zřetelně naznačuje, že tu bylo čerpáno z obsáhlého a soustavně vedeného souboru sentencí. Ostatně v některých mladších rukopisech brněnské právní knihy se místy v závěru jednotlivých sentencí objevují přímé odkazy na obdobné soudní případy zaznamenané právě v této ztracené knize sentencí.[166] Z těchto dokladů je především nepochybný systém řazení zápisů: ten byl jednoznačně chronologický.[167] Podobně spolehlivě známe podobu zápisů:[168] šlo vždy o podrobný záznam celého průběhu soudního případu od žaloby až po konečný nález. Jisté je též, že počátek vedení této knihy spadá do roku 1343.[169] Zřejmý je i vlastní charakter knihy: šlo o knihu sentencí, vedenou společně pro záležitosti domácí i záležitosti mimobrněnských míst hledajících v Brně řešení sporných právních případů. To plyne především z hlediska látky, která je v tak bohaté míře uchována v právní knize, a potvrzuje to i sama Janova terminologie při označení této knihy. Založení takové knihy představovalo v brněnských poměrech významné novum. Skrovný rozsah a zejména zřetelná nesoustavnost této látky ze staršího období zjevně potvrzují absenci podobné knihy za Janova předchůdce. Navíc je nepochybné, že by Jan takový zdroj — kdyby skutečně existoval — bohatě využil, zejména když tak učinil v jiném případě. To ovšem naprosto neznamená, že by před Janovým příchodem město nevedlo vůbec žádné záznamy v této, pro ně tak důležité, sféře. Pro běžnou soudní agendu uvnitř města se asi nejspíše spokojovalo se zápisy v soudním manuálu,[170] kdežto právní materii vzešlou

z právní činnosti pro mimobrněnská místa uchovávalo toliko ve formě jejích původních písemných dotazů (na něž poznamenávalo i své vlastní rozhodnutí), resp. u ústně přednesených žádostí ve formě záznamů na volných listech. Janův přínos můžeme tudíž ve stručnosti vyjádřit nejlépe tak, že zavedl pevnou knižní formu tam, kde do té doby vládla ve způsobu vedení zápisů formální volnost, a že tak učinil na základě poznání rostoucího významu soudní činnosti města a z ní plynoucí agendy.

Janovy zásahy do vedení městských knih zdaleka nebyly jen záležitostí výjimečné aktivity v době jeho nástupu do úřadu městského notáře, nýbrž tvořily trvalou součást, vpravdě program, jeho činnosti po celé funkční období. Pozoruhodné výsledky z období Janových počátků v Brně tak našly pokračování a fakticky vyvrcholení v díle, které Jan postupně realizoval v pozdějších letech svého úředního působení. Zatímco v počáteční fázi se Janovo úsilí zaměřilo zcela logicky na zdokonalení stávajícího systému základních úředních knih, později se zřetelně soustřeďovalo na vytvoření právních pomůcek ke kvalitnímu zajištění výkonu stále rozsáhlejší i náročnější správní a zejména soudní činnosti. Samo zrození a rozvinutí takového záměru mělo zajisté vlastní kořeny v konkrétní situaci právních potřeb a jejich rozvoje. Vývoj brněnských poměrů v právní oblasti byl natolik dynamický, že již v druhé čtvrtině 14. století dosáhl úrovně, která svou náročností přesahovala možnosti dosavadní praxe a vyžadovala kvalitativně zcela odlišný přístup. Jan si tyto skutečnosti zřejmě uvědomoval již při svém nástupu, a proto jejich řízení ideově včlenil do záměrů své činnosti. K vlastní realizaci v určité době byl pak přiváděn — možno říci — pod tlakem jistého vyhrocení potřeb v té či jiné oblasti.

Tak byla v druhé polovině čtyřicátých let 14. století aktualizována otázka knihy privilegií. V brněnském prostředí to nebyl nový problém a ovšem také ne problém, který by zůstal bez jakéhokoliv pokusu o řešení. Již za Janova předchůdce, za notáře Jindřicha, došlo k pořízení podobné pomůcky, avšak — jak ještě uvidíme — v poněkud zvláštních souvislostech. Jak se celá záležitost vyvíjela v období Janova funkčního období, nemůžeme objasnit ani spolehlivě, ani v dostatečně konkrétní podobě, neboť přímé doklady nemáme dochovány. Celou situaci zde naopak ještě komplikuje jeden fragment, který byl náhodně nalezen na sklonku minulého století ve staré svatojakubské knihovně a posléze uložen v městském archivu. Šlo údajně o list formátu velkého folia ze 14. století s texty některých brněnských privilegií, resp. statut, zjevně pozůstatek výpravného právního kodexu. Bretholz sice z této důležité památky vydatně čerpal,[171] její rozbor však nepodal. Toho dnes zvlášť želíme, neboť fragment je nezvěstný.[172] Přitom pouhá fotografie by plně postačovala k přesnému časovému i provenienčnímu zařazení zlomku. Bretholzovy neúplné a ne zcela spolehlivé údaje takovým potřebám nevyhovují. Nanejvýš nám umožňují rekonstruovat obsahové zaměření a sled textů zde napsaných.[173] Avšak i toto zjištění celou situaci ještě dále zatemňuje: nepodává totiž jednoznačné svědectví o knize privilegií a statut běžného zaměření a vedení. Ukazuje, že a) chronologická řada privilegií je i v tomto krátkém úseku torzovitá, b) stopa úseku statut nemá v následující chronologické řadě žádné pokračování, ačkoliv z této doby jsou jinak dochovány doklady, c) pojítkem uvedených privilegií je tematické zaměření na mýta; ovšem ani tu není zřejmé, zda na této úrovni byla vyčerpána veškerá tehdy dostupná látka. Pokud bychom se tudíž chtěli pokusit na této velmi nejisté půdě

o vyslovení konkrétních dohadů a pokud bychom byli přesvědčeni (pro což ovšem není žádných dokladů) o původu podobné knihy z první poloviny 14. století, resp. přímo z funkčního období notáře Jana, pak bychom mohli pomýšlet jedině na některý ze starších přehledů tohoto materiálu, rozhodně ne na zásadní řešení, k němuž Jan přistoupil na sklonku čtyřicátých let.

O existenci Janovy knihy privilegií není pochyb. Jan sám se o ní výslovně zmiňuje dokonce na dvou odlišných místech. Tak ji především uvádí ve známém již naučení pro Uherský Brod z 21. prosince 1354 mezi prameny, z nichž čerpal. Další doklad pochází z doby jen o málo mladší a vyskytuje se v právní knize ve spojitosti s rovněž zde již uváděným případem loupežné vraždy, které se dopustil brněnský měšťan Štěpán ze Strachotína (508). Když se tehdy sám markrabě obrátil na brněnské přísežné s dotazem, jaké právo mu přísluší k majetku odsouzeného Štěpána, odebrali se přísežní za markrabětem na hrad Veveří, kde se tehdy zdržoval, a přinesli s sebou opis všech městských privilegií, aby společně s ním zjišťovali eventuální právní podklady pro podobný nárok. V případě předloženého „transcriptum privilegiorum civitatis" zajisté nešlo o opis speciálně k tomu účelu pořízený, nýbrž jedině o soustavně vedenou úřední knihu, jež ostatně byla právě k podobným účelům určena — knihu privilegií.

O této knize víme alespoň rámcově, kdy asi vznikla i kdy asi zanikla a rovněž proč a za jakých okolností vznikla. Výše bylo již naznačeno, že Janova péče o městské knihy byla trvalá, soustavná a měla programový charakter: vycházela z analýzy dosavadního stavu i z perspektivních potřeb úřední praxe a realizovala se postupně se zřetelem k naléhavosti úkolů. Tak se po základních potřebách na začátku funkčního období dostávaly na pořad otázky z okruhu právních pomůcek. Mezi nimi na předním místě stála kniha privilegií. Bylo tomu tak už z toho důvodu, že představovala vzhledem k svému obsahu (nahrazovala totiž originály privilegií) velmi důležitou a v úřední praxi také často užívanou právní pomůcku. Její existence byla zejména u velkých a významných měst takřka nezbytností a většina notářů též považovala její pořízení za samozřejmý úkol. Mnozí z nich tak činili zcela nově a samostatně i tehdy, kdy zde podobné knihy existovaly už od jejich předchůdců. Popudem k takovému počínání byla zřejmě snaha notářů mít k ruce knihu upravenou podle vlastní koncepce, neboť právě oni to byli, kdo knihu běžně užívali. V tom smyslu šlo tudíž o knihy úzce spjaté s osobou a činností určitého notáře a potud také mnohdy o knihy přechodné platnosti a trvání.[174]

Notář Jan se setkal v Brně s obdobnou situací. Vedení podobných knih zde mělo již dlouhou tradici, jak ostatně zdůraznil sám Jan[175] a jak také dokládá dochovaný materiál. Příčiny Janova nového a samostatného postupu neměly pouze formální ráz, nýbrž vyvěraly ze snahy provést zásadní reformu dosavadního stavu. Jan považoval za nutné skoncovat se starým způsobem vedení opisů privilegií a záznamů statut v jednom svazku, a to právě pro jeho jistou nelogičnost, těžkopádnost a tím i nevhodnost pro úřední praxi velkého města. Oba druhy právních pramenů byly od sebe obsahově i významově vzdálené a v praxi se také dotýkaly odlišných funkčních sfér. Přítomnost jednoho z nich byla v konkrétních případech vesměs nepotřebná a zbytečně zatěžovala přehlednost dané látky, zvláště když postupem doby její rozsah značně narůstal. Samostatné vedení knihy privilegií na straně jedné a knihy statut na straně druhé jevilo se tak v brněnských podmínkách jako zvlášť prospěšné. Tento původní, poměr-

ně raný záměr byl výrazně aktualizován již v druhé polovině čtyřicátých let 14. století. Přispěla k tomu nejen běžná a stále narůstající potřeba v právní agendě města pro domácí i vnější okruh, nýbrž velmi přesvědčivě i mimořádné události, jako zejména vleklý a náročný spor města s olomouckým biskupem v letech 1347 až 1348, který ukázal naléhavou potřebu samostatně vedené a formálně náležitě vybavené knihy privilegií. Právě do té doby, nejspíše do roku 1348, spadá Janovo rozhodnutí založit samostatnou knihu privilegií a v té souvislosti i samostatnou knihu statut.

Pro knihu privilegií, která svým obsahem a významem stála hierarchicky podstatně výše a fakticky se pohybovala v blízkosti spíše knih právních než správních, byl přirozeně zvolen jako psací látka pergamen. V této souvislosti je velmi pozoruhodný záznam v berním rejstříku z roku 1348: Item Stephanus pirmeiter dedit fertonem, tenetur marcam, in qua dedit 25 cutes pergameni pro litteris et pro magno libro civitatis, dedit tres fertones in toto.[176] Označením „magnus liber civitatis" totiž mohla být v té době míněna toliko kniha privilegií.[177] Tím se předpokládanému roku jejího založení dostává dalšího, tentokráte výrazného potvrzení. To je konečně také v souladu s indiciemi současně zakládané knihy statut. Z této papírové knihy se nám dochovala její závěrečná část v dnešním rukopise č. 40.[178] Ztracená úvodní část by svým rozsahem (17 stran) mohla dobře odpovídat látce z let 1348—1351.

Ztráta knihy privilegií je starobylá záležitost. Došlo k ní zřejmě nedlouho po Janově smrti, neboť Jan z Gelnhausen, brněnský městský notář od roku 1379, ji už neměl k dispozici.[179] Stalo se tak tudíž v době, která byla z hlediska kancelářských poměrů brněnských dosti neklidná a neuspořádaná a přinesla mnohostranné narušení Janova budovatelského díla.[180]

Na počátku padesátých let 14. století, nejspíše v průběhu roku 1351, se zrodil Janův záměr opatřit k usnadnění domácí právní praxe užitečnou pomůcku. Konečnou podobu jeho realizace nám podává nejstarší dochovaný právní rukopis v Archivu města Brna (rkp. č. 1).[181] Tento zcela mimořádný, vskutku pozoruhodný kodex se už svým formátem (33 × 24 cm) a psací látkou (pergamen) vymyká z řady brněnských městských knih a prezentuje se tak na první pohled jako důležitý právní rukopis; na 240 ff. přináší následující právní text v německém znění: po úvodním (neúplném) přehledu obsahu (3ra-22rb) a dvou doplňcích k textové části (22rb-23va) je to nejdříve Švábské zrcadlo (25ra--119vb), dále Magdeburská městská právní kniha vikpildní (121ra-156rb) s Nálezy (156rb-175ra) a Kronikou (175ra-178va) a naučením o hanění nálezu kmetů (178va-b), Jihlavské právo městské (178vb-195ra) a horní (195ra--201ra), tzv. Otakarovo městské právo (201ra-215va) a soubor brněnských městských práv (217ra-240ra). Kodex v daném stavu není jednotným dílem, neboť sestává ze dvou základních částí, rozdílných ve smyslu obsahovém, formálním i genetickém. Část první, hlavní, představující původně zamyšlený a také vytvořený kodex, sahá až po dnešní f. 215 a obsahuje soubor práv, jež spolu s brněnským právem patřily k základním oporám městského práva v českých zemích.[182] Část druhá (ff. 217—240) je dodatečně vzniklým a ke kodexu připojeným celkem, přinášejícím shrnutí brněnského městského práva. Tato odlišnost zřetelně vyplývá i z vnějších znaků: různý charakter písma a výzdoby, rozdílné řádkování (převážné 32 řádků I. části proti 39 řádkům II. části), samostatné a odlišné označení složek (I—XXIV v I. části, primus, secundus v II. části).

Důležité je též, že zatím co celkový ráz druhé části je blízký stylu zpracování kodexu právní knihy, v případě první části se její odlišnost jeví spíše jako dílo tomuto prostředí cizí. Rozdílnost obou částí spočívá konečně i v tom, že druhá část je jednotným a uzavřeným výtvorem, kdežto část první se jeví jako dílo různorodé, v řadě důležitých rysů deformované a celkově nehotové.

První část rukopisu sestává ze dvou úseků, vzniklých prací dvou písařů. Hranice mezi nimi probíhá na přelomu XIII. a XIV. složky. První písař (A), jenž práci zahájil, užíval kvaternové složky a popsal plných třináct složek. Ze složky XIV. (původně asi rovněž kvaternové) popsal toliko první folio (108) a svou práci zde zřejmě náhle ukončil. Tomuto postupu by nasvědčovala jednak okolnost, že na tomto místě neprobíhala významná hranice ani z hlediska složek, ani z hlediska textu, jednak skutečnost, že zanechal nehotové dílo, neboť u celé řady článků nedoplnil zahlavní rubra. Druhý písař (B), užívající kvinternové složky, začal psát na f. 109 (asi po doplnění XIV. složky na kvintern) a pokračoval až do konce první části dnešního kodexu na f. 215 XXIV. složky (rovněž kvintern s dnes vyříznutými čtyřmi listy).[183] Pokud jde o zmírnění deformace, není to jen záležitost obvyklého narušení znění jednotlivých textů, resp. opomenutí nebo naopak duplicity některých článků, jejich přehození atp., ať již v úvodním obsahu, či ve vlastním textu. Daleko podstatnější jsou nedostatky ve zřetelném odlišení jednotlivých textových částí (v obsahu i v textu) a ve vztahu obsahu a textu, neboť znamenají značné zhoršení orientace v této různorodé a členité látce. V obsahu jsou výrazně odlišeny zdobenými iniciálami toliko první dva oddíly (Švábské zrcadlo, Magdeburská vikpilda), v textové části naopak chybí takové označení Jihlavskému právu. Nezbytná orientační návaznost obsahu a textu je citelně oslabena častým nesouladem v uvádění jednotlivých článků či naprostou absencí tzv. Otakarova městského práva v obsahu a zcela pak anulována tím, že číselné vyjádření pořadí článků v obsahu nemá odpovídající paralelu v textové části.

Genetická odlišnost obou skladebných částí dnešního kodexu je evidentní. Právě tak je ovšem zjevné, že dobou svého vzniku nejsou od sebe příliš vzdálené. Přesnější časové vymezení jejich zrodu má tudíž klíčový význam pro správné pochopení jejich funkce i vlastní geneze dochovaného kodexu. Dosavadní literatura od dob Rösslerových běžně datovala kodex do počátků třicátých tých let 14. století a považovala jej dokonce za dílo jednotné, třebaže v tom směru byl sám Rössler odlišného názoru.[184] Přitom jediným důvodem k tomuto datování byla skutečnost, že v oddíle brněnských městských práv je jako nejmladší datovaná písemnost uvedeno privilegium krále Jana z roku 1331. Nikdo ze stoupenců tohoto časového zařazení nezvažoval nosnost podobného zjištění a také se ani nepokoušel shledávat další opory k vyjasnění datace, a to i přesto, že pro řadu z nich mělo správné řešení této otázky nemalý význam. Většina z nich ostatně vlastní kodex nikdy neviděla, neznala ani Rockingerův kodikologický rozbor a zcela mechanicky tak přejímala zdánlivě přesvědčivé datování kodexu jako celku.[185] Kdo se však s kodexem jen poněkud blíže seznámil (jako např. Zycha v souvislosti s jihlavským právem), tomu bylo už na první pohled podle písma zřejmé, že počátek třicátých let 14. století je stěží přijatelné datování pro vznik kodexu, stejně jako Rösslerova datace první jeho části do daleko starší doby. Mnohem spíše přichází v úvahu až polovina 14. století. Už tímto oprávněným přesunem se geneze kodexu dostává do období působnosti notáře Jana

a v jejím kontextu musí být posuzována i ověřována jejími pramennými doklady. Současně se však tím anuluje použitelnost dosavadní datace pro vznik kodexu jako celku, což opět staví do popředí otázku struktury a geneze kodexu vůbec a oddílu brněnských práv zvláště.

Při posuzování datace první části kodexu v rámci činnosti městského notáře Jana se jako nejpřijatelnější doba vzniku jeví počátek padesátých let. Bylo již poukázáno na to, jak se Janovo úsilí po počáteční pozornosti soustavě základních úředních knih obracelo v průběhu čtyřicátých let stále výrazněji k vytvoření právních pomůcek nejen pro potřeby správní, ale hlavně pro potřeby soudní činnosti. Intenzita a kontinuita těchto snah byla sice na sklonku čtyřicátých let citelně narušena mimořádnými událostmi (již zmiňovaný vleklý spor města s olomouckým biskupem a morová epidemie), k upuštění od vlastního záměru však nedošlo. Nestalo se tak už z toho důvodu, že jeho zrod nebyl nahodilým jevem či pouze výsledkem Janových subjektivních úvah a představ, nýbrž vyplynul zcela logicky z objektivní situace. K dřívějším naléhavým příčinám přistupovaly pak od poloviny století další, ještě podstatnější okolnosti, posilující postavení Brna jako významného centra v ohledu politickém, hospodářském, správním i právním (stalo se sídelním městem nového markraběte Jana a též jedním ze dvou hlavních středisek moravského zemského práva). Výrazně byla zhodnocena zejména dosavadní úloha Brna ve sféře práva městského, když mu privilegiem markraběte Jana z 21. prosince 1350[186] byla podřízena rozsáhlá a do té doby samostatná právní oblast s centrem v Měníně. Brno se tak již tehdy stalo odvolacím místem i střediskem právního naučení pro města, městečka i vsi podstatné části Moravy. Navíc pak čilý ruch politický a hospodářský přiváděl brněnské přísežné do kontaktu s příslušníky cizích právních okruhů, kteří je leckdy i sami vyhledávali k právním poradám ve sporných případech. Tato situace, v níž se úspěšná a obecně uznávaná právní tradice pojila s příznivými perspektivami, přímo vybízela k tomu, aby přísežní — a pochopitelně i jejich notář — byli pro výkon takovéto právní praxe, která přinášela rozmanité a často náročné otázky právních základů a tradic, postupně vybavováni vhodnými pomůckami. Tehdejší počáteční úvahy o těchto otázkách se zřejmě pohybovaly dvojím směrem. V popředí zajisté stála otázka vhodného shrnutí dosavadního brněnského práva, současně se však pomýšlelo na obstarání textů práv cizích. Potřebné pomůcky z oblasti práva římského či kanonického byly v Brně nepochybně dostupné již z dřívější doby díky osobní zainteresovanosti notáře Jana.[187] Tak tomu patrně bylo i v případě některých jiných pramenů. Co se tudíž za dané situace muselo jevit velkým desideratem, jak přísežným, tak samému notáři, bylo pořízení určitého svodu textů těch práv, které (spolu s brněnským právem) patřily k samým základům městského práva v českých zemích. Prehistorii této myšlenky bychom snad mohli hledat již někde na sklonku čtyřicátých let. Její vlastní zrod však pod vlivem nových skutečností a zejména pak vydání zmíněného Janova privilegia spadá nejspíše do průběhu roku 1351. V následujícím roce 1352 došlo pak ke konkretizaci tohoto projektu i k vytvoření nezbytných realizačních předpokladů, takže v období 1352—1353 mohlo dojít k vyhotovení rukopisu. Na tomto místě nelze si ovšem nevzpomenout na známý zápis ve vydáních za rok 1353, který byl dosud běžně, avšak neprávem, spojován se vznikem kodexu právní knihy. Vztah tohoto zápisu k pořízení souboru práv (tj. dnes první části rkp. č. 1) je nejen logický, nýbrž v brněnském prostředí

jedině možný.[188] Odpovídá tomu jak označení obsahu rukopisu (libri legum), tak doba jeho pořízení, a rovněž ta skutečnost, že byl napsán pro potřeby města v cizím prostředí, což potvrzuje charakter písma první části rukopisu č. 1.[189] Důležité na tomto spojení a časovém zařazení je mj. to, že je tu v uvedeném roce míněna toliko právní část kodexu a že tudíž rukopis č. 1 ve své dnešní podobě tehdy neexistoval. Stojíme tak ještě před dvěma závažnými otázkami: a) kdy vznikla druhá část, zda v přímé návaznosti na část první, resp. zda existovala již v době před jejím zrodem; b) kdy došlo k spojení obou částí a tak vlastně k vytvoření nynějšího rukopisu č. 1.

Jak bylo již uvedeno, dosavadní bádání vesměs kladlo vznik druhé části na počátek třicátých let 14. století a podle toho také datovalo vytvoření celého rukopisu č.1. Kodex byl totiž běžně chápán jako geneticky jednotný celek, jenž se zrodil zásluhou brněnského městského notáře Jindřicha. Ten údajně stanovil celkovou koncepci, obstaral potřebné texty cizích práv a pořídil v německém překladu svod psaného brněnského městského práva.[190] Za nové situace, kdy kodex považujeme za dílo heterogenní a vznik jeho hlavní části posunujeme až do roku 1353, musíme se předně vyrovnat s otázkou, do jaké míry můžeme u druhé části kodexu ještě počítat s autorstvím notáře Jindřicha. Písařsky rozhodně není dílem Jindřichovým a ani nenáleží do doby jeho působení. Charakter písma naopak odpovídá brněnským poměrům padesátých let 14. století a době vzniku kodexu brněnské právní knihy. Jinak je tomu ovšem z hlediska obsahového. Zde jsou vztahy tohoto souboru práva k Jindřichovu funkčnímu období v brněnské kanceláři napopiratelné. Zcela konkrétně o tom svědčí úsek privilegií (s privilegiem krále Jana z 10. září 1331 jako nejmladším) a některé další části. Potud lze také s dosavadními názory na tento problém souhlasit. Na rozdíl od nich však nebudeme moci považovat nadále za Jindřichovo dílo zaznamenaný tu soubor brněnského práva v celém jeho rozsahu.

Soubor brněnského městského práva v rukopisu č. 1[191] celkem zřetelně sestává ze dvou základních částí, lišících se od sebe materiálově (a potud i koncepčně) a provenienčně. První část, starší, vzniklou ještě za notáře Jindřicha, tvoří v zásadě privilegia českých panovníků (Václava I., Přemysla Otakara II., Václava II. a Jana Lucemburského) jako nosné sloupy městského práva. Na počátku stojí nejstarší a také nejdůležitější z nich, privilegium krále Václava I. z roku 1243, tzv. iura originalia. Hned za nimi, jako jejich neodmyslitelná součást, následuje text úpravy těchto práv z počátku 14. století v rozsahu 77 článků, k nimž notář Jindřich ještě připojil další dva rozsáhlejší články s řadou ustanovení z pozdější doby. K takto vybudovanému základu, jakožto přirozenému východisku celého dalšího vývoje, přiřadil autor právní texty, mající pro Brno v ohledu právních i správních neméně zásadní — i když specifický — význam: židovské právo (Přemysla Otakara II. z roku 1268 v potvrzení Václava II.) a mýtní právo v Brně (pro mýto odváděné městu Brnu i pro mýto příslušející ke královskému hradu Špilberku). Teprve za tímto komplexem se dostává řadě privilegií dalšího pokračování.[192] Nejmladším je tu privilegium krále Jana z 10. září 1331. Někdy mezi tímto datem a datem nejblíže následujícího privilegia (21. září 1333) došlo tedy se vší pravděpodobností k tomuto nejstaršímu shrnutí základů brněnského městského práva.

K otázce autorství tohoto souboru nemáme sice přímých zpráv, z daných souvislostí však plyne, že nejpravděpodobnější osobností je postava městského

notáře, který měl k podobnému úkolu v daném prostředí největší předpoklady a byl k němu navíc přímo predestinován: vzdělaný, v právní teorii i praxi zkušený, s přehledem po dochovaných městských písemnostech i s přístupem k nim, schopný řešit nároky takové povahy. Městskému notáři můžeme tudíž odpovědně přisoudit vytvoření koncepce výše popsaného souboru i jeho vlastní realizaci. To znamená, že mu budeme přičítat i autorství překladů původních latinských textů do němčiny. Nejistým zůstává toliko problém, který je pro hodnocení celku důležitý: zda je městský notář původcem nejen vlastního překladu, nýbrž i samého záměru převodu originálního znění do jazyka dobře srozumitelného všem přísežným. Je celkem nepochybné, že tato myšlenka vyplynula z potřeb praxe, nevíme však, jak dalece byli jejími iniciátory přísežní ve snaze získat lepší cestu k bližšímu poznání základů brněnského městského práva, o něž se měli prakticky každodenně opírat, nebo městský notář, sledující usnadnění svého běžného úkolu tlumočení příslušných latinských ustanovení přísežným při zdůvodňování návrhů sentencí.

Druhou část (E), mladší, vzniklou za notáře Jana, naopak tvoří statuta, nálezy a naučení brněnských přísežných, jak postupně vyplynuly z jejich mnohostranné činnosti. Většina z nich pochází z doby Janova působení ve funkci brněnského městského notáře, jen malá část je starší, úvodní ustanovení dokonce ještě ze závěru dvacátých let 14. století. Původ tohoto souboru nelze ovšem hledat v Janových záměrech první poloviny padesátých let. Vznikal postupně od počátku Janova nástupu v Brně z každodenní právní praxe přísežných jako výběr důležitých a často potřebných ustanovení ve snaze vybudovat si takto užitečnou příručku pro výkon práva. Byla vedena zřejmě jako nepříliš rozsáhlý, neoficiální rukopis a zachycovala danou látku přirozeně v latinském znění.

Když se tudíž notář Jan od počátku padesátých let stále intenzívněji zabýval problémem zásadního zdokonalení pomůcek výkonu práva pro brněnské přísežné, považoval za důležité kroky vpřed v tomto směru jednak obstarání příslušných subsidiárních pramenů, jednak shrnutí dosavadního brněnského práva. V souvislosti s obstaráním opisu potencionálních subsidiárních práv (tj. první, hlavní část dnešního rukopisu č. 1) připadl na myšlenku vytvořit k němu určitý pendant v podobě jakéhosi přehledu platného brněnského městského práva. Jan byl ovšem v této souvislosti ještě dalek jakéhokoliv záměru sestavit již tehdy propracovaný a vyčerpávající obraz domácího práva. Chtěl k tomu účelu pouze využít již existujících pokusů o zachycení městského práva, jak se nacházely v brněnských písemnostech: elaborátu svého předchůdce notáře Jindřicha a souboru, který postupně vznikl za jeho notářství. Z obou částí vytvořil jednotný celek více méně mechanicky, když materiálu svého souboru dal německé znění, jak to z hlediska funkčního bylo nezbytně nutné.[193]

Předchozí výklad dal odpověď na první z výše položených otázek o časové posloupnosti vzniku obou částí nynějšího rukopisu č. 1. Pokud jde o druhou otázku — kdy došlo k spojení obou částí a tak k faktickému vytvoření nynějšího rukopisu č. 1 — můžeme i zde zatím říci jenom tolik, že tento celek v uvedeném roce 1353 neexistoval. Naznačené okolnosti vzniku nynější jeho druhé části (brněnské právo) spíše ukazují, že tak tomu nebylo ani v nejbližších následujících letech. Důležité jsou pak zejména dvě skutečnosti: a) obě geneticky samostatné části byly do nynějšího rukopisu č. 1 svázány na jeden ráz, část s brněnským právem není tudíž přívazkem k svázanému již kodexu z roku 1353; b)

nehotový soubor cizích práv byl dodatečně upravován, přičemž povaha těchto doplňků ukazuje, že byly provedeny před svázáním rukopisu a také daleko později. Rozhodně tak musíme počítat s tím, že v Janově funkčním období existoval komplex nynějšího rukopisu č. 1 toliko volně ve složkách a teprve v nových podmínkách nabyl definitivní podobu.[194]

Činnost notáře Jana, rozvinutá v souvislosti s pořízením souboru právních textů tvořících dnes součást rukopisu č. 1, byla posledním vzepětím jeho mimořádné aktivity před zahájením vlastních přípravných prací na pořízení právní knihy. Byl to ovšem současně — jak bylo již naznačeno — jistý předstupeň těchto prací a výrazný bod Janovy nové pracovní orientace. Odtud se pak už Janův zájem koncentroval na zvládnutí onoho nejnáročnějšího úkolu, jímž také mělo kulminovat celé jeho působení ve funkci brněnského městského notáře, tj. na pořízení právní knihy města Brna.[195]

Charakteristika Janovy působnosti ve funkci městského notáře nám tak znovu potvrzuje rok 1355 jako nejranější možný termín zahájení prací na právní knize. Lze tudíž v souladu s dříve uvedenými doklady považovat dobu druhé poloviny roku 1355 až první poloviny roku 1357 za časový úsek prvotního formování právní knihy: propracování koncepce, pořizování konceptu, příprava a posléze snad i zahájení prací na vyhotovení kodexu. O tom, kdy a jak bylo celé dílo dokončeno, může rozhodnout až závěrečný rozbor kodexu.

Janovo autorství brněnské právní knihy stojí zajisté mimo jakoukoliv pochybnost. Tato jistota nás však nikterak nezbavuje otázky, zda se k jeho jménu pojí sám původ myšlenky pořídit knihu podobného zaměření, a to nejen z toho prostého důvodu, že vlastní autorství díla v daném případě ještě nikterak neznamená i podíl na vytvoření samotného ideového záměru. Jde totiž i o otázku, která se dotýká problému charakteru i funkčního určení knihy a vyžaduje tudíž, aby jí byla věnována zvláštní pozornost. Stěží se kdy podaří spolehlivě rozhodnout, kdo byl původcem myšlenky pořízení brněnské právní knihy a jaké podněty ho k ní přivedly. Vznikla skutečně v mysli městského notáře jako organická součást jeho programu komplexní reformy městského knihovnictví, resp. přímo pod vlivem stále bohatší právní praxe města, jejíž hlavní tíhu sám nesl? Či k ní byli obdobně přivedeni sami přísežní, kteří chtěli mít k usnadnění své další práce na tomto poli vhodný svod práva i právních znalostí a zkušeností městského notáře? Nebo se snad zrodila vůbec mimo město v úvahách a záměrech panovníka a jeho rádců? To je v podstatě okruh potencionálních původců uvedené myšlenky, v němž sice každý zaujímá hierarchicky odlišné postavení, z něhož však žádný z nich nemůže být předem kategoricky vyloučen.

Zcela specifická pozice městského notáře jako nejpravděpodobnějšího původce této myšlenky byla již dostatečně objasněna výše. To samo o sobě by ovšem nemělo a priori vylučovat z úvah o možném autorství druhou důležitou — a potencionálně v daném směru neméně významnou — interní složku, totiž přísežné jako vlastní nositele brněnského městského práva. Myšlenka pořízení vhodné právní pomůcky pro soudní praxi byla samozřejmě přísežným velmi blízká. Vyplývala jim už ze samé základní snahy dát veškeré jim svěřené správě města ve všech jejích sférách pevný řád. Snahy, která vedla k permanentnímu a v příznivých situacích (jako tomu bylo například v době Janova notariátu) přímo k soustavnému úsilí o vyplnění všech mezer v dosavadním systému. Tato myšlenka se jim naléhavě připomínala zejména v běžné soudní praxi. Nalézání

práva, které vykonávali, bylo samo o sobě náročným úkolem, který sami a pouze vlastními silami nebyli schopni kvalitně zvládnout. Nejenže postrádali právnické vzdělání, nezřídka jim chybělo vzdělání vůbec, řada z nich dokonce byla neznalá písma.[196] Tento nedostatek do značné míry vyrovnávali cestou tradice a empirie. Byli vesměs zkušenými praktiky. Šlo v podstatě o úzký okruh týchž lidí, kteří se v této funkci obměňovali, navíc lidí pocházejících z rodin, které se tradičně podílely na výkonu těchto funkcí a stály vůbec v popředí dění ve městě.[197] Dlouholetou životní a přímo funkční praxí si osvojili nejen znalost platného městského práva, nýbrž i zásady soudního řízení a principy nalézání práva. Na tomto základě byli schopni samostatně řešit běžné případy, tvořící ostatně podstatnou část soudní agendy. Náročné případy, vyžadující právní analýzu složité sporné otázky, vyhledání odpovídajících ustanovení platného práva, jejich interpretaci a aplikaci na daný spor, se již vymykaly jejich možnostem. Zde se jejich rozhodování plně opíralo o rady a pomoc městského notáře. S rostoucím významem Brna jako vrchního soudního místa se přirozeně zvyšoval podíl složitých právních sporů a tím i nároky na výkon soudní funkce. Tato skutečnost příliš tíživě doléhala na přísežné, než aby ji nechali bez povšimnutí a hlavně bez odpovídajícího řešení. Za této situace se značně zhodnotil význam městského notáře. Proto bylo prvořadým zájmem přísežných získat pro tuto funkci osobnost, která by nejen byla dobře obeznámena s obvyklou agendou městské správy, nýbrž měla též dobré právní vzdělání a zkušenosti. Tuto otázku vyřešili — jak jsme již viděli — velmi úspěšně při přirozené změně notáře. Z vlastní soudní praxe dále též poznali význam rychlé orientace v ustanoveních platného práva. Jedním ze základních principů postupu nalézání práva bylo zjištění odpovídajících opor v dosavadní právní látce. Prakticky při tom šlo o hledání nejen v kruhu práva uděleného či statutárního, nýbrž zejména v bohatém souboru dřívějších vlastních nálezů. Právě tento soubor stál v popředí jejich pozornosti, neboť byl vzhledem k obsáhlosti a rozmanitosti zaznamenaných soudních případů a jejich řešení nadmíru cenným zdrojem jejich poučení. Na druhé straně však právě tato obsáhlost spolu s věcnou roztříštěností látky — jež byla zatím dostupná jen v běžných úředních knihách vedených na chronologickém principu — značně znesnadňovaly rychlou orientaci. Pracnost i zdlouhavost hledání, přísežnými opětovně pociťovaná, přirozeně podněcovala k zcela konkrétním úvahám o řešení těchto nedostatků.

Z role možného aktivního činitele v dané otázce nelze nikterak vylučovat ani panovníka a okruh jeho úředníků a rádců, třebaže tu jde o externí složku, která byla přirozeně spíše odtažitá od konkrétních individuálních zásahů podobného charakteru. V této souvislosti však nemůžeme přehlédnout zejména dvě skutečnosti, jež nám posunují panovníkovu osobnost i jeho sféru přece blíže k poměrům brněnským. Především se markrabě Jan, bratr Karla IV., dostal poměrně záhy po svém nástupu do blízkého kontaktu s poněkud složitými poměry městského práva na Moravě. Řešení celé situace spatřoval mimo jiné ve výrazném posílení velkých právních center, která by byla zárukou relativně vysoké úrovně městského práva a přispívala by tak k internímu vyrovnávání práva v jednotlivých okruzích a současně i k nezávislosti na cizí pomoci a vlivech.[198] Zvlášť významnou úlohu tu Jan přikládal městu Brnu, jehož právní vyspělost nejen uznával a cenil, nýbrž vkládal v ni i velké naděje. Co na něho zajisté velmi zapůsobilo, byl komplexní záběr vyspělé právní úrovně (postihující

fakticky všechny složky městské působnosti), její dlouholetá tradice a zejména její široká tvůrčí základna. Slova jeho listiny z 21. prosince 1350 o městě Brně, „in qua copia sapientum existit et quam inter ceteras civitates terre nostre, cum sine ipsa ipse alie civitates nostre essent quasi acephale, interne dileccionis affectu prosequimur", nebyla zde jen volnou aplikací formulářové rétoriky, nýbrž adekvátním vyjádřením tehdejšího nazírání na postavení města Brna, o jehož oprávněnosti se Jan již sám přesvědčil a posléze častokrát přesvědčoval. Ostatně nejednou se přímo zúčastnil zasedání městského soudu a i jinak měl příležitost blíže poznat jak právnické schopnosti přísežných a městského notáře, tak i písemnosti brněnského městského práva.[199] Panovník a jeho dvůr se však dostávali do daleko těsnějších vztahů s městem zejména tím, že se brněnské prostředí stalo od roku 1350 markraběcím sídlem. To přirozeně způsobilo, že se kvantitativní i kvalitativní úroveň vzájemných styků pohybovala na hierarchicky daleko vyspělejším stupni, než tomu bylo v případě jiných královských měst. Nejenže se tu častěji a v podstatně rozmanitějších formách rozvíjely styky na oficiální bázi, ale snadněji tu docházelo i ke kontaktům méně oficiálním, což vydatně přispělo k hlubšímu oboustrannému poznání, zejména představ a názorů na problémy, jež nebyly předmětem oficiálních jednání. Podobná situace vytvářela široké předpoklady k uplatnění podnětů ze strany panovníka či jeho úředníků a rádců k pořízení pomůcky shrnující dosavadní městské právo.[200] Nemuselo tu totiž jít pouze o formu přímého pokynu brněnským přísežným, nýbrž naskýtala se tu možnost působení různých myšlenkových projevů (zejména těch, jež zdůrazňovaly význam psaného práva a jeho účelného shrnutí), pronesených při rozmanitých příležitostech.

Ať již tomu bylo s autorstvím myšlenky pořízení právní knihy jakkoliv, jisté je, že a) vlastní rozhodnutí vytvořit právní knihu vzešlo z předchozích porad přísežných s notářem a bylo posléze ryzí záležitostí přísežných. Brněnská právní kniha byla míněna hned od počátku jako dílo oficiální, určené pro potřeby přísežných a mající napříště pro výkon městského práva fundamentální význam. Celé dílo vznikalo s vědomím a vůlí přísežných a bylo dovršeno oním monumentálním kodexem, jehož provedení vyjadřovalo mimořádnou hodnotu knihy jako nositele a hlavní opory městského práva; b) vlastní podoba právní knihy byla ryzí záležitostí městského notáře Jana. Ten sice seznámil přísežné se základy své koncepce, avšak po obdržení jejich zásadního souhlasu zpracoval dílo již zcela samostatně.

Koncepce právní knihy

Janovy úvahy o koncepci právní knihy vycházely z vlastního určení cíle: vytvořit pro domácí soudní praxi, jmenovitě pro potřeby přísežných jako jejích vykonavatelů, pomůcku, která by svým obsahem a zpracováním plně odpovídala principům nalézání práva a celý tento proces také co nejvíce usnadňovala. Jan tu měl na zřeteli zejména základní problém, spočívající v protikladu náročnosti úkolu nalézání práva na straně jedné, a úrovně dosavadních podmínek k jeho řešení na straně druhé. Obtížnost úkolu spočívala už v samém způsobu soudního řízení. V průběhu jediné pře byli přísežní zpravidla postaveni před celou řadu průvodních dotazů, namnoze různorodých a specifických, s nimiž se museli vyrovnat formou dílčích nálezů. Hlavně tu však působila šíře a různorodost klientely brněnského soudu, jak ji přinášelo jeho postavení městského i vrchního soudního místa. Vedle sféry domácí se tu uplatňovala řada měst s rozličnou právní tradicí a poměry, vedle nich pak i široký okruh vsí. Problematika specificky městská se tak zde ve velkém rozsahu prolínala s problematikou vesnických poměrů. Navíc v prvé polovině padesátých let 14. století dosáhla tato sféra mohutného rozmachu, a to jak v ohledu kvalitativním, tak i kvantitativním. Bohatá tradice brněnského městského práva s obsáhlou a písemně dobře zachycenou právní materií jen zdánlivě usnadňovala hledání odpovídajících nálezů. Vystopování příslušných opor a jejich doložení, ať již v dřívějších nálezech, či původních ustanoveních, bylo právě vzhledem k rozsahu dokladového materiálu a jeho tematické roztříštěnosti stále obtížnější a přitom nezbytné. Podobný úkol se přirozeně vymykal možnostem přísežných, avšak i pro notáře Jana představoval leckdy pracnou záležitost. Perspektivně byl pak tento stav neúnosný, neboť další nárůst látky, příchod nových přísežných a zejména nových notářů mohl znamenat jen další prohloubení obtíží.

Řešení dané situace spatřoval Jan v takové právní knize, která by a) materiálově vyčerpávala všechny možnosti, jichž využívala dosavadní praxe nalézání práva, b) svým zpracováním odstraňovala zdlouhavé hledání v rozmanitých pramenných zdrojích a současně usnadňovala potřebný přehled po nejširším okruhu právních otázek, které přicházely v úvahu. Vlastní šíře pramenného základu nalézání práva obecně tehdy vycházela z pojetí městského práva jako určitého komplexu vzniklého a stále rozšiřovaného ze dvou základních zdrojů: z působnosti pána města a z činnosti městských orgánů. Přirozený základ v právech udělených městu jeho pánem (privilegia) byl podle potřeby správní i právní praxe doplňován a detailně propracováván autonomní činností městských orgánů, jež sama ostatně tvořila jedno z hlavních práv města. Tato působnost, ve svém průběhu více či méně podrobně zachycená v městských písemnostech, došla zásadního výrazu ve dvou formách, které byly pro další vývoj městského práva důležité: ve statutárních usneseních (rozvíjení vlastního práva statutárního) a v soudních nálezech (rozvíjení vlastní judikatury). Tvůrčí podíl města na procesu formování domácího právního řádu — jehož organickou součást tvořilo neméně významné a také soustavné úsilí při získávání práv od pána města — se samozřejmě nemohl opírat jen o vlastní právní tradici a znalosti i zkušenosti těch osob, jimž bylo zajišťování práva svěřeno. Vycházel též v nemalé míře z cizích práv (od práva obecného přes právo zemské až k právům zvláštním). Subsidiární užívání těchto práv v soudní praxi vedlo k postupné recepci jejich právních zásad a přispělo tak k podstatnému zdokonalení městského práva. Přítomnost zmíněných tří základních složek práva — uděleného (privilegia), samostatně tvořeného (statuta, nálezy) a subsidiárního — byla přirozeným průvodním jevem právní činnosti města. Vědomí, že všechny tři tvoří organický celek a jedině v tomto spojení mohou představovat nosnou bázi nalézání práva, se muselo zvlášť výrazně rozvinout u měst, jež měla — jako právě Brno — vrchní právo, kde značný růst nároků na výkon práva byl zcela logicky provázen úsilím o propracování stále nedostačující soustavy práva.

V tomto rámci si notář Jan nejprve konkretizoval obsah pramenného základu. Z pojetí městského práva jako určitého komplexu, který je výslednicí postupného, dlouhodobého procesu, i z nutnosti zachytit jeho současnou, dosaženou úroveň mu jednoznačně vyplynulo, že musí vyčerpat veškerou právní látku, která se tu od počátků až do jeho doby nahromadila. V prvé řadě to znamenalo excerpci rozsáhlého okruhu psaného práva, jak bylo uchováno v nejrůznějších městských písemnostech, z nichž ostatně většina byla Janovým dílem. Nepochybné dále bylo, že se musí náležitě postihnout též sféra zvykového práva (consuetudines), jehož mnohé zásady došly již uplatnění v dřívějších nálezech a byly také v jejich rámci písemně fixovány. Současně pak Jan zvažoval praktické důsledky dalších okolností procesu nalézání práva. Při rozsahu a rozmanitosti brněnské právní praxe nebývalo totiž řídkým jevem, že přísežní byli postaveni před řešení právní otázky, k němuž nenacházeli v dosavadním městském právu (psaném i zvykovém) potřebné opory a museli k němu dospět samostatně podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.[201] V takových případech se zejména v období Janova působení řídili zásadou „si evenerit casus, qui nec secundum (ius civitatis) nec secundum privilegia civitatis diffiniri potest, recurrendum est ad leges communes“ (609, srv. též 561), tudíž hledali chybějící oporu v obecném, tj. římském právu (ius commune). Jan tak považoval za užitečné — a v duchu stávající praxe se k tomu cítil i oprávněn — anticipovat tento postup i v zamýšlené právní knize, alespoň v těch tématických okruzích, které na jedné straně potencionálně patřily k frekventovaným problémům u brněnského práva a o nichž na druhé straně věděl, že nemají v domácím právu dostatečného propracování. Z týchž kořenů konečně vzešel ještě jeden záměr. Jestliže právní kniha měla fakticky imitovat proces nalézání práva, potom zde bylo logicky i místo pro notářovy právnické výklady, jimiž zpravidla objasňoval přísežným podstatu složitějších soudních případů, způsob jejich řešení, smysl i dosah nálezů. Právě tyto výklady tvořily podstatnou součást separátně vedených (tj. s vyloučením stran i rychtáře, 602) porad přísežných o jednotlivých nálezech a byly a vesměs též zůstávaly jejich interní záležitostí. Přesto, že obsahovaly vlastní zdůvodnění nálezu, nedostávalo se jim odpovídající publicity (600), rozhodně ne v té šíři, jak byly původně rozvíjeny. Věcná hodnota podobných výkladů byla tudíž značná a činila z nich přímo nezbytný, zvláště pro další soudní praxi velmi

poučný, doprovod často stroze formulovaných nálezů. Vše jednoznačně svědčilo pro vhodnost či přímo nutnost zařazení těchto výkladů do právní knihy, zejména když šlo o dílo určené pro potřeby přísežných. A nebude zajisté pochyb o tom, že i sami přísežní tento záměr uvítali, a to nejen z právě uvedených důvodů. Vedla je k tomu zřejmě i představa, že v knize budou takto shrnuty též notářovy rozsáhlé právnické znalosti i zkušenosti, čímž se dílu dostane podstatného zhodnocení.

Už sama šíře a zvláště různorodost takto vymezeného pramenného základu přiváděla notáře Jana k nutnosti utřídění a klasifikace jednotlivých druhů pramenů. Přitom bylo samozřejmé, že musí jít o jejich zásadní hierarchizaci a že ta musí být vedena z hlediska praktických potřeb, tudíž ve smyslu zásad nalézání práva. Tak se zde dostávaly do popředí, jako nosné základy zamýšlené právní knihy, dva druhy pramenů. Především to byla privilegia. Jako nositel práva uděleného představovala hlavní oporu a tím i výchozí bod každého nalézání práva. Žádný nález, ať již vycházel z jakýchkoliv zdrojů či pohnutek, nesměl být v rozporu s právem v nich obsaženým. K nim se pak zcela přirozeně řadily nálezy jako produkt vlastního uplatnění a rozvinutí práva. Z hlediska ryze funkčního znamenaly v dané situaci nejen rovnocennou paralelu privilegií, nýbrž výrazně přínosnější pramenný zdroj. Jejich kvantitativní bohatství, jak je přinesla rozsáhlá právní praxe brněnských přísežných, provázely dvě významné kvality: právo v nich obsažené bylo rozpracováno v nesrovnatelně větší šíři (postihovaly tak nejlépe dosaženou úroveň práva) a přitom rozsah i obsah jejich tématického záběru odpovídal potencionální problematice brněnské právní klientely. Z toho nutně vyplynulo, že vlastní jádro právní knihy musí být vybudováno na bázi nálezů. Ostatním pramenným zdrojům tak mělo připadnout toliko doplňkové uplatnění, přirozeně diferencované podle povahy právní tematiky, úrovně jejího zastoupení v hlavních zdrojích a potence těchto pramenných zdrojů zodpovědět její problematiku.

Současně s těmito úvahami krystalizovala i představa o úrovni zastoupení textů jednotlivých pramenných zdrojů. V souladu se základní koncepcí právní knihy se dostávala do popředí myšlenka podat látku tak, aby co nejvíce odpovídala formě, v jaké se s ní přísežní běžně setkávali při nalézání práva. V podstatě tudíž mělo dojít (hlavně u nosných zdrojů) k přímé, namnoze jen nepatrně upravené reprodukci textů užitých pramenů. To ostatně také bylo plně v souladu se základním aspektem právní knihy, aby hlavně v příhodnějším, přehlednějším podání zpřístupňovala výsledky dosavadního právního vývoje, jež zatím byly roztříštěny a tak často i zasuty v rozsáhlém materiálu, zaznamenaném navíc v početných a odlišných druzích písemností.

Otázka formy uspořádání a zpřístupnění právní materie, shromážděné na takto vymezených základech, představovala pro notáře Jana velmi důležitý problém. Dotýkala se totiž podstatného rysu Janovy koncepce právní knihy a tím i jejího smyslu: usnadnit přehled po nejširším okruhu v úvahu přicházejících právních otázek. Z tohoto hlediska Jan už předem vyloučil obvykle praktikovaný postup mechanického shrnutí shromážděných dokladů v rámci jejich provenienčních okruhů (privilegia, statuta, nálezy ap.). Tento způsob sám o sobě zajisté by také mohl přinést výrazné zjednodušení dřívější svízelné cesty nalézání práva, neboť přece jen už by byl určitým zpracováním pramenného materiálu. Především z množství identických dokladů opakujících se roztříštěně

na různých místech — což bylo zvlášť příznačné pro množství nálezů v knize sentencí — by vybíral toliko jediný, čímž by podstatně zúžil rozsah látky, kterou by bylo třeba projít. Na druhé straně pak soustředěním takto získaných dokladů do jediné knihy by odstraňoval jinak nutnou, přitom technicky komplikovanou manipulaci s různými druhy písemností. Jan si ovšem byl vědom toho, že podobná forma může být únosná toliko tam, kde dokladový materiál má poměrně malý rozsah, kdežto v okruzích s bohatou látkou, jako tomu bylo právě v Brně, představuje řešení polovičaté. Jestliže však Jan pomýšlel hned od počátku na uplatnění určité soustavy, která by rozsáhlou a mnohotvárnou právní materii nejen vhodně utřídila, ale také snadno a rychle zpřístupnila, asi se v jeho úvahách stěží dostalo předního místa myšlenkám na případnou aplikaci složitější systematiky práva. Pokud se podobná myšlenka u Jana objevila, pak ji zamítl hlavně proto, že by pro daný účel, jmenovitě pro okruh potencionálních uživatelů právní knihy, přinášela určitou komplikaci v snadné a rychlé orientaci, jež tu byla hlavním cílem. Spíše se jeho mysl v této souvislosti obracela celkem jednoznačně, snad i spontánně, k následování příkladů, které v dostatečné míře poskytovaly rozmanité příručky pro potřeby církevního soudnictví. Předností jejich systémů byla snadná srozumitelnost a tím i dostupnost širšímu okruhu právnicky neškolených lidí, kteří v nich mohli poměrně rychle nalézt příslušné výklady odpovídající povaze jejich sporného případu. Materie jednotlivých druhů práv zde totiž byla rozložena do dílčích tematických celků, seřazených bez ohledu na vzájemnou věcnou spojitost abecedně.[202]

Zpracování právní knihy

Na počátku vlastního zpracování právní knihy stál úkol vytvořit základní osnovu díla. Vzhledem k tomu, že způsob řešení této otázky byl již zásadně rozhodnut, mělo zde jít o konkrétní aplikaci rámcově zvolených systémů na právní materii brněnského městského práva. Notář Jan ovšem na tomto místě znovu zvažoval celou situaci ještě z jiného hlediska. Zvolenou cestu sice považoval i nadále za správnou a v jádře také nepochyboval o tom, že do schématu vypracovaného na vytčených základech bude možno účelně včlenit příslušnou látku ze všech pramenných zdrojů. Problém spatřoval v tom, zda mají takovému postupu podléhat i privilegia, respektive zda přece jen nemá být zachována celistvost textu jednotlivých privilegií i samého souboru privilegií jako zvláštního celku. K těmto úvahám snad přiváděly notáře Jana už některé okolnosti ryze technického rázu. V řadě případů (hlavně v předpokládaných výkladových pasážích) se muselo počítat s potřebou doložit správnost určitého stanoviska odpovídajícím ustanovením privilegia. Zvládnutí podobných situací přímými citacemi byla cesta jen částečně schůdná. Prakticky se to rovnalo rozpisu privilegií na příslušná místa, což i v nejjednodušší variantě znamenalo nové a ne právě malé prostorové nároky. Avšak četná ustanovení privilegií mohla být takto brána v potaz i několikráte na různých místech knihy,[203] a to by při zvoleném postupu znamenalo opětovné opakování citací. Sám výskyt těchto opakovaných citací by tak ještě dále rozhojňoval četnost zastoupení ustanovení privilegií v tomto systému, neboť se v něm jednak předpokládal základní rozpis jejich článků (u řady z nich i na několika místech), jednak mnohé z nich byly již zahrnuty do původních sentencí. Mnohem vhodnější se tudíž musel právě pro tento účel jevit systém pouhých odkazů. Ten ovšem předpokládal, že v případě takové potřeby bude znění privilegia kdykoliv bezprostředně k dispozici. Hlavní příčinou Janových úvah tu však byl zásadní význam privilegií v procesu nalézání práva. Ten teoreticky přímo vyžadoval jejich stálou přítomnost, a to z důvodů věcných jako vrcholný zdroj poučení a rozhodování v nejrůznějších otázkách i ideových jako symbol práva. Přirozeně mělo jít i na této úrovni o přítomnost suplovanou příslušnými opisy.[204]

Zvážení těchto okolností přivedlo Jana posléze k závěru, že celistvost privilegií zůstane v právní knize zachována a že jejich soubor zde bude tvořit zvláštní celek.[205] Základem struktury právní knihy se tak staly dvě části, které jsou sice samostatné a výrazně oddělené, ale mají vzájemně úzký organický vztah. Organičnost tohoto vztahu vyplývala z funkčního poměru obou částí v procesu nalézání práva a vycházela principiálně z téže ideové i věcné motivace jako jejich faktické oddělení. Tyto aspekty došly pak výrazu též ve formálním zpracování. Vyčleněný soubor privilegií nebyl volně položen vedle vlastního jádra knihy, nýbrž je obepínal. Jeho úvodní část, která začíná slovy: Hic notantur

privilegia civium de Brunna, je reprezentována privilegii Václava I. z roku 1243 (iura originalia). Tato část stanula před jádrem právní knihy a tvořila tak její počátek, kdežto všechna ostatní privilegia, uvedená slovy: Secuntur privilegia regum aliorum, opět jako zvláštní celek knihu uzavírala. Toto uspořádání bylo zjevně motivováno ideovými důvody a mělo symbolizovat jak základní význam privilegií vůbec a původních práv (iura originalia) zvlášť, tak i organické sepětí obou skladebných částí právní knihy v jeden celek.[206] Obdobně pak bylo upraveno vnitřní zpracování souboru privilegií. Celek je sice zásadně veden chronologickým hlediskem, proti obvyklým postupům se tu však do něho vřazuje ještě další třídící prvek. Vytvářejí se svým způsobem uzavřené soubory privilegií podle jednotlivých panovníků a takto vzniklé části jsou uvozovány, resp. vzájemně spojovány krátkými texty, takže v souhrnu vzniká jakýsi historický výklad rozvoje brněnského práva ze strany pánů města. Podstatnější je však přizpůsobení reprodukce textu privilegií účelu knihy a její grafické úpravě v ostatních úsecích. Na rozdíl od běžného souvislého opisu jsou všechna dílčí ustanovení jednotlivých privilegií vždy výrazně oddělována a opatřována rubrikacemi, vyznačujícími jejich tematické zaměření týmž způsobem, jako je tomu u titulů ve vlastním jádře knihy. Právě touto úpravou dostal text privilegií tutéž tvářnost jako ostatní textové části a tím i právní kniha jako celek jednotné formální provedení.[207]

Třebaže uvedené rozdělení knihy do dvou částí mělo své ideové i věcné zdůvodnění, na dané úrovni dávalo logický smysl a navíc přinášelo nepochybně praktický užitek, přece jen poněkud narušilo podobu cíle, jak ji Jan vytýčil na počátku svých úvah a k níž i nadále jinak směřoval. Máme dojem, jako by si Jan tuto okolnost uvědomoval, a snažil se proto i z těchto důvodů stmelit obě části různými úpravami v kompaktní celek. Snad se tak stalo vlivem poznání, že přes všechny své náročné představy nakonec v tomto bodě fakticky přejímá dosavadní obvyklé struktury, jak je znal ze soudobé praxe i ze starší brněnské tradice. V těchto jednoduše koncipovaných dílech, která více méně jen mechanicky shrnovala právní materii nashromážděnou do té doby v písemných záznamech, bylo zcela přirozené — a při nenáročnosti zpracování i naprosto nerušivé — vytvoření podobných volně vedle sebe položených celků (právo udělené a právo samostatně tvořené). Janova koncepce však směřovala k daleko vyšší úrovni. Chtěla vyčerpat veškeré pramenné zdroje, ba dokonce je na potřebných místech i doplnit, a takto získanou látku včlenit do jednotného systému, případně ji i doprovodit vysvětlujícím komentářem. Svým způsobem mělo již jít o určité zpracování brněnského práva. Celá situace předpokládala jednotnou linii a přímo vyžadovala včlenění jednotlivých ustanovení privilegií do textu týmž způsobem, jako tomu bylo u ostatních soudobých pramenů. Z tohoto hlediska Janovo rozhodnutí nutně vyznívá jako nedůslednost, která do jisté míry narušuje základní úsilí o vyšší a náročnější formu právní knihy. Nedůslednost je o to nepříjemnější, že na jedné straně vtiskuje dílu styl tradičních postupů, současně však na druhé straně intenzívně rozvíjí jeho nové zpracování v duchu výchozí koncepce. Stará praxe rozdělení právní materie do skupin privilegia — sentence je tu (přes zmíněnou Janovu snahu stmelit obojí v organický celek) nejen prakticky vyjádřena vyčleněním oddílu privilegií, nýbrž ještě zvýrazněna výslovným označením druhé části jako oddíl sentencí (Sentencie subscripte...). Přitom se zde právě tomuto označení již vlastně nemělo dostat místa, především z důvodů

koncepčních, a to i ve smyslu Janovy dodatečné korektury. Sám přece vyčleňoval privilegia nikoliv ve smyslu starých schémat, nýbrž z odlišných, specifických hledisek a také jinak usiloval o co nejtěsnější sblížení obou takto zformovaných částí. Označení však bylo nesprávné i v ohledu věcném. Podstatu zde obsažené látky tvoří sice sentence, ale k nim se připojuje ve významné míře jak právní materie z jiných zdrojů, tak i obsáhlé autorovy výklady, a to vše na úrovni náročného zpracování. Obsah tohoto celku rozhodně tedy neodpovídá tomu, co je formulováno v jeho nadpise, a zcela diametrálně se rozchází i s pojetím oddílu sentencí v běžných schématech podobných prací.

Pokud jde o základní utřídění právní materie ve vlastním jádru knihy, je třeba nejdříve poukázat na některé důležité skutečnosti. Především musíme mít stále na paměti, že zvolený systém tematických okruhů v abecedním řazení nevyplynul Janovi z jeho kancelářské praxe jako jím oblíbený a preferovaný systém, nýbrž že byl záměrně převzat jako zvlášť pro tuto věc příhodný podle vzoru rozmanitých příruček pro potřeby církevního soudnictví. Při jeho ideovém záměru měly rozhodující vliv tyto příručky en bloc, jako určitý typ, nikoliv tedy jediná či konkrétní z nich. Při samotném vypracování schématu použil Jan ovšem již konkrétní příručku. Její případná znalost má sice význam pro poznání literatury, kterou měl Jan k dispozici a užíval ji, pro pochopení systému a jeho vzniku však není podstatná. Zformování schématu představuje dlouhodobý proces, trvající fakticky po celou dobu geneze právní knihy: sahá od počáteční aplikace výchozího systému (základní struktura) přes jeho postupné doplňování na základě použité právní materie (kompletace) až po definitivní ztvárnění v kodexu (konečná struktura).

Prvotní aplikace měla subjektivní ráz potud, že Jan prováděl výběr z výchozího systému podle svého uvážení, ovšem jeho „uvážení" se opíralo o bohaté zkušenosti z působení u brněnského městského soudu. Výběr sám se pohyboval ve dvou směrech: jednak přijímal témata jednoznačně perspektivní, jednak vylučoval témata jednoznačně cizí, resp. zbavoval samostatného postavení ta z nich, u nichž předpokládal jejich včlenění do již zvolených celků. Jestliže bychom si například vybrali za možný výchozí vzor Summu Monaldi,[208] jevil by se snad výsledek následovně:

(notář Jan)	(Summa Monaldi)
(1) De actionibus	4. De actione
(2) De accusationibus	3. De accusatione
(3) De advocatis	5. De advocare
(4) De appellationibus	13. De appellatione
(6) De arbitris	14. De arbitris
(11) De citationibus	33. De citatione
(12) De contractibus	56. De contractu
(13) De concessionibus	37. Qualiter concesso...
(15) De confessionibus	38. De confessione
(17) De damnis	66. Unde non debet quis dampnum portare
(18) De debitis	67. De debito petendo
(19) De deposito	74. De deposito
(20) De dotaliciis	82. De dote
(22) De electione	88. De electione

(24) De emptionibus	89. De emptione
(25) De feriis	105. De feriis
(26) De fideiussionibus	107. De fideiussoribus
(28) De furtis	112. De furto
(31) De hereditatibus	117. De heredibus
(32) De homicidio	119. De homicidio
(33) De incendio	123. De incendiariis
(34) De interdictis	132. De interdicto (obsahově odlišné)
(36) De iudice	144—5. De iudice
(37) De iudiciis	143. De iudiciis
(38) De Iudaeis	142. De Iudaeis
(39) De iuramentis	147—8. De iuramento
(42) De litteris	156. De litteris
(43) De ludo taxillorum	158. De ludente ad aleas et taxillos
(49) De poenis	194. Quid est poena
(50) De pignoribus	202. De pignore
(51) De privilegiis	217. De privilegiis
(52) De procuratoribus	219. De procuratore
(53) De promissis	223. De promissionibus
(56) De renuntiationibus	234. De renuntiatione
(57) De rescriptis	235. De rescriptis
(58) De sententiis	245. De sententia
(59) De servitutibus	249. De servitute
(61) De successionibus	262. De successionibus
(63) De testamentis	272. De testamentis
(64) De testibus	273—4. De testibus
(65) De tormentis	279. De torneamentis

Tento solidní základ notář Jan rozšířil ještě před excerpcí pramenů o témata, jež považoval za věcně nezbytná, resp. k nimž znal užitečný materiál, protože jej v některých případech nedávno sám pracně sestavoval. K takovým okruhům patří: De iuratis, De invasione domus, De vulneribus, De proscriptione, De querimoniis, De mulieribus či De emendis a De poenis. Stopy doplňování schématu při excerpci pramenů jsou v textu právní knihy dodnes dobře patrné. Ukazují, že to byl postup ryze mechanický, jak to ostatně odpovídalo charakteru přípravné práce: v excerpovaném prameni vytkl Jan hlavní téma a pod jeho označením je buď zařadil do existujícího již oddílu, nebo při jeho dosavadní absenci takový oddíl právě jím nově vytvořil. To ovšem předpokládalo, že takto shromážděný a utříděný materiál bude právě z hlediska systému ještě revidován a upraven. Jan měl zajisté takový postup v úmyslu, v časové tísni jej však již nerealizoval. Tak zůstal tento negativní rys zachován. Působí rušivě nejen tím, že původní solidní základ systému rozmělňuje drobnými celky, ne vždy s oprávněním na samostatné postavení, nýbrž že také podržuje prvotní nedůslednost v řazení látky do tematických oddílů. Vidíme to na ponechání oddílu De stupro, ačkoliv pro tuto tematiku zde byl oddíl De mulieribus, kde je také příslušná materie obsažena. Obdobně oddíl De causis absentiae měl mít místo v oddíle De actionibus, či oddíl De gratia facienda v oddíle De emendis, resp. De poenis. Zbytečná je duplicita oddílů De armis a De gladiis. Nedůsledností podobného

druhu je v celém systému více, jak ještě uvidíme při výkladu o genezi vlastního kodexu právní knihy. Vše je zjevně důsledkem zúžení Janových pracovních možností a posléze i jeho absence a zanechává tak i zde disproporci mezi původním ideovým záměrem a jeho konečnou realizací.

Vytvořením základních třídících systémů byla připravena půda k zpracování pramenů právní knihy. Na nejpřednějším místě tu stála privilegia. O těch, jak již víme, bylo rozhodnuto, že zde budou zastoupena jako celek na samostatném místě a v úplném znění. V konečné podobě právní knihy (kodex) má tento komplex následující obsahovou skladbu:

I 1243 leden. Praha. Václav I (Iura civitatis Brunnensis originalia)
II 1268 srpen 23. U Brna. Přemysl Otakar II. — (1283—1305). Václav II. (Privilegium per regem Ottackarum Iudeis datum et tandem per regem Wenczeslaum renovatum)
IIa 1348 březen 23. Praha. Karel IV. (Quod Iudei non recipiant pignora subtracta)
IIb 1333 září 21. Parma. Jan Lucemburský; část. (Iudei pro reparacione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam partem)
III 1276 květen 28. Znojmo. Přemysl Otakar II. (Iudex civitatis iudicare debet homines in suburbiis habitantes, ita quod pena dominis eorum cedat)
IV 1291 červenec 13. Praha. Václav II. (Privilegium regis Wenczeslai super nundinas)
V 1292 březen 13. Brno. Václav II. (Privilegium de eleccione iuratorum etc.)
VI 1293 únor 25. Brno. Václav II. (De theloneo dicto prukmaut)
VII 1297 březen 25. Brno. Václav II. (Quod montana infra sex miliaria pertinent ad civitatem)
VIII 1307 leden 29. Chrudim. Rudolf. — 1312 srpen 29. Brno. Jan Lucemburský. (Cives Brunnenses liberi sunt a theloneo per Boemiam et Moraviam)
IX 1316 březen 31. Praha. Jan Lucemburský. (Privilegium regis Iohannis, per quod castrum Oberses et bona sua dedit civitati Brunnensi)
X 1319 prosinec 23. Praha. Jan Lucemburský. (Quod cives Brunnenses non debent solvere bernas de hereditatibus suis)
XI 1321 leden. 1. Praha. Jan Lucemburský. (Littera confirmacionis, quod pedites libere et sine requisicione thelonei per Rauseins transire debent)
XII 1323 září 8. Brno. Jan Lucemburský. (Quod cives non tenentur solvere collectam de valore hospiciorum etc.)
XIII 1325 duben 5. Znojmo. Jan Lucemburský. (Privilegium regis Iohannis super confirmacione privilegiorum precedencium regum etc.)
XIV 1331 září 10. Praha. Jan Lucemburský. (Quod testamenta tantum fiant in parata pecunia etc.)
XV 1333 září 21. Parma. Jan Lucemburský. (Quod strata communis de Austria non debet transire per Lautscheins, sed per Brunnam etc.)
XVI 1336 leden 6. Vyšehrad. Karel, král uherský. (Privilegium regis Hungarie, quo modo et in quibus locis solvendum sit theloneum in Hungaria)

XVII 1348 únor 12. Norimberk. Karel IV. (Privilegium regis Karoli super confirmacione privilegiorum precedencium regum)
XVIII 1348 březen 22. Praha. Karel IV. (Quod communis strata de Austria, Hungaria et Polonia transire debet per Brunnam)
XIX 1350 červen 2. Brno. Jan, markrabě moravský. (Confirmacio precedencium privilegiorum)
XX 1350 prosinec 21. Brno. Jan, markrabě moravský. (Quod Menesenses et Poherlicenses et Eybanischenses debent recipere iura in Brunna)
XXI 1351 září 8. —. Rozhodčí. (Arbitrium super decimis vinearum civium in Auspetz)
XXII 1352 listopad 4. —. Jan, markrabě moravský. (De carnificibus et omnibus mechanicis...)
XXIII 1353 březen 24. Brno. Jan, markrabě moravský. (Privilegium super absolucione berne)
XXIV 1353 březen 31. Brno. Jan, markrabě moravský. (Quod nobiles et sacerdotes non emant domos in civitate)
XXV 1340 listopad 30. —. — 1352 září 10. Jan, biskup olomoucký. (Quod magister civium et consules Brunnenses cum plebano de sancto Iacobo habent conferre capellam carnarii in cimiterio sancti Iacobi)

Hodnota uvedeného souboru je dána jeho přítomností v právní knize: jeho skladba i zařazení každé jednotlivé písemnosti je výrazem nazírání přísežných a notáře Jana na jejich postavení v soudobém brněnském městském právu. Z tohoto hlediska je tudíž bezvýznamné zkoumat, do jaké míry oprávněně jsou zde zařazeny některé písemnosti, resp. naopak zda některé kusy chybějí. Znalost celé šíře uděleného práva je však nezbytná pro poznání dějin brněnského městského práva a tím i geneze právní knihy. Při rekonstrukci původní skladby brněnských privilegií budeme sice vždy želet ztráty knih privilegií z Janova funkčního období, ale přesto zde nacházíme relativně dosti příznivé podmínky. Situaci usnadňuje především hojný počet dochovaných originálů. V zásadě je to důsledek praxe, že se vlastním originálům privilegií věnovala z hlediska jejich uložení a uchování vždy maximální péče. V nemalé míře je to však i shoda příznivých okolností, které umožnily uchování těchto cenných dokladů přes všechny neklidné doby města a často kruté zásahy do života jeho organismu. Úroveň stavu dochování originálů privilegií si pak můžeme dokonce ověřit na základě přímé konfrontace. Přibližně čtvrt století po ukončení námi sledované éry totiž přistoupil tehdejší městský notář Jan z Gelnhausen[209] k revizi a uspořádání listin a při této příležitosti opatřil evidované kusy vlastnoručními indorzáty. V převážné a také nejdůležitější části pak je obvykle stručné vyjádření právního obsahu či významu listiny doprovázeno příslušnou signaturou, tj. římskou nebo arabskou číslicí. Právě tato přítomnost signatur nám dává do rukou spolehlivou pomůcku ke kontrole. Od Gelnhausena též pochází soubor opisů městských privilegií ve zmiňovaném zde již rukopise č. 40 brněnského městského archivu. Ten není vázán na utřídění a uložení vlastních listin a poskytuje tak další možnost kontroly. Je sice pravda, že v zásadě vychází z Janova souboru listin v právní knize, ale do jisté míry ho kontroluje se stavem originálů a na jejich základě případně celek doplňuje.[210]

Na těchto základech — a přirozeně za pomoci dalších zdrojů docho-

vání — se nyní pokusíme vytvořit si co nejúplnější přehled dokladů o právech městu Brnu udělených, a to s příslušnou dokumentací a s označením (•) těch kusů, které byly pojaty do souboru privilegií v právní knize:

• 1 = PK I Orig. o dvou částech v AMB. Gelnhausen obě eviduje samostatně v hlavní řadě (římské číslice) jako I. a II., vždy s indorsátem: Iura civitatis Brunnensis per regem Wenceslaum. V rkp. č. 40 text obou částí na prvních místech (ff. 37a—39a, 39a—40b), bez nadpisu. CDB IV, č. 17.

• 2—3 = PK II Orig. obou privilegií byly uloženy u brněnských židů, město Brno mělo toliko opisy.[211] U Gelnhausena se totiž neobjevují. Notář Jan je právě sem umístil jako pendant k „iura originalia", neboť pro důležitou složku obyvatelstva královského města představovala speciální právo obdobného významu (CDB V, č. 566; RBM II, č. 2390). Navíc využil této souvislosti k tomu, aby tu v přímé návaznosti zařadil důležitá privilegia města Brna vůči bněnským židům,

• 4 tj. PK IIa a PK IIb. Karlovo privilegium z roku 1348 (IIa) je dochováno v originále v AMB. U Gelnhausena v hlavní řadě s číslem XV. (tj. v chronologickém pořadí) a s indorsátem: Quod Iudei non recipiant pignora subtracta etc. V rkp. č. 40 na f. 50a bez nadpisu. RBM V, č. 320; CDM VII, č. 764. K PK IIb srv. níže č. 22.

Zastoupení těchto tří dokladů v PK musíme zásadně posuzovat jako výsledek Janova výběru vedeného záměrem, aby zde byla uvedena toliko ta z privilegií, týkajících se brněnských židů, která v té době měla právní význam. V případě privilegia Přemysla Otakara II. z roku 1268 a jeho konfirmace Václavem II. byla situace jednoznačná potud, že šlo o poslední privilegia tohoto charakteru, jež byla také dochována v originále. Janův výběr ve vlastním slova smyslu nebyl tudíž nutný. Je totiž dosti možné, že starší privilegium tohoto typu[212] nebylo ani u brněnských židů zastoupeno v originále. Nepravděpodobná je také existence údajného privilegia Přemysla Otakara II., známého toliko ve formulářové podobě a řazeného do doby kolem roku 1276,[213] a tím spíše i předpokládaného privilegia Václava I. a Přemysla Otakara, markraběte moravského, z roku 1247, uváděného toliko na základě zmínky v předchozím formuláři.[214]

5—6 Janův výběr však vyloučil některá skutečná privilegia. Plným právem se tak stalo v případě privilegia Karla IV. z 23. března 1348 (CDM VII, č. 763; RBM V, č. 319), které uděluje brněnským měšťanům právo vybírat úrok brněnských židů ve vyši 100 kop grošů pražských i poplatky od nově příchozích židů do města (tj. peníze plynoucí jinak do královské komory), a to tak dlouho, dokud jménem Karlovým nesplatí jeho dluh uherskému králi Ludvíkovi a Jindřichovi z Lichtemburka. Šlo totiž o privilegium časově omezené, které

ztratilo platnost již v průběhu roku 1351.[215] Proto je Gelnhausen sice zařadil do hlavní řady pod číslem XVI., ovšem s indorsátem: Non valet. V rkp. č. 40 jeho text není zařazen, zde ovšem zřejmě pod vlivem předlohy (PK). Orig. v AMB. Poněkud jinak je tomu s privilegiem, které vydal Karel jako markrabě moravský 6. června 1345 (CDM VII, č. 608; RBM IV, č. 1559). V něm se uděluje rychtáři, purkmistrovi a přísežným brněnským i rychtáři brněnských židů rozsáhlá pravomoc v přijímání židů do města, a to bez jakéhokoliv náznaku nějakého omezení časové platnosti. Gelnhausen také uvedl listinu (orig. v AMB) v hlavní řadě pod č. XIIII. a s indorsátem: Quod iurati possunt recipere Iudeos ad civitatem. V rkp. č. 40 není sice text opsán, ovšem i zde se tak stalo vlivem předlohy (PK). Pozoruhodné je též, že obdobnou listinu vydal Karel jen o něco málo později (25. srpna 1345) v Jihlavě.[216] Pátráme-li po příčinách pominutí tak důležitého privilegia v souboru právní knihy, pak zbývá jako jediné vysvětlení faktická ztráta jeho právní platnosti. Vydání obou zmíněných privilegií (pro Brno a Jihlavu) v roce 1345 bylo motivováno snahou „quod nostram et camere nostre condicionem volentes facere meliorem". Nové podmínky měly přinést usnadnění a urychlení celého řízení a poskytnout příchozím co největší ochranu. Tak měl být zajištěn zvýšený příliv nových přistěhovalců. Důležité je, že tato snaha vznikla právě v době, kdy v Německu spělo k vyvrcholení velké pronásledování židů.[217] Potud bylo privilegium aktuální v době svého vydání a v letech těsně následujících. Za jiných, běžných podmínek se asi praxe vrátila do dřívějšího stavu, tzn. že královská komora se tu opět plně ujala své role. Omezení praktické platnosti privilegia spočívalo též v tom, že je vydal Karel jako markrabě moravský a nedostalo se mu potvrzení českým králem.[218] Tyto skutečnosti zřejmě hrály rozhodující úlohu při Janově posuzování vhodnosti zařazení tohoto privilegia do souboru právní knihy.

• 7 = Pk III. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí privilegium v hlavní řadě pod č. III. a s indorsátem: Ottakarus. Quod iudex noster suburbanos habet iudicare. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 40b—41a s týmž nadpisem jako v právní knize. CDB V, č. 815.

Z doby krátce po smrti Přemysla Otakara II. v roce 1278 se pro Brno běžně uvádějí dvě významná privilegia římského krále Rudolfa Habsburského, který se stal pánem Moravy (1278—1283).[219] Jejich text se dochoval toliko ve formulářové sbírce, kterou sestavil v letech 1277—1281 královský notář Andreas de Rode. Vše nasvědčuje jedinému závěru, že totiž obě údajná privilegia byla a také zůstala pouhým formulářem. Podstatná je v tomto směru — vedle okolností věcných i formálních[220] — ta skutečnost, že v samém Brně, kde péče o privilegia (a nejen o ně) měla vždy vyspělou úroveň a byla zejména ve starší době soustavná, nezůstala po těchto listinách

ani stopa. Zvlášť je to nápadné v souvislosti s hlavní Gelnhausenovou řadou (římské číslice), kde by se měla objevit pod čísly IV.—V. Byla by to skutečně podivná souhra náhod, kdyby právě tato privilegia byla v době Gelnhausenova pořádání listin již ztracena. Listiny však nejsou ve 14. století zastoupeny ani v souboru notáře Jindřicha (rkp. č. 1), ani u notáře Jana (PK), ani v rkp. č. 40.

PK IV. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. IIII. a s indorsátem: Super nundinas die sancti Galli. V rkp. č. 40 opsáno na f. 41a—b s týmž nadpisem jako v právní knize. CDM IV, č. 298; RBM II, č. 1547.

● 9 = PK V. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. V. a s indorsátem: Wenceslaus. Quod cives habent eligere iuratos. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 41b—42a s týmž nadpisem jako v právní knize. CDM IV, č. 303; RBM II, č. 1569.

PK VI. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. VI. a s indorsátem: Privilegium Wenceslai de collacione ungelti facte de prukmaut. V rkp. č. 40 opsáno na f. 42b s týmž nadpisem jako v právní knize. CDM IV, č. 312; RBM II, č. 1605.

● 11 = PK VII. Orig. ztracen. U Gelnhausena chybí v obou číselných řadách, zda bylo zastoupeno v předpokládané indorsátové řadě, nelze vzhledem k ztracenému originálu říci. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 42b—43a s týmž nadpisem jako v právní knize. CDM V, č. 65; RBM II, č. 1744.

Od Václava II. se uvádí pro Brno ještě jedno privilegium, jímž král osvobozuje město od všech dávek jemu náležejících na dobu tří let, aby mohlo opraviti hradby, příkopy a věže městských bran.[221] I v tomto případě jde zjevně o pouhý formulář (RBM II, č. 2395), dokonce jeden z řady na podobné téma dochovaných, který neměl odpovídající paralelu v originálním vyhotovení. V brněnských písemnostech nenacházíme o privilegiu žádných stop.

● 12—13 = PK VIII. Dochování toliko orig. Janovy konfirmace v AMB (orig. privilegia Rudolfova ztracen). Ten je zastoupen u Gelnhausena v hlavní řadě pod č. VII. a s indorsátem: Quod non debemus dare theloneum in Bohemia et Moravia. V rkp. č. 40 opsáno na f. 43a—b bez nadpisu. CDM VI, č. 67; RBM III, č. 100.

14—15 Následující dvě privilegia, která Brno skutečně obdrželo, notář Jan nepojal do souboru listin právní knihy, neboť v té době již neměla pro brněnské městské právo praktického významu:
a) Listina rakouského vévody Bedřicha z 8. srpna 1307, v níž slibuje brněnským měšťanům, že potvrdí všechna práva udělená jim jeho bratrem Rudolfem, českým králem, bude-li korunován za českého krále. Orig. v AMB. Gelnhausen zařadil listinu do druhé řady pod č. 1. a s indorsátem: Innovacio precedentum (!) literarum seu confirmacio precedencium. V rkp. č. 40 opis není. CDM VI, č. 8; RBM II, č. 2135. b)

Listina římského krále Albrechta I. ze 17. října 1307, v níž potvrzuje brněnským měšťanům všechna privilegia udělená jim jeho zemřelým synem, českým králem Rudolfem, a znovu jim daná synem Bedřichem, vévodou rakouským. Orig. v AMB. Gelhnausen zařadil listinu do druhé řady pod č. 2. a s indorsátem: Littera confirmacionis generalis. V rkp. č. 40 není opsáno. CDM VI, č. 10; RBM II, č. 2153.

● 16 = PK IX. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. VIII. a s indorsátem: Concessio Oberzez. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 43b—44a s nadpisem: Quod dominus rex Iohannes contulit civitati fundum castri Obirzecz salvo iure hereditario. CDM VI, č. 100; RBM III, č. 303.

● 17 = PK X. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. IX. a s indorsátem: Quod cives non tenentur bernam. V rkp. č. 40 opsáno na f. 44a—b s nadpisem: Quod cives Brunnenses non solvant bernam generalem de hereditatibus eorum (připsáno: in rure habitis). CDM VI, č. 155; RBM III, č. 547.

● 18 = PK XI. Orig. v AMB. Gelnhausenem neoznačeno. Indorsát rukou listiny: Littera confirmationis, quod pedites libere et sine requisicione thelonei Russins transire debent. V rkp. č. 40 opsáno na f. 44b s nadpisem: Quod pedites non solvant theloneum in Rauzzeins. CDM VI, č. 176; RBM III, č. 643.

● 19 = PK XII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. X. a s indorsátem: Iohannes, Boemie et Polonie rex, quod tantum de areis debere dari losunga. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 44b—45a s nadpisem: Quod cives non dent exacciones de valore hospiciorum, sed solum de areis. CDM VI, č. 240; RBM III, č. 904.

● 20 = PK XIII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XI. a s indorsátem: Confirmacio domini Iohannis regis privilegiorum precedencium generalis cum quibusdam eciam statutis et iuribus collatis civitati. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 45a—46a s nadpisem: Confirmacio domini Iohannis, regis Bohemie, regum precedencium generalis cum quibusdam aliis libertatibus subter annexis. CDM VI, č. 283; RBM III, č. 1066.

● 21 = PK XIV. Orig. v AMB. Gelnhausen má (vzhledem k charakteru listiny) mimo hlavní řadu, pouze s indorsátem: Iohannes. Quod tantum in parata pecunia debent ammodo fieri testamenta. V rkp. č. 40 opsáno na f. 46a—b s nadpisem: Quod legata et testata in parata pecunia fiant dumtaxat. CDM VI, č. 429; RBM III, č. 1823.

K nedochovanému Janovu privilegiu (o věčných platech) údajně z počátku třicátých let srv. výklad v II. sv. (Komentář) k č. 118.

● 22 = PK XV. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XII. a s indorsátem (původní text nečitelný, nově pak): Quod nullus de Austria per Meneis vel Lauczeins cum mercibus, sed per Brunnam transeat. Item, quod Iudei singulis annis pro reparacione murorum et fossatorum civitatis dent quartam partem. Item,

quod cives Brunnenses de araturis, de quibus monasteriis vel religiosis censum solvunt, bernam seu steuram generalem non solvere teneantur. Item, quod cives Brunnenses versus Boemiam transeant per quibusdam stratam. V rkp. č. 40 opsáno neúplně na ff. 46b, 48a s nadpisem: Quod strata communis de Austria et Ungaria versus Poloniam transire debeat per Brunnam, non per Lautscheins et per Menes. CDM VI, č. 465; RBM III, č. 2039.

● 23 = PK XVI. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XIII. a s indorsátem: In quibus locis non datur thelonium in Ungaria. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 48a—49a s nadpisem: De libertate theloneorum per Ungariam confirmata per dominum Karolum, regem Ungarie, et civibus Brunnensibus concessa graciose. CDM VII, č. 102; RBM IV, č. 256.

24 1340 červenec 12. Špilberk. Karel, markrabě moravský, potvrzuje brněnským měšťanům privilegia českých králů a knížat, která mu rychtář a přísežní ukázali. Orig. v AMB. Notář Jan nezařadil tuto listinu do souboru v právní knize vzhledem k tomu, že pocházela od markraběte Karla a město mělo podobnou konfirmaci od krále Karla (srv. následující č. 25). Gelnhausen uvádí v druhé řadě pod č. 3. a s indorsátem: Confirmacio domini Karoli generalis, dum adhuc marchio Moravie esset tempore domini Iohannis, regis Boemie. V rkp. č. 40 neopsáno. CDM VII, č. 282; RBM IV, č. 804.

● 25 = PK XVII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí v druhé řadě pod č. 4. a s indorsátem: Confirmacio domini Karoli generalis, postquam factus esset rex Romanorum. V rkp. č. 40 opsáno na f. 49a—b s nadpisem: Confirmacio domini Karoli, regis Bohemie, generalis regum precedencium litterarum. CDM VII, č. 752; RBM V, č. 287.

● 26 = PK XVIII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XVIII. a s indorsátem: Karolus. Quod mercatores tantum per Brunnam debent transire. V rkp. č. 40 opsáno na f. 49b původně bez nadpisu (později nadepsáno: Quod mercatores et vectores undecumque venientes solum per civitatem Brunensem via publica venire, ire et transire debeant). CDM VII, č. 761; RBM V, č. 317.

27 1348 březen 22. Praha. Karel, král římský a český, povoluje brněnským měšťanům, aby směli pro snadnější vydláždění města kamenem a opravování mostů a cest vybírat od nejbližších velikonoc po tři léta haléř poplatku z každého koně procházejícího městem od všech lidí, kteří neplatí s městem sbírky a jiná břemena. Orig. v AMB. Notář Jan nezařadil tuto listinu do souboru v právní knize vzhledem k tomu, že měla omezenou platnost. Gelnhausen uvádí v první řadě pod č. XVII. a s indorsátem: Non valet. V rkp. č. 40 neopsáno (v souladu s právní knihou). CDM VII, č. 760; RBM V, č. 316.

Přibližně do této doby by mělo náležet i údajné privilegium krále Karla, dávající brněnským měšťanům právo odvádět desátek z vlastních vinic v Hustopečích a jinde nejen v penězích, ale též ve víně. Jediný doklad o tom nacházíme však jen ve vyúčtování peněz z lozunků roku 1347.[222] Zatímco z tří listin, o nichž se tam mluví, dvě skutečně byly vydány a jsou dochovány (srv. výše uvedené listiny č. 5 a 26), po Karlově listině o desátcích není ani stopy. To by nasvědčovalo tomu, že z její tehdy předpokládané realizace později sešlo. Otázka desátků z vinic v Hustopečích patřila ostatně dlouhodobě k spornému bodu mezi klášterem Králové na Starém Brně a brněnskými měšťany a byla nakonec řešena smírem v roce 1351 (srv. níže č. 31). Přesto je uvedená zpráva důležitým svědectvím právního záměru brněnských měšťanů.

● 28 = PK XIX. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí v druhé řadě pod č. 5. a s indorsátem: Anno L°. Confirmacio generalis domini Iohannis, marchionis Moravie. V rkp. č. 40 opsáno na f. 50a—b s nadpisem: Confirmacio domini Iohannis, marchionis Moravie, generalis principum predecessorum. CDM VIII, č. 27.

29 1350 prosinec 8. Brno. Jan, markrabě moravský, prodlužuje městu Brnu privilegium krále Karla z 22. března 1348 (výše č. 27) na další tři roky od nejbližšího svátku sv. Jiří. Orig. ztracen. Notář Jan nezařadil tuto listinu do souboru právní knihy vzhledem k tomu, že měla omezenou platnost. U Gelnhausena však chybí, ač by rozhodně měla být uvedena v první řadě podobně jako Karlovo privilegium. Snad to byla právě ona, která nesla dnes chybějící zde číslo XX. (a pak též ve shodě s Karlovou listinou i indorsát: Non valet). V rkp. č. 40 opsáno na f. 50b s nadpisem: De theloneo dicto prukmaut concesso civitati ad usum pavimentacionis. CDM VIII, č. 56.

● 30 = PK XX. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XIX. a s indorsátem: L°. Quod iura civilia in Meneis non recipiantur. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 50b—51a s nadpisem: Quod Menesenses, Pohrlicenses, Eywanczenicenses et ceteri iura sua civilia recipiant Brunne. CDM VIII, č. 60.

● 31 = PK XXI. Orig. v AMB (druhý v SOAB). Gelnhausen správně nezařadil do žádné signaturní řady, originál označil toliko indorsátem: Super decimas vinearum in Auspecz. V rkp. č. 40 v Gelnhausenově souboru listin není opsáno, opis však zde nacházíme ve staré části, pocházející z doby notáře Jana, na ff. 9a—10a (s nadpisem: Arbitrium super decimis vinearum civium in Auspecz). CDM VIII, č. 117.

Rozhodnutí rozhodčích o desátcích z vinic v Hustopečích potvrdil markrabě Jan listinou z 11. listopadu 1351. Její originál se nedochoval, opis textu však přináší rkp. č. 40 n ff. 51b—52a s nadpisem: Confirmacio domini marchionis Iohannis super limitacione decimarum in Auspecz inter dominam abba-

tissam et civitatem. CDM VIII, č. 128 (s chybným datem 6. XII.; opraveno v CDM IX, Anhang č. 15). Janovo nelogické zařazení verdiktu rozhodčích mezi privilegia v právní knize mohlo být vedeno toliko zřetelem k mimořádnému významu těchto ustanovení pro běžnou právní praxi města. Sama skutečnost, že tu byla dána přednost rozhodnutí před listinou markraběte Jana, pak zcela přirozeně vyplynula z obšírnosti ustanovení, jež listině Janově chyběla.

32 1351 listopad 11. Brno. Jan, markrabě moravský, osvobozuje všechny, kdož se nově usadí v Brně, na čtyři roky od placení městské sbírky a pro ostatní měšťany brněnské stanoví výši sbírky v uvedeném období na 300 hřiven grošů. Orig. se nedochoval. V rkp č. 40 opsáno na f. 51a—b s nadpisem: Quod cives Brunnenses ad quadriennium domino nostro marchioni solum CCC marcas gr. conferre debeant pro collecta ex gracia speciali. Notář Jan nezařadil tuto listinu do souboru v právní knize vzhledem k tomu, že měla omezenou platnost. CDM VIII, č. 129 (s chybným datem 6. XII. jako u předchozího čísla).

● 33 = PK XXII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XXIII. a s indorsátem: LII°. De unione carnificium prohabita. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 52a—53a s nadpisem: De unionibus mechanicorum deletis et maxime de opere carnificum.

● 34 = PK XXIII. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XXI. (upraveno z původního XXIIII. škrtnutím posledních tří jedniček) a s indorsátem: LIII°. Quod cives non dent bernam de bonis ipsorum in rure habitis, sed collectantur consvecum (od „rure" do konce škrtnuto). V rkp. č. 40 opsáno na f. 53a—b bez nadpisu (pozdější nadpis: Quod cives non solvant bernas seu collectas generales regales vel particulares, de quibus monasteriis et religiosis vel ecclesiasticis personis censum solvunt vel sub alio pacto tenent et possident). CDM VIII, č. 200.

● 35 = PK XXIV. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XXII. a s indorsátem: LIII°. Quod nobiles et sacerdotes non habeant domos in civitate. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 53b—54a bez nadpisu (později připsáno na okraji: Ut barones, nobiles, spirituales non habeant domos in civitate). CDM VIII, č. 203.

Touto listinou Janův soubor privilegií pro právní knihu fakticky končí. Za ní sice v kodexu právní knihy následuje ještě další listina (XXV.), ta sem však vůbec nenáleží a dostala se na toto místo zřejmě již bez Janova vědomí. Po roce 1353 obdrželo město Brno ještě za života Janova tři privilegia:

a) 1357 duben 13. Špilberk. Jan, markrabě moravský, povoluje brněnským měšťanům, aby směli pro snadnější vydláždění města vybírat od svátku sv. Jiří po šest let poplatek z každého koně, jak činili již dříve (srv. výše č. 27, 29). Orig. se nedochoval. V rkp. č. 40 opis na f. 54a—b bez nadpisu. CDM XV, č. 74; RBM VI, č. 562. Podobnou listinu, od níž ovšem nemáme ani opis, můžeme předpokládat pro období 1354—1357 (žádnou z nich by ovšem Jan nepojal do souboru v právní knize vzhledem k jejich přechodné platnosti).

b) 1357 září 19. Brno. Jan, markrabě moravský, uděluje městu Brnu výroční trh v trvání 14 dnů od neděle Esto michi. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XXIII. a s indorsátem: LVII°. Confirmacio nundinarum Invocavit. V rkp. č. 40 opsáno na ff. 54b—55a bez nadpisu (později nadepsáno: Super nundinis civitatis Brunnensis et libertatibus ipsas nundinas accedentibus). CDM IX, č. 71; RBM VI, č. 651.

c) 1357 říjen 25. Brno. Markéta, markraběnka moravská, obnovuje a potvrzuje privilegia, jimiž byli brněnští měšťané osvobozeni od placení cla v Rousínově. Orig. v AMB. Gelnhausen uvádí pod č. XXIIII. a s indorsátem: Confirmacio et innovacio, quod pedites liberi transeant per Rawssans. 1357. V rkp. č. 40 opsáno na f. 55a bez nadpisu (později nadepsáno: Quod theloneum in Rausseins a civibus Brunnensibus et eorum mercibus non exigatur). CDM IX, č. 72; RBM VI, č. 674.

Z předchozího přehledu jednoznačně vyplývá, že soubor privilegií, který notář Jan vytvořil pro právní knihu, není naprosto pouhým mechanickým svodem příslušné látky, nýbrž dílem promyšleným, jež vypouští kusy již nepodstatné a ponechává pouze ty, které měly důležitost z hlediska soudobých potřeb i vzhledem k předpokládaným úkolům budoucí právní praxe. Vlastní zpracování souboru představovalo poměrně snadný úkol. Nejdříve byly opsány texty vybraných privilegií, a to samozřejmě z originálů. Tuto práci notář Jan nejspíše svěřil (jak bylo zvykem v kancelářské praxi) pomocnému písaři. Tak vlastně vznikla prvotní konceptní podoba souboru. Teprve poté sám Jan přistoupil k jejímu detailnímu zpracování. Především kontroloval správnost opisů a přitom prováděl nutné opravy. Dále věnoval pozornost utřídění opisů do zamýšlených provenienčních skupin a jejich uvedení patřičnými texty. Hlavní jeho úsilí pak směřovalo k výraznému grafickému odlišení jednotlivých ustanovení privilegií a výstižnému označení jejich tematického zaměření. Takto upravené verzi byla asi posléze dána čistopisná podoba, jež sloužila jako předloha při psaní kodexu právní knihy.

Nesrovnatelně náročnější úkol očekával notáře Jana při budování vlastního jádra právní knihy. Jeho základy měly spočívat — jak bylo již dříve naznačeno — na nálezech přísežných, tudíž ve smyslu pramenném hlavně na materiálu obsaženém v knize sentencí, kterou Jan sám založil na počátku svého funkčního období. Při nedostatku potřebných dokladů nemůžeme spolehlivě říci, jak si notář Jan excerpci této knihy představoval a jak ji posléze realizoval. Z různorodých dílčích poznatků lze však alespoň přibližně rekonstruovat celý postup. Výchozím bodem veškerého úsilí bylo zajisté Janovo studium knihy sentencí: Jan postupně pročítal jednotlivé zápisy chronologicky vedené knihy a vyznačoval jednak kusy určené k opisování, jednak jejich tematické zařazení do zvoleného schématu. Potom následoval notáře Jana jeho pomocný písař, který označené texty opisoval vždy v celém jejich rozsahu, a to s největší pravděpodobností na volné listy. Tak mohl vzniknout v poměrně krátké době „surový" základ díla, jenž byl navíc výhodný v tom smyslu, že a) vyčerpával hlavní materii daného typu a ukazoval zřetelně hned na mezery, které nutno doplnit z jiných zdrojů; b) poskytoval úplné texty záznamů právních případů a umožňoval tak pro další etapy práce kdykoliv ztvárňovat potřebnou verzi podle daných požadavků i zvažovat jejich případné využití ještě při zpracování jiných tematických okruhů; c) přinášel dotyčná excerpta na volných listech, což velice usnadňovalo potřebnou

praktickou manipulaci při vnitřním uspořádání látky v tematických okruzích.

Jak vypadal tento „surový" základ a jak významný je jeho podíl na knize vůbec či charakter jeho zastoupení?[223] Materie převzatá z knihy sentencí jako základ jádra právní knihy tu posléze dosáhla podílu něco málo přes 70%, tudíž hodnoty poměrně značné. Přesto je výše zbývající části pro nás daleko pozoruhodnější a budeme jí také později věnovat náležitou pozornost. Naprostá většina případů přejatých z knihy sentencí (přes 75%) se týká záležitostí mimobrněnských míst, hledajících v Brně právní poučení. To je zcela přirozené. Frekvence dotazů cizích míst v Brně byla skutečně velmi hojná, a to jednak vzhledem k neobvykle širokému okruhu dotazujících se míst, jednak vzhledem k jejich časté potřebě hledat při nedostatku vlastních schopností poučení, i když nezřídka již jen v poněkud náročnějších otázkách. Přesto nelze říci, že by v brněnské právní praxi a odtud v knize sentencí jako jejím odrazu měl poměr cizích a domácích právních záležitostí právě z tohoto důvodu tak výraznou hodnotu (3 : 1). Spíše je třeba myslet na nižší, resp. vyrovnanější poměr. Hlavní příčina podstatného rozdílu spočívá v tom, že mimobrněnská klientela přinášela právní materii nejen tematicky rozmanitější, nýbrž dotýkající se jak základních otázek, tak i náročnějších problémů. Pro rozvoj a propracování brněnského městského práva znamenala tato činnost velký přínos, a je tudíž přirozené, že její výsledky nalezly při sestavování právní knihy tak značnou odezvu.

Zastoupení dokladů této provenience se v přehledu jeví následovně:

Bílany (o. Kroměříž), Peilan 388
Blučina (o. Brno-venkov), Lautscheins 42, 117, 395, 406, 423, 634, 670, 697
Borkovany (o. Břeclav), Purkban, Purcban 340
Boskovice (o. Blansko), Boscowicz 48, 240, 321, 426, 487, 488, Jesko de Bozkobitz 98
Bosonohy (o. Brno-město), Parfuez 441
Brněnské Ivanovice (o. Brno-město), Nenabitz 437
Bzenec (o. Hodonín), Pysencz 33, 41, 112, 113, 114, 157, 236, 245, 247, 252, 263, 264, 270, 287, 333, 461, 492, 517, 523
Černovice (o. Brno-město), Schirnawicz 90
Dolní Kounice (o. Brno-venkov), Chunicz 328
Dražovice (o. Vyškov), Dreswicz 365
Drnholec (o. Břeclav), Drocholcz 126, 515
Hranice (o. Přerov), Alba Ecclesia 52, 78, 85, 566, 615
Hulín (o. Kroměříž), Hulein 194, 205, 222, 226, 233, 275, 299, 314, 337, 350, 396, 448, 528, 533, 538, 660, 708
Hustopeče (o. Břeclav), Auspetz 256, 272, 329, 362, 471, 645, 646, 716
Ivančice (o. Brno-venkov), Eybantschicz 690, 694
Jedovnice (o. Blansko), Iedawicz 415
Jevíčko (o. Svitavy), Gewitzka 602
Klobouky (o. Břeclav), Chlobuk 242, 325, 341, 666, 682
Knínice u Boskovic (o. Blansko), Gnechnicz 6, 64, 291, 607, 664, 691, 692
Kobylnice (o. Brno-venkov), Chobelnic 631
Kolín (o. Kolín), Colonia 584
Kroměříž (o. Kroměříž), Chremsir 10, 29, 45, 55, 93, 99, 102, 104, 107, 120, cf. 138, 145, 168, 170, 176, 187, 192, 199, 202, 203, 210, 215, 230, 237, 239, 246, 249, 261, 266, 288, 353, 384, 385, 389, cf. 419, 431, 452, 457, 463, 466, 513, 596, 674, 707

Křepice (o. Břeclav), Crepitz 686
Křižanov (o. Žďár n. S.), Chrisans 23, 39, 56, 76, 79, 82, 94, 133, 143, 149, 201, 207, 208, 354, 368, 369, 372, 392, 479, 681
Kurdějov (o. Břeclav), Gurde 414
Kuřim (o. Brno-venkov), Gureyn 66, 581
Kyjov (o. Hodonín), Geyaw 13, 89, 106, 174, 221, 290, 458, 478, 529, 592, 605, 662
Letovice (o. Blansko), Letawicz 47, 49, 310, 398
Moravské Budějovice (o. Třebíč), Pudespicz 20, 155, 160, 161, 200, 206, 225, 227, 344, 352, 359, 401, 505, 635, 644
Moravský Krumlov (o. Znojmo), Chrumnaw 12, 95, 147, 185, 197, 268, 306, 307, 413, 482, 491, 553, 625, 628, 675
Nikolčice (o. Břeclav), Nicoltschicz 255
Ořechov (o. Brno-venkov), Vrischou, Vrchow 338, 339, 360, 608
Podivín (o. Břeclav), Gostel 18, 92, 98, 116, 144, 215, 234, 235, 249, 305, 335, 370, 374, 402, 428, 469, 536, 559, 561
Prostějov (o. Prostějov), Prostains 632, 633, 716
Rousínov (o. Vyškov), Rauseins 8, 28, 110, 178, 320, 383, 394, 483, 589
Řečkovice (o. Brno-město), Reschcabitz 330
Skalica (o. Senica), Kalicz 34, 57, 274, 677
Slavkov u Brna (o. Vyškov), Nausedlicz 4, 26, 38, 312, 363, 429, 672
Staré Brno (o. Brno-město), Antiqua Brunna 241, 520
Střelice (o. Brno-venkov), Strielcz 380
Tikovice (o. Brno-venkov), Stikcabicz 500
Tišnov (o. Brno-venkov), Tuschnawicz 22, 184, 190, 315, 585, 586, 713, 714
Troubsko (o. Brno-venkov), Strutz 158, 499, 688
Uherské Hradiště (o. Uh. Hradiště), Reedisch 46, 62, 86, 136, 141, 167, 188, 195, 215, 260, 346, 367, 376, 402, 430, 432, 434, 436, 443, 465, 493, 525, 560, 570, 578, 642, 698, 702, 703, 711
Uherský Brod (o. Uh. Hradiště), Broda Hungaricalis 7, 30, 50, 58, 105, 131, 140, 179, 186, cf. 198, 215, 293, 300, 301, 313, 323, 355, 356, 377, 402, 522, 524
Velká Bíteš (o. Žďár n. S.), Heinreichs 25, 32, 139, 148, 224, 387, 399, 424, 462, 484, 485, 555, 595
Velké Hostěrádky (o. Břeclav), Hostradicz 316
Veselí nad Moravou (o. Hodonín), Bessel 247
Vojkovice (o. Brno-venkov), Boycobitz 364
Vracov (o. Hodonín), Praczaw 40, 53, 81, 84, 191, 371, 373, 408, 420, 446, 537, 661
Vrbice (o. Břeclav), Vrabicz 142
Vyškov (o. Vyškov), Wischaw 9, 27, 37, 103, 173, 251, 336, 351, 516, 527, 530, 624
Žďár n. S. (o. Žďár n. S.), Zahers 80, 108, 449, 518
Židenice (o. Brno-město), Schibnicz 1
locorum diversorum iudices et iurati 67, cf. 95, 111, 135, 204, 215, 244, 281, 296, 302, 331, 390, 393, 402, 438, 480, 556, 623, 653—657, 704, 716
rustici villarum 87, 212, 349, 357, 358, 409, 455, 512, 534
villa 419

dominus ville 407
mercatores et vectores (sepius sententiatum est) 156
multis interrogacionibus 213
sepius diffinitum est 284
sepissime sentenciatur 51
frequenter sentenciatum est 386, 416

Relativně značný počet zde zastoupených lokalit (již sám o sobě pozoruhodný) dává tušit velikost dimenzí v původní právní praxi a tím i v knize sentencí. Stačí si uvědomit, jak velký počet právních témat se mnohonásobně opakoval u různých míst, resp. jak velká řada míst tu nenašla zastoupení, ačkoliv k brněnskému právu patřila a k němu se také obracela. Stejně tak je z přehledu dobře patrný prostorový rámec uplatnění brněnského městského práva, rozmanitost právní techniky, která byla dána odlišností poměrů v ohledu hospodářském a sociálním i růzností úrovně právní vyspělosti, a ovšem také rozložení jednotlivých právních center v této oblasti. Pramenný význam těchto dokladů je vskutku mimořádný, neboť jsou to vesměs jediná svědectví o rozsahu a charakteru této činnosti pro onu dobu. Jen ve zcela výjimečných případech se setkáme ještě s dalšími prameny, které nám rozšiřují získaný obraz nejen v ohledu kvantitativním, nýbrž též kvalitativním. K těmto mimořádným zjevům patří prameny týkající se Uherského Hradiště a Uherského Brodu. Oběma je třeba věnovat bližší pozornost právě k lepšímu pochopení zkoumaných otázek.

Uherské Hradiště patří k nejstarším a také nejvýznamnějším střediskům okruhu brněnského městského práva.[224] Základ k tomu byl položen již v roce 1258, kdy bylo městu uděleno brněnské právo.[225] S rostoucím politickým a hospodářským významem Uherského Hradiště nabývala na důležitosti i jeho právní sféra v působnosti vnitřní i vnější. Město si totiž pozvolna vytvářelo vlastní právní okruh, v němž jednalo a rozhodovalo na základě brněnského městského práva a který v narůstající míře obohacoval jeho právní působení. Za této situace přirozeně došlo k výraznému zintenzívnění právních kontaktů mezi Uherským Hradištěm a Brnem. Hojnost těchto styků je patrná z výše naznačené skutečnosti, že z početných právních naučení Brna Uherskému Hradišti byla celá řada převzata do brněnské právní knihy. Je ovšem oprávněná otázka, zda a do jaké míry se tyto vztahy v období geneze brněnského městského práva (do poloviny 14. století) projevily přímo v pramenech hradišťských. Sám rozsah dochovaného materiálu z uvedeného období příliš velké naděje nevzbuzuje. Zastoupen je toliko oddíl listin a v něm mezi nepříliš početnými originály zaujme v této souvislosti pouze listina rychtáře a přísežných brněnských z 18. března 1331, rozhodujících spor mezi klášterem velehradským a městem Uherským Hradištěm o mlýn, který město nově zbudovalo.[226] Absence městských knih a právních rukopisů pro první polovinu 14. století nepřekvapuje, zarážející je však jejich zjevný nedostatek i v dalších stoletích středověku. K dispozici tu jsou dvě knihy, obě ostatně dobře známé: Liber negotiorum s hlavními zápisy z druhé poloviny 14. století a 15. století a Liber informationum et sententiarum s nálezy z let 1447 až 1509 (1540).[227] Druhá z nich přirozeně stojí mimo okruh našeho zájmu, a tak jediným slibným zdrojem možných informací zůstává Liber negotiorum.[228]

Je známo,[229] že hradišťská kniha v dnešní své podobě je uměle vytvořený konvolut, sestavený z obsahově i časově rozdílných částí. Z jejího rozboru vyplývají mj. dvě důležité okolnosti. Přibližně od poloviny 14. století je tu zjevná snaha uvést správní a právní poměry města na pevnější základ (statuta) a zajistit příslušnou agendu náležitou písemnou formou.[230] Na druhé straně nelze ovšem přehlédnout, že už dříve, v první polovině 14. století, tu existovala řada písemných pomůcek, jejichž forma a zejména způsob vedení však nevyhovovaly náročnějším potřebám. Některé z těchto starších záznamů posloužily jako podklad i při založení nových pomůcek v druhé polovině 14. století a právě ony vytvářejí potencionální zdroj pro nás užitečných pramenů. Z rozmanitého obsahu konvolutu stojí na místě nejpřednějším ta část, která obsahuje texty brněnských práv, statut a sentencí, sdělené Brněnskými písemnou formou Hradišťským na jejich žádost. Jde o původně samostatný celek, mající charakter důležité právní pomůcky, založený nejspíše v době kolem poloviny sedmdesátých let 14 století.[231]

Úvodní opis brněnských městských práv Václava I. z roku 1243 (ff. 29a — 32a) je v dané souvislosti toliko druhotným dokladem, dávajícím nanejvýš podnět k otázce o charakteru jejich tradice v hradišťském prostředí. Rukopis sám poskytuje k tomu hned dva přímé doklady. Vedle právě zmíněného opisu z druhé poloviny 14. století je v něm zachován i pergamenový list (f. 68) — zbytek neexistujícího již rukopisu z první poloviny 14. století — se začátkem textu Václavova privilegia z roku 1243. Poměr obou textů je celkem jednoznačný: opis na ff. 29a—32a měl za předlohu znění reprezentované zde f. 68. Řada textových odchylek mladšího záznamu svádí sice na první pohled k názoru, že tu snad bylo použito jiné předlohy, avšak jejich bližší posouzení je klasifikuje jako pouhé omyly a nepřesnosti. Celá reprodukce textu svědčí nejen o písařově nepozornosti, nýbrž ještě ve větší míře o tom, že pracoval bez hlubšího porozumění a vztahu k opisovanému textu. Svým přístupem podstatně zhoršil ne právě dobrou úroveň podání textu předlohy. Třebaže záznam v předloze (f. 68) stojí daleko blíže znění originálu, lze i jeho písaři vytknout mnohé z toho, co bylo řečeno na adresu autora mladšího opisu. Nejspíše to byl právě tento starší písař, kdo způsobil, že text brněnského městského práva z roku 1243, mající pro právní praxi hradišťského prostředí zásadní význam, byl k dispozici v Uherském Hradišti již od první poloviny 14. století ve zcela deformované podobě.

Sledujeme-li mladší, úplný opis Václavova privilegia i zlomek staršího záznamu, zjišťujeme následující stukturu textu (text orig. cf. CDB IV, č. 17):

(1) začátek I. listiny až čl. 2. „si vero sus—"
(2) čl. 8. „fuerit, quod fecerit" až čl. 14. „ad emendum vel"
(3) čl. 2. „suspectus septem se" až čl. 8. „de homicidio incusatus confessus"
(4) čl. 14. „fideiussoribus careant" až závěr I. listiny „preiudicium et gravamen ea"
(5) II. listina čl. 5. „satisfaciant, ut est iustum" až čl. 16. „alter quispiam irritabit"
(6) závěr I. listiny „Sane (zkomoleno z konce slova „cassare") vel quitquam de ipsis" až II. listina čl. 5. „lesis satisfaciant"
(7) čl. 16. „quod qui presumpserit" až konec listiny.

Tato deformace má zřetelně jistý řád, totiž pravidelnost v záměně jednotlivých částí a přibližně totožný jejich rozsah: 1. 73 ř. (mladšího opisu), 2. 73 ř., 3. 68 ř., 4. 134 ř., 5. 68 ř., 6. 63 ř., 7. 63 ř. Zjevně tudíž došlo k zcela mechanickému

opsání předlohy, jejíž jednotlivé listiny byly přeházeny. Přitom předloha neměla podobu volných, jednostranně popsaných listů, které by se textově kryly s výše vymezenými částmi. Jak ukazuje sled jednotlivých částí a zejména pak v podstatě dvojnásobný rozsah 4. části, šlo tu jednoznačně o formu uceleného kvaternu, v němž uvedené části pokrývaly vždy obě strany folia a jenž měl v deformovaném stavu následující skladbu archů: I—VIII, III—VI, II—VII, IV—V.[232]

Se zjištěním někdejší existence podobného záznamu vyvstávají ovšem další problémy, dotýkající se jeho stáří, původu i zařazení v hradišťském prostředí. Zde už odpovědi mohou mít jen značně hypotetický ráz. Vzhledem k naznačeným souvislostem lze vznik tohoto záznamu posunout někdy do první třetiny 14. století. Jeho vnější znaky pak svědčí spíše pro to, že je dílem hradišťského prostředí. Jde zřejmě o nejstarší zdejší záznam textu brněnského privilegia, pořízený na základě ověřeného opisu, zaslaného Brnem do Uherského Hradiště již v druhé polovině 13. století. Výchozím bodem takto rekonstruované cesty brněnských práv do hradišťského prostředí bylo písemné sdělení Brněnských učiněné na žádost Hradišťských. Muselo k němu dojít nepříliš dlouho po roce 1258. Tento text pak sloužil hradišťské právní praxi až do první třetiny 14. století. Tehdy byl nahrazen již zmíněným nedochovaným záznamem. Objasnění příčin jeho vzniku souvisí zásadně s otázkou postavení kvaternu mezi hradišťskými písemnostmi. Pokud uvedený kvatern zůstal samostatným celkem, pak by bylo možno hledat vlastní příčinu jeho vzniku ve vnějších okolnostech: opotřebovanost dosavadního textu, snaha dát této důležité pomůcce přehlednější formu apod. Jestliže ovšem tvořil součást knihy, svědčil by jeho vznik a někdejší existence o raném záměru pořídit pro potřeby města důležitou písemnou pomůcku. Snad byla myšlena přímo pomůcka právního charakteru, zaznamenávající například i jiná právní naučení z Brna.

Intenzita deformace textu brněnských městských práv vrhá nepříznivé světlo na poměry v hradišťské právní praxi. Tento deformovaný text nebyl totiž záznamem ad hoc pořízeným a záhy mrtvým, překonávaným dokonalejším zněním. Různé přípisky svědčí o tom, že sloužil jako opora v 15. i 16. století. Je vskutku až neuvěřitelné, že za celou tuto dlouhou dobu si zde nikdo neuvědomil věcnou nesmyslnost řady ustanovení, sestávajících ze dvou zjevně odlišných textů.[233]

Obdobně druhořadý význam připadá i dalšímu záznamu (ff. 32a až 33b), tentokráte opisu privilegia Přemysla Otakara II. pro židy z 23. srpna 1268, přesněji řečeno, jeho vidimusu brněnským rychtářem a přísežnými.[234] V dané souvislosti je na celé věci pozoruhodná hlavně ta skutečnost, že je pro dobu kolem poloviny 14. století doloženo dochování originálu privilegia, a to přirozeně v rukou brněnských židů.[235]

Teprve následující obsáhlý text (ff. 33b—36b) představuje z hlediska našeho zájmu vskutku prvořadý pramen. Jde o písemnost z 9. srpna 1352,[236] kterou sdělují „per copiam sigillo nostro clausam" brněnský rychtář Jakub a přísežní Hradišťským znění některých brněnských statut, upravující právní poměry hospodářského života v Brně.[237] Její originál se nedochoval a záznam v hradišťském rukopisu je jediným, navíc dobou svého vzniku nepříliš vzdáleným dokladem originálu. Hlavní význam obsahu písemnosti spočívá samozřejmě v opise sdělovaných statut. Obecně považujeme každý písemný záznam statut za cenný. Jejich dochování je totiž v porovnání se skutečným rozsahem

původní statutární činnosti města velmi vzácné, což zejména platí o raném období. Nadto každý takový záznam je potencionálním reprezentantem nové redakce statut, motivované změnou poměrů a z nich plynoucími potřebami. V konkrétním případě podtrhuje význam opisu ta skutečnost, že pro tuto dobu nikde nenajdeme shromážděná brněnská statuta v takové šíři, jak je tomu zde,[238] a to i přesto, že jde zřetelně o pouhý výběr, zaměřený toliko na statuta těch řemesel a živností, jejichž potřeby byly v hradišťském prostředí nejnaléhavější. Celý tento soubor není ovšem jen volným spojením vybraných statut, nýbrž má zřetelný rys systematicky pojatého elaborátu, shrnujícího z hlediska autorů vše podstatné k správě záležitostí řemeslnických vůbec a konkrétních profesí zvlášť, což je pro nás neméně významné. V úvodu je formulován názor na obecný charakter statut. Podle něho je třeba chápat statuta jako ustanovení, která musí vždy vycházet z konkrétních potřeb daného prostředí v příslušné etapě jeho vývoje. To jednak znamená, že vytvořená statuta nemohou mít trvalou platnost a být neměnná („non possunt uno tempore tanta firmitate stabiliri, quod postea mutacionem non paciantur"), nýbrž že nutně podléhají občasné revizi, reagující na nově vzniklé podmínky. Na druhé straně z uvedeného vyplývá, že ryze mechanické přenášení statut do jiného prostředí není možné a že je nutná jejich aplikace v souladu s místními poměry („secundum status . . .civitatis, consideracionem populi et operariorum copiosiorem seu minorem multitudinem"). Každá změna statut má pak být vedena snahou po odstranění dosavadních nedostatků a vytvoření příznivějších podmínek („in melius, commodius et utilius corrigere poterit et mutare") a má být výsledkem kolektivní porady a usnesení („que consulte ordinantur et statuuntur, successu temporis consulcius revocantur").

Na tuto část práv a statut (ff. 29a—36b) navazuje druhá, podstatně obsáhlejší (ff. 36b—63a), hlavní část právního rukopisu, která obsahuje brněnské sentence v těch soudních sporech, s nimiž se Uherské Hradiště obracelo do Brna. Pro nás je důležité, zda můžeme v tomto rámci počítat s případy z doby před vznikem brněnské právní knihy. Přestože odpověď dosavadní literatury vyznívá jednoznačně v negativním smyslu a opírá se hlavně o zjištění, „že ani jedna z výpovědí, uvedených v Rösslerově edici, není předlohou výpovědí v našem rukopisu",[239] musíme tuto okolnost v dané souvislosti znovu prošetřit.

Sbírka sama výslovně uvádí složení ze tří částí:

a) ff. 36b—37b Incipiunt sentencie diffinite subscripte per cives Brunnenses civibus in Reddisch transmisse, per Nicolaum, olim notarium, compilate.
b) ff. 37b—45b Secuntur iura de Brunna transmissa, per Gregorium Ignotum conpilata et in hoc volumine cum precedentibus diligenter conscripta.
c) ff. 45b—47a Per Thomam, notarium in Redisch, compilata et diligenter conscripta LXXVII°.

První dvě části, zaznamenané takřka celé písařem, který psal oddíl práv a statut, sem byly zařazeny na základě starších záznamů hned při založení tohoto právního rukopisu, přibližně v době kolem poloviny sedmdesátých let. Třetí zde signovaná a navíc datovaná (1377) část patří již k celkům, které v návaznosti na vytvořený základ byly periodicky doplňovány v sedmdesátých až devadesátých letech 14. století různými písaři (nehledě k několika ojedinělým pozdějším dodatkům). Specifičnost jednotlivých částí podtrhuje i rozdílný způsob podání případů, které jsou v nich uvedeny: postupem doby je podání zřetelně zevrubnější a v údajích konkrétnější.[240] Tuto zjevnou chronologickou stratigrafii zmi-

ňovaných částí lze konkretizovat při nedostatku zpráv jen přibližně. Notář Tomáš působí v době kolem uvedeného roku 1377. Jeho předchůdcem byl zřejmě Řehoř Neznámý, doložený v kancelářské působnosti již roku 1370.[241] Pokud budeme předpokládat, že Řehoř bezprostředně navázal na činnost notáře Jakuba, pak lze počátek jeho funkčního období posunout nejméně do roku 1367, kdy se už Jakub uvádí jako bývalý notář.[242] Tato okolnost by ovšem zvýšila význam Řehořův, neboť by nejspíše přicházel v úvahu jako zakladatel původní Liber negotiorum, na jejímž základě vznikl nynější opis. Sám notář Jakub vystupuje poprvé v lednu 1360 při vydání hradišťských statut.[243] Tím se možná doba působnosti notáře Mikuláše přesouvá až do padesátých let 14. století. Z hlediska těchto pravděpodobných předpokladů se jeví struktura brněnských sentencí v záznamech hradišťského rukopisu následovně. Část, kterou je možno přiřknout notáři Mikuláši, shrnuje nejstarší dochované brněnské sentence na základě dostupných dokladů v Hradišti a pochází nejdříve z padesátých let 14. století. Řehoř Neznámý zaznamenává látku z funkčního období jak notáře Jakuba, tak i svého vlastního, podíl notáře Tomáše tvoří již přechod k soudobému vedení zápisů této knihy.[244]

Z celé rekonstrukce vyplývá pro nás důležitý poznatek, že totiž nejstarší část notáře Mikuláše obsahuje v upravené podobě případy, jež se v Brně pro Hradišťské vyřizovaly ještě před konečnou redakcí právní knihy a mohly tak v ní dojít svého uplatnění. O tom také svědčí mj. zcela evidentní případ, jenž stojí v samém závěru Mikulášova úseku a který v obšírném podání nacházíme v právní knize (703).[245]

Předchozí výklad snad dostatečně ukázal význam přínosu hradišťských pramenů, a to jak k poznání vztahů mezi Brnem a Uherským Hradištěm, tak i k prohloubení našich vědomostí o genezi brněnského městského práva a právní knihy zvlášť. Měl by ovšem zanechat trvalé vědomí rozporů různé intenzity mezi dochovanou materií a jejím původním stavem, tj. vědomí disproporcí, které mají nejen kvantitativní ráz, nýbrž dotýkají se podstatně i kvalitativní úrovně.

Druhý případ, vztahující se k Uherskému Brodu, již dobře známe, a to po formální i obsahové stránce.[246] S pramennými poměry, které jsme poznali v předchozím případě v Uherském Hradišti, se sice nedá naprosto srovnávat, už také proto ne, že jde o ojedinělé, jednorázové právní naučení (z 21. prosince 1354).[247] Přesto i jeho schopnost výpovědi je dosti široká a přináší řadu nových důležitých poznatků v porovnání se základním brněnským materiálem. Znovu si tu jen připomeňme klíčový význam písemnosti pro chronologii geneze brněnské právní knihy a v té souvislosti i cenné údaje o vedení různých druhů právních rukopisů a městských knih v Brně. Významné je dále její svědectví o postupu vzniku této právní informace a ovšem také i o jejím zastoupení v právní knize. Písemnost nás však poučuje ještě o jedné důležité okolnosti, která sama o sobě je dobře známá, k jejímuž přesnějšímu postižení však zatím chyběly pevnější opory. Na rozdíl od Uherského Hradiště (a přirozeně dalších míst) nepatřil Uherský Brod k starobylému okruhu brněnského městského práva, neboť listinou Přemysla Otakara II. z 29. října 1272 obdržel hlubčické právo a zřejmě se ho dlouho přidržoval se všemi z toho plynoucími důsledky.[248] Vše dosud nasvědčovalo tomu, že se Uherský Brod začal obracet do Brna se svými žádostmi o právní naučení až v době působnosti notáře Jana, ovšem bez bližšího časového zařazení a náznaku možných příčin tohoto obratu. Naučení z konce roku 1354

vnáší do této situace nové závažné momenty. Především už slova úvodu naznačují, že Uherský Brod se v době nepříliš vzdálené konci roku 1354 velice často obracel do Brna s právními dotazy, které se zdaleka ne vždy dotýkaly složitých právně náročných otázek. Z toho nutně vzniká dojem, že tak činí město, které je i v základních otázkách rozkolísané, nejisté, což samozřejmě v případě Uherského Brodu stojí ve zjevném rozporu s dlouholetou právní tradicí v té době. Tak si Uherský Brod mohl počínat jedině z toho důvodu, že se nedávno musel přiklonit k brněnskému městskému právu a byl tudíž v této oblasti právním nováčkem. Tuto skutečnost pak plně potvrzuje vlastní obsah naučení. Nebude zajisté sporu o tom, že přechod Uherského Brodu od hlubčicího práva k brněnskému byl nucený a že jeho vlastní příčinou byla zásadní snaha nového markraběte Jana zajistit královským městům právní nezávislost na cizině a posílit postavení významných právních center domácích. Tato snaha právě v případě Brna vyústila v Janovo privilegium z 21. prosince 1350.

Oba předchozí případy, jimiž jsme se blíže zabývali, naznačují rozmanité formy právního vztahu i styku míst brněnského právního okruhu s jeho centrem, městem Brnem, a přivádějí nás tak k otázce, jaká asi byla z tohoto hlediska skladba oné knihy sentencí, z níž notář Jan tak vydatně čerpal pro brněnskou právní knihu.[249] Hned úvodem je třeba zdůraznit, že případy, kdy se k brněnským přísežným dostala odvolání z rozsudků místních soudů, byly relativně velmi vzácné.[250] V naprosté většině předkládala tato místa žádosti o naučení. Činila tak samozřejmě vesměs písemnou cestou, mnohdy však i ústně, což však bývalo zpravidla provázeno i písemným elaborátem.[251] Předmět žádostí byl v podstatě dvojí. Výrazně převažovaly žádosti o nalezení sentence k určité právní otázce v zcela konkrétním procesu. Přitom nemuselo zdaleka vždy jít o otázku a sentenci konečnou, nýbrž vyvstalou toliko v průběhu procesu, kvůli níž se řízení na určitou dobu (potřebnou právě k získání nálezu) přerušilo. Taková žádost musela být provázena podrobným vylíčením skutkové podstaty případu, tudíž obdobně, jako tomu bylo u apelací. To znamená z hlediska formálního, že zápisy o těchto cizích případech měly v knize sentencí posléze podobný ráz jako zápisy o řízení v případech domácích. Relativně méně časté, celkově však hojné, byly žádosti o sdělení norem k jednotlivým právním otázkám, resp. problémům i širším tematickým komplexům. Takové naučení obsahovalo buď reprodukci norem již existujících, nebo normu získanou zcela novým nálezem a jeho zápis v knize sentencí měl týž charakter jako obdobné případy z domácího prostředí či zápisy starého práva v jiných právních rukopisech. Z knihy sentencí takové obsahové struktury a formální podoby zápisů vytvořil notář Jan vyběrem a mechanickou transkripcí zvolených celků „surový" základ jádra právní knihy, který je dodnes dobře patrný.[252]

Organickou součástí této základní excerpce se přirozeně stal též starý soubor brněnského městského práva, jak jej notář Jan shrnul v německé verzi ve sborníku připojeném k rukopisu č. 1 a jak mu byl také k dispozici v latinském podání.[253] Došlo k tomu i přesto, že některé okolnosti svědčily proti takovému postupu. Především šlo o materii nepříliš rozsáhlou a tudíž dobře přehlednou, navíc pak často využívanou v době Janova funkčního období, která se v té či oné formě objevovala již v knize sentencí. Hlavním důvodem bylo zřejmě Janovo zásadní rozhodnutí podrobit základní excerpci veškerou látku daného typu, tudíž i starou, pokud byla dochována v písemných záznamech. Tím měla být

zajištěna spolehlivost vyčerpání této látky, samozřejmě s tím, že pravděpodobná multiplicita týchž případů se touto cestou posléze snadněji odstraní. Celkově se dá říci, že právní kniha z uvedeného souboru vydatně čerpala. Ovšem úplný obraz toho, jak — tj. odkud a v jaké formě — se jednotlivá ustanovení dostala do právní knihy, resp. proč v ní byla naopak pominuta, je velmi různorodý, v souhrnu dost dobře nepostižitelný a může být pochopen jen na základě individuálního posouzení jednotlivých dokladů v Komentáři.

Teprve po těchto více méně přípravných pracích přistoupil notář Jan k vlastnímu zpracování právní knihy. Šlo v jádře o obsáhlý proces zahrnující v sobě celou řadu rozdílných, vesměs však již náročných pracovních úkolů. O jejich charakteru, významu, funkci atp. můžeme zjistit vše podstatné, nejasný je toliko problém chronologie postupu prací a návaznosti řešení jednotlivých úkolů. Není pochyb o určitém pracovním řádu, který se přidržoval logicky sledu pracovních úkonů. V detailech však nebyl tento řád zdaleka vždy stroze dodržen. Rozhodně nesprávná by byla představa, že celý pohyb se dál přísně ve sledu jednotlivých abecedně řazených témat a to vždy po totálním vyčerpání předchozího. Tato představa by totiž mohla vést k citelným deformacím tam, kde se bude mluvit o stavu dokončení díla. Z tohoto důvodu se musí celková charakteristika odpoutat od zcela konkrétní časové vzdálenosti a sledovat toliko jednotlivé pracovní úkoly samé. Podstatným úkolem zpracování právní knihy byla materiálová kompletace obsahu jednotlivých témat. Praktickým vstupem k řešení tohoto problému byla vždy formulace hrubého řadicího schématu, odpovídajícího charakteru daného tématu. Podle tohoto interního schématu pak Jan utřídil veškeré dosud shromážděné záznamy. Takový postup je v právní knize běžně patrný, někde dokonce výslovně avizovaný.[254] Teprve nyní — a jedině za tohoto stavu — získával Jan přehled o úrovni postižení povahy daného tématu shromážděnou materií. Problém možné a nutné kompletace ovšem nestál — a ani nemohl stát — u Jana ve formě soustavného a hlavně detailního propracování jednotlivýh právních témat, resp. též výraznějšího rozšíření technického záběru jako celku. Podobná představa mu byla naprosto cizí, neboť se vůbec neslučovala s charakterem daného úkolu. Jan pracoval na díle, jež mělo oficiální ráz a jako takové muselo jednak odpovídat zvyklostem právní praxe města Brna, jednak plně respektovat rozhodující postavení přísežných. Jakákoliv autorova libovůle byla nemyslitelná.[255] Jan byl tudíž omezen pevným rámcem. Znovu si tu jen připoměňme výchozí programové záměry. Kniha měla koncepčně imitovat způsob nalézání práva v městě Brně, tj. aplikovat ty prostředky a postupy, které byly v soudobé brněnské právní praxi běžné. To znamená, že materiálově musel Jan vycházet ze základu brněnského městského práva, z dosavadních privilegií a nálezů přísežných, což také v excerpci učinil. Toto jádro mohl pak podle daných potřeb a možností doplňovat z ostatních domácích zdrojů, tj. z okruhu práva statutárního a zvykového, což se skutečně stalo. V případech, které nebylo možno rozřešit na základě dosavadních zdrojů brněnského městského práva, se prosazovala právě v době Janova působení a zajisté také jeho zásluhou zásada, že je třeba obrátit se o pomoc k římskému právu.[256] Přítomnost římského práva v brněnské právní praxi je v té době již nepochybná.[257] Právě tato skutečnost také umožnila Janovi rozvinout zmíněnou zásadu i v právní knize.

Využití římského práva v materiálové kompletaci obsahu jednotlivých témat právní knihy bylo ovšem omezené. Rozhodně nemohlo být prostředkem

k soustavnému doplňování právní knihy. Ve smyslu toho, co bylo právě naznačeno, se římské právo prakticky vylučovalo z širší účasti všude tam, kde bylo možno dále rozvíjet městské právo na základě domácích zdrojů. Jan tudíž dával místo římskému právu jen v těch případech, kde na základě svých zkušeností a znalostí viděl slabost dosavadního domácího práva, navíc slabost, jež se dotýkala témat potencionálně velmi naléhavých a přitom nedávala záruky perspektivního řešení vzniklých problémů vlastními silami. Toto hlavní a plně funkční uplatnění římského práva má ještě paralelu v Janových průvodních výkladech a poznámkách k řadě sentencí, které byly analogií Janových projevů před přísežnými při nalézání práva.

Konkrétní rozsah a charakter zastoupení římského práva v brněnské právní knize byl již často předmětem podrobných studií,[258] v této práci se mu dostane soustavné pozornosti v Komentáři a v závěrečných přehledech. Na tomto místě je však třeba připojit k dosavadnímu hodnocení několik obecných poznámek. Přítomnost římského práva v brněnské právní knize si dobře uvědomovali její uživatelé již od nejstarších dob a posuzovali ji jako pozoruhodný a velmi hodnotný rys celého díla. Také následující právněhistorické bádání vyzvedávalo tuto stránku knihy jako její významnou přednost (Monse). Teprve období romantismu a rozvíjejícího se německého nacionalismu v 19. století přineslo změnu v dosavadním nazírání (Rössler). Význam římského práva v brněnské právní knize byl od té doby tu více tu méně, avšak již soustavně zatlačován do pozadí. Zdůrazňovalo se, že jde cele o dílo německé svým právním obsahem, proveniencí i autorstvím, v němž nepopíratelně přítomné „prvky" římského práva jsou neorganické, torzovité, cizí a tudíž nepodstatné. Současně se uvádělo, že autorovi zjevně nebyla tato složka vlastní, že v ní byl laikem, který otrocky, bez porozumění věci samé, včleňoval do knihy texty ze soudobých právních příruček. Výše jsme již podrobně sledovali, jak se podobné názory rozvíjely v německé literatuře (a jak jim nechtěně podlehli i někteří čeští badatelé), jak kulminovaly v období nacismu a jak se nezřídka objevují ještě dodnes.

Záměrné vyhrocení protikladu mezi německým a římským právem v právní knize, zvláště v té formě, jakou se to dálo v německé literatuře, bylo nesmyslné a z hlediska sledovaného cíle neuvážené. Zřetelná převaha německého práva v brněnské právní knize byla v té době přirozeným, a jak jsme již viděli, i geneticky zcela nutným jevem, rozhodně však ne důkazem jeho životnosti, síly jeho tradice a tím i jeho perspektivních možností. V době vzniku brněnské právní knihy, v období výrazného kvalitativníhoi růstu měst, jejich hospodářského a sociálního života, jakož i úrovně správy a práva, se v praxi již dospívalo stále zřetelněji k poznání hranic funkčních schopností starého práva a tím i potřeby jeho reformy, především cestou římského práva. A právě přítomnost římského práva v brněnské právní knize, jež je zde záměrným a promyšleným dílem, dokládá nejen dosažení takového poznání, nýbrž i samu realizaci nové cesty, tudíž fakticky rozchod se starou tradicí. Rannost i rozsah jeho recepce, její prosazení v praxi a tím i ovlivnění celého rozsáhlého okruhu brněnského městského práva, to jsou naopak hlavní přednosti této právní knihy, neboť představují na svou dobu zcela mimořádný čin a mají tak zde nesporně průkopnický charakter.

Scestná je též negativní klasifikace autorových schopností v oblasti římského práva a jeho recepce. Je vskutku až obdivuhodné, jak nepříznivý obraz

o něm dosavadní literatura ve svém celku načrtla. Stalo se tak jednak pod vlivem nacionalistických idejí, jejichž síle přizpůsobovali mnozí autoři — jak jsme již viděli — své vědecké závěry, jednak v důsledku neznalosti charakteru a geneze právní knihy.[259] V dosavadních výkladech jsme poznali notáře Jana jako osobnost vzdělanou, zkušenou, rozvážnou, osobnost vysloveně koncepční, s nesporno u schopností rozpoznat potřeby a nalézt vhodná řešení, osobnost nesmírně pracovitou, organizačně nadanou a požívající plné důvěry svého okolí. Nikde na jeho činnosti se neprojevuje negativně skutečnost, že nebyl graduován. Jeho prokazatelné schopnosti a přednosti však dávají větší záruky než pouhý titul. Stěží si totiž za těchto okolností dovedeme představit, že by člověk těchto kvalit přistupoval k jedinému úkolu, navíc úkolu tak závažnému, zcela neuváženě. To je samo o sobě zajisté nepravděpodobné a vše také proti tomu svědčí. Pro Jana nebyla otázka recepce římského práva příležitostnou záležitostí, jíž snad chtěl demonstrovat šíři své vzdělanosti,[260] nýbrž věcí zásadní povahy. Do brněnských služeb přicházel již jako vyhraněný stoupenec recepce (a takřka nepochybně z prostředí, kde tyto myšlenky byly běžné) a zřejmě hned od počátku se ji zde snažil v praxi realizovat. Podstatné je zde totiž, že recepce římského práva v právní knize není výsledkem až samého záměru pořídit podobnou knihu, nýbrž důsledkem praxe a její imitace v knize, jak o tom již byla několikrát zmínka. Takový postoj a postup mohl ovšem zaujímat člověk v dané oblasti erudovaný i zkušený. Tyto předpoklady potvrzuje dále promyšlená a vyvážená koncepce organického včlenění římského práva do právní knihy, a to v ohledu kvantitativním i kvalitativním. Příznivě pak působí též práce s prameny a literaturou, běžný je mu jazyk i terminologie této oblasti. V každém případě dosáhl notář Jan celkového souladu (po stránce obsahové i formální) mezi starým právním základem a novými doplňky a vytvořil tak dílo relativně jednotné.

Výraznou složkou vlastního zpracování právní knihy bylo i pořízení její definitivní textové verze. Víme již, že to, co shromáždila původní excerpce a co zatím představovalo prvotní základ budoucí právní knihy, byly v naprosté převaze toliko mechanické opisy vybraných úředních zápisů z knihy sentencí a jen z malé části opisy příslušných ustanovení ze starého městského práva, jak se dochovalo v domácích písemných záznamech a jak je v německé verzi souhrnně zpřístupnil Janův soubor z počátku padesátých let. Šlo tudíž o materiál z hlediska formálního dosti různorodý, jak ostatně bylo už výše ukázáno. Janův úkol zde tak předně spočíval ve formálním přizpůsobení výchozích materiálů danému účelu knihy. To znamenalo jednak stylistické úpravy v duchu právní knihy vzhledem k nutnosti sjednocení nového celku, jednak zásahy do kompozice převzatých textů. Právě posledně zmíněné zasahování bylo podstatné a mělo soustavný, přímo programativní ráz. Jan tu jednoznačně směřoval k výrazné redukci převzatých textů pokud možno až na úroveň holých sentencí či pouhých norem, tzn. na způsob ustanovení privilegií a záznamů starého brněnského městského práva. Více než polovina článků právní knihy byla nakonec takto upravena. Nadto pak ještě u více než 20% článků prvotního základu byl původní rozsah zápisu tak silně zúžen, že výchozí záznam skutkové podstaty případu tu zůstal vyjádřen v krátkém výstižném regestu. Toliko něco málo přes čtvrtinu článků podrželo i po této úpravě celý obšírný výklad, ovšem oproštěný již od různých formulí a běžného úředního stylu.[261] Janův postup v tomto ohledu byl vědomě diferencovaný a volil užší či širší formy vždy se zřetelem k povaze

a potřebám jednotlivých případů. Uvedenými zásahy, jež byly zajisté časově i pracovně dosti náročné, se přetvořil výchozí surový základ v podstatně vyšší celek, který již nabýval pevných forem hodnotné právní příručky.[262]

Po úspěšném zvládnutí těchto rozsáhlých prací stál Jan ještě před dalším, neméně náročným úkolem. Jeden z bodů výchozího programového záměru totiž vyžadoval, aby k důležitým nálezům byl připojován notářův výklad, jak to bylo obvyklé v brněnské právní praxi. Byla to cenná myšlenka, mající pro hodnotu právní knihy veliký význam. Notář Jan vyřešil i tento požadavek velmi uvážlivě. Nezatěžoval text knihy zbytečným množstvím výkladů ve snaze zaujímat takto stanovisko za každou cenu a k většině článků. Vyjádřil se tímto způsobem přibližně u čtvrtiny případů. Možno říci, že tak učinil všude tam, kde to vyžadovala povaha právní materie, a vesměs také vždy v rozsahu přiměřeném dané otázce a její složitosti.[263] Výklady ukazují nejen autorovo porozumění problematičnosti i celkové problematice jednotlivých právních otázek, nýbrž i jeho přehled o odlišnostech jejich řešení v různých jiných právech, schopnost srozumitelně vyložit danou materii a jeho zjevné zaujetí pro zvýšení úlohy římského práva v okruhu brněnského městského práva.[264]

Konečně tu zbýval ještě jeden úkol, kterému musel notář Jan věnovat nemalou pozornost. Existence tohoto úkolu vyplývala v zásadě z materiálového základu právní knihy na straně jedné a ze zvoleného třídícího systému na straně druhé. V mnoha právních případech, jež tu byly zaznamenány včetně svých definitivních nálezů, se dostalo místa různým právním tématům. Popis případu jako celku byl však v knize uveden pochopitelně jen jednou pod tématem hlavním. To znamená, že k materiálovému základu určitého tématu, uvedenému na příslušném místě, se leckdy ještě pojí celá řada dílčích doplňků v rozmanitých úsecích právní knihy. Vzhledem k potřebě rychlé orientace bylo tudíž nutné provést odkazy na tyto doplňkové případy a rozhodně neponechávat jejich vyhledávání iniciativě a schopnostem potencionálních uživatelů právní knihy.

Obraz Janova postupu podává následující přehled dokladů:

1 Legas infra in sentencia sub illa rubrica Quidam est actor principalis et cetera (10)
33 Require infra sub rubrica... (56). Require eciam in diversis sentenciis de emendis, furtis et penis
34 Require infra De mortificatoribus, traditoribus et eorum bonis (508)
67 Que autem sit emenda sentenciam iuste latam contumaciter arguentis, require infra sub illa rubrica De emendis in genere, quanta pars cedat iudici et quanta civitati (271)
100 sicut in precedenti sentencia continetur (99)
110 Residuum istius materie quere infra De interdictis
123 Residuum vero de ista materia quere inferius in sentenciis de empcione, vendicione, locacione, enphiteosi et consimilibus
130 Circa istam materiam diversi casus occurrunt, quorum diffiniciones queras inferius sub titulis, quod ad contractus multiplices retorquentur
150 Cetera de talibus dampnis quere infra sub titulis de edificiis et supra De conducto et locato (138)
158 Et ad idem require supra in sentenciis de actore et reo

176 Sunt autem circa dotalicia condiciones speciales, que frequenter interponuntur, diligenter considerande et illas respice inferius sub titulis de dotaliciis
179 Residuum de debitis quere inferius de dotaliciis, de interdictis et de pignoribus
198 Utrum autem per dotalicium impediatur hereditaria successio testamentaliter procedens, quere inferius sub titulis de hereditatibus
214 Cetera de edificiis quere supra sub titulo De aqua pluviali in edificiis urbanis (79) et postea sub titulis de dampnis et inferius sub titulis de luminibus et sub titulis de servitutibus; sed de agris et metis agrorum quere infra de I sub titulo De iure novalium etc. (474)
317 ... Et de hoc quere infra circa finem libri in illa rubrica Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera (716)
321 Et de hereditatibus venditis quere infra in hoc capitulo
325 Et ad idem require infra sub titulo Quod prescripcionem excludit tacita veritas (364)
361 Residuum, quod hic minus est, quere infra sub titulis de luminibus et sub titulis de servitutibus et de successionibus et de testamentis et supra de actore et reo et De aqua pluviali in edificiis urbanis (79) et de dampnis et de empcionibus et vendicionibus
364 Et ad idem quere supra in sentencia, que sic incipit: Bysento de Chlobucz et cetera (325)
380 Residuum de homicidio quere supra de actore et reo et de emendis
381 Et de hoc require circa finem libri in illa rubrica Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera (716)
387 Residuum quere supra titulo de accusacionibus sub illa rubrica In accusacionibus criminum, cuiusmodi sunt incendia et cetera (57)
441 De forma autem iurandi Iudeorum quere supra sub illa rubrica De Iudeis, quantum ad formam iurandi (430)
456 De iuramentis vero mulierum quere infra sub titulis de mulieribus
463 Et ad idem require supra de emendis
470 Pro ista materia quere supra sub titulis de emendis
476 Require supra sub illo titulo Utrum iurati possint testari extra iudicium proprium per litteras (467)
477 Require infra sub illo titulo Quod proscriptus in uno iudicio non ubique tamquam proscriptus condempnatur (584)
481 Require supra titulo De edificiis, quantum ad lucem et parietes (214)
482 Et pro ista materia legas sentencias scriptas inferius sub titulis De iuramento mulieris et cetera
483 De oppressione vero mulieris communis queratur superius titulo prescripto... Et ad idem quere in fine sequentis folii sub rubrica De virginum seu viduarum educcione et cetera (504)
485 Residuum istius materie quere inferius sub titulis de stupro et raptu mulierum
492 Ad idem require infra (503)
495 Et de hoc lege superius in sentenciis de hereditatibus prope finem, et incipit sic: Iurati de Pudespitz proposuerunt hunc casum et cetera (359)
502 Qualiter puniende sunt mulieres pro maleficiis quere inferius in sentenciis de penis

503 Quere in precedenti folio in illa rubrica Quod mulieres regere possunt bona virorum inutilium (492)
508 ... Et de hoc quere inferius sub illo titulo De pena falsarii denariorum et monete (525) circa finem eiusdem sentencie
511 Et de hoc quere infra circa finem libri in illa rubrica Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera (716)
523 Et pro ista materia recurre supra ad titulos de emendis et infra ad titulos de vulneribus et de tormentis
524 Et quando excedens tantum puniatur in bonis et quando tantum in persona et quando in utroque quere in fine sentencie statim subscripte
555 Item de pignoribus per Iudeos vel Christianos perditis quere sub titulis de furtis
575 ... sicut superius invenitur sub titulis de actore et reo
587 ... quere supra sub titulis de penis
588 Et quod hic defecit de proscriptis, require supra de homicidiis, de mortificacione et de penis et infra de vulneribus
606 Residuum quere supra de mulieribus
648 Et pro ista materia respice supra titulos de hereditatibus
674 Ad idem require infra in rubrica illa Causa nominis proprii et cetera (702)
703 Require supra pro ista materia in capitulis De confessionibus et De penis
714 Preterea... quere sub titulis...

I když Janův postup nepostihl uvedené vztahy vyčerpávajícím způsobem, přece jen zachytil vše podstatné a pro daný účel mohl tudíž dostačovat.

Řešením těchto pracovních úkolů notář Jan postupně připravoval novou verzi konceptu právní knihy, onu verzi, která se posléze stala podkladem pro pořízení čistopisu. O otázce formy tohoto konceptu a stavu jeho rozpracovanosti v době, kdy byly zahájeny práce na kodexu, si nemůžeme vytvořit detailnější a přitom spolehlivou představu. Je třeba toho litovat o to více, že celá situace se dotýká velmi citlivé fáze geneze právní knihy. Vývoj totiž dospívá k vyvrcholení pracovního úsilí, ale také do blízkosti autorovy smrti. A právě toto spojení osudových vrcholů obou sfér vytváří tíživou nejistotu v otázce základní: do jaké míry totiž autorova osobnost formovala podobu právní knihy v její konečné oficiální formě (kodexu). Jediné pevnější opory na této nejisté půdě nám může poskytnout toliko rozbor samého kodexu.

Kodex

Logickým dovršením prací na právní knize bylo pořízení písemného záznamu definitivní verze do odpovídající knižní formy. Jestliže totiž veškeré úsilí směřovalo k naplnění oficiálního záměru vytvořit pro potřeby brněnského městského soudnictví základní a napříště závaznou pomůcku, účelně shrnující dosavadní platné právo, pak přirozeně muselo nalézt konečné vyjádření v originálním vyhotovení. Teprve jeho pořízením došlo k vlastnímu zrození právní knihy. Tuto oficiální podobu představuje dnešní rukopis č. 2 Archivu města Brna, nesoucí všechny znaky doby svého vzniku i svého významu.

Skutečnost, že se dílo dochovalo v originálním záznamu, má eminentní význam pro poznání jeho původního znění. Poskytuje nám však též mimořádnou příležitost seznámit se s formou zpřístupnění díla podle jeho funkčního určení pro potřeby města Brna a zřejmě i podle záměrů samého autora. To je přirozeně cenné k dokreslení našich představ o smyslu a poslání díla i o jeho postavení mezi tehdejšími městskými písemnostmi.

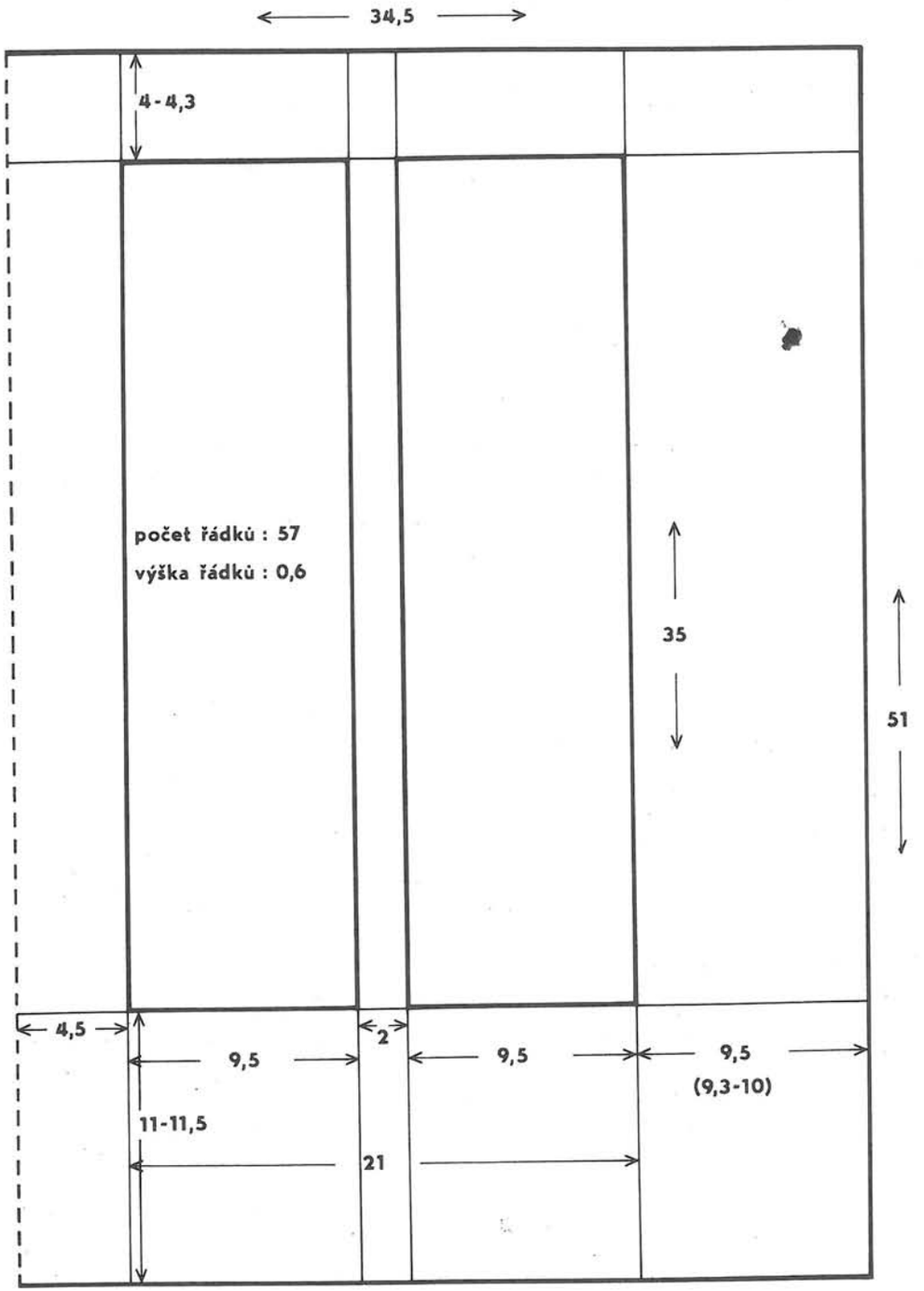
Koncepce kodexu vycházela ze dvou základních aspektů, ideového a praktického. Požadovalo se, aby byly zvoleny takové formální prostředky, které by především působivě vyjádřily mimořádný význam kodexu jako hlavní opory městského práva a dodaly mu slavnostní ráz. Současně však také bylo nutné, aby v přiměřené, nenásilné, přitom však zřetelné formě zvýraznily všechny části bohatě členěného textu a usnadnily tak žádoucí přehled i rychlou orientaci. V tomto smyslu a zcela v souladu s dobovými názory i vlastní praxí daného prostředí snadno a jednoznačně vykrystalizovala rámcová představa vhodných prostředků. Působivého účinu tu mělo být dosaženo volbou velkého formátu, velkorysého prostorového řešení psací plochy, nákladné psací látky (pergamen), ušlechtilého druhu písma (textualis gothica formata), bohaté výzdoby a kvalitní vazby.

Využití velikosti formátu k podobnému účelu patřilo k obvyklým postupům, neboť to byl markantní, pro vnější pozorovatele vesměs jedině dostupný a snadno srozumitelný rys, jehož psychický účin byl nepochybně působivý. To mělo zvláštní důležitost právě v případě našeho kodexu, u něhož se přímo počítalo s přítomností na veřejném fóru i s tím, že tu mimo jiné bude též plnit funkci symbolu městského práva. Zde tudíž nebylo možno pomýšlet na dimenze dostačující k relativnímu odlišení kodexu od běžných městských knih.[265] V úvahu přicházely jen takové, které vyhovovaly v měřítku absolutním. Zvolené rozměry ca 51 × 34,5 cm takovému požadavku plně odpovídaly. Při konkretizaci hodnot v takto ideově vymezeném a fundovaném rámci došel zřejmě uplatnění též záměr získat dostatečné prostorové možnosti k velkorysé prezentaci textu. Myslelo se tu především na působivé vkomponování zrcadla textu na rozměrnou plochu strany. To předpokládalo radikální odklon od obvyklého přetížení strany textem u běžných rukopisů čili výrazné posílení volných ploch až do té míry, aby se proporčně co nejvíce blížily obsahu zrcadla textu. Podobné kvantum volného prostoru muselo být k sledovanému cíli vhodně rozvrženo i jako orámování textu. Zcela v duchu soudobých postupů největší část volného místa připadla dolnímu okraji, další vnějšímu okraji a nejmenší hornímu okraji. Toto schéma vnějšího rámce nabylo pak konkrétních hodnot až v přímé konfrontaci s řešením úpravy zrcadla textu.

Pro zápis textu byla zvolena forma dvou sloupců na každé straně, jak to ostatně bylo v té době běžné. Přitom se důsledně dodržel postup, vyžadující jednak hojné členění plochy sloupce do maximálně únosného počtu řádků vzhledem k zachování přehlednosti a dobré čitelnosti textu, jednak plné grafické využití každého řádku bez nežádoucích rušivých, volných ploch řádků nedokončených. Tím se totiž docílilo značné kompaktnosti sloupců. Právě v této podobě se stávaly podstatnými konstrukčními prvky pro ztvárnění celé plochy strany, resp. celé plochy rozevřeného archu. Šíře těchto výrazných vertikál pak musela být uvedena v proporční soulad s šíří volných okrajových a mezisloupcových ploch. Tak se tu především vytvořil pravidelný rytmus přibližně stejných svislých pásů: na ploše rozevřeného archu jsou šíře vnějších okrajů a sloupců v podstatě totožné,[266] hřbetní pás je úmyslně o něco užší, obdobně pak i plocha mezi sloupci na každé straně. Podle proporcí těchto vertikál se stanovila velikost dolního okraje patřičně větší a horního okraje přiměřeně k vertikálám i protější horizontále menší (srv. obr.).

Toto kompoziční řešení vytvářelo nepochybně působivý, současně však i sevřený prostor pro účinnou — a také ovšem účelnou — prezentaci vlastního textu. Bylo však podstatné, že nešlo o abstraktně pojatou konstrukci, jíž se dodatečně a snad až násilně muselo přizpůsobovat písařské a výtvarné zpracování daného obsahu. Vnější úprava byla naopak koncipována jak s ohledem na povahu textu a jeho nároky, tak i s jasnou představou o prostředcích k tomu vhodných. Již sám charakter sloupců, včetně úpravy jejich pole, zahrnoval zcela určitou představu o druhu a velikosti písma. Z ideových (slavnostní druh písma), estetických (kompaktnost i členitost sloupců) a praktických důvodů tu jednoznačně zaujala místo textualis gothica formata menšího a jemnějšího provedení. V případě výzdoby byl její charakter zřejmý předem už vzhledem k oběma hlavním aspektům celkové výpravy kodexu. Členitost textu vyžadovala použití všech dostupných výrazově ušlechtilých prostředků: paragrafy, rubra, malé jednoduché iniciály, velké zdobené iniciály, iluminované iniciály. Jejich funkčně i esteticky odlišná kvalita měla vytvářet hierarchii, která by plně odpovídala významové hierarchii jednotlivých částí daného textu. Proporce a umístění těchto prostředků bylo pak určeno jednak koncepcí úpravy zrcadla textu, jednak jejich samotným významem a tím i formou.

Estetické aspekty, jak o nich byla řeč, principiálně vyžadovaly, aby celý text byl veden v souvislém toku, bez rušivého přerušení volnými prostorami. Obsahové členění tu mělo být postiženo toliko výtvarnými prostředky v zmíněné již hierarchii, organicky vkomponovanými do kompaktních sloupců. Počítalo se s tím, že základní stavební prvky, tj. jednotlivé články (sentence) budou decentně a přitom markantně odděleny dvojím způsobem: a) nadpisy, stručně vyjadřující podstatu právní otázky zde rozvedené a souvisle navazující na předchozí text, se napíší rumělkou; b) první písmeno vlastního textu článku se provede

jako drobná jednoduchá iniciála (její červené nebo modré tělo obklopeno filigránovou ozdobou), která se umístí do volného prostoru mimo rámec sloupce (výrazný orientační bod). Tento hlavní princip, systematicky prostupující v naprostém stereotypu celý text, se jen částečně pozmění na dvou místech: 1) u prvního z článků téhož tematického okruhu (De accusationibus; De advocatis etc.) se nahradí drobná iniciála rozměrnou iniciálou se zdobeným tělem a bohatší filigránovou ozdobou, která se umístí do prostoru sloupce; 2) jestliže půjde o první článek takového tematického okruhu, který uvádí příslušný abecední úsek (De actionibus, De causis absentiae, De damnis etc.), nastoupí na uvedené místo iluminovaná iniciála vkomponovaná do rámce, který zabírá převážnou část šíře sloupce. V obou případech se tak stane proto, aby se alespoň takto symbolicky naznačily začátky vyšších hierarchických celků, do nichž užitá systematika zcela přirozeně seskupuje jednotlivé články, neboť se pro ně nepředpokládá specifické vytčení a příslušné uvedení. Hlavní orientační pomůckou budou majuskulní písmena abecedy provedená rumělkou na horním okraji každé strany.

Vzhledem k tomu, že soubor privilegií tvořil organickou součást právní knihy, počítalo se při úpravě jeho textu zcela přirozeně s aplikací téhož systému.

V zásadě se uvedený záměr realizoval v celém rozsahu kodexu. Nejobtížnější úkol představovaly iluminované iniciály, nejen nároky svého výtvarného provedení, nýbrž i koncepčním řešením celého souboru. Jednoznačné bylo toliko rámcové zaměření celku k právní problematice. Situaci však komplikovaly dvě okolnosti. Jednak to byl přísně limitovaný počet iluminací na předem pevně stanovených místech začátků 17 zde zastoupených abecedních úseků. Dále však působilo i to, že chyběly předpoklady k organickému sepětí iluminací s obsahem úseků, které měly uvádět. Tyto úseky, jak již víme, byly totiž ryze mechanické povahy a po obsahové stránce proto vesměs velmi různorodé.[267] Zajisté bylo možné realizovat tuto vazbu za daných okolností alespoň ve vztahu k prvému tematickému okruhu těch abecedních úseků, které iniciály uváděly. Z hlediska souboru iluminací jako celku by však takové řešení působilo povrchně a bylo by i ve své podstatě rovněž nelogické. Iluminovaným iniciálám se tak posléze dostalo následujícího zpracování:

(1) f. 6ra — začátek abecedního úseku A
v rámu 9,3 × 7,8 cm na zlaceném pozadí (s mřížovím) a) zdobená malovaná a zlacená iniciála R-ustici, napojující se svými výběhy na vertikální žerď, ke které se na dolním a horním okraji organicky připojují horizontální žerdě; na dolní žerdi lovecká scéna (štvanice na jelena);
b) v iniciále soudní scéna: na stolci sedící rychtář, držící v levé ruce hůlku, promlouvá k sporným stranám.

(2) f. 23ra — začátek abecedního úseku C
v rámu 8,6 × 7,6 na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála C (omylem místo D-e) napojující se svým výběhem na vertikální žerď, ke které se na dolním a horním okraji organicky připojují krátké (toliko v šíři kolumny) horizontální žerdě; b) v iniciále scéna Zjevení Mojžíšovi na hoře Sinai: z nebe shlížející Bůh Otec předává na hoře klečícímu Mojžíšo-

vi desky zákona; nad iniciálou i uvnitř nápis smíšenou majuskulí: DECEM/PRECEPTA (nápisy často psané ve zkratkách se tu rozepisují).

(3) f. 29va začátek abecedního úseku D
v rámu 9,1 × 7,4 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála D-e, napojující se výběžky na vertikální žerď; b) v iniciále na trůně sedící Bůh Otec žehná klečícímu prosebníkovi; nahoře nápis smíšenou majuskulí: CREDE VNVM DEVM.

(4) f. 37vb začátek abecedního úseku E
v rámu 9,2 × 7,4 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála D-e, napojující se výběhy na vertikální žerď; b) v iniciále scéna Obětování Izáka: Abrahám stojí s mečem připraveným obětovat Izáka, nad nimi (mimo iniciálu) anděl zadržující oběma rukama meč; nahoře (mimo i uvnitř iniciály) nápis smíšenou majuskulí: NON/OCCIDES

(5) f. 47rb začátek abecedního úseku F
v rámu 10,4 × 7,4 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála F-eriati s výběhy; b) v horním poli iniciály klečící postava, držící v pravé ruce kropáč, v levé ruce nádobu se svěcenou vodou; v dolním poli iniciály scéna Pojídání velikonočního beránka: Izraelité stojí s hůlkami v rukou a pojídají na stole ležícího velikonočního beránka; nad iniciálou nápis smíšenou majuskulí: SABBATA SANCTIFICES.

(6) f. 52rb začátek abecedního úseku G
v rámu 8,5 × 7,3 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála A-ntiquum s výběhy; b) v horní části iniciály oběšenec na šibenici, v dolní části iniciály na trůně sedící korunovaný muž s liliovitým žezlem v levé ruce, před ním klečí prosící korunovaná žena; nad iniciálou nápis smíšenou majuskulí: NON FVRTVM FACIES.

(7) f. 52va začátek abecedního úseku H
v rámu 8,7 × 7,2 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála D-e, napojující se výběhem na kratší vertikální žerď, kterou na dolním okraji drží v pravici lesní muž sedící na jelenu se zlatými parohy; b) v iniciále scéna Podobenství o milosrdném Samaritánu: klečící Samaritán vlévá olej do ran ležícího poutníka, v pozadí stojící oslík, za ním strom; nad iniciálou a v iniciále nápis smíšenou majuskulí: DILIGE PROXIMVM/TVVM/SICVT TE IPSVM.

(8) f. 62ra začátek abecedního úseku I
v rámu 9,2 × 7,4 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála P-ostquam s výběhy; b) v iniciále scéna Udělení svátosti manželství: postavy muže a ženy v jednoduchém bílém oděvu, uprostřed Bůh Otec spojující jejich ruce a žehnající jim; nahoře v iniciále i mimo ni nápis smíšenou majuskulí: NON MEC/HABERIS.

(9) f. 81va začátek abecedního úseku L
v rámu 9,2 × 7,5 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála L-icet s výběhy; b) v iniciále na trůně sedící Bůh Otec levicí ukazuje na text přikázání, který před ním klečící chlapec píše do knihy (Habeas in honore parentes, dilige patrem et matrem), a pravicí nabádá chlapce k jeho dodržování; nahoře nápis smíšenou majuskulí: HONORA PATREM ET MATREM.

(10) f. 83va začátek abecedního úseku M
v rámu 9,2 × 8,0 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála C-ivibus napojující se výběhem na vertikální žerď; b) v iniciále scéna Soudu nad Zuzanou: na stolci sedící soudce, před ním plačící obžalovaná, za ní pak falešní svědkové, všichni hledí na chlapce Daniele, který se jako dítě zvedá z kolébky; nahoře nápis smíšenou majuskulí: SVSANNA, dole obdobně: FALSI TESTES.

(11) f. 89va začátek abecedního úseku O
v rámu 9,2 × 7,8 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná iniciála R-ustici s výběhy; b) v iniciále soudní scéna: složení přísahy — na stolci sedí rychtář, před ním na stole kříž, jehož se dotýká pravou rukou přísahající (opásaný mečem) v přítomnosti většího počtu kolemstojících osob; nahoře (v iniciále) nápis smíšenou majuskulí: NON PERIVRABIS.

(12) f. 90ra začátek abecedního úseku P
v rámu 9,2 × 7,8 cm na zeleném (s listovím) pozadí a) malovaná a zlacená iniciála S-entenciatum s výběhy; b) v iniciále scéna Betsabe v lázni: dole koupající se Betsabe s komornou, nahoře sedí a přihlíží král David; nahoře nápis smíšenou majuskulí: NON ADVLTERABERIS.

(13) f. 103ra začátek abecedního úseku Q
v rámu 9,2 × 7,8 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála C-ives s výběhy; b) v iniciále soudní scéna: uprostřed na stolci sedící rychtář, po jeho stranách sporné strany (po jeho levici stojící muž při výpovědi).

(14) f. 103va začátek abecedního úseku R
v rámu 9,2 × 7,7 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála L-icet; b) v iniciále muž sedící u pultu s otevřenou knihou (z níž visí dlouhé řemínky s kováním, jaké byly na vazbě rukopisu č. 2), v níž čte text: Licet iure divino homo teneatur et iure humano possit iniuriam et offensam (tj. začátek zde následujícího článku); nahoře nápis smíšenou majuskulí: DOMINVS IOHANNES NOTARIVS CIVITATIS.

(15) f. 104va začátek abecedního úseku S
v rámu 9,8 × 7,3 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála Q-uamvis s výběhem; b) v iniciále skupina 12 mužů-členů městské rady; vpředu uprostřed purkmistr, u muže po jeho levici páska s textem: Sella/sina?; nahoře smíšenou majuskulí nápis: CONSILIVM.

(16) f. 108ra začátek abecedního úseku T
v rámu 9,2 × 7,4 cm na tmavomodrém pozadí a) malovaná a zlacená iniciála L-icet s výběhy, z nichž dolní přechází v žerď, na jejímž konci v návazném oblouku klečící muž se sepjatýma rukama, u něho minuskulí text: Et non intres in iudicium cum servo tuo; b) v iniciále na duze sedící Kristus jako soudce, pravá ruka vyložena k žehnání, levá k zatracení, od hlavy vychází k levé straně meč; nahoře smíšenou majuskulí nápis: IVSTVS IVDEX, vpravo od Krista obdobně BENEDICTI, vlevo MALEDICTI.

(17) f. 121ra začátek abecedního úseku V
v rámu 9,2 × 7,7 cm na tmavomodrém pozadí a) zlacená iniciála S-entenciatum; b) v iniciále postava vzkříšeného Krista; nahoře po stranách iniciály nápis smíšenou majuskulí: ESTOTE/MISERICORDES.

K řešení daného úkolu byla tudíž zvolena koncepce, která ve svém jádru plně vyhovovala po stránce formální i ideové. Použitím dekalogu se získal pevně sevřený ikonografický celek, účinně vycházející vstříc snaze dodat danému souboru iluminací ráz určitého komplexu. Tím se měla zastřít a překlenout skutečnost, že komplex vzešel ze zmíněných již formálních a navíc zde nepřiměřených důvodů a že byl co do svého rozsahu zcela nahodilý. Zejména však dekalog poskytoval možnost vyjádřit právní charakter kodexu v obecné rovině. To bylo nutné už proto, že tu chyběly předpoklady k přímé obsahové vazbě iluminací na příslušné části textu. V úvahu přicházela sice i jiná řešení na podobné úrovni a částečně zde byla též užita, ale svým příliš ilustrativním vyzněním by zeslabovala možný účin výpovědi ikonografického komplexu a tím i monumentalizující tendenci v pojetí výpravy kodexu vůbec. V případě dekalogu se dostával do popředí ideový moment zásadního významu. Demonstrovala se jím sama podstata práva, a to ve smyslu křesťanské náboženskodogmatické koncepce.

Látka dekalogu ovšem pokrývala stanovený okruh iniciál sotva ze tří čtvrtin (11 iniciál). K doplnění zbýval tudíž poměrně rozsáhlý prostor (6 iniciál), rozhodně dostatečný k tomu, aby mohl vytvořit ekvivalentní pendant k uvedenému jádru. V zásadě se však nejeví, že by daná příležitost byla v podobném duchu využita. Zbývající iniciály jsou totiž fakticky pojaty jako přímé ilustrace tematických okruhů, jež uvádějí. Tak například iluminace č. 1 scénicky postihuje téma De actionibus, obdobně č. 13 téma De querimoniis; č. 15 vyjadřuje obsah De sententiis zobrazením těch, kteří jediní měli právo vynášet nálezy; u č. 17 alespoň ranami poznamenané tělo Kristovo odpovídá oddílu De vulneribus; také č. 14 zobrazením městského notáře právě na tomto místě vhodně doplňuje myšlenkovou náplň prvního článku oddílu De renuntiationibus. Přes tyto zjevné vazby mohou být takto individuálně pojaté iniciály i zde spojovány v určitý celek, a to dokonce na úrovni protějšku vlastního jádra, tak, jak již bylo naznačeno. Jestliže jádro symbolizuje právo samo, pak soubor doplňkových iniciál lze považovat za obdobné vyjádření vlatního výkonu práva: prezentací jeho hlavních aktérů (v daném případě konkrétně rychtáře, přísežných a jejich odborného poradce v osobě městského notáře) i vůdčí zde zásady (býti soudci sice přísnými, avšak spravedlivými a milosrdnými — č. 17 a též č. 16).

Povahu naznačené koncepce nelze ovšem chápat ve smyslu zcela vyhraněného a detailně propracovaného záměru. Spolu se zjevnými stopami její přítomnosti jsou zde totiž neméně patrné některé nedůslednosti včetně prolínání druhotných myšlenek a postupů. Především samo desatero netvoří souvislý celek. Poslední chybějící přikázání, jež mělo následovat na místě nynější iniciály č. 13, iluminátor původně vůbec opomenul a připojil je zřejmě až po dokončení všech iluminací zcela nepřiměřeně až v doprovodné výzdobě k iniciále č. 16. Rovněž v závěru desatera je sled přikázání narušen řešením iniciál č. 10 a 11, protože zde fakticky došlo k duplicitě vyjádření téhož přikázání. K udržení kontinuity měla totiž tuto funkci plnit iniciála č. 10, která má také danému zaměření adekvátní ikonografický obsah, ale výslovně přikázání neuvádí. Nacpak následující iniciála č. 11 nese takové označení v obvyklé úpravě, ikonograficky však vypadává z daného kontextu a svým pojetím zcela odpovídá charakteru doplňkových iniciál (rychtář etc.). Za nedůslednost je nutno považovat i to, že výsadní postavení desatera, které mělo jednoznačně ovládat první část souboru iniciál, narušuje úvodní iniciála, výstižně sice ilustrující obsah jí uváděného tematického okruhu, logicky však náležející až do druhé části souboru. Byla sem zřejmě zařazena pod vlivem onoho obsahu už při započetí prací s ještě nevyhraněnou představou o dalším postupu.

Pokud jde o vlastní doplňkovou část iniciál, jmenovitě o ty, které reprezentují aktéry výkonu práva, projevují se i tu jisté divergence. Pojetí scén — obsahem i významem jednoznačně srozumitelných — i samo jejich zařazení není vedeno v jednotném duchu. Pomineme-li skutečnost, že osobnost rychtáře je zde zastoupena dvakrát, resp. dokonce třikrát (srv. jako zvláštní případy č. 1 a 11, vlastní zastoupení pak č. 13), není jeho postavení nikdy výslovně uváděno. Z této polohy abstrahované od konkrétností se zobrazení městské rady (č. 15) již naopak posunuje do reálného prostředí městského (consilium). Zcela zvláštní situace je však u vyobrazení notáře. Už samo jeho zastoupení musí zaujmout. Nepatřil totiž k oficiálním představitelům výkonu práva na úrovni rychtáře či přísežných přes svůj nesporný faktický význam při jeho nalézání. Nelze proto pominout, že by v duchu naznačené koncepce bylo daleko adekvátnější, kdyby se tu například dostalo místa panovníkovi či jeho odpovědnému zástupci, když už posun do zcela konkrétní městské roviny nastal. Mimořádné je navíc uvedení notáře jeho jménem. V tomto případě už nemůže být pochyb o tom, že tato zjevná preference notářovy osobnosti vychází ze specifických motivů, jimiž není jen snaha vyjádřit notářův význam a zásluhy o výkon práva, nýbrž především záměr demonstrovat výrazně jeho tvůrčí podíl na zrodu této právní knihy.

Podstatně jednodušší program užití rozměrných zdobených iniciál byl proveden takto:

13ra	S-epissime	(De accusationibus)
14va	I-urati	(De advocatis)
16ra	L-ocorum	(De appellationibus)
17ra	A-que	(De aquis)
18ra	I-urati	(De arbitris)
19va	D-ominus	(De armis)
20ra	A-ntiquum	(De arrestationibus)

	23va	C-ives	(De censibus)
	24va	C-itacio	(De citatione)
	25ra	H-eyndlinus	(De contractibus)
	27ra	C-omodatum	(De concessionibus)
	28ra	D-omum	(De conductione)
	28rb	D-e	(De confessionibus)
	28vb	M-ortuo	(De curatoribus)
	32ra	D-ictatum	(De debitis)
+	33vb	D-epositarius	(De deposito)
	34va	I-urati	(De dotalicio)
	40ra	O-fficiales	(De electione)
+	40ra	I-udex	(De emendis)
	44vb	C-um	(De emptionibus)
	47rb	D-e	(De fideiussionibus)
++	48vb	S-entenciatum	(De fuga)
+++	48vb	I-urati	(De furtis)
+++	52rb	I-n	(De gratia)
	59rb	Q-uinquaginta	(De homicidio)
	65rb	I-n	(De interdicto)
	65vb	C-ives	(De invasione domus)
+	68rb	D-e	(De iudice)
	71rb	F-requenter	(De iudiciis)
	72vb	Q-uidam	(De Iudaeis)
	74va	Rustici	(De iuramentis)
+	75rb	S-entenciatum	(De iuramentis)
+	77rb	D-e	(De iuratis)
	78va	Q-ui	(De iure)
+	83ra	D-e	(De ludo taxillorum)
+++	83rb	L-uminum	(De luminibus)
	87rb	D-e	(De mortificatione)
	92ra	H-omines	(De poenis)
	95va	P-ersecucione	(De pignoribus)
	98ra	P-er	(De privilegiis)
	100ra	Q-uilibet	(De procuratoribus)
	100va	C-irca	(De promissis)
	102ra	I-n	(De proscriptione)
+++	104rb	C-um	(De rescriptis et registris)
	105ra	S-ervitutes	(De servitutibus)
	106ra	I-n	(De stupro)
+++	106va	S-entenciatum	(De successionibus)
	108va	T-estamentum	(De testamentis)
	114ra	E-dictum	(De testibus)
	120ra	D-e	(De tormentis)

Přehled ukazuje poměrně značnou nejednotnost vlastního provedení iniciál. Tato skutečnost je zajímavá nejen svou existencí, ale i svým rozsahem a způsobem svého rozložení. Zejména však upoutá pozornost její charakter. Především je to základní vrstva (v přehledu bez křížkového označení), která

svojí početností (38 iniciál z celkového počtu 50), rozložeností v celém rozsahu rukopisu a zejména svým stylem přesvědčivě dokládá, že je produktem původního projektu i realizačního postupu. Výtvarná koncepce těchto iniciál se opírá o dělení jejich celku (tj. těla iniciály i doprovodné filigránové výzdoby) v barevném kontrastu rumělky a modře. Vesměs je celek půlen, podle tvaru písmen i čtvrcen, přičemž červená část těla je provázena modrým filigránem a naopak. Tělo samo je pak ještě zdobeno bílým trojlístkem, tečkou nebo květem v každé části a případně ještě křížkem v hraničním prostoru. Souvislá řada těchto základních iniciál je na několika místech dosti výrazně narušena jinými iniciálami různého původu i provedení. Největší skupinu (značení +) tvoří šest iniciál z pletence s průvodní filigránovou výzdobou. Jsou sice pracné, pečlivě provedené a samy o sobě i dekorativní, stylově však výrazně odlišné od základní vrstvy, i když respektují její původní červenomodrý kontrast. Ostatní iniciály volí už i odlišnou formu tím, že budují své tělo v kompaktním jednobarevném provedení. Vesměs je navíc u nich patrná zběžnost a někdy i podstatné zjednodušení (značení +++), jen výjimečně se mezi nimi objevují kusy pečlivě zpracované (značení ++).

Z předchozí charakteristiky jednoznačně vyplývá, že v případě zjištěné nejednotnosti vůbec nejde o rozličné podíly osob pracujících na výzdobě současně a v jednotném duchu. Označené iniciály jsou totiž nepochybně dodatečnými zásahy, které byly učiněny poté, kdy byla narušena kontinuita psaného textu. Znamenají tak pro nás důležité a ne ojedinělé upozornění na poněkud složitější i závažnější manipulaci s rukopisem, jak ostatně bude v dalším výkladu postupně ukázáno.

Pokud jde o výzdobu souboru listin, je zde vytčený program reprezentován toliko existencí většiny prostředků přicházejících v úvahu. Výsledný celek však vykazuje řadu nedůsledností a zjevné nedostatky už v samé koncepci. To překvapuje proto, že sama skladba tohoto souboru listin měla výraznou hierarchii a poskytovala tudíž v podstatě tytéž podmínky, jako tomu bylo u vlastního jádra právní knihy. V nejvyšší rovině se totiž celek souboru listin člení na oddíly podle panovníků, každý z nich pak na jednotlivá privilegia a ta případně ještě na dílčí ustanovení. Tím se zde přímo nabízelo aplikování systému iluminovaných, rozměrných zdobených a malých jednoduchých iniciál. Nepřítomnost iluminovaných iniciál — pro jejichž uplatnění právě na nejvyšším stupni tu byly velmi příznivé podmínky — je citelným nedostatkem, a to jak z hlediska estetického, tak i ideového. Výtvarné ochuzení výzdoby na dosti rozsáhlé a převážně souvislé ploše kodexu narušuje kompaktnost výpravy a tím zeslabuje i slavnostní ráz celé knihy. Současně se tímto postupem příliš výrazně a přitom zcela neorganicky vyčleňuje — a možno přímo říci, že i degraduje — právě ta část právní knihy, která reprezentuje samotný základ daného práva a která sem také byla z těchto důvodů záměrně včleněna. Vysvětlení této nelogičnosti v pozitivním smyslu lze hledat nanejvýš ve funkční vázanosti iluminovaných iniciál jádra právní knihy. Skutečnost, že zde tyto iniciály vyznačovaly (funkčně ovšem zbytečně) začátky abecedních úseků, bránila autorům užít je též na místě významově zcela odlišném. V takto nastalé situaci musely na nejvyšší stupeň postoupit rozměrné zdobené iniciály, malé jednoduché iniciály se dostávaly na úroveň privilegií a pro dílčí ustanovení zbývala prostá rubra. Ovšem ani tento systém nebyl důsledně dodržen. S rozměrnými zdobenými iniciálami ve stylu původní základ-

ní vrstvy jádra se setkáváme též u některých privilegií, malé jednoduché iniciály jsou velmi často užívány také u dílčích ustanovení privilegií. Celek tak vyznívá neurovnaně, poměrně chudě, bez náležitého lesku, jaký mu nepochybně příslušel.

Charakteristika výzdoby mimo jiné upozornila na dvě důležité okolnosti. Především potvrdila existenci úsilí nalézt takové výtvarné řešení, které by plně odpovídalo celkovému záměru, dát knize slavnostní, monumentální ráz. Současně však také poukázala na řadu nelogičností a nedůsledností, které narušují původní koncepci, a přitom naznačila, že mnohé z těchto projevů jsou důsledkem změn prováděných teprve v průběhu psaní kodexu, resp. dílem dodatečných zásahů a úprav.

Je jistě pozoruhodné, že podobný ráz má též vlastní písařský projev. Původní záměr, spočívající v užití reprezentativního druhu písma a v jeho kaligrafickém provedení, je dodržen hlavně v úvodní části kodexu. V průběhu dalšího psaní se stále častěji setkáváme s volněji provedenými pasážemi. Ty ovšem ještě vážněji nenarušují požadovaný vzhled a předpokládaný účin. Něco je možno přičíst přirozenému poklesu písařovy koncentrace, něco naopak prozrazuje jistý chvat a tím i určitou mimořádnost situace. Zcela markantně však vybočuje z této linie řada odlišně psaných textů. Zásadně sice podržují daný druh písma a převážně jsou také dílem písaře kodexu, mají však jednoznačně charakter dodatečných přípisků, a to ve dvojím, časově i významově odlišném smyslu. Menší část tvoří texty doplňované ještě v průběhu psaní kodexu, třebaže o něco později, než byl napsán příslušný oddíl. Většinou však jde o doplňky původní látky novými nálezy, připojenými k textu po dopsání kodexu.

(nejstarší vrstva přípisků +, mladší ++, nejmladší +++)

\+ 14vb—15ra konec De advocatis čl. 66
21va—b konec De arrestationibus čl. 111—112 při psaní kodexu
30vb konec De damnis čl. 158 při psaní kodexu
38va konec De aedificiis čl. 213—214 při psaní kodexu
++ 44va konec De emendis čl. 272
\+ 45vb konec De emptionibus čl. 286
+++ 48rb—va konec De fideiussionibus závěr čl. 296
+++ 50va—b konec De furtis čl. 317
56vb—57ra konec De hereditatibus čl. 362 při psaní kodexu
57ra konec De hereditatibus čl. 363 při psaní kodexu
++ 57ra konec De hereditatibus čl. 364
+++ 57rb konec De hereditatibus čl. 365
\+ 60vb konec De homicidio čl. 381
\+ 63ra konec De incendio čl. 388
\+ 69ra—b konec De iudice čl. 414—415
\+ 74ra—b konec De Iudaeis čl. 436
\+ 75vb—76ra konec De iuramentis čl. 457
78rb konec De iuratis čl. 471 při psaní kodexu
79ra—vb konec De iure čl. 473—474 při psaní kodexu
\+ 85vb—86rb konec De mulieribus čl. 503—504
+++ 88rb konec De mortificatione čl. 511
++ 95ra—b konec De poenis čl. 543

+++ 100vb konec De promissis čl. 581
103rb konec De querimoniis čl. 593—594 při psaní kodexu
104rb De rescriptis čl. 598 při psaní kodexu
\+ 118ra konec De testibus čl. 701—702

V souvislosti s těmito doplňky je třeba ještě uvést další řadu zásahů do napsaného již textu, o čemž svědčí následující razury:

43rb De emendis u čl. 259 poslední Item na razuře
53va De hereditatibus u čl. 325 závěrečný odkaz na razuře
59rb De holung na razuře
74va De iuramentis u čl. 437 druhá část rubra na razuře
83rb De luminibus u čl. 481 na prvních dvou řádcích stopy po razuře, nynější nadpis dopsán na okraji
84ra De mulieribus v závěru čl. 483 na razuře napsán odkaz na dodatečně napsaný čl. 504
93va De poenis v závěru čl. 521 na razuře a) upozornění, že sem náležejí dva články (522—523) připsané na konci oddílu; b) rubrum zde následujícího čl. 524
116rb De testibus závěr čl. 675 (včetně odkazu na doplněný čl. 702) psán na razuře

V předchozích výkladech o koncepci výpravy kodexu se dokládalo z různých hledisek úsilí o dosažení slavnostního rázu knihy. K pilířům takto zamýšlené i budované stavby patřila též kompaktnost textu, a to samozřejmě v celém rozsahu jeho provedení a v celé složitoti jeho vztahů formálních i věcných. Na řadu příkladů takového postupu bylo již upozorněno. Podobnou snahu pozorujeme i při vlastním písařském projevu. Takřka s úzkostlivostí se tu dbá na to, aby celistvost textu ve sloupci nebyla narušena nedokončenými řádky. Tam, kde se výjimečně zrodila podobná situace (rubra), písař okamžitě doplnil řádek ozdobnými tahy. Ještě výraznější je to v případech, kde písař ve snaze udržet plnost sloupce při jeho pravé vertikální linii napsal na samém konci řádku začáteční písmeno či dokonce jen jeho úvodní tah, třebaže mu muselo být jasné, že na této nepatrné ploše nemůže dosáhnout vhodného rozdělení slova. Tento písemný projev ponechal bez jakékoliv opravy a na novém řádku začal psát dotyčné slovo od jeho počátku. S těmito postupy se setkáváme v textu v tak hojné míře, že jednoznačně svědčí o určitém záměru. Nelze je tudíž považovat za pouhé chyby či za nedostatek písařovy práce, nýbrž za jedno z opatření v naznačeném smyslu. I tento záměr je však důsledně dodržen toliko v úvodní části kodexu, v dalším již pozorujeme, jmenovitě u ruber, postupný a stále intenzívnější pokles. Poprvé se objevuje již na f. 36r (závěr De dotalicio), potom souvisleji v oddílech De emendis, De emptionibus, De fideiussionibus, De fuga a De furtis, soustavně pak od f. 53v (De hereditatibus). Zmíněná tendence k docílení kompaktnosti textu je zde ovšem podstatně narušena jiným a natolik výrazným způsobem, že zde fakticky dochází k její likvidaci. Text je totiž na četných místech přerušován volnými plochami, jejichž rozsah nadto nepravidelně kolísá od několika málo řádků až k několika stranám, takže ve svém celku vytváří značně roztříštěný obraz. Pokud se v této neočekávané destrukci projevuje jistá pravidelnost, či

řekněme určitý řád, dávající celé situaci nějaký smysl, pak je to skutečnost, že se s těmito volnými plochami setkáváme vždy na konci jednotlivých tematických oddílů a tím ovšem také na konci abecedních úseků.

Podobná spojitost sama nabízí k svému vysvětlení teoreticky dvě možnosti. Jedné z nich se přidrželo dosavadní bádání, které odedávna považovalo volné plochy za naprosto organické, původní opatření a vysvětlovalo jejich přítomnost záměrem vytvořit takto předpoklady pro pozdější doplňování jednotlivých tematických oddílů novými nálezy.[268] Tento výklad se jako nepochybný ujal hlavně ze dvou důvodů. Jednak se v tomto postupu spatřoval další důkaz o důmyslném řešení právní knihy a tak i o nevšedních schopnostech jejího autora, jednak tu leccos vskutku přesvědčivě dokládalo a dokládá tento účel. Mimořádný rozsah některých volných ploch (a právě ty upoutaly zájem pozorovatelů) se stěží dal chápat jen ve smyslu pouhých mezer k výraznějšímu vyčlenění jednotlivých tematických oddílů. Velmi dobře však odpovídal uvedené předpokládané funkci. Dnes k tomu můžeme navíc připojit upozornění na několik případů (srv. výše), kdy skutečně k takovému využití volných ploch došlo. Přesto nelze tento výklad, zejména ne v té podobě, jak byl formulován a také chápán, považovat za zcela správný.

Podobná myšlenka nemohla být součástí původní koncepce a také jí ve skutečnosti nebyla. Nemohla jí být už vzhledem k povaze právní knihy i samého kodexu. Šlo totiž o relativně soustavné, úředně sankcionované shrnutí brněnského městského práva na způsob zákoníku, jemuž byla také určena odpovídající forma originálního vyhotovení v podobě našeho kodexu (rkp. č. 2). Jakékoliv zásahy a doplňky byly tudíž už z tohoto hlediska nemyslitelné. Rovněž nelze v této spojitosti zapomínat na to, že zpracování látky v tematických oddílech bylo vedeno snahou po jejím vhodném utřídění, čili po určitém systému. Prakticky jakýkoliv dodatek, byť i tematicky zcela nový, nutně vybočoval z dané linie, a tak ztěžoval orientaci, což by při větším rozsahu a věcné různorodosti dodatků v jednotlivých oddílech bylo zvlášť citelné. Při tom všem by muselo být autorům výše zmíněného záměru jasné, že užitečnost takového zařízení by byla časově i věcně značně omezená vzhledem k prostorovému rozsahu volných ploch. Dále bylo takové řešení v rozporu s koncepcí výtvarné výpravy rukopisu. Zahrnovalo totiž v sobě nejen zmíněnou již destrukci dodnes patrnou. I v případě předpokládaného zaplnění ploch textem dodatků zůstávalo obdobné nebezpečí v podobě různorodého zpracování nových textů (znamenající též určitý posun kodexu ze zamýšlených ideových výšin směrem k užitkovému rukopisu). Konečně o tom svědčí i celý způsob vytváření volných ploch, zřetelně postrádající jakékoliv stopy určitého, promyšleného plánu. Značná variabilita jejich rozsahu, jak o ní již byla zmínka, se nedá vysvětlit zřetelem k různým předpokládaným nárokům jednotlivých oddílů na doplnění novou látkou. Proti rozměrným plochám stojí na druhé straně řada případů tak malého prostoru, že jsou pro jakýkoliv doplněk zcela nedostačující. Pokud se proto vůbec tehdy myslelo na možnost, resp. nutnost doplnění právní knihy novou právní materií, pak to bylo opět na úrovni zpracování nové právní knihy. Tato zjevná chaotičnost celé situace přesvědčivě ukazuje, že dnešní podoba kodexu je dílem dodatečným, druhotným, vzniklým až v průběhu psaní kodexu a dokonce i po jeho dopsání. Mnohé z těchto nesrovnalostí souvisí s poněkud složitějšími a zřejmě i významnějšími zásahy do struktury kodexu i samého textu, a vyžaduje tudíž k svému vysvětlení nejdříve průzkum těchto vlastností knihy.

Rukopis v dnešním stavu svého dochování obsahuje 135 folií. Monse, který jako první z badatelů kodex studoval, napočítal na sklonku 18. století[269] ještě 152 folií, kdežto Koller při pořádání městského archivu v roce 1846 již pouze uvedených 135 folií. Tento výrazný rozdíl, mající reálný základ (nejde o pouhý omyl Monseova počítání), se sice nikterak nedotýká celistvosti textu a je toliko negativním důsledkem zpřístupnění knihy pro badatelské účely (vyříznuta prázdná folia), přesto však znamená naléhavé vybídnutí k pozornějšímu studiu fyzické skladby rukopisu a jejích proměn.

Základní charakter fyzické skladby rukopisu se v přehledu jeví následovně:

(Písař si původně označoval i pořadí archů ve složkách, jak svědčí řada dochovaných arabských číslic v samém kraji pravého dolního rohu listů)

– II — 1 (ff. 1—3)
dodatečně předsunuté, jen částečně popsané (1va—2vb) binio s vyříznutým posledním (prázdným) listem

I. IV + 1 (ff. 4—12)
původní kvatern, končící na nynějším f. 11 a tam také označený červenou číslicí, dodatečně rozšířen přidáním prázdného listu (f. 12), na němž znovu pořadové označení složky obyčejným inkoustem

II. IV + 2 (ff. 13—22)
přidány dva listy, f. 15 s pouhými dvěma řádky textu a prázdné f. 22; dnešní f. 16 označeno jako původně 3. ve složce; pořadové označení složky obyčejným inkoustem

III. IV + 2 (ff. 23—32)
přidány dva prázdné listy (ff. 26 a 31); dnešní f. 23 označeno číslicí 1; pořadové označení složky červenou číslicí

IV. V (ff. 33—42)
dnešní f. 37 označeno číslicí 4; pořadové označení červenou číslicí

V. IV + 2 (ff. 43—52)
přidány dva prázdné listy (ff. 46 a 51); dnešní ff. 43, 44, 45, 47 označeno číslicemi 1—4; pořadové označení složky červenou číslicí

VI. V + 3 (ff. 53—65)
k původnímu kvaternu při psaní kodexu přidán nejdříve dvoulist 57—58 a jen nepatrně popsaný dvoulist 63—64; dodatečně pak přidán prázdný list (f. 61); dnešní ff. 53, 54, 56 označena číslicemi 1, 2, 4; pořadové označení složky červenou číslicí

VII. V + 2 (ff. 66—77)
k původnímu kvaternu při psaní a úpravách kodexu přidán částečně popsaný dvoulist (ff. 69—70) a dvoulist 67—76; pořadové označení složky červenou číslicí

VIII. IV + 4 (ff. 78—89)
přidán částečně popsaný dvoulist (ff. 79—80), prázdný list (f. 82) a částečně popsaný list (f. 86); pořadové označení složky červenou číslicí

IX. IV + 2 (ff. 90—99)
přidány dva prázdné listy (ff. 91 a 97); dnešní ff. 93, 94 označena číslicemi 3, 4; pořadové označení složky obyčejným inkoustem

X. IV + 1 (ff. 100—108)
přidán prázdný list (f. 101); dnešní ff. 102, 104 označena číslicemi 2, 4; pořadové označení složky obyčejným inkoustem

XI. IV (ff. 109—116)
dnešní f. 110 označeno číslicí 2; pořadové označení složky obyčejným inkoustem

XII. IV (ff. 117—124)
dnešní ff. 119, 120 označena číslicemi 3, 4; pořadové označení složky obyčejným inkoustem

XIII. VI — 11 (f. 125)
z původního sexternu po vyříznutí (v novější době) prázdných listů zbyl toliko poslední list (f. 125); pořadové označení složky obyčejným inkoustem

XIV. IV (ff. 126—133)
pořadové označení složky obyčejným inkoustem

(XV.) IV — 6 (ff. 134—135)
z původního kvaternu po vyříznutí (v novější době) prázdných listů zbyl jen první (f. 134) a poslední (f. 135) list složky; pořadí složky bez označení.

Původní plán předpokládal pro sestavení kodexu obvyklou formu kvaternových složek, jejichž pořadí mělo být zřetelně vyznačeno římskými číslicemi na dolním okraji poslední strany provedenými rumělkou. Z přehledu je patrné, že tento záměr byl výrazně porušen a že se tak stalo v časově i funkčně odlišných vrstvách. Především u několika kvaternů došlo k jejich rozšíření již v průběhu psaní rukopisu. Prakticky se to dotýká těch kvaternů, kde jsme již dříve nalezli dosti koncentrované narušení původní vrstvy úvodních iniciál jednotlivých oddílů iniciálami různého původu a provedení a kde také písař kodexu prováděl nejvíce doplňkových úprav a zásahů:

IV. složka	V	(ff. 33—42)
VI. složka	V + 3	(ff. 53—65)
VII. složka	V + 2	(ff. 66—77)
VIII. složka	IV + 4	(ff. 78—89)

Mimořádná situace v případě XIII. složky (sestavený sextern zůstal záměrně celý prázdný, až na jeho poslední straně začínala druhá část oddílu privilegií) byla zřejmě výsledkem písařových představ o nutnosti vytvořit v tomto hraničním prostoru (závěr nálezů — začátek pokračování privilegií) dostatečnou rezervu pro případné doplňky. Převážná část odchylek, rozšiřujících rozsah původních kvaternů, však vznikla po dopsání rukopisu. Ve dvou případech bylo vsunuto další folio poté, kdy se písaři nejstarší vrstvy přípisků nedostávalo volného místa k dokončení jeho doplňků původní látky novými nálezy:

a) v II. složce končil původní text oddílu De advocatis na f. 14v přibližně v polovině kolumny b, na nynějším f. 16ra hned následoval další oddíl (De appellationibus). Na toto volné místo připsal písař doplňující článek 66, jehož nepatrný závěr (jeden řádek a začátek druhého řádku) se mu sem již nevešel, a proto přidal nynější f. 15;

b) v VIII. složce končil původní text oddílu De mulieribus na f. 85v v první čtvrtině kolumny b, na nynějším f. 87rb následoval další oddíl (De mortificatione). Pro připsání článku 503 a hlavně obsáhlého článku 504 bylo nutno vsunout nynější f. 86. Hlavní podíl tu ovšem má jednorázové soustavnější rozšíření složek prázdnými listy, provedené již jako součást záměru vytvořit dostatečné prostory pro pozdější doplňování právní knihy novými nálezy:

f. 12 (I. složka) zvětšuje mezeru za De actionibus
f. 22 (II. složka) zvětšuje mezeru za De arrestationibus (konec A)
f. 26 (III. složka) zvětšuje mezeru za De contractibus
f. 31 (III. složka) zvětšuje mezeru za De damnis
f. 46 (V. složka) zvětšuje mezeru za De emptionibus (konec E)
f. 51 (V. složka) zvětšuje mezeru za De furtis (konec F)
f. 61 (VI. složka) zvětšuje mezeru za De homicidio (konec H)
f. 82 (VIII. složka) zvětšuje mezeru za De litteris
f. 91 (IX. složka) zvětšuje mezeru za De pace
f. 97 (IX. složka) zvětšuje mezeru za De pignoribus
f. 101 (X. složka) zvětšuje mezeru za De promissis

Jak patrno, dotýká se tato úprava jenom malé části oddílů. Přitom na jedné straně sama rozšiřuje poměrně rozsáhlé stávající mezery (kolem 2 sloupců), na druhé straně však pomíjí mnoho míst s pouhými mezerami do poloviny sloupce. Vysvětlení celého postupu bude třeba hledat nejspíše v tom, že upravovatel vkládal nová folia pouze na těch místech, kde předpokládal největší nárůst nových nálezů, a to nejen vzhledem k povaze dané tematiky, ale též k úrovni jejího dosavadního zastoupení.

Fyzická skladba rukopisu prošla tudíž postupně těmito změnami:

Složky	po dopsání	Doplňky			Ztráty		Nynější stav
		a	b	c	a	b	
—		II			1		II — 1
I.	IV			f. 12			IV + 1
II.	IV		f. 15	f. 22			IV + 2
III.	IV			ff. 26, 31			IV + 2
IV.	V						V
V.	IV			ff, 46, 51			IV + 2
VI.	V + 2			f. 61			V + 3
VII.	V + 2						V + 2
VIII.	IV + 2		f. 86	f. 82			IV + 4
IX.	IV			ff. 91, 97			IV + 2
X.	IV			f. 101			IV + 1
XI.	IV						IV
XII.	IV						IV
XIII.	IV					11	VI — 11
XIV.	IV						IV
XV.	IV					6	IV — 6
Počet ff.	136	140	142	153	152	135	135

Na tomto místě se můžeme vrátit k otázce významu volných ploch za jednotlivými tematickými oddíly. Předchozí zjištění jednoznačně potvrzují, že jejich využití a přizpůsobení pro doplňování oddílů novými nálezy je dílem dodatečným a tudíž nesouvisejícím s původním záměrem, dílem zřejmě náhlého a nepromyšleného rozhodnutí osoby, která stála již mimo okruh vlastních původců právní knihy i jejich vliv, a proto zůstalo bez širší odezvy a dalšího následování.

Tím ovšem nastupuje druhá z možných variant vysvětlení sledovaného jevu: chápat volné plochy právě v oněch místech jako mezery k výraznějšímu oddělení hlavních skladebných částí textu (tematických oddílů) a tudíž jako opatření k snadnější orientaci. V ryze obecné rovině by takový požadavek byl jistě zcela legitimní. Nejednou již bylo výše poukázáno na základní význam tematických oddílů. Znovu je třeba si v dané souvislosti uvědomit, že každý uživatel právní knihy v ní hledal především příslušný tematický oddíl, který odpovídal podstatě sporné otázky jím řešené. Tomu vskutku mělo odpovídat co nejzřetelnější vymezení těchto celků. Zvlášť účinným řešením by bylo jejich výrazné prostorové oddělení, ovšem jedině tehdy, kdyby z takového principu vycházela celá koncepce výpravy kodexu. V našem konkrétním případě však tomu tak není. V původní koncepci se s podobným opatřením rozhodně nepočítalo a bylo jí ostatně také zcela cizí.

Mezery mezi jednotlivými tematickými oddíly je tudíž třeba považovat za dodatečné opatření, jehož konkrétní podoba postupně krystalizovala až v průběhu psaní kodexu, aniž ovšem dosáhla pevných, vyhraněných forem. Písařovo tápání v tomto směru prozrazují hned úvodní pasáže kodexu. Když končil text vstupního oddílu De actionibus na f. 11r v polovině sloupce b, vynechal nejen celý její zbytek, nýbrž ještě další f. 11v, zřejmě ve snaze výrazně označit rozměrnějšími plochami hranice jednotlivých celků a podle okamžitého záměru začínat nový oddíl na liché straně. U následujících oddílů však zavedl jiný způsob a vynechával jen volný zbytek sloupce bez ohledu na jeho rozsah. Posléze to bylo i jen několik málo řádků. Nový oddíl pak zahajoval hned v následujícím sloupci. I když toto řešení v jeho dalším postupu převládalo, nesetrval při něm důsledně. Na několika místech je sám porušil zcela nevhodně tím, že konec oddílů, mezeru několika málo řádků a začátek dalšího oddílu vkládal dokonce do téhož sloupce. V závěru kodexu se pak stále častěji vracel k odlišení jednotlivých oddílů rozměrnějším místem, jak to učinil na jeho samém počátku. Touto vlastní nedůsledností vzniklý chaos nepřímo sám ještě dále prohloubil na těch místech, kde byl nucen vkládat do napsaného již textu doplňující zásahy a úpravy.[270]

Dosavadní pozorování zřetelně tedy ukazují dvojí tvář kodexu. Především dokládají existenci výchozího ideového záměru, plně ovládaného myšlenkou dát kodexu takovou formu, která by slavnostním, monumentálním rázem vyjadřovala jeho mimořádný význam jako symbolu i skutečného nositele městského práva a zároveň vyhovovala specifickým potřebám struktury vlastního obsahu i jeho praktického využití. Při konkretizaci těchto rámcových představ do určité realizační koncepce se původce právní knihy — a tu je třeba myslet jmenovitě na jejího autora, městského notáře Jana — zjevně inspiroval soudobými právními rukopisy italské provenience, zejména rukopisy knih kanonického práva. Podobná orientace byla celkem logická, už z toho důvodu, že vhodných vzorů z vlastního prostředí, zejména městského, se nedostávalo, kdežto zejména

kanonickoprávní rukopisy, presentované vesměs v ušlechtilé a namnoze působivé monumentální úpravě, byly zastoupeny četně a navíc všem, kdo se právem vážněji zabývali, dobře známy. Přesto je tento příklon pro jeho původce příznačný a signalizuje jeho hlubší vztahy k této produkci. Mimořádný rozsah prostoupení jeho díla římským právem a prvky práva kanonického už sám o sobě opravňuje k zcela reálnému předpokladu, že autor byl důvěrně obeznámen se soudobými rukopisy těchto knih. A nejen to. Za podobné situace si lze stěží představit, že by tato důvěrná znalost pocházela toliko z dřívějších dob či se opírala o příležitostné kontakty s těmito texty, které byly v držení jiných osob a institucí, a že by tudíž sám takové rukopisy nevlastnil, resp. se též nepostaral, aby spoluvytvářely fundus právních pomůcek pro potřeby městské rady a soudu. Viděli jsme ostatně, že k podobnému opatření vskutku také došlo. Na zmíněné rozhodnutí však nepůsobil jen sám tento principiální vztah k oné specifické rukopisné produkci, nýbrž i skutečnost, že mezi strukturou látky právní knihy a látkou knih kanonického či římského práva existují četné paralely. To pak už přirozeně muselo přímo vybízet k aplikaci i formálních prostředků italských rukopisů na zpracování kodexu.

Vázanost celkové výpravy kodexu na uvedené italské vzory[271] je tak těsná, že ji nelze chápat pouze v rovině obecného vlivu. Právě výzdoba a v ní zejména iluminované iniciály svým stylem, ikonografií i barevným charakterem jednoznačně ukazují, že se tu přímo sledovala určitá předloha v podobě konkrétního italského právního, nejspíše kanonickoprávního, rukopisu. Dobře je to patrné zvláště na všech soudních scénách, které ikonograficky postihují situaci v prostředí provenienční oblasti předlohy. Domácím poměrům — a městskému prostředí zejména — však vůbec neodpovídají. Brněnský iluminátor tu přejímal zobrazení předlohy jako celek, po stránce formální i obsahové, aniž projevil sebemenší snahu modifikovat je v duchu reálných poměrů prostředí, v němž žil a pro něž pracoval. Zvlášť poučné pro jeho otrocké sledování předlohy je zobrazení městské rady. Nehledě k nepřiměřenosti použití zcela odlišné scény pro znázornění brněnské městské rady, převzal z předlohy i mluvící pásku u naslouchajícího muže s italským označením „sellasina".

Uvedené vztahy a jejich okolnosti dávají tušit podstatu i průběh celého dění. Městský notář Jan, jako autor právní knihy, se přirozeně zamýšlel i nad vlastní formou její presentace, neboť v ní právem spatřoval organickou, podstatnou součást daného úkolu a nezbytný předpoklad jeho definitivního zrození. Výsledkem jeho úvah byla zcela konkrétní představa o konečné podobě kodexu. Se základními aspekty své koncepce seznámil písaře a iluminátora, vlastní realizátory kodexu. Jeho sdělení mělo charakter rámcového plánu a bylo zřejmě provázeno i poskytnutím určitého rukopisu jako vhodného vodítka. Detailní provedení zůstalo již ponecháno iniciativě i schopnostem písaře a iluminátora. Potud je také třeba vidět v těchto osobách nejen pouhé výkonné řemeslníky, nýbrž skutečné spolutvůrce kodexu, kteří mu také vtiskli jeho konečnou podobu, a to se všemi přednostmi i nedostatky.

Zde se již dostáváme k druhé, negativní tváři kodexu, jak nám ji reprezentuje celá řada nedůsledností, doplňků, dodatečných zásahů a úprav. Jejich rozsah i způsob provedení v konečné fázi je takové povahy, že podstatně narušily původní záměr. Na těchto deformacích jsou důležité dvě okolnosti. Především jde o **soustavu** věcně a významově diferencovaných zásahů, které se dotýkají jak

formální stránky, tak i obsahové skladby a náplně. Přitom tento komplex není jednorázovým dílem, nýbrž má zřetelně charakter procesu, jenž probíhá v relativně delším časovém úseku a na němž je patrná i jistá gradace. Celý postup se odehrává v různých časových rovinách, které lze shrnout rovněž do dvou základních úseků. Velká část deformací, pro nás zvlášť důležitá, spadá do doby postupného zrodu rukopisu a zahrnuje jednak subjektivní nedůslednosti iluminátora i písaře, jednak doplňky a úpravy, jež mají svůj původ ve vnějších okolnostech. Na druhé straně pak stojí doplňky a úpravy provedené po dokončení rukopisu, které jsou druhotné povahy, věcně i formálně původnímu základu cizí. Teprve po těchto dodatečných zásazích, tudíž poměrně pozdě, dostal rukopis vazbu, která se svojí prostotou (obvyklá kožená vazba s jednoduchým kováním) spíše blížila účelovým vazbám běžných rukopisů, rozhodně však neodpovídala původním představám o náročné úpravě kodexu.

Všechny tyto okolnosti nás přirozeně vedou k otázce, v jakém poměru stál k těmto změnám sám autor knihy, notář Jan. Ve smyslu dosavadních výkladů zajisté stěží můžeme pomýšlet na to, že by se to vše dálo s jeho vědomím a souhlasem. Na druhé straně však právě tak nelze předpokládat v této věci jeho lhostejnost či přímo nezájem. Jako jediné přijatelné vysvětlení zbývá toliko Janova absence.

Z dřívějších výkladů o genezi právní knihy již víme, že působení notáře Jana v Brně končí (zřejmě v souvislosti s jeho smrtí) nejspíše někdy kolem poloviny roku 1358 a že tomuto definitivnímu závěru předcházelo delší období, kdy Janova aktivita v úředních záležitostech vykazuje proti dřívějšku zřetelný pokles. Dálo se tak již během roku 1357, zejména od jeho druhé poloviny. Hlavním důvodem tu asi byla Janova výraznější koncentrace na zpracování právní knihy. Na základě předchozích prací dokončoval tehdy základní verzi textu a při té příležitosti si patrně dobře uvědomoval nutnost nezbytných úprav a doplňků. Na druhé straně právě toto úsilí snad ještě urychlil Janův nedobrý zdravotní stav. V každém případě se posléze vytvořila situace, kdy na jedné straně pokročilost přípravy konceptu umožnila zahájení příprav kodexu i začátek vlastního psaní, ale kdy současně stále ještě konceptu chyběla definitivní podoba. V této kritické fázi přichází zřejmě Janův konec a zanechává dovršení začatých prací následovníkům. Hlavní tíha úkolu spočívala na písaři a iluminátoru, kteří pokračovali v díle podle dřívějších rámcových instrukcí, nyní však již samostatně, se všemi z toho plynoucími nesnázemi i negativními důsledky. Jejich společným úsilím vznikla základní verze kodexu, nesoucí vedle některých nedostatků (dříve již uváděných) jeden pozitivní rys: jedna z iluminovaných iniciál byla věnována autorově osobnosti. Vyobrazení a jmenovité uvedení notáře Jana (samo o sobě v systému iniciál zcela výjimečné) rozhodně netvořilo součást původního programu výzdoby. Stalo se tak teprve v této fázi prací a tudíž dodatečně až po Janově smrti, nepochybně z podnětu městské rady, která tak nyní chtěla zvěčnit Janovu památku jako autora právní knihy i jako významného městského notáře. Zatímco iluminátorova účast na kodexu tím již skončila, pokračoval písař ještě v dalších úpravách a doplňcích, jak asi vyplynuly z ne zcela připraveného konceptu. Tyto práce se možná protáhly až do roku 1359. Rukopis i nadále zůstával nesvázán, volně ve složkách. V této podobě se stal předmětem dalších úprav. Janův nástupce notář Jakub se těmito úpravami snažil přetvořit (1359—1360) knihu tak, aby do budoucna umožňovala doplňování látky

novými nálezy. Teprve poté se kodexu dostalo vazby a tím i definitivní podoby.

Skutečnost, že převážná část geneze kodexu probíhala již bez osobní účasti Janovy, měla dalekosáhlý význam. Nejde totiž pouze o to, že konečná podoba kodexu se v mnohém odchýlila od původního záměru a rozhodně neodpovídala Janovým představám. Daleko tíživější bylo, že Janova absence neumožnila vytvořit pevnou tradici postavení kodexu, jak sám autor zamýšlel. První signál výkyvů a proměn představovala již Jakubova modifikace kodexu, posunující úroveň jeho postavení nežádoucím směrem. Šlo zatím ještě o pokus přechodného významu, který se neprosadil. Zanedlouho poté však byl proveden další, tentokráte již podstatnější zásah. Za notáře Jindřicha ze Sturmtalu, někdy v prvních letech jeho úřadu, byl pořízen opis právní knihy, pojatý jako ryze užitkový rukopis, určený jednoznačně pro každodenní potřeby právní praxe města.

Dochoval se v torzovité podobě jako rukopis č. 4 brněnského městského archivu[272] a nese všechny znaky svého určení. Celá výprava sleduje prakticky účel knihy a v souladu s tím volí také jednoduché formy, jež přibližují rukopis úrovni běžných městských knih.[273] Na druhé straně stav dochování rukopisu podává přímo exemplární důkazy o intenzitě jeho užívání: silně ohmatané a znečištěné dolní rohy listů, rozbitá vazba, chybějící úvodní a závěrečné části textu.[274]

Pořízení užitkového rukopisu (č. 4) teoreticky přinášelo opětovné zhodnocení významu kodexu (rkp. č. 2), neboť obnovovalo jeho původní pojetí jako originálu, který (podobně jako u privilegií) je třeba chránit a tudíž pro běžnou potřebu nahradit vhodným opisem. Současně však prakticky znamenalo — a v tom je paradox celé věci — konec kodexu jako živé knihy.

Obsah kodexu

I.

Zřejmě už v původním záměru se počítalo s tím, že f. 4 se začátkem textu právní knihy nezůstane prvním listem rukopisu, že se tudíž před první složku předsune k ochraně textu alespoň list či arch. Když se k tomu před svázáním kodexu přistoupilo, zařadil sem písař binio, a to již na základě svého rozhodnutí připojit volně ke knize texty mající pro právní praxi města jistou důležitost.

1r — prázdné
dole rukou Polykarpa Kollera z roku 1846 archivní signatura: Stadt Brünn. Archiv $\frac{\text{N. 2.}}{\text{Kast. I.}}$; nahoře zbytky Kollerovy poznámky o tom, že tento kodex popsal J. V. Monse v práci Uiber die ältesten Municipalrechte der königl. Stadt Brünn, Olmütz 1788.

1va—2ra — **Das ist di mautt czu Brunne, di auff das haus Spilberc gehoert**
Rössler, DR II, s. 373—375; CDM VIII, č. 248.
Úvodní iniciála téže provenience jako na f. 48vb (typ ++).

2ra—b — **Hic notatur subempcio thelonei civitatis Brunnensis**

2rb—vb — **Predicta scriptura latini (!) sonat in theutunico sic**
Rössler, DR II, s. 371—373.

3r—v — prázdné

II.

4ra—5vb — **Hic notantur privilegia civium de Brunna**
1243 I. — . Praha. Václav I. (privilegium maius et minus) CDB IV, č. 17.

5vb — **Prescripta privilegia continent iura civitatis Brunensis originalia. Sunt enim a sui fundacione sibi data. Postea vero processu temporis a diversis regibus Boemie et marchionibus Moravie gracie, indulgencie et alia privilegia civibus in Brunna super materiis et causis variis tradite sunt et concessa. Quarum et quorum copiam circa finem libri plenius invenies conscriptam**
Vlastní začátek právní knihy i počátek písařovy práce na kodexu. Podle úpravy se zřejmě nepočítalo s výrazným uvedením privilegia, dokonce ani ne na té úrovni, která byla posléze užita (i když nedůsledně) v druhé části oddílu privilegií. Už zde je patrná nejasnost pojetí výtvarného zpracování privilegií. Rubriku „Item de homicidiis et invasione domus...“, sahající v původním záznamu až po rubriku „Item de vulneribus et membris nobilibus“, písař dodatečně rozdělil dalšími čtyřmi rubry na okraji.

III.

5vb — **Sentencie subscripte diversis locis in Brunna iura sua requirentibus in scriptis sunt tradite. Et ut facilius inveniatur, quod queritur, secundum alphabeti ordinem sunt distincte**

5vb—11rb — **[De actionibus]** (1—50)
Et primo habes de accionibus, quantum ad modum, tempus et locum agendi et alia plura, que titulis coincidunt
Poslední sloupec popsán z jedné poloviny, zbytek volný.

11v—12v — prázdné
Písařem vynechaná mezera 2 1/2 sloupce (snad v důsledku zde převládnuvší představy začínat nový oddíl na liché straně) zvětšena při dodatečných úpravách kodexu přidáním nynějšího f. 12 na 6 1/2 sloupce.

13ra—14rb — **[De accusationibus]** (51—57)
V posledním sloupci popsáno necelých 8 řádků, zbytek volný.

14va—15ra — **[De advocatis]** (58—66)
Text oddílu původně končil č. 65 v polovině sloupce b f. 14v (a po této mezeře začínal hned na následujícím foliu — nynější f. 16ra — další oddíl). Na volné místo dodatečně připsáno č. 66 (+). K dokončení jeho textu bylo však třeba vsunout nový list (nynější f. 15), na němž ovšem popsány jen necelé dva řádky sloupce a.

15rb—15vb — prázdné

16ra—vb — **[De appellationibus]** (67—74)
V posledním sloupci popsány necelé dva řádky, zbytek volný.

17ra—vb — **[De aquis]** (75—80)
V posledním sloupci popsáno necelých 12 řádků, zbytek volný.

18ra—19rb — **[De arbitris]** (81—93)
V posledním sloupci popsán pouze 1 řádek, zbytek volný.

19va—b — **[De armis]** (94)
Sloupec b popsán přibližně ze dvou třetin, zbytek volný.

20ra—21vb — **(De arrestationibus]** (95—112)
Text oddílu původně končil č. 110 (ve dvou třetinách sloupce a f. 21v). Později sem písař ještě doplnil č. 111 a 112. Po této úpravě poslední sloupec popsán z jedné třetiny, zbytek volný.

22r—v — prázdné
Původně následovalo hned nynější f. 23. Při dodatečných úpravách kodexu vsunuto sem ještě nynější f. 22 a tak dřívější mezera 2/3 sloupce zvětšena na 4 2/3 sloupce.

23ra—b **[De causis absentiae]** (113—115)
Ve sloupci b popsáno jen 6 řádků, zbytek volný.

23va—24ra **[De censibus]** (116—123)
Poslední sloupec popsán přibližně ze dvou třetin, jeho zbytek a celý sloupec b volný.

24va—b **[De citatione]** (124—126)
Ve sloupci b popsáno jen 8 řádků, zbytek volný.

25ra—va **[De contractibus]** (127—131)
Poslední sloupec popsán přibližně ze dvou třetin, jeho zbytek a celý sloupec b volný.

25vb—26vb prázdné
Původní mezera přibližně 1 sl. zvětšena při dodatečných úpravách kodexu přídáním nynějšího f. 26 na 5 sloupců.

27ra—va **[De concessionibus]** (132—137)
Poslední sloupec popsán přibližně z jedné poloviny, jeho zbytek a celý sloupec b volný.

28ra **[De conductione]** (138)
Sloupec popsán přibližně ze tří čtvrtin, zbytek volný. Po této nepatrné mezeře navazuje hned v následujícím sloupci (poprvé tak) další oddíl.

28rb—va **[De confessionibus]** (139—140)
Poslední sloupec popsán z více jak jedné poloviny, zbytek volný. Po této mezeře navazuje hned v následujícím sloupci další oddíl.

28vb—29rb **[De curatoribus]** (141—147)
V posledním sloupci popsány jen necelé dva řádky, zbytek volný. Po této mezeře navazuje hned v následujícím sloupci další oddíl.

29va—30vb **[De damnis]** (148—158)
Text oddílu původně končil č. 157 (v polovině posledního sloupce). Později sem písař ještě doplnil č. 158. Po této úpravě poslední sloupec popsán ze tří čtvrtin a hned v následujícím sloupci (nynějšího f. 32) navazoval další oddíl. Při dodatečných úpravách kodexu vsunuto sem nynější f. 31 a tak mezera 1/4 sloupce zvětšena na 4 1/4 sloupce.

31r—v prázdné

32ra—33rb **[De debitis]** (159—179)
Text končí v posledním sloupci krátce po jeho polovině, zbytek volný; rovněž následující sloupec a na f. 33v ponechán ještě volný.

33vb—34va **[De deposito]** (180—183)
Oddíl je uveden odlišnou iniciálou (typ +). V posledním sloupci text končí na třetím řádku a po mezeře přibližně v rozsahu poloviny sloupce (její druhá část má stopy po razuře) začíná hned další oddíl.

34va—36rb **[De dotalicio]** (184—206)
Poslední sloupec popsán ze dvou třetin, zbytek volný. F. 36 je ovšem součástí vloženého archu (36—39); závěr oddílu na

něm napsaný byl původně proveden na f. 37ra—b. Když písař dodatečně odstraňoval zjištěné nesrovnalosti, zdejší text odstranil (razura se zřetelnými stopami textu), vložil zmíněný arch a nově upravený text opsal na f. 36ra—b. V důsledku těchto zásahů vznikla na tomto místě nadměrná mezera 5 1/3 sloupce.

37vb—38va **[De aedificiis]** (207—214)
Text oddílu původně končil č. 212 (v první třetině posledního sloupce). Později sem písař doplnil č. 213 a 214. V závěru č. 214 připojen ještě později odkaz na č. 474. Tyto doplňky končí v závěru sloupce a. Sloupec b zůstal prázdný a spolu s f. 39 (vložený arch 36—39) vytvářel opět nadměrnou mezeru 5 sloupců.

38vb—39vb prázdné

40ra **[De electione]** (215)
Text zaujímá první čtvrtinu sloupce, po mezeře necelých 2/4 sloupce následuje hned další oddíl.

40ra—44va **[De emendis]** (216—272)
Oddíl je uveden odlišnou iniciálou (typ +). Závěr č. 259 („dato eciam, quod unus equus...“) na f. 43rb nahoře napsán na razuře. Text oddílu končil původně č. 271 na pátém řádku odkazem na oddíl De poenis. Později připojen odkaz na č. 474 (De iure novalium) a ještě poté odkaz na oddíl De iudice. Jako doplněk právní knihy dodatečně připsáno č. 272 (++). Poslední sloupec zůstal převážně volný (popsáno původně jen 5 řádků) a hned v dalším sloupci následoval nový oddíl.

44vb—45vb **[De emptionibus]** (273—286)
Text oddílu končil původně č. 285 (více jak 2/3 sloupce). Dodatečně připojeno č. 286 (+). Po volném zbytku (původním) posledního sloupce a volném sloupci a nynějšího f. 47 začínal tam v b další oddíl. Tato rozměrná mezera (začátek nového abecedního oddílu s iniciálou) dodatečně zvětšena vložením prázdného listu (nynější f. 46).

46ra—47ra prázdné

47rb **[De feriis]** (287)
Text s iniciálou zaujímá necelou polovinu sloupce a po vynechání mezery v rozsahu 13 řádků následuje hned další oddíl.

47rb—48va **[De fideiussionibus]** (288—296)
Text oddílu původně končil č. 296 na f. 48rb dole. Po vynechání sloupce a na f. 48v psán další oddíl. Později k č. 296 doplněny poslední dva odstavce sahající až na f. 48va (+++).

48vb **[De fuga]** (297—298)
Text zaujímá necelou polovinu sloupce, poté vynechána stejně velká mezera a na konci téhož sloupce začat nový oddíl. Úvodní iniciála odlišná (typ ++).

48vb—50vb **[De furtis]** (299—317)
Text oddílu původně končil č. 316 na konci sloupce a f. 50v.

Dodatečně připojeno č. 317 (+++). Úvodní iniciála odlišná (typ +++). Původně tudíž volný celý sloupec b f. 50v a dále pak též sloupec a na nynějším f. 52r. Tato rozměrná mezera (začátek nového abecedního oddílu s iniciálou) dodatečně zvětšena vložením prázdného listu (nynější f. 51).

51ra—52ra prázdné

52rb **[De gladiis]** (318)
Text (s iniciálou) zaujímá necelou třetinu sloupce a po vynechání pouhých dvou řádků navazuje hned další oddíl.

52rb—va **[De gratia]** (319—320)
Úvodní iniciála odlišná (typ +++). Závěrečný sloupec popsán z necelé poloviny a po vynechání mezery v rozsahu pouhých 11 řádků začíná hned další oddíl (a nový abecední oddíl s iniciálou).

52va—57rb **[De hereditatibus]** (321—365)
Text oddílu původně končil č. 361 (v třetí čtvrtině sloupce b f. 56v). Po mezeře v rozsahu sloupce a nynějšího f. 59 pokračoval ve sloupci b další oddíl. Když později doplňováno č. 362, svým rozsahem přesahující skromné možnosti zbytku sloupce b f. 56v, přidán do složky nový vnitřní arch (ff. 57—58). Za č. 362 (končící v první třetině sloupce a f. 57r) ještě později doplněno č. 363. Teprve dodatečně připojeno č. 364 (++) a poté č. 365 (+++). U č. 325 závěrečný odkaz psán na razuře.

57va—59ra prázdné

59rb Odkaz na **De holung**
Psáno dodatečně na razuře. Po mezeře 2 řádků pokračuje další oddíl.

59rb—60vb **[De homicidio]** (366—381)
Text oddílu původně končil č. 380 (v první čtvrtině posledního sloupce). Dodatečně doplněn krátký text č. 381 (+). Po mezeře v rozsahu původního zbytku sloupce pokračoval hned ve sloupci nynějšího f. 62r další oddíl. Teprve při dodatečných úpravách kodexu vložen sem ještě prázdný list (dnešní f. 61).

61r—v prázdné

62ra—63ra **[De incendio]** (382—388)
Text oddílu původně končil č. 387 na začátku sloupce a nynějšího f. 65r a po vynechání zbytku tohoto sloupce pokračoval text dalšího oddílu. Když pak dodatečně mělo být připsáno č. 388 (+), písař původní text na f. 65ra odstranil (stopy po razuře), vložil dvoulist 63—64, dopsal závěr č. 387 a poté opsal text č. 388.

63rb—65ra prázdné

65rb—va **[De interdicto]** (389—393)
Text končí v polovině posledního sloupce, zbytek volný, hned následuje další oddíl.

65vb—67ra **[De invasione domus]** (394—401)
Text oddílu byl původně dopsán na začátku f. 68ra. Když byl

při dodatečných úpravách oddílu De iuramentis připojován k jeho dokončení nový článek, byl sem vsunut dvoulist 67—76. Na takto nově zařazené f. 67ra se opsal závěr oddílu De invasione domus a jeho dřívější záznam na f. 68ra byl zrušen (razura).

67rb—68ra prázdné

68rb—69rb **[De iudice]** (402—415)
Záznam textu tohoto oddílu byl dodatečně upravován. Závěr č. 409 a č. 410 písař napsal původně na začátku f. 71ra (na němž již v sloupci b začínal další oddíl). Když však bylo patrné, že by zbývající text (č. 411—413) vyplnil takřka celý sloupec a (tudíž žádná mezera mezi oddíly), připojil nově dvoulist ff. 69—70, dřívější text na f. 71ra zrušil (razura), opsal jej na f. 69ra a dopsal zbývající č. 411—413. Teprve dodatečně zde bylo doplněno č. 414 (+) a č. 415 (+). Oddíl je také uveden odlišnou iniciálou typu +. Srv. k této situaci výše na f. 44va dodatečný odkaz na oddíl De iudice.

69va—71ra prázdné

71rb—72va **[De iudiciis]** (416—425)
Text končí na sklonku posledního sloupce a po nepatrné mezeře 11 řádků následuje ve sloupci b další oddíl.

72vb—74rb **[De Iudaeis]** (426—436)
Text oddílu původně končil č. 435 takřka na samém konci f. 74ra. Po vynechání sloupce b následoval hned další oddíl. Teprve dodatečně sem připsáno č. 436 (+).

74va—76ra **[De iuramentis]** (437—457)
V souvisle navazujícím psaní úvodu oddílu se pokračovalo až později. Při této příležitosti došlo k rozdělení původně jednotně pojatého oddílu na dvě části: úvodní byla nově označena jako „de forma iuramenti" (srv. razuru u původního nadpisu na f. 74va); končila původně v polovině sloupce a f. 75r; upravovatel zbytek sloupce nechal volný a pokračoval druhou částí „de iuramentis" (samostatně uvedenou odlišnou iniciálou typu +). Celý text takto upraveného oddílu končil na f. 75vb dole č. 456. Po vynechání mezery v rozsahu sloupce na f. 77ra pokračoval hned další oddíl. Když bylo dodatečně připojováno č. 457 (+), vložil se sem dvoulist (ff. 67—76).

76rb—77ra prázdné

77rb—78rb **[De iuratis]** (458—471)
Text oddílu uvedený odlišnou iniciálou typu + původně končil č. 470 (na 6. řádku posledního sloupce), později písař připojil č. 471. Převážná část sloupce zůstala tudíž volná a poté hned následoval další oddíl.

78va—79vb **[De iure]** (472—474)
V konceptu zřejmě ne zcela připravené znění tohoto oddílu způsobilo, že jeho zápis do kodexu byl proveden v několika stupních. Původně byl napsán jen jeho začátek (text na f. 78v, převážná část č. 472), poté vynecháno volné místo na nynějš-

ším f. 81r s vědomím, že obsáhne dokončení č. 472 a č. 473 (De iure vinearum), a hned nato pokračováno dalším oddílem (De litteris). Když se pak písař později k tomuto nedokončenému oddílu vrátil, činil tak již s pozměněnou představou širší verze oddílu v té chvíli však ještě nehotové, pro ni však dříve vynechané místo nedostačovalo, a proto sem písař vložil dvoulist (nynější ff. 79—80). Na něm (f. 79ra) nejdříve dopsán závěr č. 472 se začátkem nadpisu dalšího článku (De iure vinearum), později vlastní text č. 473 a dodatečně pak zatím již připravený text č. 474 (konec přibližně v polovině sloupce b f. 79v).

80r—81r prázdné

81va—b **[De litteris]** (475—477)
Text končí v třetí čtvrtině sloupce b. Po vynechání volného místa na nynějším f. 83r pokračovalo se hned na f. 83v v psaní oddílu De mulieribus (začátek nového abecedního úseku s iniciálou). Na vynechané místo (f. 83r) však písař později doplnil dva nové oddíly: De ludo a De luminibus. Teprve při dodatečných úpravách kodexu doplněno nynější f. 82.

82r—v prázdné

83ra **[De ludo]** (478—480)
Písařem později napsaný oddíl (odlišná iniciála typu +) končil původně na začátku f. 83rb. Když sem písař dopisoval text následujícího oddílu, závěr č. 480 zde odstranil a připojil jej mimo rámec předchozího sloupce.

83rv **[De luminibus]** (481)
Písařem později napsaný oddíl (odlišná iniciála typu +++) končí v necelé polovině sloupce. Na prvních dvou řádcích stopy po razuře, nynější rubrum dopsáno na okraji.

83va—86rb **[De mulieribus]** (482—504)
Text oddílu původně končil č. 502 v první čtvrtině sloupce b na f. 85v. Po vynechání jeho zbytku a celého sloupce a nynějšího f. 87 následoval další oddíl. Dodatečně doplněno č. 503 (+) a když ještě později došlo k rozhodnutí zařadit č. 504 (+), muselo být vsunuto nynější f. 86. Srv. k tomuto místu na konci č. 483 (f. 84ra uprostřed) odkaz na č. 504, který sem byl dodatečně napsán (viz jeho stylizaci i razuru).

86va—87ra prázdné

87rb—88rb **[De mortificatione]** (505—511)
Text oddílu původně končil č. 510 takřka na samém konci posledního sloupce a po vynechání rozsáhlé mezery 4 sloupců (ff. 88v—89r) následoval další oddíl (a nový abecední úsek s iniciálou). Dodatečně doplněno č. 511 (+++).

88v—89r prázdné

89va—b **[De officio pastoris]** (512)
Text končí v necelé polovině posledního sloupce, zbytek volný, hned následuje další oddíl (a nový abecední úsek s iniciálou).

90ra—va **[De pace]** (513—518)
Text končí v první čtvrtině posledního sloupce, jeho zbytek i následující sloupec b ponechán volný a teprve poté (na nynějším f. 92) začat další oddíl. Nynější f. 91 doplněno až při dodatečných úpravách kodexu.

90vb—91vb prázdné

92ra—95rb **[De poenis]** (519—543)
Text oddílu původně končil č. 542 na konci sloupce a f. 95r a po vynechání sloupce b následoval hned další oddíl. Dodatečně doplněno č. 543 (++), končící po polovině sloupce b. Při opisování textu tohoto oddílu došlo omylem k vynechání č. 522—523, která písař doplnil za nynějším č. 541 (ff. 94vb—95ra) a za č. 521 (f. 93va nahoře) na razuře napsal příslušné upozornění (na razuře v důsledku zdejší úpravy též nadpis č. 524). K oběma kritickým místům nadto připojil na okraji značku.

95va—96rb **[De pignoribus]** (544—556)
Text končí po polovině posledního sloupce, jeho zbytek a navíc celé f. 96v jako volná mezera, za níž hned následoval na nynějším f. 98 další oddíl. F. 97 doplněno teprve při dodatečných úpravách kodexu.

96va—97vb prázdné

98ra—99rb **[De privilegiis]** (557—572)
Text končí v necelé polovině posledního sloupce, jeho zbytek a navíc celé f. 99v jako mezera.

99v prázdné

100ra **[De procuratoribus]** (573—575)
Text končí v třetí čtvrtině sloupce, jeho zbytek a navíc celý sloupec b jako volná mezera.

100rb prázdné

100va—b **[De promissis]** (576—581)
Text oddílu původně končil č. 580 v první pětině sloupce b. Po vynechání jeho zbytku následoval na nynějším f. 102r další oddíl. Dodatečně připojeno č. 581 (+++). Teprve při závěrečných úpravách kodexu doplněno nynější f. 101.

101r—v prázdné

102ra—va **[De proscriptione]** (582—588)
Text končí v polovině posledního sloupce, jeho zbytek a celý sloupec b jako volná mezera (následuje nový abecední úsek s iniciálou).

102vb prázdné

103ra—b **[De querimoniis]** (589—594)
Text oddílu původně končil č. 592 (na samém konci sloupce a) a po vynechání sloupce b následoval hned další oddíl. Později doplněno č. 593 a poté č. 594 (končící krátce po polovině sloupce b).

103va—104ra **[De renuntiationibus]** (595—597)
Text končí v polovině posledního sloupce, zbytek volný; pů-

vodně byl volný ještě sloupec b (a poté následoval další oddíl, začátek nového abecedního úseku s iniciálou).

104rb **[De rescriptis]** (598)
Původně volný sloupec (jako zvětšená mezera), teprve později doplněn text tohoto oddílu č. 598 (s odlišnou iniciálou typu +++), zaujímající toliko první čtvrtinu sloupce.

104va—b **[De sententiis]** (599—602)
Text končí v první pětině posledního sloupce, zbytek volný, hned následuje další oddíl.

105ra—vb **[De servitutibus]** (603—604)
Text končí na pátém řádku posledního sloupce, zbytek volný, hned následuje další oddíl.

106ra **[De stupro]** (605—606)
Text zaujímá takřka celý sloupec a, sloupec b volný, hned následuje další oddíl.

106rb prázdné

106va—107rb **[De successionibus]** (607—613)
Celý tento oddíl psal písař později (odlišná iniciála typu +++). Původně za oddílem De stupro pokračovalo psaní oddílu De teloneis. Protože oddíl De successionibus zřejmě nebyl plně k dispozici v náležitém zpracování, písař zprvu vynechal prostor 106va—107vb a teprve v dalším průběhu prací napsal sem náležející text. Poslední sloupec takřka celý vyplněn.

107v prázdné

108ra **[De teloneis]** (614—616)
Text končí v třetí čtvrtině sloupce, zbytek volný, též sloupec b ponechán jako mezera.

108rb prázdné

108va—112rb **[De testamentis]** (617—649)
Text končí v polovině posledního sloupce, jeho zbytek a navíc ff. 112v—113v jako mezera.

112va—113vb prázdné

114ra—118ra **[De testibus]** (650—702)
Závěr č. 674 (včetně odkazu na doplněné č. 702) na f. 116rb psán na razuře. Text oddílu původně končil č. 700 v třetí čtvrtině posledního sloupce, jeho zbytek a navíc ff. 118rb—119vb jako mezera. Dodatečně doplněno č. 701 (+) a č. 702 (+).

118rb—119vb prázdné

120ra—va **[De tormentis]** (703)
Text končí v třetí čtvrtině posledního sloupce, jeho zbytek a též sloupec b jako mezera.

120vb prázdné

121ra—123rb **[De vulneribus]** (704—716)
Text končí po polovině posledního sloupce, jeho zbytek a celé poslední folio složky (f. 124) zůstalo volné. Převážně volný zůstal i následující sextern (XIII. složka), neboť teprve na jeho

poslední straně (nynější f. 125v) začínal text druhé části oddílu privilegií (její prázdné listy v nové době vyříznuty).

123va—125rb prázdné

IV.

125va **Secuntur privilegia regum aliorum**

125va—126va **Et primo privilegium per regem Ottackarum Iudeis datum et tandem per regem Wenczeslaum renovatum**
1268 VIII. 23. U Brna. Přemysl Otakar II. — [1283—1305]. Václav II. CDB V, č. 566; RBM II, č. 2390.

126va—b **Quod Iudei non recipiant pignora subtracta**
1348 III. 23. Praha. Karel IV. CDM VII, č. 764; RBM V, č. 320.

126vb **Iudei pro reparacione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam partem**
ustanovení z listiny krále Jana Lucemburského z 1333 IX. 21. Parma (srv. níže).

126vb—127ra **Iudex civitatis iudicare debet homines in suburbiis habitantes, ita quod pena dominis eorum cedat**
1276 V. 28. Znojmo. Přemysl Otakar II. CDB V, č. 815.

127ra—b **Privilegium regis Wenczeslai super nundinas**
1291 VII. 13. Praha. Václav II. CDM IV, č. 298; RBM II, č. 1547.

127rb—127va **Privilegium de eleccione iuratorum**
1292 III. 13. Brno. Václav II. CDM IV, č. 303; RBM II, č. 1569.

127va—b **De theloneo dicto prukmaut**
1293 II. 25. Brno. Václav II. CDM IV, č. 312; RBM II, č. 1605.

127vb **Quod montana infra sex miliaria pertinent ad civitatem**
1297 III. 25. Brno. Václav II. CDM V, č. 65; RBM II, č. 1744.

127vb—128ra **Post mortem regis Wenczeslai successit sibi filius suus Wenczeslaus iuvenis, qui primo anno regiminis sui in Olomoncz fuit occisus**

128ra **Cives Brunnenses liberi sunt a theloneo per Boemiam et Moraviam**
Post occisionem iuvenis Wenczeslai incepit regnare Rudolfus, dux Austrie, filius Alberti, regis Romanorum, et tantum uno anno regnavit. Qui dedit civitati libertatem thelonei per Boemiam et Moraviam et super eo dedit litteras, quas tandem gloriosus rex Iohannes, filius Hainrici imperatoris, confirmavit et innovavit sub hoc tenore:
následuje konfirmace krále Jana Lucemburského z 1312 VIII. 29. Brno s inserovanou listinou Rudolfovou z 1307 I. 29. Chrudim. CDM VI, č. 67; RBM III, č. 100.

128ra—b **Rege Rudolfo mortuo Hainricus, dux Carintie, Boemiam subintrans regnare voluit, sed dominus Hainricus, imperator Romanorum, filium suum Iohannem pro rege dedit, qui Hainrico expulso usque ad annum tricesimum sextum regnavit. In quibus inter cetera tam in Austria quam in Cracovia plura strennua et gloriosa facta peregit, que memoriam suam celebrem faciunt et extollunt**

128rb—128va **Primum privilegium regis Iohannis, per quod castrum Oberses et bona sua dedit civitati Brunnensi**
1316 III. 31. Praha. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 100; RBM III, č. 303.

128va—b **Quod cives Brunnenses non debent solvere bernas de hereditatibus suis**
1319 XII. 23. Praha. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 155; RBM III, č. 547.

128vb **Littera confirmacionis, quod pedites libere et sine requisicione thelonei per Rauseins transire debent**
1321 I. 1. Praha. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 176; RBM III, č. 643.

128vb—129ra **Quod cives non tenentur solvere collectam de valore hospiciorum**
1323 IX. 8. Brno. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 240; RBM III, č. 904.

129ra—vb **Privilegium regis Iohannis super confirmacione privilegiorum precedencium regum**
1325 IV. 5. Znojmo. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 283; RBM III, č. 1066

129vb—130ra **Quod testamenta tantum fiant in parata pecunia**
1331 IX. 10. Praha. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 429; RBM III, č. 1823.

130ra **Quod strata communis de Austria non debet transire per Lautscheins, sed per Brunnam**
1333 IX. 21. Parma. Jan Lucemburský. CDM VI, č. 465; RBM III, č. 2039.

130ra—vb **Privilegium regis Hungarie, quomodo et in quibus locis solvendum sit theloneum in Hungaria**
1336 I. 6. Vyšehrad. Karel Robert. CDM VII, č. 102; RBM IV, č. 256; CIM I, č. 27.

130vb—131ra **Privilegium regis Karoli super confirmacione privilegiorum precedencium regum**
Mortuo rege Iohanne in bello regis Francie, quod habuit contra regem Anglie, filius suus, marchio Moravie, in regem fuit electus et tandem in imperatorem Romanorum consecratus. Et primum suum privilegium dedit civitati sub hiis verbis:
1348 II. 12. Norimberk. Karel IV. CDM VII, č. 752; RBM V, č. 287.

131ra **Quod communis strata de Austria, Hungaria et Polonia transire debet per Brunnam**

1348 III. 22. Praha. Karel IV. CDM VII, č. 761; RBM V, č. 317.

131ra—b **Secuntur privilegia domini Iohannis, marchionis Moravie, fratris domini Karoli, imperatoris Romanorum et regis Boemie**
Primo confirmacio precedencium privilegiorum. Dominus Karolus, Romanorum imperator et Boemie rex, postquam marchionatum Moravie fratri suo, domino Iohanni contulisset, ipse Iohannes privilegia civium Brunnensium confirmavit sub hiis verbis:
1350 VI. 2. Brno. Jan. CDM VIII, č. 27.

131rb—131va **Quod Menesenses et Poherlicenses et Eybanischenses debent recipere iura in Brunna**
1350 XII. 21. Brno. Jan. CDM VIII, č. 60.

131va—132ra **Arbitrium super decimis vinearum civium in Auspetz**
1351 IX. 8. Brno. Rozhodčí sporu. CDM VIII, č. 117.

132rb—132vb **De carnificibus et omnibus mechanicis, quod czeche et earum uniones sunt prohibite et quod carnes de cetero in pondere sunt vendende**
1352 XI. 4. —. Jan. CDM VIII, č. 180.

132vb—133rb **Privilegium super absolucione berne**
1353 III. 24. Brno. Jan. CDM VIII, č. 200.

133rb—133va **Quod nobiles et sacerdotes non emant domos in civitate. Item prohibitum est per marchionem, quod nobiles et ecclesiastice persone de cetero non emant domos in civitate, et de hoc civitas habet litteras sub hiis verbis:**
1353 III. 31. Brno. Jan. CDM VIII, č. 203.

133va—134ra **Quod magister civium et consules Brunnenses cum plebano de sancto Iacobo habent conferre capellam carnarii in cimiterio sancti Iacobi sitam. Reverendus in Christo pater, dominus Iohannes, episcopus Olomoncensis, qui prius rexit preposituram ad Omnes sanctos in castro Pragensi, confirmavit litteris, quibus sigillum suum maius appendit, iuratis Brunnensibus et plebano de sancto Iacobo litteras, quas habent in papiro scriptas, de verbo ad verbum taliter cantantes:**
Míněna je konfirmace olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimě z 1352 IX. 10. Modřice (CDM VIII, č. 171); zde je insert 1340 XI. 30. —. Testament Jindřicha, syna Mikuláše řečeného z Věže. CDM VII, č. 296; RBM IV, č. 841.

134rb—135rb prázdné

135va Pozdější přípisky: dva reversy města Brna z roku 1366 a z roku 1372, že po smrti markraběte Jana přijme Jošta za markraběte. Na dolním okraji f. 135v Kollerova poznámka (počet folií, umístění miniatur, archivní signatura) z 1. února 1846.

Poznámky

1 Od dob Monseových a zejména Rösslerových byla této látce věnována sice častá, avšak nesoustavná a vesměs jen zběžná pozornost. Zatím její nejucelenější přehled podal F. Hoffmann, *Brněnské městské právo,* in: *Brno mezi městy střední Evropy,* Brno 1983, naznačený problém konkrétních postupů italizující orientace tehdejších malířských dílen.

2 GW 5578. Prvotisk byl zprvu dlouho považován za dílo brněnské tiskárny. Teprve katalog prvotisků Britského muzea (BMC III, 860) z roku 1913 jej správně přiřkl tiskárně Georga Stuchse v Norimberku (z doby kolem roku 1498). Přesto se však ještě po více než půl století objevuje porůznu v literatuře dřívější provenienční zařazení. Srv. k tomu blíže V. Dokoupil, *Počátky brněnského knihtisku, Prvotisky,* Brno 1974, s. 15—21, 39, 102.

3 Vzhledem k daleko širší než specificky brněnské potřebě obsahuje prvotisk jen text vlastního jádra právní knihy (s připojeným stručným rejstříkem). Oddíl privilegií zde přirozeně nebyl zařazen.

4 Mezi č. 155 a 156 vsunuje článek otištěný u Rösslera pod č. 156b; mezi č. 191 a 192 čl. R 207b; za č. 474 připojuje čtyři drobné články otištěné v závěru R 479; za č. 484 čl. R 493b; za 613 následuje vyobrazení Arbor consanguinitatis a text Lectura arboris consanguinitatis (Johannes Andreae), za tím obdobně Arbor affinitatis s textem Lectura arboris affinitatis (Johannes Andreae).

5 Rozdělení č. 138 na dvě části, resp. č. 504 podle jednotlivých nadpisů na samostatné články; spojení č. 303 a 304 v jeden celek. Změna pořadí: za č. 521 následují č. 542 a 543; za č. 541 č. 522, 523 a 542; za č. 570 závěr č. 571, 572, úvodní část 571; přehozené pořadí č. 631—630. V č. 508 vypuštění německého textu.

6 Měly být postupně zpřístupněny památky městského práva pražského, brněnského a jihlavského, vesnického práva i v úvahu přicházející listiny; o tomto záměru srv. blíže v úvodu k I. svazku níže citované (pozn. 8) edice, s. IXn. Myšlenka sama měla své zakotvení i zdroj podnětů v aktuálnosti těchto problémů v soudobé historiografii i v rozvíjejících se právněhistorických studiích, a to jak na domácí půdě, tak i v zahraničí.

7 K jeho životopisu srv. zejména W. Wattenbach v *Allgemeine Deutsche Biographie,* 29. Bd. (Leipzig 1889), s. 264—266; A. Schmalfuss v *MVGDB* 2, 1864, s. 135—142; (Čelakovský) v *OSN XXI* (Praha 1904), s. 992; J. Čelakovský, *O právních rukopisech města Brna,* ČČM 56, 1882, s. 496n.

8 *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren, eine Sammlung von Rechtsbüchern, Urkunden und alten Aufzeichnungen zur Geschichte des deutschen Rechtes, I. Band: Das altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhunderte, nach den vorhandenen Handschriften zum ersten Mal herausgegeben und erläutert von... Mit einer Vorrede von Jacob Grimm,* Prag 1845.

9 Prosazení těchto právněhistorických přednášek bylo hodnoceno jako významný, pro další vývoj důležitý průlom do dosavadního systému výuky práva na rakouských univerzitách; Wattenbach, c. d., s. 264.

10 Dvě úvodní přednášky nového školního roku, doplněné přílohou právněhistorických pramenů, pohotově vydal pod názvem *Ueber die Bedeutung und Behandlung der Geschichte des Rechts in Oesterreich,* Prag 1847. Mezi přílohami se pod č. 3 nachází *„Koenig Otakar's II von Boehmen Altprager Stadtrecht vom Jahre 1269",* jehož německý text Rössler objevil v říjnu roku 1846 v rkp. č. 1 brněnského městského archivu.

11 Rössler setrvával v této marné naději až do roku 1858, kdy se definitivně vzdal a přijal skrovné místo druhého knihovníka na univerzitě v Erlangen. Odtud odešel roku 1862 do Sigmaringen jako vedoucí knihovník (s titulem dvorního rady) nově budované knížecí hohenzollernské knihovny. Byl to spíše útěk s novou nadějí na zlepšení životních podmínek, přinášející však opět zklamání. Sužován hmotnými starostmi, životním zklamáním i stále sílící nemocí nedokázal již déle odolávat a sám ukončil svůj život 5. prosince 1863 v lese u Sigmaringen.

12 Tisk vlastní edice tehdy dospěl až k s. 240 a obsáhl převážnou část textu (1—523). Když později došlo k pokračování tisku, byl na s. 241 omylem vynechán začátek č. 524.

13 Srv. k tomu mj. též Rösslerovu úvodní dedikaci Jacobu Grimmovi a poznámky F. Čády k Rösslerově edici v jeho studii *Rukopisy města Znojma,* StR 1966, s. 97n.

14 *Deutsche Rechtsdenkmäler... II. Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert, nach bisher ungedruckten Handschriften herausgegeben und erläutert von Emil Franz Rössler,* Prag 1852.

15 Na tyto nedostatky se v dosavadní literatuře mnohokrát poukazovalo. Nejobšírněji tak učinila ve svých pracích G. Schubart-Fikentscherová; srv. zejména *Eherecht,* s. 7—9 a *BSchb,* s. 458—460, resp. 494—498. Ovšem ani ona, která v té době rovněž ještě blíže neznala rkp. č. 2 a mohla tak pozdější rukopisy porovnávat jen s Rösslerovou edicí, nepoukázala na jeden zvlášť podstatný nedostatek Rösslerovy edice: pozdější opisy totiž mimo jiné deformují text též v tom směru, že v četných případech původní celky rozdělují do řady samostatných článků, resp. naopak původně samostatné články spojují, pozměňují jejich pořadí atd. (srv. výše prvotisk). Rössler tuto skutečnost nepostřehl a při neznalosti rkp. č. 2 nemohl být ani na ni upozorněn.

Rössler byl sice při svém postupu veden snahou rekonstruovat původní podobu díla. Vycházel však z nesprávného přesvědčení, že všechny jím k tomu účelu vybrané rukopisy čerpají z nedochovaného originálu a jeho text tradují toliko v různém rozsahu, úpravách a záznamu; *Deutsche Rechtsdenkmäler II.,* s. LIII—LIV, resp. XL—XLVI. Už to mu přirozeně zabránilo správně rozpoznat skutečný význam rkp. č. 2, v němž viděl pouze nejstarší dochovaný záznam díla. Proto za základ své edice zvolil znění vídeňského rukopisu NB Cod. lat. 12 472 (označený jím jako H), který podle jeho názoru zachycoval ještě starší verzi než rkp. č. 2. Porovnání této verze se zněním rkp. č. 2 svěřil Rössler (z výše uvedených příčin) Kollerovi, který je provedl velmi povrchně a s naprostým neporozuměním pro podstatu věci.

16 Rössler nepřistoupil k edici s promyšlenou koncepcí. Podoba edice se postupně formovala v celém průběhu prací — i v době, kdy již zahájil její tisk — tak, jak se Rössler seznamoval s novými prameny a z nich plynoucími pracovními důsledky. Mnohé z nových záměrů nestačil již provést v celém rozsahu, u jiných mohl jen v dodatečně napsané předmluvě naznačit jejich smysl a potřebnost. Právě v tomto komplexu reálných výsledků (jejichž nedostatky si autor sám dobře uvědomoval), náznaků i pouhých představ bylo třeba vidět Rösslerovo dílo a zvážit jeho různorodé podněty pro vlastní koncepční práci na nové edici, což pozdější potencionální editoři neučinili.

17 O jeho životě a díle srv. hlavně V. Vojtíšek, *Jaromír Čelakovský,* Sborník příspěvků k dějinám hlav. města Prahy, díl I., sešit 2., Praha 1920, s. 391—431 (s uvedením ostatní literatury).

18 Počátky takového plánu a jeho realizace sahají do druhé poloviny šedesátých let. Čelakovský pracoval na uskutečnění rozsáhlého edičního projektu od té doby intenzívně a prováděl i přímý výzkum v moravských městských archivech; srv. Vojtíšek, *1. c.,* s. 394. V Brně se přirozeně soustředil na prozkoumání právních rukopisů, „jež převzácné památky práva brněnského a českomoravského práva městského vůbec obsahují". Výsledkem jeho zdejšího studia byl mj. zmíněný již příspěvek *O právních rukopisech města Brna,* ČČM 56, 1882, s. 496—514.

19 Ve Sbírce pramenů práva městského království Českého vydal díl I. *Privilegia měst Pražských,* Praha 1886, díl II. *Privilegia královských měst venkovských v království Českém z let 1225 až 1419,* Praha 1895, a připravil díl III. *Privilegia královských měst venkovských... z let 1420—1526* (doplnil a k tisku připravil G. Friedrich), Praha 1948.

20 K otázce koncepce nové edice se také nikde blíže nevyjádřil.

21 Čelakovský, *O právních rukopisech města Brna,* s. 514. Tento požadavek Čelakovského začal uskutečňovat nedlouho poté (ovšem mimo rámec Sbírky) H. Jireček; srv. *CIB II, 4,* Praha 1898, s. 26n.

22 Bretholzovi, jeho dílu a působení se dosud nedostalo soustavného zhodnocení. Srv. zatím stručné nekrology v ČČH 42, 1936, s. 642—644, v ZDVGMS 38, 1936, s. 156—157 a v ČMM 61, 1937, s. 120—121, resp. životopis v posmrtné publikaci B. Bretholz, *Brünn, Geschichte und Kultur,* Brünn 1938, s. 317—321 (s bibliografií na s. 322—326). O jeho studiu na Institutu a vztazích k Sickelovi a MGH srv. A. Lhotsky, *Geschichte des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 1854—1954,* MIÖG, Ergbd. XVII, Graz-Köln 1954, s. 187—188. K působení v Zemském archivu moravském srv. *Průvodce po Státním archivu v Brně,* Brno 1954, s. 60n. (zatím nejobsáhlejší a také relativně nejobjektivnější hodnocení Bretholzovy osobnosti); k působení v brněnském městském archivu

J. Dřímal, *Archiv města Brna. Průvodce po fondech a sbírkách,* Praha 1956, s. 22—29. Pozůstalost Bretholzova je uložena v SOA Brno, sign. G 37.

23 Od 1. ledna 1898 se stal koncipistou Zemského archivu a od 9. prosince 1899 nastoupil do funkce jeho ředitele; *Průvodce po Státním archivu v Brně,* s. 63.

24 Srv. jeho *Geschichte der Stadt Brünn I.,* Brünn 1911, s. VI.

25 Podle exempláře stránkových korektur, dochovaného v městském archivu (Dřímal, *Archiv města Brna,* s. 27) a obsahujícího na 280 stranách otisk 2 200 zápisů (přibližně do poloviny písmene S), Bretholz prováděl postupně již v druhé polovině roku 1902 a na počátku roku 1903 závěrečné korektury jednotlivých archů a připojoval k nim své imprimatur.

26 Oficiálně zahájil práce na *Dějinách* v roce 1908 s tím, že první jejich svazek vydá na jaře roku 1911; *Gemeindeverwaltung für das Jahr 1908,* s. 393. Za rok 1910 ohlašoval již práce na druhém svazku (původně zamýšleném do roku 1648, později pak do roku 1620); *Gemeindeverwaltung für das Jahr* 1910, s. 366, resp. *Gemeindeverwaltung für das Jahr 1914,* s. 337.

27 *Gemeindeverwaltung für das Jahr 1908,* s. 393.

28 Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.,* s. VII.

29 Tamtéž: „Diese Quellenpublikationen, im Manuskript fast fertiggestellt, sollen dem vorliegenden Bande so bald als möglich folgen."

30 Vypuknutí války a následující převrat uvádí sám Bretholz jako příčiny ztroskotání plánu *Dějin Brna;* srv. Bretholz, *Brünn, Geschichte und Kultur,* Brünn 1938, s. 5.

31 *Gemeindeverwaltung für das Jahr 1911,* s. 288.

32 K rozsahu jeho činnosti v tomto období (do roku 1911) srv. údaje a doklady ve výše uvené literatuře, v bibliografii jeho prací i v dochované pozůstalosti.

33 NA 50, 1935, s. VI. O její osobnosti srv. ZRG GA 103, 1986, s. 494—502.

34 *Das Eherecht im Brünner Schöffenbuch,* Stuttgart 1935.

35 Dopis Schubart-Fikentscherové z 2. prosince 1935 a odpověď Dřímalovu z 21. prosince 1935 srv. Spisovna AMB, i. č. 66 (krab. 5).

36 To bylo naprosto nepochopitelné, neboť a) pro autora tak pokročilého stadia edičních prací nebylo problémem sdělení elementárních údajů o dané látce, b) poskytnutí podobných informací se nikterak nedotýkalo autorových vědeckých poznatků, c) šlo o postup stojící v příkrém rozporu s běžnou praxí mezinárodní badatelské práce (ostatně rovněž závaznou pro městského archiváře, jím také v jiných obdobných případech realizovanou a samým také využívanou).

37 Dopis Heymannův z 8. října 1936 a Dřímalovu odpověď ze 14. října 1936 srv. tamtéž (z Dřímalovy odpovědi se mimo jiné dovídáme, že na edici pracoval již od roku 1931).

38 Spisovna AMB, i. č. 101 (krab. 7).

39 Již v úvodní studii (zpracované v roce 1936) *Das Brünner Schöffenbuch. Beiträge zur spätmittelalterlichen Rechts — und Kulturgeschichte,* DA 1, 1937, s. 457—498, zůstalo pojednání o tak důležitých (a autorkou zřejmě jako hlavních zamýšlených) otázkách, jakými bylo rukopisné dochování brněnské právní knihy, resp. kritika nedostatků Rösslerovy edice, nutně bez vážnějších výsledků. V roce 1937 podnikla průzkum vídeňských rukopisů, sice také nutný, který však měl být proveden až na základě znalosti brněnských rukopisů. Za dané situace stěží mohla správně posoudit jejich místo v rukopisné tradici brněnské právní knihy a tak i jejich význam pro vlastní ediční práci. To se ostatně odráží i v jejím pojednání *Neue Fälle zum Brünner Recht,* DA 3, 1939, s. 430—496, věnovaném nejdůležitějšímu z nich, Cod. 12472. Jeho analýza jako možného pramene pro edici brněnské právní knihy zde prakticky chybí (ač šlo o otázku zásadní už z hlediska starších představ !). Tento závažný nedostatek (a také jeho příčiny) si ostatně autorka sama uvědomila.

40 V tom smyslu také podávala vysvětlení Schubart-Fikentscherová ve své práci *Das Brünner Schöffenbuch,* s. 459. Zde se odborná veřejnost poprvé dozvěděla, že městský archiv v Brně již delší dobu připravuje novou edici brněnské právní knihy a že ediční práce jsou již v podstatě hotovy.

41 K edici by zde došlo v každém případě. Schubart-Fikentscherová sama naopak vítala brzké vydání brněnské právní knihy městským archivem *(Neue Fälle).*

42 DA 1, 1937, s. 277n. (zpráva za rok 1935).

43 Dosavadní argumentaci vědeckými důvody odmítala jako neopodstatněnou (ve vědeckém světě o ohlášené edici není dosud nic známo) a jako pouhou záminku.

44 Korespondenci srv. Spisovna AMB, i. č. 101 (krab. 7).

45 Z jeho odpovědi totiž mj. celkem zřetelně vyplývalo, že na edici nikdy soustavněji nepracoval (což samo o sobě oslabovalo věrohodnost současného tvrzení o téměř dokončeném rukopise edice).

46 Bylo by ovšem nesprávné vidět v ní pouze jeden z četných projevů politické deformace a záměrného zneužití jakéhokoliv dění nacistickým režimem pro jeho vlastní expanzívní cíle. Nešlo totiž jen o vyhrocené stanovisko politických činitelů, byl to i názor vědecky zainteresovaných osob, bez ohledu na jejich vztah k nacistickému režimu a tehdejšímu politickému dění v samém Německu i v Evropě vůbec. Jejich přesvědčení o politicky motivovaném záměrném činu zajisté nacházelo živnou půdu v soudobé vzedmuté vlně německého nacionalismu, mělo však daleko hlubší a bezprostřednější kořeny v dávné koncepci německé historické vědy v otázce kolonizace východních oblastí, vzniku tamějších měst a rozvoji práva vůbec. I když tento jednostranný, ahistorický výklad ztratil během vývoje mnoho na své původní vyhraněnosti, nikdy nebyl zcela opuštěn, spíše se mu občas dostávalo určitého oživení. Tak tomu bylo i po první světové válce. Tehdy, podobně jako dříve, politická situace umožnila opětovné zformování dřívějších stanovisek v oblasti historické vědy a ta pak zpětně poskytla argumentaci politické sféře. Celá problematika představovala významné politikum a výrazné politikum v ní byla i brněnská právní kniha, považovaná vždy za důležitou památku německé kultury a pro ni také německou historickou vědou příliš jednostranně nárokovaná.

47 Jak sám také zdůrazňoval ve své odpovědi ministerstvu z 28. ledna 1939 (srv. výše).

48 Tuto jeho snahu budeme moci sledovat i později, v poválečném vývoji. Byla nejen trvalým jevem v jeho činnosti, nýbrž měla své paralely i v případě jiných pramenů.

49 Srv. k tomu blíže Dřímal, *Archiv,* s. 27n.

50 Studoval právní historii a filozofii, v Praze žák Gollův a Emlerův, v Berlíně Schmolerův a Lenzův, v Bonnu Bezoldův a Ritterův. Po promoci v roce 1896 působil krátký čas v pražské univerzitní knihovně, poté v letech 1900—1919 v zemském archivu v Brně, v letech 1920—1936 na filozofické fakultě v Brně jako profesor středověkých dějin. O jeho životě a díle srv. ČMM 60, 1936, s. 417n.; ČNM 110, 1936, s. 318n.; ČAŠ 13—14, 1938, s. 157n.; *Průvodce po Státním archivu v Brně,* Brno 1954, s. 68n.

51 Srv. ČMM 94, 1975, s. 373—376; AČ 25, 1975, s. 157—161; VVM 27, 1975, s. 229—231.

52 Podrobně je uvádí Dřímal, *Archiv,* s. 30—34.

53 V něm ho zaujaly hlavně knihy z majetku notáře Jana Thabrarra, jež daly podnět k napsání obsáhlé studie *Notář Jan Thabrarr,* ČMM 58, 1934, s. 1—144; též samostatně (Brno 1934).

54 Srv. k tomu jednak Dřímal, *Archiv,* s. 34, jednak zmíněnou již odpověď Dřímalovu z 28. ledna 1939 ministerstvu zahraničních věcí v Praze, v níž fakticky přiznává, že od roku 1936 na edici nepracoval právě pro tento naléhavý úkol. Přestože podstatnou část Dřímalovy tehdejší publikační činnosti tvoří recenze a zprávy, nenalézáme ani v nich stopy zájmu o problematiku právní knihy (příspěvky Schubart-Fikentscherové zůstaly bez odezvy); srv. přehled Dřímalových prací v BMD 7, 1965, s. 292n.

55 Činí tak v často zde zmiňované odpovědi ministerstvu zahraničních věcí v Praze z 28. ledna 1939.

56 Spisovna AMB, i. č. 60 (krab. 5).

57 Srv. koncept z 5. ledna 1934 ve Spisovně AMB, i. č. 71 (krab. 5).

58 Srv. výše Spisovna AMB, i. č. 66

59 Odpověď na dopis byla hotova již 21. prosince 1935.

60 Ve zmíněné již zprávě Čs. stát. ústavu historickému v Praze z 5. ledna 1934 Dřímal mj. též uvádí, že na rok 1935 plánuje vydání katalogu svatojakubské knihovny, „který jest již v rukopise téměř hotov". Ať již byly Dřímalovy představy o formě katalogu jakékoliv, splnění takového úkolu v letech 1932—1933 (knihovna byla převzata v roce 1931) vyznívá naprosto nevěrohodně. Služební zaneprázdnění přesunovalo splnění tohoto úkolu pouze do oblasti soukromé vědecké práce a ta byla tehdy u Dřímala převážně pokryta prací na studii o notáři Janu Thabrarrovi (srv. výše). Přitom v ní zpracované knihy Thabrarrovy představovaly nepatrný zlomek celého souboru svatojakubské knihovny (čítajícího 125 rukopisů a 141 prvotisků). K zpracování katalogu chyběl ovšem Dřímalovi i základní pomocný aparát a navíc neměl s prací podobného druhu žádných zkušeností. K tomu je třeba též dodat, že jen povrchnímu posuzovateli by se mohlo jevit podobné zpřístupnění svatojakubské sbírky jako poměrně snadný úkol. Rozhodně i v tomto případě nešlo o nic jiného, než o Dřímalovu snahu pojistit si právo na vydání takového katalogu. Tento záměr byl pak zde živen ze dvou zdrojů: jednak to byla tehdejší Dřímalova studia problematiky notáře Thabrarra, jednak to byl původní požadavek svatojakubské fary, stanovený jako jedna z podmínek uložení knihovny v městském archivu, totiž zpřístupnit tento celek formou inventáře či katalogu. K vlastnímu zpracování katalogu ovšem Dřímal nepřistoupil ani v pozdější době, třebaže stále opakoval své prvotní tvrzení o takřka hotovém díle (srv. níže).

61 *Dějiny Brna 2* (Brno 1973), s. 139n. Komisařem-starostou města se stal 15. března 1939

brněnský nacista Oskar Judex, komisařským vedoucím archivu od 16. března JUDr. Kurt Erich Krampf.

62 Judexovu myšlenku, dát Hitlerovi nějaký zvláště cenný dar, fakticky konkretizoval tehdejší správce archivu, když mu jako svůj návrh předložil zmíněný rukopis. Ten pak také byl Hitlerovi prezentován jako nejcennější kulturní památka starého německého města Brna a jako jedna z předních památek německého městského práva vůbec. Srv. *Jahrbuch der Landeshauptstadt Brünn 1941/42,* Prag (1943), s. 128; Volksdeutsches Abendblatt ze 17. března 1939, s. 1—2.

63 DA 3, 1939, s. VIIn.

64 Ústav se tomuto rozhodnutí podřídil a počítal s tím, že po dobu války budou rukopisy zpřístupněny toliko ve fotokopiích. Z toho důvodu také pověřil svého pracovníka O. Menzela, aby při své archivní cestě do Vídně učinil zastávku v Brně a prohlédl zde v úvahu přicházející rukopisy (též v Zemském archivu). Srv. DA 4, 1940, s. VIIn; DA 5, 1941, s. VIIn; Spisovna AMB, i. č. 101 (krab. 7): dopis Heymannův z 22. února 1940 o zapůjčení rukopisů (v případě pochybností nechť se vrchní starosta spojí s prof. Wostrym, s nímž Heymann v této záležitosti koresponduje), odpověď Judexova z 2. března 1940, dopis Heymannův z 2. července 1940 o příjezdu dr. Menzela.

65 Srv. DA 5, 1941, s. VIIn.; Spisovna AMB, i. č. 101: fotokopie souhlasu Hitlerovy kanceláře z 5. listopadu 1940 a Himmlerovy kanceláře z 26. listopadu 1940; dopis Stengelův Judexovi z 13. prosince 1940, dopis říšského protektora z 15. ledna 1941 o odeslání rukopisu; výpůjční revers MGH (na 3 týdny, pro ofotografování); poté prodlužování lhůt až do 7. června 1941; dopis říšského protektora Judexovi ze 17. července 1941 o vrácení rukopisu a současně vybídnutí k jeho vyzvednutí.

66 DA 5, 1941, s. VIIn.; DA 6, 1943, s. IXn.

67 Jeho poválečné doznění fakticky představuje studie G. Schubart-Fikentscherové, *Römisches Recht im Brünner Schöffenbuch. Ein Beitrag zur Rezeptionsgeschichte,* ZRG GA 65, 1947, s. 86—176, rozpracovaná původně již v roce 1942.

68 Žádost o připuštění k habilitaci pro obor čs. dějin na filozofické fakultě v Brně předložil Dřímal krátce před zavřením českých vysokých škol; k habilitaci tak došlo až v listopadu 1945.

69 Srv. StR 21, 1982, s. 215—218; Právněhistorické studie 26, 1984, s. 289—290.

70 Srv. jeho studie *Římské právní prvky v právní knize brněnského písaře Jana,* Praha 1924, a *Ještě k římskoprávnímu obsahu brněnské právní knihy,* in: *Sborník žáků profesora Kaprasa,* Praha 1930, s. 39—49, i jeho shrnující výklad této problematiky v práci *Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren,* in: *Ius Romanum medii aevi, pars V, 11,* Mediolani 1975, s. 149—162. O dalších výsledcích srv. níže.

71 Srv. jeho zprávu Státnímu ústavu historickému v Praze z 29. ledna 1952 (její kopie v AMB).

72 Jediné přijatelné vysvětlení Dřímalova počínání lze spatřovat v tom, že alespoň takto chtěl zpomalit Boháčkův rychlý postup k dokončení komentáře a tím získat větší časový prostor pro svůj úkol. Jinak srv. k tomu pro ilustraci obdobný Dřímalův postoj k Vojtíškově žádosti (pocházející přibližně z téže doby) o pořízení fotokopií textu tzv. Otakarovského městského práva z rukopisu č. 1; V. Vojtíšek, *O tzv. Otakarovském městském právu pražském II.,* Zápisky katedry československých dějin a archivního studia, Praha 1956, č. 2, s. 19.

73 Dřímal byl v té době opět zaujat myšlenkou svého odchodu z archivu, tentokráte do nově zřizované brněnské pobočky Historického ústavu ČSAV.

74 Dřímal, *Archiv,* s. 136, pozn. 158.

75 Srv. např. jeho příspěvek *Koncepce vědecké činnosti Archivu města Brna v letech 1937 až 1984,* AČ 25, 1975, s. 10.

76 Také v jeho pozůstalosti nebyly o tom nalezeny žádné stopy.

77 Např. se zde nikdy nepřistoupilo k soustavné dokumentaci rukopisné tradice brněnského městského práva (přitom údajně hotový rukopis edice měl zachycovat všechny textové varianty těchto rukopisů!), neshromažďovala se obdobně k tomu účelu potřebná literatura apod.

78 Obdobně tomu bylo i v jiných případech, např. se tu opakovalo už předválečné nepravdivé tvrzení o takřka hotovém katalogu svatojakubské knihovny; srv. Dřímal, *Archiv,* s. 202. Týž charakter pak měla naposled Dřímalova zpráva ČSAV z 18. prosince 1974 o dokončení jeho textu pro I. svazek připravovaných velkých Dějin města Brna; srv. F. Zřídkaveselý, *Stav bádání o dějinách města Brna,* in: *Brno mezi městy střední Evropy,* Brno 1983, s. 31.

79 Jediným pozitivním výsledkem zůstalo torzo Boháčkových poznámek, údajně dochovaných v jeho písemné pozůstalosti v Archivu Čs. akademie věd v Praze (zatím však nedostupné).

80 Dřímal, *Koncepce vědecké činnosti,* s. 10.

81 Novým ředitelem Archivu města Brna se stal 15. července 1975 PhDr. František Zřídkaveselý, absolvent brněnského archivního studia (1957).

82 Zpracování edice je rozvrženo do tří dílů tak, že první obsáhne vstupní výklad o dosavadní ediční pozornosti a o koncepci nynější edice, pojednání o genezi a charakteru díla i jeho rukopisu, otisk textu s odpovídajícími textověkritickými poznámkami, v oddíle Přílohy pak otisk textů nejdůležitějších dochovaných pramenů ke genezi brněnské právní knihy, a konkordanci Rösslerovy edice s novým vydáním; náplní druhého dílu bude průvodní kritický komentář a třetí díl pak zahrne rejstříky, přehledy a seznamy.

83 To ostatně potvrzují stručné výpovědi: Dřímalova (*Koncepce vědecké činnosti,* s. 10) a Schubart-Fikentscherové (té však až poté, kdy se s kodexem seznámila; srv. *Römisches Recht,* s. 87). To, že tak nepostupoval již Rössler, má své hlavní příčiny v jeho odlišném názoru na postavení právní knihy notáře Jana v brněnské právní tradici (srv. výše).

84 *Uiber die ältesten Municipalrechte,* s. 87.

85 Je podán v závěru následujícího pojednání o genezi a charakteru brněnské právní knihy.

86 Záměry ostatních sice blíže neznáme, pohybovaly se však zřejmě v některých ohledech na obdobné úrovni. Stanovisko Dřímalovo a Boháčkovo lze ve srovnání s nimi označit jako extrémní.

87 *Koncepce vědecké činnosti,* s. 10.

88 *Deutsche Rechtsdenkmäler II,* s. LIV.

89 Boháček při předběžném a nepochybně spěšném koncipování svého záměru zjevně nedomýšlel detailně aspekty svých formulací. V té době ani neznal všechny formy tradice brněnské právní knihy, neznámá mu namnoze také zůstávala jejich konkrétní podoba a tím i nároky, nevěděl rovněž nic bližšího o Dřímalově koncepci. Jeho záměr vycházel z úrovně starších, tradičních znalostí dané látky i z představ o způsobu zpracování edice samé a jejího doprovodného aparátu. To fakticky znamenalo na jedné straně shrnutí, revizi a doplnění poznatků dosavadního bádání, na druhé straně pak (v kritickém aparátu u jediné edice) postižení vztahů a vlivů v té pramenné šíři, jak byla do té doby tradována, a na té úrovni, jak např. sám ve svých dřívějších pracích zpracoval římskoprávní prvky.

90 Tato skutečnost zaujme nejen proto, že se dotýká památky tak významné a dostupné, stojící vždy v popředí historického zájmu, která navíc schopností své výpovědi i širokým pramenným zázemím vytvářela relativně příznivé předpoklady k řešení základních otázek, nýbrž i z toho důvodu, že badatelé, kteří se v průběhu více než dvou století k dané problematice vyjadřovali, patřili vesměs k předním vědeckým autoritám své doby. Z toho je zjevné, že tu nemůže jít o pouhou souhru nepříznivých nahodilostí, nýbrž o určitý symptom. Přehlížíme-li dosavadní historiografii brněnské právní knihy, nemůže nám uniknout jeden její podstatný rys: příznivé kvantitativní i kvalitativní předpoklady tu nemají odpovídající paralelu v úrovni realizovaného badatelského přístupu k daným otázkám a k problematice právní knihy vůbec. Především se právní kniha prakticky nikdy nestala předmětem soustavného badatelského zájmu. Nanejvýše to byla pozornost dílčí, okrajová a příležitostná. Přesto se i tito příležitostní badatelé vyjadřovali k otázkám zásadní povahy. Namnoze tu zcela mechanicky přejímali staré názory i s jejich omyly. Nezřídka však přinášeli i vlastní konstrukce, vesměs chvatně budované a často nerespektující ani to, co porůznu již bylo k tématu sneseno. V dalším výkladu budeme mít dostatek příležitostí se o tom přesvědčit.

91 O ní naposled podrobně pojednal V. Vaněček ve studii *Bartolovská pověst v Čechách,* Právněhistorické studie 6, 1960, s. 17—38 (rozpracování původně italsky přednesené přednášky *La legenda di Bartolo in Boemia,* otištěné v: *Bartolo di Sassoferrato I,* s. 371—393).

92 Srv. k tomu J. Klabouch, *Osvícenské právní nauky v českých zemích,* Praha 1958, s. 92n; Vaněček, *Bartolovská pověst,* s. 31n.

93 Z vlastních spisů Balbínových sehrál tehdy důležitou roli v tomto směru *Vita venerabilis Arnesti (vulgò Ernesti), primi archiepiscopi Pragensis...,* Pragae 1664. Obdobný podíl měla též jen o něco mladší publikace pražské univerzity (M. X. Volckman — G. Weiss) *Gloria Universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis,* Pragae 1672.

94 Počátek jejího konce se tu pojí k dílu F. M. Pelcla o Karlu IV; srv. *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen II.,* Prag 1781, s. 463. U řady autorů však přetrvává hluboko do 19. stol; srv. např. J. Jungmann, *Historie literatury české, 2. vyd.,* Praha 1849, s. 21.

95 J. Jireček, *Práva městská království Českého a markrabství Moravského spolu s krátkou jich Sumou od M. Pavla Krystyana z Koldína,* Praha 1876; srv. též F. Hoffmann, *Rozšíření Koldínových Práv městských v českých, německých a latinských podobách,* StR 18, 1979, s. 49n.

96 *Vita Arnesti*, s. 165; *Bohemia docta* (ed. Ungar 1778), s. 209.

97 Srv. pojednání W. X. Neumanna *Episodion historicum iurium Boemicorum originem et progressum exponens*, s. 75—77, vloženém do disertace C. C. Debra *De commissionibus et commissarris authoritate publica deputatis* z roku 1739.

98 Srv. např. J. K. Schambogen, *Lectiones publicae in Divi Iustiniani Institutionum iuris quatuor libros compositae et in Universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis Magnae Aulae Carolinae auditorio iuridico datae*, Pragae 1676 (celkem až do roku 1767 devět vydání, ostatní již s titulem *Praelectiones*), s. 12; *Manuductio ad praxim iuridicam tam apud superiores quam inferiores instantias in regno Bohemiae*, Pragae 1729, s. 6; J. Azzoni, *Collegia iuridico-practica seu expositio praxeos iudiciariae praecipue boemicae tam in causis civilibus quam criminalibus I.* (1740), s. 13.

99 F. J. Gross, *Einleitung zu den practischen Vorlesungen*, Prag 1777, s. 26.

100 *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae I.*, 1775, s. 27—50: *Decisiones Casuum forensium secundum Ius municipale Moravicum.* Voigt v ní prakticky toliko shrnul a obšírněji rozvedl přežívající pojetí dosavadního bádání. Zdůraznil především, že základem právní knihy jsou sentence v případech, které se z různých míst Moravy, Čech, Slezska a Uher dostaly k rozhodnutí k nejvyššímu tribunálu do Brna, a že k jejímu sestavení došlo z vnějšího podnětu prací neznámého autora. Dále pak popsal systém uspořádání látky, pokusil se uvést důvody pro vznik díla v době Karlově a v závěru se též zmínil o závislosti Brikcího Práv na těchto Právech moravských.

101 *Ueber den Geist der Böhmischen Gesetze in den verschieden Zeitaltern*, Dresden 1788, s. 132n.

102 *Uiber die ältesten Municipalrechte der königl. Stadt Brünn und dessen Bezirks. Nach einem Codex aus dem vierzehnten Jahrhundert. Mit beigefügten litterärischen, historischen und juristischen Anmerkungen über die ursprüngliche Sammlung der alten Gesetze, ihre Quellen und Fortpflanzung, Sitten, Gewohnheiten, Justizpflege und Sprache etc. im Markgrafthume Mähren*, Olmütz 1788; předtím neúplně otištěno v Abh. d. Böhm. Ges. d. Wiss. Th. III, 1787, Abt. II, s. 73—155 pod názvem *Versuch über die ältesten Municipalrechte im Markgrafthum Mähren.*

103 Nehledě k tomu, že tak mohl učiniti prostřednictvím Habrichovým, měl sám cestu k těmto pramenům všestranně usnadněnu. Správa města by jistě nečinila žádné překážky, když mu již jednou umožnila přístup (s Habrichem k prohlídce rukopisů) a navíc mu dokonce zapůjčila rukopis právní knihy ke studiu do Olomouce (srv. *Uiber die ältesten Municipalrechte*, s. 1—5). S městskými knihami a rukopisy se Monse již dříve sám seznámil, měl jejich stručný soupis a navíc tu byl k dispozici i soupis Habrichův; srv. Dřímal, *Archiv města Brna*, s. 127.

104 Listinu brněnského rychtáře, purkmistra a přísežných z 9. srpna 1356 (RBM VI, č. 421; CDM IX, č. 31) v edici Melchiora Goldasta *De Regni Bohemiae iuribus et privilegiis tomi II*, Francofurti a. M. 1719, *tom. I.* (cura J. H. Schminckii), *Supplementum actorum publicorum ex Balbino, quae in hac collectione Goldastiana desiderabantur*, s. 316.

105 Tato nesmyslná konstrukce byla výsledkem Monseovy neznalosti a povrchnosti. Vlastní podnět k ní mu dal prvotisk tohoto díla (jehož prostřednictvím teprve vůbec zvěděl o existenci spisu), vytištěný roku 1488 v Brně. Zaujalo ho, že v Brně došlo k vydání knihy takového zaměření. Okamžitě vedl paralelu k prvotisku brněnské právní knihy a v obojím pak viděl přesvědčivé doklady stálého zájmu města Brna o pěstování práva. Prvotisk z roku 1488 chápal jako výraz snahy brněnské městské rady poskytnout právní praxi vhodnou pomůcku a na základě pouhé zmínky jména „Johannes" (bez ohledu na zcela odlišné a jím samým také zaznamenané spojení) byl přesvědčen, že tento záměr realizovala publikací díla svého dřívějšího významného notáře. Autorem tištěného díla je ve skutečnosti Johannes Jacobus Canis (+ ca 1490), profesor práva v Padově. O prvotisku srv. blíže V. Dokoupil, *Počátky brněnského knihtisku. Prvotisky*, Brno 1974, s. 79—80, resp. též 45—46.

106 O tom svědčí už Rösslerův úvod k jeho edici. V podstatě až Čelakovský *(Brněnské právní rukopisy)* shromáždil větší množství užitečných dat. Avšak teprve Bretholz *(Gesch. d. Stadt Brünn)* vytvořil ucelenější obraz Janovy působnosti v Brně. Z pozdějších badatelů pak jeho závěry doplnil a poopravil zejména Mendl *(Knihy počtů města Brna).*

107 *Das alte und neue Recht Mährens und Schlesiens k. k. österr. Antheils, nach der Ordnung des bürgerlichen Gesetzbuches bearbeitet I, 1* (Brünn 1818), s. 26.

108 Byla to Lectura arboris consanguinitatis et affinitatis s připojenými vyobrazeními příslušných schémat. Texty připojil z věcných důvodů do svého rukopisu právní knihy (AMB, rkp. č. 5 z roku 1446) již brněnský písař Václav z Jihlavy a pod vlivem této tradice se dostaly i do

prvotisku. Pro Lukscheho postup je příznačné, že mu při dané identifikaci nevadil ani zjevný anachronismus — sám kladl (rovněž bez důvodů a v rozporu s Monseem) vznik právní knihy do doby kolem roku 1350 (s. 42), tudíž fakticky po smrti (1348) údajného autora.

109 V rámci práce *Zur Kenntnis altdeutscher Handschriften und zur Geschichte altdeutscher Litteratur und Kunst*, ZfB 8, 1891, s. 156n.; záhy vyšlo též knižně: *Vom Mittelalter zur Reformation. Forschungen zur Geschichte der deutschen Bildung*, Halle 1893.

110 Bylo tomu tak i v samém Brně, dokonce u příležitosti speciální výstavy, na jejíž přípravě se významně spolupodílel Bretholz; srv. *Katalog der Buch-Ausstellung*, Brünn 1898, s. 49, č. 329.

111 Za svého pobytu v Brně v srpnu 1898 studoval Bretholzovým zprostředkováním z městského archivu mj. rukopisy č. 1, 2, 5, 14, 39; srv. Spisovna AMB, i. č. 20, zápis č. 58 za léta 1896—1898.

112 Deutsche Literaturzeitung 1898, s. 1958n.

113 Srv. ještě *Vom Mittelalter zur Reformation V* (Berlin 1926), s. 4, pozn. 1.

114 *Johannes von Gelnhausen*, ZVGMS 7, 1903, s. 30n. To, že nepůsobily kritické připomínky české literatury, nepřekvapuje; srv. J. Čelakovský, *Mistr Jan z Gelnhausen a staré městské knihy Jihlavské*, ČČM 72, 1898, s. 495—6, resp. F. Tadra v MIÖG 20, 1899, s. 100—105 či J. B. Novák v ČČH 7, 1901, s. 215.

115 Srv. např. R. Schröder — E. Künsberg, *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte*, 6. vyd., Berlin—Leipzig 1922, s. 756—7. Z podstatně mladších příruček srv. např. ještě H. Conrad, *Deutsche Rechtsgeschichte I.*, Karlsruhe 1962, s. 357 (Jan z Gelnhausen, kolem roku 1350).

116 Srv. např. povrchní kompilační práci (plnou omylů a často zcela nesmyslných tvrzení) G. Juritsche, *Die Deutschen und ihre Rechte in Böhmen und Mähren im XIII. und XIV. Jh.*, Leipzig—Wien 1905 (o právní knize hlavně s. 159). Z českých prací např. ještě *Dějepis výtvarného umění v Čechách I.*, Praha 1931, s. 273, když charakterizoval iluminaci rukopisu (č. 2) brněnské právní knihy, čerpal z díla A. Prokopa, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung II* (Wien 1904), s. 638 a přejal též jeho údaje o stáří i autorství díla.

117 To platí např. o širokém okruhu Bretholzova vlivu, kde byl uznávanou autoritou. Je zajisté obzvlášť paradoxní, že se s projevy této tradice setkáváme i na stránkách ZVGMS, kde byla Bretholzova studie původně otištěna a kde měl Bretholz významné postavení.

118 Je pozoruhodné, jak byly tyto myšlenky (mnohdy zastřeně prezentované v ryze odborném rouše) ještě po první světové válce následovány a navíc též dovozovány i v kruzích, jež na zmíněných tendencích nebyly vůbec zainteresovány.

119 Je příznačné, že se s nimi setkáváme velmi záhy (a navíc ve vyhraněné a zcela otevřené podobě) v sudetoněmecké literární produkci. Srv. např. O. Meister, *Emil Franz Rössler (nebst einigen Bemerkungen über das Brünner Rechtsbuch des Johann von Gelnhausen)*, ZVGMS 30, 1928, s. 229n., využívající odborného tématu k propagování nacionalistických a rasistických názorů při hodnocení historických jevů a obracející se mj. výslovně i proti dřívějším „deformacím" původu a charakteru brněnské právní knihy: „Später haben einheimische Romanisten den deutschen Gehalt des Buches durch wälsche Glossen und Exkurse verderben wollen und im 18. Jh. hielt es dann glücklich für eine romanistische Schöpfung und sprach von „Brünner Pandekten". Ja, man vergaß schließlich des deutschen Johannes und wollte die Ehre der Verfasserschaft einem Ausländer zugestehen."

120 Srv. výše v souvislosti s edičním projektem MGH. Proto také Schubart-Fikentscherová ve svých tehdejších studiích nesměla nikdy opomenout zdůraznit německý charakter díla. A tak zcela v duchu této koncepce musela vyznít i její speciální studie *Römisches Recht im Brünner Schöffenbuch* (zpracovaná za války a publikovaná krátce po ní).

121 Po Bretholzovi *(Geschichte)* tu patří hlavní zásluha Mendlovi *(Knihy počtů).*

122 *Deutsche Rechtsdenkmäler II*, s. XLIII; srv. Mendl, *Knihy počtů*, s. 207

123 Monse, *Uiber die ältesten Municipalrechte*, s. 111—112.

124 Je to další doklad o tom, že Rössler sice Monseho práci citoval, blíže se s ní však neseznámil.

125 Tak např. H. Jirečkovi, *Právnický život v Čechách a na Moravě*, Praha—Brno 1903, s. 93 (který datoval vznik rukopisu do doby před rokem 1360 a údaj berní knihy spojoval se vznikem rkp. č. 1) nebo těsně před druhou světovou válkou Schubart-Fikentscherové, *Römisches Recht*, s. 88.

126 *Knihy počtů*, s. 39. Učinil tak ovšem toliko v okrajové poznámce, která opět většině badatelů unikala. Dá se říci, že v české literatuře se datování po roce 1355 běžněji užívá až od vydání katalogu výstavy *Moravská knižní malba XI. až XVI. stol.*, Brno 1955 (popis rukopisu na

s. 29 pod č. 37), resp. od šířeji známého Dřímalova průvodce po fondech brněnského městského archivu (*Archiv města Brna*, Praha 1956, s. 136—137).

127 Tak již zmínění H. Jireček a Schubart-Fikentscherová; srv. též A. Zycha, *Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau II.* (Berlin 1900), s. VI, zařazující vznik rkp. č. 1 do poloviny 14. stol.

128 *Einflüsse*, s. 151.

129 Možnosti podobného spojení odporuje povaha prací skrývající se za účetním zápisem a celá geneze právní knihy a jejího rukopisu (kterou se ovšem Boháček nezabýval a nemohl ji tudíž znát). Brání tomu však i to, že ani jádro právní knihy nebylo v té době ještě hotovo, jak o tom svědčí pozdější právní případy, z nichž na některé již upozornili Bretholz a Schubart-Fikentscherová (což Boháček přehlédl, srv. níže).

130 Srv. níže přehled privilegií.

131 To platí hlavně o pamětní knize se zápisy z let 1343—1376 (—1379) (rkp. č. 39) a berní knize 1343—1360 (rkp. č. 14) včetně berního rejstříku 1348—1349 (rkp. č. 16); o nich podrobněji níže.

132 Podrobně jsou všechny tyto případy (a další jim podobné) doloženy v průvodním Komentáři.

133 O ní blíže v další části výkladu.

134 Celý případ podrobně vylíčil již Bretholz, *Gesch. d. Stadt Brünn I.*, s. 351—353; z právního hlediska srv. jednak Boháček, *Římské právní prvky*, s. 25—26, resp. *Einflüsse*, s. 115, 155, zejména však Schubart-Fikentscherová, *Eherecht* (na četných místech, podle rejstříku), resp. *Römisches Recht*, s. 116 aj. Blíže v. Komentář.

135 Základní význam tu má zápis určité fáze sporu v pamětní knize (rkp. č. 39) na f. 162v z počátku roku 1353 (jen úvodní část zápisu, navíc nezvyklým zde způsobem mřežovaná, následující list s dokončením textu byl vytržen!), na což upozornil již Bretholz, *Gesch. d. Stadt Brünn I.*, s. 352 a podle něho Schubart-Fikentscherová, *Eherecht*, s. 192, později též *Römisches Recht*, s. 116. Důležitý je též zápis v rubrice výdajů z lozunků za rok 1353 (Item, cum iurati frequenter convenerunt racione carnificum et racione Georii Ferrei, debiberunt in rivola 35 gr.), poslední to zmínka o Ferreovi v těchto knihách vůbec (za rok 1353 již lozunk neplatil!); Mendl, *Knihy počtů*, s. 208. Srv. dále též Komentář.

136 Je zarážející, že z tohoto dávno zjištěného faktu nebyly badateli vyvozeny patřičné důsledky pro datování vzniku právní knihy. Paradoxně zajisté působí, když Schubart-Fikentscherová, *Eherecht* (z roku 1935!) na s. 192 dokládá existenci sporu v první polovině roku 1353 a v úvodu téže práce (s. 7) opakuje staré zdůvodnění napsání rukopisu v roce 1353, kterého se ještě přidržuje roku 1937 (*Brünner Schöffenbuch*, s. 457), aby terpve v *Römisches Recht*, s. 87—88, 116 byla přivedena k datování po roku 1353. Nepochopitelný je ovšem v této věci postoj Boháčkův. Pomineme-li, že se v práci *Římské právní prvky* (z roku 1924) zcela mechanicky ještě přidržel tehdy běžné datace (s. 3), třebaže už měl nejméně tytéž možnosti jako o deset let později Schubart-Fikentscherová, nemůžeme již omluvit povrchnost jeho postupu tam, kde se přímo vyjadřuje k časovému zařazení uvedeného sporu (*Einflüsse*, s. 115: „aus der Zeit um 1350"). To totiž bylo již v době, kdy měl k dispozici nejen Bretholzovy údaje, nýbrž i práce Schubart-Fikentscherové, Mendlovu edici Knih počtů a kdy bylo navíc běžně známé, že rukopis byl dokončen po roce 1355, jak ostatně sám uvádí (*Einflüsse*, s. 151; srv., jak se i tu nechce vzdát původní datace 1353, třebaže tentokráte jako doby vzniku prvopisu!).

137 Srv. č. 508. Podrobné vylíčení případu podal opět již Bretholz, *Geschichte*, s. 349—350.

138 Mendl, *Knihy počtů*, s. 222, resp. 228; rkp. č. 39, f. 309v.

139 Srv. níže přílohu IV. Její text se dochoval v opise v rukopisu vídeňské Národní knihovny Cod. lat. 12472, f. 234r—236r, tudíž v rukopisu, který Rössler učinil základem své edice brněnské právní knihy (označen u něho jako rukopis H; srv. s. XLIII—XLIV, resp. LIII—LIV). To způsobilo, že tato závažná písemnost vesměs unikala pozornosti badatelů a zůstala také fakticky nevyužita. Je ovšem zcela nepochopitelné, že jí nevěnovali patřičnou pozornost Rössler a Schubart-Fikentscherová, badatelé, kteří rukopis v rámci přípravných prací k uvedené edici podrobně studovali. Rössler ji vůbec přešel bez povšimnutí. Schubart-Fikentscherová, která navíc věnovala rukopisu zvláštní studii (*Neue Fälle zum Brünner Recht*, DA 3, 1939, s. 430n.) a otiskla z něho celou řadu dokladů, ji sice v popisu zaznamenala, ovšem způsobem, který jednoznačně svědčí o tom, že text vůbec nečetla (obsah postihla podle marginálních hesel a za vydavatele označila markraběte Jana, jehož jméno je uvedeno v datovací formuli).

140 Srv. níže odd. Přílohy, č. II, E 22.

141 Srv. ostatně k tomu Komentář u č. 271.

142 O charakteru této iniciály, jejím postavením v systému výzdoby rukopisu a odtud pak též o jejím dokumentárním významu pro autorství srv. blíže v závěrečném rozboru kodexu.

143 Ve vyobrazeních rychtáře ovšem i to chybí; srv. iniciálu na f. 6ra (městský rychtář sedící na soudě), f. 89va (složení přísahy před rychtářem, nápis NON PERIVRABIS), f. 103ra (rychtář na soudcovské stolici); srv. k tomu též iniciálu na f. 104va (městská rada, nápis CONSILIVM).

144 Mendl, *Knihy počtů, Edice*, s. 1.

145 Jindřichův dům ve Veselé ulici (platea Letorum) vlastní již na počátku roku 1343 brněnský měšťan Jan z Ronberku; k této návaznosti (a dalším držitelům) srv. v pamětní knize (rkp. č. 39) ff. 108r—v, 264r, 47v, 50v (Mendl, *Knihy počtů, Úvod*, s. 77, 136); srv. též sbírku roku 1343, Mendl, *Knihy počtů, Edice*, s. 4. Na druhé straně notářův bratr Bedřich (Fritsho) ještě na podzim roku 1344 vyřizuje jednu z testamentárních záležitostí Jindřichových; srv. pamětní knihu (rkp. č. 39), f. 239r k 1. září 1344. Jinak veškeré majetkové záležitosti Jindřichovy byly zaznamenány ve starší, dnes již nedochované pamětní knize (novou založil notář Jan v roce 1343).

146 Srv. pamětní knihu (rkp. č. 39), f. 193r (zápis s datem 30. září 1359): Hainricus Fuchs emit a Petro dicto Dreimeil illas duas marcas census... quas ipse prius Iohanni, notario civitatis pie recordacionis, censuaverat.

147 Pamětní kniha (rkp. č. 39), f. 312r (zápis s datem 1. března 1358): ... coram ... et me Iohanne, scriptore civitatis.

148 Pamětní kniha (rkp. č. 39), f. 192r (zápis s datem 28. ledna 1359): ... coram ... et me Iacobo notario.

149 Boháček, *Einflüsse des röm. Rechts*, s. 152, sice vyslovil domněnku, že byl s největší pravděpodobností Brňanem, ovšem aniž by sám uvedl důvody a aniž by je také obsahovaly Mendlovy výklady (*Knihy počtů, Úvod*, s. 20n.), na něž v této spojitosti odkazuje.

150 Během celého Janova působení v úřadě městského notáře nenajdeme jediný konkrétní údaj o existenci jeho rodiny či příbuzenstva. Takovým dokladem není ani formulace zápisu v pamětní knize (rkp. č. 39), f. 293v (s datem 23. února 1353): ... censuabunt Iohanni, scriptori civitatis, et suis annuatim marcam grossorum; „suis" se tu vztahuje na případné Janovy nástupce v držení platu (tj. „successoribus"). Vzhledem k množství podrobných zpráv o obyvatelstvu Brna té doby v dochovaných brněnských písemnostech i vzhledem k řadě konkrétních zápisů o Janových majetkových záležitostech je tu podíl náhody prakticky zcela vyloučen.

151 Nasvědčuje tomu nejen sama skutečnost, že si teprve po svém nástupu zakupuje v Brně dům (v němž žil — jak uvidíme — až do své smrti), nýbrž spíše to, že v početných a podrobných údajích o majetkových poměrech v Brně chybí sebemenší náznak Janových dřívějších majetkových vztahů k Brnu (jakož vůbec absence zpráv o jeho dřívějším pobytu v Brně).

152 Na to poukázal již Mendl, *Knihy počtů, Úvod*, s. 46—48. Dokládají to zejména jak jeho vlastnoruční zápisy, tak celý text právní knihy, který Jan alespoň v konceptu nepochybně sám redigoval.

153 Přehledně o tomto dění Bretholz, *Gesch. der Stadt Brünn I.*, s. 406—411. Srv. k tomu též výdaje z městské sbírky pro daná léta u Mendla, *Knihy počtů*, s. 14n.

154 Bretholz, *Gesch. der Stadt Brünn I.*, s. 359—360.

155 Průběh tohoto sporu podrobně vylíčil Bretholz, *Gesch. der Stadt Brünn I.*, s. 110—114.

156 Na tyto skutečnosti dosti podrobně upozornil již Mendl v *Úvodu* ke své edici *Knihy počtů města Brna z let 1343—1365*. Tento problém, významný i po mnoha jiných stránkách, si zaslouží detailní zpracování, čemuž bude věnována pozornost v jiné souvislosti.

157 Příprava nové městské sbírky (a v té spojitosti uzavření sbírky předchozí) byla asi prvním velkým úkolem notáře Jana po jeho nástupu (srv. výše dobu Janova nástupu v Brně). Při této příležitosti se zřejmě zamýšlel nad stavem dosud užívaných písemností i nad potřebami jejich doplnění a dospěl předběžně k určitému rozhodnutí. K vlastní realizaci pak mohl přistoupit až poté, kdy došlo k uzavření této (jeho první) sbírky, tj. někdy kolem přelomu let 1343—1344.

158 Existenci těchto rejstříků před Janovým nástupem v Brně lze nejen oprávněně předpokládat, nýbrž ji přímo dokládá sám Jan smyslem svého úvodního výkladu k nové knize (srv. níže). Žádný z těchto rejstříků se nedochoval, podobně jako se ztratila většina rejstříků z Janova funkčního období či z mladší doby; k tomu srv. Mendl, *Knihy počtů, Úvod;* Dřímal, *Archiv*, s. 138—139; Nový, *Městské knihy*, s. 41n.

159 K tomu docházelo poměrně velice často. Jednak z podnětu samého panovníka, jednak též na základě námitek městské rady proti nadměrnému finančnímu zatěžování města panovníkem.

Městská sbírka byla důležitou — i když ne jedinou — složkou finančního hospodaření města. Základ pro stanovení jejího celkového rozsahu (a tudíž i výše zdanění jednotlivých poplatníků) představovala jednak výše panovníkem požadované berně, dále jiné finanční nároky panovníkovy, starší dluhy města, jeho nové výdaje apod. Městská sbírka od svého rozvržení až po konečné vyúčtování poskytovala tudíž panovníkovi důležitý pohled na úroveň finančního hospodářství města a byla tak vhodným podkladem pro jakákoliv jednání v tomto směru.

160 První z těchto důvodů a nesporně hlavní uvádí Jan výslovně v záhlavním výkladu o smyslu nové knihy (rkp. č. 14, f. 2r): „In presenti libro notantur collecte et exacciones, date per cives Brunnenses, et distribucio earundem incipiendo ab anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo tercio; et debent pro cauto collecte huiusmodi per scriptorem civitatis processu temporis in hoc libro secundum nomina personarum specialiter scribi, quia si occureret, quod racio collectarum coram principibus esset redenda, tediosum esset pro percepcione et distribucione cuiuslibet collecte librum transcurrere specialem." Rozbor knihy a její edici podává Mendl, *Knihy počtů.* V knize pokračoval ještě Janův přímý nástupce, městský notář Jakub (poslední sbírka zde zaznamenaná je z roku 1360).

Oprávněnost předpokladu, že i druhý důvod byl tu brán v úvahu, vyplývá ze zmíněného již nebezpečí ztráty či poškození rejstříků, které do té doby tvořily jediný doklad o sbírce. Ostatně srv. k tomu, jak právě z těchto příčin a jistě na základě neblahých zkušeností je později zdůvodňováno pořízení jiné knihy (rkp. č. 15, f. 1r): „In presenti volumine annotantur solum raciones collectarum et camere tam in perceptis quam in distributis pro cautela, ut si forsan registra in sessione conscripta amitterentur, laniarentur vel quovismodo alienarentur, quod saltem hic summatim per certas raciones in prompto habeantur." K této knize srv. popis u Mendla, *Knihy počtů, Úvod,* s. 150n., resp. též Dřímal či Nový, jako výše.

161 AMB, rkp. č. 39. Z dosavadních výkladů o této knize srv. na tomto místě alespoň Mendl, *Knihy počtů,* s. 18—20 a Dřímal, *Archiv,* s. 151, resp. k popisu Nový, *Městské knihy,* s. 46, č. 40.

162 Tato kniha se nám nedochovala. Její existenci bezpečně dokládají četné zápisy v Janově knize, které odkazují na záznamy této starší knihy (liber antiquus, antiquum registrum). Nejstarší z takto zmiňovaných záznamů sahá k datu 3. července 1332, vlastní počátky této knihy však byly nepochybně starší a souvisejí zřejmě s nástupem notáře Jindřicha v Brně.

163 Ze zmíněných již odkazů na záznamy starší knihy je patrné, že její zaměření mělo v zásadě týž charakter, jaký Jan vymezil pro novou knihu v záhlavním nadpisu (f. 1r): „In presenti libro notantur census et acta civium Brunnensium, quantum ad hereditatum vendiciones, obligaciones et resignaciones ac modos alios seu facta et causas, que et quas, ne per oblivionem in dubium veniant, scribi convenit et signari."

164 Byl to obdobný systém, který v 15. stol. charakterizoval Prokop, písař Nového Města pražského, ve své příručce *Praxis cancellariae* (vyd. F. Mareš, Praha 1908, s. 15—16) následovně: „In multis enim civitatibus et opidis iuxta ordinem alphabeti registratur, sic ut A continent testamenta, obligaciones, dotalicia, uniones et cetera negocia, que autenticum respiciunt, nomina personarum ab A incipiencium... B vero personarum nomina a B incipiencium... et ceteris litteris etc." K rozšíření abecedního systému v městských kancelářích v českých zemích srv. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška,* Praha 1953, s. 90—91.

165 Její charakter byl již výše naznačen a bude ještě v dalším výkladu blíže objasněn.

166 Na tuto skutečnost upozornil již Rössler, *Deutsche Rechtsdenkmäler II.,* s. XLI—XLII.

167 Svědčí o tom právě zmíněné odkazy v některých mladších rukopisech, u nichž se lokace příslušného textu určuje jeho pořadím v rámci daného roku; srv. např. R 410: „Require supra in sentencia, que sequitur XXIIII° anno XLVIII°; et in sentencia, que sequitur nonam anno XLVIII°; et in sentencia octava anno XLIIII°; et in sentencia V^a^ anno 43." Boháček, *Einflüsse,* s. 152, tu přichází se zcela ojedinělou a podivuhodně scestnou myšlenkou, že notář Jan založil asi už tuto knihu na témž abecedním principu, jaký později použil u své právní knihy. Boháčkovi zřejmě unikly údaje již u Rösslera uvedené, hlavně se však dal strhnout svou konstrukcí (rovněž nesprávnou, jak bude ještě ukázáno) o významu abecedního systému v Janově úřední praxi a konkrétní důsledky svého scestného závěru pro praktické vedení takto založené knihy již nedomýšlel.

168 Je tomu tak díky právní knize, v níž máme dochovánu značnou část zápisů ztracené knihy v původním znění. O rozsahu a úrovni tohoto dochování bude pojednáno níže v souvislosti s charakteristikou Janova postupu zpracování právní knihy na základě použitých pramenů a v jednotlivostech též bude uvedeno na příslušných místech v Komentáři.

169 Tento letopočet je nejstarší, který můžeme zjistit, jak v okruhu případů zaznamenaných v právní knize, tak i ve zmíněných odkazech na původní zápisy knihy sentencí. Pozdější

uživatelé knihy sentencí připojili letopočet 1343 k úvodnímu případu (1), jak zaznamenávají některé mladší rukopisy právní knihy (srv. blíže Komentář). To ostatně potvrzují samy okolnosti založení knihy sentencí.

170 Tabulae iudiciariae jsou jako starobylé zařízení výslovně zmiňovány též v právní knize (422).

171 Srv. jeho *Gesch. der Stadt Brünn I.,* s. 248, 393—394, 423—424, příloha č. IX.

172 Přes veškeré úsilí pracovníků městského archivu se zatím nepodařilo list najít. Nelze také říci, zda vůbec došlo ke ztrátě či kdy k ní asi došlo (v souvislosti se stěhováním archivu za druhé světové války?). Záhadné je Dřímalovo mlčení k této otázce, ačkoliv k ní měl zaujmout stanovisko ve své práci *Brněnské městské knihy, právo a listiny za písaře Jana z Gelnhausen,* s. 109n. (zejména od s. 121, kde se zabývá problematikou knihy privilegií a statut). Jedině možné vysvětlení je, že Dřímal se už dlouho či vůbec nikdy nesetkal s tímto zlomkem a Bretholzovu zprávu o něm neznal. Jinak by totiž Dřímal musel k tomuto zlomku zaujmout nějaké stanovisko, ať již pozitivní, či negativní, a v obou případech by tak nepochybně rád učinil.

173 Na listě byl nejdříve dokončen text statut pro lékaře a lékárníky (otiskl Bretholz, *Gesch. der Stadt Brünn I.,* příloha IX.) a dále následovaly opisy privilegií krále Jana z 1. ledna 1321 a 24. února 1333 a uherského krále Karla Roberta z 6. ledna 1336.

174 Tím by se také vysvětlovala disproporce mezi původní hojností výskytu těchto knih a nynějším skrovným stavem jejich dochování.

175 V častěji již citované právní informaci pro Uherský Brod.

176 Mendl, *Knihy počtů, Edice,* s. 152.

177 Pergamenový svazek zřetelně ukazuje v rámci městského knihovnictví na okruh právních knih. Na vlastní právní knihu (rkp. č. 2) nebylo tehdy ani pomyšlení, rovněž tak na rkp. č. 1, resp. jeho doplněk (srv. níže). Jedinou aktuální knihou v této sféře byla vskutku kniha privilegií, jejímuž obsahu a významu nadto i zmíněné označení dobře odpovídá.

178 Srv. Dřímal, *Brněnské městské knihy... za písaře Jana z Gelnhausen,* s. 122, 124.

179 Když si pořizoval vlastní přehled brněnských privilegií (v nynějším rkp. č. 40), vycházel z jejich opisu v Právní knize (rkp. č. 2). Na to poukázal již Dřímal, *Brněnské městské knihy... za písaře Jana z Gelnhausen,* s. 126.

180 O těchto otázkách podrobně pojedná práce, která se bude zabývat problematikou brněnské právní knihy po Janově smrti až do doby Jana z Gelnhausen včetně.

181 Rukopis uvedl do literatury E. F. Rössler v práci *Ueber die Bedeutung und Behandlung der Geschichte des Rechts in Österreich,* Prag 1847, v jejíž příloze otiskl (s. IX—XXVII) jeden z jeho textů (tzv. Otakarovo městské právo). Od té doby se rukopis stal předmětem časté pozornosti i hlubšího zájmu, a to vzhledem k rozmanitému a v mnoha ohledech významnému obsahu. Nejsoustavnější kodikologické poznámky přinesl L. Rockinger, *Berichte über die Untersuchung von Handschriften des sogenannten Schwabenspiegels,* SB Akad. Wien, Bd. 75, 1873, s. 64n., uměleckohistorické zhodnocení *Moravská knižní malba XI. až XVI. století,* Brno 1955, s. 21, č. 22, celkový přehled obsahu pak Rössler, *Deutsche Rechtsdenkmäler II.,* s. CXXVIII—CXXXI a Čelakovský, *O právních rukopisech města Brna,* s. 502—503.

182 Textová hodnota záznamů cizích práv v brněnském rukopise byla podrobněji zkoumána toliko u Švábského zrcadla (srv. výše uvedenou Rockingerovu práci) a Jihlavského práva horního (srv. A. Zycha, *Das böhmische Bergrecht des Mittelalters auf Grundlage des Bergrechts von Iglau, I. Bd.,* Berlin 1900, s. 78; *II. Bd.,* s. XXXVIII, 18n.), rámcově pak u tzv. Otakarova městského práva (srv. F. Hoffmann — J. Štěpán, *K „záhadě" Otakarových práv,* StR 24, 1985, s. 71n. a tam uvedenou literaturu).

183 Na podíl těchto dvou písařů poukázal již Rockinger, *c. d.,* s. 66n. Rozdílný charakter jejich práce dokládal dále též poukazem na drobné iniciály v záhlaví jednotlivých článků (u A střídání červených a zelených, u B červených a modrých iniciál, v závěrečných dvou složkách jen červené iniciály) a na jazykovou stránku jimi napsaných textů (A v nářečí „oberdeutsch", B „mitteldeutsch").

184 Tak ještě F. Hoffmann a J. Štěpán v práci *K „záhadě" Otakarových práv,* StR 24, 1985, s. 73—74, považující v souladu s Dřímalem (*Dějiny města Brna I.,* Brno 1969, s. 68) vznik kodexu za dílo tehdejšího městského písaře Jindřicha. Především zásluhou Rösslera a Čelakovského ve starší době, resp. Dřímala a Boháčka v době novější se toto zařazení stalo běžným v domácí i zahraniční literatuře. Nechyběly ovšem názory zpochybňující toto datování a posunující je až do poloviny 14. stol.; srv. Jireček, *Právnický život,* s. 93, resp. Zycha, *Das böhmische Bergrecht II.,* s. VI. Rössler sám kladl do doby kolem roku 1331 toliko vznik nejmladších částí (tj. naší části II.), kdežto zápis starších částí (tj. v části I.) posunoval o několik desetiletí do minulosti (*c. d.,* s. CXXVIII), tj. někdy do konce 13. stol. až

počátku 14. stol., což se též někdy objevovalo v literatuře; srv. např. F. Bischoff, *Oesterreichische Stadtrechte und Privilegien mit Literaturangaben und Anmerkungen,* Wien 1857, s. 125.

185 Postupoval tak ovšem např. i Dřímal, který se rukopisem evidentně musel zabývat (v souvislosti s přípravou katalogu výstavy *Moravská knižní malba XI. až XVI. století*) a údajně znal též Rockingerovu práci; neúplná a navíc deformovaná citace (*Archiv města Brna,* s. 136) však svědčí spíše o převzetí z druhé ruky. Úroveň údajů, nerespektující plně ani to, co naznačoval již popis Rösslerův, a zcela přejímající tradiční nazírání běžné literatury (navíc bez znalosti a jakékoliv odezvy takových prací, jako je Zychova či Jirečkova), svědčí však o tom, že Dřímal rukopis nikdy hlouběji nestudoval, což je také jedním z mnoha dokladů proti údajné existenci jeho proklamované edice brněnské právní knihy.

186 Srv. níže v ediční části.

187 Pro obor římského práva to mj. výslovně dokládá nejpozději pro dobu první poloviny 14. stol. již dříve zmíněný případ v č. 502. Srv. k tomu též dále charakteristiku zastoupení římského práva v právní knize a vůbec jejích právních pramenů.

188 Na toto spojení upozornil již Jireček, *Právnický život,* s. 93.

189 Jde o texturu velkých proporcí, jaká v brněnské městské kanceláři nebyla užívána. Představovala písmo svým stylem (až drsným a těžkopádným v porovnání s písmem zde běžným) tomuto prostředí natolik cizí, že by v něm zřejmě nebyla ani akceptována, kdyby zde byla možnost ovlivnit způsob provedení. Dalo by se tudíž říci, že opis vznikl mimo dosah přímého vlivu městské kanceláře, resp. městského notáře. Muselo se tak stát v místě, kde byl k dispozici příslušný rukopis, tj. kodex, v němž byl opsán uzavřený a původně také tak koncipovaný celek v rozsahu od přehledu obsahu až po jihlavské právo a za ní volně připojený text tzv. Otakarova městského práva. Muselo to být také místo, s jehož vnitřními poměry byl notář Jan, spiritus agens celé věci, dobře obeznámen, takže věděl o existenci podobného zdroje, a s nímž udržoval přátelské styky. Konečně pak to muselo být místo, kde podobný komplex právních textů plnil nanejvýš funkci subsidiárního pramene, tudíž jehož sdělení do jiného místa bylo tehdy na požádání dobře možné, protože nezávadné. Tyto skutečnosti, spolu s jazykovým charakterem textů, bude třeba míti na zřeteli při budoucím hledání správné odpovědi. Zde by bylo předčasné pátrat po tom, kdo by přicházel v úvahu místo Jihlavy, která byla dosud nejčastěji uváděna jako možný zdroj textů a která by nyní vypadávala ze hry. Vše by se totiž za daného stavu věcí pohybovalo toliko na úrovni pouhých dohadů. Objasnění této otázky nezbytně předpokládá mj. studium vzniku, rozšíření a funkce podobných souborů práv v českých zemích, které nám zcela přirozeně rozšíří dosavadní obzor i na mimoměstské prostředí.

190 Tento nejstarší soubor brněnského městského práva otiskl (s množstvím chyb) Rössler, *Deutsche Rechtsdenkmäler II.,* s. 339—404, č. 1—236.

191 Jeho text srv. přílohu II.

192 Jak je patrno na první pohled, není tato řada úplná. Absence tří privilegií z roku 1307 se dá přijatelně vyložit: a) privilegium českého krále Rudolfa zde sice samostatně nevystupuje, je však zastoupeno v konfirmaci krále Jana z roku 1312, což v daných souvislostech vyznívá jako daleko příznivější řešení; b) privilegium římského krále Albrechta I. a privilegium rakouského vévody Bedřicha zde nejsou pominuta z toho důvodu, že na rozdíl od ostatních privilegií mají charakter pouhých obecných konfirmací dosavadních brněnských privilegií (resp. jejich příslib), nýbrž proto, že nepocházejí od českých panovníků jako pánů města; srv. k tomu níže o brněnských privilegiích a jejich zastoupení v právní knize. Pozoruhodná je zde tak pouze nepřítomnost důležitého privilegia krále Václava II. z 25. března 1297 (kutací právo), zejména když se mu dostalo náležitého místa v souboru privilegií právní knihy (tam srv. dále).

193 A to jak vzhledem k perspektivnímu zařazení výsledného elaborátu k souboru cizích práv, tak se zřetelem k jeho možnému využívání příležnými. Původní elaborát Jindřichův tímto poslán ztrácel své postavení. O původní latinské podobě textů srv. detailně v Komentáři.

194 Potud bude muset být věnován rkp. č. 1 opětovný zřetel v druhé etapě vývoje brněnské právní knihy, a to v rámci posouzení Gelnhausenova postoje k převzatému dědictví.

195 Tato koncentrace se nedotkla a ani nemohla vážněji dotknout dosavadního plnění úředních povinností, které byly i nadále nemalé. Tím většího významu nabývá zjištění, které učinil již Mendl, *Knihy počtů, Úvod,* s. 39, že od roku 1353 rychle klesá Janův přímý podíl na psaní městských písemností a je přenášen na početný okruh pomocných písařů. S tím koresponduje i klesající frekvence Janových vystoupení v záležitostech měšťanů v roli svědka, rozhodčího apod. (Mendl, *c. d.,* s. 23). Naproti tomu vystupuje v té době do popředí jiný významný rys. Jan, který se až do té doby mnoho nezajímal o majetkové věci, kupuje v rozsáhlé míře (zejména v letech 1353—1354) platy a provádí různé transakce (Mendl, *c. d.,*

s. 23). O jeho původním majetku (v čtyřicátých letech) srv. Mendl, *c. d.,* s. 21—22. Odkaz majetku učiněný v listopadu 1349 a o rok později zrušený a upravený (Mendl, *c. d.,* s. 22—23 s dohady o příčinách) byl učiněn bezpochyby v souvislosti s morovou epidemií, jež tehdy v Brně řádila. Jan bydlel trvale v domě na rohu Měšťanské ulice (dnes Jánské) a jižního konce Dolního náměstí (dnes náměstí Svobody); srv. Mendl, *c. d.,* s. 21 a O. Vičar, *Místopis Brna v polovici 14. stol. (Prostor uvnitř městských hradeb),* BMD 7, 1965, s. 270.

196 O tom např. v právní knize jednoznačně svědčí č. 571 (scabini litterati — illiterati).

197 Tyto skutečnosti podrobně dokládá J. Mezník v práci *Brněnský patriciát a boje o vládu města ve 14. a 15. století,* BMD 4, 1962, s. 247—349, zvl. s. 253n. Srv. k tomu též přílohy *Členové brněnských městských rad z let 1343 až 1473,* které jsou dostupné ve formě strojopisu ve Státní vědecké knihovně v Brně, v Městském archivu v Brně a v Ústavu československých a světových dějin ČSAV v Praze.

198 Srv. jeho listiny pro město Brno z 21. prosince 1350 (*CDM VIII,* č. 60) a pro město Olomouc z 3. března 1352 (*CDM VIII,* č. 150).

199 Srv. k tomu např. zde již uváděné doklady z právní knihy, jmenovitě č. 502 a 508.

200 Srv. k tomu, jak se král Karel IV. a markrabě Jan postarali o vybavení městské rady olomoucké potřebnými texty platného tam magdeburského práva (prostřednictvím Vratislavi); H. Kux, *Verwaltungsgeschichte der Stadt Olmütz,* Olmütz 1942, s. 12n.

201 V tom smyslu také přísahali při svém zvolení; srv. č. 667: „Cum iurati in principio eleccionis iurent, quod deficiente iure scripto seu consueto debeant unicuique secundum eorum conscienciam de iusticia providere . . .."

202 Tu je třeba rozhodně odmítnout nesprávný názor Boháčkův (*Einflüsse,* s. 152), podle něhož použití abecedního systému u právní knihy vyplynulo Janovi samo z jeho vlastní kancelářské praxe (osobní záliba v abecedním třídění). Boháček tu jako doklady uvádí pamětní knihu z roku 1343 (rkp. č. 39), berní knihu z téhož roku (rkp. č. 14) a ztracenou knihu sentencí, rovněž z roku 1343, o níž se dokonce domnívá, že byla vedena hned od počátku v téže podobě, jakou má právní kniha (!). Z toho důvodu Boháček vylučoval vnější podněty a považoval tak za zbytečné hledat jejich zdroje; možnost jejich vlivu připouštěl nejvýše při závěrečné kontrole díla. Zcela nesprávný je už sám výchozí základ. U ztracené knihy sentencí (nehledě k absurdnosti předpokladu, což Boháček zřejmě nedomýšlel) bezpečně víme, že byla vedena chronologicky, jak bylo ostatně mnohokráte doloženo již ve starší literatuře. Základním principem berní knihy (i rejstříků) bylo hledisko topografické, což bylo vždy zdůrazňováno jako velká přednost (Boháček text knihy v Mendlově edici jistě neviděl, znal zřejmě z citace pouze úvodní nadpis a v něm si slova „secundum nomina personarum" chybně vyložil). Toliko pamětní kniha užívá abecední systém, ovšem i zde se objevuje nikoliv jako výchozí záměr, nýbrž jen jako nutný důsledek zcela jiných principů. Na druhé straně pak Boháček nemohl pominout zjevné vztahy Janova systému k uváděným typům příruček. Nakonec jim ostatně přiznává roli, ovšem v důsledku chybného východiska tak činí násilně ve smyslu nelogického a prakticky zcela nepravděpodobného postupu.

203 Srv. např. z Václavova privilegia (iura originalia) čl. II, 15 v titulech 3, 174, 623; čl. I, 1 v titulech 217, 366; čl. I, 2 v titulech 319, 320; čl. I, 9 v titulech 268, 704; čl. I, 10 v titulech 267, 709; čl. I, 16 v titulech 539, 587; čl. I, 23 v titulech 398, 483; čl. I, 25 v titulech 221, 517 atd.

204 Soudobá právní teorie i praxe považovala užití originálů privilegií při řešení právních záležitostí za zcela nežádoucí. Byly příliš významné a jejich případná frekventovanost přinášela i reálné nebezpečí jejich deformace (fyzické i věcné) či dokonce úplné ztráty. Proto se vůbec vyžadovalo bezpečné uložení originálů privilegií a ztížení přístupu k nim. Fakticky bývaly dostupné jen výjimečně a toliko komisionálním způsobem. V soudních sporech na cizím fóru se originály běžně nahrazovaly ověřenými opisy. V rámci interních potřeb držitele privilegií se k náhradě originálů pro každodenní úřední účely pořizovaly jejich opisy do různě pojatých a funkčně diferencovaných úředních knih (kopiáře, knihy privilegií apod.).

205 Skutečnost, že městská kniha podobného charakteru zde již existovala, neměla při tomto rozhodování vliv. Jednak bylo její funkční určení a tím i zpracování odlišné, jednak by řešení odkazů touto cestou odporovalo základní snaze po zjednodušení procesu nalézání práva a také by nepochybně přinášelo řadu technických obtíží (přítomnost další knihy, nadto knihy funkčně jinam určené a tam také vázané). Podstatné však bylo, že v daném případě šlo výlučně o řešení problému formy přítomnosti privilegií v právní knize, neboť jejich zastoupení zde stálo mimo jakoukoliv diskusi. Jiné případné možnosti nebyly brány vůbec v úvahu.

206 Že se takto vytvářela možnost doplňování dalších privilegií, byla okolnost odvozená, nepochybně druhotného a v dané souvislosti nepodstatného významu.

207 V této úpravě jsou odkazy na příslušné texty privilegií nejčastěji formulovány takto: (ut, sicut) scribitur in iuribus originalibus in rubrica (in illo paragrafo); superius scribitur in iuribus originalibus...; supra in iuribus originalibus; de hoc respice privilegium regis Iohannis scriptum inferius in presenti libro...

208 Tuto rozšířenou příručku měla za vzor např. známá Tabula iuris Raigradensis. Srv. k tomu E. Ott, *Die Tabula juris der Klosterbibliothek zu Raygern. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte des canonischen Rechtes im 13. Jahrhundert*, SB Wien, Phil.—hist. Cl., Bd. 117, IV. Abh., Wien 1888; přehled obsahu Summy srv. *tamtéž, Anhang II.*, s. 57n.

209 O působení Jana z Gelnhausen v Brně naposled podrobně pojednal J. Dřímal, *Brněnské městské knihy, právo a listiny za písaře Jana z Gelnhausen*, SAP 8, 1958, č. 1, s. 109—129.

210 Srv. Dřímal, *Brněnské městské knihy a právo*, s. 126—127.

211 To správně uvádí již Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 367 a po něm Dřímal, *Brněnské městské knihy a právo*, s. 126; dále k tomu srv. Komentář.

212 Z 29. března 1262 (*CDB V*, č. 316), z 8. března 1255 (*CDB V*, č. 41), resp. z 23. října 1254 (*CDB V*, č. 36).

213 Srv. Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 366; týž, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert (1067—1411)*, Prag 1935, s. 9—10; F. Čáda, *The Origin of the Jewish Community of Brno*, in: *Festschrift Quido Kisch. Rechtshistorische Forschungen*, Stuttgart 1955, s. 265n.

214 Bretholz, *Quellen*, s. 10, č. 12; Čáda, *The Origin*, s. 262.

215 Tehdy byly učiněny poslední splátky dluhu; srv. Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 286—294 a Mendl, *Knihy počtů, Edice*, s. 74—191.

216 *CDM VII*, č. 619; *RBM IV*, č. 1601. Je rovněž dochována v originále. O obou listinách srv. Bretholz, *Quellen*, s. 30—31, č. 45—46.

217 Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 367—368.

218 Při zařazení listiny do souboru privilegií v právní knize by to také byla jediná markraběcí listina v období do roku 1350.

219 *CDM V, Supplementa*, č. LV, LVI; srv. též Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 81—83.

220 J. Krejčíková, *Rudolf Habsburský a moravská města v letech interregna 1278—1283*, SPFFBU C 32, 1985, s. 149—158.

221 Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 184.

222 Mendl, *Knihy počtů, Edice*, s. 77; Bretholz, *Geschichte der Stadt Brünn I.*, s. 291.

223 Tyto otázky se dotýkají i původního obsahu knihy sentencí jako zdroje, z něhož se čerpalo. Je samozřejmé, že charakteristiku výběru nelze mechanicky přenášet na vlastní zdroj, avšak přes nespornou rozdílnost dimenzí mají obě dvě strany mnoho společných rysů.

224 Srv. I. Štarha, *Okruh brněnského městského práva v době předbělohorské*, BMD 8, 1966, s. 178—179; týž, *Městská správa na jihovýchodní Moravě*, Slovácko 8/9, 1966/7 (1968), s. 125—132; týž, *Okruh brněnského městského práva*, in: *Brno mezi městy střední Evropy*, Brno 1983, s. 158—159; F. Hoffmann, *Brněnské městské právo, tamtéž*, s. 172.

225 Listinou Přemysla Otakara II. z 23. května 1258 (*CDB V*, č. 156): „Item volumus et mandamus, ut civitas ipsa eo fundaretur iure et gauderet perpetuo, quo civitas Brunnensis fundata videtur vel gaudere."

226 *CDM VI*, č. 416: *RBM III*, č. 1741; v městském archivu hradišťském dochována ve dvou exemplářích (i. č. 8 a 9), třetí exemplář se nachází v archivu kláštera velehradského, SOA Brno, E 7, Cisterciáci Velehrad, H 1 (Šebánek, *Archivy zrušených klášterů*, s. 112, č. 576). K diplomatickému hodnocení těchto exemplářů srv. I. Krška, *Moravská městská listina z první poloviny čtrnáctého století*, Brno 1956 (diplom. práce FF UJEP), s. 21—23; srv. též I. Krška, *Brněnská městská listina z první poloviny 14. století*, Brněnský archivní věstník 1958, č. 3, s. 40n. K právním poměrům města se ovšem vztahuje celá řada nesporně zajímavých a užitečných listin (dochovaných v originálech v městském archivu hradišťském či v jiných fondech, resp. známých z různých opisů), které lze snadno dohledat v příslušných edicích a od nichž se v této spojitosti upouští. Přehledně k tomu srv. *Uherské Hradiště, dějiny města*, Brno 1981, s. 81n.

227 OA Uh. Hradiště, AM Uh. Hradiště, i. č. 143. Sbírku vydal I. Tkač, *Liber informationum et sententiarum čili Naučení Brněnská Hradišťské městské radě dávaná od r. 1447 až do r. 1509 s dodatky do r. 1540*, Uh. Hradiště 1882. Je pozoruhodná mimo jiné i tím, že v čtyřicátých letech 16. stol. byla na jejím základě pořízena nová redakce až ve vzdáleném Německém Brodě, dochovaná v právním rukopise v OA Havl. Brod, AM Havl. Brodu, č. 5; srv. k tomu V. Vojtíšek, *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953, s. 135—138 *(O právních rukopisech města Německého Brodu)*.

228 Dosud nejpodrobnější rozbor knihy podal I. Krška, *Brněnská právní naučení Uherskému Hradišti ve druhé polovině 14. století*, BMD 4, 1962, s. 200—209, který také shrnul veškerou starší literaturu. Dílčí popis srv. též R. Nový, *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310—1526, Katalog*, Praha 1963, s. 181, č. 1108. Počátky badatelského zájmu o ni sahají zpět hluboko do 18. stol. Někdy ve čtyřicátých letech 18. stol. se kniha dostala do sbírek brněnského měšťana a moravského zemského advokáta Viléma Alexandra Balause (1711—1752). Když se po jeho náhlé, předčasné smrti nenašel žádný zájemce, který by byl ochoten či schopen zakoupit rozsáhlou knihovnu jako celek, byla v letech 1754—1756 jednotlivě rozprodávána. Množství těchto knih přešlo tehdy mj. do knihovny kláštera rajhradského, brněnských augustiniánů, minoritů aj.; V. Dokoupil, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Univerzitní knihovny v Brně*, Brno 1972. Mezi knihami, které roku 1755 z Balausovy pozůstalé knihovny vybral a pro klášter v Rajhradě zakoupil B. Piter, byla i uvedená hradišťská městská kniha. O Pitrovi je dobře známo, že ochotně zpřístupňoval v Rajhradě shromážděný historický materiál domácím i cizím badatelům. Když se tudíž na něho obrátil Heinrich Christian Senckenberg (1704—1768) se svým zájmem o významné právní památky, dal mu k dispozici i hradišťský rukopis. Senckenberg si z něho vybral pro svou edici (*Visiones diversae de collectionibus legum Germanicarum*, Lipsiae 1765) dvě brněnská privilegia: Václava I. z roku 1243 (iura originalia) a Přemysla Otakara II. z roku 1268 (židovské právo).

229 B. Bretholz, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom XI. bis zum XV. Jahrhundert*, Prag 1935, s. XXI; R. Hurt, *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě II.*, Olomouc 1938, s. 393; Krška, *Brněnská právní naučení*, s. 200n.

230 Tuto snahu výslovně zmiňuje úvodní zápis na f. 2a: Multociens desideratus liber, in quo diversa negocia et acta civilia conscribentur, qui nunquam propter aliquorum repugnanciam poterat inchoari. Tamen a quodam fideli impulsatus, ut causam inter ipsum et suum adversarium cum consensu iuratorum memorie commendarem, sed quia memoria hominum labilis est et instabilis, ideo causam eandem presenti opusculo intytulabo. Et si iste liber processum habuerit, negociorum liber poterit nominari.

231 Měl také vlastní foliaci a jeho součástí byla i hradišťská statuta z roku 1360. Tvrzení, že se tento právní rukopis sám označoval jako liber notarius (Krška, *c. d.*, s. 205), se zakládá na omylu. Příslušný text na f. 51b je třeba číst „queratur in libro numero 21".

232 Za těchto okolností není bez významu otázka rozměrů kvaternu. V případě, že bychom počítali s přibližně týmž formátem, jaký má opis v Liber negotiorum (31 × 23; ani v něm text části nevyplňuje celou stranu), připadala by pro každou část dvojnásobně velká plocha, což by i při velmi volné úpravě textu bylo příliš nadměrné. Pravděpodobnější je spíše menší formát příručnějšího charakteru.

233 Nebylo tomu tak dokonce ani v takových případech, kde se pracovalo na výstižném zachycení obsahu jednotlivých ustanovení (záhlavní rubra). Srv. např. zde kombinaci čl. 2. (haimsuchung) a 8. (notwer). Autor staršího záznamu zřetelné zaměření 2. článku vůbec pominul a zaznamenal toliko část z 8. článku (de homicidio, quod dicitur notwer). Mladší autor si tento dvojí obsah dobře uvědomil a přesto zjevný nesmysl zcela bez zábran formuloval De homicidio, quod dicitur haymsuche vel notwer (!).

234 Edici privilegia srv. *CDB V*, č. 566, kde jsou uvedeny textové odchylky zdejšího záznamu (C) ve srovnání s jiným dochováním; srv. výše přehled privilegií č. 2. O vidimusu a jeho zkomoleném datování v hradišťském záznamu srv. Bretholz, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren*, s. 17, č. 37.

235 „...nos litteras quondam serenissimi principis domini regis Otakari originales vidisse." Neméně pozoruhodné je ovšem i to, že brněnský rychtář a přísežní tu užili formy vidimusu (nejspíše na výslovnou žádost Hradišťských) a nespokojili se pouhým sdělením textu privilegia dle svého vlastního opisu.

236 Srv. v Edici odd. Přílohy, č. III; její rozbor v Komentáři.

237 Otisk nepřesného přepisu (Habrichova) podává Ch. d'Elvert v Notizen-Blatt der hist. statist. Section 1857, s. 52, 58—60. Její vydání v *CDM* opomenul jak Brandl, tak kupodivu i Bretholz, který měl hradišťský rukopis dokonce k dispozici; srv. Krška, *Brněnská právní naučení*, s. 200. Bretholzovi zřejmě d'Elvertův otisk ušel a rukopisu nevěnoval bližší pozornost. Tak se stalo, že tento důležitý pramen Bretholz nevyužil ani ve svých dějinách města Brna, v nichž věnoval brněnským statutům 14. stol. obšírný výklad (*Gesch. der*

Stadt Brünn I., s. 219n.). Neúplný a tak i poněkud zkreslený obraz nebyl revidován (ještě Dřímal v *Dějinách města Brna I.* reprodukuje Bretholzovy závěry), třebaže sám Bretholz uvedl hradišťský rukopis v polovině třicátých let znovu do literatury (Krška, *Brněnská právní naučení*, s. 201).

238 V brněnské městské kanceláři byla sice v té době vedena dokonce zvláštní kniha statut, máme z ní však dochováno pouze torzo v rkp. č. 40, ff. 1a—13b. Srv. k tomu blíže Dřímal, *Brněnské městské knihy...*, s. 122. Naprostá většina statut, která přináší naše písemnost, v tomto zlomku chybí.

239 Krška, *Brněnská právní naučení*, s. 207.

240 Krška, *Brněnská právní naučení*, s. 208.

241 Srv. f. 3a—b.

242 Srv. f. 15b.

243 Srv. ff. 24a—26a.

244 V tomto smyslu by bylo třeba upravit Krškovy závěry a rovněž i novější údaje v práci R. Procházky — L. Sulitkové, *Uherské Hradiště ve 13.—15. století. Sociálně-ekonomická struktura, topografie*, Uh. Hradiště 1984, s. 79.

245 Edice, odd. Přílohy, č. V.; další rozbor srv. v Komentáři.

246 Srv. výše výklad o chronologii geneze právní knihy.

247 Edice, odd. Přílohy, č. IV.; rozbor v Komentáři.

248 *CDB V*, č. 682. Štarha, *Okruh brněnského městského práva v době předbělohorské*, s. 186; týž, *Městská správa na jihovýchodní Moravě*, s. 127n.; týž, *Okruh brněnského městského práva*, s. 161; Hoffmann, *Brněnské městské právo*, s. 173.

249 Z dosavadní literatury věnovali největší pozornost tomuto tématu Boháček (*Římské právní prvky*, s. 32n.) a Schubart-Fikentscherová (*Das Brünner Schöffenbuch*, s. 461n.), ovšem nesoustavně a s řadou omylů, což platí zvláště o Boháčkovi.

250 Odráží se to také v jejich skrovném zastoupení v právní knize; srv. 56, 57, 458, 500.

251 Scripserunt, quesiverunt, interrogaverunt, proposuerunt atp.; quesitum est verbotenus (30), ore (oretinus) proposuerunt (34, 270), proposuerunt in consilio (78), ad consilium venientes 321, venientes ad maniloquium (491, 602), verbis proposuerunt (344), scripserunt et verbotenus proposuerunt (293).

252 Příslušnou charakteristiku v tomto smyslu podává u všech jednotlivých případů Komentář.

253 O jeho vzniku byl podán výklad již výše; text srv. Edice, odd. Přílohy, č. II.

254 Děje se tak v úvodu jednotlivých témat, srv. zvlášť výrazně u č. 1:...de accionibus, quantum ad modum, tempus et locum agendi et alia plura... Blíže o těchto otázkách v Komentáři.

255 Již z tohoto důvodu je třeba odmítat představy o fiktivních případech zařazených Janem do právní knihy, jak se např. snažil prokázat F. Čáda, *Sententia Brunnensis 536*, in: *Sborník k poctě J. Kallaba* (1939), s. 63n. Proti Čádovi tu navíc svědčí zcela rozhodně i důvody věcné (v. Komentář). Pochybnosti o této představě vyslovil ostatně již Boháček, *Einflüsse*, s. 157, pozn. 705.

256 Výslovně je tato zásada proklamována v čl. 609, ozývá se však i v naučení příležným v Podivíně (561).

257 Srv. k tomu např. čl. 502, 520, resp. již zmíněný čl. 561.

258 J. Weiske, *Bemerkungen über das Brünner Schöffenbuch*, Zeitschrift für deutsches Recht 14, 1853, s. 113—154; C. Czyhlarz, *Das Brünner Schöffenbuch und die Knihy městských práv des Brictius von Ličsko*, Mitt. d. deutsch. Juristenvereines in Prag 10, 1878, s. 57n.; E. Ott, *Beiträge zur Receptions-Geschichte des römisch-canonischen Processes in den böhmischen Ländern*, Leipzig 1879, s. 174n.; J. Čelakovský, *O právech městských M. Brikcího z Licska a o poměru jejich k starším sbírkám právním*, Praha 1880; M. Boháček, *Římské právní prvky v právní knize brněnského písaře Jana*, Praha 1924; týž, *Ještě k římskoprávnímu obsahu brněnské právní knihy*, in: *Sborník prací z dějin práva československého I.*, Praha 1930, s. 39—49; G. Schubart-Fikentscherová, *Das Eherecht im Brünner Schöffenbuch*, Stuttgart 1935; O. Peterka, *Der Kauf im Altstadt Prag und Brünner Recht*, ZRG, GA, 58, 1938, s. 426—436; G. Schubart-Fikentscherová, *Römisches Recht im Brünner Schöffenbuch*, ZRG, GA, 65, 1947, s. 86—176; M. Boháček, *Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren*, Mediolani 1975, s. 149—158.

259 Markantní je to na Boháčkově příkladu. Jeho poválečné hodnocení notáře Jana, opírající se o podstatně hlubší studium, je již daleko pozitivnější než v předválečných pracích.

260 K tomu možnému dojmu srv. Schubart-Fikentscherová, *Römisches Recht*, s. 175.

261 Jen zcela výjimečně se tu ještě objevují pozůstatky původních formulací, jako je tomu zvlášť výrazně např. u čl. 644. Menší část této poslední skupiny uvádí i konkrétní jména jednajících stran.

262 Vývoj prací v této rovině byl provázen a posléze dokončen celou řadou věcných doplňků, které Jan samostatně zpracoval na základě jiných pramenů, jak bylo ukázáno v předchozím výkladu.

263 Zvlášť obsáhlé výklady jsou připojeny k čl. 33, 78, 149, 211, 221, 396, 423, 434, 441, 520, 533, 569, 584, 596, 623, 666, 674, 677, 703.

264 K jednotlivostem blíže v Komentáři.

265 Jako tomu bylo např. u právního rukopisu č. 1.

266 Šíře vnějších okrajů pochopitelně kolísají podle seříznutí.

267 Předpoklady k dosažení tematické identity mezi iniciálami a textem byly proto toliko na úrovni tematických okruhů. Celá struktura právní knihy, resp. jejího jádra, si ostatně přímo vyžadovala, aby právě tyto celky byly co nejvýrazněji uvedeny svými začátky, neboť uživatel kodexu vyhledával právě je. Pro rychlou povšechnou orientaci v abecedním sledu plně dostačovala majuskulní písmena na horním okraji jednotlivých stran. Iluminované iniciály v tomto směru by fakticky neměly praktického významu. Tato zjevná nelogičnost není jen výsledkem mechanické aplikace hierarchie výtvarných prostředků na formální skladbu textu. Nesporné vědomí souvislosti základního významu nemohlo dosáhnout odpovídajícího uměleckého ztvárnění z ryze praktických důvodů. Příliš vysoký počet tematických okruhů (66) užití iluminovaných iniciál na tomto místě prakticky vylučoval. A tak záměr dodat kodexu náležitého lesku iluminacemi, jakožto nejvyšší výtvarnou formou, přenesl jejich uplatnění na uvedená místa tím spíše, že se tak dosáhlo plného souladu hierarchie formální skladby textu a výtvarných prostředků.

268 Tak již Monse, *Uiber die ältesten Municipalrechte*, s. 20, resp. Čelakovský, *O právních rukopisech města Brna*, s. 504 a podle nich další; naposled ještě Boháček, *Einflüsse*, s. 152.

269 *Uiber die ältesten Municipalrechte*, s. 6.

270 O těchto postupech srv. blíže v závěrečném přehledu obsahu kodexu.

271 Na tuto zjevnou spojitost se v uměleckohistorické literatuře již nejednou poukazovalo, ne vždy se však z ní vyvozovaly správné závěry; tak např. A. Friedl v: *Moravská knižní malba XI. až XVI. stol.*, Brno 1955, s. 29, č. 37 (s bibliografií). Uměleckohistorický zájem o rukopis právní knihy byl ovšem dosud pouze příležitostného rázu a měl vesměs charakter stručných glos, přejímajících namnoze zastaralé názory o stáří i autorství díla (srv. např. ještě *Dějepis výtvarného umění v Čechách I.*, Praha 1931, s. 273). Soustavný uměleckohistorický rozbor kodexu, vedený v širších souvislostech soudobé domácí knižní malby, by měl objasnit mj. otázku ikonografického základu zdejší výzdoby v italských právních rukopisech, resp. tu naznačený problém konkrétních postupů italizující orientace tehdejších malířských dílen.

272 Na rukopis sice upozornil již Monse, *Uiber die ältesten Municipalrechte*, s. 3 (č. 26), zůstal však stranou jakéhokoliv hlubšího zájmu dodnes. Od dob Čelakovského, který poukázal na jeho přípisky (*O právních rukopisech města Brna*, s. 506—507), byl toliko častěji uváděn mezi rukopisy právní knihy s povšechným časovým zařazením do druhé poloviny 14. stol. (tak např. kupodivu ještě Dřímal, *Archiv města Brna*, s. 137). Vzhledem k tomu, že obšírné posouzení rukopisu bude provedeno v rámci tradice právní knihy v druhé polovině 14. stol. (jež bude následovat v návaznosti na tuto edici), postačí zde jen některé základní údaje, nezbytné pro nynější výklad. O tom, že rukopis vznikl za úřadování notáře Jindřicha ze Sturmtalu a nikoliv později, svědčí již nejstarší z přípisků, týkající se mýta v Habrech (na dolním okraji f. 99v; text srv. Čelakovský, *c. d.*, s. 507). Je psán rukou, která se v brněnské pamětní knize (rkp. č. 39) vyskytuje hlavně v letech 1363—1367. Táž ruka provedla též některé zápisy v knize privilegií a statut (rkp. č. 40), mj. týkající se i mýta v Habrech; srv. Dřímal, *Brněnské městské knihy*, s. 122—123, který ji označuje jako ruku E a nesprávně ji časově zařazuje do let 1361—1365. K aktuálnosti uvedeného mýta v brněnském prostředí srv. nyní alespoň rámcově notářský instrument z 8. června 1367 (*CDM XV*, č. 113) a potvrzení Karla IV. z 5. listopadu 1367 (*CDM X*, č. 21).

273 Rozměry 29,5 × 22,5 odpovídají příručnímu formátu rukopisu podobného zaměření a pohybují se též v dimenzích soudobých městských knih (srv. rkp. č. 17: 30,5 × 23; č. 39: 28 × 21; č. 40: 27,5 × 21). Základní psací látkou je papír doplněný pergamenem tak, že vnější a vnitřní arch jednotlivých složek (vesměs sexternových) je vždy pergamenový. Text je psán po celé šíři strany běžnou notulou té doby (písař píše též zápisy do pamětní knihy, rkp. č. 39), která přirozeně užívá daleko větší množství zkratek. Výzdobu tvoří jednoduché, zběžně provedené

iniciály (bohatější je toliko úvodní iniciála u písmene A), rubra, paragrafy, barevné přetrhávání; na horním okraji rumělkou provedená majuskulní písmena abecedy.

274 Přední deska prkénkové kožené vazby chybí, na zadní zbytky puklic a spon. Rukopis začíná na f. 1r prvním článkem a končí na f. 99v článkem 640. Podle staré foliace tvořilo nynější první folio jedenáctý list původní skladby rukopisu. Na chybějících 10 ff. byly zřejmě opsány úvodní texty (srv. v kodexu ff. 1va—5vb). V závěru rukopisu ztraceny přibližně tři sexternové složky s odpovídajícím chybějícím textem.

EDICE

Hic notantur privilegia civium de Brunna

[I Pragae 1243 m. ian.]

[I] In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Nos Wenczeslaus, dei gracia rex Bohemie quartus, omnibus tam posteris quam modernis salutem. Gloria principum per pacem et subditorum quietem largius elucescit, cum fama clemencie ac diligencia protectionis eorum extenditur in posteros[a] et memoria nominis eorum, quam continue studio virtutis acquirunt, aput homines permanet immortalis; salutem quoque perpetuam a domino promerentur, cum subiectos, quibus presunt, bonis consuetudinibus et institutis honestis ab enormitatibus, quibus non solum corpora sed eciam anime intollerabilia pericula sustinerent, retrahunt et ad iusticie tramitem conversacionemque probatam et acceptam et utilem universis iuris severitate perducunt. Hinc est, quod nos dilectorum civium nostrorum de Brunna devocionem precesque affectuosas et assiduas advertentes libertates et iura subscripta, per que tranquillitati et communi utilitati eorum decrevimus providendum, ipsis et heredibus eorum[b] et posteris de regia clemencia indulgemus, quas de gracia speciali nichilominus eisdem scripti presentis testimonio confirmamus.

Hic notatur certitudo de incusacione homicidii perpetrati

[1] Statuimus igitur, ut quicumque civium, habens infra civitatis ambitum, hoc est infra fossatum et murum, valens quinquaginta talenta, quemquam occiderit, nulla pro se fideiussione indigeat, sed iudex ipsum citet tribus edictis, id est tribus vicibus infra sex[c] ebdomadas, ita quod si[d] cui homicidium inpingitur, neget se idem homicidium commisisse; et si se innocentem ostendere voluerit, expurget se septem[e] viris credibilibus et honestis, inter quos videlicet septem[e] sit unus de iuratis principis; quem si habere nequiverit, acquirat eum per dei iusticiam, id est per aquam.

Item de homicidio et invasione domus et omni reatu consimili

[2] Item, quicumque alium de homicidio vel de invasione domus, hoc est haymsuche, vel de quocumque reatu consimili culpaverit, prius metsecundus iuret coram iudicio, quod nec invidie nec inimicicie causa, nisi de culpabili conqueratur; quod si non fecerit, actor ipse querimonie sue renunciabit coram iudicio, quam contra suspectum habebat; si vero suspectus septem[e] se viris prefatis expurgaverit, innocens erit a iudice et actore; si vero talem expurgacionem habere nequiverit, capite puniatur vel secundum graciam iudicis et iuratorum civitatis emendet.

[3] Si autem homicida deprehensus fuerit in ipso actu cum gladio cruentato et si iudex hoc probare poterit cum sex[c] idoneis ac honestis personis et uno iurato, capite puniatur; si vero iudex predictas personas non habuerit ad probandum, probet metquintus, duobus videlicet iuratis et aliis duobus honestis viris, ita ut de predictis sex[c] viris vel de quatuor sequentibus nullus inimicus vel emulus extiterit interfectoris[f], capite puniatur.

De proscripcione homicidiorum[g]

[4] Si autem homicida legitimis citatus[h] edictis coram iudicio non comparuerit, iudex eum proscriptum denunciet et prima pars bonorum suorum iudici, altera pars actoribus, tercia vero cedat liberis et uxori; verum si liberis et uxore careat homicida, qui proscripcione dampnatur, prima pars bonorum suorum iudici, altera pars actoribus, tercia vero ecclesiis egentibus et ad vias reformandas de communi consilio impendatur.

De proscripto[g]

[5] Igitur, quicumque pro homicidio in proscripcionem devenerit, in ipsa per annum et diem omnium interventu destitutus et auxilio permanebit. Decrevimus[i] eciam, ut quicumque propter homicidium dampnetur exilio, finito anno et die nequaquam civitatem intrabit, antequam marcam argenti civitati assignet.

[6] Sane, si homicida non habet infra muros valens quinquaginta talenta et nichilominus fideiussorem pro se poterit invenire, idem fideiubeat pro eo in summa quinquaginta[k] talentorum, de quibus quinquaginta talentis tercia pars iudici, tercia pars actoribus, tercia vero civitati solvetur; si fideiussorem non habuerit, iudex ipsum capiat et teneat, quousque de ipso iudicet, sicut iustum fuerit et ordo postulat racionis.

De homicidio, quantum ad vollaist[g]

[7] Insuper, si filius aut amicus alicuius quemquam occidat et pater vel amicus eius absens fuerit vel presens manum non apposuerit, si mettercius virorum fidelium hoc probare poterit, ab omni culpa et pena ipsum decrevimus[l] absolutum.

Item de homicidio, quantum ad notwer[g]

[8] Item, si quis de homicidio incusatus confessus fuerit, quod id fecerit vim vi repellendo, id est notwernde, si hoc ipsum probaverit metseptimus probabilium virorum, inter quos septem[e] sit unus de iuratis principis, innocens erit; et si iuratum habere non poterit, acquirat eum per dei iusticiam, id est per iudicium aque; si vero in aqua processum non habuerit, sed defectum, acquirat eum per ignitum ferrum; et talis expurgacio et iudicium cuilibet indulgetur, qui de homicidio impulsatur.

Item de vulneribus et membris nobilibus

[9] Nunc de vulneribus duximus adnectendum[m]. Si quis civium alicui manum amputaverit vel pedem aut nasum aut aliquod [nobile] membrum[n] abstulerit, iudici pro pena quinque talenta solvet, passo dampnum [X talenta] componet[o]; si vero, qui dampnum fecit, denarios habere non poterit, secundum legem iudicetur de ipso: oculum pro oculo, manum pro manu et sic de ceteris membris; si fieri vult inculpabilis, probet innocenciam suam metsecundus probabilium virorum et uno iurato; et si non poterit hos[p] habere, probet metseptimus probabilium virorum, et liber sit.

De vulneribus dictis leem et membris ignobilibus

[10] Item, quicumque alteri amputaverit digitum vel ita vulneraverit, quod membrorum paciatur detrimentum, id est lidschert, iudici duo talenta, passo

dampnum quinque talentis[q] persolvet[r]; si vero denarios non habuerit, eo, quo predictum est, ordine puniatur; si fieri voluerit innocens, probet innocenciam suam metquintus probabilium virorum; et si hos habere non poterit, probet mettercius, inter quos de iuratis principis erit unus.

De citacione temeraria

[11] Si quis aliquem[s] temerarie citaverit, pena talis iudicio principis reservetur.

De vulneribus simplicibus

[12] Si quis aliquem vulneraverit, ita quod vulneratus convalescat sine detrimento membrorum, id est lidschert wunden, iudici unum talentum, vulnerato duo talenta persolvat; si denarios non habuerit, septimanis sex detineatur captivus[t] vel expurget se mettercius probabilium virorum.

De allegacione notwer

[13] Si quis citatus legitime convenitur, quod aliquem plano vulneraverit vulnere sine lesione membrorum nobilium, et ille versa vice proponat hoc se defendendo fecisse, hoc mettercius probabilium virorum testimonio comprobabit; sin autem, iudici talentum, vulnerato duo talenta persolvet.

De vulneribus et iuramento calumpnie

[14] Si vero quis quocumque tempore fuerit vulneratus, ipsi[u], de quibus habetur suspicio, quod eundem vulneraverint, si bona non habuerint, que sufficiant ad emendandum, vel fideiussoribus careant, a iudice usque in crastinum teneantur, et mane facto vulneratus coram iudicio suspectos conveniat, iuramento ab ipso actore prius prestito metsecundo; et si vulneratus pre nimia debilitate corporis ad iudicium venire nequiverit, due idonee persone cum nuncio iudicis ad eum veniant et in lecto egritudinis ab eo metsecundo recipiant calumpnie iuramentum, quod a nullo recipitur, nisi iuret metsecundus.

Quod a nullo recipitur

[15] Nulli quoque prestabitur idem iuramentum, id est voreid, extra iudicium, sed in iudicio tantum, preterquam, ut supra dictum est, ille, qui debet iurare, sit adeo debilis, quod ad iudicium venire non possit; tunc iudex mittet ad illum duos vel plures honestos viros, coram quibus idem metsecundus prebeat iuramentum[v].

De proscriptis vulnerum

[16] Pro vulnere vero si quem contigerit proscripcione dampnari, in ipsa extra civitatem sex ebdomadis permanebit; per quod spacium si de causa et culpa sua non composuerit cum iudice et actore, sex aliis ebdomadis extra civitatem commorabitur iterato; et siquidem adhuc[x] componere neglexerit[y], annum et diem extra civitatem manebit; si vero versa vice se suspectus facere voluerit innocentem, expurget se metquintus probabilium virorum; quodsi processum non habuerit, intrans domum decem[z] talenta, ergediens domum decem[z] talenta persolvet; quorum prima pars iudici, altera[aa] actori, tercia vero civitati solvetur; et si pecuniam non habuerit, manum amittat.

De libertate theloneorum

[17] Volumus quoque, ut quicumque manens in civitate cum civibus iura tenuerit universa tam in iudicio quam in collectis, ab omni theloneo debet[bb] esse liber.

De arcu et balista

[18] Precipimus[cc] eciam, quod quicumque ad pugnam vel rixam tenso arcu vel balista accesserit, iudici tria talenta, civitati vero duo solvat.

De evaginato gladio die forensi

[19] Omnis quoque, qui die forensi in foro cum forensi populo, quod gladium ad gravamen alicuius nudaverit, convictus fuerit, iudici duo talenta, tria talenta civitati componet; si pecuniam non habuerit, manus ipsius transfodiatur[dd] cultello.

De debitis

[20] Si quisquam civium alicui teneatur in debito[ee], tres dies peremptorios solvendi habeat vel absolvat.

De furto LX[a] denariorum

[21] Item, quicumque in aliquo furto deprehensus fuerit, quod sexaginta[ff] denarios valeat, suspendium paciatur[gg]; si vero minoris valoris fuerit, non suspendetur, sed ad notam infamie ferro ignito consignabitur in facie, ut est moris.

De vulneribus, de quibus suspicio mortis habetur

[22] Si quis vulneratus fuerit et[hh] ad iudicium venire non possit et posse evadere non putatur et res huius facti ad iudicium venerit, iudex ipsum teneat[ii] captivum, qui fecit, donec, si vulneratus possit evadere, videatur; si vero quis pro ipso voluerit fideiussionem prestare, fideiubeat pro quinquaginta[k] talentis, donec vel ille convalescat vel moriatur, et secundum hoc emendet.

De oppressione mulierum et defloracione virginum

[23] Statuimus eciam firmissime, quod quicumque mulierem honestam vel virginem vi oppresserit vel rapuerit et illa infra quatuordecim[kk] dies testimonio duorum credibilium virorum se probaverit exclamasse, ille igniti ferri se iudicio expurgabit; si vero ille se non expurgaverit, sententiam capitalem subibit; preterea, si illa infra dies quatuordecim[kk] testimonio septem[e] credibilium virorum illum convicerit, nulla sibi conceditur expurgacio, sed capitali sentencia punietur.

De oppressione vagarum mulierum

[24] Si vero mulier aliqua communis se conqueritur vi oppressam et si consteterit, iudex eidem satisfaciat de oppressore iuxta consilium et sententiam iuratorum; in potestate quoque iudicis erit illum, si voluerit, puniendi.

De falso testimonio et blasphemia

[25] Si quis convictus fuerit per septem[e] viros credibiles et honestos, quod falsum testimonium dixerit[ll] et vel deum vel sanctos blasphemaverit, excidetur lingua illius vel redimet eam quinque[mm] talentis.

De cultello stechmesser

[26] Item aput quemcumque infra ambitum civitatis cultellus longus, qui dicitur misericors, stechmesser, cingulo suspensus deprehensus fuerit, dabit iudici unum talentum et assignabit cultellum vel manus ipsius transfodiatur cultello; qui vero cultellum talem in caliga latenter portaverit et furtive, iudici det quinque[mm] talenta vel manum amittat.

Confirmacio secundi privilegii

Sunt et alie leges, libertates et iura necessaria civitati, que, quoniam omnia presens pagina fuit insufficiens continere, in hoc eciam dilectorum civium nostrorum de Brunna de gracia speciali preces decrevimus admittendas, ut ea, que restant, sub nostris possint sigillis in alio volumine plenius annotare. Ut autem scripta[nn] et nichilominus conscribenda robur habeant perpetue firmitatis nec heredum aut seccessorum nostrorum quispiam in predicte civitatis preiudicium et gravamen ea cassare vel quitquam de ipsis constitucionibus nostris debeat immutare, presentem paginam predictis civibus nostris et eorum heredibus ac posteris cum testimonio subscriptorum in earumdem confirmacionem duximus exhibendam, nostrorum sigillorum munimine roboratam et perhenniter valituram. Testes: Withco camerarius de Pribnikh, Withco senior, Withco de Nouo Castro, Bochko burchravius Znoymensis, Cyrho dapifer, Ratiborius cum filiis Arthlebo et Ienzone, Victor, Sifridus et Chadoldus Orphani[oo] quam plures. Acta sunt hec anno dominice incarnacionis millesimo ducentesimo[pp] XLIII°, mense ianuario, indicione secunda, datum Prage per manum curie nostre notarii Reynbotonis, anno, mense et indicione prescriptis.

Iura, leges et libertates secundi privilegii

[II] Hee sunt libertates, leges et iura, que in maiori privilegio non poterant contineri, que tamen nichilominus per omnia rata esse et firma et ut prescripta inviolabiliter observari.

Quod nullus exerceat violenciam in civitate

[1] Volumus igitur et irrefragibiliter statuimus, ne quisquam baronum aut nobilium terre potestatem habeat in civitate Brunnensi vel in ipsa violenciam exerceat vel aliquem teneat sine licencia et nuncio iudicis civitatis.

De libertate hominum et possessionum extra civitatem

[2] Siquidem volumus, ut quicumque civium homines et possessiones extra civitatem habeat[qq], nullam in ipsis iudex provincialis vel eciam alii beneficiarii provincie, ita ut ab eis nec citentur nec eciam iudicentur, habeant potestatem, sed iudicentur a iudice civitatis.

De iuribus monete

[3] Item statuimus, ut quemcumque post renovacionem monete infra XII ebdomadas invenerint monetarii nostri aurum vel argentum ementem ad estimacionem duarum marcarum argenti, eandem tollant pecuniam, gracia mediante, nec ulterius in persona emptoris nec in aliqua substancia eiusdem habeant potestatem.

De libera vendicione possessionis

[4] Decrevimus eciam, ut in civitate proprietates habens possit easdem vendere absque impedimento cuiuslibet[rr] persone necessitate cogente.

De aridariis

[5] Sane precipimus, ne de cetero sint in civitate aridaria brasiorum, alioquin volumus, ut possessores eorum de dampnis quibuslibet, que ipsorum occasione emerserint, lesis satisfaciant, ut est iustum.

De thabernis extra civitatem

[6] Inhibemus eciam, ne de cetero sint thaberne extra civitatem ad miliare in bonis alicuius, preter bona et possessiones notarii Brunnensis, qui capellam scilicet[ss] sancti Procopii habuerit et monetam.

De ludo taxillorum

[7] Prohibemus eciam, ne quis aliquem proprio pane carentem in ludo deciorum dampnificet, ultra quam sit eius calor vestium.

De nundinis

[8] Item civibus indulgemus, ut quicumque mercimonia deferentes ad nundinas Brunnenses venerint, tribus ante Penthecosten et postea totidem septimanis cum suis mercibus morabuntur.

De relictis et bonis ipsorum

[9] Statuimus insuper, quod quicumque civium moriatur, si uxorem habuit vel liberos, iudex vel advocatus nequaquam intromittat se de bonis ipsorum, sed sint in potestate uxoris et liberorum.

[10] In arbitrio quoque sit vidue non nubere vel nubere cuicumque velit absque quolibet impedimento; idem quoque statuimus de filia vel nepte cuiuslibet civium, quod et de vidua.

[11] Si autem is, qui moritur, non habuit uxorem vel liberos et sine testamento et ordinacione rerum suarum decedit, bona, que reliquit, proximo heredi suo cedant.

De testamento advenarum

[12] Item volumus, ut advena hospes in civitate moriens de rebus suis quitquit ordinaverit, ratum et firmum volumus permanere; si vero moriens nichil ordinaverit, cives custodiant res defuncti annum et diem; infra quod si venerit aliquis, qui se socium vel heredem vel creditorem defuncti mettercius honestorum virorum probaverit, eidem absque contradiccione assignentur omnia, que contingunt defunctum; sin autem, pars bonorum illorum tercia pro anima defuncti, tercia iudici, tercia vero cedet in usus civitatis.

[13] Liberum quoque arbitrium habebit[tt] advena, ubicumque voluerit sepeliri.

De testimonio leûthoufer

[14] Placuit eciam celsitudini nostre, ne advena contra civem nec civis contra advenam inducat testimonium illorum, qui dicuntur leithoufer, nisi viros honestos habeat cum illis.

De testimonio advene contra civem

[15] Volumus eciam, ut nullus hospes et advena[uu] super debito vel quacumque causa possit inducere testimonium advenarum contra cives, nisi cum advenis habeat unum civem vel plures.

De potestate iuratorum

[16] Decrevimus eciam, ut XXIIII civium iurati de mercatu et aliis, que ad honorem et utilitatem pertinent civitatis, pro ingenio suo debeant fideliter ordinare, quorum ordinacionem nec iudex nec cives nec alter quispiam irritabit; quod qui presumpserit attemptare, solvat iudici penam eisdem statutam.

De iniusta mensura

[17] Precipimus insuper, ut aput quemcumque inventa fuerit iniusta mensura vel iniusta ulna vel aliquod iniustum genus ponderis, iudici solvat quinque[mm] talenta.

De decem talentis ad exequendas querimonias de hereditatibus

[18] Item volumus, ut quicumque de altero in civitate movens querimoniam de quacumque heraditate, sive de domo vel agro vel molendino vel vinea, fideiussores exhibeat iudici pro X talentis, quod eandem querimoniam prosequatur.

De fustigacione illius, qui non est de honestioribus

[19] Quicumque bonum hominem, qui non est[vv] de honestioribus civitatis, cedat fustibus, iudici talentum, fustigato duo persolvet vel expurget se metterci-us honestorum virorum.

Item de fustigacione honestorum

[20] Si aliquis infra septa muri habens valens XXX[a] talenta fustibus cesus fuerit, suspectus det iudici duo talenta, ceso V talenta vel expurget se metquartus honestorum civium.

De persona levi et inhonesta verberata

[21] Si aliqua levis vel inhonesta persona verberata fuerit, que hoc ipsum forte sua meruit insolencia, si suspectus hoc probare poterit mettercius viris credibili-bus, liber erit a iudice et actore.

De alapa

[22] Item, si quis cuiquam civium, qui tamen non est de honestioribus unus, percusserit alapam, iudici det dimidium talentum, percusso talentum; et si lesus testimonium producere voluerit contra illum et si versa vice alter sese voluerit expurgare, expurget se mettercius credibilibus viris.

De temeraria invasione domus balistis et aliis armis prohibitis et cetera

[23] Quicumque domum alterius armis, balistis vel arcubus temerarie invadere presumpserit et si ipsam invasionem passus iniuriam cum vicinis suis honestis probaverit, rei tamquam de homicidio puniantur; si vero querimoniam suam testibus non poterit[xx] comprobare, iudici duo talenta, unum civitati persolvet; si vero de invasione domus querimoniam plane moverit, suspectus se duobus digitis expurgabit.

Hec itaque universa prescripta sicut a nobis ita eciam a nostris heredibus et successoribus volumus intemerata perhenniter observari. Acta sunt hec anno dominice incarnacionis millesimo[yy] CC° XLIII°, mense ianuario, indicione se-cunda, datum Prage per manum curie nostre notarii Rembotoniss.

Prescripta privilegia continent iura civitatis Brunensis originalia. Sunt enim a sui fundacione sibi data. Postea vero processu temporis a diversis regibus et marchionibus Moravie gracie, indulgencie et alia privilegia civibus in Brunna super materiis et causis variis tradite sunt et concessa, quarum et quorum co-piam circa finem libri plenius invenies conscriptam.

Sentencie subscripte diversis locis in Brunna iura sua requirentibus in scriptis sunt tradite. Et ut facilius inveniatur, quod queritur, secundum alphabeti ordinem sunt distincte

[A]

[DE ACTIONIBUS]

Et primo habes de accionibus, quantum ad modum, tempus et locum agendi et alia plura, que titulis coincidunt cum eisdem.

[1] Utrum actori et reo cedat tota dies

R-ustici de Schibnicz petiverunt sibi super casu subscripto iuris senten-ciam inveniri: Actori et reo racione cuiusdam debiti peremptorio assignato termino reus coram actuato eodem termino comparens iudicio, suam publicans presenciam et actoris instanter accusans absenciam, postquam iudex et iurati hora meridiei terminato iudicio surrexissent, petivit sibi sentencialiter dictari, utrum a querelis actoris, pro quibus eum in causam traxisset, cum nec per se nec per responsalem comparuisset, rigore iuris non esset absolutus. Super quo a iu-ratis dictabatur: nisi actor infra triduum continue subsecuturum veniens causam absencie sue legitimam demonstraret, reus esset ab eius instanciis absolutus. Qua sentencia lata statim actor venit, petens pro se iusticialiter sentenciari, cum tantum dies media transivisset et tota dies sibi cederet et pro termino assignata fuisset et sol nondum occidisset, utrum adhuc non tempestive venisset et iuxta suam querimoniam sibi provideri de iusticia deberet.

Qui rustici de Schibnicz per iuratos Brunnenses taliter sunt informati: Si dies dictis partibus pro termino peremptorio prefixa fuit communis et generalis, ita quod tali die pro causis quibuslibet consuevit ab antiquo iudicium haberi, sicut verbi gracia est in Brunna sabbatum vel feria quarta, tunc actori non cessit tota dies, sed tantum usque ad meridiem vel usque ad aliam diei partem, ad quam aliis statutis temporibus iudex et iurati actum continuare iudiciarium consueverunt, nisi fortassis ex malicia in dampnum actoris iudex et iurati horam anticipassent et breviassent eandem. Si autem dies huiusmodi non fuit commu-nis, sed tantum specialiter dictis partibus pro causa, que inter eas vertebatur, pro termino assignata, tunc utrique cessit dies tota et reus tenetur actoris querimoni-is respondere.

Et fundatur ista sentencia super hac distinccione sollempni, quod duplex est iudicium: quoddam ordinarium, quod habet diem determinatam, qua consu-evit ab antiquo iudicio presideri, quoddam autem extraordinarium, quod non habet diem determinatam, sed ad ipsum exercendum iudex prefigere solet diem sibi causis ad eius audienciam deductis et partibus competentem. Et primum

quidem iudicium respicit aliquam diei partem, ut plurimum tamen meridiem, secundum autem respicit totam diem.

Legas infra in sentencia sub illa rubrica „Quidam est actor principalis et cetera“. *[10]*

[2] Reus pocior est actore in defendendo

Reus fidedignus, qui boni nominis est et fame, pocius admittitur ad defendendum honorem, corpus et res, quam vincatur per actorem.

[3] De actore et reo in genere, quod reus potest se defendere per testes advenas

Sentenciatum est in iudicio civitatis in causa civili: Reus potest se per testes fidedignos defendere, dato eciam, quod non sint in civitate residentes.

Unde cum scribitur in iuribus originalibus: „Volumus eciam, ut nullus hospes et advena super debito vel quacumque causa possit inducere testimonium advenarum contra cives, nisi cum advenis habeat unum civem vel plures“, hoc est intelligendum, cum hospes agit in civem. Cum autem se defendit, sufficiunt testes fidedigni qualescumque.

[4] Item ad contrarium, quod actor quandoque pocius probat intentum suum quam reus

Iurati de Nausedlicz scripserunt sic: Actor vector existens conquestus est de reo mercatore, quod conduxisset eum cum decem equis et duobus curribus ad ducendum sibi per iustam viam duo vasa vini de Nausedlicz usque in civitatem Lanczcron. Et cum prope civitatem Brunnam venisset, dixit reo: „Domine, in Brunna solvendum est theloneum de vino vestro, et eciam indigeo, quod reficiam utensilia curruum meorum, ergo Brunnam cum curribus intrabo, quia timeo, si per aliam viam transeam, per theloniatorem equis et curribus me privari“. Reus vero dixit: „Civitatem Brunnam non intra, sed exterius per aliam viam declina. Promitto enim tibi, si per theloneatorem rebus tuis privaberis, ipsas mea pecunia tibi solvam“. De hoc promisso actor vult reum per probos viros convincere, qui tunc ibidem cum aliis curribus affuerunt. Et querit, cum eundo viam, quam reus sibi indicavit, rebus suis, quas ad viginti marcas estimat, per theloneatorem sit privatus, utrum tale testimonium reus non debeat pati et per consequens dampnum suum sibi refundere, ut promisit. Reus vero, puta mercator, respondit allegando innocenciam suam adiungens, quod vectorem in Nausedlicz coram probis viris et licopialibus, qui vulgariter leitchoufleut dicuntur, convenerit, excipiens, quod viam ignoraret et per quamcumque iustam viam vector transiret, per eandem ipsum sequi vellet; adiciens eciam, quod vector voluntarie Brunnam non intraverit, sed per viam transiverit exteriorem. Petivit ergo pro se sentenciari, utrum per testes fidedignos, qui convencioni in Nausedlicz interfuerunt, non possit se et sua melius defendere quam vector ipsum convincere de promisso, quod asserit postea in campis prope Brunnam sebsecutum.

Super quo diffinitum fuit, quod in hoc casu audienda est probacio actoris. Cum enim per factum subsequens tollatur primum et non econverso, pocius est admittendus actor ad probandum intentum suum de promisso postea facto quam reus ad probandum convencionem prius factam, nam illam actor in sua questione implicat et concedit, quare non oportet, quod per reum probetur.

Nec ista diffinicio contrariatur iuri communi, quo dicitur, quod reus pocius se et sua possit defendere. Hoc enim est verum, cum actor et reus equaliter pro eodem tempore aliquid factum vel non factum esse probare nituntur. Unde eciam, si reus obligasset se ad repellendum promissum, quod actor allegaverat, tunc se et sua pocius defendisset, quam ipsum actor convicisset.

[5] Quod actor et reus quandoque a iudicio, in quo contendunt, ad iudicium, in quo contraxerunt, sunt remittendi

Duo cives, unus de Wratislavia et alter de Wyenna, Brunnam venientes, Wratislaviensis conquestus est de Wyennensi, quod in viginti sexagenis grossorum Pragensium sibi teneretur, petens pro eisdem sibi ab eo iusticia provideri. Wyennensis autem debitum affirmans respondit, quod et in Wienna aurum a Wratislaviensi pro dictis viginti sexagenis emerit et litteris suis ac fideiussoribus civibus de Wyenna ipsum ita, quod contentabatur, certificaverit. Petivit ergo pro se sentenciari, si actor de hoc confiteretur, utrum ambo pro dicta decidenda causa non sint Wyennam remittendi. Actor vero ad interrogacionem iudicis in verba rei consenciens quesivit, utrum sibi more hospitum non debeat infra triduum iusticia exhiberi.

Super quo sentenciatum fuit: Ex quo actor de litteris fideiussoribus et verbis rei confitetur, ambo debent Wyennam, ubi contractus per ipsos est factus, remitti.

Unde non oportet, quod omnis causa terminetur in iudicio, in quo lis inchoatur, quamvis tamen querimonia et responsio iudicio fieri debeant in eodem.

[6] De actore, quantum ad tempus, quomodo reus declinat responsionem

Iurati de Gnechnicz scripserunt sic: Actor conquestus est de reo, quod in annis sterilibus, de quibus usque nunc transiverunt triginta anni, noctis tempore de horreo suo duodecim capecia tritici exportaverit sibi furtive, adiungens, quod de hoc bene testes haberet idoneos, sed illos fatigare nolens in eo velit, quod ius dictaverit, contentari. Reus vero habita[a] cum iuratis deliberacione respondit: „Domine iudex, ex quo actor culpam, quam transactis annis triginta dicit esse commissam, mihi inpingit et medio tempore, quo semper ad parendum iuri certus fui, nichil michi obiecit, cum tamen iudicii copiam interim me conveniendo semper habuerit, nec eciam aliquam protestacionem de convencione futura fecerit nec culpam predictam publicaverit nec testes, quos habere se dicit, per quod potissime accioni sue renunciat, fatigare velit, cumque dictis annis triginta currentibus ego sex annis ad officium scabinatus, ad quod non eligitur aliquis, nisi bone sit fame, fidedignus et idoneus, assumptus fuerim, peto sentencialiter inveniri, utrum tenear eius querimonie, quam dico temerariam, respondere“.

Super quo diffinitum fuit, quod reus virtute allegacionum suarum non tenetur actoris querimonie respondere.

Et notandum[b], quod inter dictas allegaciones maxime per hoc actor repellitur ab agendo, quod dicit se habere testes, quos nolit fatigare. Est enim talis excusacio frivola, quia magis est verisimile, quod actor causa honoris proprii testes statuat, quam eos fatigare nolens cum rubore ab accione cadat.

[7] Item ad idem, quod ad actoris querimoniam reus quandoque non compellitur respondere

Duo mercatores Pragenses ad domum cuiusdam civis in Broda Hungaricali venientes triginta marcas grossorum sibi ad servandum sub istis dederunt verbis: „Tantum nobis ambobus istam pecuniam assignabitis et non uni, si fortassis ipsam a vobis repeteret alio non presente". Postea vero per aliquot dies cum hospes arduo esset occupatus negocio, unus dictorum duorum dicens se equos emisse et statim venditorem suum pagare velle promisisse dictas triginta marcas ab hospite postulavit, quas sibi per eius famulum, ut dicitur, dari iussit. Modo die sequenti secundus socium suum recessisse considerans, cum hospes pecuniam, quam ab ipso petebat, sibi non daret, de eo conqueritur isto modo: „Domine iudex, ego et socius meus isti hospiti nostro triginta marcas sub ista condicione dedimus ad servandum, quod ipsas tantum nobis ambobus simul existentibus restitueret, et quia me absente dictam pecuniam socio meo dedit, peto michi saltem pro parte mea ab ipso de iusticia provideri". Hospes autem respondit: „Domine iudex, de pecunia ad servandum michi data confiteor, petens pro me diffinitive sentenciari, cum duo michi pecuniam commiserint, ut in querimonia me impetentis audivistis, utrum non impetens cum socio suo simul pro ipsa pecunia tota in me agere debeant ipso iure".

Super quo diffinitum fuit, quod peticio rei racionabilis est et iusta, tamen si reus ipse, puta hospes, confiteretur, se uni dictorum duorum pecuniam tradidisse. Cum sic contra mandatum amborum, qui pecuniam sibi assignaverant, venisset, merito teneretur alteri pro media parte pecunie secundum iusticiam respondere.

[8] De actore conquerente et reo non respondente

Si reus ad iudicium debite citatus comparuerit et actoris querimoniam audiens ad ipsam non responderit nec excepcionem de non respondendo interposuerit, sed simpliciter tamdiu, donec iudex a iudicio surgat, tacuerit, in causa subcumbit et actor ipsam obtinet pleno iure. Sic sentenciatum est iuratis de Rauseyns.

[9] Ad idem, qualiter reus declinat responsionem

Fritscho, civis Brunnensis, in Wischow veniens per Mitschonem ibidem arrestatus eius recepit querimoniam sub hiis verbis: „Domine iudex, Ulricus, patruus meus, in extremis suis michi et pueris meis legavit tredecim cum dimidia marcas grossorum Pragensium, in quibus dixit sibi Fritschonem legitime teneri. Pro qua pecunia peto michi ab eo, sive affirmaverit sive negaverit, de iusticia provideri". Fritsco vero proposuit in prefacione vulgariter dicta vorreed, quia Ulrico in agone laborante in presencia iudicis, iuratorum et uxoris sue publicavit, quod omnia bona, que Ulricus dimitteret, essent sibi pignori data pro quatuordecim marcis dictorum grossorum, et super eo in signum publicacionis vulgaribus verbis dicendo urchunt dederit, Ulrico et uxore consencientibus voluntarie et non contradicentibus. Petivit ergo, si iudex et iurati de hoc testarentur, utrum non deberet cessante responsione a Mitschonis instancia tamquam temeraria, precipue cum accio legataria seu testamentaria semper innitatur testibus, quos Mitscho non allegaverit, liberari.

Super quo diffinitum fuit pro Fritschone, quod non teneretur Mitschonis querimonie respondere intento suo probato, ut probaturum se obligavit.

[10] Quidam est actor principalis et quidam secundarius, sicut iudex agens pro emendis

Iudex in Chremsir vocato quodam homine, qui nuper illuc se receperat et equis venditis empta cervisia ipsam propinabat, sibi dixit: „Habeo te suspectum, quod equos hic venditos alibi deduxeris. Unde talem diem pro termino peremptorio tibi prefigo, in quo testimonio fidedigno tuam iusticiam demonstrabis". Instante itaque termino cum dictus homo coram iudicio non compareret, sed in crastino cum octo personis fidedignis, qui testabantur ipsum fidelem esse et equos, quos in Chremsir vendiderat, suos fuisse, veniret, iudex quesivit, utrum non iuri suo ex termini prefixi negligencia[a] derogasset.

Super quo diffinitum fuit, quod quidam est actor principalis, qui agit super re propria, in qua reus subi tenetur [respondere][b], et talis accio stricti iuris est, ita quod negleccio termini reo preiudicat. Alius est autem actor secundarius, sicut iudex agens pro emendis vel lucrum tantum querens ex officii sui debito aliquem in causam trahens, et talis accio est remissi iuris. Unde dictus homo, eciam si per plures dies post iudicium cum testibus fidedignis veniens suam innocenciam ostendisset, ad hoc debebat admitti nec tamquam iniustus aliqualiter condempnari.

[11] Actor vel reus propter ignoranciam nacionis et parentele non est a iudicio repellendus

Ab agendo et respondendo non est ideo aliquis repellendus, quod eius generacio non est nota. Undecumque enim homo venerit gracia divina vocatus, dummodo laudabiliter se regat, ex superhabundanti requiritur sue cognicio nacionis.

[12] De actore et reo fugiente a iudicio, postquam personaliter comparuit

Sentenciatum est iuratis in Chrumnow: Si homo ad iudicium citatus personaliter stans coram tribunali, postquam querimoniam super se motam audiverit, a iudicio effugerit, si causa est civilis, statim in ipsa subcumbit; si autem est criminalis, ultra hoc, quod in causa cadit, eciam continuo proscribitur pleno iure.

[13] De actore et reo, quantum ad iudicis acceptacionem

Quidam hospes veniens in Geyaw de vidua ibi residente conquestus est, quod domus, agri et alia, que possideret, essent ad eum successionis iure devoluta. Vidua vero, antequam actoris questioni responderet, petivit pro se sentenciari, utrum ipse viceversa coram eodem iudice non teneretur eius querimonie respondere.

Super quo sentenciatum est, quod actor, qui relictam inpetit, accione, quam relicte movet, prius discussa, postea questionibus relicte, quas sibi movebit, respondebit. Est enim iuri consonum, quod actor iudicem, quem vult habere pro se, eciam contra se non debeat refutare.

Iudei tamen, clerici et nobiles, quia proprios habent iudices et actor forum rei sequi debet, coram eisdem sunt iudicibus conveniendi.

[14] De actore et reo, quantum ad caucionem et satisdacionem

In secundo maiori originali privilegio civitatis scribitur sic: „Item volumus, quod[a] quicumque de altero in civitate movens querimoniam de quacumque hereditate, sive de domo vel agro vel molendino vel vinea, fideiussores exhibeat iudici pro decem talentis, quod eandem querimoniam prosequatur". Dictam

scripturam, cum propter eam frequenter actores legitimi ab agendo repellerentur, iurati sic sunt interpretati, quod recipienda est pro actore ignoto, qui aliunde veniens possessorem bone fidei nititur inpugnare. Secus autem est de herede vero, qui coheredes vel alios possessores in causam trahit. Ab illo enim non oportet, quod exigatur fideiussio supradicta.

[15] De actore et reo pro commensalibus et liberis et uxore

In iure civitatis observatur, quod paterfamilias pro uxore, pueris, servis et ancillis, suis commensalibus in causis quibuslibet, si vult, iudicialiter potest agere et respondere.

[16] De actore et reo pro animalibus, que inter homines consueverunt domari

Antiquum ius civitatis habet: „Si equus, bos, vacca, canis, aper vel porcus domesticus, hircus, aries vel aliud animal, quod in medio habitacionis hominum nutriri consuevit et teneri, aliquem leserit, dominus eiusdem animalis, si voluerit, pro ipso affirmando vel negando iudicialiter poterit respondere; si autem noluerit, tale animal leso pro satisfaccione assignabitur et emenda".

Secus autem est de feris et brutis silvestribus, cuiusmodi sunt leo, cervus, lupus, ursus et consimilia, que dicuntur indomabilia, et eciam que domari consueverunt, si sunt mordencia, recalcitrancia vel cornupeta. Per que si dampnum datum fuerit, secundum actoris et rei allegaciones diffinitiva pronunciabitur sentencia consonans equitati.

[17] Quis actor sit hospes in iudicio et quando sibi sit iusticia facienda

Quidam de Ieegerdorf veniens et quendam civem huius civitatis coram iudicio pro debitis trium marcarum conveniens petivit pro se sentencialiter dictari, cum ipse hospes et alterius principis, utputa ducis Oppaviensis, homo esset, utrum sibi non deberet iure hospitum de dicto cive iuxta suam querimoniam de sufficienti iusticia infra triduum provideri.

Cui diffinitive responsum fuit, quod secundum bonam consuetudinem, que tam in iure civitatis quam in pluribus aliis locis observatur, unicuique hospiti debet iuxta suam querimoniam infra triduum continue sibi succedens finalis iusticia exhiberi. Verumtamen[a] civis de Ieegerdorf vel alter, qui est homo ducis Oppaviensis, in iudicio Brunnensi non est hospes. Ille namque censetur hospes, qui est homo de dominio alicuius principis, qui non subest marchioni Moravie. Dux autem Oppaviensis utpote vasallus et homo ipsius existens sibi subest. Iterum ducatus Oppaviensis non est terra distincta a Moravia, sed est quedam pars et quidam districtus ipsius.

Unde notandum est[b], omnem hominem in iudicio civitatis Brunnensis esse hospitem, qui extra Moraviam residenciam vel mansionem habet, quamvis eciam sit sub dominio regis Bohemie. Unde homo de Bohemia, de Polonia vel de Luczelburga hospes est censendus in iudicio civitatis. Hospitem enim non facit dominii, sed pocius terre Moravie distinccio ab aliis terris. Et per hoc, quod multum est ponderandum, in iudiciis lites breviantur et expense parcium cum laboribus minorantur.

[18] De accione debitorum, qua impetitur aliquis post mortem alterius, quod vulgariter dicitur angesprochen nach toder hant

In Gostel occiso quodam Iudeo relicta ipsius egit simpliciter in diversos debitores, quorum aliqui cum negarent, petivit pro se sentenciari, ex quo ageret

nomine mariti sui premortui, quod vulgariter dicitur nach toder hant, utrum quilibet negans, quem impeteret, non deberet se mettercius expurgare et infra.

Super quo sentenciatum fuit, quod predicta allegacio per Iudeam facta, quamvis in villis aliquibus servetur per rusticos, tamen non est pro iusticia tenenda, sed pocius mala consuetudo et corruptela seu abusio censenda[a].

Unde agens pro debitis pro vivo vel pro mortuo, si simpliciter agit, reus negans simpliciter se expurgat; si autem agit cum testibus, reus tenetur se cum testibus expurgare.

[19] Item ad idem, de accione prescripta, que vulgariter dicitur nach toder hant

Laurencio, notario domini marchionis, mortuo frater ipsius egit in dominam Claram pro duabus sexagenis grossorum dicens, quod Laurencius in extremis suis coram duobus sacerdotibus confessus fuerit, quia sibi teneretur in eisdem. Illa vero negante sentenciatum fuit, quod non obstante testimonio sacerdotum, qui tantum de audito et non de re eis cognita testabantur, ipsa domina Clara se posset in cruce cum duobus digitis expurgare.

[20] De accionis prioritate in genere

Sentenciatum est in Pudespicz:

[a] Cui iudex testatur, quod primo querimoniam ad eum deduxerit, ille prius aget, nisi alterius maius dampnum ipsum ab agendo repellat.

[b] Item iudex non debet latitare, sed conquerentibus copiam sui facere. Unde eo domi non invento querimonia est sue familie intimanda.

[c] Item duo simul currentes et extra domum clamantes nichil agunt, quia coram iudice cum disciplina sunt querimonie proponende.

[d] Item, qui iudicem in domo propria querens nec inveniens querimoniam familie significat, prefertur illi, qui iudicem hinc inde per plateas querens accessit.

[21] De accionis prioritate in causa civili

Cum Iacobus procurasset citari Philippum feria tercia, quod sibi feria quarta in crastino racione debitorum ad obiecta responderet, iudicium fuit ab eadem feria quarta usque in sabbatum proxime succedens induciatum. Philippus ergo feria sexta econverso citari procuravit Iacobum, quod in sabbato sue querimonie responderet. Cum itaque iudex et iurati sabbato tribunali presiderent, comparuit Iacobus, agere volens in Philippum, comparuit eciam Philippus, agere volens in Iacobum. Quesitum est ergo, cui prius in alium agere competat ipso iure.

Super quo sentenciatum fuit in iudicio civitatis, quod suspenso iudicio tamquam principali a feria quarta usque ad sabbatum eciam citacio feria tercia facta tamquam quoddam accessorium in suo vigore usque ad sabbatum fuit suspensa. Unde Philippus tenetur querimoniis Iacobi non obstante sua citacione, quam feria sexta dolose procuravit fieri, respondere.

[22] Quod actor vulnerum precedit actorem debitorum

Iurati de Thuschnawitz scripserunt sic: Servus unius nobilis vulneravit servum alterius nobilis et cum vulnerans coram iudicio vulnerato respondere deberet, dominus eius pro debitis et dampnis quibusdam eum impetivit. Querimus ergo, utrum reus prius domino pro debitis et dampno vel prius leso teneatur pro vulneribus respondere.

Quibus rescriptum fuit, cum corpus hominis preciosius sit pecunia, reus debet prius leso pro vulneribus quam domino pro debitis et dampno respondere.

[23] De accionis prioritate in causa vulnerum

Cives de Chrisans scripserunt sic: Inimicicia inter iudicem ex una et quosdam cives parte ex altera aliquamdiu habita et tandem per arbitrium pena decem marcarum vallatum ab bonum pacis reducta accidit, quod in quadam thaberna orta dissensione bibentes inceperunt ad invicem gladiis se ferire. Quod cum iudex intellexisset, indisciplinas et percussiones huiusmodi sedare volens accurrit. Pars vero predicta, que prius secum per arbitrium pacata fuerat, armata manu eum ab hoc prohibuit et ab ipsa thaberna usque in domum aliam fugavit, quod per hospitem dicte thaberne et quendam probum virum iudex se obligat probaturum, dicens eciam per hoc pacem primam per arbitrium factam in se violatam. De parte vero adversa unus dicit, qui causa sedande discordie tamquam mediator et sequester ad pretactam dissensionem accurrerit, iudex autem pacem inter eos factam infringendo in caput eum vulneravit, de quo vult ipsum iudicem vincere per tot honestos testes, sicut sibi per iuratos sentencialiter fuerit adinventum. Querimus ergo, cui prescriptorum, scilicet iudici vel vulnerato, prius in alium agere competat ipso iure.

Super quo sentenciatum fuit, quod iudicis querimonia prius est audienda. Cum enim iudex vices domini regat et sibi racione sui officii in favorem iusticie ab omnibus sue subiectis iurisdicioni sit obediendum, ipsumque populus, quandocumque ad lites intercipiendas, insolencias compescendas et inter partes ad ponendum pacem ad aliquem strepitum accurrerit, tamquam membra caput et inferiores superiorem sequi et non prohibere, sed pocius pro viribus iuvare debeat. Contemptus et violencia sibi et suo officio exhibita lesioni partis adverse in magnitudine sunt merito preferenda. Et de iuratis est eodem modo in casu simili senciendum.

[24] De accionis prioritate pro vollaist et vulnere

Si accusatus pro vollaist homicidii tempore eiusdem homicidii plano vulnere leviter vulneratus fuerit, prius respondebit pro vollaist, quam agat pro vulnere. Si autem membro mutilatus vel graviter vulneratus fuerit, tunc prius admittitur racionabiliter ad agendum.

[25] De accionis prioritate, quantum ad insidias

Quamvis pro excessibus sive vulneribus factis illius prima sit querimonia, qui prior iudicem accessit, tamen hoc non obstante insidias alteri ponens, eum exspectans vel invadens adversario petente ab accionis prioritate repellitur ipso iure. Sic sentenciatum est civibus de Hainreichs.

[26] De actore et reo, quantum ad duellum

Dum quesitum esset a iuratis de Nausedlicz, utrum actore criminaliter in reum agente et ad probandum suam accionem duellariter se obligante oporteat reum secundum iuris rigorem de duello respondere, sentenciatum est diffinitive[a], quod non.

Cum enim predictus actor nec per testes nec per instrumenta nec per iuramentum, sed per duellum, quod non est aliqua species probacionis, intencionem suam voluerit probare, reus potest simpliciter affirmando vel negando ad eius querimoniam respondere. Ex duello, quod actor pretendit, non est presumendum, quod iustam ducat causam, quia presumpcio, que ex allegacione duelli

generatur, est temeraria et insufficiens et non debet movere animum iudicis. Alia est autem presumpcio necessaria et vehemens, utputa si in loco secreto vir solus cum sola et nudus cum nuda inveniatur. Presumitur, quod eam carnaliter cognoverit, et talis presumpcio animum iudicis aliqualiter movere potest.

[27] Ad idem, quantum ad duellum in causa criminali

In Wischaw actor conquestus fuit de reo, quod ipsum apellaverit malum et infidelem virum, adiungens, quod hoc gladio suo super caput eius probare vellet. Et cum reus de dicta querimonia super graciam confiteretur, iudex quesivit sibi emendam excessui tali debitam inveniri.

Super quo diffinitum fuit, quod reus dupliciter excessit, videlicet verba confusa proferendo et duellum indicendo, et licet racione verborum teneatur ad emendam duorum talentorum, tamen racione duelli obligatur eciam in tribus talentis et sic solvet quinque talenta. Et est iste reus tam leviter pro tanto emendandus, quod super graciam excessum suum confessus fuit.

Unde advertendum est, quod ex indiccione duelli non legitima probacio, sed tantum presumpcio generatur. Et ergo quicumque frivole coram iuratis vel coram iudicio hominem probum de crimine accusans vel verbis turpibus eum obruens duellum indicere sibi presumpserit, tamquam calumpniator et temerarius citator solvet emendam quatuor marcarum, salvis nichilominus emendis, que criminibus et verbis turpibus correspondent. Et si calumpniator talis pecunia caruerit, sex septimanis in cippo puniatur. Si autem levis et inhonesta persona fuerit, ad statuam, que dicitur schraiat, ligatus flagelletur et de civitate postea repellatur.

[28] De actore et reo, quantum ad occupacionem

Iurati de Rauseins sunt informati, quod in quocumque iudicio actor invenit reum, in illo potest pro causa pecuniali de eo querulari et ipse tenetur suis querimoniis respondere. Pro causa vero reali, que est de terris et possessionibus, recurrendum est ad illud iudicium, in quo possessiones sunt locate.

[29] Utrum actor et reus possint causam suam alteri committere sicut procuratori

De Chremsir scriptum est sic: Reus in termino per iudicem sibi et actori prefixo mettercius probare debens debitum quoddam se persolvisse, pendente termino vices suas quantum ad eandem faciendam probacionem cuidam iurato committens, extra civitatem ad quedam alia tractanda negocia se recepit. Instante vero termino actor comparuit et licet dictum iuratum cum duobus testibus, quos reus sibi adiunxerat, coram iudicio presentes videret, tamen, cum reus in persona propria non compareret, quesivit sibi sentencialiter dictari, utrum propter eius absenciam non esset suam iusticiam executus.

Super quo casu diffinitum fuit: Si reus de consensu actoris vices suas iurato commisit, commissio valuit et iuratus procuratorio nomine ad faciendam probacionem cum testibus procedere potuit ipso iure. Si vero ad commissionem eandem consensus actoris non accessit, vigorem non habuit et reus ex eius absencia, cum personaliter sicut et testes in cruce iurare debuerit, causam perdidit et actor est suam iusticiam executus.

[30] Utrum ante racionem habitam de bonis domini per servum perceptis et distributis servo agenti dominus respondere teneatur

Quesitum est verbotenus a iuratis de Broda Hungaricali, utrum ad querimoniam servi, quam movit domino, de pecunia in ipsius servicio eiusque negociis et utilitatibus ultra ea, que dominus sibi tradiderat, se asserit expendisse, ipse teneatur dominus secundum iusticiam respondere.

Quibus responsum fuit, quod in hoc casu diligenter videndum est, utrum servus deductis bonis domini, cum quibus eius nomine negocia gessit, aliquid habuerit proprii, quod peculium nominatur. Et si sic compertum esse fuerit, tunc solutis, in quibus servus domino tenebatur, computandum est, quantum de peculio in rem domini versum sit per servum. Pro eo namque ad querelam servi dominus racionabiliter respondebit.

Intelligitur autem in rem domini versum non solum, quod secundum eius voluntatem in gerendis negociis servus expendit, immo eciam, quod fortassis ignorante domino servus in rem eius necessario impendit, veluti si mutuatus pecuniam eius creditoribus eam solverit aut edificia ruencia fulserit aut familie frumentum emerit vel eciam fundum vel quamlibet aliam rem per necessariam mercatus erit. Hec enim et hiis similia per servum lucide probata dominus sibi integraliter resarcire tenebitur pleno iure.

[31] De accione et responsione nobilium iudicio terre subiectorum

Licet nobiles et pladicones in iudicio sude seu provincie debeant convenire, tamen si in civitatibus hereditates habeant et bona, de illis agent et aliorum querimoniis respondebunt in iudicio civitatis.

[32] In accionibus criminum et maleficiorum est protestacio necessaria

Postquam in Hainreichs plures fratres egissent in unum reum, quod fratrem eorum in campo spoliasset et occidisset, et ipse secundum iusticiam per testes innocenciam suam ostendisset, iterum unus ex eisdem fratribus in eum egit, quod fratrem suum iam mortuum calceis denudasset. Quesitum est ergo, utrum prima purgacione facta ad secundam teneatur querimoniam respondere.

Super quo diffinitum est, quod non. Ex quo enim tempore prime querimonie non est interposita protestacio de secunda querimonia facienda, reus non respondebit ad eam. In accionibus autem civilibus obmissio protestacionis et publicacionis sequentibus fortassis accionibus non obfuisset.

[33] Item in accionibus criminum et maleficiorum videndum est, cuius fame sit actor et reus et utrum agatur animo calumpniandi vel causa inquisicionis veritatis et de probacione et purgacione et utrum testes in iurando cadant vel alio modo deficiant, quia secundum talia sunt emende moderande

Iurati de Pysentz scripserunt sic: Actor de reo querimoniam movens de furto ipsum detineri petivit et cum dies prefixus partibus instaret, reus actoris querimoniam de furto se expurgando metseptimus declinavit. Quo facto alter actor superveniens prescriptum reum tamquam suum incendiarium accusavit. Ad cuius instanciam iterum detentus cum termino per iudicem prefixo statueretur iudicio nec actor compareret, fuit iusticialiter absolutus. Querit ergo iudex, in quibus emendis sint sibi predicti duo actores obligati.

Quibus responsum fuit, quod circa casum predictum matura deliberacio est habenda. Debet enim videri, utrum actor et reus inculpate fame sint homines

et honeste vite, in moribus et bonis actibus equaliter se habentes. Et si sic compertum esse fuerit, tunc actor, sive reum non vincat sive reus se purget et mundum faciat, ad nullas emendas tenetur et reo sufficiat, quod nomen suum bonum et laudabile permanet et illesum. Si autem actor et reus prius enormiter viventes alicuius essent nota criminis maculati, tunc, ut premittitur, actor iterum supportabitur de emenda.

Actore vero fidedigno et reo minus idoneo et suspecto existente actor ad probandum suum intentum est racionabilius admittendus, tamen si reus forte ex advocati sui pericia vel alia de causa, que multipliciter coram iudicio litigantibus incidit, purgacionem contra allegaciones actoris obtinuerit. Per hoc non oportet actorem in emenda condempnari, sed reo sufficiat, ut supra. Econtra vero si contingat, tunc videndum est et cum magna diligencia pensandum a iuratis, utrum actor infamis reum honestum impetat animo calumpniandi vel alia causa. Et si primo modo, scilicet calumpniose, in eum agat et maxime si taliter vindictam in eo sumere voluerit et in probacione, ad quam fortassis se obligaverit, deficiat, tunc ad penam obligabitur talionis. Alia vero causa, sicut fortassis experiencie vel inquisicionis veritatis, quia fama multorum eum ad hoc induxit, quod egit in reum honeste vite, tunc, sive in probacione deficiat sive reus se expurget, de magnis et gravibus supportandus est emendis, quamvis forte, si iurati decreverint et expedire viderint, qualitatibus parcium consideratis emendas iuramentorum secundum eorum numerum solvere teneatur.

Et bene consonat[a] equitati, quod actores maleficiorum non cogantur ad emendas. Alioquin eciam passis iniuriam et violenciam emendarum metu daretur materia causas suas querulando nullatenus iusticialiter prosequendi. Et ex hoc habetur solucio secundi quesiti superius de incendiario. Cum enim idem actor audivit, quod iudex ab actore primo, de cuius querimonia reus se purgavit, emendas petivit, timore tactus, ne similiter ab eo iudex emendas peteret, non presumpsit fortassis iudicio comparere.

Notandum est tamen, si reus prima vice pro maleficiis in causam tractus vel actore non probante vel in probacione deficiente vel se purgente absolutus fuerit, quicumque ex prima suspicione, quam contraxit, eum accusaverit, postea vel iudicialiter convenerit, quocumque modo res iudicata fuerit, nullo modo obligabitur ad emendam.

Considerandum eciam, quod actor obligans se ad convincendum reum de maleficio per testes duobus modis cadit a proposito. Primo, quia fortassis testes nec habet nec statuit nec statuere potest; et in hoc casu obnoxius est emende secundum arbitrium iuratorum taxande prehabitis distinccionibus ponderatis. Secundo vero modo, quia testes statuit et cum iurare debuerunt, formam iurandi corrumpendo ceciderunt; et sic sufficit, quod solum ad emendas iuramentorum et non ad alias obligetur.

Require infra sub rubrica „De accusacionibus, utrum de furtis et criminibus incusatus quarta vice se possit expurgare“. *[56]* Require eciam in diversis sentenciis de emendis, furtis et penis.

[34] De accionibus criminum et maleficiorum, utrum transeant ad heredes

Iurati de Kalicz ore proposuerunt hunc casum: Malefico quodam mortuo actores, quos idem tempore vite sue bonis eorum spoliaverat, in eius heredes agere volunt. Querimus ergo, utrum talis accio sit ipsis secundum iusticiam concedenda.

Ad quod diffinitive responsum fuit, quod licet. Filius non portet iniquitatem patris nec puniendus sit pro eius excessu, tamen si ex maleficiis patris, veluti ex furtis, rapinis et consimilibus, aliqua ad heredes, successores vel alios quoscumque talia iniuste occupantes pervenerunt pro illis, et veri possessores, quibus ablata sunt, et eorumdem heredes ceterique posteri omnes, quorum interest, agere possunt ipso iure. Est tamen necessarium in maleficiis manifestis per principales personas, que dampnificate sunt de talibus accionibus ex causa legitima in futurum suspensis, protestacionem publicam interponi; sic enim et heredibus dantur et contra heredes transeunt. Item, si pater pecuniam vel rem publicam vel quando aliquid[a] superfuerit de aliqua administracione publica et ipse in usus suos convertit, cui erat illa administracio commissa, tunc iterum accio competit in heredem.

Require infra „De mortificatoribus, traditoribus et eorum bonis". *[508]*

[35] De accionibus religiosorum claustralium

Sentenciatum est in iudicio civitatis: Cum religiosus prelato subiectus nec possessor proprietatis nec proprie seu libere sit voluntatis, sine abbatis et superioris sui licencia ad agendum de possessionibus non admittitur ipso iure.

[36] De accione homicidii, cui pocius competat agere pro homicidio, uxori vel pueris, quando discordant

Occiso Chunrado uxor eius legitima egit in Heinricum tamquam in homicidam mariti sui. Pueri autem dicti Chunradi, quos ex alia priore uxore genuerat, egerunt in Petrum tamquam in homicidam patris eorum. Queritur ergo, cuius accio sit pocius admittenda.

Et est sentenciatum in iudicio civitatis, quod querimonia puerorum super occisione patris est preferenda querimonie uxoris de occisione mariti.

Unde accio puerorum est pocior accione uxoris. Potest enim uxor alium maritum superducere, pueri vero patrem alium non habebunt. Nam relativa posita se ponunt et perempta se perimunt ex regula loycorum.

[37] De actore, reo, fideiussoribus, penis, emendis et aliis casibus diversis circa homicidium contingentibus

Iurati de Wyschaw scripserunt sic: Quidam de nostris pro homicidio accusatus positis fideiussoribus secundum ius civitatis, cum per testes innocenciam suam ostendere deberet, in iuramentis cecidit et a iudicio fugitive recessit. Quesiverunt ergo primo, qualiter fideiussores et iudici et actori satisfacere teneantur. Et secundo, cum reus, si non effugisset, capite privandus fuisset, utrum fideiussores non debeant similiter decollari. Et tercio, quid iuris ad personam rei, qui evasit, competat fideiussoribus, iudici et actori.

Quibus per plenum consilium ad primum responsum fuit sic, quod fideiussores in summa quinquaginta talentorum, que triginta marcas faciunt, de quibus tercia pars iudici, tercia actori et tercia civitati dabitur, ut in iuribus continetur originalibus, obligantur. Ad secundum autem responsum fuit sic, quod fideiussores eiusdem rei, qui postquam in causa cecidit fugam dedit, capitibus non privantur, sed tantum pecuniam triginta marcarum solvent. Unde[a] si aliquis ex fidei pietate seu conpassione pro alio, qui de excessu inculpatur mortali, fideiusserit, talem fideiussorem ex fuga alterius vita privari magis est crudele quam iustum. Super tercio vero quesito diffinitum fuit, quod reus, qui ex negligencia[b] iudicis et actoris, quia in bona ipsum non habuerunt custodia,

iudicium declinavit, absolutus est a iudice et actore. Quantum enim in eo fuit, fidem non fregit. Nam[c] captivo, ut vitam salvet, licitum est carcerem et vincula evadere, si potest. Cum eciam vigilantibus et non dormientibus iura subveniant, quidquid[d] detrimenti iudex et actor ex fuga rei habent, sue debent inprovidencie imputare. Et insuper[e], cum fideiussores pro reo fugitivo iudici et actori satisfecerint, non esset conveniens, quod ipse reus ad satisfaccionem secundariam teneretur. Sicut enim deus, qui est iudex iustissimus, non punit bis in id ipsum, sic iudex temporalis tenetur facere suo modo. Propter[f] istam tamen absolucionem, per quam reus in alio loco vitam salvat, non conceditur sibi ad locum, a quo fugit, redire, nisi secundum proborum virorum ordinacionem pro anima occisi peregrinacionibus et piis operibus satisfaciat iuxta posse. Fideiussores autem, ne abutantur fide sua, possunt reum pro emenda, quam pro ipso solvunt, proscribere vel alio modo ad eius solucionem compellere iudicis et iuratorum consilio et auxilio mediante.

[38] De actore homicidii, quomodo cadit ab accione

De Nausedlicz iudex et iurati scripserunt sic: Nobis tribunali presidentibus, postquam dominus Poto de Wildenberchc de Peskone, iudice de Hodaticz, querimoniam movisset, quod famulum suum Iacobum in campo sagittando occidisset, et ipse Pesko, quia de hoc innocens esset, respondisset, uxor et heredes Iacobi occisi petiverunt sibi sentenciam dari diffinitivam, si Pesko querimonias domini Potonis evaderet, utrum eciam eis pro dicto homicidio, si agere in ipsum decreverint, non debeat iusticialiter respondere, cum tamen a tempore, quo dictus Iacobus interiit, duo anni et viginti ebdomade transiverint usque modo, in quo quidem toto tempore per uxorem et heredes eiusdem Iacobi occisi nec proclamacio nec aliqualis publicacio est facta coram iudicio de homicidio memorato.

Quibus rescriptum: Ex quo uxor et heredes Iacobi occisi tanto tempore tacuissent, nec proclamacionem et publicacionem de huiusmodi homicidio fecissent nec aliqualem protestacionem coram iudicio, quia de occisore mariti et patris eorum scrutari et tandem secundum formam iuris querulari vellent, interposuissent et modo astantes iudicio sub silencio transivissent, quod dominus Poto pro dicto homicidio in ipsum Peskonem egisset, nec eum ab accione repulissent, ipseque Pesko dicte accioni respondisset, ius suum quantum ad accionem huiusmodi perdiderunt, nec oportet Peskonem de cetero eorum querimonie respondere. Dictum enim homicidium tamquam una causa sufficienter unius accionis querimonia terminatur. Heredes eciam et uxor prescripti Iacobi interfecti a iure suo propria negligencia ceciderunt. Sicut enim loquendo, que sunt tacenda, sic tacendo, que sunt loquenda, coram iudicio homo renunciat iuri suo.

[39] De actore et reo racione homicidii et vollaist, quantum ad arbitrium et confessionem

Cives de Chrisans scripserunt sic: Iacobo occiso per tres fratres, puta Chunradum, Heinricum et Gerhardum, cognati occisi iuramento calupnie tacta cruce corporaliter prius facto Gerhardum tamquam homicidam, Chunradum autem et Heinricum tamquam cooperatores eius in eodem homicidio accusarunt. Gerhardo igitur suam innocenciam allegante, cum metseptimus eam ostendere deberet, probi viri interloquentes causam eandem de consensu parcium et iudicis sibi tamquam arbitri assumpserunt. Promulgato itaque arbitrio, cum dicti

tres fratres ad faciendum cognatis occisi homagium super sepulcrum Iacobi ducti fuissent, Chunradus homicidium Gerhardo, fratri suo, impositum sibi asscripsit, dicens: „Ego confiteor me, prochdolor, Iacobum occidisse et fratrem meum Gerhardum de hoc immunem esse et paratus sum per omnem modum emendare et satisfacere, sicut per arbitros fuerit pronunciatum". Quo audito petiverunt pro se sentenciari. Primo Gerhardus, utrum ipse non sit liber de incusacione homicidii, cum frater suus se reum esse homicidii sit confessus. Secundo pars adversa, cum Chunradus animo deliberato se confessus sit eorum cognatum occidisse, utrum pro eo capite plecti non debeat ipso iure. Tercio iudex, utrum non uterque Chunradus, quia confessus, et Gerhardus, quia arbitrio se submisit et per hoc reum se fecit, secum de homicidio componere teneantur. Et ultimo, quis pro opera Chunrado, antequam causa arbitris committeretur, imposita satisfacere sibi et actoribus teneatur.

Quibus responsum fuit de primo, quod Gerhardus de satisfaccione homicidii[a], de quo manifeste est accusatus et pro quo respondens, ex eo precipue, quod in arbitros consensit, vicem rei sibi assumpsit, ex confessione Cunradi subsecuta secundum rigoris iuris exigenciam, nisi consensus partis et iudicis ad hoc accesserit, non poterit liberari. Si enim efficaciam talis confessio sortiretur, absens et qui carcerem evasit pro presente et vinculato, mendicus pro divite vel aliquis in dignitate constitutus, sicut superior et potens, pro inferiori et simplici persona homicidii vel consimilis gravis excessus se reum posset confiteri, propter quod actor impedita sue sublata satisfaccione iusticiam suam minime consequeretur. De secundo vero, quod Chunradus ex confessione extra iudicium et postquam causa racione arbitrii in rem iudicatam iam transiverat facta sentencia non meruit capitali. Sicut enim talis confessio personam rei non statuit, sic nec ad penam reatus obligat et astringit. Et ex hoc patet tercium et quartum, scilicet quod tantum Gerhardus tamquam reus, cum presertim una pena pro uno delicto sufficiat, pro homicidio sibi imposito et Chunradus pro opera sibi principaliter imposita componere tenentur.

[40] Item ad idem, quantum ad diversos reos, quorum unus de homicidio accusatur et alter se homicidium perpetrasse confitetur

Petro occiso in Praczaw Martinus et Ditlinus pro eodem homicidio sunt detenti et cum amici Petri Martinum pro reo accusarent, Ditlinus in cippo vinculatus Martinum excusans confessus est se dictum homicidium manu propria perpetrasse. Queritur ergo, quis dictorum duorum pro homicidio respondebit.

Super quo diffinitum fuit: Si amici occisi accusant tantum Martinum de homicidio et iuramenta calumpnie, sicut de iure consuevit fieri, de Martino tamquam de vero fecerint, Martinus pro homicidio respondebit non obstante accusacione Ditlini, que licet coram deo fortassis sit iusta, tamen coram hominibus suspicionis scrupulo carere quodam modo non videtur.

[41] Reus prescriptus, quia nullo accusante confessus est se homicidium perpetrasse, ideo spiritualiter emendabit

Cum in Pysencz homicidio facto Martinus et Ditlinus tamquam rei capti fuissent et amici occisi ad eosdem captos ducti Martinum, quamvis Ditlinus secum in cippo detentus eum excusans se homicidii teste consciencia sua reum esse confiteretur, de homicidio inculparent et idem Martinus secundum formam

iusticie dictorum amicorum querimoniam, cum in Ditlinum agere nollent[a], iudicialiter evasisset, tamen iudex de Pysentz sibi sentencialiter inveniri petivit, in quo Ditlinus racione confessionis proprie, per quam homicidam se constituit, sibi obnoxius teneretur et infra.

Super quo diffinitum fuit, quod cum querimonia unius homicidii de uno reo mota per eiusdem rei responsionem et absolucionem sufficienter terminetur, ex quo Martinus de dicto homicidio iusticialiter est absolutus, non oportet, quod Ditlinus iudici pro eo, cum actores in eum non egerint, in aliquibus teneatur emendis, sed si reum homicidii se noverit, sicut confessus fuit, corde contrito ad illum recurrat, qui in foro spirituali penitenciam sibi inponere habuerit salutarem.

Tamen si de mortificacione, furto et consimili reatu criminoso per aliquem confessio facta fuerit, super eo iurati, qualiter sentencia ferenda sit, cum diligencia cogitabunt.

[42] De actore et reo, quando mulieres per incantaciones et experimenta dicuntur homicidium procurasse

Quidam iuvenis in Lautscheins decumbens vocato patre suo et probis viris protestabatur in eos, quod propter incantaciones et maleficia seu experimenta duarum mulierum, quas nominabat, et infirmaretur et breviter moreretur. Eo itaque in dicta infirmitate mortuo pater ipsius egit in prescriptas mulieres tamquam in homicidas, querulans, quod per earum incantaciones filius eius finiverit vitam suam. Mulieres autem querunt, cum diebus vite sue iuxta status feminei dignitatem honeste se conservaverint et numquam de infamia tali inculpate fuerint nec in corpore predicti iuvenis vulnus seu plaga mortalis, sicut circa occisos de iure fieri debet, per iuratos visa fuerit, utrum ad motam eis querimoniam teneantur tamquam pro homicidio respondere.

Super quo diffinitum fuit, quod non obstantibus iuvenis protestacione et patris ipsius querela, si allegaciones mulierum vere invente fuerint, non est racionabile, quod respondeant, sicut pro homicidio consuevit iusticialiter responderi. Tamen quia communis regula iuris civilis[a] dicit, quod ad omnem querimoniam actoris reus affirmando vel negando respondeat, sufficit, quod mulieres simpliciter respondeant et iuramento simplici se expurgent.

Unde[b] cum circa crimina probacio requiratur clarissima et multo maior quam circa causas civiles, cum agitur de incantacionibus et truffis consimilibus, que non manifeste, sed secretissime fieri consueverunt, recurrendum est ad ea, que generant presumpcionem, videlicet si aliqua mulier concubina fuit alicuius viri et si fortassis coram fidedignis, qui audiverunt, de eodem viro dixit, nisi talia fecerit vel a talibus cessaverit, machinabor in mortem suam; et precipue, si cum incantacionibus curcuire consuevit et in actu tali quandoque rapta fuit. Talis enim mulier in causam, sicut est ista, de qua agitur, in proposito tracta indiget, quod tamquam homicida cum testibus se expurget. In omnibus enim causis[c] non exigitur probacio eque fortis, immo secundum causarum diversitatem probacio et expurgacio racionabiliter variantur.

[43] Quod actor personaliter agere debet pro uxore deducta

Pragenses cives scripserunt, quod Fridlinus deduxisset Andree uxorem suam, petentes, ut latori litterarum earumdem, quem Andreas procuratorem suum constituerat, exhiberetur iusticie plenitudo. Mara vero, que uxor Andree

in dictis litteris scribebatur, astans iudicio ad litteras civium de Praga respondit, quod Andree ante plures annos legitime fuerit tradita. Postea vero audiens Andream aliam habere uxorem, spe salutis mota officialem episcopi Pragensis accessit, qui vocatis vocandis de causa cognovit et inter ipsam Maram et Andream divorcium canonicum celebravit. Quare petivit intuitu iusticie ab eodem officiali de veritate inquiri et Andream personaliter vocari, cuius querimoniis parata esset respondere. Requisitus ergo dictus officialis cum nichil certi rescriberet nec Andreas vocatus personaliter venire curaret, in termino peremptorie ad hoc prefixo Mara sentenciata fuit libera. Et insuper per iuratos pensatum, quod bene conveniret actorem in causa tali non per procuratorem agere, sed propria in persona.

[44] De accione iuris patronatus

Si questio est inter partes de iure patronatus, illa ex eo, quod tale ius est annexum spirituali, est iudicio canonico decidenda.

[45] Utrum excommunicatus possit agere

Ad interrogacionem iuratorum de Chremsir sentenciatum est, quod excommunicatus in iudicio seculari agere potest, licet forte secus sit in iudicio spirituali.

[46] Utrum ad actoris querimoniam de hereditatibus motam reus semper debeat respondere

Mortuo iudice in Reedisch Elyzabeth, filia sororis sue, que in Gostel residenciam habebat, supervenit, proponens coram iudicio, quod idem iudex, avunculus suus, quadraginta marcas grossorum, quas mater ipsius sibi ad servandum dederit, in sua potestate tenuisset, quam pecuniam si uxor et heredes dicti iudicis, avunculi sui, sibi restituerent, ipsam cum graciarum reciperet accione. Si vero de ea negarent sufficienti proborum virorum testimonio, suam vellet querelam iustificare, petens pro se dictari, cum de infirmitate prescripti avunculi sui nichil sibi intimatum fuerit nec ad eam pervenerit, utrum ad producendum dictum suum testimonium non sit iuridice admittenda. Pars vero adversa allegavit, cum a morte sororis iudicis quatuordecim anni, in quibus dicta Elyzabeth de pecunia prenominata nec protestacionem nec publicacionem fecit, in quibus eciam annis iudex ipse pluries graviter decubuit, transiverint, modoque in extremis suis dictus iudex, cum de rebus suis disponeret, prehabite Elyzabeth nullam de quadraginta marcis mencionem faciens tantum tres marcas deputaverit, utrum, si huiusmodi verificare poterit allegata, teneatur Elyzabeth querimonie respondere.

Super quo sentenciatum fuit: Cum contra partem inauditam[a], que directe tantum auditur respondendo, sentencia non sit ferenda, cum eciam ex communi regula iuris civilis reus ad querimoniam actoris affirmando vel negando respondere debeat, uxor et heredes iudicis debent ad querimoniam ipsis motam secundum iusticiam respondere.

[47] Quod actor potest excipere contra reum

Cum in Letawicz quodam tempore nocturno mortificato reus in fuga detentus ante tribunal, quod responderet, ductus fuisset, actor excipiendo contra eum proposuit, ex quo pro mortificacione nocturna in pede fugitivo captus esset et prius frequenter, ut iudici et iuratis constaret, de nocte per thabernas et

angulos, quod in consilio prohibitum sibi fuerat, divagari consuevisset, utrum advocatus, qui verbum suum loqueretur, de iure non deberet negari et tamquam convictus condempnari.

Super quo sentenciatum fuit: Si iudex et iurati de hiis, que actor in excepcione proposuit, testabuntur, reus non potest prolocutorem habere et debet mortificacionis supplicio puniri.

Et est advertendum, quod in aliis consimilibus gravibus excessibus, sicut si aliquis committit homicidium iuratis videntibus vel coram iudicio violat pacem factis vel opponit se iudicio vel aliud tale nephas perpetrat, dictus modus servatur, scilicet quod reo, si actor petit, prolocutor non datur et statim ut convictus condempnatur.

[48] Reus potest excipere contra actorem

Actor in Boscowicz conquestus fuit de reo, quod annonas suas de campo sibi furtive deduxisset. Reus autem excipiendo contra actorem quesivit, cum ipse se fideliter et honeste conservaverit et actor in Gewitzka, ubi prius mansionem habuit, pro furto, de quo convictus fuerat, emendas notorie solverit et infamis sit, si hoc in ipsum probaverit, cum nec annone subtracte aput eum sint invente nec in actu deduccionis sit raptus, utrum teneatur eius querimonie respondere.

Super quo sentenciatum fuit: Si reus potest actorem convincere testimonio sufficienti, sicut forma iuris requirit, quod prius in Gewitzka pro furto emendas notorie solverit, ipse utetur et non tenetur ad eius querimoniam, que reputatur temeraria et frivola ac ex dolo procedere, respondere. Fraus enim et dolus nulli debent patrocinari, qui eciam semel fuit malus, semper postea presumitur esse malus.

[49] Actor potest excipere contra iudicem

Filius iudicis in Letawicz quendam occidit et cum iudex pro eodem homicidio iudicio presidere vellet, actor contra ipsum excepit, quia ex hoc suspectus sibi esset, quod super filium suum querulari haberet. Iudice vero respondente, utrum in iudicio suo hereditario non liceat sibi actum debitum exercere, quesitum est a iuratis, quid sit iuris.

Et est responsum diffinitive, quod non obstante iudicis hereditate excepcio actoris est tamquam racionabilis admittenda. Unde propter suspicionem tollendam nec iudex debet presidere nec vices suas alteri committere, sed iurati pro eodem homicidio iudicem eligant, personam scilicet communem partibus competentem.

[50] Quod reus potest excipere contra iudicem et iuratos simul

In Broda Hungaricali iudex et iurati simul per magistrum civium, cui vices suas pro persona actoris commiserant, unum de valencioribus eorum concivibus, quod collectam de bonis suis iniuste solvisset, iudicialiter convenerut. Ille vero excipiendo proposuit, cum illud, quod aliquis per alium facit, per se facere videatur, ex quo iudex et iurati indivisim per magistrum civium in eum agant, utrum ad talem accionem et causam iudicandam non debeant alius iudex et alii iurati statui, coram quibus paratus sit suam iusticiam demonstrare.

Super quo sentenciatum fuit, quod excepcio rei efficax est et iusta. Unde in tali casu, in quo iudex et iurati simul agunt, sive per se sive per interpositam personam, non possunt simul et agere et officiorum suorum actus debitos exercere. Aliquem enim simul esse actorem, iudicem et sentenciam diffinitivam dictantem non consonat equitati.

[51] De accusacionibus criminum in genere

Sepissime sentenciatur[a] in iure civitatis, quod nemo invitus agere vel accusare cogi debet, nisi incepit agere vel accusare. Qui eciam accusatur de crimine ab uno accusatore, ab alio de eodem crimine accusari non potest. Tamen si ex eodem facto plura crimina nascuntur, tunc per unum de uno crimine et per alium de alio crimine non prohibetur aliquis accusari.

[52] Item ad idem, quantum ad tempus accusandi

Ad interrogacionem iuratorum de Alba Ecclesia sentenciatum est, quod mortificaciones et reatus consimiles, si in medio habitacionis hominum tempore diurno fiant, sunt per actorem infra triduum ad iudicis audienciam per querimoniam deferendi. Si autem in campis et extra dictam habitacionem vel tempore nocturno contingant, terminus dicti tridui potest actori, si petit, per iuratos racionabiliter prolongari.

[53] De accusacionibus adulterii et fornicacionis

Sentenciatum est iuratis de Praczaw, quod homo extraneus mulierem sanguine sibi non coniunctam de adulterii seu fornicacionis accusans vicio, licet accusacionem huiusmodi effectualiter testibus demonstrare possit, tamen pro temeraria tali presumpcione, qua famam proximi sui, quod eius non interfuit, maculavit, correccionem et emendam a iuratis iuxta eorum consienciam sibi inpositam merito sustinebit. Talis eciam frivola accusacio iudicem non movebit, nam ubi non est accusator legitimus, non fatigetur accusatus. Unde quitquid sit de consanguinibus mariti vel uxoris, maxime maritus legitimus uxorem super dicto detestando vicio licite accusabit; sicut eciam in hoc casu per se et non per procuratores agere debet. Potest tamen familia domestica vel vicini, ne tali vicio consentire videantur, ipsum iuratis proponere secrete, quod ab eo cessetur.

[54] De accusacionibus, quas faciunt dampnati sentencialiter ad mortem vel malefactores in vinculis detenti

Commune ius habet, quod homo pro maleficiis ex sentencia lata mortis deputatus supplicio quamvis aliquem accuset, tamen talis accusacio non fidem, sed tantum vehementem, ex qua non est condempnandus accusatus, generat presumpcionem. Et similiter intelligendum est de accusacione facta per malefi-cum ante sentenciam latam in vinculis captivatum.

[55] Quod accusacio vulnerum est infra triduum facienda

Iurati de Chremsir sunt informati, quod si vulneratus infra triduum nullum pro vollaist accusaverit, postea neminem poterit accusare, nisi impedimentum tam legitimum, sicut loquendi inpotencia vel consimile, intervenerit seu protestacio tam racionabilis interposita fuerit, propter que terminus dicti tridui merito debeat prolongari.

Si vulnerato mortuo eius propinqui, quorum interest accusare, absentes fuerint, non currit eis tempus tridui, in quo accusacio fieri debet, a die mortis vulnerati, sed solum a die noticie, quo vulneratum mortuum cognoverunt. Et adhuc illud tempus, quod incipit a die noticie, secundum distanciam, in qua sunt absentes a loco, in quo propinquus eorum vulneratus fuit, et secundum hoc, quod commode iudicem accedere poterint, est mensurandum.

[56] De accusacionibus, utrum de furtis et criminibus incusatus quarta vice se possit expurgare

De Chrisans iurati scripserunt sic: Cum homines duarum villarum ad nos venissent, unus ex eis cùidam de nostris equum arrestavit, quem die quinta precedente sibi receptum fuisse per spolium affirmabat. Alter autem, ad quem arrestatus equum devolvit, respondit se ipsum emisse in foro publico pro sua bene acquisita pecunia clara die. Et cum hoc per hospitem, in cuius domo manebat, et duos probos viros, qui empcionis et vendicionis equi predicti mercipotum, quod vulgariter leychaus dicitur, biberant, probasset coram iudicio, ab actoris instancia fuit iusticialiter absolutus.

Quo facto secundus de predicto reo conquestus fuit, quod equum ablatum sibi spolio aput ipsum invenerit in campo et cum socios suos pro iudice, ut equum eundem forma iuris arrestaret, misisset, ipse violenter cum lapidibus eum a se repellens et ascenso equo ad fugam se convertens usque in aliam villam tamquam fur et spoliator suus dictum equitavit equum, quem furem et raptorem sic cum crida et clamore valido insecutus. Reus autem innocenciam suam, quam negando proponebat, cum septem testibus idoneis demonstrans actoris evasit querimoniam ipso iure.

Postea tercius iterum est conquestus de eodem, quod duobus equis eum spoliaverit, cuius querelam similiter declinavit cum septem se testibus idoneis expurgando.

Ultimo vero quartus sepedictum reum impetens, quod equum duas marcas valentem sibi de silva furtive deduxerit, petivit pro se sentencialiter inveniri, cum tribus vicibus de furto et spolio accusatus iure iurando se expurgaverit, utrum modo quarta vice non debeat contra se testimonium pati tamquam fur et spoliator secundum iusticiam convincendus.

Super quo cum iurati de Chrisans sentenciando reo expurgacionem indixissent, actor ab eorum sentencia ad consilium iuratorum Brunnensium appellavit. Et omnia dicta placita uno die in uno iudicio sunt peracta.

Iurati ergo Brunnenses super premissis in pleno consilio diffinierunt, bene esse sentenciatum et male appellatum. Ex quo enim dicti quatuor actores simul astantes iudicio primo reum a iure suo rigore iusticie non repulerunt querentes, utrum per septem testes eum vincere possent, sicut tamen ultimo facere nitebantur, racioni consonat, quod iure sibi concesso gaudere debuit eodem saltem actu iudicii continuato, presertim[a] si inculpate vite et illese fame fuit homo; quia si prioribus vicibus notam criminis contraxisset et hoc primo per actorem contra eum probatum fuisset, iuri suo fortassis preiudicium irrogasset.

Est eciam bene verisimile, quod prescripti actores modos, quibus conquerendo processerunt, dolose composuerunt cogitantes, reus simpliciter tribus vicibus impetatur et si testibus carendo vel in iurando ceciderit, est convictus, sin autem[b], tunc quarta vice impetitus per testes convincetur. Et quia fraus et dolus nulli debent patrocinari, ideo merito ipsorum malo desiderio sunt fraudati.

[57] In accusacionibus criminum, cuiusmodi sunt incendia, mortificaciones et consimilia, non obstantibus litteris iurati personaliter sunt vocandi et de circumstanciis necessariis inquirendi. Secundo, utrum in criminibus per communitatem et per litteras possit ferri testimonium. Tercio, quod numerus septenarius testium est quasi de substancia iuris. Quarto, quod

testimonium multitudinis maxime habetur per auditum. Quinto, quod credibilius est testimonium iuratorum unius loci pro singulari crimine quam testimonium iuratorum plurium locorum pro eodem crimine. Sexto, quod testimonium multitudinis sepius est suspectum. Omnes isti articuli continentur in subscripta sentencia

Iurati de Calicz scripserunt sic: Quidam civis de Praczaw ad nos veniens duos de hominibus nobis commanentibus, patrem videlicet cum filio, de quibus conquerebatur, quod ipsum et opidum in Praczaw cremassent, in causam traxit, obligans se ad verificandum querimoniam suam per duodecim iuratos de Praczaw et per totam communitatem[a] ibidem et similiter per duodecim iuratos de Pysenczz et per totam communitatem ibidem. Rei vero, postquam per quindenam incarcerati ad iudicium sine ligamentis ferreis et sine signis incendii ducti fuissent, petiverunt pro se sentenciari, utrum corpus, res et honorem non debeant pocius defendere, quam possint vinci. Iurati vero de Calixz cum sentenciassent pro eis, actor sentenciam arguens ad consilium civitatis Brunnensis appellavit.

Quo facto cum appellacio et cause processus ad consules Brunnenses pervenissent, vocaverunt duos discreciores, quos causa non tangebat, de iuratis de Praczaw et similiter duos de iuratis de Pysencz et eciam duos de iuratis de Calicz, volentes ab ipsis de dicta causa et eius circumstanciis plenius informari. Qui cum venissent, illi de Praczaw et de Pysencz patentes exhibuerunt litteras, in quibus continebatur, quod ipsis et communitati eorum cognitum esset, quod Lacharius cum filio, quos in Calicz iudicio convenissent, opidum in Praczaw pluries cremassent et adhuc per amicos et cognatos eorum cremare cottidie non cessarent. Iurati vero de Brunna cum quererent divisim primo a iuratis de Praczaw et postea ab aliis de Pysencz, utrum hoc vidissent vel audivissent vel qualiter eis hoc constaret vel utrum dicti Lacharius cum filio prius aput eos residenciam fecerint et qualiter ab ipsis recesserint et quid eos movere deberet ad prescriptum incendium faciendum, responderunt concorditer, quia non ex visu, sed solum ex auditu hoc scirent, adiungentes, quod sepedictus Lacharius ante tres annos cum quatuor filiis suis in Praczaw manserit et cum filiorum suorum unus pro furto suspensus fuisset, ipse cum aliis tribus a Praczaw recedens breviter postea horreum cum annonis in Praczaw cremavit et postea per intervallum iterum cremavit ac tandem frequenter successu temporis fere totum opidum Praczaw incendio devastavit et in diversis locis hinc inde, per que dicti pater cum filiis medio tempore tamquam fugitivi divagabantur, coram clericis et laicis hoc sunt confessi, dicentes insuper, quod nec quamdiu vixerint, ab incendio velint quiescere supradicto. Ista verba ad plures ex nobis et eciam ad plures de communitate nostra per illos, qui ab ore dictorum incendiariorum ea audiverunt, sunt devoluta et tandem unus ex nobis alteri hoc narravit, ita quod tam iurati quam communitas istud habent pro manifesto. Iurati vero de Calicz de vita et fama dictorum patris et filii interrogati dixerunt, quod plusquam anno eis commanserint et quod interim nichil de eis audiverint ac perceperint nisi bonum.

Consideratis igitur omnibus predictis iurati Brunnenses tam moderni quam antiqui ponderaverunt pro parte reorum, quod de minis incendii ante cremacionem factis non fuerint accusati et quod eciam in fuga non fuerint detenti, propter quod ipsis expurgacio esset concedenda. Pro actore vero pensaverunt, quod superhabundans esset testimonium viginti quatuor iuratorum et

communitatum duorum opidorum et quod non esset conveniens, quod contra testimonium iuratorum reo daretur defensio expurgacionis. Penderunt[b] eciam, quod iurati extra metas proprii iudicii non possunt testari, nisi sicut alii communes homines, et quod eorum testimonium iuramento corporali tacta cruce in alieno iudicio confirmare debent, quamvis de hoc in iudicio proprio supportentur. Inspexerunt eciam[c], quod testimonium communitatis, que multitudinem includit, quodammodo[d] est suspectum. Difficulter enim unus actus uno loco et uno tempore factus a communitatis multitudine nosceretur. Unde credibilius esset testimonium iuratorum unius loci pro aliquo singulari actu quam testimonium iuratorum plurium civitatum pro eodem actu. Idem enim actus a iuratis eiusdem loci bene percipi potest, sed quod a iuratis diversorum locorum eque bene percipiatur vel ita plene cognoscatur, hoc videtur absurdum. Unde eciam testimonium multitudinis maxime habetur per auditum et ergo requirendum est, a quo principaliter factum tale sit publicatum, et sic frequenter pervenitur solum ad unum testem, qui primo uni dixit et ille alteri et sic successive tota multitudo fuit instructa. Et quia unus testis est insufficiens et suspectus, testimonium communitatis, quando ab uno principium traxit, racionabiliter est suspectum.

Sentenciatum est ergo in pleno consilio ex universis prenotatis motivis et ex hoc maxime, quod rei voluntarie iuri non paruerunt, quod actor de Praczaw debet patrem cum filio, quos de incendio accusavit, vincere secundum formam iuris, unumquemque videlicet metseptimus testium fidedignorum. Magis enim consonat racioni, quod septem cognoscant veritatem dicte cause, quam due communitates. Quia eciam numerus septenarius testimonii est de substancia iuris, non oportet, quod propter superfluum testimonium, ad quod actor se obligavit, suffocetur. Unde dicta superhabundancia testium et eciam testimonium litterarum, quas iurati de Praczaw et de Pysencz obtulerunt, nichil plus faciunt, nisi quod reis defensionem prohibent[e], actorem vero ab hiis, que rigori iuris deserviunt, non excusent.

In casu eciam predicto, puta incendii, quia gravis est et in generale dampnum vergit, prescriptis reis defensio negatur, quod forsitan non fieret in casibus minus periculosis. Unde eciam in multis iuribus pro minis incendii convincitur aliquis mettercius, quamvis pro facto incendii sit metseptimus convincendus. Dampnum enim minarum certitudinaliter taxari non potest, factum autem taxari potest.

[DE ADVOCATIS]

[58] De advocatis et prolocutoribus, quantum ad officium

Iurati de Broda Hungaricali petentes informari instructi sunt in consilio, quod actor et reus per se ipsos possunt coram iudicio proponere, quitquit habent placitare. Revocacionem autem verborum, que vulgariter holung dicitur, nisi prolocutores verba eorum proponant, non habent. Unde necessarium est et utile, quod unusquisque per advocatum proponat et respondeat, quitquit habuerit querulari.

Iudex ergo homini iuste petenti advocatum denegare non debet. Et si duo unum simul pecierint advocatum, primus eum obtineat. Tamen si idem advocatus per unam partem ante horam iudicii precio fuerit conductus, pro illa non

obstante peticione alterius advocabit. Iudex eciam videat, ne per potentes copia advocatorum pauperibus subtrahatur; immo iudex ex officio debet non habentibus advocatos assignare.

Potest eciam[a] homo verba advocati sui vel per iudicem interrogatus vel per se affirmare vel negare. Uno eciam advocato reiecto alium statim potest assumere licencia iudicis accedente.

[59] De advocatis et prolocutoribus, quantum ad prohibicionem, excusacionem et penam

[a] Si actor invitat advocatum ad domum suam et coram amicis suis secreta cause sue racione consilii sibi revelat, talis advocatus postea in iudicio excipiente actore ad advocandum contra ipsum pro reo admitti non debet.

[b] Item, si causa partis, quam fovet advocatus, induciata seu suspensa fuerit, durante tali suspensione advocatus pro parte contraria in eadem causa de iure advocare non debet.

[c] Item, si advocatus pro officio advocacionis rogatus publice dicat sic: „Domine iudex, scio veraciter causam talis hominis esse iniustam, quare peto contra conscienciam meam ad fovendum ipsam me per vos non compelli", iudex, si advocatus iuramento suo hoc confirmaverit, advocatum pro causa tali ducenda contra deum et iusticiam non compellet. Ista tamen confessio advocati vel eius iuramentum parti, pro qua non advocabit, nullum preiudicium generabit.

[60] Propter carenciam advocati est parti terminus prolongandus

Si duo advocati consueverunt esse coram iudicio et quandoque partibus comparentibus unus eorum sit absens, tunc alteri parcium petenti, si tamen causa gravis sit et ardua, ut sibi de advocato provideat, est terminus prolongandus. Sic sentenciatum est in iudicio civitatis, cum Marcus et Matheus racione testamenti patris eorum ad invicem litigarent.

[61] Item ad idem, de advocatis et prolocutoribus

Reo propter hoc, quod impetitur tamquam mortificator, non est advocatus denegandus.

[62] De advocatis, quantum ad salarium

Salarium et precium advocatorum, scriptorum et aliorum officialium actori et reo deserviencium consideratis causarum tractibus, difficultatibus et quantum ad finalem decisionem protraccionibus, parcium facultatibus et officialium eorumdem precipue sollicitudinibus ceterisque considerandis sunt secundum iuratorum conscienciam moderanda. Sic responsum est ad interrogacionem civium de Redisch.

[63] Advocato cooperator addi potest

Si pars petit, non obstante advocato eciam cooperator, qui vulgariter steurer dicitur, dari sibi debet.

[64] Utrum pars plures advocatos habere possit

Advocatos plures una pars pro sua potest pecunia convenire, dummodo capciose et malo dolo hoc non faciat, ita scilicet, quod isto modo pars altera advocati copia non privetur. Sic sentenciatum est rusticis de Knechnicz.

[65] Advocati quandoque non dantur malefactoribus

Qui de maleficio confitetur vel in eius actu rapitur vel facti evidencia convincitur, illi advocatus denegatur, licet instancius eum petat.

+ **[66] De advocante pro se ipso propria voce**

Licet supra scribatur, quod actor et reus coram iudicio per se causas suas proponentes revocacionem verborum, que vulgariter holung dicitur, non habent, tamen si in principio de hoc caveant petentes per iudicem huiusmodi revocacionem, deliberacionem et alia, que advocati consueverunt pro iure parcium premittere, sibi concedi, tunc, si fuerint eis indulta, habent singula, que competunt advocatis.

Unde cum in Gureyn advocatus quidam in caput vulneratus obmissa peticione de holung querimoniam suam in hec verba prorumpens de reo proposuisset: „Domine iudex, questionem sibi moveo, quod in caput vulnus michi dedit, de quo a vita usque in mortem perveni" et reus hoc audito in sentencia iuris pro se diffiniri petivisset, cum actu viveret et verbis propriis se mortuum confiteretur, utrum ab eius querimonia tamquam mortui non esset iusticialiter absolutus, presertim quia holung habere non posset, sentenciatum fuit pro reo, quod pro dicto vulnere capitis actoris querimoniam evasisset.

Postea vero de vulneribus aliis cum diversos reos impeteret modo debito, non, ut prius fecerat, mortuum se affirmans, et illi sicut primus reus quererent, utrum querimoniis mortui respondere deberent, sentenciatum fuit pro actore. Cum enim primum errorem revocans in aliis querinoniis non mortuum, sed viventem se sit confessus, rei debent ad suas querimonias respondere.

[DE APPELLATIONIBUS]

[67] De appellacionibus et provocacionibus in genere

Locorum diversorum iudices et iurati super hiis, que circa modum appellacionis occurrunt, de subscriptis sepius sunt instructi:

[a] Cuilibet parti a gravaminibus legitimis et sentenciis iniquis est licitum apellare[a]. Appellacionis enim remedium non est ad defensionem iniquitatis, sed ad innocencie presidium institutum. Unde non[b] a verbis comminatoriis, sed tantum a gravaminibus legitimis, que vergunt in preiudicium iuris illius, qui appellat, est appellandum. Non enim[c] ad appellandum quemque trahere debet propria voluntas, sed tantum necessitas inportuna. Si enim[d] iudex iusticiam facere recuset vel exequendo modum excedat vel si iurati deliberacionem interlocutoriam parti denegent, ab eis racione talium gravaminum et aliorum istis consimilium ad alcius iudicium seu ad principis terre consilium racionabiliter appellatur. Nec debent sibi iudex et iurati pro iniuria reputare, si gravatus in defensionem iuris sui ad appellacionis beneficium convolavit.

[b] A sentenciis eciam inique latis poterit pars, contra quam feruntur, appellare. Et non oportet, sicut mala consuetudo multorum habet locorum, quod appellans fixus stet nec pedem de loco moveat, nisi prius a sentencia lata appellet, immo, si petit, deliberacio est sibi concedenda, utrum in sentenciam latam velit consentire vel ab ipsa ad maiorem audienciam appellare. Non est[e] eciam necessarium, quod appellans statim appellacione interposita sentenciam, quam dicat meliorem, sentencie contra eum late proferat, sed sufficit, quod sic dicat: „Domine iudex, sentenciam a iuratis contra me latam arguo, offerens me meliorem ab illo loco, a quo de iure teneor, illaturum". Et iste quidem modus servandus est, quando sentencia fertur super aliqua re dubia ex proprio ingenio et

industria iuratorum. Si autem fertur ex iure scripto, tunc appellans potest sic dicere: „Domine iudex, sentenciam, quam iurati ex iure scripto contra me tulerunt, credo, salva eorum reverencia, ex malo scripture iuris intellectu processisse. Unde ab ipsa appello, petens eam instanter ad principis, a quo ius scriptum est editum, audienciam, cum eius sit interpretari, cuius est condere, deducendam".

[c] Pendente eciam[f] appellacione nichil est in eadem causa innovandum vel aliqualiter innodandum, quousque probabitur, utrum bene vel male fuerit appellatum.

[d] Debent insuper iurati appellantes vel cum viris fidedignis, qui totum cause processum proponant, vel cum suis litteris allegaciones parcium et causam appellacionis continentibus ad principis capitanei vel illius, ad quem appellatum fuerit, presenciam expedite ac breviter expedire, omnis dilacionis materiam amputando.

[e] Appellans quoque, nisi legitime prepeditus, si infra sex septimanas suam prosecutus non fuerit appellacionem, pro non appellante habeatur. Iudex quoque appellacione non obstante in causa procedat, quantum de iure fuerit procedendum, ut hoc saltem timore perterritus in gravamen alterius non presumat quis faciliter appellare. Et talis processus futurus est appellanti per iudicem et iuratos, antequam iter prosecucionis appellacionis arripiat, sollempniter intimandus. Mora vero, si quam ultra dictas sex septimanas, hoc est, sicut vulgariter dicitur, tres quatuordecim dies, in curia principis vel illius, ad quem appellatum est, dummodo interim nec propriis nec aliis intendat negociis, fecerit, appellanti non obstabit.

Que autem sit emenda sentenciam iuste latam contumaciter arguentis, require infra illa rubrica „De emendis in genere, quanta pars cedat iudici et quanta civitati". *[271]*

[68] Spe appellacionis interposite non est deliquendum

Si pars ad maiorem audienciam appellans appellacione pendente excessus committat et delinquat, pro illis debet interim per iudicem proprium, appellacione non obstante, corrigi iusticialiter et puniri. Non enim remedium appellacionis ideo est inventum, ut alicui a discipline observancia exorbitanti debeat in sua malicia patrocinium exhibere.

Tamen si post appellacionis vocem emissam iudex et iurati appellantem pro excessibus forsitan longe prius commissis gravare voluerint, propter hoc ab eis tamquam a suspectis iterum racionabiliter appellabit. Consueverunt enim iudices et iurati, quod ab eis appellatur moleste ferre plurimum et indigne.

Et est considerandum, quod tales appellaciones gracia manifeste suspicionis facte non debent pena bursali aliqualiter emendari.

[69] Appellacionis causa sublata cessat appellacio

[a] Cum appellatur a gravaminibus, tunc eis sublatis cessat appellacio.

[b] Et similiter si appellatur a sentencia ex ingenio iuratorum lata, tunc ea per iuratos revocata appellacio est cassata. Si autem appellatum fuerit a sentencia ex iure scripto lata, tunc distinguendum est, vel enim scriptura, ex qua fertur sentencia, ad diversos sensus trahi potest vel non. Si primo modo, tunc appellacio est admittenda. Secundo vero modo, scilicet si scriptura est ita plana, quod tantum unum sensum habet, illum videlicet, ex quo tracta est sentencia, tunc appellacio est nulla nec ei est aliqualiter deferendum.

[c] Item, si appellat aliquis, cuius non interest, non est audiendus.

[d] Item, si appellans eodem iudicio, quo appellavit, appellacioni sponte et publice renuncians confessus fuerit se male appellasse, tunc iudex ipsum emenda remissa appellacione cessante in iuribus sibi competentibus procedere paciatur. Ad honorem enim iuratorum sufficit, quod appellans verba propria revocet cum rubore. Debent eciam iurati, ne de crudelitatis severitate possint argui, in emenda appellacionis magis se faciles quam difficiles exhibere.

[70] Malefactorum appellaciones sunt inanes

Si excessus malefici evidencia rei vel eius confessione vel ex sentencia lata vel alio modo legitimo fuerit manifestus, eius appellacio, que defensionem iniquitatis pretendit, non est admittenda. Si autem excessus sit dubius, tunc factum non est precipitandum.

[71] Appellacio non est propter iuramentum interpositum prohibenda

Licet iudices et iurati iuraverint appellacionibus se nolle deffere, licet eciam partes iurent se nolle appellare, tamen hiis non obstantibus iuramentis si aliquis gravatus racionabiliter ad maiorem audienciam appellaverit, eius est appellacio admittenda.

[72] De appellacionibus non admittendis

[a] Si res dilacionem non recipit, non est appellacio admittenda, veluti ne testamentum defuncto testatore illis, quorum interest, intimetur, ne frumentum ad pascendum servos famelicos in farinam conteratur vel ne scriptus heres in possessionem inducatur vel ne pignus tempore debito creditorem vendere liceat vel ne vinum defecatum et omnio clarum et maturum, cum quasi deficere iam incipiat, in denarios convertatur.

[b] Et si pars dicit se litteras principi dedisse et responsum expectare et ob hoc appellaverit, volens partem adversam fatigare, talis appellacio non est admittenda.

[c] Item, si ex perpetuo edicto precipitur aliquid faciendum, tunc non est permittendum appellare contra illud edictum.

[73] Appellacio unius aliquando prodest alteri, quandoque non

[a] In communi causa quociens alter appellat et alter non, alterius victoria eciam illi proficiet, qui non provocavit, et hoc, si eadem causa fuit defensionis.

[b] Item, si aliqui divisim fuerint condempnati, quamvis ex eadem causa, tamen pluribus appellacionibus opus est eis.

[74] Appellacio contumacis non valet

[a] Illi, qui contumaciter absens noscitur nullam competere provocacionis licenciam, manifestissimi iuris est, nisi venerit iudice adhuc pro tribunali sedente.

[b] Item, cum a principe causa committitur iudici remota appellacione, tunc non auditur appellans.

[c] Item partes ab inicio possunt remittere sibi, ne appellent.

[75] De aquis et earum meatibus, vulgariter dictis ach

Aque meatus, vulgariter dictus ach, duplex est. Quidam naturalis, in quo aqua a sui origine fluxit et ipsum loca petens decliviora per se fecit. Et hunc meatum aqua in utroque littore quandoque ampliat et quandoque coartat nec propter hoc habentes hereditates in eisdem littoribus ad emendam vel reformacionem aliquam obligantur. Alius est autem meatus violentus, in quo aqua artificialiter mediantibus obstaculis et quodammodo violenter per fossata ad hoc facta fluere compellitur racione molendinorum, ortorum, agrorum vel aliarum hereditatum, quibus proficit et prebet plurimum incrementum. Et talis[a] meatus aput magistros molendinatores determinatam secundum latitudinem et profunditatem habet mensuram, quam habentes hereditates in littoribus huiusmodi meatus aque contiguas nec ampliabunt nec compriment, immo, si per aquarum inundacionem rupta fuerit, fossatis purgatis eam omnimode reformabunt, sicut emendas pro voluntate iuratorum eis inpositas voluerint declinare.

Sic cribratum est per iuratos et magistros molendinatores, cum fluvius dictus Czwitavia obstaculo remociori rupto extra meatum, quo versus civitatem fluit, per campos versus Schuttam et patibolum defluxisset.

[76] De aqua pluviali, quantum ad vicinos ordinarios

In Chrisans tres vicini cum in quadam declivitate ordinarie residerent et quilibet eorum aquam pluvialem intra septa superiorum suorum edificiorum, ne vicino noceret, capere deberet, medius cum inferiori pro censu nominato pactus est, quod aqua sua in eius curiam flueret. Quod cum superior percepisset et aqua de medio ad inferiorem plusquam anno transivisset, ordinavit cum medio super fluxu aque sue, sicut et ipse medius prius ordinaverat cum extremo. Postremus ergo, qui est inferior, agens in medium petit pro se sentenciari, cum ipse tantum de aqua sua secum ordinaverit, utrum fluxum aque superioris vicini eciam capere debeat, cum in pacto inter ipsum et medium facto non fuerit de hoc cautum.

Super quo diffinitum est, cum pacta convencione legem accipiant, quod solum medius debet aquam suam propriam et non superioris vicini in fundum inferioris dirivare. Et si promisit medius superiori aquam suam capere, eam capiat et sine dampno inferioris vel ipsam intra metas suas retineat vel alias educat, ne inferiori sit nociva.

[77] De aqua pluviali et stillicidiis in edificiis villanis

Si in villis, ubi pro stillicidiis tectorum intersticia vulgariter dicta reihen dimittuntur, vicinus exaltat tectum super tectum vicini, cavere debet, ne stille descendentes tectum inferius tangant, alioquin stillas easdem ad stratam publicam per canale deducere compelletur.

Unde nota[a], quod aqua pluvialis dicitur, que de aere cadit, et si illa naturaliter noceat, tunc de ipsa accio non dabitur vicino contra vicinum nec alteri cuicumque. Si autem talis aqua opere manu facto, scilicet quia vicinus aliquid edificet vel fundum suum exaltet vel tale quid faciat, propter quod aqua vicino nocere incipiat, ex hoc dabitur accio aque pluvie arcende. Sic enim[b] quisque domum suam meliorem facere debet, ne vicini faciat deteriorem. Unde quilibet stillicidia suorum tectorum capere debet, nisi ius habeat, quod super vicinum cadant.

[78] De aqua pluviali, quantum ad agros

Iurati de Alba Ecclesia proposuerunt in consilio, quod rustici villarum frequenter coram eis conquerantur unus de alio, quod in agro suo faciat fossatum, in quo aquam pluvialem capiat in tanta copia, quod ager vicinus aridus maneat nec rigetur. Petiverunt informari et cetera.

Super quo sunt instructi:

[a] Si rusticus serere et arare possit sine talibus fossatis, que dicuntur sulci aquarii, tunc sulcos tales non faciat; et si facit, tenetur hac accione, licet agri colendi causa videatur fecisse. Sed si aliter seminare non possit, nisi sulcos aquarios faciat, non tenetur.

[b] Item, si opere facto aut in partem superiorem aqua pellitur aut in partem inferiorem dirivatur, accio aque pluvie arcende competit. Unde dicitur et bene aquam pluvialem in suo retinere vel superhabundanciam ex fundo vicini in suum dirivare, dummodo opus in alieno non fiat, omnibus ius esse. Prodesse enim unusquisque sibi, dum alteri non noceat, non prohibetur.

Et sciendum est hanc accionem superiori adversus inferiorem competere, ne aquam, que natura fluit, opere facto inhibeat per suum agrum decurrere, et eciam inferiori adversus superiorem, ne aliter aquam mutet superior, quam fluere natura solet. Et numquam competit hec accio, cum ipsius loci natura aqua nocere possit. Tunc enim verius est dicere non aquam, sed loci naturam nocere. Unde in summa accio aque pluvie arcende locum habet, si aqua pluvialis vel que crescit ex pluvia noceat non naturaliter, sed opere facto, nisi agri colendi causa illud opus factum sit.

Nota, quod tria sunt, propter que inferior locus superiori servit: lex, natura, loci vetustas, id est servitus, cuius non extat memoria, que semper pro lege habetur, minuendarum et breviandarum scilicet licium causa. Et sepe natura et loci vetustas cedunt legi supervenienti. Quandoque eciam lex et natura cedunt vetustati, quia ut plurimum, cum occurrit questio de talibus, recurritur ad senes, quorum determinacioni, qualiter ab antiquo res se habuerit, statur. Illi eciam, qui tempore medio, credentes ius sibi competere, predicta, sive sint fossata facta sive antiqua fossata obstructa et complanata, vel alia quecumque consimilia possederunt, postea, cum ad pristinum statum eadem redacta fuerint, ad emendas non tenentur, cum primus excedens dudum forsitan sit defunctus.

[79] De aqua pluviali in edificiis urbanis

Cum domus Petri, iudicis in Chrisans, esset vendita et exaltasset, emptor parietem tectumque domus in tantum extendisset et prolongasset, quod stille, que prius tectum vicini non tangebant, iam super tectum cadere solebant, quesitum est, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo responsum est, quod parietem licet exaltare, dummodo tectum taliter ordinetur, quod stillicidium cadat in illum locum terre, quem prius tangere consuevit. Unde retroduci potest stillicidium, quia in nostro magis incipiet cadere, sed produci et prolongari non potest, ne alio loco cadat stillicidium, quam in quo posita servitus est. Levius enim facere poterimus, sed arcius non. Et omnino sciendum meliorem vicini condicionem per nos fieri posse, sed deteriorem non posse, nisi aliquid nominatim in servitute imponenda exceptum sit.

Et est[a] hoc generale in omnibus servitutibus, in quibus vicinus vicino et domus domui servit, cuiusmodi sunt fenestrarum et luminum in curiam vicini

recepcio, edificiorum alcior exaltacio, specialium parietum racione pacis faccio, stillicidiorum aversio vel in canale vel in tectum vel in terram capcio, inmittendorum tignorum in parietem vicini missio, foraminum pro tignis vel laquearibus seu trabibus ponendis nova fraccio vel foraminum antiquorum ampliacio vel artacio vel quantum ad numerum multiplicacio vel minoracio vel in alio loco, quam prius fueri consuevit, nova posicio et sic de multis aliis consimilibus.

[80] De aqua fontali et foncium fossione

De Zachars interrogatum est, in qua distancia vicino a fonte vicini, quem habuit ab antiquo, novum fontem liceat.

Super quo responsum est, quod in suo fundo cuilibet licet fontem fodere, ita profundum sicut placet, sicut et in altum edificare nulli prohibetur. Et quamvis in suo fodiens vicini fontem avertat vel exsiccet, tamen pro hoc cum ipso agi non potest nec eciam accione de dolo, si non animo nocendi, sed sui causa profectus id fecit.

Item, qui habet haustum fontis alicuius de iure, iter quoque habere videtur ad hauriendum, sicut eciam tugurium in tuo michi habere licet, si habeam pascuorum servitutem. Equitare vero vel cum curru fontem accedere illi non licet, qui tantum iter ad hauriendum habet.

Item, si fons, qui serviebat, exaruit et per longum tempus iterum fluere cepit, servitus recuperatur, quia non per negligenciam vel culpam talis servitus amissa fuit.

[DE ARBITRIS]

[81] De arbitris et consiliariis in genere

Iurati de Praczaw de arbitris, consiliariis et condicionibus circa arbitraciones et amicabiles ordinaciones servandis querentes taliter sunt instructi:

[a] Postquam causa arbitris est commissa, tunc quantum ad ipsam auctoritas iudicis exspiravit, quia de cetero non est per strepitum iudicii, sed per arbitrium decidenda.

[b] Potest tamen iudex arbitros, si negligentes fuerint, ad cause decisionem infra dies quatuordecim faciendam et arbitrium pronunciandum partesque arbitrium contradicentes ad penam, qua vallatum fuit, solvendam compellere iusticia mediante.

[c] Item arbitri concordare non valentes de consilio superarbitri, quem eligere possunt, vel de consilio iuratorum communiter, quod rogati in maniloquio eis exhibebunt, causam ipsis commissam sine debito terminabunt.

[d] Item omne arbitrium vallandum est pena, cuius metu partes ad eius ratihabicionem cogantur.

[e] Item, si facta pronunciacione arbitrii statim vel una pars vel ambe partes ipsum reclamaverint, sine remissione penam solvant et arbitrio cassato in causa procedant, sicut de iusticia fuerit procedendum. Si autem partes audita pronunciacione in arbitrium consenserint, tunc non obstantibus contradiccionibus et reclamacionibus quibuscumque, quas postea fecerint, semper arbitrium[a] pena graciose soluta in suo robore permanebit.

Unde cum ad breviandum lites, labores, expensas et fatigas parcium sit ad arbitros recurrendum, debent discreti arbitri cum emenda bursali arbitrium in

factis magnis et arduis eciam pena casus et privacionis omnis iuris cause totalis vallare. Timore namque talis pene arbitrium finem debitum consequitur et omnis processus iuris et iudicii tollitur et simpliciter submovetur.

[82] Qualiter emenda et pena arbitrii sit moderanda

Sentenciatum est in Chrisans: Si partes per se vel caucione fideiussoria magna pena, puta centum marcarum, ad servandum pacem inter ipsas positam vel arbitrium ordinatum stringuntur, non oportet, quod aliqua earum leviter excedens totam penam vel emendam solvat, immo iuxta quantitatem excessus est emenda secundum iuratorum conscienciam moderanda. Primi enim arbitratores pacem inter partes ponentes more sapientum ad maius et gravius, sicut est homicidium vel consimile, quod posset accidere, respiciendo emendam vel penam aggravant vel augmentant.

[83] De arbitris, quantum ad processum

Cum arbitrium semper debeat procedere et non retrocedere, si tres sint electi arbitrii, duo poterunt in causa procedere et ipsam diffinire, si tercius citatus maliciose vel voluntarie nolit adesse, dum tamen iusto impedimento non impediatur, ac si tercius presens esset.

[84] De arbitris, quantum ad privilegia et instrumenta

Sentenciatum est in Praczaw: Licet testes instrumentis inscripti de iure debeant esse rogati, tamen arbitri cause decisionem de alto et basso in manibus habentes quicquit arbitrati fuerint, in litteris possunt scribere et sigillis propriis vel aliorum, sicut eis placuerit, sigillare. Cum enim ad arbitrandum primo rogantur, non oportet, quod ad litteras scribendum et eas sigillandum, quod est tamquam accessorium, secundario rogitentur.

[85] De arbitracionibus super excessu verborum et factorum casus notabiles

Iurati de Alba Ecclesia scripserunt sic: Lite inter partes per arbitros sub ista pena decisa, quicumque verbis ipsam inchoaret, iudici et iuratis in tredecim talentis denariorum teneretur, quicumque vero factis ipsam innovaret, manum pro manu, pedem pro pede et vitam pro vita solveret pro emenda, accidit, quod in thaberna unus de numero dictarum parcium alium partis adverse vita privavit. Et postquam excessus huiusmodi ad iudicem et iuratos per querimoniam devenisset, quesiverunt a partibus, unde delictum tale verbis originaliter processisset. Actor vero, puta frater occisi, respondit, quia protestaretur in hospitem thabernarium, quod non per fratrem suum lis, propter quam occisus esset, fuerit inchoata. Thabernarius autem idem super dicenda veritate requisitus dixit, quia nollet testari per se ipsum, sed alios duos, quos vocavit, sibi vellet assumere pro suo testimonio confirmando. Deposuit ergo thabernarius, quia viderit, quod ille, cui homicidium inponebatur, fratrem actoris pungno truserit et cultello evaginato ledere voluerit, nisi ipse intercepisset. Alii vero duo testabantur solum, quia viderint, quod thabernarius[a] occisum et illum, cui inponitur occisio, ab invicem separasset. Queritur ergo actor, cum thabernarius, quem ipse pro teste nominaverit et in cuius testimonio contentari velit, pro se sit testificatus, utrum eius testimonium sibi non debeat iusticialiter suffragari. Ex parte vero rei queritur, utrum testimonium duorum, quos thabernarius assumpsit, non sit testimonio solius tabernarii merito preferendum et infra.

Interrogatur ergo primo, que parcium tredecim talenta, per que arbitrium quantum ad violacionem verborum est vallatum, pocius secundum dictum testimonium solvere teneatur.

Et secundo, quam vim testimonium hospitis tabernarii habere debeat, utrum equipolleat testimonio iurati vel sit minus.

Et tercio, utrum prius sit agendum in casu prescripto de excessu verborum, de quo partes contendunt, vel de homicidio perpetrato et utrum per homicidium subsecutum non sit pena arbitrii quantum ad excessum et inchoacionem verborum posita extincta penitus et sublata.

Super quorum primo diffinitum fuit, cum nec hospes thabernarius nec alii duo, quos assumpsit, testificati sint expresse, que pars litem verbis inchoaverit, ut ex eorum testimonio suprascripto apparet, neutra parcium de inchoacione litis quantum ad verba testes huiusmodi est convicta.

Ad secundum autem dictum fuit, quamvis circa villanos testimonium hospitis equipolleat testimonio iurati, tamen in iure civitatis non consuevit hoc observari et maxime[b] in causis magnis et capitalibus et precipue, cum hospites sint thabernarii. Talibus enim non consuevit tanta fides sicut ceteris hospitibus non thabernariis adhiberi.

Ad tercium autem dictum fuit, cum excessus factorum sit maior quam excessus verborum, racionabiliter prius agendum de excessu facti, sicut de homicidio, sit[c] quam de verbis.

Pena eciam verborum in prescripto arbitrio contenta merito iudicatur mortua ex homicidio, cui debetur pena capitis, subsecuto. Volunt enim multa iura, sicut est racionabile, quod penam[d] capitis seu vite privacionem sustinens ad penam aliam nullatenus obligetur.

[86] Utrum arbitrorum testimonium preferatur testimonio iuratorum

Postquam duo arbitri, in quos partes compromiserant, simpliciter coram sex iuratis pro testibus per eos ad hoc rogatis arbitrium pronunciassent et penam arbitrii parti arbitrium non[a] servanti solvendam deputassent, accidit per medium annum, quod actor coquestus est de reo, qui termino per arbitros statuto pecuniam decem marcarum sibi solvere neglexerit. Petivit ergo pro se sentenciari, si ambo arbitri de pretericione termini testarentur, utrum reus et in dictis decem marcis et in pena arbitrii non esset sibi iusticialiter obligatus. Reus vero respondit, quia testaretur in sex iuratos, quos arbitrii in pronunciacione supra se pro testibus statuerunt, quod terminus solucionis dictarum decem marcarum nondum advenerit. Quesivit ergo, si iurati de hoc testarentur, utrum eorum testimonium non sit arbitrorum testimonio preferendum. Contra quam responsionem actor replicando quesivit, cum ipse et reus in arbitros solummodo tamquam in diffinitores cause inter eos ventilate consenserint nec iuratos pro testimonio petiverint et arbitrium qualiter factum et ordinatum sit plus sit notum arbitris, qui ipsum et statuerunt et antequam statuerunt sepius cribraverunt, quam iuratis, qui ipsum tantum semel tempore pronunciacionis audiverunt, cum eciam arbitri in hiis, que arbitrio deserviunt, iuratis equipolleant in testando, utrum in hoc casu eorum testimonio non sit standum.

Super quo diffinitum fuit, quod licet allegaciones actoris tamquam valide, quando validiores non obstant, sint racionabiliter admittende, tamen, quia in casu presenti arbitri in arbitrando et in pronunciando coram testibus et maxime iuratis officio suo plenarie functi sunt, testimonium iuratorum, quos arbitri, quantum ad hoc, sibi quodammodo substituerunt, immo prefecerunt, est deinceps audiendum.

Sed secus esset fortassis, si pro testimonio pronunciacionis arbitrii vocarentur testes non iurati vel tales, quibus non esset tanta fides, sicut arbitris, adhibenda. Sic sentenciatum est in Redisch.

[87] Modus pronunciandi arbitrium

Rustici villarum instructi sunt, quod ad pronunciandum arbitrium per arbitros rogandi sunt testes iurati vel alii, quibus possit tanta fides, sicut arbitris, adhiberi. In quorum presencia primo arbitri querant a partibus, utrum recognoscant et confiteantur, quod de omnibus causis et questionibus inter eas ventillatis in ipsos tamquam in arbitros consenserint et compromiserint. Quibus respondentibus, quod sic, arbitri super eo facta protestacione concordent partes ad invicem eciam tactu manuum, si causa sit ardua, iniungentes eisdem, quod boni amici sint, mutuo favore, diligencia et promocione quibuslibet se semper prosequentes, quodque omnes et singulos, qui amore ipsorum faciunt vel dimittunt, ad eandem servandam amiciciam inducant sine dolo. Postea vero premissa pena vallacionis arbitrii ipsum, sicut statuerunt, pronuncient et promulgent, quam promulgacionem, si causa est temporalis, vel memorie testium commendent vel, quod tucius est, scribant; si autem est perpetua, ipsam redigant in scripta sigillis autenticis roborata.

[88] Arbitrorum assumpcio iudici in suis iuribus non preiudicat

In causis civilibus et criminalibus, que non sunt inhoneste, sicut est furtum, spolium, mortificacio, stuprum, incendium et consimilia, et que in presencia iudicis vel iuratorum vel contra eorum prohibicionem non sunt facte et in quibus pax indicta non est violata, partes possunt eciam irrequisito iudice, dummodo non contempnatur, de scitu tamen iuratorum in quacumque parte litis in arbitros consentire. Talis enim consensus iudici in suis iuribus non preiudicat quoquammodo. Ex protervia vero temeritatis si partes iudice non rogato in arbitros compromiserint, compromissio vigorem habebit et quelibet parcium solvet septuaginta duos parvos denarios pro emenda. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[89] De arbitris, uxor ratum habebit arbitrium, cui maritus se subiecit

Si vir in arbitros consensit racione debitorum, uxor viro ante arbitrii pronunciacionem mortuo arbitros ipsos reicere non potest, immo ad audiendum arbitrium compellitur ipso iure, et similiter heredes. Tamen si aliqua sunt promissa personalia, que solum personam respiciunt singularem, sicut homagia et consimilia, illorum arbitria non ligant heredes, nisi in compromisso de heredibus fiat mencio specialis. Sic sentenciatum est iuratis de Gayaw.

[90] Arbitri pro se ipsis de compromisso testari non possunt

Sentenciatum est iuratis in Schirnawicz: Si una parcium vel ambe partes negant arbitros et compromissum in eos factum, tunc, si alii non sunt testes, arbitri pro se ipsis de compromisso testari non possunt. Nemo enim sibi ipsi testis idoneus esse potest. Unde arbitri electi, precipue in causis magnis, in hoc cauti debent esse, quod a partibus super compromisso in eos facto litteras petant vel sub bono testimonio arbitrium assumant.

[91] Si unus arbitrorum moritur

Propter mortem unius arbitri causa non est litigaliter inchoanda, sed pocius in locum mortui alius assumatur, qui cum ceteris arbitris causam de novo tractans ipsam amicabiliter terminabit.

[92] De superarbitro

Ex hiis, que iurati de Gostell in causa cuiusdam Iudei mortui proposuerunt, sentenciatum est: Si causa committitur septem arbitris, ita quod quitquid maior pars eorum ordinaverit, debeat observari, et tandem tres eorum auctoritatem suam committant quarto ex eisdem septem, alii vero tres committant vices suas cuidam alteri, dicto numero septenario non incluso, tunc ille quartus, quem primi tres assumpserunt, pocius est superarbiter dicte cause quam extraneus, quem vicini tres eligere curaverunt.

[93] Arbitri de alio iudicio possunt eligi

Ad interrogacionem civium de Chremsir sentenciatum est: Quamvis sit consultum, quod viri discreti in iudicio, in quo causa ventilatur aliqua, pro litis eiusdem cause decisione residentes pro arbitris eligantur, tamen si arbitri alterius loci seu iudicii per partes electi fuerint, eleccio valet. Error autem, labor, expense seu fatiga, que ex hoc partibus insurrexerint, eorum inprovidencie racionabiliter inputantur. Pronunciacio vero arbitrii et vallacio pene, qua ratificatur, solum coram iuratis seu probis viris iudicio ventilacionis cause subiectis, ut futuris tollatur materia questionis, sunt necessario facienda.

[DE ARMIS]

[94] De armis et eorum emendis

Dominus de Chrisans scripsit sic: Postquam Martinus Petrum vulnerasset et de Chrisano in quandam villam proprium habentem iudicem fugisset, idemque iudex in providendo Petro de iusticia moram traheret, iudex de Chrisano cum suis iuratis dictam villam subintrans iudicio presedit et actu iudiciario finito gladium ac arma cetera, quibus Martinus in vulnerando Petrum usus fuerat, secum extra villam deducere volebat. Petunt ergo iudex et iurati ville sentenciari, utrum actus iudiciarius, quem iudex de Chrisano eis irrequisitis exercuit, effectum debitum sit sortitus. Secundo querunt, utrum gladius et arma predicta ad proprium iudicem ville vel ad iudicem de Chrisano vel ad dominum, cuius Martinus est subses et homo, ad quem eciam emende iudiciales per Martinum solvende spectant, de iure debeant pertinere. Tercio interrogant, utrum in omni casu vulneracionis iudex habeat potestatem a reo arma recipere vel si aliquis sit casus, in quo ipsa non debeat exigere de iure. Ultimo querunt, que sit emenda evaginacionis gladiorum et aliorum armorum.

Quibus responsum est ad primum, quod nisi consensus proprii iudicis ville accesserit vel ratihabicio ipsius sit subsecuta, actus iudiciarius, quem iudex de Chrisano in villa prefata fecit, non valuit. Sicut enim confessio coram alieno iudice facta non preiudicat, sic nec sentencia a non suo iudice lata vigorem habet.

Ad secundum autem, quod gladius et arma nec ad iudicem de Chrisano nec ad dominum Martini, sed tantum ad proprium iudicem ville, sicut et ad quemlibet alium iudicem, coram quo cause vulneracionum et insolenciarum agitantur et iudicialiter tractantur, pertinent pleno iure, nisi enim hoc concederetur, iudices ad compescendum insanias inter homines alterius dominii se non interponerent nec eciam laboribus et fatigis ac vite periculo se et eorum familiam pro eo, velut sepius accidit, exponerent quoquomodo.

Circa tercium vero est distinguendum, quia si incusatus pro causa sanguinis vel indiscipline respondendo confessus fuerit, quod id fecerit vim vi repellendo, id est notwer, et hoc secundum iusticiam probaverit, tunc iudex non habet ius ad arma. Talia enim sunt arma defensoria, quibus est licitum homini uti, sicut licet sibi a violencia se et sua defensare. Si autem alio modo responderit et in causa ceciderit vel composuerit, tunc arma sunt iudicis. Talia namque sunt arma offensoria, quorum usus est prohibitus, sicut et offensio est prohibita iure eciam naturali.

Ad quartum vero responsum fuit, quod

[a] pro simplici evaginacione gladii cedunt iudici decem grossi Pragenses, de extraccione videlicet sexaginta et de intrusione similiter sexaginta denarii parvulini.

[b] De evaginacione vero facta in die forensi et de baliste vel arcus tensione quocumque tempore facta convincitur aliquis solo iurato vel duobus testibus idoneis et solvet de evaginacione tali iudici duo et civitati tria talenta, de tensione vero iudici tria talenta et civitati duo vel manus ipsius perforetur cultello.

[c] Quicumque vero cum gladio prefixorali acuto inventus fuerit vel per iuratum seu duos testes idoneos de hoc accusatus fuerit, iudici tres fertones grossorum et civitati fertonem solvet pro emenda.

[d] Lancea, cuspis, securis et cetera talia offendicula sub emenda consimili prohibentur.

[e] Item apud quemcumque infra ambitum civitatis cultellus longus, qui dicitur misericors, stechmesser, cingulo suspensus deprehensus fuerit, dabit iudici unum talentum et assignabit cultellum vel ipsius manus transfodiatur cultello. Qui vero cultellum talem in caliga latenter portaverit et furtive, iudici det quinque talenta vel manum amittat.

[f] Arma vero reliqua, puta pancirium seu loricam, galeam, mitram ferream, thoracem, cyrotecas concathenatas et alia huiusmodi ad vulnerandum directe non ordinata, iudex a portantibus ad nocendum et offendendum recipere poterit pleno iure, sed nulla emenda bursalis est sibi de armis talibus persolvenda.

[DE ARRESTATIONIBUS]

[95] De arrestacionibus pecorum, vestium, rerum propriarum, alienarum, concessarum, obligatarum, venditarum, depositarum, vectoribus commissarum et aliis in genere

[a] Antiquum ius habet, quod arrestacio facta de equis, vaccis et rebus aliis tempore generalis gwerre sub vexillo seu banirio principis receptis cassa est et nulla.

[b] Item sentenciatum est tam in iudicio civitatis quam ad alia loca diversa, quod res domini in potestate servi seu procuratoris pro debitis servi, in quibus obligatur pro se ipso, arrestari non possunt, pro debitis autem domini possunt. Et si talis arrestacio fiat in alieno iudicio, et precipue, quod non subiacet iuri Brunnensi, quamvis fiat per arrestatorem, qui est residens cum domino rerum in uno iudicio vel est eius concivis seu vicinus, tamen adhuc idem dominus cum arrestatore ad illud iudicium, ubi res arrestate sunt, pro eis disbrigandis declinabit.

[c] Item, si dominus res non per servum et procuratorem, sed per aliquem sibi concivem vel vicinum, qui eciam proprias res habet, ad locum alterius iudicii transmittit, tunc, si hoc notorium est vel coram probis viris de transmissione rerum et commissione protestacionem prius fecit, quamvis aput eundem, qui res ducit, arrestentur pro debitis, in quibus idem pro se ipso tenetur, vel pro aliquo delicto, quod committit, dato eciam, quod confiteatur res easdem suas esse, adhuc talis arrestacio domino rerum nullum preiudicium generabit. In merito enim dominus pro debitis et culpis vel ex falsa confessione ductoris rerum rebus propriis fraudaretur.

[d] Item, si creditor et debitor ambo sint in eodem iudicio residentes et creditor contempto iudice proprio debitorem, qui ad parendum iuri certus fuit, coram iudice cum rebus, quas ducit, occupet alieno, pro contemptu tali, nisi causam racionabilem, que ad hoc ipsum moveat, assignet, solvet emendam bursalem, quam iurati sibi duxerint imponendam. Et non taxatur ad tantum vel ad tantum nominatim talis emenda, quia secundum iuratorum conscienciam consideratis personis et causis occupacionis potest aliter et aliter moderari.

[e] Item sentenciatum est iuratis in Chrumnaw, quod equi, vestes et quecumque res mobiles alicui concesse vel obligate et per illum ulterius deluse, vendite vel alio modo quocumque alienate non aput illum, in cuius potestate inveniuntur, sunt arrestande, sed ab illo sunt iusticialiter repetende, cui primo fuerunt concesse vel obligate. Et hoc intellige de personis honestis et fidedignis, quia secus est de personis levibus et suspectis, que una cum rebus possunt occupari, donec fidem faciant, per quem modum res in eorum venerint potestatem.

[96] De arrestacionibus equorum, quantum ad exclamacionem, mortem, furtum, spolium et alia

[a] Qui equum errantem in campo vel alibi reperit, propter hoc tractu temporis eum obtinere non potest, quod in foro publice de ipso exclamacionem voce preconia fieri procurat.

[b] Item, si equus arrestatus et pecunia taxatus, antequam dies iudicii, in quo obtineri debet, venerit, moriatur, obtentor super cute equi cum testibus iurabit, sicut in equo, si viveret, iurasset. Si autem equum per furtum vel spolium amiserit, in cruce iurabit cum testibus et si ipse vel aliquis testium in iuramento ceciderit, taxam solvet.

[c] Item, si ille, cui equus arrestatur, petit, debet sibi statim super caucionem fideiussoriam, quod cum suo vulgariter dicto geschub ad mansionem ducat propriam, assignari et non oportet, quod iudex octo diebus eum aput se retineat, sicut in villis aliquibus fieri consuevit.

[97] De arrestacionibus equorum, ad quot possint devolvi et quoto iudicio debeant obtineri

Antiqua civitatis statuta dicunt sic:

[a] Si de equo arrestato ille, qui occupatus est, suum statuerit venditorem, liber erit et sic de ceteris. Propter hoc tamen quamvis ad tercium, quartum, quintum et sic deinceps equus devolvi possit, semper in tercio iudicio equus debet obtineri vel amitti ad parcendum parcium laboribus et expensis.

[b] Item, si arrestatus devolvit equum ad aliquem in terra residentem, illum per dies quatuordecim statuere debet. Si autem devolvit ipsum ad hospitem extra terram habitantem, illum statuet per tres quatuordecim dies. In uno eciam

iudicio unus ad alium, ille ad tercium et idem ad quartum et quartus ad quintum et sic per ordinem quotquot sunt equum devolvere possunt et similiter fieri potest quovis tempore medio inter dicta tria iudicia currente.

[c] Item, si arrestatus termino prefixo illum, ad quem equum devolvit, quem nominatim expressit et ad quem statuendum se voluntarie obligavit, in persona propria non statuerit, nisi legitimum obstet impedimentum, arrestans sine iuramentis et testibus equum obtinet ipso iure.

[98] Arrestatores equorum ignoti et eorum testes divisim sunt examinandi et de locis, temporibus ceterisque circumstanciis diligenter interrogandi

Quidam homini fidedigno de Bozkobicz[a] equus arrestatus fuit. Qui cum viginti probis viris, vicinis suis, veniens et equum per modum repulsionis obtinere volens, ex eo, quod unus testium in iuramento cecidit, equum perdidit eundem. Pro quo dominus Iesko de Bozkobicz iuratis scripsit, quia multum miraretur de hoc iure, quod ignotus veniens et equum arrestans ipsum pocius mettercius debet obtinere, quam arrestatus cum fidelibus hominibus, vicinis suis, equum, quem in sua habet potestate, valeat conservare, cum tamen ius commune habeat, quod quilibet homo bone fame melius honorem, res et corpus suum potest defendere, quam sibi possint per alium decertari.

Eodem modo postea anno fere transacto quidam de Gostel equum cuidam noto et honesto viro, civi de Iglavia, arrestans cum equum eundem obtinere mettercius vellet, arrestatus de Iglavia communitatem cuiusdam ville dicte Gozel adduxit, qui circa triginta existentes omnes exhibuerunt se ad iurandum, quod dictus equus de cabella adhuc in Gozel existente genitus esset et quod per totam vitam suam a dicto cive Iglaviensi habitus fuisset. Et de hoc eciam iurati de Iglavia suis litteris testabantur, scribentes similiter, quod mirarentur de iure, quo mettercius gaudere debet arrestans, quoscumque testes adduxerit contra superhabundans et fidedignum testimonium arrestati.

Ordinacione itaque inter arrestantem et arrestatum amicabili facta iurati cribrantes, quod frequenter fraus et dolus circa arrestaciones huiusmodi fieri consueverunt, visum est eis racionabile esse, quod arrestans, si non bene notus, secundum[b] mansionem, famam et vitam diligenter est examinandus et interrogandus de tempore, loco et aliis circumstanciis, quas iudex et iurati pro experienda veritate viderint expedire. Et similiter testes sui divisim et secrete sunt peraudiendi et requirendi unde sint, utrum vicini arrestantis sint et qualiter eis constet, quod equus arrestatus per ipsum habitus fuerit, utrum sibi sit genitus, ipsum emerit vel ipsum latrocinio obtinuerit sive furto.

Ista enim sunt pro tanto facienda, quia si arrestans per testes arrestati repulsus fuerit, non solum equum perdet, immo cum duobus testibus suis tamquam periuri linguis[c] sunt privandi, si eas cum quindecim talentis non habuerint liberare, a qua pena arrestatus, quamvis repellendo cadat in testimonio, est exemptus.

[99] Item ad idem, de arrestacionibus, quantum ad obtentorem, tempus et modum obtinendi

In Chremsir sentenciatum est,

[a] quod arrestans equum, quem arrestat, potest mettercius obtinere. Et si arrestatus vult eum repellere, debet de hoc, antequam super equo iuret, protestacionem facere; qua obmissa si arrestans mettercius super equo iuraverit, testi-

monium suum ulterius repelli non potest. Et similiter cum arrestans repulsionem arrestati vult repellere, debet de hoc protestari, antequam iurare incipiat super cruce. Et si volens repellere petit, inducie quatuordecim dierum sunt sibi dande pro suis testibus statuendis.

[b] Item, si arrestans ad arrestati seu iudicis interrogacionem de rata tanti vel tanti temporis coram iudicio confessus fuerit, puta si dixerit, quod infra tres annos equum perdiderit, et arrestatus obliget se ad probandum, quod ante quatuor annos equum emerit et interim in sua potestate tenuerit, talis probacio est probacioni arrestantis racionabiliter preferenda.

[c] Et similiter, si arrestans dixerit se equum ante decem annos perdidisse et arrestatus per facti evidenciam, videlicet per dentes poledrales, qui vulgariter vulczend dicuntur, probaverit equum non tanto tempore vixisse, arrestans equum perdet.

[d] Item equum obtinens frenum et equi babata non obtinet ipso iure.

[100] De arrestacione equorum, quantum ad testes et testium repulsionem et modum iurandi

Equum arrestatum obtinere debens iurabit mettercius in equo et si pars adversa ipsum voluerit repellere, iurabit in cruce cum viginti testibus sibi assumptis, quod primus et sui testes false iuraverint. Et si tercio iterum adversa pars eosdem viginti et unum voluerit repellere, pro quolibet statuet septem, hoc est quinque solidos longorum sine tribus, qui similiter iurabunt in cruce, quod priores viginti et unus falsum prestiterint iuramentum. Et ulterius testium repulsio non procedit. Protestacio tamen semper debet repulsioni premitti, sicut in precedenti sentencia continetur.

[101] De arrestacionibus equorum concessorum

Sentenciatum est in consilio civitatis: Si Petrus equum Paulo concessit et Andreas equum eundem a Paulo emit, talem equum Petrus de iure non poterit aput Andream arrestare, immo Paulum, cui ipsum prima vice concessit, debet pro eo impetere forma iuris. Secus autem esset fortassis, si Paulus equum Petro subtraxisset.

[102] De arrestacione equi subtracti

Iurati de Chremsir scripserunt sic: Equo arrestato actor coram iudice est conquestus, quod equum eundem noctis tempore sibi subtractum velit iusticialiter obtinere. Reus vero respondit, quod equum eundem tempore diurno emerit, de quo suum vellet statuere venditorem. Quod cum termino statuto non faceret, sed tantum personaliter compareret, quesitum est a iudice, cum de crimine furti se non expurgaverit nec venditorem equi statuerit, in qua sibi obnoxius sit emenda?

Super quo sentenciatum fuit: Ex quo actor non est conquestus, quod reus equum sibi subtraxisset et quod ipsum de furto convincere vellet, sed tantum dixit, quod equum sibi subtractum obtinere vellet, sufficit, quod reus equo perdito, si tamen est homo bone fame et prius honeste se conservavit, honorem suum simplici defendat iuramento. Quo facto ab instancia iudicis absolvetur vel saltem pro iuramento septuaginta duos parvos denarios racione emende iudici presentabit.

[103] De arrestacionibus et confessionibus mutatis

Cives de Byschaw scripserunt sic: Equo nobiscum arrestato et usque ad quartum, qui pro eo respondere deberet, devoluto, idem in habitacione sua coram probis viris et scabinis negavit equum esse suum. Postea vero astans tribunali dixit per abrasuram seu tonsuram equum in tantum immutatum esse, quod eum prima vice non cognoverit, sed modo ex certis signis plenius instructus confiteatur eum suum esse. Queritur ergo ab adversario, utrum talis mutacio confessionis sibi non preiudicet in iure suo.

Super quo diffinitum est, quod negacio extra iudicium facta eidem non obfuit postea in iudicio confitenti. Ad hoc enim, quod confessio noceat confitenti, requiritur, quod sciens, non per errorem facti confiteatur. Alias enim confessio sibi non preiudicat, dummodo ante sentenciam probaverit se erasse.

[104] De arrestacionibus equorum, quantum ad iudicia diversa

Cives de Chremsir scripserunt sic: Unus de nostris cuidam advene equum vendidit, qui paulo post in opido dicto Potenstat est occupatus. Veniens ergo ad nos advena nostrum concivem monuit, quod in Potenstat transiret et equum arrestatum disbrigaret. Quod facere recusans dixit, quia ius Chremsirense haberet, quod equus in domum suam sibi presentandus esset. Cui advena respondit, quia nequaquam hoc facere posset, ex eo, quod opidum Potenstat uteretur iure Maidburgensi, in quo servaretur, quod equus in loco, ubi arrestatur, tamdiu servandus est, donec causa arrestacionis finaliter fuerit decisa. Modo quia emptor, qui venditorem statuere non potens, equum perdidit, queritur, in cuius dampnum eadem debeat perdicio redundare.

Super quo diffinitum est, quod in venditoris. Cum enim ille in Potenstat, ubi viget ius Maidburgense et non Chremsirense, venire noluerit, emptori ad solucionem valoris equi et ad interesse racionabiliter obligatur.

Et hic collige, quod actor et reus consuetudines et iura locorum, in quibus litigant, observare debent, licet fortassis in aliis locis, ubi alia vigent iura, residenciam habeant corporalem. Unde cum dicitur, quod actor forum rei sequi debet, ibi rei potest eciam exponi pro causa, ita quod sit genitivus de res rei et non tantum reus rei, sicut patet in casu presenti.

[105] De arrestacionibus rerum sacerdotum

Si sacerdos et persona ordinata cum equis et famulis domum hospitis intraverit et expensas ibidem fecerit, pro expensis talibus ab illo tempore factis hospes equos et res alias talis persone claudere et licite poterit arrestare. Sic sentenciatum est in Brodam Hungaricalem.

[106] De arrestacione equi sacerdotis

Cives de Geyaw scripserunt sic: Accidit aput nos in oppido nostro, quod ante curiam dotis plebano nostro a quodam homine arrestabatur de iusticia una cabella et sic actor a nobis super eo iudicium, sicut in huiusmodi causis fieri assolet, peciit. Plebanus recusans dixit, quia non esset de foro seculari, sed pocius spirituali. Petimus igitur informari, si pro tali causa in nostro vel ecclesiastico iure debeat respondere.

Quibus rescriptum fuit sic: Ex quo talis arrestacio est de cabella, que non est res ecclesiastica, ut puta calix, ornatus vel aliquit talium, plebanus tenetur super causa tali in iure civili respondere. Plebanus enim ipse bene quidem est de foro spirituali, cabella autem, de qua est questio, ad forum pertinet seculare.

[107] De promisso absolucionis arrestacionis et occupacionis

De Chremsir civis invitavit rusticum de villa in domum suam sub hoc promisso, si occuparetur in civitate, vellet ipsum absolvere sine dampno. Rusticus autem civitatem intrans et coram iudice stulte loquens incidit in emendam. Queritur ergo, utrum civis rusticum absolvere tali debeat ab emenda.

Super quo sentenciatur, quod occupacio, a qua civis promisit rusticum absolvere, intelligenda est quantum ad facta preterita et non ad futura. Quod autem postea coram iudicio rusticus ex culpa propria in emendam incidit, hoc non est occupacio nec oportet, quod civis ipsum redimat ab ea et absolvat.

[108] De arrestacionibus, quibus non rei occupantur pro reis in iudiciis diversis

Cum Iacobus de Zahers Paulo de Hostradicz mediam marcam grossorum statuto non solvere termino, misit procuratorem suum in Zahers, qui Iacobum in causam trahens conquestus est vice domini sui pro media marca debiti et pro dampnis et usuris, que supercrevissent eidem. Iacobus autem statim mediam marcam procuratori numerans dampna cum usuris negavit, dicens, quia iuramento suo vellet obtinere promissum de dampnis solvendis se non fecisse. Recepta ergo media marca procurator de dampnis verba non movens a Zahers recessit. Quod videns Iacobus iudici et iuratis dixit, quia paratus esset de dampnis et aliis obiectis Paulo secundum iusticiam respondere, petens, quod hoc ipsum ei in Hostradicz suis litteris demandarent, sicut et fecerunt. Paulus autem tacens postea per aliquot septimanas duos cives de Zahers, quos in Hostradicz reperit, arrestari per iudicem procuravit. Qui promittentes termino eis assignato se velle statuere liberi sunt dimissi. Postea vero cum termino transacto se non statuissent, iterum alii de Zahers in Hostradicz sunt occupati, qui equis et aliis eorum bonis in Hostradicz relictis in Zaher redeuntes agunt in Iacobum et in alios prius occupatos, ut bona eorum ab occupacione in Hostradicz eis disbrigent et absolvant. Et similiter primi occupati petunt per Iacobum se iusticialiter absolvi. Queritur ergo, quis ultimos occupatos redimere teneatur.

Super quo respondetur[a], quod magis facti quam iuris est questio. Iacobus enim, quia paratus fuit iuri obtemperare, nec primos nec ultimos occupatos liberabit, sed Paulus de Hostradicz, quia et primos et ultimos arrestavit indebite, ipsis ad omne interesse racionabiliter obligatur. Debuit enim pro dampnis et usuris a Iacobo in Zahers iusticiam sibi fieri petivisse, quod quia facere contempsit, nimis festine ad arrestacionem processit, iusticia sibi prius in Zahres non negata.

[109] Quod bona rei possunt arrestari sicut reus

Cum civi cuidam Brunnensi annone sue essent in Wischaw racione debitorum occupate, sentenciatum fuit in maniloquio, quod sicut actor potest reum in omni iudicio, in quo ipsum personaliter rapuerit, pro debitis arrestare, sic eciam potest res eius occupare, et ad illud iudicium debet reus venire et res disbrigando actoris querimoniis respondere.

[110] In quo casu non reus possit arrestari pro reo

Sentenciatum est iuratis de Rausseins, quod licet actor forum rei sequatur, tamen iusticia per actorem coram iudice rei quesita et sibi denegata homines eiusdem iudicii in alio iudicio de iure poterunt arrestari.

Residuum istius materie quere infra De interdictis.

✱ [111] De arrestacionibus equorum et rerum aliarum in theloneo perditarum

Ad loca diversa sentenciatum est: Si equus pro neglecione thelonei rite et racionabiliter per theloneatorem receptus fuerit, ad quamcumque personam per modum vendicionis vel alio iusto titulo devenerit, in illius potestate repertus iudicialiter non poterit arrestari. Et eodem modo intelligatur de rebus aliis arrestandis. Persona tamen equum et rem aliam ex dicta negligencia perdens per actorem, cuius interest, in causam trahi potest.

✱ [112] De arrestacionibus, quantum ad formam in eis servandam

Cum in Pisencz civis quidam equum, qui per mercatorem in domum suam ductus fuerat, arrestasset et iurati testarentur, quod idem equus per modum spolii noctis tempore infra spacium duorum mensium eo de Brunna in Pisencz transeunte sibi receptus fuerit, iurati vero de Broda Hungaricali patentibus eorum litteris pro mercatore, ipsorum concive, testimonium dicerent, quod dictum equum per tres annos sine qualibet impeticione habuisset et per Austriam, Moraviam, Boemiam et alias hincinde libere duxisset. Quesitum est, utrum testimonium iuratorum de Pisencz debeat litteris patentibus iuratorum de Broda Hungaricali anteferri vel econverso.

Super quo responsum est diffinitive, quod quia predicta questio contra debitam et consuetam formam arrestacionis peccat, ideo ipsa cessante arrestatus suum venditorem vel datorem, qui vulgariter geschub dicitur, statuere debet, ita quod in eiusdem equi arrestacione, prout consuevit fieri, forma et modus debitus ordinis iudiciarii observentur. Et in rebus aliis forma consimilis est tenenda.

[C]

[DE CAUSIS ABSENTIAE]

[113] Cause absencie legitime quatuor sunt

D-e[a] Pysentcz iuratis petentibus scriptum est, quod contra partem absentem causa rei publice, que aput vulgares dicitur herrennot, vel causa infirmitatis non ficte vel causa captivitatis vel causa inundacionis aquarum sentencia de iure ferri non debet.

[114] Quod cause absencie sunt infra triduum demonstrande, nisi alie cause intervenerint

[a] Si pars termino prefixo ex impedimento legitimo iudicio astare non possit, per triduum est inducianda; infra quod si ad terminum veniendo iterum ex causa impediatur legitima, sicut est captivitas vel consimilis, sentencia contra ipsam lata vigore carebit, quia impedimento cessante si comparuerit, eo iure, quod primo termino sibi competisset, gaudere debet.

[b] Item, si pars ad allegandam absencie legitime causam nuncium miserit, qui in via capiatur, moriatur vel alias impediatur, propter hoc ius suum non perdit, sed postquam impedimentum nuncii cessaverit vel pars ipsum perceperit, cum eo, si vixerit, ad iudicium properabit. Et probata tam propria quam nuncii absencia legitima pars talis agendo vel respondento illum faciet actum, quem primo termino, si impedita non fuisset, facere debuerat, ipso iure.

Sic instructi sunt iurati de Pysentcz.

[115] Quod captivitas et aquarum inundacio non possunt semper infra triduum demonstrari

Termino iuris Wenczeslao et Petro sabbato post Epyphaniam domini pro debitis prefixo Wenczeslaus comparens debitum ipsum obtinuit super Petrum absentem. Postea vero circa mediam Quadragesimam Petrus venit cum littera patenti, in qua scribebatur, quod prepeditus causa legitima, videlicet servicio domini sui Ieskonis de Boskobicz, iudicio in predicto sabbato non potuerit comparere. Queritur ergo, utrum propter hoc obtencio debiti per Wenczeslaum facta sit cassanda.

Et respondetur diffinitive, quod non. Cum enim quatuor sint cause legitime absencie, pretendens infirmitatem vel impedimentum rei publice seu dominii ipso die termini prefixi vel infra triduum continue secuturum per nuncium

idoneum seu per litteras suam absenciam allegabit. Captivitas autem, que parti venienti ad terminum in via acciderit, et aquarum inundacio non possunt semper infra triduum per nuncios allegari. Unde in causis huiusmodi pars absens gaudebit termino longiori.

[DE CENSIBUS]

[116] De censibus et iure enphiteotico, quod vulgariter purchrecht dicitur

Cives de Gosteel per iuratos in pleno consilio de modo circa ius enphiteoticum observando sunt taliter informati:

[a] Si homo censualis et enphiteota alicuius domini censum debito termino dare neglexerit, dominus ipsum per se vel per auxilium iudicis, quod iudex rogatus sibi exhibebit, in bonis, de quibus censuat, impignorabit et sine figura iudicii de vendicione vel obligacione pignoris cum proborum tamen virorum testimonio sibi de censu providebit. Si vero tribus annis continuis pignus in bonis non invenerit, protestacione singulis annis coram iudicio de hoc facto finito triennio de bonis ad ipsum racione trium censuum neglectorum hereditarie devolutus se intromittet.

[b] Potest eciam dominus census solus iurando melius censum obtinere, quam enphiteota, quod censum dederit, mettercius demonstrare.

[c] Solucio eciam census aliorum debitorum solucionem antecedit.

[117] De censibus perpetuis et temporalibus, quomodo precedant debita

Ad requisicionem iuratorum de Lautscheins sentenciatum est in consilio, quod census enphiteoticus, quem rustici a prima villarum locacione dominis fundi solvunt, emendarum et omnium debitorum solucionem precedit. Est enim talis census inseparabiliter hereditatibus villarum annexus, ita quod villani invitis eorum dominis, quorum sunt subsides, ab ipso redimere se non possunt. Census autem, qui in civitatibus super domibus vel aliis hereditatibus de novo per aliquem emitur, non precedit illa debita, que vendens huiusmodi censum, antequam venderet, tenebatur.

Item primum censum, quem subsides censuant, dominus non obstante negacione subsidis et rustici ex communi villarum, que sub census solucione locantur ab inicio, iure et consuetudine obtinet et demonstrat. Sed censum secundum, ex eo, quod domus seu alie hereditates civium non consueverunt a principio more villarum sub censu locari, si censualis censum negat, dominus census tenetur ipsum monstrare vel possessione, quia videlicet ipsum percepit tot vel tot annis, vel testibus vel litteris vel probacione alia fidedigna.

[118] Quod in civitate nec census perpetuus esse nec in registrum civitatis scribi debet

Quedam monialis de claustro Herwurgis proposuit de quodam cive, quod super domo sua comparaverit marcam perpetui census, super quo litteras sub suo et unius iurati sigillis sibi dederit. Petivit ergo, quod in registrum civitatis dicta marca sibi et prescripto claustro pro censu perpetuo poneretur.

Cui per plenum consilium diffinitive responsum fuit: Quia dominus rex Iohannes in favorem communitatis civitati privilegium dedit, quod nullus in civitate censum habeat perpetuum, si dictus civis sponte censum voluerit solvere perpetuum, potest, in registrum autem civitatis in preiudicium dicti regalis privi-

legii dictus census scribi non debet. Immo, si ipse civis vel quicumque eius successorum cum sex marcis ab ipso se volunt redimere, monialis seu claustrum Herwurgis non obstantibus litteris, quas pretendunt ad talem recipiendam, redempcionem compelli debent iusticia mediante.

[119] De censibus, quantum ad impignoracionem

Cum abbas de Zahers Nicolaum Ellendi, civem Brunnensem, pro marca census, quam de quodam molendino annuatim suo monasterio solvere debebat, in domo et in aliis bonis suis inpignorare voluisset, sentenciatum fuit in consilio, quod tantum in molendino et in bonis ad molendinum spectantibus ipsum inpignorare secundum iusticiam teneretur. Non est enim iustum, si homo plures habens hereditates distinctas de una earum tantum censuat, quod pro censu huiusmodi non soluto in aliis, quas censuales non fecit, inpignoraciones aliqualiter paciatur.

[120] Item ad idem, quod pignora census debent recipi de propriis bonis hominis censualis et quod non sunt obliganda sub usura

In Chremsir quidam canonicus pro censu non soluto in domo sibi censuali pignus alterius hominis quam sui censualis recepit et sub usura obligare voluit. Queritur ergo, utrum sibi hoc facere liceat ipso iure.

Et respondetur per iuratos, quod utrumque tamquam iniustum canonicus facere non tenetur. Unde dominus census debet censuali pignus recipere, quod sit suum proprium. Quamvis enim extranei bona sua in hereditatibus, de quibus censuatur, reponant et conservent, tamen propter hoc pro censu neglecto, ad cuius solucionem ipsi non tenentur, non sunt inpignorandi. Sed si racione conservacionis bonorum hospiti hereditatis in aliquo obligantur, illuc potest dominus census ab eis recipere et suo censuali defalcare.

Pignus eciam pro censu receptum, quamvis sit veri censualis, tamen sub usura obligari non debet. Cum enim census, quia in sorte non defalcatur, dampnum includat, inconveniens esset, si dampnum gravius, sicut usuram, super se reciperet ipso iure.

Et eodem modo intelligatur de pignore census dicti hofcins.

Potest tamen pignus pro censu receptum pro censu obligari, quamvis non sub usura.

Et est hoc intelligendum de censu precipue, qui non est perpetuus, sed potest redimi iure civitatis.

[121] De censibus, utrum possint obligari

Census iure civitatis emptus, si pro rata temporis solvatur, semper redimi potest. Item censum eundem habens si invito censuali eum alteri obligaverit, obligacio non est efficax. Potest enim per illum, qui censum debet, quando voluerit, reemi, nullo habito respectu ad illum, cui census fuerat obligatus. Nam eciam, si censualis quocumque tempore a census reempcione prohiberetur, pecuniam solucionis cum censu pro illa vice solvendo iuratis ad consilium presentabit; quam si dominus census assumere noluerit, in usum possunt convertere civitatis.

[122] De bonis censualibus nichil est alienandum

Sicut ea, que in fraudem creditorum de bonis pignori datis alienata fuerint, omnino restituenda sunt, sic de bonis censualibus illa, que ad ipsa spectant, sive solo et fundo affixa sive mobilia vel se movencia sint, nec debent nec possunt

sine domini census licencia ad aliquem alium transferri. Unde de balneis et braxatoriis patelle in fraudem census, ne capiantur pro pignore, exportari non possunt. Sic sentenciatum est sepius braxatoribus et balneatoribus civitatis.

[123] De censibus civitatis, quantum ad redempcionem

Sentenciatum est in iudicio civitatis, quod dominus census non potest cogere censualem, qui censuat sibi iure civitatis, ad redimendum censum, quamvis eciam sciat eum promptam habere pecuniam, nisi velit. Unde census talis solucio et eius redempcio non in arbitrio domini census, sed ipsius censualis plenarie residebit.

Residuum vero de ista materia quere inferius in sentenciis de empcione, vendicione, locacione, enphiteosi et consimilibus.

[DE CITATIONE]

[124] De citacione et vocacione in ius

[a] Citacio et vocacio in ius, que voce preconia fieri solet, in causa pecuniali est peremptoria, ut parcatur laboribus parcium et expensis.

[b] Item de citacione facta pro debitis infra fertonem iuratus preco testari potest, pro fertone vero et supra [non][a].

[c] Si ille, qui citatus esse dicitur, in cruce iurare presumpserit, quod absens fuerit vel quod citacio ad eum non pervenerit, citacio retrocedit et sive bene iuret sive iurando deviet, statim ad obiecta respondebit.

[d] Item inquilinus nec hereditates nec propriam in civitate habens residenciam quolibet die pro debitis ad peticionem actoris sine citacione precedente ad iudicem, quod ad obiecta respondeat, duci potest.

[e] Item non oportet, quod reus tantum citetur ad iudicium die immediate iudicium precedente; immo, si actor timet, quod iudicium effugiat, potest eum quolibet die per preconem citare, quod sibi respondeat iudicio post citacionem proxime affuturo.

[f] Item, si homo hereditatem suam alteri locavit, ad respondendum de tali hereditate non ille, qui eam convenit, sed qui hereditatis possessor est proprius ad iudicium est citandus; et si est absens et forte in alio loco residenciam habet, tunc per litteras iudicis et iuratorum, quod die tali compareat et actori tali vel tali de hereditate sua ad obiecta respondeat, ad iudicium est vocandus.

[g] Item, si aliquis parvulos relinquens heredes in extremis suis tam heredes quam eorum bona alicui viro fidedigno tamquam executori testamenti et tutori committit, qui agere vult in eosdem heredes et bona, non ipsos, sed pocius executorem et tutorem ad iudicium citare debet.

[h] Item civis propriam habens residenciam, quamvis coram iudicio per actorem inveniatur, tamen si illuc citatus non fuit, ad nullas querimonias respondebit.

[125] Secundum diversitatem cause et iudicii citacio precedit proscripcionem diversimode

In iure civili triplex citacio debet precedere proscripcionem, diversimode tamen. In iudiciis enim simplicibus in tribus quatuordecim diebus tribus citatur vicibus proscribendus, nisi causa fuerit mortificacionis; tunc enim eodem tem-

pore citacio per verba ter premittitur et statim eodem finito iudicio proscripcio subinfertur. In iudiciis vero peremptoriis tribus diebus continuis per ordinem proscribendus citatur et die quarto proscripcione dampnatur. Et si proscribendus post trinam citacionem iudicio comparuerit, sine ulterioribus terminis et iudiciis ad obiecta per modum expurgacionis, defensionis vel alium, qui sibi expedire videbitur, respondebit.

[126] Non citatur tribus edictis, qui pacem violat factis

Sentenciatum est rusticis de villa Drocholcz, quod quicumque pacem a iudice sibi indictam videntibus iuratis factis infregerit et pro eo effugerit, statim primo iudicio proscribetur.

[DE CONTRACTIBUS]

[127] De contractibus et condicionibus interpositis, puta fideiussionibus, obstagiis, dampnorum et expensarum solucionibus et promissis diversis

Heyndlinus Leonis obligavit Petro Smelczlini duas marcas census pro undecim marcis sub ista condicione, si in termino ad solucionem statuto eas non redimeret, Petrus ipsas venderet, sicut posset, et si in vendicione de undecim marcis aliquid deficeret, hoc sibi refundere vellet. Adveniente itaque termino cum Henslinus dictas duas marcas census non redimeret, Petrus ipsas tantum pro novem marcis vendidit, promittens emptori, quod ipsum secundum ius civitatis de eis pagare vellet, videlicet, quod quamlibet marcam pro sex marcis ad redimendum dare deberet. Modo querit Heyndlinus primo, utrum emptor dictum censum, quem pro novem marcis emit, non teneatur sibi iterum revendere pro novem marcis, et secundo, utrum promissum, quo Petrus emptori fecit, cum sibi sit preiudiciale, non debeat in irritum revocari. Petrus vero econtra querit, cum Heyndlinus in obligacione dederit sibi potestatem vendendi censum prout posset, utrum et vendicio, quam fecit, et promissum suum non debeant vigorem habere; et insuper, utrum Heyndlinus residuas duas marcas, quas de undecim principalis debiti ex vendicione census nondum percepit, sibi non teneatur ahduc superaddere pleno iure.

Super quibus senteciatum fuit, quod ex prima condicione, quam Heyndlinus in obligacione interposuit, omnis prescripta quesita sunt soluta. Ex ea namque tam vendicio quam promissum per Petrum facta rata stabunt et Heyndlinus adhuc in duabus marcis, que de vendicione census non cesserunt, sibi satisfacere tenetur, nec emptor remissius quam pro duodecim marcis, nisi benivole voluerit, ad redimendum censum Heyndlino[a] dabit.

Cum enim causa lucri, sicut alia res emitur, dictum censum emerit iure civitatis, est in suo velle levius quam secundum taxam eiusdem iuris ipsum vendere, cui placet.

Unde in obligacionibus, fideiussionibus et promissis seu contractibus quibuscumque si condiciones intervenerint, secundum easdem, quia iuri communi, quod restringunt, quoddammodo derogant, diffinitive sentencie sunt ferende.

[128] Item ad idem, qualiter in iudicio sit agendum

Diffinitum est per consilium civitatis: Si duo debitores promittunt uni creditori debitum aliquot in solidum seu coniuncta manu, quod vulgariter dicitur mit gesampter hant, talis creditor adveniente termino debet pro facienda solucione ambos monere et si ipsum non pagaverint, potest uno absoluto ab alio totum debitum, cum ad eius solucionem racione condicionis importate per adverbium in solidum uterque teneatur, integraliter extorquere. Idem tamen habet suum condebitorem, quem creditor liberum dimisit, pro parte eum contingente vel illis modis specialiter, quibus creditor ipsum occupat, angariare vel modis, qui communiter iusticie conformes fuerint, coartare.

[129] Ad idem, quantum ad obstagium in causa contractus

Cribratum[a] est per consilium: Cum ius antiquum et privilegia civitatis habeant, quod nullus captivus duci debeat extra civitatem, quamvis civis, qui promisit creditori, quod obstagium in alio loco servare velit, et monitus per ipsum hoc non facit, tamen eidem, quod de civitate ducatur, non est presentandus, sed solum, si iusticiam petit talis creditor, illa in civitate est sibi facienda. Et in aliis condicionibus promissorum specialium iusticia et consuetudo civitatis similiter observentur.

[130] Ad idem, quantum ad expensas obstagii

Cum Wenczeslaus et Iohannes Pragam ad prestandum obstagium, sicut in solidum promiserant, vocarentur, Wenczeslaus coram iuratis in consilio petivit Iohannem, quod una secum Pragam ascenderet. Qui respondit, quod ad parcendum expensis obstagii partem debiti eum contingentem vellet breviter ordinare. Wenczeslaus igitur hac interposita protestacione, quia promissum suum, moniciones importunas audire nolens, servare vellet, obstagium intravit et cum per multos dies in ipso continuasset, quesivit, utrum Iohannes racione promissi per eos in solidum facti expensas, quas in obstagio fecisset, in parte media solvere non deberet. Iohannes vero quesivit econtra, cum ipse in prima vocacione obstagium contradixerit et interim moniciones verecundas sustinuerit, utrum de solucione dictarum expensarum non debeat supportari.

Super quo diffinitum fuit, quod allegacione Iohannis, cui promissum obviat, non obstante peticio Wenczeslai[a] est tamquam racionabilis admittenda. Unde tanta est vis promissi importati per diccionem in solidum, quod Iohannes expensas per Wenczeslaum factas solvere tenetur medias ipso iure.

Circa istam materiam diversi casus occurrunt, quorum diffiniciones queras inferius sub titulis, quod ad contractus multiplices retorquentur.

[131] Ad idem, quantum ad fideiussores

Iurati de Broda Hungaricali scripserunt sic: Tres nostri concives cuidam nobili in quibusdam debitis obligati, cum eos ulterius sine caucione fideiussoria induciare nollet, petiverunt quartum, eciam nostrum concivem, quod pro eis in solidum, quod vulgariter mit gesampter hant dicitur, fideiuberet. Quod cum fecisset, instante termino solucionis nobilis predictus, quia per debitores pagatus non fuit principales, totum a fideiussore debitum repetivit. Qui iudicio seu forma iuris compulsus, debitum, quod cum magno dampno nobili persolvit, ab uno debitorum principalium, qui ad hoc sufficere sibi videtur, ceteris duobus, quia rebus carent, liberis dimissis, postulat iudicialiter et requirit allegans, cum ipse rogatus sincera fide pro tribus debitoribus in solidum se constituerit fideiussorem, utrum non iusticialiter dicti tres similiter ad redimendum eum indempnem ab huiusmodi fideiussione in solidum teneantur. Ille vero, quem aliis solutis impetit, pro se sentenciari querit, cum ipse mettercius eum absolvere et non in solidum redimere promiserit, utrum per terciam partem debiti non debeat a fideiussoris impeticione racionabiliter liberari.

Quibus sentenciatum fuit sic: Cum fideiussor fide, quam pro alio interponit, abuti non debeat, tres debitores principales debent quartum eorum fideiussorem, dato eciam, quod in promisso fideiussionis nominatim hoc expressum non fuerit, in solidum redimere, sicut ipse fideiussorem se constituit in solidum pro eisdem. Unde ille, quem impetit, a toto ipsum absolvere tenetur debito iusticia mediante. In hoc enim, quod fideiussor in solidum pro debitoribus promisit creditori, sufficienter intelligitur et implicatur, quod debitores ad redimendum ipsum sibi obligantur similiter in solidum vice versa. Quare[a] allegacio facta contra eum, quia fraudem et dolum, que nulli patrocinari debent, pretendit, nullius valoris et firmitatis penitus est censenda.

Insuper cum dicti tres debitores in solvendo obligati fuerint in solidum creditori, multum esset inconveniens, si non tenentur in redimendo similiter in solidum fideiussori.

[DE CONCESSIONIBUS]

[132] De concessionibus equorum, vestium et rerum mobilium in genere

[a] Commodatum[a] est alicuius rei ad aliquem specialem usum gratuito facto concessio et non translacio. Et dicitur[b] signanter concessio et non translacio, quia is, qui commodat, dominium retinet et possessionem rei commodate. Et dicitur commodatum, quasi commodo utentis datum. Et ideo eciam dicitur gratuito, quia, si interveniat merces, transit in locacionem vel in contractum innominatum. Ideo eciam dicitur ad aliquem usum, ut notetur differencia inter depositum et commodatum. Depositum enim ad servandum datur sine usu ex bona fide, unde et statim repeti potest. Commodatum autem[c] conceditur ad certum usum, qui si exceditur, ille, qui rem commodatam recepit, defectum eius emendabit, sicut verbi gracia: concedo tibi equum, ut ad villam eum equites, tu vero equum ad bellum ducis, si ibi occiditur, ad eius solucionem obligaris. Et consistit commodatum in rebus mobilibus et se moventibus et quandoque eciam in inmobilibus.

[b] Et debet homo[d] rei sibi concesse diligenciorem custodiam adhibere quam rei proprie.

[c] Et debet rem talem commodanti remittere per nuncium certum et idoneum, si culpam sibi noluerit imputari.

[d] Debet eciam[e] res concessa restitui debito tempore, quia ex mora facta in restituendo homo cadit in culpam.

[e] Item, si res commodata perit eo modo, quo aput commodantem fuisset peritura, ex hoc ille, qui rem concessam recipit, non tenetur ad culpam.

Ex istis possunt sumi diverse sentencie, que frequenter queruntur de rebus concessis.

[133] De concessionibus equorum specialiter

Sentenciatum est in Chrisans:

[a] Si homo alteri gratis equum concedit et si talis in via equum eundem perdit, ipsum sibi solvet. Debuit enim equum eundem diligencius, quam si suus fuisset proprius, custodisse. Si autem morte naturali moritur, dummodo per equitantem ultra modum voluntarie fatigatus non fuerit, non solvetur. Ex necesitate vero legitima si equitans mortem equi procuravit, sicut si captivitatem vel vite periculum evadere volens equum ad cursum excessivum incitavit et coegit, ipsum solvet. Debet tamen in dicta equorum concessione diligenter videri, si equus sanus vel infirmus et debilis roganti concedatur vel ad eius preces equitetur. Secundum hoc enim, si equus in via moritur, iurati super ferenda diffinitiva sentencia, utrum sit solvendus vel non, mature cogitabunt.

[b] Item equus pro precio conventus si in via perditur, non solvetur, si autem ultra vires sine necessitate legitima per aliquem voluntarie fatigatus fuerit, ita quod moriatur, tunc est solvendus.

[c] Item, si unus alteri sub hoc pacto equum concedit: „Equum meum concedo tibi per duos dies ad aratrum tuum sub hac condicione, quod per alios duos dies equum tuum ad aratrum meum michi reconcedas", quitquid equo sic concesso, dummodo nimium fatigatus non fuerit, acciderit, alter non solvet.

Unde secundum condiciones, que talibus concessionibus interponuntur, est partibus de iusticia providendum.

[134] Res concesse perdite quandoque non solvuntur

Cum Fridlino aurifabro noctis tempore per fures fabrica sua fracta et res tam sue quam aliorum, pro quibus, ut eas solveret, impulsabatur, subtracte fuissent, sentenciatum fuit in consilio: Si homo cum rebus propriis eciam rebus alienis per infortunium, sicut per furtum, incendium, naufragium vel aliud[a] tale factum, privatur, ad solucionem rerum huiusmodi iusticialiter non tenetur. Si autem per familiam propriam res tales sibi deportarentur, tunc secundum allegaciones actoris et rei iurati consideratis considerandis super diffinitiva ferenda sentencia diligentissime cogitabunt.

[135] Concessum et depositum semper est reddendum

Ad loca plura sentenciatum est, quod pretextu debiti restitucio commodati vel depositi non probabiliter recusatur. Unde nec qui commodatum vel depositum habet, ex mandato iudicis pro debitis, in quibus commodans vel deponens prius sibi tenebatur, aput se ipsum potest interdicere forma iuris. Gladium tamen commodans vel deponens si vesanus fiat et interim gladium repetat, eius restitucio, usque vesania transeat, differatur.

[136] De concesso et commodato, quantum ad nuncios

Famulum suum civis de Reedisch ad iudicem cuiusdam ville pro equo sibi concesso cum misisset idemque famulus equo recepto recessisset, quesitum est, cui perditus habeatur.

Super quo responsum est sic distinguendo: Commodatam rem missus, qui repeteret, cum recepisset fugit, si dominus ei dari iusserat, domino periit, si commonendi causa miserat, ut referetur res commodata, illi, cui commodata est, periit. Et quid, si mentitus est, dicens sibi rem reddendam, cum tantum causa commonendi missus est? Respondetur, quod non nocet commodanti, quia ei imputandum est, qui credulus fuit. Unde commodatarius vel depositarius cautus esse debet, cui rem commodatam vel depositam assignet ad reportandum commodanti vel deponenti.

[137] Res pluribus commodata perdita solvetur per plures

Enderlinus institor cum pluribus institoribus, sociis suis, picarium argenteum, ut ex eo biberent, concessisset et idem picarium eis solaciantibus amissum fuisset, Enderlinus ipsos ad consilium iuratorum vocans solucionem picarii ab eis petivit.

Super quo iurati, cum Enderlinum et socios suos, qui septem erant numero, super dicenda veritate, quid de picarii perdicione constaret unicuique, virtute iuramenti corporaliter prestiti requisissent et quilibet tam se quam alios excusaret, talem sentenciam protulerunt: Si inter bone fame plures homines simul sedentes per unum vas expositum fuerit, ut omnes ex eo bibant, et tandem illud subtractum et amissum fuerit, singulique, tam ille, qui vas concessit, quam alii, divisim adiurati et interrogati, respondeant, quod tam se quam alios consocios innocentes credant, unusquisque omnium suam pensionem prestabit, quod vas solvatur secundum equam taxam.

[DE CONDUCTIONE]

[138] De conducto et locato

[a] Domum inquilinus vel commodum in domo hospitis conveniens si ante terminum convencionis propriam domum emerit, propter hoc sine hospitis licencia, nisi censu plene soluto, a commodo convento non exibit. Et similiter econverso, si hospes domum ante finem convencionis commodi inquilini vendiderit, propter hoc inquilinum a commodo, quod convenit, excludere non valebit. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[b] Tamen si hospes inquilinum ledere voluerit et ille vim vi repellendo vulneret hospitem, licitum est sibi, cum non sit cautum inimicos simul habitare, censu pro illo tempore debito soluto ad hospitem alium se transferre. Item conductor domus cavere debet, ne colligat hospites inhonestos et suspectos, alioquin de consensu malorum et fautoria cum maleficis punietur.

[c] Item exusta civitate Chremsirensi cum hospes quidam ad aliam domum se transtulisset et inquilinus peteret, quod eum secum in eandem domum reciperet, sentenciatum est, quod exusta domo conduccio et locacio finita sunt. Sed an ex locato teneatur conductor, ut pro rata temporis, quo fretus est, pensionem prestet, queritur et respondetur, iustum esse eum teneri.

[d] Si quis servum docendum conduxit et non alio modo eumque secum peregre duxerit, ubi capiatur ab hostibus vel pereat, accio est ex locato.

[e] Si sutor puero parum excedenti cum forma calcei tam vehementer cervicem percussit, ut ei oculus effoderetur, ex locato esse accionem patri eius placet. Quamvis enim magistris levis castigacio concessa sit, tamen iste sutor hunc modum non tenuit.

[f] Si fullo vestimenta polienda acceperit eaque mures roserint, ex locato tenetur, quia debuit ab hac re cavere. Et si pallium fullo permutavit et alii alterius dederit, ex locato accione tenebitur, eciam si ignarus fecerit, quia cum erraverit in suo facto, non est probabilis ignorancia.

[DE CONFESSIONIBUS]

[139] De confessionibus, que preiudicet et que non

De Hainreichs iurati scripserunt sic: Quidam hospes ad nos veniens uni de concivibus nostris equum arrestavit et cum coram iudicio pro eodem equo placitare vellet, ad colloquium suum causa consilii nos petens coram nobis est

confessus, quod a tempore, quo equum perdidisset, transiverunt duo anni, postea vero coram tribunali in querimonia sua tres annos nominavit. Querimus ergo, utrum talis mutacio confessionis non debeat sibi preiudicium generare.

Super quo responsum est diffinitive, quod non obstante prima confessione, quam coram iuratis in colloquio tamquam coram consiliariis, qui quitquid ibidem audiunt, fideliter aput se tenere et in palam deducere non debent, actor predictus fecit, secunda confessio, quam coram tribunali fecit, vigorem habet et secundum eam est sibi de iusticia providendum.

[a] In causis tamen criminalibus, cuiusmodi sunt furta, homicidia et consimilia, si pars animo deliberato coram iuratis in colloquio aliqua, que ad rem pertinent, dicit et postea coram tribunali huiusmodi negat, super hoc iurati, quod parti adverse debita fiat iusticia, cum diligencia cogitabunt.

[b] Item prescriptus, quia confessus fuit coram tribunali et talis confessio vigorem habuit, ergo per contrarium confessio extra iudicium facta non est tante virtutis, quod confessus sine iuris cognicione aliqua condempnetur.

[c] Item confessio facta pro se nulli valet eo, quod nullus in propria causa poterit esse testis; contra se autem bene creditur confitenti.

[d] Item in confessione requiritur, quod aliquis confiteatur sponte et voluntate spontanea non coactus, quia que vi metusve causa fiunt, rata utique non habentur. Unde confessio tempore tormentorum facta non condempnat aliquem, nisi post tormenta in confessione perseveret.

[e] Item requiritur, quod aliquis confiteatur de re certa vel quantitate certa, alias non valet confessio, nam super re vel quantitate incerta non est ferenda sentencia diffinitiva.

[f] Item ad interrogacionem iudicis et iuratorum partes respondere tenentur, confitendo vel negando. Super eo tamen si petunt et si modus interrogacionis vel cause cognicio hoc paciantur, est ipsis deliberacio concedenda.

[140] Utrum confessio patris negantis filium privet eum hereditaria porcione

Brode Hungaricalis cives scripserunt sic: Unus de nostris, cum adhuc viveret, uxorem suam in adulterio rapiens ipsam tribus vulneribus vulneravit. Post eandem vero vulneracionem puerum adhuc superstitem peperit, quem vir confessus est non ex suo semine processisse. Super quam confessionem amici viri prenotati iam premortui ex una, iudex civitatis ex altera et dominium districtus ex parte tercia se fundantes et puerum a bonis paternis mobilibus et immobilibus non paucis excludere volentes, quilibet dictorum trium ad bona talia ius competere sibi dicit. Petimus ergo doceri, quo iure quisque in bonis gaudere debeat supradictis.

Quibus responsum fuit sic: Quia pater vivens communibus quidammodo verbis, forte ex solacio vel ex ira prolatis, puerum non suum verum fatebatur, nec protestacionem cum sollempnitate iuris de tali simplici fassione, ad quam vos pro testimonio memoriali vocaret et rogaret, fecit nec ipsum puerum a porcione hereditaria animo deliberato, cum compos racionis esset, exclusit, sentenciamus diffinitive, quod talis puer in bonis per patrem relictis partem eum de iure contingentem debet habere et hereditarie possidere. Cum enim propriam allegans turpitudinem, sicut in dictis verbis pater fecit, non sit audiendus, cum eciam ille sit heres, quem nupcie demonstrant, et prenotatus pater cum muliere prescripta sicut cum legitima cohabitaverit et eam manifeste tamquam uxorem

possederit nec eam velut in adulterio deprehensam et sufficienter secundum iuris canonici processus de hoc convictam a thoro suo repudiaverit et tandem dictum puerum eam concepisse et generasse probaverit, idem puer heres et de matrimonio natus legitimo, presertim cum tantum de manifestis homines iudicare habeant, est censendus.

[DE CURATORIBUS]

[141] De curatoribus et tutoribus pupillorum seu furiosorum et eorum bonis

Mortuo iudice in Reedisch, cum pueris suis iuvenibus bona reliquisset hereditaria et mobilia nec aliquem prefecisset eis provisorem, quesitum est a iuratis, quis bona talia debeat gubernare.

Quibus responsum fuit sic: Qui ultimas disposiciones relinquunt, quibus nullum dispensatorem preponunt, illorum loco iudex et iurati curatorem seu tutorem fidedignum cum legitima fideiussione, si alias certi non sunt, rebus talibus et iuvenibus dare debent, qui res gubernent, donec persone, quibus legate sunt, perfectam veniant ad etatem. Et similiter est faciendum, si aliquis bona relinquens et heredes minores annis decesserit intestatus.

[142] Curatores et tutores non sunt semper propinquissimi consanguinei[a]

Si affines linea consanguinitatis[b] plus distantes petunt sibi orphanos assignari, ista facta fideiussoria caucione, quod annuatim velint eis de bonis ipsorum certum lucrum residuare et insimul componere, pocius sunt eis committendi quam consanguineis[c] propinquioribus, qui talem caucionem facere contradicunt. Sic instructi sunt rustici de Vrabicz.

[143] Cura seu tutela pupillorum non est creditoribus committenda

Cum in Chrisans mortuo quodam rustico divite alter, qui dicebat eundem sibi obligatum in debitis remansisse, curam bonorum et puerorum sibi committi cum instancia rogaret, sentenciatum fuit, quod talis rogacio tamquam suspecta non deberet admitti. Non est enim cautum, quod aliquis eorum, qui habet obligatas sibi res defuncti, ad curacionem et gubernacionem bonorum et liberorum defuncti admittatur. Et eciam, si quis tacuerit in principio de obligacione et factus fuerit curator bonorum et iuvenum, merito cadet ab accione, quam postea adversus pupillos et minores annorum movebit.

Item non est necessitas curatoribus minorum pecunias fenerare, sed caute reponere et servare, nam melius est eis in antiquis tutum manere, quam usuras appetendo eciam ab antiqua pecunia cadere. Potest tamen curator alias negociari, si tamen pater pupilli consueverit negociari.

[144] Curatores vel tutores eciam mulieres accusare possunt

In Gosteel curatores pupillorum et bonorum petiverunt iuratos, quod mulieres quasdam, que frequenter de negligencia et inutili dispensacione bonorum eorum fidei commissorum ipsos arguerent, silere facerent et corrigerent. Quesierunt ergo iurati, utrum talis peticio sit iusta vel utrum ad verba mulierum inquirere debeant de negligenciis curatorum.

Super que diffinitum fuit, quod sicut iurati diligunt, quod post eorum mortem de bonis et eorum pueris bene fiat, sic cum diligencia debent premortuorum bonis et pueris providere. Unde ad curam vel tutelam suspectam accusandam debent admitti eciam mulieres, que pietatis necessitudine ducte ad hoc procedunt, sicut mater, avia, soror vel propinqua persona; et eciam, si qua alia mulier sit, cuius iudex et iurati magnam pietatem intellexerint, admittent eam ad accusandum.

[145] Curatores pocius debent esse seculares quam clerici

Sentenciatum est in Chremsir, quod de pueris et bonis uxoris et mariti, cum intestati decedunt, frater uxoris laicus existens, dummodo non sit infamis seu bonorum dissipator, pocius nomine provisoris se intromittit quam frater mariti religiosus sacerdos vel in sacris existens ordinibus constitutus. Multa sunt enim, que in iudicio seculari talibus pueris nunc de iure, nunc de facto et quandoque casualiter obiciuntur et eveniunt, ad que disbriganda pocius laicus quam sacerdos, qui cura negociorum secularium postposita spirituali subiectus est iudicio, se intromittit.

Debet tamen dictus laicus sacerdotem de hoc certificare, quod bona talia inutiliter non consumat, sed ipsa in usus convertat puerorum sue fidei commissorum.

[146] Curatores debent racionem reddere de bonis heredum

Provisores heredum, sive frater senior sit provisor fratrum et sororum iuniorum sive alter consanguineus vel extraneus curam provisionis gerat, debent heredibus, postquam ad annos discrecionis pervenerint, racionem de commissis perceptis et distributis reddere et quitquid non probaverint furto, spolio vel alio infortunio sine eorum negligencia de bonis talibus deperisse, hoc de bonis propriis solvere tenebuntur.

Expensas autem necessarias, si quas in factis dictorum bonorum expediendis fecerint, de bonis eisdem recipient pleno iure.

[147] Curatores pocius sunt consanguinei patris quam matris

Civibus in Chrumnaw sentenciatum est: Cum pater, a quo semen fluit, principium generacionis sit activum, eius consanguinei propinquiores iudicantur esse heredibus quam consanguinei matris. Unde et ipsi intestato patre mortuo, si mater dilapidatrix bonorum fuerit vel statum viduitatis mutaverit, de heredibus et eorum porcione, hac tamen matri et eius consanguineis facta caucione, quod usque ad annos discrecionis pervenerint, ipsis eam regant, conservent et sicut eorum esset propria, quantum valent, meliorem faciant, tamquam tutores se possunt intromittere pleno iure.

[D]

[DE DAMNIS]

[148] De dampnis in genere, pro quibus de iure potest agi

De Haynreichs scriptum est sic: Petrus conqueritur de Paulo, quod doleum quoddam sibi concesserit, quod quia tempore decoccionis olerum sibi non restituit, ex hoc dampnum in oleribus, quod ad medium fertonem estimat, percepit, et querit, utrum de iure cum dolio dictum sibi dampnum Paulus non debeat restituere [et] resarcire. Paulus vero confessus de dolio petivit sibi iusticialiter dictari, utrum pro dampno teneatur respondere. De quo tamquam iuris ignari petimus informari. Et dato, quod non teneatur respondere, tunc secundo petimus edoceri, utrum simpliciter pro nullo vel saltem, si aliquod sit dampnum, pro quo ad motam querimoniam actoris reus debeat secundum iusticiam respondere.

Quibus ad primum responsum fuit, quod quia Petrus simpliciter conquestus est de dampno, non interserendo, quod Paulus dampnum sibi promiserit refundere, restituto dolio non tenetur pro dampno respondere. Unde sicut non generaliter pro omni dampno exhibetur actori iusticia, sic nec reum oportet ad omnem querimoniam de dampno respondere. Lucrum enim et dampnum laborantibus in temporalibus sicut casus fortuiti consueverunt provenire, de quibus velut de futuris contingentibus haberi non poterit certitudo.

Ad secundum vero, per quod cum generi derogetur per speciem quodammodo restringitur primum, responsum fuit, quod in duobus casibus precipue debet actori pro dampno iusticia non negari et reus ad eius querimonias respondere, quorum primus est pro dampno hereditario et secundus pro dampno promisso, hoc est vulgariter dicendo umb erbschaden und gelobten schaden. Unde si actor conqueritur[a], quod per depopulacionem factam in agris suis quantum ad tot sulcos vel tot iugera aliquis annuatim dampnificaverit eum in tot vel in tot modiis annone, quos percepisset, si dictos sulcos vel iugera suis seminibus seminasset, vel si conqueritur, quod vicinus inponendo fundamentum pro structura domus sue limites aree proprie excedat et cespites sui territorii rumpat vel parietem specialem pro sua domo, sicut ipse sua pecunia construxerit, facere contradicat vel stillicidia tecti sui per canale proprium ad contratam et plateam publicam educere non curet, de quo dampnum percipiat: in tali casu et simili

debet conquerenti iusticia exhiberi et reus sue querimonie respondere. Similiter pro dampno promisso, sicut verbi gracia: Hainricus accomodat Chunrado pecuniam sub hac condicione, quod si in tali eam sibi non solvat termino, conquirat ipsam sub dampno, quod dampnum Cunradus promittit sibi solvere, sicut et pecuniam principalem. In hoc casu et simili Cunradus conventus iudicio per Hainricum debet eius querimoniis pro dampno respondere et iudex sibi pro eo de iusticia providere.

In utroque tamen casu predicto per actorem, antequam reum trahat in causam, talis protestacio, publicacio vel cautela est facienda. In primo enim dampno hereditario debet iudicem et iuratos ad videndum dampnum, de quo vult conqueri, ad hereditatem ducere et ipsis qualiter dampnificetur ad oculum demonstrare. In secundo vero, cum pecuniam sub dampno super illum, qui ipsum sibi refundere promisit dampnum, vult recipere, debet privilegiis, testibus vel aliis documentis legitimis coram iudice et iuratis ostendere, quot termini solucionis transiverint, et protestacionem facere, quod tali die, quam iurati in memoria tenebunt vel scriptor iuratus notabit, aput talem vel talem, quem nominabit, debitum suum receperit. Istis enim factis cautelis super dampno coram iudicio in querimonia proposito iudex tenetur conquerentibus iusticie plenitudinem exhibere. Et hoc est, quod vulgares dicunt in theutunico: „Man richt nicht umb schaden, denn sunder umb erbschaden und umb gelobten schaden, der da bewart ist".

[149] De dampnis hereditariis taxandis

Iurati de Crisans scripserunt sic: Quidam coram nobis aliquamdiu pro intersticiis domorum, vulgariter dictis reihen, iudicio contenderunt, quorum unus eadem intersticia domui sue iure attinencia evincens, dampna, que occasione huiusmodi perceperat, ab altero repetivit. Et cum terminum eis finalem de dictis placitandi dampnis assignaremus, actor pro se fratrem suum, reus vero sororium suum eorum procuratores constituerunt, protestantes ambo, si dicto personaliter adesse non possent termino, quitquid per procuratores eosdem nomine eorum fieret, contra hoc venire nollent. Ipsi vero procuratores prescripti ibidem presentes dictum procuracionis officium se velle suscipere nec recusarunt nec verbotenus expresserunt. Instante tandem termino actor comparuit, reus vero nuncium pro se misit, qui proposuit eum infirmitatis causa venire non posse. Quo audito actor dixit: „Ex quo reus sororium suum responsalem et procuratorem pro se constituit, qui personaliter hic adest, peto, ut ille meis compellatur querimoniis respondere". Qui sororius hec verba protulit: „Nichil volo sororio meo in iudicio perdere vel lucrari nec procuratoris officium gerere sui loco". Actor ergo replicans, cum reus nec per se nec per procuratorem, cui vices suas commiserat, in termino peremptorio ius suum defenderet, petivit ipsum sibi ad dampna et ad interesse sentencialiter condempnari. Quare petimus et infra.

Super quo sentenciatum fuit: Ex quo reus sororium suum cause procuratorem constituit et idem tacendo procuratoris officium assumpsit, verba, que postea alio iudicio de nolle perdere vel lucrari replicavit, nullum effectum, cum absente reo ea protulerit, sunt sortita, unde actor intentum suum, quod de refusione dampni proposuit, est iusticialiter consecutus.

Et hic collige[a], quod tacens consentire videtur, et precipue coram iudicio contestato. Et hoc patet in actore conquerente et reo non respondente, qui ex

taciturnitate iure suo privatur. Secus autem est, si pars ad interrogacionem iudicis quandoque non respondeat, sed taceat. Multum enim interest inter partem et iudicem. Tamen si iuratis pro experienda veritate visum fuerit expedire, pars ad interrogacionem iudicis affirmando vel negando publice respondebit.

Nota eciam[b], quod dampna talia, que dicuntur hereditaria ex hoc, quod fiunt in hereditatibus, iurati de bono et equo, sicut eis visum fuerit, habent taxare, iuramento nichilominus, si necessarium fuerit, ab ipso obtentore prestito corporali, quod tamen iuramentum taxacioni per iuratos faciende non obstabit.

Is dampnum dat, qui iubet dare, ut si pater vel dominus filiis vel servis precipit, tenetur et obediens excusatur. Sed si precipiens nullum ius imperandi habet, uterque tenetur; eius vero nulla est culpa, cui parere necesse sit.

Nemo dampnum facit, nisi qui id facit, quod facere ius non habet. Et pone exemplum in iudice, qui dedit dampnum alicui contumaci, non tamen ideo tenetur.

[150] De dampni hereditarii accione

[a] Hec accio, cum rei persecucionem habeat, et heredi et in heredem perpetuo dabitur et non solum hospiti domus, sed inquilinis et inquilinorum uxoribus. Si domus vicina ruinosa sit vel parietem habeat inclinatum et ventrosum, cavendum est et eciam illis, qui cum eis morantur.

[b] Item, si quis muniat viam sive quid aliud in via publica faciat, caucio locum habet, ne per hoc dampnum privatum contingat. De ceteris autem locis publicis nichil specialiter cavetur.

[c] Item, quitquit inter emptorem et venditorem de dampnis hereditatum exceptum et tractatum fuerit, stabit et secundum hoc questione suborta est diffinitiva sentencia proferenda.

Cetera de talibus dampnis quere infra sub titulis de edificiis et supra De conducto et locato. *[138]*

[151] De dampnis promissis in specie

Quidam civis Brunnensis promisit cuidam Pragensi, si in termino prefixo debitum sibi non solveret, omne dampnum, quod ex hoc perciperet, sibi refundere vellet. Transacto itaque termino solucione neglecta Pragensis famulum suum Brunnam misit, qui cum in eadem via de curru cadens pedem fregisset, quesitum est a Pragensi, utrum tale dampnum, quod famulo suo in pedis fraccione acciderit, non teneatur sibi Brunensis secundum iusticiam resarcire.

Super quo[a] diffinitum fuit, quod dampnum, quod debitor promisit creditori racione solucionis debiti, intelligendum est principaliter de dampno pecuniali et non de dampno seu periculo vel infortunio corporis et persone. Unde ad satisfaccionem dampni, quod famulo civis Pragensis in fraccione pedis casu contigit, Brunnensis non obligatur. Sicut enim in confessione generali non veniunt, que aliquis in specie non esset verisimiliter concessurus, sic intelligendum est de promissis suo modo.

Ex hoc patet, quod cum dicitur omne dampnum, illud omne tantum ad dampnum pecunie retorquetur, nisi fortassis debitor ultra hoc ad aliqua specialia se nominatim obligaret.

[152] De dampnis non promissis et tamen solvendis

Si debitor principalis termino statuto fideiussorem, qui ex fide pro eo spopondit, a fideiussione non redimens effugerit et fideiussor, alias solvere non

habens, necessitate compulsus inevitabili super domo vel hereditate, quam habet, nec ita subito, sicut creditor debitum exigit, vendere potest, debitum ipsum sub dampno conquirit, ad solucionem talis dampni debitor principalis, quamvis hoc non promiserit, obligabitur ipso iure. Ex hoc enim, quod fideiussor fide, quam pro alio interponit, abuti non debet, promissum principalis debiti promissum dampni accessorii in se implicat et includit. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[153] De dampnis contingentibus ex negligencia

Hospiti de Lignicz, qui quatuor vasa vini aput civem quendam emerat, sentenciatum est sic: Quitquid dampni in vase, quamdiu in celario domini vini super lignis dictis kantner iacuerit, acciderit, illud dominus vasis sustinebit. Postquam vero vasitractor de vase per scalas suas se intromiserit, dampnum in vase per negligenciam laboris sui contingens ipse solvet. Et similiter vector, cum vas currui suo fuerit impositum, dampnum per negligenciam vecture sue in vase factum ipse secundum iusticiam pacietur.

[154] Item ad idem, de dampnis

Cum civis de Prespurga duo vasa vini, que Brunnam duxerat, vendere non posset, vectorem cum duobus curribus pro eisdem Pragam ducendis vasis convenit, qui vasis ipsis curribus impositis de loco primo currus ducens et statim unum pervertens vinum effudit. Dominus ergo vini equos amborum currum occupans quesivit iusticialiter pro se sentenciari, utrum de equorum talium valore et rerum aliarum vectoris, quem pro vinis suis Pragam ducendis convenerat, non debeat sibi vas vini perversum et effusum persolvi. Quidam autem villanus de Gurein, quem dictus civis de Prespurga pro vectore non convenerat, de equis currus non perversi se intromittens ipsosque cum curru suos esse asserens petivit pro se sentenciam iuris dari, utrum equos eosdem cum curru, quos tantum illi, qui pro vectore conventus fuerat, concessisset, non posset suo iuramento et fidedigno vicinorum suorum testimonio obtinere.

Super quo diffinitum fuit, quod civis de Prespurga equos amborum curruum, quibus vector, quem convenerat, vina sua superposuit, secundum iusticiam occupavit. Eundem tamen vectorem villanus de Gurein pro equis et curru sibi concessis debet impetere forma iuris.

Advertendum vero, si rusticus de Gurein dixisset per vectorem conventum curruum et equos sibi fuisse subtractos, tunc secundum hoc iurati deliberasse mature pro diffinitiva ferenda sentencia debuissent.

[155] De dampnis contingentibus per ignem vel casum fortuitum

Rusticus in villa Puddespicz cum tres filias reliquisset, unam viduam et duas virgines, quarum unicuique de domo et aliis bonis hereditariis per ipsum dimissis quinque marcas grossorum dari statim eo mortuo deputavit, accidit, quod vidua sororibus virginibus suas porciones dare recusavit, sed litem cum eis incipiens ipsas iudicialiter per diversas dilaciones tam diu vexavit, quod domo cremata et aliis bonis in valore tantum minoratis quindecim marce de ipsis haberi nullatenus potuerunt. Querit ergo vidua, utrum talis defectus et dampnum, que casu fortuito evenerunt, non debeant sicut sibi sic et sororibus suis virginibus in earum porcionibus equaliter deperire. Econtra vero querunt virgines, cum vidua contra ordinacionem patris venerit et ipsas indebite tempore iudicio occupaverit, quod interim dicta bona taliter, ut premittitur, defecerunt, utrum talis defec-

tus non debeat solum vidue in sua decrescere porcione, cum eciam, si bona prefata medio tempore multum fuissent meliorata, non plus eis tribueret, quam ex deputacione paterna percipere tenerentur.

Super quo diffinitum fuit, quod allegacione vidue cessante illud, quod querunt et petunt virgines, debet fieri tamquam iusticie consonum et admitti.

[156] Ad idem, de casibus fortuitis

Ad interrogacionem mercatorum et vectorum sepius sentenciatum est: *[a]* Postquam vasitractor in scalis et funibus seu vector in curru vas habuerit, si debile fuerit et frangatur vel alio modo sine tamen negligencia et inprovidencia vasitractoris et vectoris stillaverit et effundatur, dampnum tale vasis dominus sustinebit.

[b] Item, si sub curru transeunte pons frangatur, dampnum equorum et currus vector, dampnum autem bonorum eorum dominus pacietur.

[c] Item, si currus ad aquam venerit, que plus solito inundaverit et excreverit, nisi vector vadum prius diligenter examinet et querat, si aquam intraverit inprovide, pro dampno, quod in bonis, que ducit, acciderit, eorum domino respondebit.

[157] De dampnis indebite captivati

Sentenciatum est in Pysencz: Qui alium indebite per iudicem capi procurat, iuxta iuratorum dictamen et dampnum, quod ex captivitate percipit, sibi componet et pro confusione bonorum virorum intercessione ipsum placatum habebit; et insuper, si reus petit, iurabit tacta cruce, quod eum non malo dolo procuraverit captivari.

✱ **[158] De dampnis contingentibus per pecora et animalia bruta**

Si pecus domesticum apud homines domari consuetum aliud pecus domatum leserit, pro tali lesione dominus pecoris ledentis, nisi de negligencia racionabiliter accusari possit, iudici non obligabitur in emenda. Sed post primam monicionem vel querimoniam dicto domino pecoris ledentis factam vel motam, sequentibus vicibus si dampnum per pecus suum aliis factum fuerit, quia iudicis mandatum videtur transgressus, merito tenebitur septuaginta[a] duorum hallensium vel secundum quod iurati adinvenerint ad emendam. Sic sentenciatum est rusticis de Strutcz.

Et ad idem require supra in sentenciis de actore et reo.

[DE DEBITIS]

[159] De debitis, quantum ad virum et uxorem in genere

Dictatum est in consilio per iuratos, quod vir indebitatus et pre inopia solvere non habens, si mulierem divitem absolute de hoc non caventem ducit in uxorem, de bonis dumtaxat ad eam pertinentibus ad solvendum debita prius contracta, non obstante, quod reclamet, compellitur iusticia mediante. Mulier enim ducens virum ipsum non solum sibi, sed eciam bonis suis omnibus in rectorem preficit et magistrum. De bonis vero puerorum talis mulieris idem vir, eorum vitricus, nisi consenciant, nullam solucionem potest facere debitorum. Si autem econtra mulier pauper ducit maritum res habentem, de rebus talibus, quarum non est dominus, quod solvat debita, in quibus prius tenebatur, compelli non poterit via iuris.

[160] De debitis obtentis

Triturator quidam in Budespicz super unum de iuratis mediam marcam grossorum in iudicio obtinuit et cum iudex sibi de pignore providere vellet, petivit in cista iurati denarios querit et illos sibi, cum denarios obtinuerit, assignari. Queritur ergo, utrum hoc sit secundum iusticiam faciendum.

Et respondetur diffinitive, quod sic. Unde secundum peticionem trituratoris, que iusta est, iudex debet procedere et si denarios in conservatoriis et cistis iurati non invenerit, pignus sibi dabit, in quo debet contentari.

[161] De debitis partim negatis et partim confessis

Sentenciatum est eisdem: Si accusatus pro debitis partem debitorum negat et partem affirmat, quando pro parte negata iurare debet, partem affirmatam ad crucem ponet.

[162] De debitis solutis

Hoc est ius antiquum: Qui pro debitis coram iudicio simpliciter accusatus responderit, quod ea persolverit, tenetur hoc in cruce mettercius demonstrare.

[163] Ad idem, de debitis non solutis

Si creditor dicat se aliquam pecunie quantitatem a debitore in debitis, in quibus sibi pro se tenebatur, recepisse, debitor autem dicat eandem pecuniam non in debitis, que creditor exprimit, sed in aliis debitis se sibi dedisse, in hoc casu pocius est credendum debitori quam creditori.

[164] De debitis solutis ante terminum

Non est arcendus creditor, quod ante terminum pecunie partem recipiat, totum autem debitum simul sibi oblatum recipere de iure tenetur. Immo, si racione termini censum vel aliud emolumentum creditor de debito sit perceptu-rus, adhuc illo non deducto, si debitor petit, pacietur secundum iusticiam se pagari. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[165] De debitis, quantum ad racionem et compotum

Quia frequenter pro racione seu compoto debitorum partes contendunt, sentenciatum est in consilio, quod si una parcium ab alia racionem pecierit, statim extra bancos iudiciarios eadem racio habeatur. Et si raciocinando seu computando non concordaverit, actori et reo iusticia fiat, et hoc, si ambe partes in eodem iudicio fuerint residentes. Si autem una pars advena et de alio iudicio fuerit, ad ponendum racionem terminum quatuordecim dierum habebit. Et insuper, si fortassis una parcium de alia terra fuerit et debita, pro quibus agitur, magna sunt et ex mercimoniis vel causis aliis in partibus remotis contracta, terminus pro racione facienda ad sex ebdomadas protrahatur.

[166] De debitis, quantum ad temporis prioritatem

Cum Iacobus Smelczlini, civis Brunnensis, tam in Praga quam hic in Brunna diversa contraxisset debita, supervenerunt Pragenses et dictum Iacobum coram iudicio convenientes pro se sentenciari petiverunt, cum littere, sub quibus Iacobus Smelczlini de suis eos debitis certificasset, priores essent tempore quam probaciones, quas Brunnenses super suis debitis allegarent, utrum ipsis non deberet primo de bonis Iacobi de iusticia provideri. Brunnenses autem in contrarium petebant sibi sentencialiter inveniri, cum ipsi et Iacobus in eodem iudicio essent residentes bonaque ipsius Iacobi iuri Brunnensi essent subiecta et super

debitis, in quibus Iacobus Smelczlini obligaretur, testimonium litterarum iuratorum et aliorum fidedignorum virorum ita efficax, sicut in iure Brunnensi sufficit, demonstrare ac statuere vellent, utrum talis eorum demonstracio et probacio non esset merito antiquitati temporis, quam Pragenses pro se allegabant, secundum iusticiam preferenda.

Iurati itaque pensatis diligenter in eorum consilio utriusque partis allegacionibus invenerunt pro iure, quod Pragensibus non obstantibus Brunnensium allegacionibus propter temporis antiquitatem prius esset de bonis Iacobi de iusticia providendum. Unde cum Iacobus Smelczlini pluribus annis de numero consulum civitatis fuerit et in multis causis sigillum suum, sicut iurati consueverunt facere, aliis hominibus per eos rogatus ad litteras, in quibus facta sua conscripserunt, pro testimonio, quod efficaciam habuit, appenderit, multum esset inconveniens, si in factis propriis convinci per sigillum proprium non deberet.

Debet tamen circa tales litteras, que antiquitatem pretendunt temporis, diligenter videri, utrum obligacio vel promissio in eis conscripta sit personalis vel realis. Secundum hoc enim ius et sentencia diffinitiva variantur.

[167] Ad idem, de debitis, quod testimonium debitoris est suspectum

In Reedisch cum quinque creditores in unum agerent debitorem, unus eorum pro se sentenciari petivit, si ipse per debitorem ostenderet, quod debitum suum senius esset tempore quam debita aliorum quatuor, utrum ante eos non esset primo pagandus. Alii vero quatuor in contrarium allegabant, cum ipsi antiquitatem suorum debitorum per probos viros demonstrare possent, utrum tale testimonium non debeat merito preferri testimonio debitoris.

Sentenciatum fuit in consilio, quod in hoc casu debitoris testimonium est suspectum. Posset enim unus creditorum occultam ordinacionem cum debitore facere, quod pro ipso in dampnum testaretur aliorum. Unde testimonium proborum virorum, quod illi quatuor pro se allegant, est pocius audiendum.

[168] Ad idem, quod ex antiquitate debitum ius sortitur

Sentenciatum est in Cremsir, quod ex antiquitate debitum ius sortitur. Unde quamvis creditor res, quas debitori vendidit, in eius occupet potestate, tamen si creditor antiquior superveniat res easdem impetens, illi erit prius de iusticia providendum.

[169] Quid sit faciendum, si de prioritate debitorum dubitatur

Non obstante, quod in solvendis debitis prioritas temporis ius facit, si hereditas pluribus creditoribus obligata pro minori pecunia quam sint debita vendita fuerit et de prioritate debitorum dubitetur nec sufficienter probari possit, bene racionabile est, quod iurati computatis debitis uni creditori tantum defalcent in marca, quantum alteri. Quitquit enim huiusmodi facta defalcacione unicuique creditorum defecerit, in eo debitor sibi obligabitur ipso iure.

[170] Quandoque declarandum est, qualiter debita sint contracta

Reo petente iudex debet actorem agentem pro debitis pecuniarum et precipue magnarum compellere, quod declaret, ex qua re, qualiter et quo loco et tempore huiusmodi debita sint contracta. Sic sentenciatum est in Cremsyr.

[171] De debitis racione losunge

Si creditor de debitis suis losungam et collectam civitati solvit, talem solucionem non potest a debitore iusticialiter extorquere.

[172] De debitis dictis trinkgeelt

Viro mortuo pincerna non potest obtinere iuramento debitum dictum trinkgeelt super uxorem negantem, nisi fortassis uxor cum viro vivente idem debitum personaliter debiberit in thaberna. Et tale debitum, quod debibitum est in thaberna intra muros civitatis, per pincernam iuramento potest obtineri et solum in iudicio civitatis et non in alio, preterquam in illo, in quo debibitum est. Debet eciam pincerna tale debitum obtinere volens esse fidedignus et non suspectus, ita quod iurati iudicent eum idoneum ad tale debitum obtinendum. Unde necessarium est, quod sit hospes domus vel dominus potus et non garcio vel caupo manualis. Debitum autem, quod dicitur spilgeelt, nec ad iudicium est deducendum nec pro ipso est conquerentibus iusticia facienda, sicut habet consuetudo civitatis antiquitus approbata.

[173] De debitis dictis lidloon

Iurati de Wyschaw verbotenus informati sunt,

[a] quod servitor et operarius conventus, qui convencionem demonstrare potest et est de familia cottidiana alicuius domini et vescitur eius pane, potest precium debitum dictum lidlon obtinere termino serviendi iam transacto.

[b] Item, cum dominus dicat in evangelio: „Opus mercenarii non maneat aput te usque mane", si moritur paterfamilias domus, de bonis, que relinquit[a], servis et ancillis ante alia debita precium, quod vulgariter dicitur lidlon, quod meruerunt usque ad tempus mortis domini, dari debet. Sed si possessores bonorum mortui eosdem servos et ancillas seu familiam domus usque ad tempus in convencione servicii eis prefixum tenere voluerint, servient, in fine temporis precium suum integraliter recepturi. Si vero ipsos licenciaverint et plus de precio, quam usque ad diem mortis domini percipere debuerunt, eis concessit, hoc restituere non tenentur.

[c] Item, si familia conventa fuit per septimanas vel per menses et quamdiu servierit dubitatur, quantum temporis familia suo iuramento confirmabit, tantum de precio tollet. Si autem super graciam servivit, contentabitur in eo, quod de gracia fuerit sibi datum.

[d] Item, si familia infra tempus servicii moritur, quantum usque ad diem mortis deservivit, tantum illi, qui loco eius precium repetit, dabitur ipso iure.

[e] Item precium dictum lidlon iudicialiter obtentum est eodem die sole splendente persolvendum vel pignus pro ipso per iudicem datum statim sequenti die cum scitu testium vendi potest.

[174] Utrum pro debitis solutis hospites et homines de alio iudicio possint testari

De Geyaw iurati quesiverunt, utrum pro debitis solutis recipiendum sit testimonium hominum residencium extra iudicium, in quo debita sunt contracta.

Super quo diffinitum fuit, quod si tales homines sint bone fame, eorum testimonium est audiendum. Unde licet iura originalia dicant, quod hospes advenam pro debitis adminus debeat vincere cum uno cive civitatis, tamen in demonstrandis debitis solutis homines extranei, dummodo sint idonei, testimonium ferre possunt, sicut eciam debita in uno iudicio contracta in alio solvi possunt.

[175] Debita regis et reipublice debitis aliis preferuntur

Licet in debitis personarum particularium prioritas temporis pinguius[a] ius faciat, tamen hoc non obstante debita regis, reipublice et universitatis civitatis,

utpote losunga seu taxacio tributum, ungeltum, merces vigiliarum et hiis consimilia, debitis omnibus preferuntur. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[176] De debitis et dotaliciis, quod precedat alterum

Sentenciatum est in Crembsyr: Si debitum prius est contractum quam dotalicium promissum, tunc actor debiti pocius admittitur ad probandum intentum suum. Si autem sit econverso, tunc si dotalicium promissum per heredes subsequentes legitimos non fuerit extinctum, omne debitum postea contractum racionabiliter antecedit.

Sunt autem circa dotalicia condiciones speciales, que frequenter interponuntur, diligenter considerande et illas respice inferius sub titulis de dotaliciis.

[177] De modo servandi captivum pro debito

Debitor solvere non habens si per iudicem presentatus fuerit manu illi, cui tenetur, servabit eum in loco tuto, firmo et clauso, sine ferramentis et pascet eum cum modico pane et aqua, ita quod fame non moriatur, vel assignabit ipsum subiudici, qui ex hoc, quod auctoritate fungitur iudiciaria, in cippo vinctum compedibus eum tenebit. Transactis autem diebus quatuordecim solvens subiudici precium, pro quo conventus fuerat, quod eum servaret, tali condicione dimittetur, quod iurabit in cruce, quitquid laboribus suis acquiret et obtinebit, de hoc duobus denariis pro se servatis tercium creditori[a] dabit, usque totum debitum sibi solvat. Quo facto quascumque res postea creditor[b] aput ipsum invenerit, de hiis terciam partem recipiet. Unde eciam de tribus denariatis panibus[c] vel de tribus tunicis terciam potest ab eo aufferre. Et insuper, si una vice valorem tocius debiti aput eum inveniret, simul totum sibi recipere licitum esset ipso iure. Et si secundus creditor[d] superveniens dictum captivum apud subiudicem interdixerit, illi similiter iurabit, quod pagato primo ipsum postea expediet modo prescripto.

[178] De debitis casus intricatus

Iudex et iurati de Rauseins scripserunt sic: Andrea de Meneys coram nobis in iudicio de Philippo et Thoma, quos in quarta media marca grossorum Pragensium fideiussorie sibi teneri dicebat, conquerente Philippus respondit, quia in media parte dicte pecunie, puta in septem fertonibus, sibi obligaretur titulo fideiussionis, adiungens, quod si pacienter, donec suis laboribus ad hoc sufficeret, eum induciare dignaretur, non solum dictos septem fertones, immo totum solvere sibi vellet debitum supradictum. Andreas vero ad dicta verba Philippi se non convertens nec ea in nos, scilicet iudicem et iuratos, protestans, in Thomam pro quatuor marcis integris, in quibus sibi ex fideiussionis promisso teneretur, egit. Qui cum negaret, Philippus petivit pro se diffinitive pronuncuari, cum Andreas Thomam pro tota prescripta pecunia et insuper pro media marca impetisset et convenisset, utrum ipse ab eius accione non esset iusticialiter absolutus. Quo audito Thomas econtra petivit pro se sentencialiter dictari, cum Philippus de toto prefato debito fassus fuisset, utrum ipse teneretur ad Andree querimoniam respondere. Petimus itaque, utrum ambo fideiussores ab Andrea sint absoluti vel quid iuris in hoc casu fuerit, nobis vestris litteris declarari.

Quibus rescriptum fuit, quod neuter est absolutus. Primus enim, qui fassus est de septem fertonibus, adiciens, quod eciam totam pecuniam quarte medie marce, quam cito eam suis laboribus obtinere posset, sibi expedire vellet, eandem totam pecuniam actori solvere tenetur, quamvis ipse de eadem protestacionem non fecerit. Fassione coram[a] iudicio enim actuato sufficit confessio,

quamvis ipsius non fiat protestacio. Et insuper, quia inanis est accio, quam inopia debitoris excludit. Si videtur Andree, quod Philippus ad solucionem tocius debiti non sufficiat nec sit certus, Thomas non obstante confessione Philippi tenetur pro quatuor marcis, pro quibus eum impetivit, sue querimonie negando vel affirmando iuxta suam conscienciam respondere.

[179] De debitis decimarum

Brode Hungaricalis civibus sentenciatum est, quod quamvis locator nove ville vel dominus fundi eiusdem ville hominibus de novo ad villam eandem se locantibus censum imponere vel ipsos a solucione census possit eximere, tamen a decima, ad quam obligantur iure divino, eos non potest absolvere quoquammodo. Et similiter, si inter partes de solucione decime lis orta fuerit, illa est per spirituale iudicium decidenda.

Residuum de debitis quere inferius de dotaliciis, de interdictis et de pignoribus.

[DE DEPOSITO]

[180] De deposito et rebus ad servandum datis in genere

[a] Depositarius dicitur, cui res pro custodia committuntur ex fide. Unde[a] talibus rebus debet adhibere diligenciam sicut et rebus suis propriis, alias earum perdicio sue negligencie imputatur. Quia si res suas ponit in archa secura et res depositas dimittit in domo super banco, si tales res perdantur, depositarius eas solvet. Unde si rebus depositarii salvis res aput eum deposite non apparent, culpabilis videtur, quia maxime depositarius ex presumpcione iudicatur[b]. Bona enim fides abesse presumitur, si rebus eius salvis res depositas se dicit amisisse. Et quando fides presumitur abesse, tunc dolus iudicatur adesse, quia fides et dolus contraria sunt.

[b] Considerandum[c] tamen, quod in deposito casus fortuitus non imputatur depositario, sicut nec in commodato[d], nisi pactum interveniat, scilicet quod deponens nominatim mercedem solvat depositario; tunc enim casus fortuiti, qui in pacto sunt excepti, in dampnum depositarii vergunt. Contractus[e] enim ex convencione legem accipiunt.

[c] Item, si propter culpam et moram depositarii casus fortuitus acciderit, ille sibi imputatur, sicut et in commodato. Unde non obstante, quod apud deponentem res perisset, si ex culpa et mora depositarii perit, sue negligencie imputatur. Sufficit enim, quod res potuit non perire.

[d] Item res deposita non deteriorata debet reddi, alias reddita non videtur.

[e] Consistit autem depositum in rebus mobilibus tantum, nisi forte ubi aput sequestrum deponitur, cum res aliqua inter plures in controversiam deducitur et talis deposicio non potest fieri, nisi a pluribus.

[f] Item rei deposite sicut commodate proprietatem retinemus et eciam possessionem. Et potest depositum, quandoque placet deponenti, revocari. Et si depositarius non restituit, condempnabitur et infamis efficitur; iudicatur enim circa depositum dolose versatus esse. Secus autem est in commodato, quod non restituitur, nisi post usum completum.

[g] Item, si plures deposuerunt ad unum depositarium et unum depositum perditur, illud per alterius depositum non compensatur, quia cuilibet deponenti suum depositum est reddendum.

[h] Item in hoc privilegiata est accio depositi, quod eciam predoni restitui debet depositum. Tamen si dominus rei deposite cum fure petat depositum, tunc domino debet restitui de equitate. Unde deposicio semper bone fidei est contractus.

[i] Nota quinque casus, in quibus depositarius tenetur de casu fortuito. Primus, si pactum interveniat. Secundus, si mora precedat casum. Tercius, si culpa. Quartus, si dolus. Quintus, si gracia tantum accipientis sit depositum.

[181] De deposito rerum in cista vel alias clausarum

Accidit hic in Brunna, quod Paulus fraudem uxoris sue pertimescens in cameram concivis sui Nicolai cistam clausam, cui vidente Nicolao cum clenodiis eciam decem marcas grossorum Pragensium in pixide speciali clave serata inposuit, locans, cistam eandem ipsi Nicolao sub fide depositi commendavit. Cum autem Paulus frequenter, nunc Nicolao, nunc vero uxore sua videntibus, dictam cameram intraret et cum clavibus, quas per se servabat, cistam et pixidem reserans exciperet et inponeret, que volebat, contigit vice quadam, quod more consueto cum uxore Nicolai et quodam iuvene cameram per eandem uxorem sibi apertam intrans et eis presentibus cistam suam reserans, in pixide, quam similiter manu propria cum clave, cuius per se custos fuit, apperiens, decem marcas prescriptas non invenit. Vocavit ergo iudicem et iuratos, qui cameram intrantes, cistam, pixidem et earum seras diligenter intuentes, nullam in eis rupturam vel factam violenciam reperierunt, licet eciam diligenter per angulos dicte camere in eorum presencia quesitum fuisset, nulla tamen pecunia est inventa. Paulus itaque coram iudicio egit in Nicolaum eo modo, sicut superius continetur. Nicolaus vero negacionem pretendens petivit pro se sentencialiter dictari, cum nomen suum bonum nullius infamie macula confuscasset, utrum ipse tamquam alter probus homo res, corpus et honorem suum non posset melius defendere, quam per Paulum vinci, ob hoc precipue, quod Paulus claves tam ciste quam pixidis sue per se semper habuerit, manu propria reseraverit et seraverit nec umquam claves easdem sibi vel uxori sue in signum et testimonium depositi commiserit ad servandum.

Super quo sentenciatum fuit pro Nicolao, propter hoc maxime, quod non obstante clause ciste deposito Paulus per se tam cistam quam pixidem in propria quodammodo potestate tenuit et clausura.

Econverso eciam, quamvis cista signata deposita sit et ignoret ille, qui depositum suscepit, res ibi esse, tamen adhuc et cista et singule res peti possunt accione depositi. Voluntarie enim talis depositarius res, quas ignoravit, aput se deponi permisit. Sed tamen necesse est, quod actor probet, quod in cista fuerint res, quas repetit. Et similiter intelligatur de sacco ligato vel marsupio sigillato deposito.

[182] De deposito perdito

Cum miles quidam de Scheraticz ageret in Iohannem Anshelmi pro deposito nonaginta marcarum et ipse responderet, quod dicte marce cum sua propria pecunia de cista clausa et fracta essent sibi per servum et ancillam suam recepte et deportate, sicut iuratis statim, ut ipsum factum cognovit, et cistam fractam et locum, ubi tam militis quam sua iacuisset pecunia, ad oculum ostendisset, sentenciatum fuit pro Iohanne, quod sine eius malo dolo hoc accidisset, suo deberet comprehendere iuramento. Unde qui sine dolo malo rem aput se depositam

amiserit, depositi non tenetur, tamen si ad eum iterum res amissa pervenerit, tunc tenebitur depositi. Et non debet depositarius cavere fideiubendo pro re deposita, quia cum ex deposito lucrum non habeat, honus sentire non debet.

[183] Casus de deposito

[a] Si sacculum vel argentum signatum deposuero et ille, penes quem depositum fuerit, me invito tractaverit, mercatus fuerit et perdiderit, et depositi et furti accio michi in eum competit.

[b] Item, si pecunia vel res, de qua inter partes est contencio, apud sequestrum deposita sit, ut vel in hoc loco vel in illo eam reddat, in eius est arbitrio, quo loco exhibeat. Sed si nichil actum est de loco, tunc ipsam exhibebit coram iudice et iuratis.

[c] Item, que depositis rebus accedunt, non sunt deposita, sicut si homo vestitus deponatur, vestis non est deposita, nec si equus cum capistro, nam solus equus depositus est. Secus autem est, cum dicitur: „Depono equum cum capistro“ vel „equum capistratum“.

[d] Si conveniat, ut in deposito culpa prestetur, rata est convencio. Illud autem non est probandum. Dolum non esse prestandum, si convenerit, nam hec convencio contra bonam fidem contraque bonos mores est et ideo nec sequenda est.

[e] Si vestimenta[a] servanda balneatori data perdantur, sicquidem nullam mercedem servandorum vestimentorum accepit, tenetur ex deposito et eciam dolum prestabit, si intromisit se ad servandum. Si autem accepit mercedem, tunc tenetur ex conducto. Secus autem est, si in stuba balneali vestes amittantur. Ibi enim vestium custodiam balneator habere non consuevit.

[f] Si in Praga depositum fuerit, ut in Wyenna reddatur, id actum est, ut non eius impensa hoc fiat, aput quem depositum sit, sed eius, qui deposuit.

[g] Depositum eo loco restitui debet, in quo sine dolo eius est, aput quem depositum est; ubi vero depositum est, nichil interest.

Eadem dicenda sunt communiter et in omnibus bone fidei iudiciis.

[h] Si depositor decesseritet et duo existant, qui inter se contendant, unusquisque solum se heredem dicens, res ei tradatur, qui paratus est adversus alterum reum defendere depositarium, ita quod sibi fiat caucio de defendendo. Et hoc non est supervacuum, nam si sine caucione prestaret rem, cum iam sit ab altero mota controversia, dolo videretur facere; vel res deponi debet in ede aliqua, donec de hereditate iudicetur.

[DE DOTALICIO]

[184] De dotalicio, quando cessat

Iurati de Thuschnawitcz quesiverunt, utrum mulieri pueros habenti cum marito suo debeat dotalicium in contractu matrimonii sibi promissum super bonis et hereditatibus aliquibus secundum iusticiam specialiter deputari, ita quod maritus, nisi ipsa consenciente, de bonis eisdem non possit disponere, quitquit sue placuerit voluntati.

Qui diffinitive sunt instructi, quod postquam mulier in matrimonio legitimo ex semine viri genuerit pueros, qui heredes vocantur, tunc mortuum est

dotalicium et maritus tamquam dominus de bonis universis mobilibus et immobilibus, licet uxor et heredes reclament, facere poterit iuxta sue libitum voluntatis.

[185] Dotalicium ergo non cessat, si mulier parit puerum mortuum

Quidam in Chrumnaw uxorem ducens nomine dotis ei promisit decem marcas fideiussoria interposita caucione. Anno vero transacto cum vir moreretur et uxor puerum mortuum peperisset, questionem movit fideiussoribus de dote promissa, querens, utrum ipsam non deberet iusticialiter obtinere. Fideiussores autem allegabant in contrarium, cum ipsa protestacione de dote solvenda non facta per annum tacuerit et heredem de semine viri conceperit et genuerit, utrum dos non sit extincta.

Super quo diffinitum fuit pro muliere, cum homo dicatur de vivo et mortuo equivoce, quod puer mortuus non est homo. Unde si mulier parit puerum vivum, dato eciam, quod quantocunque brevi tempore vivat post partum, tunc cessat dotalicium.

Et hic intellige[a], quod non est necessarium de dote solvenda protestacionem, que vulgariter urchund dicitur, interponere, cum semper dos vivat, quamdiu heredes vivi non sunt nati. De solucione autem dotis facta, ut tollantur lites future, protestacionem facere est consultum.

[186] Mulier quandoque dotalicio privari non potest et quandoque potest

Licet vir de bonis, quorum est dominus, ordinare valeat, sicut placet, tamen si uxori dotalicium promisit, cum testamentum facit, si pueros ex ea non generavit, ipsam tali dotalicio privare non potest. Uxor autem, si fidem matrimonii adulterando violavit vel si in mortem mariti cum effectu machinata fuit vel aliud scelus adeo grave commisit, ipsa se ipsam dotalicio secundum iusticiam spoliavit. Sic sentenciatum est in Brodam Hungaricalem.

[187] Per divorcium mulier quandoque dotalicio non privatur

Si maritus et uxor legitime coniuncti postea per aliquot annos canonice ab invicem separantur, ita tamen, quod quamdiu simul vixerunt, ignoraverunt illegitime se simul habitare, ex tali separacione uxor dotalicio, quod maritus in contractu matrimonii sibi promisit, non est privanda, immo sibi dari debet iudicio suffragante, contradiccione mariti vel heredum qualibet non obstante. Sic sentenciatum est in Chremsyr.

[188] Quando dotalicium sit solvendum

Sentenciatum est in Reedisch: Cum dotalicium equipolleat precio corpore deservito, eodem die, quo matrimonium carnali copula fuerit consumatum, est iuxta formam promissi plenarie persolvendum.

[189] Dotalicium in bonis mobilibus fieri potest

Non oportet, sicut aliqua iura volunt municipalia, quod dotalicium tantum ostendatur in terra, hoc est in hereditatibus affixis terre; immo si promissum est simpliciter in prompta pecunia vel bonis allis mobilibus, ostendi potest.

[190] De dotalicio uxor prius est certificanda quam maritus

Civibus de Thuschnawicz sentenciatum est: Si mulier viro promiserit decem et vir econtra mulieri viginti promiserit marcas, mulier ad requisicionem viri non est cogenda, quod suum promissum impleat, nisi prius, si petit, de promisso viri fuerit securata.

[191] In dotalicio bona mariti prius sunt vendenda quam uxoris

Sentenciatum est in Praczaw: Si vir vel mulier in contractu matrimonii res immobiles vel absolute vel sub condicione dotis ad invicem comportent, vir urgente necessitate prius bona propria quam bona uxoris in denarios debet convertere pleno iure.

Sexui enim muliebri circa huiusmodi tamquam fragiliori est pocius providendum. Bonorum eciam acquisicio viro est facilior quam mulieri et insuper victum hostiatim mendicando querere mulieri verecundius est et gravius, quam sit viro.

[192] Propter dotalicium uxor non est domina rerum

Ad interrogacionem civium de Cremsir sentenciatum est, quod soluto coniugum utriusque dotalicio mulieris amici virum de iure non possunt artare, quod caveat, ne dotalicium deficiat et minuatur. Est enim vir tam mulieris quam dotalicii dominus et rector, potens cum ipso emendo, vendendo ac modis aliis, quibus casus fortuiti sunt admixti, sibi et uxori vite necessaria conquirere, sicut placet. Tamen si manifeste bonorum dilapidator et inutilis est consumptor, tunc ad peticionem mulieris vel amicorum eius iurati, quorum interest inutilia corrigere, possunt talem defectum intercipere et virum super eo corripere, sicut viderint expedire.

[193] Dotalicio quandoque de iure aliquid deficit

Sentenciatum est in consilio civitatis: Quanto minus uxor de sua dote marito dederit, tanto minus post mortem mariti de dote sibi promissa percipiet ipso iure.

[194] Si pro dotalicio hereditas fuerit obligata

Iuratis de Hulein sentenciatum est: Si unus coniugum pro dotalicio in bonis mobilibus promisso alteri hereditatem obligare voluerit, non oportet, quod illam, sicut in debitis communibus fieri consuevit, per annum et diem servet; immo primo die obligacionis instante necessitate potest eam vendicioni exponere vel in denarios convertere modis aliis quibuscumque.

[195] Dotalicium hereditarium uxori traditum potest ex necessitate per maritum ad tempus exponi

Sentenciatum est iuratis in Reedisch: Si maritus uxori legitime agrum vel aliam hereditatem coram iudice et iuratis nomine dotalicii libere dat et assignat et tandem ex infortunio, non ludo taxillorum, non crapula, non negligencia, videlicet quod laboribus non intendat, sed ociosam vitam ducat, non bonorum dissipacione nec alio quovis inhonesto modo ad tantam deveniat inopiam, quod se et uxorem de mendicitate non valeat supportare, licitum est sibi dotalicium ipsum uxoris reclamacione non obstante ad tempus pro pecunia exponere, cum qua laborando victus sibi et uxori necessitatem obtineat et amictus.

[196] Dotalicium hereditarium uxori traditum postea, nisi consenciat, creditoribus obligari non potest

Mathuschus de Thuschnawicz, civis Brunnensis, cum distortam et inordinatam aliquanto tempore ludis taxillorum, commessacionibus et ebrietatibus die noctuque insistens vitam duxisset, ad conscienciam reversus, non coactus coram iudicio resignavit libere uxori sue domum suam per ipsam racione dotalicii hereditarie possidendam. Et quia ante resignacionem talem pueros cum eadem

habuit et post resignacionem aput diversos creditores debita multiplicia contraxit, creditores ipsi pro se sentenciari petiverunt, cum Mathuschus cum uxore de bonis eorum, que ipsis mutuaverint, de victu et amictu sibi providerint ipseque Mathuschus domui tamquam hospes et dominus in solvendis collectis et sufferendis oneribus civitatis prefuerit, utrum de vendicione domus, non obstante resignacione, non debeant de suis debitis expediri. Uxor vero Mathuschi petivit simpliciter se circa ius dotalicii conservari.

Super quo sentenciatum fuit, quod uxor Mathuschi domum sibi pro dotalicio resignatam, quamvis pueros cum Mathuscho habuerit, quamvis eciam debita, quibus Mathuschus impulsabatur, cum ipso expenderit, hereditarie debeat possidere, nec Mathuschi seu heredum suorum ante vel post resignacionem habitorum contradiccio ipsam in dicte domus possessione, nisi ei voluntarie renunciaverit, aliqualiter poterit secundum iusticiam impedire. Mathuschus enim iuri, quod super domo quantum ad dominium habuit, per resignacionem cessit.

[197] Ad idem, dotalicium quandoque super hereditate absolute datur et eciam quandoque in futurum promittitur et secundum hoc quandoque precedit debita et quandoque sequitur

Sentenciatum est in Chrumnaw: Si uxori per maritum vice dotis hereditas nominata coram iudicio publice tradita fuerit et assignata, illa per creditores sibi postea non poterit decertari. Si autem vir in genere uxori sub hiis verbis dotem promittat: „Post mortem meam de bonis, que reliquero, tantam summam habebis“, et insuper tempore vite racionabiliter bonis negacionibus et actibus insistendo debita contrahat, multum esset absurdum, si dos huiusmodi solucionem talium deberet excludere debitorum. Est enim generale[a] in iure, quod creditor est heres principalis. Consonat eciam equitati, quod uxor et heredes succedentes mortuis debita solvant eorumdem.

[198] Dotalicium quandoque transit ad successores

In villa quadam prope Brodam Hungaricalem vir sexagenarius, postquam de tribus uxoribus pueros generasset et ipsos data unicuique iuxta suam facultatem dote matrimonio tradidisset, ad quartas transiens nupcias, puellam, cui nominatum promisit dotalicium, in uxorem duxit, quam tandem sine prole relinquens testamento non facto subito exspiravit. Uxor vero postea transactis aliquot ebdomadis bona per maritum dimissa regens similiter intestata decessit. Queritur ergo primo, utrum bona talia ad fratres uterinos eiusdem uxoris, quos reliquit, vel ad pueros, quos maritus ex primis tribus uxoribus generavit, hereditarie debeant pertinere; et secundo, quo iure uxor ipsa tempore sue viduitatis bona possederit supradicta.

Super quibus diffinitum fuit ad primum, quod bona huiusmodi[a] ad pueros mariti sunt hereditarie devoluta, fratribus tamen uxoris debent ipsi pueri de bonis talibus dotalicium per patrem eorum sibi promissum integraliter expedire. Ad secundum autem dictum fuit, quod uxor illis septimanis, quibus in viduitate vixit, non tamquam vera domina, sed pocius tamquam tutrix bona tenuit per maritum dimissa.

Utrum autem per dotalicium impediatur hereditaria successio testamentaliter procedens, quere inferius sub titulis de hereditatibus.

[199] Dotalicium quandoque per uxorem dari vel legari potest aliis

Vidua quedam in Chremsir puelle, quam filio suo dedit uxorem, domum, quam inhabitaverat, tradidit vice dotis. Mortuis itaque vidua cum filio uxor, cum diem concludere deberet extremum, domum sibi dotatam patri suo libere dedit. Quam quidam domum cum impetant tres nepotes vidue prescripte, queritur, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo responsum est, quod domus, postquam puelle data fuit in dotalicium, eius fuit et de ipsa marito mortuo disponere potuit, ut volebat.

[200] Quando dotalicium et quando porcionem hereditariam mulier percipiat

Vir quidam in Budespicz res habens et heredes viduam heredibus carentem, agrum ad viginti marcas[a] taxatum nomine dotis sibi promittens, duxit in uxorem; eo itaque mortuo intestato mulier petit terciam partem bonorum per ipsum relictorum. Privigni autem sui querunt, cum pater eorum ex noverca ipsorum pueros non generaverit, utrum in sola dote sibi promissa non debeat contentari. Item iurati de Budespicz petiverunt informari, utrum dos mariti maior esse debeat quam uxoris vel econverso.

Super quorum primo responsum fuit, quod allegacio privignorum racionabilis est et iusta; unde mulier in dotalicio sibi promisso, quod per generacionem filiorum non est extinctum, debet esse contenta. Ad secundum vero dictum fuit, quod promissio dotalicii est arbitraria, secundum voluntatem promittentis possibilis minui vel augeri. Consuevit tamen frequenter maritus in tercia parte plus uxori pro dote promittere, quam econtra, et secundum istam consuetudinem[b] quasi communiter approbatam, quando dos unius coniugatorum nominatim est expressa, debet dos alterius, si est dubia, moderari.

[201] De dotalicio, quod potest obtineri per mulierem

Cives de Chrisans scripserunt sic: Quedam puella maritum duxit legitimum, qui duas marcas grossorum dotalicii nomine sibi promisit, pro quibus marcis sibi dandis alii duo de nostris concivibus fideiusserunt. Quos dicta puella coram iudicio pro eis impetit, obligans se ad probandum tam fideiussionem quam promissionem per testes idoneos, qui nupciales homines dicuntur, hoc est vulgariter dicendo rynkleut oder heyratleut. Pars vero adversa de fideiussione negans, obligat se ad suam negativam verificandum et similiter per testes nupciales ostendendum, quod ipsi puelle nichil promiserit nec pro aliquo dotalicio fideiusserit ad eandem, petens cum hoc pro se sentenciari, utrum res suas per testes non debeat melius defendere, quam sibi possint per aliquem decertari. Petimus ergo informari, cuius partis testes sint pocius audiendi.

Quibus responsum fuit sic, quod testes puelle de sua parte ad tractatum matrimonii electi et vocati pocius sunt audiendi quam testes fideiussorum, per quos puelle querimoniam evadere vellent. Cum enim puella agat de dotalicio, quod correspondet precio suo corpore deservito, pinguius sibi ius competit ad fideiussores, quos impetit, per testes convincendum, quam eis competat ad se defendendum.

[202] Item de dotalicio, quod potest obtineri per virum

Cives de Chremsir scripserunt sic: Quidam noster concivis dives existens quandam mulierem pauperem de villa duxit in uxorem, ex qua duos pueros generavit. Tandem marito mortuo mulier eadem de villa quendam alium virum duxit, qui dictos pueros, datis eis pro parte sua quibusdam agris, a se alienavit,

domum autem, que patris puerorum premortui mariti uxoris sue fuerat, vendens, una cum uxore a civitate Chremsir in villam, unde venerat, ad faciendum ibidem residenciam se recepit. Modo pueri ipsi, quia mater eorum migravit a seculo, impetentes domum per vitricum eorum venditam, coram nobis in iudicio suam proposuerunt querimoniam sub hiis verbis: „Domine iudex, conquerimur de vitrico nostro, quod ipse domum ex labore patris nostri comparatam et ad nos iure hereditario pertinentem nec sibi per nos coram iudicio resignatam sine nostro scitu et voluntate ad manus vendidit alienas, et petimus nobis iusticialiter dictari, cum in etate iuvenili fuerimus et ad reclamandum dicte domus vendicionem annos discrecionis non habuerimus sicut nec adhuc habemus, cum unus nostrum sit in anno nono et alter in sexto, et mater nostra iam mortua in domum eandem de villa, cum pauper esset, per patrem nostrum in uxorem recepta fuerit et ducta, que si adhuc vixisset, tacuissemus nec domus vendicionem reclamassemus, sperantes, quod fide maternali nos respexisset, utrum dicta vendicio non debeat retrocedere et ipsa domus ad nos sicut ad veros heredes redire". Ad quam querimoniam vitricus sic respondit: „Domine iudex, fateor me dictam domum vendidisse, quia ipsa mihi per uxorem meam iam mortuam, cui quindecim marcas dotavi, nomine dotalicii fuit assignata et dotata, quod probare volo per tot scabinos et iuratos, quod ad ius meum habere debeo, et peto pro me sentenciri, utrum ad talem probacionem non debeam admitti, cum sine impedimento facta vendicione de civitate Cremsir ad villam exiverim nec per dictos privignos meos aliqua fuerit questio michi mota".

Super quo casu sic sentenciatum fuit: Si vitricus puerorum demonstrabit per iuratos, sicut se probaturum obligavit, quod domus per uxorem est sibi pro dotalicio data, ipse utetur.

[203] Dotis solucio est tantum uxori facienda

In Chremsir Petrus filio suo Stephano puellam Margaretam nomine, filiam alterius civis in Chremsir, petivit in coniugem copulari, nomine dotis eidem macellum promittens. Modo defunctis Petro et Stephano Margareta nurus agit in socrum suam viduam pro macello sibi racione dotalicii promisso, obligans se ad verificandum promissum dotale per testes idoneos, quosdam iuratos et quosdam communes homines, qui interfuerunt contractui nupciali. Socrus autem promissum non negans dicit, quia Petrus, vir eius, ante annos aliquot patri Margarete pro macello dotali pecuniam, in qua contentabatur, numeravit et solvit, quod similiter per testes tam iuratos quam non iuratos nititur declarare. Queritur ergo, cuius partis testes sint aliis preferendi.

Super quo diffinitum est, quod testes, quos socrus vult statuere de dote soluta, sunt audiendi et districte sub virtute iuramenti prestandi corporaliter interrogandi[a], si Margareta presens fuerit, cum pater eius numeratam pecuniam pro macello sibi in dotem promisso suscepit, et si voluntarium eius ad hoc consensum nec prece, minis nec metu inducta prebuit; et si sic testabuntur, hoc faciet pro socru et nurus querimoniam declinabit.

Et hic collige, quod solucio dotis est tantum uxori facienda et quod ipsa sola a dotalicio et eius promisso maritum liberum reddere potest et solutum.

[204] Ad dotem solvendam eciam heredes obligantur

Sentenciatum est ad loca diversa: Ex quo per matrimonium filia emancipatur et transit a patria potestate, si pater nomine filie dotem promiserit et ipsam

ante nupcias emancipaverit, non tollitur promissio, si pater moriatur, quia nichilominus heredes eius ex promissione obligati permanebunt.

[205] Dotis promissio bonam fidem habere debet

Dotis promissio, si metu vel vi extorta fuerit, inutilis est, cum dos ex libera proficisci debeat voluntate. Sic sentenciatum est in Hulein, cum Scherczo cognatam suam cuidam rustico diviti tradisset et eum postea ad promittendum dotalicium compulisset.

[206] Dos non potest in fraudem creditorum promitti

Rusticis de Pudespicz sentenciatum est: Si pater debitis involutus ad fraudandum creditores filie dotem promittit, promissio vigorem non habet. Licet eciam ante matrimonium et post nupciis iam completis dos promitti possit, tamen si de tali posteriori promissione dotis creditores patri promittenti instanciam fecerint, testes idoneos statuet, qui corporali iuramento comprehendent, quod dos huiusmodi non sit in ipsorum fraudem aliqualiter procurata. Et similiter intelligendum est in debitis. Nam quecumque in fraudem creditorum per debitores alienata fuerint, accione revocatoria repetentur. Unde si predium dotale minori precio, quam valeat, vendatur, creditor ipsum pro eodem precio consequetur.

[E]

[DE AEDIFICIIS]

[207] De edificiis et novis locacionibus seu plantacionibus in genere

D-e Chrysans iurati petentes informari de novis villarum locacionibus et arborum plantacionibus instructi sunt de subscriptis:

[a] Primo, quod signatis areis quilibet fundamentum ponat vicino suo presente et vidente et similiter metas agrorum faciat de scitu vicini sui.

[b] Item curiam domus muniat et pacificet, alioquin dampnum, quod ex tali negligencia per ipsius pecora vicino suo in segetibus, oleribus et consimilibus factum fuerit, ipse solvet; dampnum vero, quod ex aliis pecoribus in curia sua, quam sepe non firmavit, sibi acciderit, sustinebit.

[c] Item sepem faciens ramos virgarum ad curiam vicini non vertat.

[d] Item fornaces et ignis conservatoria, cloace et stabula ad inpiguandum[a] porcos facta spacio trium pedum cum dimidio a sepibus locentur.

[e] Item locus ignis argilla taliter liniatur, ne scintille volent in curiam vicini sibi in dampnum.

[f] Item cloaca seu merdatorium fodi debet in curia propria et sub terra ad curiam vicini non duci.

[g] Item arbores ortorum in tanto spacio plantentur a sepe, ne rami ultra ipsam dependentes ortum vicini splendore solis privent et obumbrent, quia si hoc contingat, fructus eorumdem ramorum cum vicino, cuius ortum obumbrant, dividantur vel per dominum arborum, si vicinus carere noluerit, precidantur.

[h] Item fabri, pistores et consimiles mechanici, qui in exercendis laboribus suis igne frequenter utuntur, fumum eiusdem ignis in fumario seu edificio ad hoc specialiter facto extra tectum in aerem deducere debent, ne sub tecto in latum diffusus incommodum faciens eos inquietet.

[i] Item locans novam villam potest hominibus aliunde venientibus hereditates in tali villa assignare, quamvis bona talia ad eosdem non sint homines hereditarie devoluta. Sed tamen nec idem locans nec dominus ville nec locati in villam possunt pro eorum voluntate in preiudicium communis iuris terre ius novum sibi creare seu statuere, immo debent se subicere alicui iuri communi et approbato, quo ipsis vicine ville cetere sunt subiecte.

[208] Edificia nova contra prohibicionem iudicis et iuratorum non sunt facienda

Cum inter duos vicinos de Chrisans, quorum unus emerat domum quondam Petri iudicis ibidem, multiplex questio longo tempore vertiretur, iurati de Chrisans instructi sunt,

[a] quod quitquit post inhibicionem novi edificii construitur, destrui debet. Tanta enim est vis prohibicionis iudicis et iuratorum, quod ante licenciam nulli licet contra eam venire.

[b] Item prohibicio edificii fieri debet in ipso opere et non tantum ipsi domino, sed eciam illis, qui in opere construunt; et quitquit aliquis pendente prohibicione construxerit, hoc debet propriis expensis destruere.

[c] Et licet aliquis possit prohiberi, quod novum opus non faciat, rarum tamen est, quod prohibeatur, ut non reficiat antiquum.

[d] Item, si edificetur in via communi et in publico, quilibet potest denunciare iudici, quod prohibeat.

[e] Item omnis edificans potest terram, arenam, argillam vel quitquit talium est in plateam et viam publicam, donec educat, scutere vel ponere contradiccione vicinorum qualibet quiescente.

[209] De edificandis merdatoriis, coquinis et consimilibus

Nicolaus Stainhauseri cum Iohannem Smelczlini, vicinum suum, prohiberet edificare cloacam intra spacium quarti medii pedis a muro suo, sentenciatum est sic: Licet a sepe non linita vel pariete ligneo cloaca in spacio trium pedum cum dimidio sit locanda, tamen a sepe ex utraque parte argillata admitti potest, ubi arte sunt aree[a], quod cloaca trium pedum spacio fodiatur; a muro vero trium pedum spisso, si privata muratur in spissitudine longitudinis lateris cum dimidio, hoc non est in artis areis prohibendum.

[210] Ad idem, de merdatoriis et consimilibus

Quamvis homo in territorio suo a limitibus vicini in spacio trium pedum cum dimidio cloacam possit fodere, tamen, si amplam habet curiam, eam ponere debet, ubi et sibi competens et vicino minus sit nociva. Debent enim vicini et de dampnis ad invicem sibi, prout possunt, cavere et mutuis promocionibus se prosequi. Unde cum in Chremsir vicinus circa parietem convicini sui, ubi apciorem pro mensa sua locum habebat, cloacam ponere voluisset, sentenciatum fuit, quod iure ab hoc esset prohibendus et quod in alio loco infra septa sua, quem bene habere poterat, cloacam construere deberet eandem.

[211] De edificiis, quantum ad altum, profundum et parietum reformacionem

Cum Ulricus gladiator de celario suo sub terram foramen sub viam platee publicam lapidibus stratam pro potu estivo tempore infrigidando fodere voluisset et per iuratos hoc facere prohibitus fuisset, in medio dicti celarii commodum lateribus testudinatum in profunditate notabili ad cavendum incendiorum pericula construere cepit. Quod vicinus eius percipiens, ipsum in causam traxit, allegans, quod ex tali structura domus eius, sub cuius fundamento foderet, ruinam minaretur. Quare petivit Ulricum rigore iuris compelli desistere ab inceptis. Contra quod Ulricus petivit se in eo iure conservari, quo quilibet homo in bonis suis sine nocumento vicini in altum et in profundum edificat, quitquit sibi placet. Iurati ergo perspecto edificio vicini invenerunt, quod structura, quam faceret, parietibus vicini non obesset, quid in debita distancia Ulricus fundamen-

tum suum a parietibus vicini fodit. Unde sentenciatum est pro eo. Et ex hoc colligitur[a], quod homo in bonis [suis] supra in aerem et subtus in terram habet licenciam construendi, eciam[b] fontem, cloacam et alia, que suis viderit necessitatibus expedire. Tamen in structuris, que ad certos deputantur usus, et fiunt in medio fori vel alibi in territorio communi, sicut sunt macella, scampna panis, instite et alia consimilia, est tantum illa profunditas et altitudo servanda, que ab antiquo servari consuevit.

Parietem[c] in medio edificiorum vel curiarum uterque vicinus reparabit. Si autem uno petente alter reparacionem contradixerit, tunc reparans parietem eo solus utetur et alter, nisi novum pro suis construat parietem usibus, non habet ius utendi pariete vicini, nisi licenciam obtineat ab eodem. Unde quamvis paries fuerit communis utrique vicino, tamen ille, qui monitus ipsum reformare tempestive, cum indiguit, neglexit, ius utendi, quod prius habuit, de cetero non habebit; et hoc ius tantum durat per tempus parietis, eo enim ruente, si ille, qui prius reparacionem facere non curavit, paratus sit cum vicino alium parietem instaurare, acquirit iterum quoad usum parietis ius antiquum. Item, si facto incendio vel alia vastitate de parietibus inter domos[d] vicinas struendis dubitatum fuerit, mandabitur cuilibet hospiti, quod intrando domum a dextris parietem pro se et vicino faciat communem, nisi aliqui vicini malint duos parietes in medio eorum facere.

[212] De edificiis, quantum ad arearum extremarum mensuracionem et pacis firmacionem in specie

Rustici diversarum villarum sunt instructi: Cum in plantacionibus novellis arearum, ortorum, vinearum, agrorum vel aliarum hereditatum spacia seu limites mensurantur ac distribucionis funiculo dividuntur, consuetum est, quod illi, cui cedit hereditas in acie extremitatis sita, plus datur de spacio quam alteri in medio residenti, et hoc ista de causa, quia transeuntes aciem in equis et curribus magis hereditates easdem ledunt, meta et municiones ipsarum rumpentes, spacium earum continue taliter minorando. Propter dictam tamen maiorem amplitudinem in acie residentes sepes, fossata seu alia munimenta, quibus se et vicinos suos versus campos et extremitates pacificent, construere tenebuntur. Si autem non percipiunt plus de spacio quam eorum vicini, tunc de dicta pacificacione merito supportantur, immo vel quilibet vicinus se ipsum pacificet vel pacem communem in extremitate bursa seu pecunia faciant de communi.

✱ **[213] De edificiis antiquis ruinam minantibus**

Prout supra continetur de dampnis, sic et in hoc casu multis interrogacionibus responsum est, quod qui vult agere de ruinosis edificiis, de quibus dampnum fieri sibi timet, debet protestacionem de dampno futuro ante accionem interponere. Ista enim accio prospicit dampnum nondum factum, cum cetere[a] acciones ad dampna, que contigerunt, resarcienda pertineant. Unde de dampno facto resarciendo, nisi protestacio processerit, hac accione agi non potest.

✱ **[214] De edificiis, quantum ad lucem et parietes**

Sentenciatum est in iudicio civitatis,

[a] quod ad plateas communes de domibus pro luce capienda fenestre fieri possunt, sed per vicinum in curiam alterius vicini fieri non possunt; unde eciam talem lucem vicinus vicino suis obstruere potest edificiis ipso iure.

[b] Item eos, qui ius immittendi luminis non habuerunt, aperto pariete communi nullo iure fenestras immittere patet.

[c] Item parietem, qui naturali racione communis est, alter vicinorum destruendi eum et reficiendi ius non habet, quia non solus dominus est.

[d] Item cum illo, qui extollendo obscurat vicini edes, quibus non servit, nulla competit accio, quia nulli facit iniuriam, qui utitur iure suo.

[e] Item, qui liminibus vicinorum nocere aliudve quid facere contra commodum eorum velit, sciat se formam et statum antiquorum edificiorum custodire debere.

Cetera de edificiis quere supra sub titulo De aqua pluviali in edificiis urbanis *[79]* et postea sub titulis de dampnis et inferius sub titulis de luminibus et sub titulis de servitutibus. Sed[a] de agris et metis agrorum quere infra de I sub titulo De iure novalium etc. *[474]*

[DE ELECTIONE]

[215] De eleccione officialium civitatis et iudicii

Officiales, qui communitati civitatis et iudicio serviunt, cuiusmodi sunt scriptores, subiudices, budelli, precones et consimiles, solum iurati debent eligere, statuere vel destituere, sicut bono communi viderint expedire. Officiales autem, quibus per se iudex indiget et quos pane suo pascit, per se eligit, mutat et statuit, quando sue placuerit voluntati. Sic sentenciatum est in Chremsir, Reedisch, Brodam Hungaricalem, Gostel et ad alia loca diversa.

[DE EMENDIS]

[216] De emendis, et primo de modo recipiendi emendas

Iudex non debet statim finito iudicio reum, si tamen est certus vel cauccione fideiussoria se certificat, pro emenda inpignorare, sed debet eum per dies quatuordecim induciare; quibus finitis coram magistro civium et alio iurato ac scriptore iudicii debet emendas exigere et pro exactis, si non solvuntur, inpignorare et partem earum, que civitatis est, magistro civium vel illi, quem iurati ad hoc constituerint, presentare. Scriptor quoque iudicii debet dictam partem civitatis diligenter conscribere et per mensem vel quandocumque novus statuitur magister civium iuratis racionem reddere de perceptis.

[217] De emendis, quantum ad taxacionem talentorum

Licet in composicione homicidii quinquaginta talenta taxentur ad triginta marcas, tamen in aliis emendis talentum est tantum pro viginti grossis Pragensibus computandum. Et secundum hoc taxentur plures emende, que nomine talentorum in iuribus originalibus sunt conscripte.

[218] Quod in omni emenda facienda est gracia

Antiquum ius civitatis habet, quod in recepcione cuiuslibet emende iudex deliquentibus graciam facere tenetur. In hoc enim imitabitur deum, qui cum solus iustus sit iudex, remunerat ultra meritum et punit citra condignum. Et precipue propter defectum etatis et sexus in emendis et penis iusticie rigor est mansuetudine temperandus.

[219] De emendis in genere

Qui minis, terroribus aut quacumque potencia vel suggestione conquerentes vel conqueri de iniuriis et violenciis sibi factis volentes silere compellunt vel inducunt et sic iudicem iure suo defraudant, illas emendas, quas iurati magnitudine vel parvitate causarum, de quibus habebant conqueri, considerata ipsis imposuerint, solvere tenebuntur.

[220] De emendis dictis gemachte wandel

Ab antiquo per viginti quatuor, qui presunt consilio civitatis, est ordinatum, quod de emendis, que pro violacione statutorum propter bonum commune in vendicionibus, empcionibus ac insolenciarum quarumcumque correccionibus et ceteris huiusmodi causis olim editorum seu in posterum edendorum a deliquentibus persolvuntur, iudici, ut maiorem eorum observacioni apponat diligenciam, tercia pars detur, alie vero due in usum civitatis convertantur. Et vocantur tales emende in vulgari gemachtew wandel, quia processu temporis a consulibus, prout statum civitatis consideraverint, variantur. De emendis autem iudicialibus vulnerum et aliorum excessuum, que non mutantur, iudex percipiet, quantum ad eum pertinet ipso iure.

[221] De emenda antiquitus usitata, que vulgariter dicitur nach igleichen scheppfen funff pfunt

Iurati de Geyau proposuerunt sic: In opido nostro duodecim sunt iurati et frequenter pro levi excessu verborum coram uno iurato facto dominus noster requirit ab excedente sexaginta talenta pro emenda, allegans pro causa, quod de iure post quemlibet iuratum quinque talenta solvi debeant pro emenda, sive coram uno sive coram multis iuratis excessus huiusmodi committatur. Petiverunt ergo informari et infra.

Quibus responsum fuit, quod cum gravior sit excessus coram multis factus iuratis quam coram uno, cum eciam gravior sit excessus coram iuratis in iudicio factus vel in consilio quam alibi, cumque maior emenda pro excessu verbali in iuribus originalibus scripta ad quinque tantum talenta se extendat, iurati non debent esse proni seu festini ad imponendum alicui predictam emendam sexaginta talentorum.

Unde tantum pro gravissimis excessibus factis coram omnibus duodecim iuratis iudicio presidentibus vel maniloquium habentibus emenda prescripta est homini imponenda, sicut verbi gracia, si aliquis[a] contumaciter honestum virum hereticum, traditorem, falsarium vel alio consimili vicio irretitum dixerit vel si aliquis de iudice seu consilio civitatis turpia et inhonesta frivole pronunciaverit vel in plasphemiam seu periurium in causa, que honorem alicuius tangit, in iudicio vel in maniloquio coram omnibus iuratis linguam laxare presumpserit vel qui trina vice pro excessu verborum leviter emendatus quarto velut[b] incorrigibilis iterum delinquat, talibus et hiis similibus emenda inponi poterit prenotata.

Nec oportet, quamvis excessus coram duodecim iuratis factus cum sexaginta talentis emendetur, quod factus coram sex iuratis emendetur cum triginta, ita quod super secundum numerum iuratorum emenda talentorum per numerum quinarium augeatur, immo sufficit, nisi nimis gravis sit excessus, quod excedens decem talenta solvat pro emenda, in quibus iudex terciam habet partem.

[222] Emendas solvet excedens de bonis propriis tantum

Sentenciatum est in Hulein, quod homo pro facto malo seu excessu criminali vita et bonis privatur propriis, sed si res alienas in sua conservacione habuit, illis immerito privaretur. Item, si homo tam graviter delinquit[a], quod bonis suis per iudicium est privandus, et si ante delictum apud alium rem aliquam emit, quam tamen nondum cum denariis persolverit, tali re per iudicem non debet privari, immo illi, apud quem eam emerat, debet restitui et secundum iusticiam iterum assignari.

[223] Item ad idem

Si vector in aliquo delinquens res alterius in curru[a] suo ducit, iudex emendas pro tali delicto non de rebus huiusmodi, sed tantum de rebus recipiet vectoris; et idem fiat in casu consimili.

[224] Quandoque pro insolenciis iudici non cedit emenda

In Hainreichs sentenciatum est, quod pro insolenciis verborum in thaberna vel alibi factis et statim sedatis et complanatis, dummodo in presencia iuratorum, quibus ubique plus quam ceteris hominibus est parcendum, non fiant, iudici emenda non solvitur ipso iure.

[225] Item ad idem, racione testium, qui supportantur de emendis

Si testes per iudicem in eorum fidem et animam interrogati cruce non tacta deponunt, sive pro parte, per quam sunt producti, sive contra eam dicant, quamvis in verbis cespitent, tamen propter hoc nec ipsi nec aliqua parcium iudici obligabitur in emenda. Sic sentenciatum est iuratis in Budespicz.

[226] Ad emendas quandoque rustici dominis non tenentur

Dominus de Hulein petivit sibi sentenciari, qua emenda et culpa sibi essent obligati duo rustici, qui agros quosdam ab eo tenerent, de quibus decem annis steuram non solvissent.

Cui sentenciatum fuit, quod pro tali negligencia nullam emendam seu culpam solvere tenerentur, quia cum steura sit quoddam ungeltum seu quedam exaccio angaria et vexacio communi et vulgari nomine dicta roboten et non verus census, ad ipsius solucionem solventes per officiales, quibus hoc domini committunt, cogi et compelli consueverunt, et ergo si statutis temporibus, quibus steura solvebatur, dicti rustici ad solucionem steure non sunt compulsi, culpa debet officialibus et non predictis rusticis imputari.

[227] Quandoque non emendantur verba iocose prolata

Cum duo iurati in Budespitcz in thaberna cervisie hospiti dixissent: „Quare nobis non datur cervisia pro tritico sicut aliis hominibus non iuratis“, hospes respondit iocose: „De iuramento vestro nichil michi constat, nec interfui cum iurastis“, quod iurati sibi asscribentes pro verecundia quesiverunt, qualiter hospes sit pro verbis talibus emendandus.

Super quo diffinitum fuit, quod talia verba, sicut ab hospite iocose sunt prolata, sic a iuratis sine emenda pro ioco debent merito reputari.

[228] Sine emenda verberantur bursicide et fures

Locorum diversorum habet consuetudo, quod bursicide ceterique nequam homines furta in foro, plateis, ecclesiis, balneis vel alias committentes, cum in actu rapiuntur, ab accurrentibus male tractantur, depilantur ac sine emenda qualibet verberantur; sanguis tamen eorum effundi non debet, nisi habita super eo iudiciaria potestate.

[229] Sine emenda bursali vir legitimus congnoscit solutam

Virum legitimum si iudex cum soluta muliere deprehenderit, pro eo non obligatur sibi ad emendam. Secus autem esset, si cum legitima raperetur; tunc enim ad viri sui querimoniam iudicium sustinebit.

[230] Sine emenda incippatur levis persona

Ad interrogacionem civium de Chremsir sentenciatum est: Si hospes domus levem personam propter suam insolenciam incippari facit sine licencia iudicis per preconem, non oportet, quod propter hoc emendam solvat; nam sine iussu talis hospitis preco per se levem personam, quam insolentem viderit, poterit incippare.

[231] Sine emenda concordant partes pro debitis

Post querimoniam et responsionem de debitis factam si actor et reus amicabiliter concordant, vel per se vel per arbitros, iudex a neutro ipsorum emendas recipiet ipso iure.

[232] Pro vulneribus reus eciam quandoque absolvitur ab emendis

Nullas iudex emendas habebit, si reus actoris querimonias eciam in causis criminalibus rigore iusticie iure iurando, testibus vel alias declinabit.

[233] Ad emendam non obligantur iurati, qui in sentencia pronuncianda non concordant

Purchravius de Hulein petivit informari, quam emendam iurati ex hoc meruerint, quod divisim et non concorditer quandam sentenciam protulerunt; cum enim quereret ab eis, per quot testes incusatus pro vulnere suam innocenciam ostendere deberet, quatuor de iuratis sentenciaverunt, quod per tres, aliis sentenciantibus, quod per quinque testes evadere deberet. Secundo quesivit idem purchravius, que emenda sequatur unum de iuratis ex hoc, quod dupliciter sentenciavit; quendam enim pro malis verbis sentenciavit primo cum tribus testibus et secundo cum duobus digitis in cruce se debere expurgare.

Cui responsum fuit ad primum, quod iurati ex hoc, quod divisim sentenciaverunt, nullius emende sunt obnoxii. In causis enim, quarum sentencias in scriptis non habent, quilibet iuratus virtute iuramenti sui deum habens pre oculis et ad sinistram non declinans debet sentenciam, quam racio propria iuri plus concordare sibi dictaverit, pronunciare. Debet[a] eciam precipue in talibus sentenciis per iuratos divisim prolatis illa sentencia teneri pro iure, in quam maior numerus consenserit iuratorum. Ad secundum vero diffinitive sentenciatum fuit, quod iuratus, qui dupliciter sentenciavit, nullam culpam ex hoc meruit nec aliquam incidit in emendam, quia dato, quod aliquis iuratorum in pronunciando sentenciam primo erraret et postea errorem corrigeret, pro eo non esset puniendus, sed pocius commendandus. Ad prudentem[b] enim pertinet non solum non errare, immo eciam errorem, si acciderit, revocare.

[234] Emendam aliam non solvet, qui a consilio reicitur iuratorum

Si iuratus per suos consocios rectores consilii de eorum colloquio seu consorcio propter causas nondum in populo promulgatas, sed solis forte scabinis notorias, utputa quia secreta consilii prodidit vel aliquid consimile commisit, amotus fuerit, propter hoc mulctam bursalem non solvet. Pena enim ruboris, quem ex tali sustinet amocione, sibi sufficit pro emenda. Sed fortassis secus esset, si publice coram iudicio vel populi multitudine de excessu convinceretur tali in aliorum scandalum iuratorum. Sic sentenciatum est in Gosteel.

[235] Sine emenda iurati quandoque altercantur verbis ad invicem in consilio

Cum in Gosteel iuratis in consilio clauso sedentibus unus alteri dixisset: „De causa loquimur ardua et vos capite capucio cooperto tacetis nec consilium vestrum in medium profertis, quamvis tamen semper velitis, quod secundum dictamen racionis vestre cause singule terminentur“, quesitum est ergo, qualiter excessus verborum talium debeat emendari.

Super [quo] diffinitum fuit, quod iurati sedentes in consilio socialiter sine suspicione super causa qualibet, quod fine decidatur debito, secundum eorum intelligenciam more disputancium per instancias et earum soluciones, ut inquiratur veritas, hinc inde verbis se arguentes, fideliter ad invicem loqui debent. Et licet unus alteri verba porrigat aliquantulum excessiva, tamen non est expediens, quod pro eo pena bursali puniatur. Immo alii iurati statim verba talia, ne in scandalum iuratorum murmur in populo generent, sopientes, ambos predictos iuratos, illo prius, qui loquendi modum excessit verbis, correpto, amicabiliter concordabunt. Secus autem esset, si coram iudicio vel in presencia multitudinis verba fierent supradicta.

[236] Sine emenda iurati quandoque verberant leves personas

In Pysencz cum quedam levis persona seu vaga cuidam de iuratis obloqueretur verbis ipsum inhonestis in thaberna coram populo arguens vehementer, iuratus idem gladio non evaginato tres plagas ad caput[a] eidem dedit. Quesivit ergo iudex, quibus emendis iuratus dictas sibi plagas componere teneatur.

Super quo diffinitum fuit, cum iudicibus et iuratis racione officiorum suorum maior quam hominibus popularibus reverencia merito debeat exhiberi, cum eciam iura dicant originalia circa finem: „Si aliqua levis vel inhonesta persona verberata fuerit, que hoc ipsum forte sua meruit insolencia, si suspectus hoc probare poterit mettercius viris credibilibus, liber erit a iudice et actore“, quod iuratus racione plagarum dictarum ad emendas iudici non tenetur. Debent tamen coniurati sui eum super facto tali secrete in eorum colloquio corripere, quod ab huiusmodi sibi caveat propter officii dignitatem.

[237] De emendis magistrorum corrigencium discipulos

Ad interrogacionem iuratorum de Chremsir responsum est in consilio, quod magister discipulo causa informacionis et discipline duodecim plagas cum virga vel cum manu dare potest. Si autem ad effusionem sanguinis aliter quam cum virga, exceptis[a] naribus, qui faciliter ad fluxum sanguinis provocantur, ipsum percusserit vel percuciendo interfecerit, amicis et iudici satisfaciet in emenda.

[238] De emendis pistorum in debita quantitate panis excedencium

Licet magistri pistorum ad consilium iuratorum deduxerint, quod secundum antiquam consuetudinem pistori debitam quantitatem in pistando non servanti solum die dominico de mensa in foro triginta sex parvorum denariorum panis pro emenda recipiendus et in hospitale pauperibus sit mittendus, tamen ista consuetudine sicut corruptela in posterum abolita[a] iurati sentenciaverunt, quod eciam pro bono communi pauperum omni die iudex et iurati, cum necessitas exigit, possunt et debent panem debitam quantitatem non habentem de mensis pistorum vel alias, ubi venditur, tollere et inter mendicos distribuere et insuper pistores sic excedentes per emendam septuaginta duorum parvorum denariorum, vel graviorem vel minorem, secundum quod decreverint, ad servandum forum debitum coartere.

[239] De emendis magistrorum operum mechanicorum

Iurati de Chremsir scripserunt sic: Quidam iuratus magister pistorum in foro publice ad interrogacionem iudicis coram duobus scabinis fassus est panem, qui vendebatur, nec debiti valoris nec debite quantitatis esse. Postea vero in consilio presentibus omnibus scabinis iterum ad interrogacionem iudicis prima confessione affirmativa in negativam mutata dixit, quia panis idem debiti valoris et debite quantitatis esset, iudex vero non commune bonum, sed proprium querens lucrum pauperibus pistoribus violenciam inferre vellet. Querimus ergo, qualiter prescriptus magister pistorum pro excessu sit prehabito corrigendus.

Quibus responsum fuit, quod magister pistorum ab officio magisterii debet deponi, numquam ad ipsum in posterum assumendus. Cum enim verba propria primo pro fovenda iusticia coram scabinis prolata postea se ipsum mendacem constituens mutaverit, per quod infamem se reddidit, sibi merito tamquam infamibus non debent patere de cetero ianue dignitatum. Et insuper, quia iudicem verbis indecentibus in ruborem posuit, solvet iudici decem talenta denariorum parvorum, hoc est secundum quemlibet primorum duorum iuratorum, coram quibus in foro fassus fuit, quinque talenta graciose tamen; et si denariis caruerit, sex septimanis in cippo teneatur.

[240] In emendam quandoque incidit pars tacens ex verbis advocati

Boskowicenses iurati scripserunt sic: Iudeus quidam pro equi arrestati disbrigacione Christianum, quem statuere promiserat, non statuens, iudex quesivit, quare Christianum non statuisset, cum ipsum tamen statuere promiserit, sicut iurati per iudicem de hoc interrogati statim coram iudicio publice testabantur. Prolocutor vero Iudei pro Iudeo respondens iuratos arguendo dixit, quia Iudeus numquam Christianum statuere promisisset. Querit ergo iudex, qualiter Iudeus talem contumeliam iuratis per suum prolocutorem coram iudicio illatam debeat emendare.

Super quo per iuratos inventum fuit: Ex quo tantum prolocutor Iudei iuratos arguit, quamvis Iudeus tacendo quodammodo in hoc consenserit, cum iudex non quesiverit a Iudeo, utrum hoc esset verbum suum, quod prolocutor eius dixerit, quod Iudeus tantum emendam parve contumacie, scilicet septuaginta duos denarios parvos, iudici solvere tenetur.

Unde[a] aliquis gravius excedit per se loquendo quam tacens in verba alterius consenciendo. Iudex quoque sicut et partes tacendo potest negligere iura sua.

[241] Qualiter emendabit, qui alium ledere voluit, sed non lesit

De Antiqua Brunna iurati proposuerunt hunc casum: Arnoldus conquestus est de Marquardo, quod gladio evaginato ipsum vita sua privare voluisset, si manus eius non effugisset. Marquardus vero, cum iuramento innocenciam suam ostendere debebat, in verbis cespitans cecidit in iurando. Quesiverunt ergo, qualiter excessum huiusmodi emendere tam actori quam iudici teneatur.

Super quo diffinitum fuit, quod quamvis secundum ius, quod alicubi servatur, ad querimoniam actoris motam solum de mala voluntate et non de malo facto reus non respondeat, tamen secundum ius Brunnense reus semper ad querimoniam actoris, que non est temeraria, respondere debet. Unde in casu predicto Marquardus, quia in iuramento cecidit, per intercessionem proborum virorum Arnoldum, qui preces tales admittere debet, placatum habebit; iudici

autem pro deviacione iuramenti, si iudicium fuit peremptorium, quinque grossos, si autem non fuit peremptorium, tantum unum grossum solvet; gladius eciam denudatus cum emendis consuetis, videlicet quantum ad extraccionem sexaginta et quantum ad intrusionem similiter sexaginta parvorum denariorum, ad iudicem pertinebit.

Et eodem modo emendabitur predictus excessus, si per arbitros fuerit expeditus.

[242] De emendis vulnerum factorum non voluntarie

Cum in Chlobuk quidam ebrius evaginato gladio per forum currens et lapides ac terram percuciens quandam mulierem in via ambulantem in pedem vulnerasset et illa coram iudicio de hoc conquereretur, ebrius respondens, quod non voluntarie hoc fecisset, petivit pro se sentenciari, cum tantum excessus voluntarii sint puniendi, utrum de emendis, quas iudex ab eo requirebat, non debeat merito supportari.

Super quo diffinitum fuit, quia ebrius operam rei illicite dedit, et mulieri vulnerate et iudici ad emendas debitas obligatur.

Unde[a] circa hunc casum considerandum est, quod si aliquis non dans operam rei illicite, sicut carpentarius opus suum exercens per dolabram vel macellarius carnes in scampno suo in frusta dividens per securim, si talis aliquem accedentem casu et invite vulneret, sufficit, quod leso placato de emendis iudicis supportetur. Sicut enim deus tantum peccata punit voluntaria, sic iudex temporalis emendas tantum de excessibus voluntariis recipere tenetur.

[243] De emendis vulnerum factorum per morsum canis

Homo in foro civitatis per canem a morsus canem eundem per caudam rapiens et cum eo pluries per gyrum se circumvolvens ipsum tandem ad terram proiecit, qui de terra resiliens mulierem forum transeuntem mordendo tribus vulneribus vulneravit. Queritur ergo, utrum dictus homo statuendo canem a iudice et muliere de emendis vulnerum debeat supportari.

Et respondetur diffinitive, quod non. Per hoc enim, quod in loco communi, sicut in foro, ubi populum transire vidit, canem ad modum circuli multociens circumvexit, rei illicite operam dedit, propter quod et iudici componet et mulieri de vulneribus satisfaciet in emendis.

[244] Emendas iudicis debet precedere satisfaccio lesi

Frequenter ad loca diversa sentenciatum est, quod nec a proscriptis nec ab aliis quibuscumque de vulneribus vel criminibus accusatis iudex emendas debet recipere, nisi prius lesis per eosdem fuerit satisfactum.

[245] Si pro emendis pactatum fuerit, pactum stabit

Absente domino de Pysentcz purchravius, cui vices suas commiserat, cum rustico quodam, qui excesserat, pro duabus marcis pro emendis insolenciarum solvendis iuratis presentibus pactavit. Dominus autem veniens cum pactum rescindere vellet, quesivit, utrum hoc sibi facere liceat ipso iure.

Super quo responsum est, quod non. Si enim in aliis purchravius vices domini supplevit, multo pocius in emendis, in quibus graciosius et benignius est agendum, quitquit purchravius egit, dominus ratum habebit.

[246] De emendis verborum

Quidam advena in Chremsir veniens inter cetera cuidam civi sic dixit: „Michi est maior adhibenda credencia, ubi ego sum residens, quam vobis hic in Chremsir".

Super quo sentenciatum fuit, quod per hoc civi Chremsirensi non fuit in honore detractum, quia racione comparativi maior intelligitur, quod magna esset sibi credencia adhibenda; tamen quia vulgares talem intellectum verborum non ponderant, advena civem per preces proborum virorum placabit, iudici septuaginta duos parvos denarios solvens pro emenda.

[247] Item ad idem, de verbis coram iudicio prolatis

Quidam in Pysentcz alteri coram iudicio duobus antiquis iuratis audientibus dixit: „Tu es filius meretricis, fidefragus et mendax".

Cui sentenciatum fuit, quod eo precibus placato iudici duo talenta solvere teneretur et maxime pro eo, quod coram iudicio, quamvis iurati temporis illius non audiverint, idem excessus fuit commissus.

Item iuratis de Bessel sentenciatum est, quod qui coram iudicio contestato iuratis videntibus vel audientibus insolencias fecerit, verbis vel factis pacem frangit, secundum hoc emendatur. Sed in consilio iuratorum et eorum maniloquio pax non violatur.

[248] De emendis turpium verborum coram iuratis prolatorum extra iudicium et consilium

Si contendentes se turpibus verbis invicem vituperent iurato presente et mandante, quod disciplinam servent, quilibet vituperancium quinque talenta pro emenda solvet. Iurato vero tacente sufficit, quod quilibet unum talentum solvat.

[249] Qualiter emendabit, qui alium appellat hereticum

In Chremsir in consilio iuratorum quidam rusticus canonicum, dominum suum, in eius absencia hereticum appellavit sub hiis verbis; „Domini iurati, iuvetis me, quod evadam dominum meum, vilem hereticum".

Super quo sentenciatum fuit, quod decem talenta parvorum denariorum, quia consilio non pepercit, pro emenda solvere teneretur, de quibus tercia pars esset iudicis et due civitatis.

Et notandum[a], quod quilibet fidelis vicium heresis sibi impositum totis debet viribus reclamare. Unde si appellatus hereticus statim appellantem hereticum reappellet, propter hoc appellans penam talionis vel emendam debitam non evadet.

Item in Gostell cum quidam debitor creditorem suum per probos viros in presencia iuratorum pro termino peteret et ille preces recusaret, debitor indignanter dixit: „Non plus rogetur de cetero, carius haberem disponere cum heretico quam cum eo".

Super quo diffinitum fuit: Quia talis reverencie iuratorum non pepercit, pro emenda talentum parvorum denariorum solvere teneretur.

[250] Emende perdicionis holung

Emenda perdicionis holung sunt duodecim parvi denarii, qui faciunt grossum Pragensem. Et ista est emenda minima iudicialis et solvitur eciam omni tempore de iuramento graciose dimisso, exceptis iudiciis peremptoriis, ubi iuramentum emendatur cum sexaginta parvis.

[251] De emendis verborum pertinacium mendacii et depilacionis

Cum in Byschaw simplex homo in unum de scabinis super debitorum solucione plenam rigore iudicii esset iusticiam executus et idem scabinus ultra

terminum iuris solucionem protraheret, iudex et iurati nuncium eorum ad hoc constitutum in domum scabini mittentes iusserunt homini prescripto de pignore provideri. Et cum nuncius seu preco domum intrasset, hospite in angulo latitante uxor eius preconi dixit, quia absens esset. Ad que verba preco, sicut in preceptis habuit, se non convertens, pignus in domo quesivit et tandem habitacula clausa rumpere nolens equum reperiit in stabulo. Quem cum educere vellet, hospes clamore uxoris excitatus de latibulo exiliens preconem a tergo per capillos rapuit ipsumque ad terram proiciens pugnis iuxta libitum verberavit. Item dictus scabinus ex preconis querela ad iudicis[a] et iuratorum presenciam vocatus respondit dictam depilacionem et verberacionem libenter se fecisse et si non fecisset, adhuc facere vellet. Item prenotatus scabinus, cum officium scabinatus non regeret, alium tunc temporis actu iuratum, qui in quodam tractatu, quem simul ad invicem habebant, indecencia sibi dederat verba, mentiri dixit coram aliis suis coniuratis animo indignanti. Queritur ergo de emendis excessuum prescriptorum.

Et respondetur, quod pro quolibet dictorum trium excessuum, placatis tamen prius instantivis precibus proborum virorum lesis, precone scilicet et iurato, scabinus, qui excessit, solvet emendam decem talentorum, hoc est in toto triginta talenta denariorum parvorum. Et licet forte pro excessibus similibus temperacior in aliquibus sentenciis scribatur emenda, tamen in proposito inspectis personis actorum et rei, hinc inde iuratis, et circumstanciis, que racione dolose latitacionis et pertinacie contumacis excessus gravant, aucta est emenda prescripta.

[252] De emendis iuramentorum, que fiunt eciam verbis

Sentenciatum est in Pysentcz: Si iurans pro una summa pecunie tria iuramenta facere debuit et in uno cecidit, in omnibus tribus iudicatur corruisse et pro quolibet solvet iudici, si tamen iudicium non fuerit peremptorium, duodecim parvos denarios pro emenda. Si autem quodlibet iuramentum debuit fieri pro summa pecunie speciali, tunc pro errore unius iuramenti dictam emendam solvet iudici et adversario obligabitur in pecunia, pro qua idem fieri debuit iuramentum. Si autem mettercius iurare debuit et unus illorum trium in iuramento deviaverit, licet totam causam perdat, tamen iudici tantum pro deviacione unius iuramenti satisfaciet in emenda.

[253] De iuramenti informacione

Sentenciatum est in iudicio civitatis: Si iurare debens coram iudicio debitam formam iuramenti servaverit, quamvis nec ipse nec advocatus antequam iuret coram iuratis formam iuramenti recitaverit, tunc ex hoc nec causam perdit nec ad emendam iudici obligatur.

[254] De digitis cruci superponendis et deponendis

Digitos ante iuramentum sine licencia iudicis superponens vel facto iuramento eos deponens, licet causam ex hoc non amittat, tamen iudici solvet duodecim parvos denarios pro emenda.

[255] De emendis iuramentorum in genere et aliis pluribus circa iurantem et illum, cui iuratur, et iudicem considerandis

Rusticis de Nicoltschitz sentenciata sunt subscripta:

[a] Primo, quod de iuramento remisso in simplici iudicio solvuntur iudici duodecim hallenses, sed in iudicio peremptorio sexaginta hallenses.

[b] Item, si iurans bene iurat formam non corrumpendo, absolutus est a iudice et actore, si autem formam corrumpit, actori in causa et iudici obligatur in emenda secundum cause merita taxanda.

[c] Et similiter, si a placitis et iuramentis per amicabilem composicionem receditur, iudex emendas debitas consequetur.

[d] Item, si iurare debens ad instanciam actoris et preces interpositas supportari non vult, nisi iuret, permittendus est iurare.

[e] Item, si videtur iudici, quod per collusionem inter actorem et reum super cause composicione factam reus de iuramentis supportetur, ambos[a] ad iuramentum potest compellere, quod in fraudem emendarum suarum occulte non sit inter eos composicio ordinata. Et si ambo vel unus eorum sic iurando in forma deviat, tunc iurati ex fama personarum iurancium et ex cause circumstanciis ceterisque annexis emergentibus et incidentibus super cause perdicione et emendarum solucione cum diligencia cogitabunt.

[f] Item[b] iuramentum faciendum remitti non potest, nisi obtenta super eo licencia iudicis speciali.

[g] Item, si iurare debens in agone constitutus fuerit, licet pre debilitate formam corrumpat, in causa non cadit, si tamen tempore sanitatis homo bone consciencie et honeste fame iudicatur fuisse.

[256] De emendis iniuste mensure et ponderis

Mercatores et pannifices civitatis proposuerunt in consilio, quod panni falsi et mensuram non habentes debitam per mercatores opidorum episcopatus frequenter in Auspetz ad forum ducantur et cum ipsi petant per iudicem et iuratos hoc intercipi, dicant, quia nesciant, qualiter puniri debeant taliter delinquentes.

Scriptum fuit igitur iudici et iuratis de Auspetz, quod[a] secundum iura civitatis Brunnensis pannus falsus crinibus infectus est cremandus. Pannus vero debitam mensuram latitudinis vel longitudinis non habens non crematur, sed venditor eius iudici quinque talenta solvet pro emenda, ut superius in iuribus originalibus habetur.

[257] De emendis ad idem

Quia vero crescente contumacia et excessu crescere debet et pena, a senioribus civitatis statutum est ab antiquo, quod pro prima vice iudici pro emenda solvenda sunt prescripta quinque talenta, que faciunt centum grossos Pragenses; secunda vero vice quicumque inventus et detentus fuerit cum iniusta mensura frumenti, iniusto pondere vel iniusta ulna, solvet pro emenda duas marcas dictorum grossorum; tercia vero vice similiter excedens manu truncetur vel redimat ipsam cum decem marcis; de quibus emendis pro secunda et tercia vice solvendis due partes cedunt iudici et tercia civitati.

[258] Item ad idem, de emendis ponderis et libre

Pondus lapideum unum tantum lapidem continere debet et si est nimis levis, per addicionem minoris lapidis non potest se aliquis de iniusto pondere sine suspicione excusare. Cum enim lapides non sint cari et rari, semper potest homo lapidem querere, qui sine addicione alterius contineat pondus verum.

[259] De emendis segetum, graminum, silvarum et lignorum

[a] Quicumque manipulos vel segetes quarumcumque frugum in agro alterius violenter vel furtive receperit tempore diurno, domino segetum solvet fertonem et iudici medium fertonem; sed noctis tempore quicumque in actu tali deprehensus fuerit, condempnabitur pena furis.

[b] Item, quicumque in agris et segetibus suis aliena pecora rapuerit, de quolibet pede unum denarium recipiet pro emenda.

[c] Item, quicumque raptus fuerit in prato alterius cum pondere graminum diei vel noctis tempore, sine plagis et verberibus per iudicem a civitate repellatur, infra annum non reversurus. Si autem in equo aliquis gramina de prato alterius deduxerit, domino prati medium fertonem et iudici lottonem pro emenda solvet.

[d] Item, quicumque alteri de silva sua fustes et virgas eduxerit in curru, dato etiam, quod unus equus vel bos currum trahat, solvet domino silve medium fertonem.

[e] Si vero maiora ligna, quam sint fustes, eduxerit, tunc post quemlibet stipitem vel truncum ligni LXXII denarios parvos solvet domino silve, iudici autem, si querimonia ad ipsum pervenerit et reus convictus fuerit, satisfaciet secundum consilium iuratorum.

[f] Item[a], quidam in Heinreichs receperat de die in campo alterius violenter duo capecia siliginis et sentenciatus fuit ut spoliator condempnari, si tamen capecia valuerunt LX[a] hallenses.

[260] Emende non variantur secundum variacionem iudicum

Emende secundum causarum et excessuum variacionem in gravitate et levitate diversificantur et non secundum iudicum variacionem.

Unde sive dominus sive iudex eius, quantumcumque simplex sit in persona, iudicio presideat, semper idem excessus eadem emenda punietur.

Sic sentenciatum est iuratis de Reedisch.

[261] Qualiter emendabit, qui vocatus per iudicem venire contempnit

Cum in persona iudicis vices regis supplentis rex sit honorandus, sentenciatum est in Chremsir:

[a] Si iudex adminus in presencia unius iurati ad querimoniam actoris reum per nuncium suum vocaverit et ille prima vice non venerit, duodecim parvos, secunda vero vice viginti quatuor parvos, tercia vice triginta sex parvos, hoc est in toto septuaginta duos parvos denarios solvet pro emenda.

[b] Et insuper tercia vice vocatus, si querimonia fuit civilis, tamquam captivus ad presenciam iudicis per eius familiam est ducendus, si autem querimonia fuit criminalis seu de vulneribus et insolenciis, tunc statim in cippum ducatur, ubi fideiussoribus nequaquam ab eo receptis pernoctabit, in crastino actoris querimoniam auditurus.

[c] Quicumque vero emendam prescriptam semel solverit et postea alio tempore ad primam iudicis vocacionem non venerit, emendam septuaginta duorum parvorum solvens vel ad presenciam iudicis vel ad cippum ducatur, ut superius continetur.

[d] Et insuper, qui ad primam vocacionem iudicis indignanter et contemptive venire contradixerit, statim in emendam septuaginta duorum parvorum incidens ducatur ad presenciam iudicis ut captivus.

[262] Qualiter emendabit violans iudicis interdictum

Si iudex de consilio iuratorum sub emenda nominata aliquid interdicit vel servari precipit, tale interdictum vel preceptum violans emendam solvat eandem. Si autem interdicit, inhibet vel precipit absolute, non sub emenda determi-

nata, tunc violans interdictum vel preceptum in parvis et levibus dumtaxat factis et honestis sufficit, quod emendam contumacie minoris, scilicet septuaginta duos parvos denarios iudici solvat.

[263] Emenda non probantis invasionem domus

Sententiatum est iuratis in Pysencz, quod invasio domus duplex est. Quodam maior sicut, que continet excessum verborum et factorum, videlicet gravium vulnerum, que demonstratur vulgariter dicendo mit czu hauner tuer und mit plutigem fletcz. Et si talem querimoniam invasionis actor testibus comprobare non poterit, iudici duo talenta et unum civitati persolvet, sicut dicunt iura civitatis. Alia autem est invasio domus minor, que fit sine vulneribus, solum forte per verba. Pro cuius querimonia per testes non demonstrata, si tamen actor ad talem demonstracionem se obligaverit, sufficit, quod septuaginta duos parvos denarios solvet iudici pro emenda.

[264] De emenda depilacionis et percussionis facte ad effusionem sanguinis

Iurati de Pysentcz scripserunt sic: Famulo cuiusdam nostri concivis cum quodam altero famulo se depilante ipse civis in adiutorium famuli sui alium depilavit et manu clausa in faciem usque ad effusionem sanguinis percussit. Querimus ergo de emenda tam iudici, quam actori persolvenda.

Quibus rescriptum fuit, quod pro depilacione iudici quinque grossi et depilato totidem, pro percussione vero iudici decem et percusso viginti grossi Pragenses pro emenda sunt solvendi.

Et est tracta ista emenda ex iuribus originalibus, rubrica De alapa circa finem.

[265] De emenda percussi cum gladio non evaginato

Percussio facta cum gladio non evaginato emendabitur tripliciter secundum triplices personas, de quibus superius scribitur in iuribus originalibus circa finem in rubrica De fustigacione.

[266] De emendis plagarum vulgariter dictarum plabsleg

Sententiatum est in Chremsir: Pro plaga, que signum flaveum in cute hominis sub vestibus ostendit, iudici solvitur talentum et percusso duo; et quot sunt plage numero, tociens solvitur emenda predicta.

[267] De emenda excussionis dentis

Dens dicitur membrum minus. Unde excussio dentis unius emendatur et iudicatur, sicut scribitur in iuribus originalibus in illo paragrafo: „Item, quicumque alteri amputaverit digitum et cetera".

Et si plures dentes sunt excussi, equipollent pluribus digitis amputatis.

[268] De emendis amputacionis manus, pedis vel alterius membri nobilis

In iuribus originalibus scribitur: „Si quis civium alicui manum amputaverit vel pedem aut nasum aut aliquod[a] membrum abstulerit, iudici pro pena quinque talenta solvet et passo dampnum componet". Ista quinque talenta et composicio dampni ab antiquo ad decem marcas sunt taxata, de quibus septem cedunt leso, iudici due et civitati una.

Cum enim emenda homicidii ex communi diversorum locorum consuetudine sint triginta marce, ponderatum est a prudentibus, quod pro truncacione nobilis membri tamquam pro tercia parte corporis decem marce in emenda debite persolvantur.

Et de ista sentencia iurati de Chrumnaw ad requisicionem domini de Lipa modo predicto viva voce sunt instructi.

[269] De emenda mutilantis vel occidentis se ipsum

Cum quidam lusor taxillorum ludendo pecuniam perdidisset, instigante diabolo sibi ipsi voluntarie digitum amputavit, iudex ergo civitatis eundem capiens a iuratis sibi sentencialiter inveniri petivit, qualiter esset pro excessu huiusmodi puniendus.

Super quo diffinitum fuit, quod homo taliter excedens tamquam desperatus et nulli bonus, cum sibi ipsi sit malus, a consorcio bonorum est merito repellendus. Unde talis a civitate excludatur, numquam ad ipsam sub pena capitis, quamdiu vixerit, reversurus; et in tali emenda est iudici satisfactum. Sicut enim iure canonico homo se ipsum interficiens cum fidelibus sepeliri non permittitur, sic iure seculari homo se ipsum mutilans habitare cum suis concivibus racionabiliter perhibetur.

[270] Quod emenda legitime mulieris sunt tantum tres obuli

Cives do Pysentcz proposuerunt oretinus, quod uxor cuiusdam concivis eorum coram iudice conquesta fuisset de quodam, quod sex grossos denarios sibi de bursa sua subtraxisset et de hoc ipsum vellet convincere forma iuris. Illo itaque capto cum terminus iudicii, in quo convinci debebat, instaret, comparuit uxor predicta dicens, quod ipsum convincere nollet, quia dictos sex grossos in quodam loco, ubi eos servaverat, invenisset. Querit ergo iudex, in qua emenda eadem uxor vel eius maritus sibi teneatur.

Et respondetur diffinitive, quod maritus, quia causam uxoris sibi non assumpserat, ad nullam emendam tenetur. Uxor autem, quia bonorum non est domina, non potest marito de bonis suis plus deplacitare vel iudicialiter perdere, quam ad valorem trium obulorum; quos si iudex vult recipere, maritus loco uxoris ipsos sibi solvet pro emenda. Infamato vero sufficiat pro emenda, quod uxor in mendacio permanebit.

[271] De emendis in genere, quanta pars cedat iudici et quanta civitati

Ut civitas non fraudetur emendis in eius reformacionem convertendis nec iudici in hiis, que sibi cedere debent, fiat iniuria, ex privilegiis civitatis hinc inde collecta sunt subscripta:

[a] Qui pro homicidio proscriptus fuerit, finito anno et die nequaquam civitatem intrabit, antequam marcam grossorum civitati assignet. Et in bonis proscripti, que relinquit, iudex terciam, actores terciam et uxor et liberi proscipti terciam habent partem; uxore vero et liberis non existentibus eadem tercia per consilium civitatis recipiatur, in ecclesiarum et viarum reformacionem convertenda.

[b] Item, si pro emenda homicidii solvuntur triginta marce, in illis actores habent terciam, iudex terciam et civitas similiter terciam partem.

[c] Item, si pro amputacione manus, pedis vel alterius nobilis magni membri pro emenda dantur decem marce, de illis actor tollet septem, iudex duas, civitas unam.

[d] Item, quicumque pro vulneribus proscriptus fuerit et postea in civitate raptus, de introitu domus decem et de exitu domus similiter decem talenta hallensium solvet pro emenda, hoc est sex sexagenas et quadraginta grossos, in quibus actor terciam, iudex terciam et similiter civitas terciam habet partem.

[e] Item, qui ad pugnam tensis arcu vel balista cucurrerit, iudici solvet sexaginta et civitati quadraginta grossos.

[f] Quicumque die forensi per homines forenses convictus fuerit, quod ad malum alterius gladium suum evaginaverit, iudici solvet quadraginta grossos et civitati sexaginta; et si denariis caruerit, manus eius perforetur cultello[a]. Et in tali casu civitas plus habet quam iudex, quia maior verecundia fit civitati in excessibus forensibus quam iudici.

[g] Item, qui sentenciam a iuratis iuste latam contumaciter arguere presumpserit, solvet pro emenda decem marcas, de quibus tercia pars cedet iudici et due civitati. Et hic iterum civitas plus habet quam iudex, cum plus excedatur contra consilium civitatis in hoc casu quam contra iudicem.

Et est[b] bene notandum, cum dicitur: „Qui sentenciam iuste latam contumaciter arguere presumpserit et cetera", quia a sentencia iniusta, immo eciam a iusta cum moderamine verborum, disciplina servata et licencia rogata fortassis sine emenda est licitum provocare, alioquin metu emende litigantes non presumerent ad maiorem audienciam appellare. Et debet dicta emenda solvi ab illis, qui appellant in iudicio famoso, sicut in aliqua civitate, ubi habetur copia sapientum. Pauperes autem et simplices in iudiciis villarum litigantes, si appellaverint contumaciter a sentenciis iustis, secundum numerum iuratorum illius iudicii pro quolibet iurato solvent septuaginta duos hallenses. Et si arguens sentenciam pecuniam non haberet, linguam[c] perdat.

[h] Item, si pro falso testimonio vel plasphemia centum grossi solvuntur, in illis habet civitas terciam partem. Et solvitur ista emenda pro plasphemia in privato loco facta et periurio levis cause; sed pro plasphemia et falso testimonio sollempniter factis solvetur maior emenda.

[i] Item, si advena morietur in civitate intestatus, cives bona ipsius recludent anno et die; et si interim nullus ea petiverit de propinquis vel sociis mortui, tercia pars dabitur pro anima defuncti et tercia cedet iudici et tercia convertetur in usum civitatis.

[k] Item, qui cum iniusta ulna, mensura vel pondere raptus fuerit, solvet prima vice iudici centum grossos, secunda vero vice si captus fuerit, solvet duas marcas, sed tercia vice solvet decem marcas. Et emenda prima vice est solius iudicis, secunda vero vel tercia vice cedens est pro tercia parte civitatis, sed alie due partes ad iudicem pertinebunt; exceptis institoribus, quibus de novo preceptum est, quod sub pena centum grossorum dent ementibus piper, crocum vel consimilia pondus libre, sub quo pondere eciam ipsi tales res emunt, et non pondus marce; et in eisdem centum grossis iudex tantum terciam habet partem. Aurum tamen, margaritas et res consimiles, que ab antiquo sub pondere marce vendi consueverunt, institores de cetero per lottonem vendere poterunt sub eodem pondere sine pena.

[l] Item pro opera homicidii, quod vulgariter vollaist dicitur, dabitur actori marca, iudici ferto et civitati ferto grossorum.

[m] Item, qui alium impetit pro gravi domus invasione, in qua vulnera sunt commissa, et querimoniam suam per testes demonstrare non potest, solvet[d] iudici quadraginta grossos et civitati viginti. Pro minori vero invasione, in qua tantum verba sunt commissa, si actor in causa cadit, solvet iudici tantum septuaginta duos hallenses.

[n] Item alie emende, que ab antiquo super statutis factis posite sunt vel super fiendis in futuro statuentur, que gemachteu wandel vulgariter dicuntur, in illis sicut et in emendis, que in privilegiis civitatis specifice non sunt expresse, iudex

tantum habet terciam et civitas duas partes, si tamen iudex eisdem statutis, quod serventur, curam adhibet diligentem.

Et notandum, quod quitquid cedit de noviciis de novo ius civitatis obtinentibus, hoc solius est civitatis, quia non est emenda; est tamen racionabile, quod novicius in testimonium adventus sui pro eo, quod vulgariter urchund dicitur, duos iudici det hallenses.

Cum emende coincidant cum penis, ideo quod hic minus est, quere inferius de penis. Et[e] specialiter de emenda frangentis metas agrorum quere infra de iure sub illo titulo De iure novalium et cetera. [474]. Et in sentenciis de iudice.

++ **[272] Minor invasio domus sic emendatur**

Sentenciatum est in Auspetcz, quod quicumque pro invasione domus, in qua vulnera non sunt commissa, que minor domus invasio est appellata, testibus, sicut ius requirit, accusatur et per eosdem iuris forma est convictus, manus eius amputetur vel eam decem marcis redimat et exsolvat, gracia tamen secundum casus exigenciam mediante.

[DE EMPTIONIBUS]

[273] De empcionibus et vendicionibus in genere

Cum Haynricus res suas per Cunradum ad forum vendicionis causa misisset, Petrus accedens Hainricum domi res easdem ab ipso empcionis titulo comparavit. Paulus autem in foro publico, nescius empcionis Petri, dictas res emens a Cunrado quesivit, cum causa pervenisset ad iudicium, utrum eius empcio non esset empcioni Petri racionabiliter preferenda. Petrus autem pro se sentenciari petivit, cum ipse res ab earum domino, scilicet ab Hainrico, comparaverit, utrum sibi merito non debeant remanere.

Super quo sentenciatum fuit: Licet res fuerint Hainrici, tamen, quia potestatem res easdem in foro vendendi tradidit Cunrado, quitquit per Cunradum medio tempore, quo dicta potestas apud eum residebat, in foro factum est, hoc Hainricus de iure non poterit revocare.

[274] De empcionibus et vendicionibus rerum a non veris dominis factis

Ad interrogacionem iuratorum de Kalic sentenciatum est: Si quis a non vero domino, quem dominum esse credebat, bona fide fundum emerit vel ex donacione aliave iusta causa qualibet bona fide acceperit, naturali racione placuit fructus, quos perceperit, eius esse pro cultura er cura. Et ideo, si postea dominus supervenerit et fundum vendicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Ei vero, qui sciens fundum alienum possederit, non idem concessum est; itaque eciam fructus cum fundo, licet consumpti sint, cogitur restituere.

[275] Vendens rem venditam ab impeticionibus disbrigabit

Sentenciatum est iuratis de Huleyn, quod venditor equi, vacce vel alterius rei tenetur rem eandem emptori, quamvis eciam in emendo hoc non exceperit vel specialem mencionem de hoc fecerit, ab impetitoribus disbrigare. Alioquin se suspectum reddit, quod rem huiusmodi non sicut homo bone fidei, sed sicut fur possederit sive latro.

[276] Utrum uxor vel familia domini possit res eius vendere

Si uxor mariti vel famulus res domini eo ignorante vendiderit, dominus vendicionem, si ipsam ratam habere noluerit, revocabit, nec emptor vendentem, quod de re tali eum potentem faciat, cum vendicio nulla fuerit, compellere poterit via iuris.

[277] De empcione equorum dictorum herczslechtig und tutczig

Antiquum et commune ius habet, quod racione duorum defectuum, quorum unus dicitur vulgariter herczslechtig et alter tutczig, venditor infra triduum ab emptore equum sibi reassignatum sine contradiccione debet recipere et precium vendicionis eidem restituere vice versa.

[278] De vendicionibus et empcionibus agrorum

Petrus vendidit agrum Paulo et interim ager seminatus fuit cum tritico, quod triticum Petrus non excepit nec Paulus ipsum triticum empcioni inclusit. Modo queritur, cuius sit triticum, cum neuter eorum vendicionis tempore de ipso fecerit mencionem.

Super quo diffinitum est, quod triticum est venditoris, qui ipsum seminavit.

Secus[a] autem esset, si venderetur cabella impregnata. Talem enim vendicionem poledrus in utero cabelle existens, quia sine labore venditoris ibidem conceptus esset, merito sequeretur; oculis eciam talis poledrus videri non potuit, quando cabella vendebatur.

[279] De empcionibus et vendicionibus domorum

Postquam Haindlinus Leonis, civis huius civitatis, Alberto Cum ruffis finibus, eciam civi Brunnensi, domum suam pro octuaginta marcis vendidisset et denarium, qui vulgariter goczpfennigc dicitur, qui omnem fori contractum ratificat, in vendicionis testimonium ab eo recepisset[a] et Albertus stabula et alia plura edificia voluntati sue displicencia de curia domus eiusdem rumpens eduxisset, Haindlinus ductus penitencia in consilio coram iuratis denarium predictum vulgariter urchund dictum, qui forum stabiliverat, ipsi Alberto restituens vendicionem, quam ratam et gratam se nolle habere dicebat, publice revocavit, petens sibi sentencialiter inveniri, utrum Albertus edificia rupta reformare vel eorum valorem in prompta pecunia sibi refundere non deberet. Ad quod Albertus prescripto recepto denario respondit, quod empta racionabiliter dicta domo edificia in ea sibi non competencia tamquam sua propria et non tamquam edificia Haindlini fregerit et si illa reedificare vel Haindlino cum denariis solvere deberet vice versa, secundum iustiaciam promptus esset.

Super quo diffinitum fuit: Cum retracccio fori per Haindlinum et non per Albertum facta fuerit et cum Albertus edificia eo tempore, quo domus sua fuit et in eius potestate stetit, ruperit, nec ea tenetur reconstruere nec Haindlino aliqualiter cum pecunia resarcire.

[280] Quod non licet subsidi partem hereditatis vendere

Licet subses et enphiteota totam hereditatem, quam habet sub domino, simul vendere possit, tamen hereditatem dividere et partem eius, sicut exempli gracia unum agrum de pluribus agris ad laneum spectantibus, sibi vendere non licet, nisi de licencia domini speciali.

[281] De empcionibus et vendicionibus sentencie plures

Diversorum locorum iuratis sentenciata sunt subscripta:

[a] Primo, quod empcio sine precio esse non potest et quod certum debet esse precium.

[b] Item, quod in empcionibus et in vendicionibus taciturnitas obest, sicut dicitur de coheredibus, qui presentes passi sunt unum coheredem totam hereditatem vendere et precium accipere, nam et ipsi videntur suas partes vendidisse. Unde[a] paciencia sine contradiccione sive sciencia pro consensu accipitur.

[c] Item, aliud est vendere, aliud vendenti consentire, sicut si vendam tibi rem aliquam et evincatur, teneor de evictis, eciam si non promisi; si autem vendenti consenciam, non teneor de evictis, nisi precium accipiam.

[d] Item, si post empcionem fundo aliquid per alluvionem accessit, ad emptoris commodum pertinet, nam et commodum eius esse debet, cuius est et periculum.

[282] De iure vendicionis, que vulgariter dicitur purchreecht

[a] Enphiteosis propriam habet naturam contractus, neque ad locacionem neque ad vendicionem inclinantem, sed suis paccionibus fulciendam.

[b] Item, in emphiteosi si aliquid pactum fuerit, hoc ita valet, ac si naturalis esset contractus.

[c] Item, in emphiteosi si nichil de periculo rei fuerit pactum, tunc si tocius rei interitus acceserit, ad dominum redundabit periculum; sed si particularis, scilicet medietatis vel minus, ad emphiteotam huiusmodi dampnum pertinebit.

[d] Emphiteosis grece, latine dicitur melioracio, quia olim tantum vilia dabantur in emphiteosim, ut meliorarentur.

[e] Duo non naturalia sive tacita pacta sunt in hoc contractu, scilicet in deiciendo emphiteotam: si non solverit per triennium pensionem et secundum, si velit emphiteota vendere, quod primo denunciare debet domino.

[f] Emphiteota utile dominium, quod solum habet, transferre potest in alium, quia rei vendite utilis accio sibi datur.

[283] Differencia inter emphiteosim, locacionem et conduccionem

[a] Emphiteosis differt a locacione primo[a], quia hic et in pecunia et eciam in specie prestatur pensio, sed in locacione tantum in pecunia; secundo, quia iste possidet naturaliter sicut fructuarius, sed conductor non; tercio, quia emphiteota habet dominium utile, sed conductor non; quarto, quia contractus emphiteoticus fit in inmobilibus tantum, sed ille eciam in mobilibus; quinto, quia conduccio est contractus iuris civilis, sed emphiteosis iuris naturalis, id est iuris gencium, quod naturali racione est inductum; sexto, quia conduccio fit in scriptura, sed alter contractus non.

[b] Emphiteosis differt a vendicione, quia hic prestatur pensio, sed in vendicione res libere transit; item, ab hac receditur, sed ab empto non; item, hic utile transit dominium, ibi directum per tradicionem.

[c] Emphiteosis fit, quando predia perpetuo quibusdam fruenda traduntur; quamdiu pensio sive reditus pro hiis domino prestetur, neque ipsi conductori neque heredi eius cuive conductor vel heres eius ea predia vendiderit aut donaverit aut dotis nomine dederit vel alio modo alienaverit auferre liceat.

[284] De hiis, que secuntur vendicionem

[a] Sepius diffinitum est, quod vendita domo quitquid clavis affixum est, pertinet ad emptorem. Ligna[a] vero celariorum vulgariter dicta chantner, forme,

quibus panes vel casei superponuntur, mense coquinarum, in quibus olera secantur, membrane, que fenestris quandoque propter aeris intemperiem ad tempus apponuntur et iterum deponuntur, picture cortinarum vel tabularum in parietibus suspense vel supra lectos dormiencium affixe et hiis similia, nisi nominatim emantur, remanent venditori.

[b] Item, si servus domini iussu in demonstrandis finibus agri venditi vel errore vel dolo plus demonstraverit, id tantum oportet accipi demonstratum, quod dominus senserit.

[c] Qui fundum vendit, cui aquam accessuram dicit, debet eciam iter ad aquam hauriendam emptori tradere.

[d] Cum servo dominus rem vendere certe persone iusserit, si alii vendiderit, quam cui iussus erat, vendicio non valet, cum perfici vendicio non potuerit in eius persona, cui dominus rem vendi noluit.

[e] Si pignora vendantur per creditores auctoritate iudicis, cessat accio re evicta; sed etsi dolo rem viliori precio proiecerint, tunc de dolo accio datur adversus eos domino rei.

[f] Si per inprudenciam iudicis aut errorem emptor rei victus est, negamus venditoris dampnum esse debere; iniuria enim, que fit emptori, venditorem non debet contingere, nisi ipsemet venditor evinceret. Et similiter, si ab alio quam a iudice emptori fiat iniuria, ut si vi expellitur a possessione, hoc venditorem non respicit.

[g] Si quod a te emi et alteri vendidi, voluntate mea eidem tradideris, de eviccione te michi teneri, sicut si acceptam rem tradissem ei, iustum est.

[h] Si rem meam, que aput te est, tibi vendidero, quia pro tradita habetur, eviccionis nomine obligabor.

[285] De emptoris et venditoris periculo et commodo

Cum Ulricus de Wyschaw cuidam homini de episcopatu Olomocensi vina vendidisset et ille vina in celario Ulrici tam diu iacere permisisset, quod plus saporem aceti quam vini concepissent, sentenciatum fuit in consilio civitatis:

[a] Si vinum venditum acuerit vel quid aliud vicii sustinuerit, emptoris erit dampnum, sicut si vinum esset effusum vel vasis perforatis vel ligaturis ruptis vel ex quavis alia causa. Sed si venditor periculo se subiecit, usque in illud tempus periculum sustinebit, quamdiu se subiecit; sed si non designavit tempus, tunc periculum sustinere debet, quousque degustetur vinum, quasi tunc plenissimum venditum sit, quando fuerit degustatum[a]; et similiter est in ceteris rebus, que degustacionem exigunt. Sed si vina nondum sunt gustata, sed tantum vasa ab emptore sunt signata vel sigillata ob hoc precipue, ne liquor alius infundatur, adhuc periculum est venditoris, nisi aliud inter ipsum et emptorem convenerit; vasis enim signatis dicta de causa, ne vinum vicietur per infusionem, non propter hoc tradita sunt vina.

[b] Item, res mensurabiles vendite iustum est venditorem custodiam prestare usque ad diem mensure, quia post mensuram venditoris cessat esse periculum; et eciam ante mensuram liberatur a periculo, si non vendidit ad mensuram, sed forte anphoras vel singula dolea.

[c] Item, qui vinum tantum emit in vasis, ante futuram vindemiam evacuare debet vasa, si dominus vinorum est necessarius de eisdem.

[d] Si domus vendita combusta fuerit sine culpa venditoris, ita quod diligentem custodiam igni adhibuit, quantam decet circumspectum patrem familias domui sue prestare, dampnum erit emptoris.

[e] Perfecta empcione periculum pertinet ad emptorem. Sed si sub condicione res venditur, tunc si defecerit condicio, nulla est empcio.

+ **[286] Quod in empcionibus et vendicionibus excepcio pocius respicit ementem quam vendentem**

Sentenciatum est in consilio civitatis, quod emens domum vel molendinum vel aliam hereditatem solum emit illa, que affixa sunt et immobiliter adherent hereditati. Mobilia vero et se movencia existencia in hereditate non transeunt cum hereditatis vendicione, quamvis nec emptor nec venditor expressam de talibus faciant mencionem. Nam emptorum et venditorum specificacio et excepcio pocius sunt per emptorem quam per venditorem facienda.

[F]

[DE FERIIS]

[287] De feriis et diebus feriatis

F-eriati dies in locis et in iudiciis diversis observari diversimode consueverunt. Semper tamen, quocumque anni tempore occurrerint, iuramenta, exceptis illis, que pro servanda pace fiunt vel que pro supportacione carceris homo iurat, non sunt in eis facienda. Unde iuramenta in ipsis induciata ipsis finitis sunt prestanda.

Malefici tamen in actu maleficii rapti per dies huiusmodi non salvantur, sed sunt statim pena debita puniendi. Sic instructi sunt iurati de Pysentz.

[DE FIDEIUSSIONIBUS]

[288] De fideiussionibus in genere, tam in causis criminalibus quam civilibus

De Chremsir iurati proposuerunt hunc casum: Quidam noster concivis pro quodam, cui homicidium imponebatur, fideiussit isto modo, quod ad iudicium actoribus et iudici ipsum vellet statuere, quod et fecit. Nam cum iudex et iurati die prefixo tribunali presiderent, recepit ipsum per manum et intra quatuor sedilia ante faciem actorum, iudicis et iuratorum eum statuit, sed nichil dixit. Ille igitur homicida recepto prolocutore in cruce iurare debens in iuramento cecidit. Et cum iurati pro invenienda sentencia contra eum ad partem declinassent, ipse in pressura hominum evasit et a iudicio recessit. Modo actores et iudex querunt, utrum fideiussor ex eo, quod a fideiussione se non exemit nec protestacionem, quod ipsum statuerit, fecit, non debeat eis satisfacere pro eodem. Fideiussor vero econtra querit, cum homicidam statuerit, quod per hoc probat, quia iudex, iurati et actores ipsum et viderunt et iurare audiverunt, et cum nichil plus facere promiserit, utrum non sit a fideiussione totaliter absolutus.

Super quo fuit sentenciatum, quod fideiussor, quia totum fecit, quod promisit, est iudicialiter absolutus. Exempcio enim et protestacio, que sibi obiciuntur, sunt quedam consuetudinaria et non de rigore iuris. Unde licet ad cautelam frequenter talia fiant, tamen si obmittantur, propter hoc non tollitur virtus iuris.

In causis[a] ergo tam criminalibus quam civilibus tenendum est pro iure: Si fideiussor loquendo vel tacendo illum statuat, quem statuere promisit, vel idem absente fideiussore cum effectu se ipsum statuat vel debita[b], pro quibus fideiussorem posuit, expediat, statim fideiussor, nisi aliquid ulterius facere promiserit, est secundum iusticiam absolutus.

[289] De fideiussionibus in homicidiis et causis criminalibus

Sentenciatum est in iudicio civitatis, quod licet habens ad quinquaginta talenta possit fideiubere pro homicidio vel in alio casu consimili, tamen si actor habet causas racionabiles, per quas potest reum vincere, iurati non debent eum cogere, quod in fideiussore predicto contentetur; immo si petit, reus debet in compedibus et manicis ferreis detineri vel talis caucio ab eo recipi, in qua actor sufficere sibi dicat.

[290] De fideiussionibus, quod reo mortuo exspirat fideiussio

In Geyaw sentenciatum est: Si reus statuendus pro homicidio actoribus et iudici die prefixo moriatur infra terminum, fideiussor statuens eum mortuum coram iudicio absolvetur. Pro debitis autem si fideiussor mortem illius, quem tantum statuere debuit, probaverit mettercius credibilium virorum, liber erit.

[291] De fideiussionibus, quod fideiussores absolvuntur debitore principali absoluto

De Chnechnicz iurati scripserunt sic: Significamus vobis, quod quidam homo de Geebitzka in causa homicidii posuerat caucionem fideiussoriam domino nostro preposito de parendo iuri coram eo et de observandis treugis cum hominibus ipsius domini prepositi usque ad ipsius cause plenam decisionem sub pena viginti marcarum solvendarum ipsi domino preposito per non observantem supradicta et infra. Ponente tandem predicto domino preposito quodam milite in iudicio loco sui predictam causam homicidii per eum iusticialiter decidendam, idem miles instantibus partibus consensit ad concordiam, excipiente hoc predicto homine de Gebitscka, quod ab emendis domino preposito debitis vellet esse liber, et hoc nullo reclamante. Tamen eo expresse non dicente coram ipso milite vel iudicio, quod fideiussores suos predicto domino preposito positos vellet esse liberos, nec petivit, tunc eos debere liberos dimitti. Dominus tandem prepositus ex quo ipsos fideiussores liberos ipse vel predictus miles non dimiserat nec mencio de ipsis habita fuerit in iudicio, penam, ad quam se obligaverant, ab eis repetivit et infra.

Super quo sentenciatum fuit: Ex quo miles vices agens iudicis ad concordiam consensit nec excepcionem hominis de Geebitzka, qua ab emendis domino preposito debitis se exemit, reclamavit, immo tacendo admisit, idem homo se principaliter et suos fideiussores ex consequenti liberos reddidit et solutos. Accessorium[a] enim principale sequitur ipso iure.

[292] De fideiussionibus pro minis faciendis, quod carens fideiussoribus non est incippandus

Postquam Bernuschus de Monte, de quo Cristanus Milher pro minis occisionis conquestus fuerat, in turri aliquot diebus detentus fuisset nec qui pro eo, quod cum Cristano pacifice viveret, fideiuberent habere posset, fuit dimissus et per iuratos sentencialiter adinventum, quod homo exul fideiussoribus carens

pro minis occisionis vel alio reatu consimili non debet in carcere usque ad exterminium puniri, sed pace sibi per iudicem indicta liber debet dimitti, in quo tenetur ille, qui eum impetit, contentari.

[293] De fideiussionibus homicidiorum et testibus casus plures

Iurati de Broda Hungaricali scripserunt et verbotenus proposuerunt sic: Postquam Adam cliens et Thomas civis aliquamdiu inimici ad invicem fuissent, ad servandum pacem eis per iudicem more solito indictam sub pena triginta marcarum, sicut ius civitatis exigit, caucione fideiussoria sunt astricti. Dominus vero Albertus de Sternberc dictas inimicicias percipiens mandavit, quod prima fideiussione non obstante melior caucio de pacis observacione ab eis reciperetur. Quo facto Adam in nocte Thomam interficiens evasit. Actores vero Thome occisi fideiussores Ade iudicio convenerunt, qui postquam duobus iudiciis, in quibus Adam absens citatus et proclamatus fuit, de fideiussione negassent. Tercio instante iudicio per unum de iuratis tribunali presidentibus, super ferendo testimonio non interrogatum, surgentem de fideiussione, quod Adam statuere promiserint, sunt convicti. Dicti igitur fideiussores Adam in domo sua querentes et ipsum mortuum invenientes, corpus eius coram iudicio statuerunt, volentes per hoc a fideiussionis promisso liberari. Queritur ergo primo, utrum testimonium iurati non interrogati valeat; et secundo, utrum fideiussores statuendo corpus Ade mortuum a fideiussione absolvantur; et tercio, utrum primi fideiussores per secundum fideiussionem, quam dominus Albertus fieri precepit, ab eorum promisso liberi sint dicendi; et quarto, utrum secunda fideiussio ex eo, quod nomine domini Alberti est facta, maior sit quam prima iure civitatis facta; et specialiter, utrum de ipsa iudicari debeat secundum consuetudinem iudicii provincialis, cum ipse dominus Albertus non iudcicio civitatis, sed iudicio provincie sit subiectus. Ultimo eciam queritur, ad quam emendam fideiussores teneantur ex violacione pacis per Adam non servate.

Super quorum primo[a] diffinitum fuit, quod testis non interrogatus non iudicatur testis. Unde testes debent rogari et per iudicem super dicenda veritate interrogari, alias eorum testimonium non iudicatur vigorosum. Ad secundum[b] vero dictum fuit, quod fideiussores, si absolute nulla addita condicione promiserunt Adam se velle statuere, tunc sive vivum sive mortuum statuant, absolvuntur. Videndum est tamen circa hunc casum, qualiter ille, pro quo fideiussum est, mortuus fuerit. Si enim morte naturali, pro cuius evasione nullus fideiubere potest, moritur, tunc sentencia procedit. Si autem in spolio vel alio modo illicite rei dans operam vitam finivit, tunc super ferenda sentencia diffinitiva iurati bene deliberabunt. Ad tercium[c] autem dictum fuit, quod bene est racionabile, si secundi fideiussores sunt alii quam primi, quod primi sint absoluti. Ex hoc enim, quod secundo fuit melior caucio recepta quam primo, prima videtur merito refutata, quamvis primi fideiussores secundam fortassis ignorantes fideiussionem se absolutos esse non fuerint protestati. Sed ad quartum dictum fuit, quod secunda fideiussio auctoritate domini Alberti facta non est maior quam prima per iudicem civitatis facta. In iure enim civili quitquid iudex facit, vice et nomine domini sui, cuius officio fungitur, facit. Quod autem aliquis per alium facit, per se fecisse videtur. Ergo secunda fideiussio iuri civitatis subiacet, sicut prima. Quamvis eciam ipse dominus Albertus sit de foro iudicii provincialis, tamen, cum exercet actum iudiciarium iuris civitatis, ille secundum emendas, secundum

fideiussionem et secundum alia facta quecumque dirigitur iusticia civitatis. Ad ultimum vero dictum est, quod cum secunda fideiussio non habeat nominatam summam pecunie expressam, ad cuius solucionem fideiussores voluntarie se obligaverint, si Adam pacem violaret, sufficit, quod triginta marcas, sicut iura civitatis dicunt, solvant pro emenda.

[294] De fideiussionibus in causis civilibus, quod transeunt ad heredes

Illo tempore, cum Iacobum Smelczlini, civem Brunnensem, creditores sui, cives Pragenses, iudicio pro debitis convenissent, sentenciatum fuit per iuratos in consilio, quod heredes bona parentum possidentes non solum illa debita, que parentes, dum viverent, pro se ipsis solvere tenebantur, sed eciam illa, que pro aliis fideiussorie solvere promiserunt, expedire debent. In talibus enim fideiussio per antecessores facta ad posteros devolvitur ipso iure.

[295] De fideiussionibus, quantum ad solucionem census

Emphiteota censum de hereditate solvens de iure cogi non debet, quod ultra valorem hereditatis censum certificet fideiussoria caucione.

[296] De fideiussionibus casus diversi

Ad loca plura hinc inde sentenciata sunt subscripta:

[a] Primo, si fideiussor assit, principalis vero reus absit, grave est creditorem absentem querere, cum possit mox fideiussorem exigere; unde statim aget in eum.

[b] Item inpersonaliter loquendo „solvetur tibi“ vel „certus est“ vel „michi certus esset“ vel „ego non peterem ab eo fideiussorem“ vel aliquid istis simile dicendo non[a] contrahitur obligacio nec fideiussio, quia certa et specificata valent, que alias non valent.

[c] Item nullus potest constituere pro se alium soluturum vel fideiussorem, nisi consenciat.

[d] Item, quitquid fideiussor pro reo solverit, eius recuperandi causa in ipsum agere potest.

[e] Fideiussor quandoque antequam solvat pro reo, in ipsum agere potest. Primo, si hoc dictum est, ut ad tempus teneatur, vel si reus fuerit condempnatus vel si ceperit bona sua dissipare reus vel si diu stetit fideiussor in obligacione.

[f] Item fideiussor quandoque nullo modo agere potest, ut si pro invito aut donandi animo aut in rem suam fideiussit.

[g] Item, si fideiussor pecierit, exequatur litem et debitum exigat contra eum, pro quo fideiussit, accionibus a creditore sibi cessis.

+++ *[h]* Item, si creditor ignorante vel expresse non consenciente fideiussore terminum debitori ad faciendam solucionem statutum prorogaverit et fideiussor per iuratum seu scabinum creditorem de hoc convicerit, liberabitur ab eodem. Et debet hoc testimonium ergo per scabinum fieri, quia fraus et dolus consueverunt in talibus interponi.

+++ *[i]* Item creditore terminum debitori se prolongasse negante et fideiussore de promisso confitente creditoremque de termino dato per testes communes homines vincere non potente pecuniam fideiussionis sibi solvet; qua soluta si postea de aliquo habet eum impetere, hoc faciet via iuris.

[DE FUGA]

[297] De fuga seu fugitivo, qui vulgariter dicitur auf vluchtigem vůez

Sentenciatum est in consilio civitatis: Qui iuratis et fidedignis viris videntibus iudicium insequens fugit, fugitivus dicitur. Qui autem per iudicium quesitus non est inventus vel coram iudicio citatus et proclamatus non statim comparet, non est propter hoc iudicandus fugitivus. Potest enim ultima citacione comparere et illum actum facere, qui sibi competit via iuris.

[298] De fuga seu fugitivo, ad idem

Si homicidio vel reatu consimili perpetrato cum iudicio amici occisi reum armata manu fuerint insecuti, qui pro tunc evadens et effugiens postea per se vel per nuncium suum allegaverit, quod non iudicium, sed impetum et insultum illorum, qui cum iudicio hostiliter veniebant, timens per eos vita se privari, effugerit, super eo iurati verbis et factis dictorum insequencium iuxta eorum conscienciam diligenter pensatis mature deliberabunt[a], utrum taliter evadens fugitivus merito sit censendus.

[DE FURTIS]

[299] De furtis et rapinis et spoliis in genere, utrum ad iudicem pertineant

Iurati de Hulein proposuerunt sic: Iudex noster frequenter equos, pannos et res alias hominibus per furtum seu spolium receptas in silvis vel apud aliquos in nostro iudicio residentes inveniens statim vendit et in denarios convertit. Postea vero illi, quorum res fuerunt, venientes pro huiusmodi restitucione rerum nos infestant. Petimus ergo informari, quid sit iuris in hoc casu.

Qui instructi fuerunt, quod res predicte non statim, ut inveniuntur, ad iudicem pertinent; immo proclamacio de ipsis fieri debet et insuper postquam anno et die servate fuerint, distribuantur per tres partes, sicut in iuribus originalibus scribitur in rubrica De testamento hospitum.

[300] De duplici furto

Cives de Broda Hungaricali informati sunt, quod duplex est furtum: quoddam manifestum, sicut cum circa furem res subtracte inveniuntur vel cum fur capitur in actu furti vel cum homo res subtractas scienter furi conservat; aliud autem furtum est occultum, sicut cum fur in actu non rapitur, sed tantum de furto inculpatur. Pro primo furto aliquis per actum seu per rei subtracte presenciam condempnatur. Pro secundo vero, si prius infamis non fuit et expurgare se non poterit, oportet, quod metseptimus convincatur; si autem prius de furto vel alio maleficio notorie accusatus fuit, ita quod malum nomen habuit, nisi fidedigno testimonio innocenciam suam ostendat, mettercius convincetur.

[301] De celatoribus et coadiutoribus furum

Predicti cives informati sunt: Quicumque res furtive sublatas scienter furibus conservat seu fures scienter in domo sua colligit et hospitat, furtum celare dicitur. Item, quicumque furi scienter scalam concesserit, quod per murum vel fenestram ad furandum in domum alicuius scandat vel hostium vel fenestram sibi apperiat vel qui in platea custodit, ne iudex et boni homines furem in actu rapiant, vel faber, qui scienter furi claves, pedes caprinos vel alia instrumenta, quibus fures utuntur, facit, omnes tales et alia hiis similia facientes cooperatores furum dicuntur. Et tam isti quam celatores furti digni sunt patibulo sicut fures.

[302] De furto rerum venditarum

Sentenciatum est ad loca diversa: Si Petrus Paulo equum vendat et Paulus pecuniam empcionis Petro solvens equum postea absolute nulla interposita condicione in stabulo Petri per noctem stare mittat et equus idem eadem nocte furatus fuerit, queritur, cui sit perditus. Et respondetur, quod Paulo; ex quo enim Pauli fuit, cum eum emerit et exsolverit, sibi perditus iudicatur, si tamen Petrus stabulum suum ita firmavit, sicut aliis temporibus facere consuevit.

Et de aliis rebus venditis et per furtum perditis simile iudicium est habendum.

[303] De furtis, spoliis et excessibus capitalibus, quantum ad accionem et numerum querimoniarum

Si reus petit, actor furti, spolii seu criminis consimilis sub una querimonia debet comprehendere totum dampnum; esset enim inconveniens et in magnum gravamen rei vergeret, si de pluribus querimoniis, quarum quelibet penam capitis exigeret, adversus unum dumtaxat actorem in eodem iudicio expurgare per testes se deberet.

[304] Pro furti et spolii suspicione captus ad minus est ad triduum detinendus

Si iudex quempiam pro furti, spolii vel consimilis vicii suspicione captiverit, ipsum ad minus per tres dies in cippo forensi, ubi a populo videatur, detinebit vel saltem ipsum in foro proclamabit, antequam de carcere clauso, si in eo positus fuerit, dimittatur.

[305] Qualiter fur sit ad iudicium ducendus

Cum in Gosteel civi cuidam de nocte res essent subtracte, de mane post ortum solis in platea Iudeum res predictas in sacco publice in dorso portantem invenit. Iurati vero cum Iudeum sacco super eum ligato tribunali presentari mandassent, iudex Iudeorum allegans, quia Iudeus manifeste saccum portans et non in actu furti deprehensus fuisset, hoc fieri non permisit. Quesitum est ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo responsum fuit: Quamvis de consuetudine fur statuatur iudicio furto super collum eius ligato, tamen multum differt furtum aput aliquem invenire et ipsum in actu furti rapere, sicut eciam distat furtum aperte vel occulte et de die vel de nocte portare. Unde in casu prescripto, si actor racionabiles proponens allegaciones petit, quod reus ducatur ad iudicium sacco sibi ad collum ligato, talis peticio est reo in cippum intimanda; et si nichil habito consilio suorum in contrarium allegat per advocatum suum, qui ad talem dumtaxat allegacionem faciendam dari sibi potest, actoris peticio fiat; si autem pro parte sua petitum et allegatum aliquid[a] fuerit, tunc iurati secundum hoc utrique parti de iusticia debita providebunt.

[306] De furtis, quantum ad inquisicionem faciendam

Iurati de Chrumnaw proposuerunt talem casum: Postquam unus de concivibus nostris septem pullos de curia sua perdidisset, vocavit eum purchravius, querens, si posset scire, per quem sibi essent pulli recepti. Qui respondens: „De veritate nescio, quis eos receperit, tamen si testimonium mulierum esset autenti-

cum, crederem, quo pulli devenerint, me probare posse". De qua responsione purchravius protestacione in iuratos facta petivit sibi sentenciari, utrum dictus civis de illo, de quo habet suspicionem, non debeat publice coram iudicio querulari et infra.

Super quo sentenciatum fuit: Cum mulieres in causa huiusmodi testari non possint, dictus civis, nisi velit, cogi non potest, quod conqueratur manifeste. Quia tamen dictum testimonium potissime in furtis suspicionem generat, iurati debent tam ipsum quam illum, qui pullos perdidit, secrete peraudire et personam, que accusata fuerit, notare[a], si fortassis infamis prius exstitit vel si in posterum de ipsa casus similis eveniret.

Debent enim iurati tamquam sagaces et circumspecti non solum ex facti, quod sepissime longo tempore celatur evidencia, sed eciam ex crebris presumpcionibus coniecturisque verisimilibus, quas et ipsis percipiumt et alii ad eos deducunt, maleficos investigare investigatosque sine mora de consorcio fidelium exstirpare.

[307] Qualiter furta sint querenda in domibus alienis

Cum unus de civibus in Chrumnaw septem pullos, quos perdiderat, in domo vicini sui quesivisset, vicinus ille ad presenciam magistri civium dictum querentem convicinum suum vocans, verbis indecentibus ipsum pro facto huiusmodi arguit vehementer. Quesiverunt ergo, qualiter talia verba inhonesta debeant emendari.

Quibus sentenciatum fuit: Ex quo coram magistro civium, qui ad minus racione officii magistratus pro illo tempore vim et locum duorum gessit iuratorum, verba indecencia sunt prolata, is, qui ea protulit, solvet pro emenda decem talenta, de quibus iudici cedunt due partes et tercia civitati; arguto autem non pecunia solvatur, sed tantum per probos viros ei reverencie exhibicio ostendatur.

Et est notandum[a] circa istum casum, quod pro pecorum et volatilium perdicione, que racione carencia, cum non custodiuntur, de loco ad locum currunt et volant, homini domum vicini sui querendo, quod tamen aliis rebus perditis sine licencia et scitu iudicis facere non debet, licitum est intrare.

[308] Quod furta et spolia sunt veris dominis restituenda

Sentenciatum est iudici civitatis, quod furibus et spoliatoribus morte iusticialiter dampnatis furta et spolia non cedunt iudici, sed sunt vero domino restituenda. Sicut enim ad iudicem pertinet maleficos interficere, sic eciam iustis tenetur bona ipsorum restituere pleno iure.

[309] De furtis, quantum ad expurgacionem

Commune ius habet, quod accusatus boni nominis et honeste fame, aput quem nec spolium nec furtum inventum fuerit, melius potest ostendere se innocentem, quam vinci possit per accusantem.

[310] De furtis et furibus, quantum ad expurgacionem et alia diversa

In Letabicz cum famulus cuiusdam ab eo recessisset et ibidem in opido ultra spacium anni continuasset, procuravit eum per iudicem capi, questionem sibi movens de septuaginta grossis Pragensibus, quos ei furtive deportasset; et cum expurgacionem in iudicio obtinuisset, quesitum est, utrum per tres vel per septem testes suam debeat inocenciam demonstrare. Et respondetur, quod solo

iuramento expurgare se potest, quia si advocatum habuisset expeditum, forte sine iuramento actoris querimoniam declinasset.

Et quia[a] nonnumquam innocentes calumpniose de furtis et criminibus inculpantur, considerandum est, utrum actor furti vel criminis maleficio facto debito tempore publicacionem et protestacionem interposuerit vel tacuerit et utrum ille, quem accusat ut reum, secum in eodem loco vel in tam propinqua, ubi sine difficultate copiam eius habere potuit, distancia resedit et mansit, et qualis fame sit accusatus; et utrum furtum aput eum sit inventum vel non; et utrum actor tempore, quo tacuit, competentem iudicem accedere potuit vel non. Et si qua in presenti materia consideracione sunt digna, talia bene per iudicem et iuratos sunt pensanda. Ex hiis enim aliter et aliter est in iudicio contendendum et ad diffinitivam sentenciam procedendum. Nam in casu proposito, si reus pro se allegasset, cum[b] anno habitaverit in Letabicz cum actore et interim eum de furto non accusaverit ipseque vitam suam laudabiliter et honeste duxerit nichilque furti aput eum inventum sit, utrum sine iuramento fuerit absolvendus, fortassis pro eo sentenciatum fuisset. Debet eciam res furtiva pensari. Multum enim differt, vestes, equos vel alias res tales vel promptos denarios furari. Nam denarii[c] ab aliis denariis eadem forma signatis, dummodo ex eodem ere sint fabricati, distingui non consueverunt, quod in aliis rebus non accidit, ubi potest haberi discrecio manifesta.

Bene eciam deliberandum est, utrum dictus famulus post annum de furto expurgare se debens in iurando holung habere possit.

[311] De furibus signatis et non signatis, quantum ad expurgacionem et convicionem et alia diversa

[a] Si accusatus de furto nec in actu furti nec cum furto nec in fuga deprehensus auribus privatus, ignito ferro signatus vel alias mutilatus inventus fuerit, tunc ante omnia causa signacionis debet inquiri. Et si probaverit per morsum equi vel in bello vel aliquo casu honesto se aures amisisse vel aliter detruncatum esse, cum duobus se digitis expurgabit. Si autem probacionem talem accusatus non fecerit, tunc signacio ostendit eum furtum in preterito commisisse et tunc actor ipsum mettercius testium credibilium convincet; quod si non fecerit actor, iterum accusatus expurgabit se sola manu. Quamvis enim pro antiquo furto notatus fuerit, tamen adhuc in presenti de sibi obiectis innocens potest. Furem autem prius signatum sequens actus furti vel furtum, quamvis eciam modicum, vel fuga actui continuata convincit et actor, qui agit in furem prius membro mutilatum vel signatum, quamvis ab agendo deficiat, tamen propter hoc emendam non solvet.

[b] Item[a], fur in actu vel cum furto raptus, sicut est raptus, sic ad iudicium est ducendus. Et licet iudici post raptum presentetur vel incippetur sine furto, tamen hoc non obstante, si rapitur cum furto, ad iudicium ducetur cum furto super se ligato.

[c] Item, si prima vice accusatus de furto et non raptus in actu nec signatus, cum iuramento expurgare se debuerit, deviaverit et furtum tam exiguum fuerit secundum taxam, quod non respiciat penam crucis, tunc taxa soluta pro emenda iudicis et reatu cum virgis ad statuam ligatus modicum verberetur. Est[b] enim plus venia dignus taliter accusatus, cum in iuramento cespitat, quam si furtum quantumcumque modicum aput eum fuerit deprehensum.

[d] Item, quando communiter dicitur, quod fur vel alter maleficus privatus est iure suo, hoc[c] non est sic intelligendum, quod numquam concedatur sibi purgacio, quia tantum sic est iure suo privatus, quia testimonium pro iure alterius, cum sit infamis, ferre non potest.

[312] De furtis et pignoribus per Iudeos vel Cristianos perditis

Sentenciatum est in Naussedlitz, quod si cum rebus alienis alicui res proprie subtracte fuerint et ille de hoc tacuerit nec coram vicinis vel officialibus iudicii debito tempore furtum publicaverit, res alienas solvet.

Item[a], Iudeus in Naussedlitz iudicem et iuratos ad domum suam ducens ostendit eis foramen tecti, per quod dixit sibi Christianorum pignora esse subtracta. Christiani ergo, cum quererent a Iudeo, quot pignora perdidisset, et ille respondisset undecim, protestacionem de huiusmodi fecerunt confessione, petentes pro eis sentenciam, cum Iudeus cum pignoribus eorum res proprias non amisisset, utrum ipsis ad solucionem pignorum non obligaretur. Quo audito Iudeus replicavit, cum pecuniam suam in pignoribus perditis habuisset, utrum pignoribus ablatis res sue non similiter subtracte sint; et postea per bonam moram addidit, quia cum pignoribus Christianorum de rebus propriis sibi peplum et palium sint recepta. Quesitum est ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Et respondetur diffinitive, quod Iudeus ad solucionem pignorum obligatur. Allegacio enim perdicionis pecunie, quam Iudeus pretendit, in hoc casu pro eo non facit, quia res proprie sunt hic recipiende, que separate sunt a pignoribus et dictancte. Debuit eciam Iudeus statim ad interrogacionem Christianorum, quod res proprias perdiderit, respondere. Unde[b] tarda confessio, quam post moram de rebus propriis amissis Iudeus fecit, sibi non proficit, quia perpenditur, quod capciose ex Christianorum protestacione, non ex veritatis sciencia ad ipsam est motus. Prodesset tamen morosa confessio, si homo induciari se peteret, donec perspiceret res proprias, si ex eis aliquas perdidisset.

[313] De furtis emptis, racione quorum emenda quandoque non solvitur

Homo bone fame in Broda Hungaricali die forensi in domo quadam rotas currus non plene perfectas emit, quas die tercia rusticus quidam superveniens arrestavit, dicens eas de sua curia sibi subtractas. Queritur ergo et cetera.

Super quo sentenciatum est: Ex quo probus et fidelis est homo, qui rotas emit, illi rutico, qui rotas impetit, si iuramento confirmaverit, eas restituet et nullam emendam iudici solvet.

[314] Quod accio furti transit ad heredes

Rusticis de Hulein sentenciatum est: Si servus vel filius familias furtum commiserit, accio erit in dominum vel in patrem pro eo, quod ad ipsos de furto pervenit. Et similiter accio furti, quia rei habet persecucionem, heredem furis obligat et idem erit in ceteris successoribus post mortem furis observandum.

Item, si ex lana furtiva vestimentum feceris, vestis erit furtiva et dominus lane vestem repetere potest.

[315] De furtis, rapinis et spoliis, quantum ad excusacionem frivolam

In Tuschnabitz cum nequam homini pro maleficiis esset opidum interdictum, associati sunt sibi tres alii. Qui quatuor mulierem, que feria secunda de Brunna causa fori veniebat in Tuschnabitz, vestibus et rebus suis aliis spoliarunt. Quo facto intraverunt villam Strassau. Mulier autem per aliam viam in Strassau

veniens, ipsos ibidem per iudicem et iuratos pro spolio rerum suarum capi procuravit. Quorum unus, non ille, qui a Tuschnabitz exclusus fuit, excusare se volens talia protulit verba: „Bene verum est, quod fui cum istis tribus, qui mulieri res suas per spolium abstulerunt, sed per me ipsum nichil mali feci, sed volui sociis meis spolium defendere et non potui". Queritur ergo, utrum talia verba sufficiant ad eius excusacionem.

Et respondetur, quod huiusmodi excusacio frivola est. Immo ex ore proprio, quia dixit se spolio interfuisse, et eciam, quia illum, cui Thuschnabicz inhibitum est, socium suum nominavit, contra se sentenciam ferri meruit capitalem.

Et[a] hic collige, quod mala societas obest.

[316] De furto iuvenis, qui est minor annis, et de etate discrecionis

Rustici de Hostraditz talem proposuerunt casum: Quidam de nostris super quendam iuvenem coram iudicio querimoniam movit, quod in pomerio suo ipsum in fructibus suis dampnificaverit ad valorem octo grossorum. Iuvenis vero respondens fatebatur, quod tantum sibi receperit quatuor poma. Petiverunt itaque informari, utrum actor in restitucione quatuor pomorum debeat contentari vel reus octo sibi grossos, quos in querimonia, cum dampnum taxeret, nominavit, solvere teneatur.

Quibus diffinitive responsum fuit, quod de iuvenis etate principaliter est videndum. Et si inventum fuerit documentis et probacionibus legitimis, quod annos quatuordecim, qui anni puericie reputantur, in quibus homo nec compos nec usum plene racionis habens nec inter bonum et malum sufficienter discernere sciens iudicatur, non transegerit, tunc virga discipline a parentela vel suis tutoribus pro excessu debet corrigi supradicto et per hoc est tam actori quam iudici satisfactum. Si vero etas dicti iuvenis annos quatuordecim excesserit, ita quod annum quintumdecimum, in quo anni discrecionis intrant, attigerit, tunc, quia fassus est in pomerio quatuor poma se recepisse, ex quo verisimile est aliis vicibus eum idem pomerium pro recipiendis fructibus subintrasse, si actor iuramento suo comprehendere presumpserit, quod dampnum in pomerio sibi per ipsum iuvenem illatum ad octo grossos se extendat, eosdem octo grossos sibi solvere tenetur. Iudici vero secundum iuratorum consilium satisfaciet pro emenda.

Item, propter confessionem, quam iuvenis fecit de quatuor pomis, non est sentencialiter condempnandus. Necessarium est[a] enim, quod confessus in iure legitime sit etatis, ita ut in iudicio stare possit. Nam in hiis confessionibus constitutis infra etatem legitimam subvenitur, nam ipsorum etas ignorat, quid videat in hac parte.

+++ **[317] De furtis, quantum ad presumpcionem**

In furtis et aliis criminibus quandoque secundum presumpciones necessarias iudicatur. Et de hoc quere infra circa finem libri in illa rubrica Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera. *[716]*

[G]

[DE GLADIIS]

[318] De gladiis solvendis

Antiquum ius civitatis habet, quod gladius perditus non solvitur preciosius quam cum fertone grossorum. Allegans eciam se gladium perdidisse ad peticionem illius, cuius gladius fuit, obtinebit perdicionem iuramento corporali. Et similiter solvens gladium cum fertone compellet alium ad iurandum pro valore gladii.

[DE GRATIA]

[319] De gracia facienda pro pena capitis

In iuribus scribitur originalibus in rubrica De haymsuchung: „Si vero talem expurgacionem habere nequiverit, capite puniatur vel secundum graciam iudicis et iuratorum emendet". Ex hoc habetur, quod talis gracia non est referenda ad triginta marcas, ita quod in illis gracia fiat homicide, immo plusquam triginta marcas, si habet, solvet et tamen adhuc graciam consequitur, quia caput et vitam salvat. Fideiussorem autem si homicida posuit et timens, quod expurgare se non posset, evasit, ille nec capite punietur nec secundum graciam caput redimet, sed cum triginta marcis componet. Pena[a] enim capitis et eius redempcio tantum refertur ad reum et ad homicidam, quia, sicut iura dicunt, penale restringendum est et pena suos tantum tenere debet auctores.

Et eodem modo in omnibus causis iura semper proniora debent esse ad absolvendum quam ad condempnandum.

[320] Ad idem, quando sit eadem gracia facienda

Rustici de Rauseins scripserunt sic: Duo nostri concives ad invicem contendentes ambo se mutuo vulneraverunt. Cum autem gravius lesus in alium egisset, respondit se vim vi repulisse, quod cum pace per iudicem edicta termino prefixo probare deberet. Accidit, quod interim quidam cognatus actoris de dicto reo conquestus est se per ipsum in campo quatuor vulneribus vulneratum. De quo negans petivit expurgacionem iuridicam sibi concedi, ad quam faciendam iterum induciatus fuit usque ad terminum suprascriptum. Quo instante coram

iudicio comparens utriusque actoris querimoniam se obtulit secundum iusticiam evasurum, sed probi homines, amici tam actorum quam rei, interloquentes, reum ad hoc eorum induxerunt consilio, quod actorum gracie se subiecit. Illi vero inpietate crudelitatis obstinati nullam sibi penitus graciam facere voluerunt. Queritur ergo in sentencia: ex quo reus gracie se dedit, utrum aliquod gracie beneficium consequi debeat ipso iure.

Super quo responsum fuit, cum in omni emenda facienda sit gracia, quod actores reo graciam facere debent. Et si fortassis nimis pertinaces et graves existentes ex animi duricia illam temperare nollent, iurati secundum quod expedire viderint ipsam consideratis cause circumstanciis moderabunt.

Unde cum in iuribus originalibus scribatur de homicida vel invasione domus: „Si expurgacionem habere nequiverit, capite puniatur vel secundum graciam iudicis et iuratorum civitatis emendet", multo pocius illi, qui ad expurgandum vel innocenciam ostendendum se obligat, est gracia non neganda.

Potest tamen actor, si reum in graciam recipere recusat, petere, quod se purget vel alio modo, sicut iustum fuerit, mundum faciat, et hanc peticionem iudex admittet. Si autem ea tacita reum in graciam suscipit, cogendus est, quod graciam sibi exhibeat ipso iure.

[H]

[DE HEREDITATIBUS]

[321] De hereditatum empcionibus, vendicionibus, tradicionibus et impeticionum disbrigacionibus in genere

D-e Booskobitz iudex et iurati ad consilium venientes viva voce de modo resignacionis et impeticionis hereditatum quesiverunt et de ipsarum vendicionibus et empcionibus casum talem in scriptis exhibuerunt: Quidam habens cum suo dominio molendinum, qui ex consensu dominii sui medium molendinum suum omni eo iure, quo possedit et tenuit, rite ac racionabiliter vendidit, excipiendo, quod molendinum predictum cum esset situm sub piscina, emens cum piscina et cum aqueductibus, qui vulgariter fluetrinnen dicuntur, nil disponere nec cum reformacione eorumdem haberet. Cum quo quidem iure idem emens dictum molendinum emit, dans vendenti denarios testimoniales duos hallenses et potum testimonialem, qui in vulgari leychouf vocatur, cum pluribus fidedignis presentibus et dictum potum bibentibus, tandem tercia die sequenti per impetum aque pluvialis dicta piscina per dicte aque excrescenciam et accionem rupta et destructa fuit, quod molendinum molere non potuit neque potest. Unde vestre supplicamus discrecioni, quatenus nos quitquit iuris super eodem facto sit, si emens molendinum solvere debeat, prout emit, vendenti et si vendens, prout excepit et promisit, quod emens cum piscina et cum aqueductibus nil disponere haberet, cum ipse eo iure tenuisset, excepcionem huiusmodi disbrigare et libertare debeat, per iuris sentenciam curetis informare.

Quibus responsum fuit sic:

[a] Hereditatum resignacio est coram iudicio contestato in publico facienda. Et hoc ideo, si ad hereditatem resignandam vel personam resignantem alicui competat aliqualis iurisdicio, ille per impeticionem resignacionem prohibeat; quod si contingat, non admittatur resignacio, nisi prius fiat impeticionis disbrigacio. Facta autem resignacione, si possessor hereditatis ipsam et anno et die libere sine impeticione possideat, per quemcumque impeticio postea facta fuerit, illa cassa est et vana. Infra dictum autem tempus, quod continet prescripcionem, que in iure civili est annua et diurna, tenetur venditor emptori hereditatem resignatam ab omnibus impeticionibus disbrigare.

[b] Item, si impetens post impeticionem factam anno et die continue quieverit nec causam impeticionis iudicialiter tractaverit, racione prescripcionis interveniente privabitur iure suo.

[c] Insuper in testimonium resignacionis secundum consuetudinem iudicii, in quo fit resignacio, iudici ius suum in tot vel tot denariis est solvendum. Unde ab actu iudicis dicitur resignacio: vendens enim primo hereditatem in manus iudicis assignat, qui eam ulterius emptori resignat.

[d] Super casu autem scriptotenus oblato, qui respicit empcionem et vendicionem, diffinitum fuit, quod emens molendinum empcionem ratam habere debet, vendens autem racione excepcionis, quam de piscina et chanalibus aquarum per se interposuit et ad quam voluntarie se astrinxit, cum talis excepcio promissum quodammodo includat et omne promissum in debitum cadat, debet ementi molendinum ab impedimentis piscine et canalium libertare.

Et de hereditatibus venditis quere infra in hoc capitulo. *[362]*

[322] Item ad idem

Qui hereditatem, et precipue extra muros civitatis sitam, alteri coram iudicio resignat, debet eum, si petit, caucione fideiussoria de hoc securum facere, quod tempore prescripcionis currente ab impeticionibus iuris ipsam sibi disbriget. Sed non oportet, quod a manu violenta seu potencia eandem sibi protegat et defendat.

[323] Item ad idem, quantum ad resignacionem

In Broda Hungaricali civis quidam ebrius existens in thaberna noctis tempore coram duobus iuratis bona, que habebat, mobilia et immobilia alteri resignavit. Mane vero facto, cum de hoc negaret et iurati, quia in ebrietate usum racionis non habens hoc fecisset, testarentur, quesitum est ab adversario, utrum in possessionem bonorum sibi resignatorum non sit per iudicem mittendus.

Super quo diffinitum fuit, quod actus iudiciarii, precipue tamen in causis civilibus, puta[a] contractibus, vendicionibus, empcionibus et consimilibus, diurno tempore sunt habendi et quitquit fit in talibus deliberacione prehabita ab illis, qui usum racionis habent, ratum, est servandum. Unde dicta resignacio ab ebrio facta de nocte tamquam inefficax de iure non precedit. Dicit enim regula iuris[b]: „Quitquit calore iracundie vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverancia apparuerit iudici animi fuisse". Ebrius autem sicut et iratus animi iudicium habere non videtur. Item alia regula iuris dicit : In totum omnia que animi destinacione agenda sunt, non nisi vera et certa sciencia perfici possunt". Sed ebrius sine certa sciencia agit, que facit. In obligacionibus[c] autem, que ex maleficio nascuntur, aliud est. Unde si ebrius homicidium vel furtum committit, ipsum ebrietas non excusat.

[324] Quod resignacio et tradicio solum coram iudice fieri debet

[a] Hereditatum tradicio solum fieri debet coram iudice et iuratis. Unde quod resignaciones mensarum panum et macellorum fieri consueverunt coram magistris pistorum et carnificum, quando in cechis suis se congregant, hoc nullam iuris obtinet firmitatem.

[b] Non sortitur eciam vigorem iuris, quod censuales in limitibus iudicii civitatis residentes, cum vendunt domos et hereditates suas, ipsas coram dominis, quibus censuant, resignant. Sufficit enim, quod coram domino census fiat vendicionis publicacio, quod vulgariter urchund dicitur. Resignacio vero, quam prescripcio sequitur, est tantum coram actuato iudicio facienda.

[325] De resignacione et tradicione facta tacita veritate

Bysentho de Klobuc cum tempore pestilencie domum suam Hainrico vendidisset et pecuniam vendicionis suis creditoribus, qui tamen propter hoc eum liberum non dimiserunt, aput Hainricum deputasset, domo coram iudicio non resignata a Klobuc extra terram recessit. Hainricus vero domum inhabitans, postquam duobus annis in ipsa mansisset et cuidam Geyselprechto, cum quo vinum propinaverat, in quadam summa pecunie indebitatus fuisset, domum ipsam, prima pecunia, pro qua eam emerat, creditoribus Bysentonis non soluta, dicto Geyselprechto coram roborato iudicio servatis iuris sollempnitatibus pro suis debitis, cum alias eidem solvere non haberet, publice resignavit. Quo facto Hainricus viam universe carnis est ingressus. Geyselprechtus autem postquam anno cum dimidio domum prescriptam sine impeticione tenuisset. Supervenit Bysento, quem cum creditores sui per Hainricum, dum viveret, de pecunia, pro qua domum prenotatam emerat, de ipsorum debitis non pagati iudicio convenissent, prenotatum Geyselprechtum in causam trahens pro se petivit sentencialiter diffiniri, cum Hainricus pecuniam, pro qua domum ab ipso emerat, creditoribus, quibus eam deputaverat et quibus solvere ipsam promiserat, non dederit, cum eciam ipse domum prescriptam Hainrico non resignaverit, utrum non obstante, quod Geyselprechtus domum minus iuste sibi resignatam ultra annum occupaverit, cum tantum a resignacione legitime facta per verum heredem prescripcio currat, creditores[a] sui non debeant principaliter adhuc de valore dicte domus de eorum debitis expediri. Geiselprechtus vero resignacionem et prescripcionem, ut superius exprimitur, in contrarium allegavit et infra.

Sentenciatum est igitur per consilium, quod Geyselprechtus non tamquam heres et verus possessor, sed magis tamquam occupator domum, quam Hainricus tacita veritate contra iusticiam, ex eo, quod pecuniam, pro qua ipsam emerat, creditoribus Bysentonis non persolvit nec per Bysentonem sibi resignata fuit, eidem Geyselprechto resignaverat, minus iuste inhabitavit nec currente vere prescripcionis tempore possedit, quare secundum Bysentonis peticionem de valore sepedicte domus creditores eius de debitis eorum, propter que domus primo fuit vendita, sunt pagandi. Non[b] firmatur enim tractu temporis, quod de iure ab inicio non subsistit.

Et[c] ad idem require infra sub titulo Quod prescripcionem excludit tacita veritas. [364]

[326] De hereditatibus, quantum ad prescripcionem

A die, qua hereditas coram iudicio resignatur, est computanda prescripcio et non a die, qua currente[a] prescripcionis tempore hereditas vel eius possessor fuerit impetitus. Unde sive hereditas a die resignacionis anno et die sine impeticione possideatur sive tempore medio pluries impetatur, dummodo quelibet impeticio ad plenum disbrigetur, semper anno et die a resignacione finitis impeticio facta postea non valebit.

Et notandum[b], quod illam diem, que additur anno, aliqui recipiunt pro sex septimanis, que faciunt terminum peremptorium, quo aliquis citatur tercia vice duobus edictis premissis. Alii vero diem eandem recipiunt pro die iuridica, annum prescripcionis proxime subsecuta. Aliqui vero dicunt, quod illa dies recipiatur pro die naturali, que quinquaginta duas septimanas pro anni spacio vulgariter computatas sequitur immediate. Talis enim dies annum complet, sicut patet dies in kalendario numeranti.

Dicendum est tamen et secundum veritatem, quod cum annus compleatur per illam diem, que additur quinquaginta duabus septimanis, dies prescripcionis, que additur anno, est illa dies, que est principium sequentis anni, sicut verbi gracia, si resignatur hereditas die Circumcisionis, que est die dominico, tunc prescripcio terminatur anno sequenti in die Circumcisionis, que erit feria secunda; et si impeticio fieret in eadem feria secunda, vigorem haberet.

Insuper[c], si dies bisextilis additur anno, illa dies eciam tempori prescripcionis est addenda. Nam accio temporis prescripcionis pocius est laxanda quam stringenda.

[327] De hereditatibus, quomodo prescripcio interrumpitur

[a] Si contra allegantem hereditatem per tempus prescripcionis quiete sine interrupcione se tenuisse sufficienter probata fuerit interrupcio, prescripcio non tenebit.

[b] Interrumpitur autem prescripcio quandoque per inundacionem aquarum, sicut si hereditates aquis vicine in tantum inundacione perfundantur, quod possideri percepcione fructuum non possint.

[c] Quandoque eciam fit interrupcio per deieccionem vel expulsionem et quandoque per proclamacionem et protestacionem coram iudice vel illo, cuius interest, de violenta occupacione factam, et hoc precipue, quando violentus possessor est absens et conveniri non potest ex aliqua causa.

[d] Item, per solucionem debite pensionis, sicut si aliquis censum determinatum de domo conventa pluribus annis solvat, non potest probare, quod ex prescripcione domus huiusmodi ad se spectet.

[328] Quod violentus occupator non prescribit

Rusticis de Chunicz sentenciatum est sic: Violentus occupator, licet multis annis bona teneat hereditaria, tamen, quia violencia legibus est contraria, cessante violencia per verum heredem a bonis huiusmodi repellitur nec per prescripcionem, si eam allegaverit, poterit se tueri. Possessor enim male fidei nullo tempore prescribit, de perceptis eciam tempore violencie heredi satisfaciet ipso iure. Debet tamen ipse heres violentam possessionem occupantis, quamdiu duraverit, annis singulis sub protestacione sollempni coram iudicio publicare.

[329] Ad idem, de prescripcionibus hereditatum et urkund

De Auspetz scriptum est sic: Soror est conquesta de fratre, quod quatuor marcas sibi dederit, pro quibus hereditatem emerit, addens aliquid de sua pecunia, ita quod tota hereditas empta ad eam pertinere deberet. Et postquam frater quatuor annis hereditatem possedit, mortuus est in pestilencia, hereditatem ipsam pueris suis coram testibus ad hoc vocatis disponendo. Modo soror petit pro se sentencialiter dictari, cum ipsa testamentum reclamet et testes idoneos, qui et empcioni modo premisso facte interfuerunt et potum vulgariter dictum leykauf biberunt, habere possit et singulis annis de empcione predicta per fratrem suum pro ea facta iudici urchund dederit et protestacionem interposuerit, utrum per eosdem dictam hereditatem non debeat obtinere. Pueri autem fratris, quibus hereditas est legata, statuunt testes de disposicione hereditatis per patrem eorum in ultima voluntate eis facta et querunt, si tales pro eis testentur, utrum hereditas ad eos non sit testamentaliter devoluta pocius, quam ad sororem debeat pertinere.

Circa hunc casum iurati ponderaverunt[a], quod quando pars potestatem iudicem adeundi et pro causa placitandi habet cum adversario, tunc protestacio per urchund facta parum valet. Cum autem dicta potestas abest parti, tunc protestacio interposita de placitis, quando facultas fuerit, habendis bene valet, dummodo adveniente oportunitate iudicium inchoetur.

Iterum urkund vel fit occulte vel publice. Si primo modo, ita quod eius noticia ad illum, cui debet obesse, non perveniat, non videtur, quod sibi noceat. Si autem fit publice, ita quod per iudicem parti, contra quam fit, significetur, tunc quandam probabilitatem inducit, non tamen prescripcionem tollit, nisi citacio legitima partis adverse et actus iudiciarius more debito subsequantur. Unde cauti debent esse iudices, quod cum urkund recipiunt, parti dicant: „Adversarium tuum cita et in causam trahe, antequam prescripcio ius tuum extinguat".

Item prescripcio a die tradicionis et resignacionis hereditatis coram iudicio facte inicium capit et non a die vendicionis et empcionis.

Et ex hiis sentenciatum est pro pueris fratris. Si pater eorum possidendo legitime prescripsit, testamentum eius sufficienter probatum stabit.

[330] Quod prescripcio quandoque tollit ius hereditarium

Rusticus quidam in Reschcabitz moriens bona, que reliquit, tribus filiis suis legavit inter ipsos equaliter dividenda. Senior itaque filius de bonis huiusmodi se intromittens, mediocri fratri suo partem mediam eorum dedit. Iunior autem ad partes declinans remotas[a], cum per octo annos tempore pestilencie reversus fuisset, fratrem seniorem, qui uxorem[b] et pueros reliquerat, intestatum decessisse inveniens, petivit a fratre mediocri partem bonorum ex testamento patris eum contingentem. Qui respondit, quod ea, que haberet, paratus esset secum dividere iusto modo. A consubrina vero sua, videlicet relicta senioris fratris sui premortui, cum similiter porcionem suam repeteret, respondit, quia nichil de suo haberet, immo tantum bona per maritum sibi dimissa cum eius pueris possideret, petens insuper pro se sentencialiter inveniri, cum et maritus ipsius et ipsa cum pueris suis bona talia pluribus annis sine impeticione quiete tenuissent, utrum eis per aliquem possent decertari.

Super quo diffinitum fuit, quod peticio talis relicte ac puerorum eius non est admittenda, sed de bonis per patrem trium filiorum, que duo fratres inter se distribuerunt, dimissis debet iuniori filio sua pars tercia assignari. Unde relicta cum pueris suis tantum super parte tercia fratris senioris prescripserunt, fratri vero iuniori super sua porcione talis prescripcio, si tamen aliud non obstat, nullum preiudicium generavit.

[331] In quibus prescripcio locum non habeat

Ad loca diversa sentenciatum est, quod vias iustas et antiquitus frequentatas, stratas regias, semitas, plateas, intersticia domorum pro aquarum defluxu facta, planicies et territoria, lapidum fracciones, arenarum et argillarum fossiones et quevis alia terre spacia, quantum ad villana campestria vel silvana, si universitatis sunt et rei publice ad utilitati communi ab antiquo deservire consueverunt, nemo, nisi de consensu principis hoc faciat, apropriare sibi potest. Unde talia obstruens, occupans, prohibens, impediens vel qualitercumque sibi usurpans et asscribens nulla, licet eciam temporis longissimi prescripcione, poterit se tueri, cum semper mala fide rem possideat alienam.

Talis eciam infidelis possessor non solum a communi, immo privata persona communitatis, cui de hoc constiterit, poterit accusari.

[332] Ad idem, in quibus prescripcio locum non habet

A collectis, contribucionibus, steuris et quibuscumque civilibus oneribus, per superius dominium vel rectores plebis communitati impositis, solvendis non potest[a] se aliquis prescripcione quantumcumque longa tueri. In solis enim hereditatibus et non in causis aliis prescripcio locum habet.

[333] De hereditatibus, quantum ad obligacionem

Martinus de Pysentz obligavit Petro agros quosdam cultos et quosdam incultos pro triginta marcis grossorum usque ad certum[a] annorum numerum per ipsum tenendos. Quibus modo preteritis Martinus pecuniam Petro offerens, agros sibi petit restitui ab eodem. Petrus vero ultra sortem concessam requirit a Martino pensionem debitam, quam ex eo, quod laboribus gravibus agros incultos aravit et fructiferos reddidit, se asserit meruisse et infra.

Super quo diffinitum fuit, quod allegacione Petri non obstante sortem concessionis a Martino recipere et agros sibi debet liberos resignare, quia pro laboribus et expensis, quos et quas in culturis agrorum, quos fecit arabiles, se dicit impendisse, fructus per annos obligacionis per ipsum percepti sibi satisfecisse racionabiliter iudicantur.

[334] Ad idem

Si hereditas pluribus obligata fuerit creditoribus, quorum unus aliis requisitis ipsam vendat, alter creditorum, si voluerit, emptore repulso de hereditate pro illo tamen precio, pro quo vendita fuit, se intromittere poterit ipso iure.

[335] De hereditatibus obligatis, quantum ad terminum solucionis

Gostellensibus iuratis sentenciatum est: Si hereditas obligata creditori per debitorem, antequam terminus instet solucionis, pro pecunia vendatur parata, creditor statim, nisi debitor caucione sufficienti vel pignore equivalenti eum, quod usque ad adventum termini sustineat, certificet, de suis debitis est pagandus.

[336] De hereditatibus obligatis sub usura vel sine usura, quando sint vendende

Pro rustico cuiusdam ville civis quidam de Bischau ad Iudeos pro nominata pecunia fideiussit. Et cum dicti civis et rusticus ex eo, quod Iudei de suis statim volebant debitis pagari, coram iudicio super huiusmodi casu contenderent, sentencialiter diffinitum fuit, quod rusticus civem a fideiussione redimere deberet. Rusticus vero dicens se pecuniam in presenti paratam habere non posse, sed hereditatem suam ipsi civi pro fideiussionis absolucione obligare velle, iurati de Bischau petiverunt informari, utrum tali facta obligacione civis hereditatem eandem, sicut de alia hereditate, que obligatur alicui, consuevit fieri, anno et die in pignore debeat servare vel statim ipsam liceat sibi vendere et se de Iudeorum debito et usura, que accrescit cottidie, liberare.

Quibus rescriptum fuit: Si fideiussor aput Iudeos precibus potest efficere, quod super hereditatem principalis debitoris nomine pignoris suum debitum volunt habere, bene quidem. Sin autem, extunc statim fideiussor ipse de eadem se intromittens hereditate ipsam per sex ebdomadas tenebit, semper per quatuordecim dies intromissionem et tencionem huiusmodi coram iudicio publicando. Et si facta trina publicacione debitor principalis ipsum a Iudeis non absolve-

rit, statim hereditatem vendere poterit, se ipsum a debito principali Iudeorum et usurarum voragine redimendo.

Nec per hoc communi iuris consuetudini, que habet, quod hereditas obligata anno et die servanda est in pignore, derogatur, hoc enim intelligendum est, cum obligacio fit voluntarie et non cum ad ipsam faciendam aliquis compellitur, sicut factum est in proposito rigore iusticie et ordine iudiciario mediante, et precipue cum debitum, pro quo obligatur, hereditas est Iudeorum, usuram supra se recipiens. In[a] tali enim casu illi, qui hereditatem obligavit, augmentum usure anno et die maius facit dampnum, quam servacio hereditatis generet sibi lucrum.

Unde circa obligaciones huiusmodi statutum tale generaliter est servandum: Si aliquis homo alteri, non habens mobilia, hereditatem suam pro debitis, non compulsus ad hoc, per formam iuris obligaverit, talis hereditas anno et die in pignore est servanda, postea vero trina coram iudicio facta pronuncciacione vendi potest. Si vero per iudicium ad talem obligacionem aliquis compellitur, ille suo iuramento obtinere debet, quod res mobiles habere non possit et quod necessitate cogente hereditatem talem suo obliget creditori. Hoc enim facto creditor, cui hereditas obligatur, hereditatem huiusmodi de ipsa se intromittens tribus vicibus eam coram iudicio publicabit et postea illi, cuius est hereditas et qui eam sibi obligavit, si eam habere voluerit, tamquam inquilino pocius quam alicui alteri, pro aliqua summa pecunie census nomine per annum et diem exponet; si vero eam habere noluerit, tunc alteri cuicumque ipsam eodem modo, ut predictum est, exponere potest. Et si huiusmodi currente termino hereditas talis ab ipso liberata non fuerit, ipsam postea licite vendere poterit cuicumque. Qualiter autem sit faciendum de hereditate pro debito obligata usurario, superius est expressum.

[337] De hereditatibus, quantum ad apropriacionem

Hereditas si pluribus creditoribus per hastulam, vulgariter dictam spaan, ordinarie fuerit apropriata, quamvis primus creditor debitorem induciet, tamen secundus vel tercius ipsum de hereditate pellens eam potest vendere vel alio modo in denarios convertere. De huiusmodi tamen denariis primus creditor ante sequentes de suis debitis est pagandus. Sic sentenciatum est iuratis in Hulein.

[338] Qualiter hereditas et possessio adipiscatur

Tempore pestilencie rustici de Vrischou informati sunt, quod hereditas vel possessio adipiscitur ab antecessoribus coniunctis personis quandoque ex testamento ex quandoque ab intestato. Sed per extraneam personam non adipiscitur, nisi liberam donacionem.

[339] Quod hereditas potest per alium possideri

Rusticis eisdem interrogantibus diffinitive responsum est, quod possidet aliquis hereditatem vel rem aliam non solum, si ipse in persona propria possideat, sed eciam, si eius nomine in possessione rei aliquis sit, licet eciam, ille eius iuri subiectus non sit, qualis est colonus vel inquilinus. Per eos quoque, aput quos deposuerat aliquis aut quibus commodaverat, ipse possidere videtur.

Et insuper, solo animo possessio retinetur, quamvis nec ipse sit in possessione neque alius eius nomine, tamen[a] si non relinquende possessionis animo, sed postea reversurus inde recesserit, quis retinere possessionem videtur.

Male[b] autem possidet, qui vi vel clam possessionem subripuit, et ille eciam, qui rogavit aliquem, quod eum in possesionem rei mitteret; et contra illum agitur causa possessionis recuperande.

[340] De hereditaria successione testamentaliter procedente, utrum per dotalicium impediatur et quomodo succedat testamentum et urchund

Casus est talis: Hainricus condidit testamentum et sic disposuit, quod quidam ager situs in campis ville Purkban hereditarie et successive per lineam masculinam a descendentibus ab eo possideri deberet, ita quod filiis eius mortuis proximus consanguineus et senior eundem agrum possideret, quo sublato de medio alius consanguineus senior et postea senior in infinitum

Accidit ergo, quod senior filius successit in agro et uxorem duxit, cui vice dotis istum agrum donavit coram iudice et scabinis in Klobuc et uxor ipsa coram eisdem iudice et scabinis donacionem huiusmodi est protestata dans denarios indicionales, nichil sciens de testamento supradicto. Modo viro mulieris mortuo in pestilencia sine herede venerunt consanguinei testatoris, volentes ipsam privare per iusticiam agro illo, et scabini de Purkban sentenciaverunt pro ipsis et pro parte testatoris ac descendencium ab eo. Pars vero mulieris provocavit ad scabinos in Chlobuc, qui auditis partibus et protestacione mulieris, qua dicit, quod maritus eius, quando iturus esset Aquisgrani, coram consanguineis suis, quos invitaverat, predictam donacionem nullo contradicente innovaverit, de quo tunc secundario protestata fuerit, pro muliere sententiam tulerunt, a qua consanguinei testatoris ad consiliarios Brunnenses appellaverunt.

Queritur ergo primo, que predictarum sentenciarum plus iusticie sit conformis. Et secundo, dato, quod filii testatoris, qui sunt tres, ordinarie in agro succedant et tandem ipsis defunctis quilibet eorum heredes relinquat, cuius filii heredes ante alios prescriptum agrum debeant possidere. Et tercio, quam vim habeant in iure denarii indicionales, qui urchund vulgariter nominantur.

Super primo istorum diffinitum fuit, quod sentencia iuratorum de Purkban efficax est et iusta, cum enim maritus dederit uxori agrum pro dote in alio iudicio, quam in quo ager est situs; est enim situs in limitibus iudicii de Purkban, est autem pro dote datus in Chlobuc. Cum eciam, quod plus ad rem facit, maritus donacionem uxori factam non[a] coram iudicio sollempnizato in Purcban, sed tantum in convivio innovaverit, quamvis consanguinei presentes sub silencio hoc transiverint et uxor protestata hoc fuerit, tamen adhuc testamentum primo dispositum in suo robore permanebit. Insuper, si dicte donacionis innovacio coram actuato iudicio facta fuisset, adhuc tantum illis consanguineis, qui presentes eam non reclamassent, et non aliis absentibus preiudicium generasset. Ad secundum[b] autem fuit, quod mortuo ultimo filio non eius filii, nisi seniores fuerint, statim succedunt in agro, sed pocius filius senior a quocumque primorum filiorum fuerit generatus. Unde sicut testator disposuit, quod semper senior filius agrum possideret, eodem modo in tali possessione filiorum filii, qui seniores fuerint, sibi succedunt. Sed ad tercium dictum est, quod denarii indicionales absolute ius non generant, licet super iure obtinendo aliqualiter attestentur.

[341] De successione hereditaria, quod cessante testamento iterum revertitur

Iurati de Clobuc proposuerunt sic: Quidam de nostris legavit domum suam omnibus successive a filiis suis descendentibus per lineam masculinam. Mortuis itaque omnibus talibus masculis in pestilencia, mulieribus vero aliquibus

superviventibus, queritur, utrum ad ipsas dicta domus, que per testatorem eis legata non fuit, sit hereditarie devoluta.

Super quo diffinitum fuit, quod licet non ex ordinacione testatoris, tamen ex iure successionis hereditarie dicta domus ad mulieres superstites dinoscitur pertinere. Cum enim disposicio testamenti in hoc casu morte faciente ulterius procedere non possit, conveniens est, quod ius hereditarium ipsum testamentum ordine debito consequatur.

[342] Quis debeat dividere bona hereditaria

Si heredes duo bona predecessorum suorum inter se debeant dividere, tunc ad seniorem sicut ad prudenciorem pertinet dividere et ad iuniorem spectat partem, quam voluerit, eligere ipso iure.

[343] Quomodo debeant bona dividi hereditaria

Alberto Ferreo sub pestilencia mortuo cum uxor eius Iohannem aurifabrum in maritum duceret, sentenciatum fuit: Si propter secundas nupcias mater de bonis communibus suam terciam velit excipere partem, illa in bonis mobilibus, si sunt, est sibi danda. Cum enim semen patris et memoria remaneant in pueris et non in matre, racionabilius est, quo bona permanenciora, sicut sunt immobilia et hereditaria, pueris assignentur.

[344] De hereditatibus et successionibus filiorum legitimorum, naturalium et adoptivorum

Iurati de Pudespicz verbis proposuerunt hunc casum: In villa quadam tempore pestilencie rusticus quidam bene dives est mortuus intestatus. Et quia reliquit quosdam filios legitimos et quosdam naturales, quos ex concubina generavit, et legitimi simpliciter ab hereditate et bonis mobilibus per patrem relictis naturales volunt excludere, ideo petimus de iure huius casus informari.

Quibus responsum est, quod filii legitimi in omnia bona per patrem relicta secundum iusticiam succedunt. Est tamen pium et quodammodo racionabile, quod legitimi naturalibus misericorditer subveniant in victus et amictus necessitate.

[345] Item, qui heredes sunt legitimi et qui non

Pueri vivente uxore legitima alicuis ex concubina per eundem generati non sunt legitimi nec cum heredibus legitimis in bonis parentum percipient porcionem. Unde[a] secundum iura quadruplex est status filiorum: Quidam sunt naturales et legitimi, ut illi, qui nascuntur ex matrimonio legitimo, quod est legitimum secundum rem et racionem sive approbacione ecclesie. Alii vero sunt naturales non legitimi, ut qui nascuntur ex concubinis. Alli vero sunt legitimi tantum, ut qui per adopcionem filii efficiuntur. Alii vero nec naturales nec legitimi, ut qui ex dampnato coitu nascuntur, scilicet ex adulterio vel incestu. Et inter istos primi filii bona parentum potissime possidebunt.

[346] Qualiter heres probare se debeat esse legitimum

Cum cives de Reedisch quesivissent, qualiter heres, cui obiectum fuit, quod non esset legitimus, probare se debeat esse legitimum, instructi sunt, quia legitimi filii sunt, qui ex legitimis matrimoniis procreantur, sive matrimonium sit verum sive putativum, dummodo contrahentes publice et sollempniter contrahant et impedimentum ignorent. Unde ad probandam legitimam filiacionem prodest confessio parentum, si sunt; sin autem, sufficit ad probandum confessio

vicinorum et veterum quorumcumque bone fame hominum duorum cuiuscumque sexus, qui asserant, quod parentes illius, cui obicitur, semper habuerint et reputaverint legitime coniugatos.

[347] De heredibus legitimis, quorum parentes divorciantur

Si vir vel mulier in facie ecclesie legitime coniuncti credunt se in vero stare matrimonio et tamen non stant, tandemque forte cognacione carnali vel spirituali vel alia iusta causa faciente canonice ab invicem divorciantur, omnes pueri[a], quos ante divorcium genuerunt, incluso eciam illo, quem mulier habet in utero, si pregnans divorciata fuerit, legitimi sunt et in bonis parentum hereditariam habent porcionem. Fides enim, qua parentes credebant se simul habitare legitime, quamvis ignoranter illegitime habitaverint, pueros legitimat. Unde in hoc casu ignorancia peccatum excusat.

[348] Utrum pueri intempestive nati hereditariam cum aliis pueris habeant porcionem

Licet iura quarumdam regionum velint, cum virgo impregnata per triginta novem, mulier vero impregnata vel per quadraginta tantum vel ad plus una superaddita septimanas pueros in uteris secundum naturam portare debeant, si puer non completo isto tempore, sed ante vel post, quod vulgariter dicitur czu spate oder czu frů, natus fuerit, porcionem hereditariam non habebit, tamen ius tale secundum consuetudinem hic ab antiquo servatam corruptela pocius est censenda. Unde puer ex parentibus legitime coniugatis sive mane sive tarde procreatus porcione ipsum hereditarie contigente non carebit. Cum[a] enim prius vel posterius nasci non stet per eum, inconvenienter propter hoc iure suo debito privaretur.

[349] De successione hereditaria puerorum infancium

Mulier hereditaria a progenitoribus ad se devoluta possidens bona, si de viri, quem legitime duxerit, semine puerum, in cuius partu moriatur, genuerit, puer idem, si tanto tempore vixerit, quod oculos aperiens quatuor parietes domus perspexerit, bonorum per matrem relictorum particeps erit; eoque defuncto bona tam pueri quam matris ad patrem hereditarie pertinebunt. Sic sentenciatum est rusticis cuiusdam ville.

[350] De successione hereditaria filiarum specialiter

Tempore pestilencie in villa quadam prope Hulein quidam dives moriebatur rusticus, duas, quibus bona sua mobilia et immobilia non pauca disposuit, relinquens filias, quarum una probum et honestum duxit virum, alia vero cum quodam vago seu levi et inutili persona matrimonium contraxit. Modo querunt consanguinei dictarum filiarum, utrum possessiones per patrem ipsarum eis dimisse non debeant ad illam tantum spectare, que probum maritum duxit, ita quod secunde, que scurram duxit, solum de bonis mobilibus porcio media tribuatur.

Super quo diffinitum est, quod licet motivum consanguineorum[a] adeo sit racionabile, quod in locis pluribus pro iure teneatur, tamen secundum statuta privilegiorum regalium civitatis Brunnensis tam hereditates quam bona mobilia prescriptis filiabus per patrem legata inter ipsam sunt equaliter dividenda[b]. Scribitur enim in dictis privilegiis, quod in arbitrio vidue, filie vel neptis cuiuslibet civium est nubere vel non nubere cuicumque velit absque quolibet impedimento.

[351] De hereditaria successione, quantum ad masculum et feminam, quantum ad urchund et quantum ad terminum placitandi

[a] Sentenciatum est in Byschau ad requisicionem domini episcopi Olomoncensis et iuratorum ibidem, quod mortuis parentibus in bonis per eos relictis heredes tam femelle quam masculi ius hereditarium obtinebunt.

[b] Item sentenciatum est eisdem, quod quamvis heredes viventibus parentibus super bona ipsorum, quod eis morientibus ad ipsos devolvantur, nec ius, quod vulgariter urchund dicitur, dent nec exaccionem seu contribucionem de bonis huiusmodi solvant, tamen adhuc bona repetere possunt talia pleno iure.

[c] Sentenciatum est eciam eisdem: Si heredes petunt, induciari debent per iudicem et iuratos a primo iudicio ad secundum et a secundo usque ad tercium, quod iuquirant, quos pro occupacione bonorum ad ipsos hereditarie devolutorum habeant et debeant impetere via iuris.

[352] De heredibus adoptivis

Sub pestilencia sentenciatum est iuratis de Pudespicz, quod heredibus carens potest sibi puerum vel pueros virilis vel muliebris sexus in heredes adoptare et ipsos bonorum suorum successores et possessores constituere. Et eodem modo heredes habens potest ipsis alios pueros adiungere et pares facere de iure, contradiccione consanguineorum suorum qualibet quiescente.

[353] De hereditaria successione ab intestato

Tempore pestilencie iurati de Chremsir scripserunt sic: Quidam ex bonis concivibus sine heredibus obiit intestatus. Uxor autem eius, cum se de bonis intromisisset, ea possidens vocavit patrem et matrem, dicens ad eos: „Sencio me vivere non posse. Bona per maritum meum michi dimissa vobis do, petens, ut anime mee memoriam habeatis". Qua defuncta sacerdos quidam, frater carnalis mariti premortui, allegat bona prescripta ea de causa, quod frater suus cum uxore decesserint absque heredibus, ad eum esse devoluta. Pater vero relicte mortue sentenciari petivit, utrum bona per filiam suam, ad quam transiverunt iusto successionis titulo et que sacerdos ea vivente racionisque compote existente non impetivit, sibi et uxori sue donata possint sibi per quempiam decertari. Qua sentencia ad consilium iuratorum delata, cum ea pendente pater vita functus sit, mater adhuc superstes querit, utrum bona per eius filiam sibi data non pocius ad eam quam ad sacerdotem predictum debeant pertinere et infra.

Quibus sentenciatum fuit, quod secundum ius privatum et locale civitatis Brunnensis mater relicte et non sacerdos, frater mariti, dicta bona possidebit. In iuribus enim originalibus civitatis scribitur sic: „Si autem is, qui moritur, non habuit uxorem vel liberos et sine[a] testamento et ordinacione rerum suarum decedit, bona, que reliquit, proximo heredi suo cedant". Ergo per contrarium, si uxorem habuerit vel liberos, illis tamquam heredi proximo bona cedent. Et sicut maritus res legare potuit, cum vixit, sic uxor, cum dominium rerum ad eam transivit, res disponere potuit, ut decrevit.

[354] De hereditaria porcione et successione parentum et puerorum et de secundis nupciis

De Chrisans propositus est casus talis: Mulier vidua filiam habens et filium, quem tamquam primogenitum plus amans, de substancia, quam communem habebat cum pueris, agrum sibi, salva nichilominus in bonis aliis porcione sua debita, specialiter deputavit. Sed cum post breve tempus idem filius vita

functus esset et mater ad secundas nupcias transivisset, quesitum est pro parte filie, utrum ager fratri suo datus tam ex eius morte quam ex matris nupciis non sit ad eam hereditarie devolutus, matre in contrarium allegante, cum[a] secundas a lege concessas de iure potuerit celebrare nupcias, utrum per hoc iure, quod ad dictum agrum ex obitu filii sibi competat, sit fraudanda, cum iura concorditer debeant se compati et unum per aliud non extingui.

Super quo diffinitum fuit: Ex quo filia, quando mater vidua agrum dedit filio, hoc prohibendo non impedivit, sufficit secundum ius civitatis, sicut consuevit fieri de bonis, que pater intestatus decedens uxori reliquit et pueris, quod agri tercia pars matri, due vero filie veniant et cedant.

[355] De successione hereditaria ab intestato puerorum unius patris et plurium matrum

Vir intestatus moriens et pueros ex pluribus uxoribus per ipsum generatos relinquens, si ultima uxor supervivens cum pueris suis a bonis sequestrata fuerit, quamdiu in sede viduitatis sederit, proprios cum eorum bonis pueros reget. Qui si annis discrecionis nondum habitis domino vocante ab hoc mundo transiverint, bona ipsorum ad matrem spectabunt, sicut et econverso matre eorum vidua mortua eius bona ad ipsos devolventur. Transactis autem annis discrecionis pueri cum eorum bonis disponendi liberam habent facultatem.

Item, si mater maritum duxerit, bona puerorum, quocumque tempore decesserint, non ad ipsam, sed ad pueros[a], quos pater de prioribus uxoribus generavit, hereditarie pertinebunt. Omnes enim huiusmodi pueri unum haberunt patrem, a quo dicta bona radicaliter processerunt. Sic sentenciatum est iuratis de Broda Hungaricali.

[356] De successione hereditaria ab intestato, utrum sacerdos cum fratribus laicis hereditariam habeat porcionem

In Broda Hungaricali moriebatur civis intestatus, tres relinquens filios laicos et quartum sacerdotem non beneficiatum nec a domo patris per patrimonium separatum. Pro quo sentenciatum fuit, quod idem sacerdos in bonis paternis cum fratribus suis laicis hereditariam eum de iure contingentem debet percipere porcionem, quam eciam, si in iure civili sibi denegaretur, spirituali iudicio obtineret.

[357] De succesione hereditaria ab intestato, utrum filii fratris cum eorum patruis participes esse debeant hereditatis

Si filius a bonis patris per dotem non divisus uxorem duxerit, de qua pueros generaverit, et tandem moriatur, patre superstite, qui postea alios filios relinquens intestatus decedat, queritur, utrum pueri talis filii cum eorum patruis hereditariam habere debeant porcionem

Et respondetur diffinitive, quod pueri talis filii cum patruis suis equam habere debeant porcionem. Sed sive unus sive plures fuerint, solum unam partem, illam videlicet, que ad patrem eorum pertinuisset, percipere tenebuntur. Sic sentenciatum est ad interrogacionem rusticorum de quadam villa.

[358] Quod frater patris ad bona relicta propinquior est heres quam frater matris

Ad peticionem rusticorum de quadam villa sentenciatum est, quod marito et uxore pueris carentibus et intestatis morientibus bona, que relinquunt, pocius

ad fratrem mariti, sicut ad heredem propinquiorem, transeunt quam ad fratrem uxoris. Et eodem modo intelligatur de fratrum heredibus eorumdem seu aliis de patris progenie existentibus quibuscumque. De bonis tamen maternis lege sentenciam sequentem.

[359] Quod in bonis maternis quandoque succedunt propinqui matris

Iurati de Pudespicz proposuerunt hunc casum: In villa quadam nostro iuri subiecta quidam viduus propria habens bona quandam duxit viduam, eciam propria bona habentem. Qui transactis aliquot annis postquam matrimonialiter simul vixissent, accidit, quod eodem die in pestilencia ambo sine pueris intestati decesserunt. Querunt ergo consanguinei[a] mariti, utrum bona per eosdem relicta ad ipsos tamquam ad heredes propinquiores non debeant iusticialiter pertinere. Consanguinei vero mulieris ex alia querunt parte, cum eorum cognata, antequam maritum suum duceret et tempore, quo sibi commansit, quedam possederit bona, que a propria sua parentela sibi provenerint et numquam ad antecessores mariti spectaverint, utrum saltem bona talia non sint ad ipsos ex morte dicte cognate sue successione hereditaria devoluta.

Super quo diffinitum fuit, quod non obstante consanguineorum[b] mariti allegacione, que tamen multum est ponderosa, si consanguinei[a] mulieris fidedigno testimonio demonstraverint, quod bona, que petunt, a progenie mulieris ad eam transiverunt, bona talia debent ad eos sicut ad heredes veros similiter pertinere.

[360] Quod bona mortuorum non transeunt ad dominium, sed ad propinquos

Reverendi domini, aput nos in Vrchow quidam homo fuit occisus, relinquens uxorem et filium, cuius mater postea maritum alium superduxit, qui ex eadem quatuor pueros generavit. Modo duo patrui primi pueri videntes plures pueros generatos volebant scire partem primi pueri, fratris ipsorum. Repetebant iure puerum et partem substancie ad ipsum puerum pertinentem, quem puerum una cum substancia sua iure obtinuerunt et sic puer ille cum substancia sua fuit totaliter ab aliis pueris separatus. Qui vix uno anno supervixit et moriebatur, suam partem substancie relinquendo. Modo dominus noster, heres ville, repetit illam partem substancie tamquam a tali homine suo, qui sine herede decessit, et quod ad ipsum de iure sit substancia dicti pueri devoluta. Tunc mater pueri eciam repetit substanciam, dicens ipsam ad pueros, quos habet cum secundo marito, de iusticia pertinere et infra.

Super quo sentenciatum fuit pro pueris et pro matre, quod ad illos sunt legitima successione bona talia devoluta.

[361] Quod heredes debent solvere debita parentum

In iudicio civitatis sentenciatum est, quod heredes bona parentum possidentes debita per eosdem, dum viverent, contracta, antequam bona inter se dividant, solvere tenentur. In communi enim proverbio dicitur, quod creditores propinquissimi sunt heredes. Si vero pro dicta facienda solucione plenaria bona per parentes dimissa non sufficiunt, non oportet, quod heredes ad supplendum defectum bona propria impendant, nisi hoc facere decreverint ex pietate. Econverso eciam debitores pagabunt heredes de debitis, in quibus parentibus tenebantur.

Residuum, quod hic minus est, quere infra sub titulis de luminibus et sub titulis de servitutibus et de successionibus et de testamentis et supra de actore et reo et De aqua pluviali in edificiis urbanis *[79]* et de dampnis et de empcionibus et vendicionibus.

✶ **[362] De hereditatibus venditis, quantum ad ius, quod dicitur abschuten**

De Auspetz iurati scripserunt sic: Frater Rotlini, vectoris de Brunna, noster concivis, domum, quam in Auspetz habuit, vendidit cuidam extraneo, apud nos volenti habere de cetero residenciam corporalem. Et cum idem emptor die sibi prefixo precium empcionis venditori coram iuratis exhiberet, ipsum accipere recusans fratrem suum Rotlinum statuit asserentem, quod ad domum fratris sui pinguius[a] sibi ius competeret quam extraneo. Unde petivit pro se sentenciari, utrum eo iure, quod vulgariter dicitur abschuten, non debeat domum fratris sui pocius quam alius quispiam obtinere. Rogamus ergo edoceri, cum hucusque ea simus usi consuetudine, quod contractus vendicionis et empcionis rite celebratus rescindi non possit, quid fieri debeat in casu prescripto.

Super quo diffinitum fuit, quod vendicio et empcio, postquam legitime completa fuerint, irritari non debent. In iuribus enim originalibus civitatis continetur sic: „Decrevimus eciam, ut in civitate proprietates habens possit easdem vendere absque impedimento cuilibet persone, necessitate cogente".

Et idem sentenciatum est ad alias villas diversas, quamvis in civitate quandoque fiat ex consuetudine, quod propinquus venditoris emptorem modo, qui dicitur abschuten, repellat ab empto.

✶ **[363] Qualiter heredes emancipati cum non emancipatis ad porciones hereditarias admittantur**

Per iuratos in Nausedlicz scriptum est sic: Unus de nostris in campo per sagittam occisus et intestatus repente mortuus uxorem cum sex reliquit pueris, quorum duos, masculum scilicet et feminam, ante annos aliquot data, sicut voluit, unicuique parte quadam a se per matrimonium emancipavit. Et quia masculus inutiliter parte sua, que tamen modica fuit, consumpta incipit egere, ad porcionem cum coheredibus de bonis per patrem dimissis petit secundum iusticiam se admitti. Eodem modo petit femina, que tamen copiose donacione paterna suam est assecuta, sibi porcionem eam contingentem assignari. Queritur ergo, qualiter bona talia sint inter uxorem et sex pueros dividenda.

Super quo diffinitum est, quod ad uxorem tercia et cetere due partes bonorum transeunt ad heredes. Et si duo per dotalicium exclusi cum non emancipatis partes habere desiderant, tantum in sortem ponent, quantum perceperunt, quo facto quilibet eorum sex suam sextam tollet partem. Si vero dictam posicionem aliquis heredum facere non habuerit, quilibet aliorum heredum non divisorum tantum percipiet, quantum divisus ponere debeat, et si quid postea residuum fuerit, inter omnes equaliter dividatur. Unde[a] heres emancipatus cum non emancipatis partem habere volens vel quod percepit in sortem reponat vel in sua parte percipienda defalcet vel quemlibet coheredum non emancipatorum tantumdem ante divisionem tollere paciatur.

\+ **[364] Quod prescripcionem excludit tacita veritas**

Si venditor hereditatem, que censualis est, emptori coram iudicio veritate tacita pro libera tradiderit, quamvis a die tradicionis et resignacionis tempus annuum, quod prescripcionem continet, effluxerit, nichilominus, si postea em-

ptori per dominum census cum testimonio litterarum vel testium, quibus necessario creditur, questio de census solucione mota fuerit, illa venditor complecione temporis prescripcionis non obstante suis expensis et laboribus disbrigabit. Veritas[a] enim tacita, qua fraudem et dolum palliavit, nullum de iure prescripcionis patrocinium generabit. Sic sentenciatum est iuratis de Boycobitz. Et ad idem quere supra in sentencia, que sic incipit: „Bysento de Chlobucz et cetera". *[325]*

+++ **[365] Hereditas ex mandato domini non possessa quandoque devolvitur ad ipsum**

Duplex est hereditas: quedam habens in villa vel extra villam domum vel aliquod commodum, in quo consuevit subses residenciam facere personalem; alia, que tali caret commodo, sicut est ortus, pratum, humularius vel consimilis. Modo si dominus iusta causa motus mandat primam hereditatem per emphiteotam seu censualem subsidem vendi, alteri locari ac per alium possideri, qui personaliter resideat in eadem, et hoc mandatum trina monicione, quarum quelibet per dies quatuordecim continue sibi succedentes fiat, transgrediatur, tunc hereditas tamquam pro derelicto habita ad dominum devolvetur. Hereditas vero secunda, que non habet speciale commodum sibi pro habitacione subsidis annexum, si temerarie infra dictos tres quatuordecim dies trina monicione premissa vendi et ad alium transferri negligatur, ad manus domini transiens revertetur. Iustum tamen et legitimum impedimentum, propter quod venditor emptorem habere non potuit, terminum monicionis huiusmodi merito prorogabit. Sic sentenciatum est in Dreswicz.

[DE HOLUNG]

De holung, quomodo sit intelligenda et quando habeatur, queras inferius sub titulis de iudiciis et sub titulis de iuramentis et statim de homicidio in proxima sequenti sentencia.

[DE HOMICIDIO]

[366] De homicidio in genere, quantum ad diversa

[a] Quinquaginta talenta, que nominantur frequenter in iuribus originalibus titulo de homicidio, valent triginta marcas, sexaginta quatuor grossos Pragenses pro marca qualibet computando. Unde habens ad triginta marcas pro homicidio poterit fideiubere.

[b] Item accusatus pro homicidio per iuratum melius potest vitam et innocenciam suam obtinere et ostendere per iuratum, quam vinci possit per iuratum.

[c] Item, si aliquis pro homicidio simplici querimonia accusatus fuerit, solus in cruce poterit se expurgare.

[d] Item, quamvis actor mota pro homicidio querimonia signum occisionis vulgariter dictum leichczaichen coram iudicio non exhibeat nec intra quatuor sedilia ponat, tamen propter hoc reus non est sentenciandus absolutus.

[e] Item, qui pro homicidio vult innocenciam suam ostendere vel vim vi se repulisse, quod vulgariter notber dicitur, iurabit metseptimus probabilium virorum, inter quos sit unus de iuratis vel loco iurati duo alii fidedigni viri propriam

habentes residenciam, hoc est in vulgari dicendo czwen gesessen man[b], et sic erit metoctavus.

[f] Item iurantes pro homicidio restauracionem iuris, que vulgariter holung dicitur, non habent. Unde cum iudex concedit partibus holung, hoc est intelligendum quantum ad reclamacionem querimonie, responsionis, nominacionis testium vel aliorum consimilium, que prolocutores proponunt[b], sed non quantum ad reiterandum iuramenta. Tamen antiquum ius civitatis habet: „Si homo impetitur simplici querimonia pro homicidio ante multos annos perpetrato vel in alio iudicio commisso vel cuius funus et occisi vulnera iurati non prospexerunt, ille simplici iuramento se expurgabit et holung habebit".

Et similiter intelligatur de haimsuchung et excessu equali.

[367] Quando pro homicidio sit admittenda allegacio defensionis vulgariter dicte notwer

Iurati de Reedisch scripserunt sic: Quidam levis homo, qui vocari consuevit vulgariter naiser seu troisirer, in domum cuiusdam thabernarii intrans et bibentibus vinum eorum ebibens, postquam a pincerna de domo extrusus esset, stans foris in domum verba turpia proferebat. Quod audiens quidam scriptor de familia hospitis existens, eundem scurram pro insolencia huiusmodi capillavit et aliquantulum verberavit. Ipse vero cultello evaginato dictum scriptorem continuo interfecit. Mota itaque querimonia coram iudicio per dominum scriptoris de dicto scurra tamquam de homicida confessus est vitam defendendo dictum se homicidium perpetrasse. Quesiverunt ergo, cum prefatus naiser nec vulneribus nec ad effusionem sanguinis nec adeo graviter, quod inflature, que in vulgari peulplabsleg dicuntur, in eo appareant, lesus fuerit, utrum ad probandum defensionem et vim sibi factam admitti debeat consideratis circumstanciis suprascriptis.

Quibus sencialiter rescriptum fuit: Ex quo iura civitatis originalia dicunt: „Si aliqua levis vel inhonesta persona verberata fuerit, que hoc ipsum forte sua meruit insolencia, si suspectus hoc probare poterit mettercius cum viris credibilibus, liber erit a iudice et actore", ex quo eciam ille, a quo inicium et origo contencionis procedit, cum pocius offensor quam defensor sit censendus, defensionem non possit racionabiliter allegare, quod prenominatus naiser ad probandum defensionem et vim sibi factam admitti secundum iusticiam non debet.

Proprie[a] namque iudicandus est defensor, qui non dat operam rei illicite et qui non est caput insanie ac inicium rixe et maxime qui alio modo suum evadere non potest invasorem, nisi eum mutilet vel occidat.

[368] Utrum homicida fugiens et postea comparens possit defensionem allegare

Sentenciatum est iuratis in Chrisans: Quamvis secundum ius Maidburgense accusatus pro homicidio vel vulnere, volens defensionem vulgariter dictam notwer pretendere, debeat statim post actum iudicem accedere et gladium sibi resignare, tamen secundum consuetudinem iuris Brunnensis antiquam licet taliter accusatus primo racione fortassis metus amicorum lesi vel alia quacumque causa fugiendo discedat et aliquot vicibus citari se permittat, tamen adhuc ultimo iudicio potest comparere et defensionem racionabiliter allegare.

[369] Utrum uxori sit exhibenda iusticia pro homicidio mariti pueris iudicium contempnentibus

Iuratis de Chrisans sentenciatum est: Si uxor pro occisione mariti iusticiam et iudicium fieri sibi petit, pueri vero ipsius, sive uterini sive privigni[a], iusticiam contempnentes coram iudicio et iudice confiteantur, quod per se mortem patris eorum vindicare velint, rebellione tali seu contemptu puerorum non obstante uxori poscenti non est iuris beneficium denegandum. Et eciam, si ad mandatum iudicis pueri iudicium recipere frivole recusaverint, reus est ab ipsis sentencialiter absolvendus. Et insuper, si petit, caucione fideiussoria sunt stringendi, quod malum eius non querant.

[370] De homicidio, quantum ad reum, de quo nullus conqueritur

Sentenciatum est iuratis in Gosteel: Si incusatus de homicidio tribus quatuordecim diebus detentus fuerit et iudex ac iurati nesciant, utrum reus sit vel non, nullumque defendiculum aput ipsum, cum capiebatur, inventum fuerit, nullusque de ipso conqueratur nec iudicium fieri sibi petat, a vinculis potest absolvi et liber dimitti.

[371] De homicidio, qualiter ex verbis incidit aliquis in emendam homicidii

Rusticis de Praczau sentenciatum est: Qui mandat aliquem verberari, licet expresse prohibeat, ne occidatur, in emendam homicidii incidit, si verberans mandati fines excedens illum occidat, cum[a] mandator in culpa fuerit et hoc evenire posse debuerit cogitare.

[372] De homicidio racione homagii

Cum Tyrmannus, iudex de Chrisans, ante annos tredecim cuidam mulieri maritum suum occidisset et pro eodem homicidio quantum ad emendas iudici et quantum ad composicionem amicabilem uxori et consanguineis occisi secundum proborum virorum consilium satisfecisset, supervenit quidam Henslinus, frater uxoris predicte, petens pro se sentenciari, utrum racione occisionis sororii sui dictus Tirmannus sibi homagium facere non deberet, quod Tirmannus contradicens quesivit, utrum de hoc non esset secundum iusticiam supportandus.

Super quo diffinitum fuit, quod racione homicidii sufficit homicidam ex rigore iuris uxori pro marito, pueris pro patre et aliis cognatis occisi pro eorum consanguineo occiso homagium facere et iurare. Fratribus autem et cognatis uxoris ad faciendum homagium non est astrictus.

Et[a] est racio, fratres enim et cognati uxoris alium sororium ex eo, quod vidua ad secundas transire potest nupcias, bene habebunt, pueri autem patrem et alii cosanguinei loco occisi consanguineum alium non habebunt.

[373] De homicidio facto sagittando vel proiciendo

Ad requisicionem iuratorum de Praczaw est sentenciatum: Quicumque in via, per quam assidue homines non ambulant, volucrem sagittare vel proicere volens hominem sagittando vel proiciendo occidit, pro occisione tali nec vita est privandus nec in membris corporis mutilandus, sed sufficit, quod secundum proborum virorum ordinacionem satisfaciat, prout sibi possibile fuerit, et componat. Verum si mettercius credibilium testium convictus fuerit, quod tempore sagittacionis vel proieccionis hominem vidit et quod nec sagittaret nec proiceret inclamatus fuit, sentencie capitis subiacebit. In via vero[a], quam continue homines transire consueverunt, sicut est in medio habitacionis hominum, quicumque sagittando vel proiciendo vel alio modo operam rei illicite dando hominem occiderit, penam, que homicidam de iure sequitur, sustinebit.

[374] De homicidio, utrum iudex et iurati habeant auctoritatem salvandi homicidam proscriptum et postea captum

Postquam in Gosteel quidam pro homicidio ordine servato iudiciario proscriptus fuisset, accidit, quod eadem pendente proscripcione iterum secundum homicidium commisit, pro quo per amicos occisi est captivati presentatus. Modo primi actores dicunt, quid nobis de morte sua demus eum peregrinacioni et passagio terre sancte. Et eodem modo secundi actores sonant, utrique in accione procedere nolentes. Quesiverunt ergo iudex et iurati, utrum eciam ipsi sine preiudicio et gravamine dictum homicidam possint dimittere salva vita.

Quibus diffinitive responsum fuit sic: „Sicut homicidam servato iuris ordine proscripsistis, sic ulterius circa ipsum servando iuris ordinem procedatis".

Unde considerandum[a], quod iudex et iurati in salutem vite illius homicide, qui prima vice non tempore pacis indicte ex causa honesta in persona sui concivis sibi equalis homicidium perpetrat, videntur posse consentire. In salutem autem illius, qui homicidium reicerat vel in persona iudicis, iurati seu alterius officialis sui dominii committit, nisi talis dominii consensus ad hoc accesserit, non debent nec possunt forte sine preiudicio et gravamine consentire.

[375] De actoribus homicidii laicis et clericis

Si fratres occisi sacerdotes existentes renunciant accioni, propter hoc patruis et avunculis occisi, si impetunt homicidam, non est iusticia deneganda.

[376] De homicidio, homagio et fideiussione

In Reedisch actor conquestus est de reo, quod amicum suum occidendo vita privaverit, et querit, cum prius sibi iuraverit et homagium fecerit in alia quidem causa, utrum pro nunc de homicidio, quod eidem imponit, possit se defendere via iuris. Et cum habita deliberacione sentenciatum esset, quod ipsius esset responsio audienda. Respondit, quod in taberna sedens amicus actoris cum suis sociis gladiis vibratis in eum irruerunt, quorum insultibus resistere volens unum eorum vim vi repellendo, ut vitam salvaret, interfecit, quod proborum virorum testimonio, qui interfuerunt, se obligat probaturum. Queritur ergo, utrum reus, qui facta responsione iterum carceri traditus est, dimitti debeat recepta fideiussoria caucione et utrum debeant procedere sui testes.

Super quibus respondetur, quod[a] non obstante homagio seu promissionis iuramento, quod et iurantem et eum, cui iuratur, eque stringit, ita quod ambo ad invicem sibi mutuo pari fidelitatis vinculo obligantur, a reo fideiussores debent recipi. Et si pro sua defensione probanda testes habuerit idoneos, utetur et actoris querimoniam declinabit.

[377] De homicidio, quantum ad bona rei

Hospes quidam Brodam Hungaricalem veniens homicidium ibidem commisit et cum in claustrum causa pacis fugisset, iudex et iurati se de equis, curru et bonis dicti hospitis intromiserunt. Quo facto civis de Olomoncz superveniens dictas res suas esse dicebat, sicut vellet sufficienti testimonio demonstrare. Iudex autem in contrarium allegat, cum fuga hospitem de homicidio convincat, utrum dicte res non debeant in parte sibi racione emendarum et liberis occisi racione satisfaccionis homicidii assignari et infra.

Super quo diffinitum est: Si civis de Olomoncz res et bona, que repetit, sua esse secundum quod iustum est probare poterit, ipse res easdem obtinebit. Hospes autem, si legitimis citatus edictis iudicio non comparuerit, proscribetur.

Et ista sentencia sortitur vim ex eo, quod civis de Olomoncz res institales currui hospitis, ut eas in Olomoncz sibi presentaret, imposuerat pro mercede. Secus autem fortassis esset, si civis ex eo res sibi usurparet, quia hospitem haberet sibi in debitis obligatum.

[378] De homicidio, quantum ad accessoria, sicut sunt opere, emende et alia

Occiso Petro eius cognati habita deliberacione primo accusaverunt coram iuratis Fridricum, postea vero coram iudicio iterum habito consilio accusaverunt Martinum. Quo audito Fridricus pro se sentenciari petivit, utrum ex accusacione Martini ipse non esset absolutus. Et cum iurati pro eo sentenciassent, Martinus quesivit, utrum eciam ipse ex prima accusacione Fridrici, cui nondum renunciatum esset, non deberet merito liberari. Quo similiter sentenciato libero actores conquesti sunt de Fridrico, quod origo contencionis, in qua eorum propinquus occisus esset, per eum inceperit, quare ipsum de opera homicidii accusarent. Ad quod Fridricus respondit, cum sentencia diffinitiva ab accusacione principalis facti, scilicet homicidii, eum absolverit, utrum non esset eciam de opera et aliis accesoriis absolvendus. Iudex eciam quesivit, cum ipse immerito suo fraudaretur iure, quis emendas homicidii solvere teneretur.

Super quorum primo sentenciatum fuit, quod cum homicidium et opere non sint cause necessario connexe, actores possunt tam Fridricum quam Martinum super operis accusare. Secus autem esset, si accusati non ex negligencia actorum, sed ex defensione per testes fuissent absoluti. Super secundo vero sentenciatum est, quod iudex emendas de iure perdidisset. Homicidio enim tamquam principali non procedente emende iudiciales sicut accessorium suffocantur. Potest tamen iudex, si voluerit, partes compellere, quod tacta cruce fidem sibi faciant de composicione inter eos occulte non facta, ut ipsum emendis taliter defraudarent.

Et[a] pro dictis sentenciis nota hanc regulam iuris, quod quandoque tenet principale et accessorium, ut quando secundum leges; item quandoque neutrum, ut quando contra legem; item quandoque accessorium tantum, ut quando preter legem.

[379] Quod tantum homicidia secuntur opere

Sentenciatum est in consilio civitatis, quod solum in homicidiis et in excessibus eque gravibus et non in vulneribus possunt aliqui de vollaist accusari. Et sic acccusatus expurgabit se mettercius fidelium virorum, sicut scribitur in iuribus civitatis illo paragrafo „Insuper, si filius aut amicus alicuius et cetera". Si autem ceciderit vel emendare voluerit, actori solvet marcam et iudici et civitati mediam marcam.

[380] Propter hoc non convincitur aliquis de homicidio, quod cultellus vel gladius evaginatus in manibus eius rapitur

Rustici de Strielcz scripserunt sic: Unus apud nos in contencione fixus cultello interiit et sic unus litigancium cepit fugam, in qua persecutus a iudice et prensus in captivitate servatur. Modo actores testati sunt in duos iuratos nostros et hospitem eundem detentum esse reum homicidii. Qui in iudicio interrogati confessi sunt concorditer se vidisse eum habuisse evaginatum cultellum in manu

et capucium brachio convolutum, sed non viderint actum vulneris. Queritur ergo, si testimonium illud et eciam, quia in fuga tentus est, sibi preiudicent.

Et respondetur diffinitive, quod talis reus, cum iurati de visu vulneris non testentur, potest se considerata tamen vita sua, quam duxit, iusticialiter expurgare.

Residuum de homicidio quere supra de actore et reo de emendis.

+ **[381] De homicidiis in genere, quantum ad presumpcionem**

In homicidiis quandoque secundum presumpciones necessarias iudicatur. Et de hoc require infra circa finem libri in illa rubrica „Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera". */716/*

[I]

[DE INCENDIO]

[382] De incendio in genere, quantum ad signa appensa, quantum ad litteras minatorias, quantum ad expurgacionem, defensionem et alia

P-ostquam Hainricus dictus Hulbat, mercator, civis de Czwitavia, per aliquot annos septimanatim diebus fori in domo Cunradi de Threbetschc, civis Brunnensis, hospitari consuevisset, accidit eum una noccium in taberna tantam moram trahere, quod a sociis suis quesitus nec inventus Cunradus claudi domum fecit. Et cum circa medium noctis custos domus Hainrico pulsanti hostium aperiret, Heinricus pre ebrietate cecidit in terram. Et cum per custodem domus et unum de sociis suis dormitum se duci non permitteret, inventi sunt aput eum centum grossi. Quibus per custodem usque mane servatis, cum Hainricus iam sobrius esset et dicti centum grossi sibi restituerentur, dixit se multo plures habuisse, de quibus custodem, quod eos sibi receperit, accusabat. Quo negante Cunradus, dominus domus, Heinrico dixit: „Famulum meum, quem de tuis inculpas denariis, paratus sum coram iudicio statuere, ut tibi respondeat ad obiecta". Quo rennuente et quasi in ira a Brunna recedente Cunradus iudicem accedens protestacionem interposuit de prescriptis, addiciens, quod eciam in posterum libenter vellet famulum suum iudicio statuere, quod Hainrici querimoniis[a] responderet. Et cum postea iterum et iterum et sepius Hainricus mercandi causa domum Cunradi visitaret, semper eum monuit, si famulum suum de denariis haberet impetere, quod hoc faceret forma iuris. Quod Hainricus differens facere, huiusmodi verba Cunrado dedit: „Denarios meos in domo tua perdidi, de quo doleo, quamvis taceam, ista vice".

Transacto ergo plusquam anno Cunradus quodam mane in domo sua signa incendii, scilicet scopam et ticionem et cineres, invenit appensa, quod Ditlino, vicino suo, significans, ulterius facto siluit de eodem. Decurso vero medio anno iterum quodam mane Cunradus invenit appensa in hostio signa similia supradictis. Invenit eciam cum eis litteram, que cantabat sic: „Dem erbern man, dem Trebitscher, purger czu Brunne, enpiet bir unser freuntschaft. Also ob ir euch belt pedenken umb unser gelt, das bir in euerr innung haben vorlorn, desselben bel bir euch dancken, das uns das bider berd. Noch ob des nicht geschicht, si bel bir uns des der holon, bo bir mugen, an euer selbs leib. Und

ob bir an euch nicht geschaffen mogen, so schult ir das bizzen, daz bir uns gerechen bellen an nachgepawern oder bo byr mugen, und Ditell, euer nachgepawer[b], das bol baiz, doruber pedenkt euch noch, als ir belt". Cunradus ergo cum signis predictis et littera et vicino suo Ditlino iuratos accedens, eorum consilium requisivit. Qui consuluerunt, quod sub silencio expectaret, si fortassis Hainricus Brunnam reveniret. Quo reveniente eo tempore, sicut prius facere consueverat, captus fuit. Et cum de signis incendii sibi narraretur, respondit se innocentem esse et illa nocte in civitate Gretcz super Albea fuisse, sicut et cives Greczenses pro eo suis patentibus litteris testabantur, et similiter iudices et iurati de Czwitavia, de Alta Muta, de Leutmuschel, de Brisovia, de Letabicz et de Policz et plures nobiles pro oe scripserunt, quod per totam vitam suam honeste se conservaverit et nomen bonum nullius infamie macula leserit. Venerunt eciam ad consilium iuratorum purchravius de Moedricz, Wenczeslaus, miles de Borau, et alii probi viri, conservacionem laudabilem dicti Heinrici coram iuratis in consilio multipliciter commendantes. Dominus eciam episcopus Olomocensis hoc idem personaliter affirmabat.

Iurati ergo ponderaverunt, quod non esset verisimile alium quam Hainricum signa incendii cum littera superius inserta, cuius tenor, sicut eciam Ditlinus, vicinus Cunradi, dicebat, tantum Heinrico competebat, appendisse. Pro parte vero contraria inspexerunt, quod testimonium litterarum civitatum et vive vocis proborum virorum Hainricum de dicto maleficio racionabiliter excusaret et maxime, cum voluntarie post signa incendii Brunnam venisset. Consenserunt ergo quasi diffinitive in hoc, quod Hainrico defensio[c] et expurgacio per septem testes idoneos esset concedenda.

Et probatur ista sentencia ex eo, quod littere accusatorie de incendiario vel alio criminoso misse, licet accusatum simpliciter non condempnent, tamen defensionem sibi prohibent. Per contrarium ergo in proposito littere excusatorie de Hainrico scripte ipsum propter tenorem littere et signa prescripta simpliciter non absolvunt, expurgacionem tamen legitimam merito sibi prestant, viso tamen prius et discusso matura inquisicione casus exordio, scilicet perdicionis denariorum, utrum in taberna forte residuos denarios ultra centum Hainricus deluserit vel alias amiserit et cuius condicionis famulus custos domus fuerit et utrum debitam diligenciam super denariorum perditorum perscrutacione Cunradus hospes domus habuerit. Ex[d] talibus enim et aliis circumstanciis sollicite pensatis apparebit, utrum reus vel simpliciter condempnari vel absolvi vel quod se purget cogi debeat via iuris. Nam si per dicta signa et littere scripturam vinci deberet, reus[e] in proposito quilibet honestus et fidelis homo per emulum suum facta et negocia, que hinc inde cum diversis haberet tractare, considerantem tali vicio, ut vindictam de ipso sumeret, maliciose posset et faciliter irretiri.

[383] De minis incendii et vulneribus factis tempore incendii

Cives de Rauseins sunt informati, quod

[a] quicumque minas incendii notorias fecerit et postea actu incenderit et effugerit, si per incensum insequentem capietur, septem manuum testimonio convincetur et igne peribit. Si autem per se voluntarie comparuerit, metseptimus suam innocenciam approbabit. Sed si in fuga detentus fuerit, omni occasione postposita metseptimus convincetur.

[b] Quicumque eciam facto incendio inimicum suum vulneraverit, convictus duobus testibus idoneis decollabitur. Si vero aliquem vulneraverit, cuius inimicus antea non fuit, duobus testibus convictus amputabitur sibi manus.

Et[a] est aggravata propterea pena predicta, quod ignis et incendium in commune transit dampnum, ad quod intercipiendum omnes homines inimicicis, quas prius habuerunt, quiescentibus cum diligencia debent mutuo se iuvare.

[384] De incendio, quantum ad actorem et reum et quantum ad consilium et preceptum

Iurati de Chremsir scripserunt sic: Cuidam de nostris tempore noctis nec minis nec monicionibus precedentibus in curia sua stabulum fuit incensum, quod cum percepisset, subito surgens ignem extinxit. Mane autem facto unum de coniuratis nostris accedens, super hoc casu dari sibi consilium postulavit. Qui assumptis quibusdam aliis iuratis sibi suasit, quod in opidis et locis vicinis clamari faceret, si aliquem lesisset, illi iuxta proborum virorum ordinacionem componere paratus esset. Quod consilium cum negligeret, postea transactis octo diebus iterum in curia incensus fuit et ignis tantum invaluit, quod quatuor vicinis eorum edificia sunt cremata. Qui vicini ipsum in causam trahentes pro se petunt sentencialiter inveniri: Ex quo consilium iuratorum imitatus non fuerit, utrum eciam eius responsione non audita ad satisfaccionem dampnorum, que ex eius negligencia receperunt, non sit ipsis racionabiliter obligatus.

Super quo sentenciatum fuit, quod responsio predicti hominis incensi est audienda et postea secundum eius responsionem et partis adverse querimonia est diffinitiva sentencia proferenda.

Et est valde caute circa hunc casum procedendum. Consilium[a] enim iuratorum, quod dicto homini porrexerunt, non necessitavit ipsum. Per proclamacionem enim, quam dictum consilium fieri faciebat, sepissime iusti homines et innocentes, qui nullum leserunt, ex parte maleficorum, qui de hoc confisi minas incendii eis incuciunt et eciam frequenter actu incendunt seu cremant, suis pecuniis sunt fraudati. Unde licet ad preceptum iuratorum homo stare teneatur, ad eorum tamen consilium, precipue in quibus alii ita salubriter sciunt consulere, sicut ipsi, ut accidere potest in casu prescripto, non obligatur aliquis, nisi velit.

[385] De incendio, quantum ad fideiussionem

Sentenciatum est eisdem: Licet pro incendio preterito, cuius dampnum certum est, aliquis fideiubere possit, tamen pro minis incendii seu pro incendio futuro, cuius dampnum nec est certum nec taxari potest, non sufficit aliquis quantumcumque dives ad fideiubendum.

[386] De incendio casuali vel ex negligencia exorto

Frequenter sentenciatum est: Si ignis casu fortuito, non ex scitu et negligencia, videlicet quia ipsum non extinxit, dum bene potuit, in domo cuiuscumque exortus fuerit, propter hoc ad solucionem dampnorum vicinis ex igne tali contingencium nullatenus obligatur.

[387] De incendio exorto absente hospite

In Hainreichs actor conquestus est de reo, quod in eius absencia per stulticiam et negligenciam uxoris et ancille sue igne in domo eius exorto in octo modiis siliginis dampnum perceperit, in quibus sibi satisfieri petit iusticia mediante. Reus vero querit, cum ex verbis actoris, qui eum dixit absentem fuisse, merito sit immunis, utrum pro uxore vel ancilla teneatur respondere et in causa precipue criminali.

Super quo responsum fuit, quod non est reo necessarium respondere, sed pure voluntarium, si placet. Dato eciam, quod respondeat actori, dampnum non

resarciet. Casus enim fortuiti, sicut incendium, homicidium et consimiles, dum tamen dolum non contineant, culpa carent.

Residuum quere supra titulo de accusacionibus sub illa rubrica „In accusacionibus criminum, cuiusmodi sunt incendia et cetera". *[57]*

\+ **[388] De incendio, quantum ad actores plures et unum reum, quantum ad tempus, locum et quedam alia**

Ad peticionem civium de Cremsir rusticis de villa dicta Peilan sentenciata sunt subscripta:

[a] Primo, quod incensus sive crematus incendiarium fugitivum in alieno iudicio insequendo querere volens statim per se de domo ad domum poterit festinanter transire et inventum captivitati iudicis presentare. Et si, cum in talibus periculum sit in mora, ad querendum nec iudicis licenciam nec eius nuncium sibi concedi periverit, propter hoc tamen nullas tenebitur ad emendas.

[b] Secundo, quod incendiarius captus, si signis incendii preteriti, cuiusmodi sunt ticiones seu carbones, vel incendii futuri, cuiusmodi sunt carthe scripturam incendii vel eius minas continentes vel cineres cum scopa, super se non ligatis nec in manus sibi datis coram iudicio statuatur, propter hoc actor ab accione non repellitur nec obnoxius est emende.

[c] Tercio, si multi cremati simul ad iudicium veniant et habito inter se consilio per unum ex eis in incendiarium agant, si ille ordine iuris et sentencia diffinitiva eundem actorem evaserit, ab aliis iudicatur iusticialiter absolutus. Et similiter, quamvis domino ville ea cremata speciale dampnum contingat, tamen, si reus incendii accionem villanorum secundum[a] iusticiam declinaverit, dominus ville specialem sibi movere non poterit questionem, cum non sit verisimile villanorum accionem dominum latuisse.

[d] Quarto, quod quicumque pro parte actoris incendii coram iudicio personaliter comparentes laborant, verbis et factis seu consiliis ipsum fovendo et pro eo quantum possunt faciendo, reum incendii, si actorem evadit, iure in causam novam trahere non possunt, maxime de incendio uno tempore et uno loco facto. Secus autem esset forte, si de incendio alio tempore et alio loco facto inciperent agere, et precipue, si de tali accione futura tempore primorum placitorum coram iudicio expressam interposuerint protestacionem.

[DE INTERDICTO]

[389] De interdicto, quantum ad temporis prioritatem, utrum videlicet primus interdictor pinguius[a] ius habeat quam secundus

In Chremsir homo quidam convento braseatorio, cum quidam civis sex brasea, alter vero quinque, tercius vero quatuor sibi ad laborandum dedissent, ipse a civitate Cremsir fugitive recedens tantum decimum medium braseum in braseatorio reliquit. Modo hospes seu dominus braseatorii primo iudicem accedens octo brasea interdixit. Postea vero alii successive venientes quilibet eorum tantum interdixit, quantum homini, qui recesserat, commisit. Queritur ergo, utrum primus interdictor maius ius habeat quam secundus et sic de aliis ordinate.

Super quo diffinitum fuit, quod[b] prioritas vel posterioritas interdiccionis absolute ius non generat, licet super iure obtinendo vel demonstrando aliqualiter attestetur. Unde dominus braseatorii ante alios de brasiis relictis de censu, pro

quo braseatorium exposuerat, est pagandus. Residuum vero de braseo, quantum fuerit, est in quindecim equales cumulos dividendum, de quibus ille, qui sex brasea in braseatorium dederat, sex tollet, secundus vero quinque, ad tercium vero quatuor pertinebunt.

Et insuper, si dominus braseatorii totum censum exposicionis percipit, interdictores alii de braseatorio se intromittentes de ipso tantum utentur tempore, quanto ipsum convenerat, qui recessit.

In debitis autem secus esset, ibi enim, qui prior est tempore, pocior est iure.

[390] De interdicto, quantum ad conservacionem rerum interdictarum

Sentenciatum est ad plura loca: Si in domo hospitis res alicuius extranei ex parte iudicii ad peticionem cuiuscumque interdicuntur, hospes talis, nisi velit, ad rerum interdictarum conservacionem nullatenus obligatur. Immo, si tempore interdicti nunciis iudicis dicit, quod res interdictas custodire nolit, iudex ipsas in suam recipiet custodiam, interdicenti de ipsis iuxta suam querimoniam de iusticia provisurus. Si[a] autem ipsi hospiti ille, cuius res sunt interdicte, in expensis vel in debitis istis consimilibus obligatur, pro talibus res interdictas servare poterit, de ipsis principaliter suum debitum extorsurus.

[391] De interdicto racione debitorum facto

In consilio sentenciatum est: Si civis hospitem et advenam cum rebus suis domum eius intrantem irrequisito iudice pro debitis, in quibus sibi tenetur, arrestaverit et occupaverit, solvet iudici septuaginta duos parvos denarios pro emenda. Unde ne civis emendam incidat, iudicem pro arrestacione facienda petat et per eius nuncium seu budellum dictum hospitem in domo propria interdicat. Quod si neglexerit et alius creditor cum interdicto iudicis auctoritate facto civem ipsum preveniat, ille prius ab hospite et rebus ipsius suum debitum iudicialiter consequetur.

Unicuique[a] enim mora propria est nociva.

[392] De interdicto pecunie dicte pezzerung

Sentenciatum est iuratis de Chrisans, quod pecunia, que in composicione homicidii vel alterius casus, que vulgariter pezzerung dicitur, dari debet, interdici non potest, quia sine contradiccione et omni difficultate debet per reum actoribus assignari. Quo facto quicumque habet in eos agere, seu pro dicta pecunia vel pro quavis alia causa, illi debent ad obiecta secundum iusticiam respondere.

[393] Interdici non potest pro debitis debitor mortuus

Ad loca diversa sentenciatum est, quod in debitorem mortuum creditor agere non potest, cum ulterius iurisdiccioni evaserit iudicis temporalis. In possessores autem bonorum eiusdem mortui potest agere pleno iure.

[DE INVASIONE DOMUS]

[394] De invasione domus in genere, quomodo probatur et quomodo non probata emendatur

Cives de Rauseins tamquam novicii iuris et ignari, cum ab antiquo usque modo iure Menesensi sint usi, de excessu, qui dicitur haimsuchunge, sunt taliter informati:

[a] Quicumque domum alterius armis, balistis vel arcubus temerarie invadere presumpserit, dato eciam, quod nullum in ea vulneret, tamquam de homicidio puniatur. Debet autem hospes domus invasorem vincere duobus testibus, vicinis suis ex utraque parte domus vel cum uno trans viam et secundo vicino a latere, vel cum solo iurato; et sic convictus et per hospitem in domo manu violenta vivus vel mortuus detentus est decollandus. Si vero invasor de domo recesserit et postea coram iudicio se innocentem facere voluerit, cum viris idoneis mettercius in cruce se expurgabit. Si autem invasus plano modo sine testibus querimoniam super ipsum fecerit, solus se expurgabit.

[b] Nec debet hospes domus in movendo querimoniam de invasione predicta, que gravis est excessus, facilis et pronus esse, immo de testimonio sufficienti caute sibi debet providere. Si enim ad probandum se obligaverit et postea querimoniam suam testibus comprobare non poterit, iudici duo talenta et unum civitati solvet pro emenda. Et hoc verum est de maiori invasione domus, in qua vulnera sunt commissa. Pro minori vero invasione, in qua tantum verba sunt emissa, si actor in causa cadit, solvet iudici tantum septuaginta duos hallenses.

[395] De invasione domus, quod non omnis intrans domum alterius racione actus legitimi invasor est censendus

Rustici de Lautscheins proposuerunt talem casum: Filia cuiusdam convicini nostri verbera mariti sui timens ad domum patris sui fugit. Postquam autem moram ibi per biduum traxisset, maritus, ut ad propriam eam reduceret mansionem, domum patris uxoris, videlicet soceri sui, intravit. Prohibitus autem per quendam iquilinum domus, ne uxorem in absencia patris, qui tunc non aderat, educeret, eundem vulneribus quatuor vulneravit. Querit ergo predictus pater uxoris, utrum de dicto genero suo non debeat sibi tamquam de invasore domus iudicium exhiberi.

Super quo responsum est diffinitive, quod non. Cum enim maritus dicte mulieris domum soceri sui non causa malignandi nec in ira et furore nec armata manu nec aliquem gladio seu aliis offendiculis agitando, sed tantum, ut legitimam suam, quod actus fuit licitus, de ea reciperet, intraverit, invasor domus non est censendus nec socero suo de invasione, sed tantum inquilino de vulneribus tenetur simpliciter respondere.

[396] De invasione domus et mortificacione uno actu continuato in duobus tamen iudiciis factis, quantum ad actorem, reum, iudices et plures alios casus notabiles incidentes

Cum in Hulein decem viri domum cuiusdam hominis ibidem clausam armata manu violenter invadentes hostio extruso intrassent ipsumque per tectum domus fugientem ad curiam vicini sui et de curia ulterius extra limites iudicii, in quibus domus, quam primo invaserant, sita fuit, in limites alterius iudicii fugantes mortificassent, quesitum est a iuratis per actorem, utrum coram primo iudice, sub quo facta est invasio domus, vel utrum coram secundo, sub quo facta est mortificacio, debeat querulari. Secundo eciam quesitum est a iuratis ab eodem actore, utrum pro tam gravibus excessibus non liceat sibi in omnes decem eque primo simul agere vel utrum unumquemque impetere debeat querimonia speciali. Et tercio, utrum rei non debeant sibi primo iudicio proscripti denunciari, si convincat eos testimonio fidedigno.

Cui super primo sentenciatum fuit, quod cum neuter iudex ex eo, quod peccatum est iuri facere iniuriam, suo iure sit fraudandus, ambo iudices simul iudicio debent presidere et actor coram ambobus suam querimoniam proponere, dictique iudices emendas iudiciales inter se condividentequo modo. Si vero in talem presidenciam iudices consentire noluerint, tunc actor coram unoquoque id, quod in eius iudicio commissum est, conqueratur. Et iuxta talem querimoniam unusquisque iudicum iusticie sibi faciat complementum.

Nec oportet, quod de mortificacione, que maior videtur excessus, quantum ad actum prius conqueratur; immo, cum invasio domus eque capitalis sit excessus et gravis sicut mortificacio, potest de ipsa primo conqueri, si sibi videbitur expedire.

Super secundo autem diffinitum fuit, quod cum omnes decem eundem actum fecerint, actor, si nescit, quis eorum fuerit principalis, potest in omnes et eciam in plures, si essent, simul et coniunctim una accione agere. Ipsique postquam una responsione responderint, si expurgacionem obtinuerint, iurabunt singillatim[a] et quicumque in iuramento ceciderit, vitam perdit. Ex hoc tamen alii non sunt iudicandi cecidisse. Sicut enim uno per iuramentum evadente non omnes evadunt, sic nec uno cadente omnes cadunt. Sed in accione fortassis civili, si in plures una accione pro debitis ageretur, ex casu unius censerentur alii cecidisse.

Si autem actor sine dubio noscit illum, qui fuit origo invasionis domus, et illum, qui[b] plagam letalem mortificacionis dedit, in illos aget principaliter, in alios vero ex consequenti tamquam in coadiutores, et si eos vicerit, peribunt. Nam faciens et coadiuvans in excessibus tam gravissimis pari pene subiacebunt. Si autem expurgare se debuerint, quilibet, ut predictum est, iuramento suo tantum salvabit vitam propriam vel amittet.

Et notandum[c], quod in aliis homicidiis seu honestis causis non conceditur actori, quod in plures simul agat. Unde quedam est accio civilis et in illa potest in plures simul agi. Quedam autem est accio criminalis, sicut in proposito invasio domus et mortificacio, et illa est duplex. Quedam enim fit per unum actum, quem plures simul facere non possunt, sicut homicidium fit per unam plagam, quem plures simul percutere non possunt, et[d] in tali accione cum actor dubitat, in plures agere simul potest. Et iste actus vocatur actus non iterabilis. Secunda autem est, que eciam fit per unum actum, quem plures bene simul facere possunt, sicut est infamia vel detraccio. Talem enim actum unum plures simul facere possunt, quia plures possunt simul unum infamare vel sibi obloqui vel in honore suo detrahere. Et in tali accione non est necesse, quod actor in plures simul agat, quamvis dubitet, immo in quemlibet specialiter de eodem actu agere potest. Et vocatur iste actus actus iterabilis, quia quilibet eum iterare potest. Tamen si talis actus inponeretur determinate multitudini, sicut forte consilio iuratorum, in tales unica accione agi posset.

Ad tercium autem dictum fuit, quod[e] facta per actorem probacione secundum formam iuris sufficienti rei sunt primo iudicio proscribendi. Et si per ambos iudices proscribuntur, non est mirandum. Duplex enim peccatum pena duplici lui debet. Unde in proverbio dicitur: „Ad facinus duplex non sufficit ulcio simplex".

[397] De invasione domus, de qua domo sit intelligenda et quod taberna non semper invaditur

Sentenciatum est in iudicio civitatis: Si duo in platea vel alibi simul pugnare incipiant et unus alium in domum apertam insequens et fugans ipsum ibidem vulneret vel occidat, ex hoc non est censendus invasor domus.

Similiter nec ille dicitur invasor domus, qui tabernam intrans, dato eciam, quod sit clausa et ad eius peticionem sibi aperiatur, in ipsa facta contencione aliquem mutilat vel occidit.

[398] De invasione domus, quantum ad tempus, in quo debet querulari

Sentenciatum est rusticis in Letabitz, quod in magnis et gravibus excessibus, vulgariter dictis haimsuchung, qui verba continent et facta, vicini debent pro subsidio per invasum inclamari, excessusque tales infra dies quatuordecim querulari. Gaudent enim dicti excessus tali iure, quod scribitur in iuribus originalibus rubrica de stupro[a], notnuft: „Statuimus eciam firmissime et cetera".

Et secundum hoc restringendum est, quod scribitur in fine iurium originalium in rubrica de invasione domus: „Quicumque domum alterius".

[399] Item de invasione domus, quantum ad vicinos, propinquos vel remotos. Secundo, quantum ad hospitem plures domos habentem. Tercio, quantum ad modos diversos, quibus inhabitatur domus. Quarto, quod domus modis, quibus illicite invaditur, licite defensatur

Sentenciatum est iuratis de Hainreichs, quod

[a] ad probandam invasionen domus recipi possunt testes vicini non solum collaterales superius et inferius, proximi vel transversales directe oppositi, immo alii, dummodo sint idonei, quamvis a domo invasa sint in aliqua distancia in eadem linea vel in alia residentes.

[b] Item, qui plura in una civitate vel in locis diversis habuerit domicilia, quamvis in uno frequenter habitare consueverit, tamen pro illo tempore, quo in alio steterit, de invasione domus testari poterit ut vicinus.

[c] Item excessus invasionis domus atrox est et a domo nomen recepit et debet accipi domus, sive in propria domo, quis habitet, sive in conducta vel gratis sive hospicio receptus sit.

[d] Item, quamvis domum et arcubus et balistis invadere graviter sit prohibitum, tamen domum sic vel qualitercumque aliter defendere videtur licitum et concessum.

[400] De invasione domus et spolio dicto rerraup

Septem balneatores duorum balneorum intra muros civitatis ex opposito orti fratrum Minorum et exterius super Ponavia sitorum magistri cum eorum quinque famulis tabernam vini in civitate in platea Civium tempore subintrantes estivo, cum soli secum taxillis ludentes usque ad medium noctis, quando nullus preter eos iam aderat, continuassent et hospes cum uxore ac scriptore vini denarios, quos per diem emerat, numeraret, inter se de solucione quadraginta hallensium, quos debiberant, contendere ceperunt. Quod cum hospes et scriptor amicabiliter et lenibus sopire vellent verbis, simul surgentes et gladios et cultellos nudantes in eos ac uxorem hospitis tam vehementer irruerunt, quod pro vita salvanda vix in celarium, ab intra claudentes, hostium evaserunt. Quo facto famulo cuidam in collo celarii dormienti manum amputantes quatuor insuper ipsum vulneribus vulnerarunt et tandem pixidem, quam hospes reliquerat cum denariis, cum slappa, mitram ferream et canulam exportantes diffugerunt.

Intervallo vero facto hospes, uxor et scriptor exeuntes de celario cum pixidem cum denariis non invenissent, super dictos balneatores tamquam super mortificatores, domorum invasores et spoliatores, vulgariter dictos rerrauber, clamorem terrificum, qui baffengeschray dicitur, flebiliter protulerunt. Quo clamore precones ac ministri iudicii excitati cum insequerentur fugitivos, solum duos magistros balneatores in balneo super Ponavia dormientes ceperunt cum gladio cruentato. Quibus incippatis et tandem coram tribunali statutis hospes de ipsis, sicut prescribitur, querulans pro se sentenciari petivit, utrum advocatum pro responsione secundum iusticiam habere possent.

Super quo diffinitum fuit, quod non. Licet enim domus invasionem excuset taberna, tamen longa recessus aliorum bibencium prestolacio nocturna solitaria sessio ac mutuo contencionis inter se mocio presumpcionem fecit, non tantum bibendi causa, sed pocius malignandi proposito eos tabernam intrasse.

Item, quia balneator in civitate residens ab uxore domoque propria extra civitatem super Ponaviam illa nocte, quod alias facere non consuevit, declinavit, hoc ipsum fugitivum iudicavit.

Item, quod subito post factum per officiales iudicii cum gladio cruentato sunt capti, hoc probacionem maximam vim ostendit.

Et quamvis ea, que per spolium rerraub abstulerant, non sint in eorum manibus inventa, tamen dicte presumpciones, que de domus invasione per manus amputacionem, vulnerationem, hospitis in celarium fugacionem et per plagas ac secciones in lapides hostii celarii, que recentes videbantur facte, fidem generant, dictum eciam spolium per balneatores commissum probare quodammodo reputantur.

[401] De testibus invasionis domus

Sentenciatum est iuratis in Pudespicz, quod conventores domorum bone fame, licet sint caupones et ducillarii, in causa invasionis domus tamquam veri hospites testimonium ferre possunt.

Item minor invasio domus sine sanguinis[a] effusione contingens per testes vicinos, si antequam per invasum statuantur, per adversam partem de vulneribus incusati fuerunt, probari non potest. In maiori vero invasione domus, in qua superficies apparet, sanguinolenta excepcione prescripta non obstante testes prehabiti admittuntur pacis domestice in favorem.

[DE IUDICE]

[402] De iudice, qualis in officio suo esse debeat

De Broda Hungaricali, de Reedisch, de Gosteel et diversorum locorum iurati de subscriptis quandoque per verba et quandoque per litteras sunt instructi:

[a] Iudex in officio suo non debet esse gravis hominibus et onerosus.

[b] Debet[a] eciam esse a violencia et a cupiditate remotus, eo quod violencia est legibus inimica et accepcio munerum est prevaricacio veritatis.

[c] In iudice eciam non debet ira et furor, sed tantum racio dominari. Non enim ira viri dei iusticiam operatur. Unde[b] nichil debet iudex iudicare furoris tempore, sed cum est in mentis tranquillitate. Nam[c] restringenda est sub racione potestas, nec quitquam agendum priusquam mens commota ad quietem redeat, eo quod commocionis tempore iustum putat esse omne, quod facit.

[d] Debet quoque iudex incompositos disciplinare et precipue noctis tempore ad intercipiendum furta et maleficia cum sua familia civitatem hinc inde per transeundo custodire, ad quod iurati eorum sibi prebebunt auxilium cum effectu.

[403] De officio iudicis, quantum ad iuratos

Item iudex debet iuratos tamquam legislatores reverenter tractare, nullas per se sentencias dictare, neminem sine ipsorum scitu captivare, emendas civitatis sibi non apropriare nec emendas ad eum pertinentes, nisi postquam a iuratis adiudicate sibi fuerint, recipere, in talique recepcione pauperibus graciam facere, proscriptos et a civitate repulsos sine iuratorum consensu nullatenus reassumere, de sigillo et privilegiis civitatis, que iurati debent regere, se non intromittere. Et concludendo singulariter universa et universaliter singula, iudex debet semper iuratos audire, eis obedire, ad ipsorumque consilium omnia negocia sui officii expedire.

[404] De officio iudicis, quantum ad sentencias

[a] Item iudex deum, qui presens est in omni iudicio, pre oculis habens, quando tribunali presidet, debet querere a iuratis de sentenciis, sicut sedent in bancis, nullo prepostero, ordine observato; nec eciam favore, odio, timore vel expectacione premii debet unam partem alteri preferre seu preponere.

[b] Nec eciam querat sentenciam ab illo iurato, quem noverit parti illi, pro qua queritur sentencia, magis favere, eo quod in iudicio est omnis suspicio submovenda.

[c] Ad consenciendum eciam in sentenciam tam interlocutoriam quam diffinitivam unam partem pre alia non cogat.

[d] Tenetur insuper iudex secundum proposicionem parcium de sentenciis querere a iuratis. Et semper querat inter duas sentencias, quid iuris sit, nisi tunc una pars nolit aut negligat sentenciam pro se inquirere; ex tunc iudex sentenciam ad requisicionem unius partis inquirat.

[e] Et[a] circa istum punctum debent iurati hanc cautelam servare, quod nec extra iudicia nec in iudiciis aliquam sentenciam communem, contra quam pars adversa nondum audita nichil obicit vel allegat, proferant et pronuncient quoquam modo. Ex talibus enim sentenciis in genere prolatis, sepissime cum ad speciem descenditur, vel maxima difficultas generatur vel evidens contradiccio implicatur.

[f] Querat eciam iudex de sentenciis nichil minuendo penitus vel addendo. Nam iudex defectum supplere non debet, sed si quid partes vel advocati parcium de iure obmiserint, illud supplere potest, in hiis et in omnibus aliis iuris preceptis ad iusticiam litigantibus faciendam motum sui animi inclinando.

[405] De officio iudicis, quantum ad partes

[a] Iudex eciam tenetur sentencias a iuratis prolatas exequi reverenter, ut si actori res immobilis fuerit adiudicata, ipsum mittat in possessionem rei eiusdem, in ea ipsum viriliter manu tenendo, quia non sufficit quem mittere in possessionem, nisi in eam missus tueatur.

[b] Si autem res sit mobilis, ipsam actori cum effectu precipiat presentari.

[c] Sed si reus a peticione actoris fuerit per sentenciam absolutus, ex tunc ipsum iudex in iure suo similiter tueatur, actori super eo perpetuum silencium imponendo.

[d] Item iudex quamvis pro exercenda iusticia iuraverit, tamen solum de querimonie prioritate et de nullis causis aliis testimonium ferre potest. Hoc enim spectat ad officium iuratorum.

[e] Item iudex caveat, ne captivi in cippo rebus et vestibus spolientur.

[f] Item iudex debet providere partibus, quod tute compareant. Unde, si necesse fuerit, potest prohibere, quod sine armis veniant et maxime, quod inermes compareant coram tribunali.

[406] De iudice, quantum ad captivos, assessores et expensas assessorum

In Lautscheins quidam accusatus de homicidio iudici presentabatur, quem cum die prefixo statuere iudicio deberet, carcerem evaserat. Queritur ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo respondetur diffinitive, quod iudex[a] homicidam seu maleficum, sicut furem et spoliatorem, sibi presentatum uno modo simpliciter et absolute in suam custodiam recipit et clausuram; alio vero modo sub condicione, quia videlicet pro maiori custodia invocat auxilium sui superioris seu parti dicit, quod sua conservacio sit debilis et quod per se de secura custodia sibi provideat, protestans nichilominus, si captivus evaderet, in hoc culpabilis esse nollet. Modo si captivus, de quo iudex simpliciter et absolute se intromisit, evadit, iudex[b] pro ipso emendam triginta marcarum solvet et insuper iuramentum faciet corporale, quod sua fraude non sit captivi evasio procurata.

Si autem captivus secundo modo custoditus evaserit, iudex de emenda pecunie supportatus simplici se iuramento, ut premittitur, expurgabit. Debet tamen iudex de captivo pro maleficio parti iudicium petenti favorabilem se exhibere nec terminos prorogare nec gravem difficilem aliqualiter se reddere, alioquin tamquam de fautoria maleficii suspectus penam malefici, si evaserit, personaliter sustinebit.

Assessores eciam ac iuris defensores et protectores, si quos fortassis iudex aliunde sibi assumpserit, illis non partes, sed ipse dumtaxat ex eo, quod emendas iudiciarias pro se tollit, satisfaciet in expensis.

[407] De iudicis disciplina et qualiter propter enormia verba perdit emendas

Dominus cuiusdam ville personaliter iudicio presidens cuidam homini suo querulanti obiecit, quod querelam, quam alias extra iudicium ad eum detulisset, coram iudicio mitigaret et mutaret. Dicto vero homine obieccionem domini negante dominus eam resumpsit modo premisso. Secundario vero homine negacionem replicante dominus sibi dixit: „Mentiris sicut antiquus filius meretricis“, querens cum hoc a iuratis sentenciam dari, qualiter[a] dictus homo emendare debeat, quod ipsum dominum suum arguere ac eius verba presumpserit reclamare.

Super quo diffinitum fuit, quod cum licitum sit partibus verba iudicis disciplinate vel affirmare vel negare, dominus per verba inhonesta, quibus[b] hominem suum arguit, emendas, dato eciam, quod de iure sibi competerent, se privavit. Iudex enim sicut et partes sic et se ipsum tenetur principaliter magistrare.

[408] De iudicis auctoritate in vulneribus et excessibus criminalibus

Si in causis criminalibus partes infra terminum concordandi, quem[a] a iudice rogaverant, non concordant, non oportet, quod iudex expectet, usque actor reum citet, immo potest per se partibus terminum prefigere. Idem tamen terminus, si causa sit ardua, habebit dies quatuordecim, in quibus partes amicos eorum possint requirere et sibi de advocatis providere. Sic sentenciatum est in Praczau.

[409] De iudice, quantum ad res, quas recipit in domo fugitivi

Si iudex in domo homicide fugientis aliquas res acceperit, illas postea facta composicione homicidii iuxta valorem suum in emendis sibi solvendis defalcabit. Si instructi sunt rustici cuiusdam ville.

[410] De iudice et iuratis suspectis

Sicut iudex et iurati ferre non debent indigne, si ab eis ad maiorem audienciam appellatur, sic nec ad verecundiam sibi debent asscribere, si pro suspicione partibus collenda a causis aliquarum tractatibus et iudiciis per suos coniuratos racionabiliter ammoventur. Possunt enim causis eisdem iudicialiter tractandis amocione predicta non obstante extra sedes tribunalis sicut ceteri interesse.

[411] De iudice, quod non debet emendas sub usura vel dampno conquirere

Iudex illum, qui in emendis obligatus sibi fuerit, inpignorare potest et eadem pignora sine exhibicione, que in iudicio fieri consuevit de aliis pignoribus, vendere. Ipsas autem emendas obmissa inpignoracione sub usura vel dampno conquirere de iure non potest sine eius licencia speciali.

[412] De iudice, quantum ad emendas, quas destitutus insolutas relinquit

Ad iudicem sequentem spectant emende, quas eius precessor insolutas dimittens non percepit. Non enim emende personam iudicis, sed officium consecuntur.

[413] Iudices et iurati audire debent necessaria verba parcium sine emenda

Sentenciatum est iuratis in Chrumnaw, quod iudices et iurati cum mansuetudine omnia verba parcium, que tamquam eis necessaria protulerint, benivole debent audire, dummodo reverenter et disciplinate proferantur. Unde si pars dixerit: „Reverendi domini iudex et iurati, plures terminos coram vobis habui, plura vestra iudicia et consilia quesivi et sic labores et expensas graves feci, instanter peto finem michi dari vel ad maiorem audienciam me remitti“; vel „Si hodie causa mea iusticialiter non poterit terminari, oportet, quod alibi causam meam prosequar vel quod coram vestris superioribus ipsam proponam“;vel si sic saltem dicat: „Si causam meam breviter fine debito non decidetis, dabitis michi materiam appellandi“; vel quitquid talium coram iuratis dixerit, propter hoc non oportet, quod ad emendas aliquas obligetur, quia[a] leges dicunt, quod iurati debent lites cum omni equitate audire et breviter iudicare ac homines liberare ab alterna contencione et non permittere causalium expensarum occasione dampnificari

+ **[414] De iudice, quantum ad emendas, in quas personaliter incidit**

Cum in Gurde iurati contra quemdam rebellem diffinitivam publice coram iudicio dixissent sentenciam, iudex, qui videbatur eundem fovere, alta iuratos inclamans voce prorupit in hec verba: „Ir mȏcht den urtailen in ene werlt“. Quod cum iurati audirent et pro verecundia sibi asscriberent, iudex motus quodammodo penitencia eorum gracie se subiecit. Quesitum est ergo et infra.

Super quo responsum est sic: Iudex, qui dixit: „Ir môcht den urtailen in ene werlt", ex quo penitencia ductus gracie se subiecit, si non contumaciter nec honori iuratorum per hoc detrahere volens talia dixit, solvet secundum quemlibet iuratum LXXII hallenses pro emenda. Si autem frivole in detrimentum honoris iuratorum prescripta verba dixit, solvet pro emenda decem marcas grossorum. Et in hac emenda nec iudex nec iurati partem habebunt. Nec iudex eciam nec iurati per se testari possunt, qua intencione verba sint prolata supradicta, quia nec actor neque reus in causis propriis dicere eorum possunt testimonium pro se ipsis. Unde fortassis in favorem reverencie iudicii et iuratorum communes probi homines, qui astiterunt iudicio, in hoc casu sunt pro testibus audiendi.

+ **[415] Item ad idem, de excedente contra iudicem, de loquente contra iuratorum sentenciam et de verberante captivatum a iudice**

Cum in Iedawicz quidam pro insolenciis detineri debens iudici coram iuratis in tantum restitisset, quod potenter superatus incippatus fuit, sentenciatum est, quod quinque libras hallensium pro emenda solvere teneretur.

Item ibidem cum per iuratos inter partes diffinitiva fuisset sentencia dicta, unus earum iuravit per deum altissimum, quod sic non esset, sentenciam per hoc iuratorum quodammodo vilipendens, sentenciatum est similiter, quod iudici esset in quinque libris hallensium obligatus.

Item ibidem cum orta in domo iudicis per duos contencione iudex unum de domo trudens et secundum tamquam captivum super scampnum locans, tercius accurrit et sedentem cum gladio non evaginato ad caput, quod de scampno cecidit, verberavit. Pro quo sentenciatum fuit, quod iudici in emenda decem librarum hallensium obnoxius teneretur, vulnerato vero racione gladii non evaginato esset taliter obligatus, sicut de fustigacione in iuribus originalibus continetur.

[DE IUDICIIS]

[416] De iudiciis, quod una causa non debet in duas dividi

Frequenter senteciatum est, quod nulli prorsus audiencia prebeatur, qui cause continenciam dividit et ex beneficii prerogativa id, quod in uno eodemque iudicio poterat terminari, aput diversos iudices voluerit ventilare, pena ei ex officio iudicis imminente, qui contra hanc supplicaverit sanccionem[a] atque alium super possessione, alium super principali questione postulaverit

Et similiter iudex non admittat, quod id, quod in una querimonia capi potest, in altera replicetur.

[417] De iudiciis, quod ad parendum iuri caucio a partibus est petenda

Quedam est caucio nuda, sicut iuratoria, et illam sufficit a partibus fieri de parendo iuri et standO iudicio in dubiis et levibus causis. Sed alia est caucio idonea, scilicet pignoraticia vel fideiussoria, et illa in gravibus et notoriis causis a partibus est petenda.

[418] De iudiciis, quod per verba simplicia et levia causa non perditur

Cum due mulieres iudicio pro debitis quibusdam contenderent et advocatus unius ab alia quereret, si de sua testes aliquos habere posset intencione

probanda, illaque deliberacione non habita ex simplicitate respondisset, quod mediam civitatem pro testimonio statuere vellet, quesitum est ab advocato, si mediam partem hominum civitatis pro testibus non produceret, utrum non causam perdidisset.

Super quo diffinitum fuit, quod per talia verba et eis similia per actorem vel reum prolata causa non perditur nec obtinetur, sed solum modo holung perditur. Qua emendata in causa proceditur, sicut de iure fuerit procedendum, dummodo dicta verba ex simplicitate proferantur et indeliberate. Quia si ex pertinacia contumaciter fuerint prolata, parti preiudicant, sicut si forte derisorie seu frivole pars pro debitis impugnata actori diceret ita: „Emas bursam novam" vel aliquid tale.

Et similiter verba in ultima holung prolata, qualitercumque proferantur, causam obtinent vel amittunt.

[419] De iudiciis, quod actor obtento accessorio non obtinet principale

Cum in villa quadam prope Chremsir iudice hereditario mortuo dominus ville relictam iudicis prole masculina carentem ad hoc, quod iudicium sibi venderet, compellere niteretur et illa talem vendicionem facere nollet, prefixit ei terminum peremptorium, in quo iudicialiter secum contendere deberet, utrum dictam vendicionem posset secundum formam iusticie reclamare. Adveniente vero termino cum relicta, sicut sponte se facturam esse promiserat, in iudicio non compareret nec infra sequens triduum causam absencie legitimam ostenderet, dominus petivit sibi sentencialiter dictari, utrum propter absenciam relicte et terminum peremptorium preteritum non esset ius suum finaliter executus et de iudicio relicte empcione cessante non deberet se intromittere pleno iure.

Super quo sentenciatum fuit, quod non iudicium et eius proventus, de quibus questio non fuit, sed solum vendicionem iudicii per relictam iuxta ipsius arbitrium faciendam dominus obtinuit ipso iure. Unde talis vendicionis tamquam accessorii cuiusdam obtencionem non sequitur principale proventus, scilicet iudicii, nisi prius empcio racionabilis intercedat.

[420] De iudiciis, quod debent esse equalia circa pauperem et divitem et unumquemque

Cum in Praczav quidam iuratus dives rusticus pro homicidio esset proscribendus, quesitum est ab amicis suis, utrum ultra sex septimanas, quibus communes homines proscribendi in iudicio citantur, non deberet merito adhuc per triduum exspectari.

Super quo responsum fuit, quod in iudiciis non aliter cum divitibus et aliter cum mendicis, sed[a] equaliter cum omnibus est agendum, cum in lege divina scriptum sit: „Ita magnum iudicabis ut parvum, nec erit aput te accepcio personarum".

[421] De iudiciis, quod in excessibus manifestis ordo iudiciarius obmitti potest

Licet in causis singulis ordo iudiciarius sit servandus, tamen si iudex pro excessibus notoriis, qui validissima probacione, scilicet evidencia facti, probantur, reos advocato eis non concesso et sic ordine iudiciario pretermisso puniens ultimo deputat supplicio, propter hoc non est aliqualiter arguendus.

Si enim crimina manifesta, que nulla tergiversacione celari possunt et que probacione testium non indigent, processu iudiciario discuti deberent, per hoc non solum iudicialis disciplina, que sine probacione punire non posset, verum eciam ius actoris, cui onus probacionis incumberet, plurimum lederentur.

Nec ex obmissione predicti ordinis iudex, qui iurat in omnibus causis ordinem iudiciarium se velle servare, censendus est periurus. Illud enim iuramentum non intelligitur de excessibus notoriis, sed solum de illis, in quibus est ordo iudiciarius observandus.

[422] De iudiciis, quantum ad obtenta

Antiqua consuetudo civitatis habet, quod quitquid coram iudicio obtinetur et in tabulis iudiciariis signatur, hoc ante proxime futurum peremptorium iudicium vel per impignoracionem vel modum alium si expeditum non fuerit, de cetero caret robore firmitatis, nisi per scriptorem civitatis in librum, ubi census et alia notantur acta, per obtentorem de scitu iuratorum scribi fuerit procuratum. Sic sentenciatum est in consilio iuratorum.

[423] De iudiciis, quantum ad principale et accessorium, quantum ad iuratos, quantum ad arbitros, quantum ad dolum, quantum ad presumpcionem et quantum ad feriarum observacionem

In Lautscheins postquam duo privingni cum eorum noverca pro agris per patrem privingnorum premortuum nomine dotis noverce deputatis iudicialiter contendissent et eadem contencio per arbitros ex parte ad hoc electos utraque amicabiliter quievisset, noverca licencia a Lautschanis recepta dominio Heinrici de Leecz se subiecit. Qui videns eam non consequi iusticiam pro aliis quibusdam agris, quos iudex de Lautscheins possidebat, iudicem eundem, quem in Leecz reperit, arrestavit. Iudex autem cum terminum noverce et Hainrico de Leecz hora quasi sexta usque ad horam vesperarum eiusdem diei placitandi in Lautscheins coram iuratis deputasset dictique Hainricus et noverca illuc venissent, iurati, qui pro tunc aderant, eis dixerunt, quia maior numerus iuratorum in campis esset — erat enim illo die vigilia beatorum Petri et Pauli apostolorum, quo tempore villani circa campestria sunt intenti — et quia minus discrete iudex egisset, quod ab hora sexta usque ad horam vesperarum unius diei et precipue irrequisitis ipsis terminum iudicialem statuisset et quod non expediret ab eadem vespera usque ad sequentis diei vesperam propter tempus feriatum interim currens aliquem actum iudiciarium exercere, sed quod sustinerent causam in suspenso tenentes, quousque cum eorum domino, coniuratis et ville senioribus deliberarent super termino peremptorio, eis et iudici finaliter prefigendo. Quam responsionem iuratorum Hainricus de Leetz indigne ferens iudici de Lautscheins dixit coram scabinis: „Iudex, alium debuisti deludere, subses mea de cetero a te sibi in Lautscheins fieri iusticiam non requiret, sed ego cum ipsa examinabimus, utrum alibi eam consequi valeamus“. Postea vero prescripta noverca pro iudice prenotato quendam carnificem de Lautscheins cum in opido Gobals occupasset et idem terminum ab ea et Hainrico de Leetz impetrasset et in Lautscheins veniens iudicem, ut ipsum ab occupacione redimeret, monuisset, iudex respondit: „Chunczmanne, te non redimam, nisi rigore iuris ad hoc compellar“. Quo facto cum Hainricus de Leetz Chunczmanno plures terminos dedisset, quos quesivit, finaliter terminum sibi sub pena perdicionis et obtencionis cause certum assignavit, in quo cum Cunczmannus non compareret, iurati de Gobals ad instanciam Hainrici et noverce sentenciaverunt, quod Cunczmannus cuiuslibet excusacionis future allegacione cessante in causa succubuisset et noverce in viginti marcis grossorum, ad quas agros, quos a iudice de Lautscheins petebat, taxaverat, legitime teneretur. Ad audienciam vero Cunczmanni cum

dicta sentencia pervenisset, iterum iudici de Lautscheins dixit, quod eum absolveret. Qui postquam respondisset, ut superius continetur, Chunczmannus cum Hainrico et noverca pro sedecim marcis componens et a Lautscheins se licencians ad bona domini marchionis se transtulit; qui officialibus suis commisit, quod vocatis ad eorum presenciam iudice et iuratis de Lautscheins, Chunczmanno, Hainrico et noverca causam audirent, eam fine debito decidentes. Assignato igitur termino Hainricus coram officialibus proposuit, quod in Lautscheins nec ipse nec subses sua de eorum querimoniis iusticiam consequi potuerint a iuratis. Chunczmannus vero conquestus est, quod racione negligencie et contumacie iudicis, qui termino in Gobals sibi prefixo stare non curavit, dampnificatus sit in sedecim marcis; addiciens insuper, quod nuper ipse et iudex memoratus Brunnam venientes in unum de antiquis scabinis ibidem et alium famosum hominem tamquam in arbitros concordassent, qui super sentencia arbitracionis proferenda sub pena perdicionis cause terminum statuerunt, in quo iudex iterum non comparuit, de quo ipsum vult vincere arbitros per eosdem. Iudex vero proposita per Chunczmannum negans dicebat, quia cum domino suo, iuratis et aliis idoneis viris de Lautscheins sufficienter vellet probare, quod in omnibus premissis contra ius numquam venerit et nichil aliud fecerit, nisi quod forma iuris exegerit et in toto consonum fuerit equitati. Modo queritur, cuius testificacio, Cunczmanni vel iudicis, sit pocior in hac causa. Queritur eciam, utrum iurati de Lautscheins alicubi iuri fecerint iniuriam in pretactis.

Super quorum primo diffinitum fuit, quod iudex ad probandum suum intentum est simpliciter admittendus. Cum enim principale non valuerit, scilicet arrestacio facta in Leecz de carnifice pro iudice, nec accessoria omnia valuerunt. Dicunt enim leges, cum principalis causa non consistat, plerumque nec ea quidem, que secuntur, locum habent.

Et nota, quod quandoque tenet principale et accessorium, ut quando secundum leges; item quandoque neutrum, ut quando contra legem; item quandoque accessorium tantum, ut quando preter legem.

Et quod arrestacio non fuerit vigorosa patet ex hoc, quod non debet persona non rea arrestari pro rea, nisi coram competente iudice iusticia in loco debito quesita et denegata.

Iudex ecim de negligencia et contumacia male arguitur, cum enim frequenter dixerit: „Chunczmanne, non faciam aliud, nisi ad quod iure compellar“. Liquet, quod iuri voluit parere. Et nemo iuri obtemperans contumax est censendus.

Licet eciam efficax sit testimonium arbitrorum in causis, de quibus cognoverunt et de quibus quid servandum sit ordinantes et statuentes pronunciaverunt, tamen hoc in proposito non est actum.

Quamvis eciam arbitrio stetur metu pene, tamen in presenti perdicio cause, qua Cunczmannus loco pene arbitrium vallatum esse dicit, cum dolum presupponat, nullius est momenti. Et elicitur dolus ex hoc, quod Chunczmannus, postquam plures terminos in Gobals quesivisset, ad ultimum peremptorium terminum venire nolens postea venit et cum Hainrico et noverca pro marcis sedecim concordavit. Ex quo necessario presumitur, quod inter eos per dolum eadem sit composicio procurata. Et sic nomine dicte composicionis per Chunczmannum allegatur non causa ut causa, quod coincidit fallacia, quam sophiste sic appellant.

Item terminus iuris, quem iudex ab hora sexta usque ad vesperas statuit, ob hoc maxime non valuit, quod ipsemet reus fuit et sibi ipsi nec terminum statuere nec ius dicere potuit, sed residebant hec aput iuratos, per quos eadem fuerant facienda.

Item iurati bene movebantur, quod a vespera vigilie apostolorum in diem alium non feriatum iuris terminum ponere voluerunt. Licet enim diebus, qui feriati sunt racione messium vel vindemiarum, de voluntate litigancium renunciari possit, tamen diebus feriatis in honorem dei, sicut fuit dies a vespera vigilie usque ad vesperam diei celebris apostolorum currens, renunciare non expediebat, quia pacto privatorum reverencia divini numinis remitti non potest.

Ex istis patet responsio secundi quesiti, scilicet quod Hainricus indebite conquestus est de iuratis, cum ipsi a via iuris non deviaverint in premissis.

[424] De iudiciis, quantum ad holung

In Hainreichs reus impetitus, cum super responsione deliberacionem obtinuisset, habito cum suis consilio subito quatuor intrans sedilia crucemque tangens iurare volebat. Unde quesitum est ab actore, cum antecedente, puta responsione pretermissa, consequens, scilicet iuramentum, sit aggressus, utrum causam non perdiderit ipso iure.

Super quo diffinitum fuit, quod non causam, sed solum iuris iteracionem, que vulgariter holung dicitur, perdidit, qua emendata ad motam sibi querimoniam iterum deliberacione previa respondebit.

Et similiter, si reus non eodem ordine, quo impetitur, sicut verbi gracia, si prius ad terciam quam ad secundam respondeat querelam, non propter hoc causam, sed holung amittit, qua emendata, ut supra.

[425] De iudicio peremptorio

Iudicium peremptorium bis habetur in anno, scilicet post Epiphaniam domini et post dies quatuordecim a die Pasche numerando. Et in prima die, sicut in feria secunda, fiunt iuramenta causarum tam civilium quam criminalium priori tempore feriato, in quo non iurabatur, ad iudicium peremptorium inducta. Die vero sequenti habetur iudicium homicidiorum, insolenciarum et omnium consimilium et iuramenta per reos, actores et testes in talibus facienda, nisi precibus inducientur, continuo sunt prestanda. Sed tercia die fit iudicium debitorum, in quo similiter, nisi precibus protrahatur, statim est iurandum. Ultima vero die specialiter est iudicium pro Iudeis, isto videlicet modo, quod Iudei tantum agunt in Christianos, et tunc, ut prius Christiani statim iurabunt. Sed iuramenta, que Christiani diebus feriatis per Iudeos impetiti ad iudicium protraxerunt peremptotium, sunt feria secunda, scilicet prima die eiusdem iudicii, facienda. Pro querimoniis autem Christianorum, quas habent movere Iudeis, iudex Iudeorum speciali iudicio presidebit.

Notandum est tamen, quod cuicumque extraneo iudicium peremptorium in genere sub istis scilicet verbis vulgariter dicendo czu offen tagen indictum fuerit, ille quolibet dierum predictorum eciam incluso sabbato suam iusticiam prosequetur.

[426] De Iudeis, utrum in agendo et respondendo Iudeus possit dici probus vir

Quidam de Gebitzka, cui equus arrestabatur in Boscowicz, dixit coram iudicio, quod probum virum, apud quem dictum equum emerit, pro eius disbrigacione statuere vellet. Instante vero termino iudicii quemdam statuit Iudeum, contra quem adversarius excipiens quesivit, utrum Iudeus, cum sit infidelis, locum probi viri agendo vel respondendo supplere possit.

Super quo diffinitum fuit, quod cum Iudeus secundum etatem, secundum sexum, secundum sensum, id est discrecionem, et secundum probitatem, id est secundum actus viriles, sit et possit esse vir et omnibus istis modis non repugnet sibi, quod sit probus, vicem probi viri, quamvis non probi Christiani, dummodo[a] non sit infamis, agendo vel respondendo supplere potest. Unde quod non est fidelis ex hoc solum habetur, quod non sit vir coniugio. Matrimonium enim et alia sacramenta extra ecclesiam non habentur.

[427] Item ad idem, de Iudeis, quantum ad furta et causas criminales

Postquam quedam civissa huius civitatis de camera res suas perdidisset, dictum est ei per inquilinos domus, quod quendam Iudeum sic vestitum et sic dispositum in domo vidissent. Ad que verba mulier se convertens in platea Iudeorum mutato habitu, quo cottidie induebatur, Iudeum secundum signa, que ab inquilinis audiverat, querere cepit. Eo itaque viso cum ad fugam se converteret, ita quod eum amplius non videret, mulier cucurrit ad iudicem Iudeorum petens, quod ipsum Iudeum tamquam furem suum caperet. Iudex vero, quia ante adventum mulieris de furto ipso perceperat, Iudeum in fuga detinuerat et in vinculis iam habebat. Quo audito mulier dicebat iudici: „Domine, perdidi tot marcas grossorum Pragensium in tali marsupio et tot solidos Wyennensium in secundo marsupio et peplum, monilia et alia clenodia talia et talia".Que cum iudex in cista Iudei querere inciperet, invenit aliquot grossos et eciam Wyennenses in duobus marsupiis, invenit eciam peplum et alias res sub debitis signis, que mulier rebus dixerat de eisdem. Cum igitur Iudeus tamquam fur in fuga captus per mulierem in causam traheretur, respondit, quod res in sua potestate invente sibi essent obligate et quia ipsas furtim ablatas ignoraverit, eas pro pignoribus receperit, quod vellet iuramento suo super eisdem pignoribus obtinere, sicut dicunt iura et privilegia Iudeorum sub hiis verbis: „Item, si Christianus impeterit Iudeum, quod pignus, quod Iudeus habet, ei furtim vel per violenciam sit ablatum, Iudeus iuret super illo pignore, quod cum recepit furtim ablatum vel raptum ignoravit, hoc in suo iuramento implicito, quanto sit ei pignus huiusmodi obligatum et infra".

In contrarium vero mulier allegavit, quia non sit consuetum, quod denarii tamquam pignora pro aliis denariis Iudeis obligentur, nec eciam marsupia pro pignoribus consueverint obligari, et insuper, cum ipsa certa signa dicat de clenodiis in cista Iudei inventis, utrum ipse sibi tamquam fur non debeat condempnari.

Pendente itaque termino per iuratos Christianorum et Iudeorum ad deliberandum super premissis allegacionibus posito Iudeus ipse promissis et tormentis de veritate dicenda monitus et inductus confessus est, quod dictas res subtraxerit et quod quendam Christianum Mathiam nomine socium eiusdem furti habuerit et quod eidem Mathie de pecunia eiusdem furti cesserint sex marce. Secundum quam confessionem dictus Mathias captus recognovit de

prescriptis. Dictam vero confessionem Iudei, quia tantum coram Christianis iuratis facta fuerat, alii Iudei ex hoc, quod non simul Christiani et Iudei eam audiverant, nullius vigoris esse dicebant. Consilium vero plenum civitatis, quod regitur per viginti quatuor, sentencialiter adinvenit, quod non obstante Iudeorum allegacione, quia Christianus ex prodicione Iudei esset captus et accusacionem Iudei veram esse recognoverit, Iudeus ipse ex confessione propria coram solis Christianis facta pena patiboli mori deberet.

Unde quamvis Iudeus per Christianos et Iudeos sit convincendus, tamen in actu furti raptus per ipsum actum vel furtum convincitur pleno iure.

Dictus denique Iudeus, quia iudex Iudeorum a civitate declinaverat, coram tribunali Christianorum ductus fuit abiudicatus et pileus de scutella lingno quodam elevato, superius scutelle more Iudaico imposito, factus cum pice ardente crinibus et capiti Iudei impressus, cum eodem pileo, ut a Christianis suspensus discerneretur, patibolo, cathenis et ferramentis cum collo, ventre et pedibus est affixus. Dominus vero de Lantstain, capitaneus Moravie, postea Brunnam veniens iuratis obiecit, quod Iudeum, qui fuisset servus camere domini marchionis, contra iusticiam suspendissent. Ad quod iurati responderunt, quia moti iure civitatis Iudeum patibolo tradidissent. Scribitur enim in privilegio iurium civitatis sic: „Quicumque in aliquo furto deprehensus fuerit, quod sexaginta denarios valeat, suspendium paciatur et infra". Et quia nullus fur excipitur a pena suspendii in verbis prescriptis, ideo iurati plenum ius habent omnem furem et maxime cum furto raptum vel de furto confessum, cum in dicto privilegio auctoritate regia hoc ipsis non sit prohibitum, suspendendi. In hoc enim nomine infinito quicumque omnis fur includitur et nullus excipitur. In qua iuratorum responsione ipse contentatus nullam de Iudei suspensione fecit ulterius mencionem.

[428] De Iudeis, quantum ad accionem et defensionem

Licet privilegium Iudeorum dicat, quod Christianus volens Iudeum vincere cum Christianis eciam Iudeum debet in testem producere, tamen si Iudeus Christianum cum testibus Christianis et Iudeis impetit, non oportet, quod propter hoc Christianus similiter cum Christianis et Iudeis se defendat et expurget, sed sufficit, quod defensionem iuridicam cum testibus faciat Christianis. Cum[a] enim accio sit voluntaria et defensio sit de iure naturali, ius pocius defensori debet succurrere quam actori. Sic sentenciatum est in Gosteel.

[429] De Iudeis, quantum ad debita soluta et testimonio iuratorum contracta

Iurati de Nausedlicz scripserunt sic: Iudeus impetivit Christianum pro debitis, que sibi concesserit coram iurato, et querit, si iuratus de concessione testetur, utrum Christianus eadem debita solvere sibi non teneatur. Christianus autem respondens concessionem affirmat, sed debita se asserit persolvisse, quod velit ostendere forma iuris et infra.

Item scripserunt eciam sic: Iudeus impetivit Christianum pro debitis, que coram iurato sibi concessit isto modo, quod sororio suo huiusmodi debita solvere deberet. Ad quod Christianus respondit, quod dicta debita coram eodem iurato iam mortuo dicto Iudei sororio eciam defuncto persolverit, quod velit probare forma iuris et infra.

Super quibus ambobus diffinitum fuit, quod Christianus debita soluta mettercius credibilium virorum in cruce iurando ostendere teneretur. Ad[a]

quam ostensionem Christianus non admitteretur, si tempore concessionis Iudeus hanc cautelam interposuisset: „Volo, quod ista debita michi non alibi, nisi coram iurato persolvantur". Et hoc est intelligendum super prima questione. In secunda vero, ubi iuratus dicitur esse mortuus, locum non habet.

[430] De Iudeis, quantum ad formam iurandi

In Reedisch cum Iudeus mulieri Christiane iurare deberet pro octo lapidibus lane, alter Iudeus formam iurandi sibi predixit istis verbis in vulgari: „Des[a] swerst du umb di schuld, als dir di fraw schuld geit pei der ee, di dir got gab auf dem perck Synai". Quesitum est ergo, utrum valeat ista forma.

Et responsum est, quod sic. Ut autem debitus modus circa ipsam servetur, recipiandus est Penthatheucus Moysi, scilicet rodale Iudeorum, et queratur in Exodo vel in Deutronomio scriptura decem preceptorum domini. Et super illo precepto „Non periurabis nec assumes nomen dei tui in vanum" Iudeus iurans manum ponat et sive repetat verba post illum, qui sibi formam proponit, sive proponens totam formam per se loquatur et Iudeus solum subiungat „Amen", forma valet. Debet tamen in ipsa forma res, de qua placitatur, et affirmacio vel negacio, que ad hoc exigitur, propriis verbis exprimi. Et si Iudeus istam formam recusans circa ius, quo privilegiatus est, se pecierit conservari, hoc est sibi favorabiliter concedendum.

[431] De Iudeis racione vulnerum

Ad requisicionem civium de Chremsir sentenciatum fuit, quod Christianus accusatus per Iudeum, quod ipsum vulneraverit, per testes idoneos Christianos melius potest suam innocenciam ostendere, quam Iudeus eum vincere possit.

[432] De Iudeis, quantum ad conviccionem in criminibus

In Reedisch Iudeus deprehensus in furto cum coram pretorio accusaretur de furto, alter Iudeus ibidem astans prolocutori dixit, quia maior esset fur quam Iudeus, de quo furti querimoniam proponebat. Ad cuius prolocutoris querelam modo premisso expositam Iudeus respondit negando, petens se circa Iudeorum privilegia conservari. Advocatus vero Christiani Iudeum vult vincere testimonio iuratorum, qui pretorio assederunt. Queritur ergo et infra.

Et respondetur: Si coram iudicio, ubi Iudeus dicitur advocatum Christiani furem appellasse, plures alii fuerunt Iudei, sicut est verisimile, tunc Iudeus cum Christianis et Iudeis est vincendus. Si autem preter illum solum alii non affuerunt Iudei, tunc super ferenda diffinitiva sentencia matura deliberacio est habenda. Est enim forte contrarium iuri, ut iurati, qui tribunali presidentes, ubi maior est vis eorum officii, sentencias absolutorias et condempnatorias in astantes iudicio proferunt, non possint testari de verbis et factis, que per quemcumque hominem cuiuscumque professionis existentem ibidem fiunt. Sic enim si Iudeus ipsum iudicem vel iuratum in actu iudiciario vita privaret, inpune transiret. Licet eciam in generali privilegio Iudeorum scribatur, quod Iudeus per Christianum et Iudeum vinci debeat, tamen ex hoc forte princeps non concessit Iudeis, quod in specie non esset verisimiliter concessurus, et precipue cum hoc in dicto privilegio non sit expressum nominatim.

[433] De Iudeis, quantum ad pignora et iuramenta

Sentenciatum est Iudeis civitatis, quod Iudeus tantum super pignora rei mobilis, que in sua tenet clausura, per iuramentum potest suum debitum obtine-

re. Secus autem est de hereditatibus et rebus immobilibus, que sibi inpignorata esse debet per testes vel litteras demonstrare.

[434] De usuris, quando excedant sortem et quando non et utrum Iudeus sorte et usura receptis pignora sine contradiccione restituere teneatur

Iurati de Reedisch de usuris et pignoribus Iudeis obligatis duos scripserunt casus, quorum primus est iste: Quidam de nostris concivibus Iudeum accedens petivit sibi concedi quinque fertones grossorum. Quos cum Iudeus sibi mutuasset, Christianus usque in tercium annum solucionem protrahens sortem principalem, cui quinque fertones alios pro usura superaddidit, Iudeo numeravit. Modo Iudeus sorte et usura receptis petit pro se sentencialiter dictari, utrum in dicta usura de iure debeat contentari, cum annus et secundus et insuper plus temporis transiverit a die concessionis capitalis pecunie supradicte. Christianus autem in contrarium allegat, cum nullum pactum inter ipsum et Iudeum primo tempore concessionis de usura solvenda sit interpositum, cum eciam postea debito pendente numquam per Iudeum sit monitus ne aliqua racio inter ipsos sit habita, utrum usura, que accrevit, summam excedere debeat principalem.

Secundus casus est talis: Quidam de nostris cuidam Iudeo duo obligavit pignora, que cum postea redimere vellet, nominatam cum ipso de usura fecit racionem, quam una cum sorte Iudeo expediens. Cum Iudeus pecuniam in sinum suum recepisset et Christianus pignora sibi restitui peteret, unum pignus eidem obtulit dicens, quod secundum tempore, quod auctoritate domini marchionis captus fuerit, perdidisset. Querit ergo Christianus, cum Iudeus totam sortem et usuram receperit et nec ante nec post nec illo tempore, quo pro usura secum pactaverit, de pignoris amissione mencionem fecerit, utrum pignus suum perdere debeat ipso iure.

Super quorum primo sentenciatum fuit: Ex[a] quo pacta per convencionem legem accipiunt et primo inter Christianum et Iudeum nulla nominata facta est mencio de usura nec postea debito inter Christianum et Iudeum aliqua racio est habita, racione cuius usura tunc accessa aliam super se recepisset usuram, sufficit, quod tantum accreverit in usura, quantum fuit de debito principali.

Et[b] est ista sentencia non nova, sed ab antiquo usitata. Et quitquit Iudeis in usuram voragine per iustum modum deficit, hoc ex eo, quod in pactando debitores non monendo nec racionem cum eis habendo desides sunt et remissi, proprie debent negligencie imputare.

Et[c] nota, quod redempto pignore a Iudeo pro sorte si usuras statim debitor non solverit, ipsas infra mensem sine alia usura Iudeus recipere tenetur. Et similiter facta racione inter Christianum et Iudeum sia Iudeus infra mensem pagatus non fuerit, super primam usuram accrescet alia usura. Et hoc probatur ex privilegio Iudeorum, ubi scribitur sic: „Item, si a Iudeo Christianus pignus suum absolverit, ita quod usuras non persolverit, easdem usuras si infra mensem non dederit, illis usuris accrescant usure". Decipiunt ergo Iudei Christianos in hoc, quod redemptis pignoribus vel habitis cum ipsis racionibus pro debitis statim per dies quatuordecim super primas usuras alias computant usuras.

Super secundo vero diffinitum fuit pro Christiano. Iudeus enim amissionem pignoris publicare debuit statim, ut de ea certus fuit, vel saltem illo tempore, quando cum Christiano pro usura habuit racionem. Valorem autem pignoris amissi Christianus, si testes de hoc habere non potest, suo iuramento confirma-

bit. Et trahitur ista sentencia ex privilegio Iudeorum, ubi scribitur sic: „Si autem Iudeus per casum incendii aut per furtum aut per vim res suas cum obligatis sibi pignoribus amiserit et hoc constiterit et Christianus, qui hec obligavit, nichilominus eum impetiverit, Iudeus iuramento proprio se absolvet" . Ecce per hoc, quod dicitur „constiterit", patet, quod amissio pignoris debet publicari et non sub silencio teneri.

Unde[d] nota, quod in talibus magnam vim habet illa publicacio, que vulgariter dicitur urchund, quia suspicionem tollit.

[435] Utrum solucio in parte facta Iudeis sit in sorte vel in usura defalcanda

Si Christianus in debitis partem Iudeo dederit et postea inter eos fiat questio Christiano dicente, quod in sorte partem illam solverit, Iudeo vero asserente, quod in usuris eam recepit, tunc sentenciandum est pro Christiano. Cum[a] enim sors de iure debeatur, usura vero sit accessoria et quodammodo minus debite petatur, pocius est favendum sorti quam usure, quia eciam iure divino prohibite sunt usure.

+ **[436] De Iudeis ad invicem contendentibus**

In questione, quam Iudeus movet Iudeo, soli iurati Iudeorum sentencias dicere possunt, nisi fortassis nolint vel per partes habeantur suspecti. Tunc enim iurati Christiani cum Iudeis ad pronunciandum sentencias assumantur. Sic sentenciatum est in Reedisch.

[DE IURAMENTIS]

[437] De iuramentis, et primo de forma iurandi in genere[a]

Rustici de Nenabitz sunt informati, quod ille, qui iuramentum facere debet, si voluerit, potest per se sine prolocutore iurare et si formam a scabinis approbatam in iuramento non servat, male iurat et in causa cadit. Si autem prolocutorem habuerit, cum prolocutor ad hoc recipiatur, quod homo in causa iuvetur, si illum in forma iuramenti per scabinos approbata debite et ordinate secutus non fuerit, in causa cadit. Si autem prolocutor in forma erraverit et iurans ipsum eodem modo in verbis secutus fuerit, propter errorem prolocutoris in causa non cadit, sed holung perdit. Sed si iurare debens tante providencie fuerit, quod prolocutore errante ipse formam a iuratis datam et approbatam debite et ordinate servat, bene iurat et obtinet causam. Cum[b] enim prolocutor in bene vel male iurando nichil perdat, necessarium est iurare debenti, diligenter formam iuramenti habere in memoria, ne causam amittat.

[438] Quo modo forma iuramenti corrumpitur per nomen proprium

Ad loca diversa sentenciatum est:

[a] Si iurans in forma iuramenti nominat Chunczlinum, quod est nomen diminutivum, cum ille, cui iuratur, similiter se nominavit, bene iurat. Immo eciam si nominat Cunradum, quamvis ille, cui iuratur, nominaverit se nomine diminutivo, adhuc bene iurat. Non baptizatur enim homo sub nomine diminutivo.

[b] Item, si iurans dixerit: „De quo iste me inculpat", demonstrando super ipsum et addendo: „quocumque Christiano nomine vocatus sit", licet nullum nomen proprium exprimat, bene iurat. Immo eciam si aliud nomen exprimat,

quam sub quo, cui iuratur, se nominavit, dummodo addat: „vel quocumque Christiano nomine vocetur", adhuc bene iurat. Si autem absolute iurans nominat Petrum, cum ille, cui iuratur, nominavit se Paulum, male iurat et in causa succumbit.

[439] De forma iurandi, quantum ad emendaccionem et corrupcionem

Si advocatus iurare debentem informans sibi predixerit in iuramento vulgariter dicendo „und elleu creucz" per secundum vocalem E et ille ipsum sequens dixerit „und alle creucz" per primam vocalem A, nisi iurati formam audientes nominatim sub cause perdicione ei prohibeant, ne A proferat, si per A dicat „alleu creucz", bene iurat. Licet enim usitatum sit dicere „elleu creucz", tamen per A pronunciando melius videtur esse dictum, quod patet in aliis diccionibus, sicut verbi gracia all tag, all nacht, all weg, all steg et in pluribus aliis, que magis proferuntur per A quam per E. Unde ecim advocati monendi sunt, quod de cetero dicant per A et non per E. Tamen si advocatus dixerit E et iurans similiter dixerit E, bene iurat, quia secutus est advocatum. Advocato autem proferente A si iurans E protulerit, videtur formam corrupisse. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[440] Forma iurandi pro homicidio

Quamvis in querimonia homicidii nominentur uxor, pueri, fratres et omnes amici occisi, tamen sufficit, quod testes rei tantum dicant in iuramento, quod de homicidio, de quo Hainricus incusatur per Cunradum, ipse sit innocens et similiter reus tantum dicet: „Do homicidio Cunradi michi per talem vel talem actorem", quem nominabit, „inposito innocens sum"; et non est necesse, quod de uxore, pueris et amicis specialem faciat mencionem.

[441] De forma iurandi pro spolio dicto rerraup, mortificacione, pacis violacione et excessibus criminalibus

In villa dicta Parfuez Hainricus egit in Chunradum prima querimonia de mortificacione et secunda de spolio dicto rerraup, videlicet quod occisum depredatus esset, et tercia de violacione pacis indicte. Advocatus autem Chunradi cautus et circumspectus cum pro se et Cunrado iusticialiter diffiniri obtinuisset, quod pro dictis tribus excessibus, quorum quilibet penam capitis tangebat, tantum una deberet querimonia respondere, quesitum est pro parte Hainrici, utrum non saltem tribus iuramentis, primo scilicet cum testibus et secundo ac tercio sola manu, ita quod si primo deficeret capitaliter, secundo vero vel tercio pecunialiter pro excessibus tam gravibus puniretur, suam deberet innocenciam comprobare.

Super quo inventum fuit, cum[a] querimonia et responsio naturam quodammodo relativorum, quorum unum tantum refertur, ad unum includant, cum eciam iuramenta in forma et numero responsionem sequantur et[b] quod potissimum est, cum homo corpus et res simul defendere possit, corpus enim et vita cum sint principalia, si defensa fuerint per iusiticiam et obtenta, res et bona tamquam accessoria evasisse merito iudicantur, quod Cunradus tantum uno iuramento sub hac forma: „De mortificacione, spolio dicto rerraup et de violacione pacis, de quibus me Hainricus inculpat, sum innocens et infra", expurgare se deberet; assumptis tamen testibus, inter quos unus esset iuratus vel pro eo duo viri fidedigni residenciam habentes propriam et alii quinque, qui testes iurare tenerentur, quod iuramentum Cunradi mundum esset et salvum vel iustum et verum.

Et[c] nota, si actor querulando longam arengam verborum faceret, que difficulter esset resumptibilis, non oportet reum iurando totam eandem seriem explicare, immo sufficit, quod in genere dicat: „De omnibus spoliis vel aliis consimilibus excessibus michi impositis et obiectis sum innocens et cetera".

Nota eciam, si advocatus rei ad tres querimonias capitales actoris vel ad plures tribus responsionibus vel pluribus distincte respondeat, tunc oportet, quod tribus vel pluribus vicibus reus se expurget. De omnibus tamen aliis preter primam, que testes exigit, sola manu propria se absolvet et cadens vel deficiens in prima capite, in omnibus autem sequentibus solum pecunia punietur.

De forma autem iurandi Iudeorum quere supra sub illa rubrica De Iudeis, quantum ad formam iurandi. *[430]*

[442] De iuramentis in genere

Sentenciatum est in maniloquio: Si homo in providendis sibi de necessariis existens in termino ad iurandum prefixo non comparet, non propter hoc statim in causa cadit, immo ex ostensione impedimenti legitimi potest se tueri.

Non est enim racionabile, quod homo a labore victus sui quiescat terminum iudicii expectando.

[443] De iuramento calumpnie specialiter

Sentenciatum est civibus de Reedisch, quod nec in causa pecuniali, que est de bonis mobilibus, nec in causa reali, que est de bonis immobilibus, sed tantum in causa personali criminali, sicut est homicidium, invasio domus vel reatus consimilis, actor de iure cogi potest ad prestandum calumpnie iuramentum.

[444] De iuramento calumpnie, quantum ad mulierem

In iudicio civitatis sentenciatum est, quod sicut vir sic et mulier iuramentum calumpnie prestare debens si iurando cadit, in causa succumbit.

[445] Impedimentum naturale excusat casum iuramenti

Cum Reuchlinus de Modritz relictam Pesoldi institoris pro triginta marcis iudicio convenisset, sentenciatum fuit in iudicio: Si homo debens iurare balbuciens, titubans, blesus vel naturaliter impedite lingue[a], ita quod expresse loqui non possit, fuerit et prolocutor eius, antequam iurare incipiat, protestacionem de hoc faciat, quamvis in verborum expressione titubaverit vel deviaverit, tamen propter hoc in iurando non iudicatur cecidisse.

Defectus[b] enim naturalis et inpotencia recte loquendi casum huiusmodi excusat et supportat.

[446] Utrum iuramentum factum sinistra manu valeat

Iurati de Praczau proposuerunt, quod quidam aput eos pro vulneribus sinistra manu iuravit et in iuramento non erravit. Quesiverunt ergo, utrum ceciderit in causa.

Super quo diffinitum fuit, quod ex rigore iuris utraque manus valet et est sufficiens ad iurandum, sicut et ad quemlibet alium actum legitimum exercendum iura enim originalia non distingunt inter manum dextram et sinistram, sed simpliciter dicunt, quod iurans debet se expurgare duobus digitis in cruce. Unde eciam, si aliquis utraque manu truncatus iurare deberet, causam suam defendere vel obtinere posset iuramento solum verbis facto, dummodo formam debitam non mutaret. Non[a] enim manus mutacio, sed forme iuramenti variacio iuramentum salvat vel corrumpit.

Quia tamen ex approbata et communi consuetudine iuramentum dextra manu fieri consuevit, si iurans ex protervia et pertinacia voluntarie manum sinistram cruci superponeret pro dextra, causam perderet; si autem ex oblivione et non benivole hoc contingit, iurans in causa non cadit.

Nichilominus et consuetudo servetur, si causa est criminalis, ita quod in iuramentis pro ipsa faciendis holung non habetur, qui iurat sinistra manu iudicandus est tantum holung perdidisse et debet postea dextra manu iurare et tunc secundum formam iuramenti, quam servat vel non servat, causam obtinet vel amittit.

[447] De iuramentis hominis nobilis et clerici ordinati

Homo nobilis, militaris et clericus ordinatus, quamvis respondeant pro debitis in iudicio civili, tamen si iurare debent et petunt ad iudices proprios, puta nobilis ad provincialem et ordinatus ad canonicum, quod coram eis iurent, more solito remittantur. Sic sentenciatum est in iudicio civitatis.

[448] De iuramento facto cum uno digito

In Huleins sentenciatum est: Qui uno digito cruci superposito iurat, non obtinet intentum, quia semper in iuribus originalibus civitatis scribitur, quod iuramentum fieri debet cum duobus digitis vel cum sola manu. Et hoc tractum est de scriptura sacra, ubi dicitur, quod in ore duorum vel trium testium stat omne verbum.

[449] Si iurans ex consuetudine loquendi formam mutat, causam non perdit protestacione premissa

Sentenciatum est in Zahers: Si Renensis, Saxo, Suevus vel alienigena alium habens loquendi modum quam hic consuetum iurare debuerit et advocatus, cum formam sibi predicit, considerat, quod verba, sicut in suis partibus consuevit, profert nec faciliter alio modo proferre potest, protestacionem, antequam iurans crucem tangat, de hoc proponat et sic impedimentum consuetudinis, que quodammodo similis est nature, variacionem forme iuramenti excusat.

[450] Si iurans scit diversa idiomata, sub quo iurare debeat

In iudicio civitatis sentenciatum est: Si iurare debens diversa scit idiomata, iurabit sub naturali, quod a suis progenitoribus est instructus, vel si malit, sub illo, quod plus usitavit et quod expedicius loqui potest, dum tamen ex protestacione premissa, antequam crucem tangat, diffinitivam de hoc sentenciam petiverit pro se ferri.

[451] In quo iuramento holung habeatur

Antiquum ius civitatis habet: Si homo impetitur simplici querimonia pro homicidio ante multos annos perpetrato vel in alio iudicio commisso vel cuius funus et occisi vulnera iurati non perspexerunt, ille simplici iuramento se expurgabit et holung habebit. Et similiter intelligatur de haimsuchung et excessu equali.

[452] De iuramento facto cum tota manu

Qui cum quinque digitis, hoc est cum tota manu, coram iudicio in cruce non ex protervia et presumpcione, sed ex oblivione vel alia negligencia iuramentum fecerit, cum maior numerus minorem includat, cum duobus digitis iuravit nec est censendus male iurasse. Si tamen formam iuramenti non[a] servavit, unde adversario excipiente holung perdidit et de novo, sicut consuetum est fieri, iurabit. Sic sentenciatum est in Cremsier.

[453] Informacio iuramentorum debet fieri adversario audiente

Advocatus iurantis debet eum de forma iurandi coram iuratis audiente adversario informare et debet semper in eadem forma causam, pro qua iuratur, aliqualiter tangere. Potest eciam ille, cui iuratur, dictam informacionem, si defectuosa fuerit, per se vel per advocatum suum racionabiliter emendare.

[454] De iuramentis non servandis

Licet non sit tutum aliquem venire contra iuramentum suum nec eciam iudices et iurati, ne actores periurii videantur, alicui prebere debeant materiam veniendi contra proprium iuramentum, tamen si aliquis iudicialiter impetitus fuerit, quod non servat iuramentum vergens in interitum salutis eterne, super questione huiusmodi est actori iusticia simpliciter deneganda.

[455] De iuramentis, que fiunt pro incidentibus et non super negocio principali

Qui pro accessoriis et incidentibus, a quibus tamen facti principalis confirmacio non dependet, iurare debens in iuramento cespitaverit, non est propter hoc iudicandus in causa principali totaliter corruisse. Sic sentenciatum est rusticis cuiusdam ville.

[456] De iuramentis, quantum ad crucem

Si actor petit, reus iurare debet in cruce non qualicumque, sed in illa dumtaxat, in qua signum passionis domini sit expressum, quia cum iurans dicit in iuramento: „Sic me iuvet deus et ista crux et cetera", ibi crux passionem domini reepresentat et non crucem ligneam vel ferream, que nulli prestat subsidium vel iuvamen. Sic sentenciatum est per iuratos civitatis.

De iuramentis vero mulierum quere infra sub titulis de mulieribus.

+ **[457] Qualiter emendabit, qui iurare debenti de cruce digitos deponit, et de pluribus aliis circa iurantem observandis**

In causis civilibus vel criminalibus si iurare debens per diffinitivam sentenciam, quod iuret, et per iudicis licenciam, quod digitos cruci iam superpositos habet, obtinuerit iuramentum, suum processum habebit nec excepcio nec appellacio contra talem iurantem et iuramentum per ipsum prestandum, que prius neglecta sunt, poterunt interponi. Immo quicumque postea digitos sibi de cruce deponere presumpserit, quod vulgariter abstreihen dicitur, quinque libras hallensium solvat pro emenda, iuramento nichilominus modo debito procedente.

In arrestacionibus enim equorum tantum cum protestacione premissa testium et iuramentorum admittitur repulsio eo modo, sicut superius in sentenciis de arrestacionibus continetur.

Sic sentenciatum est in Chremsir.

[DE IURATIS]

[458] De iuratis agentibus et simul testantibus

De Geyaw iudex et scabini scripserunt sic: Undecim preteriti anni scabini consurgentes in duodecimum una querimonia sibi inpingxerunt pro culpa, quod ex eius consilio aput dominum suum in quinque marcis fuerint dampnificati. Ipse vero econverso respondit, quod in omnibus querimoniis tam de consilio quam de aliis sit innocens et immunis et suam velit, prout scabini decreverint, innocenciam demonstrare. Et dum nos moderni iurati intelleximus, quod hec querela

honorem rei tangeret, adinvenimus, quod ipse pocius honorem et bona debeat defendere, quam actores eum debeant abiudicare. Quam sentenciam antiqui scabini arguentes, eam a nobis ad vestram deduci audienciam postularunt.

Quibus rescriptum fuit sic, quod sentencia predicta per modernos iuratos lata processum habere debet tamquam bona, quia iusticie est conformis. Licet[a] enim scabini pro causa actoris vel rei testari possint, in causa tamen propria pro se ipsis testimonium ferre non possunt, quia aliquem simul actorem et testem esse non consonat equitati.

[459] Iurati agentes vel respondentes iurabunt in cruce

Licet iuratus pro alio testimonium ferens crucem iurando non tangat, tamen vicem actoris vel rei gerens in cruce iurabit sicut alter communis homo.

[460] Item ad idem, quod quandoque permittuntur iurare in maniloquio

Quamvis de consuetudine in favorem et reverenciam iuratorum iuratus vicem actoris vel rei tenens in maniloquio seu consilio iudice et adversa parte presentibus iurare permittatur, tamen si causa criminalis est et gravis et adversarium petit, iurabit in tribunali coram populo sicut alter communis homo.

[461] Quod iuratorum testimonium pro vulneribus est recipiendum, licet aliter testentur quam producantur

Iurati de Pysentz scripserunt sic: Quidam de nostris conquestus est, quod inquilinus quidam in thaberna uno vulnere quatuor sibi digitos amputaverit et quod hospes domus coadiutor ipsius in hoc fuerit. Et si confitentur, veritatem dicunt, si vero negant, ambos vult vincere per iuratum, qui interfuit et vidit. Dictus itaque iuratus ad virtutem iuramenti sui super veritate dicenda interrogatus; postquam terminum deliberandi sex septimanis secundum consuetudinem scabinorum impetrasset, deposuit, quod inquilinus de vulnere per actorem sibi imposito innocens esset et quod hospes dictum vulnus evaginato suo gladio fecisset. Unde nobis discernere detis, quis ipsorum et qualiter pacienti et iudici satisfacere teneatur.

Quibus responsum fuit sic: In hoc casu secundum testimonium iurati est procedendum, actoris querimonia non obstante. Unde hospes, quem iuratus dixit esse reum de vulnere, debet satisfacere, videlicet secundum quamlibet mutilacionem seu amputacionem digiti iudici duo talenta et passo quinque talenta persolvendo.

[462] De iuratorum excessibus puniendis

Ad peticionem iuratorum de Hainreichs sentenciatum est, quod si aliquis scabinorum excesserit in quacumque causa, iudicabitur sicut alter civis et non gravius punietur. Cum[a] enim scriptum sit: „Patere legem, quam ipse tuleris", concordat iusticie scabinos tamquam legislatores eisdem, quibus iudicant alios, legibus iudicari.

[463] Ad idem

Sentenciatum est iuratis in Cremsir: Quamvis iuratus ex ira, raptu mentis, vehemencia vel se defendens vim vi repellendo vel alio casu honesto tamen in penam incidat vel emendam, quam luat et solvat, propter hoc tamen non est ab officio scabinatus removendus ut infamis. Cum enim melius sit nomen bonum quam ungenta preciosa, non debet homo faciliter, nisi excessus enormis, qui honori derogaret, hoc exigeret, ab honestatis statu destitui vel deponi.

Et ad idem require supra de emendis.

[464] Quod iuratus moriens potest in ipsum protestata ad alium iuratum deducere

Sentenciatum est in iudicio civitatis, quod iuratus is extremis constitutus ea, que tempore officii sui de debitis vel causis aliis in ipsum protestata fuerunt, ad alium de coniuratis suis causa memorie ac testimonii pro ipso ferendi potest deducere pleno iure.

Si[a] autem aliquis non existens iuratus a iurato audit facta in ipsum protestata, idemque iuratus decedat et predictus postea per aliquod tempus in iuratum constituatur, talis de prescriptis, que audivit, loco iurati premortui testari non potest.

Obstant[b] enim duo: Primum est, quod iste, qui actu testatur, per iuratum, qui decessit, super audiendis, de quibus testatur, invitatus non fuit specialiter et rogatus. Secundum est, quod licet iste testans pro nunc sit iuratus, tamen illo tempore, cum iuratum audivit, iuratus non fuit, quare illa, que testatur, efficaciam, quam verba iurati faciunt, nullatenus sorciuntur.

[465] Quod testimonium iuratorum est efficacius quam allegacio defensionis racione vulnerum

Cives de Reedisch scripserunt sic: Actor conquerendo de reo, quod ipsum vulneraverit, obligavit se ad verificandum suam querimoniam testimonio iurati. Reus vero respondendo confessus est, quod hoc fecerit vim vi repellendo, id est notwer, obligans se ad hoc probandum testimonio tot proborum virorum, sicut postulat forma iuris. Queritur ergo, cuius partis testimonium sit alteri preferendum.

Et respondetur, quod actoris. Unde in hoc casu iurati testimonium est audiendum et secundum ipsum partibus de iusticia providendum.

[466] De iuratorum testimonio, quantum ad tempus

De Chremsir scriptum est sic: Actor conquestus est de reo, quod ante sedecim annos debitum quoddam coram uno de iuratis illius temporis et nusquam alibi sibi solvere promiserit, quod facere distulerit usque modo. Reus vero debitum negans quesivit, cum in toto annis numquam questionem sibi moverit, utrum testimonium iurati post tantam moram sit audiendum et tamquam efficax recipiendum.

Super quo casu diffinitum fuit, quod non obstante mora sedecim annorum, ultra quam humana memoria infallibiliter extendere se potest, si iuratus testabitur, quod debitum nondum est solutum, et ex promisso rei, tantum in sui presencia solvi debuit, reus ad eius solucionem obligatur.

[467] Utrum iurati possint testari extra iudicium proprium per litteras

Sentenciatum est in pleno consilio per viginti quatuor iuratos, quod licet iurati extra metas iudicii, in quo iuraverunt, vigorem testandi vel excessus accusandi non habeant, tamen pro causis coram eis in forma iudiccii vel amicabiliter vel per sentencias diffinitivas expeditis, pro causis legitimis absencie, que vulgariter ehaft not dicuntur, pro debitis iusticialiter obtentis, pro proscriptis et quibuslibet aliis causis criminalibus ad quemcumque locum litteras eorum patentes sub sigillis autenticis scripserint, illis fides est adhibenda et secundum ipsarum tenorem iudicium et iusticia facienda.

[468] De iuratorum testimonio, quantum ad numerum

Sentenciatum est eciam ibidem: Quamvis testimonium unius iurati sit efficax, tamen si aliquis coram iudicio dicit se velle probare causam suam cum iuratis, oportet ad minus, quod duos habeat. Pluralis[a] enim locucio duorum numero est contenta. Si autem dicit, quod per omnes iuratos probare velit vel per sex vel per octo, oportet, quod per omnes, qui ad idem iudicium pertinent, vel per tot, sicut in numero expressit, causam suam probet, alioquin in causa succumbit.

[469] Utrum testimonium iurati accusati ante purgacionem sit accipiendum

In Gostel actor criminaliter et divisim egit in duos reos, quorum unus non iuratus, alter autem iuratus illo fuit tempore. Et cum non iuratus reus innocenciam suam pretenderet et illam per iuratum, qui una cum eo per actorem acccusabatur, ostendere niteretur, quesitum est, utrum eius testimonium sit admittendum.

Super quo responsum est, quod iurati rei pro se ipso prius est responsio audienda et si de obiectis se purgaverit forma iuris per testes vel alio modo, sicut actoris querimonia postulabit, tunc tandem pro secundo reo non iurato testimonium facere potest. Secus autem est, si se ipsum non mundaverit. Similiter secus esset, si actor indivisim, dummodo sine dolo malo hoc fecisset, in ambos reos una simplici querela egisset.

[470] De iuratis et eorum auctoritate et ipsorum statutis et sentenciis

[a] Si pars iuratorum vel consulum aliis absentibus vocatis tamen et venire nolentibus vel ex causis non potentibus quitquam statuerit, ordinaverit vel fecerit vel lites decidendo sentenciaverit, ab[a] absentibus non contradicetur, quia refertur ad universos, quod publice fit per maiorem partem, sicut exempli gracia: Si populus vocetur per tubam vel per campanam vel voce preconia, licet non omnes veniant, videntur tamen omnes facere, quod faciunt, qui convenerunt. Et si tantum due partes venirent et maior pars illarum duarum parcium consentiret, valeret et est racio, quia omnes non facile possunt consentire. Idem est, si faciat maior pars eorum, qui presunt universitati et sunt deputati loco tocius civitatis.

[b] Nota[b] tamen specialiter, quod in ferendis sentenciis et in expediendis causis iudiciariis si consules presentes sine absentibus aliquid terminant, in eo cauti sint, quod a via iuris non recedant, quia lex dicit, quod impericia culpe annumeratur. Et ponitur exemplum in medico et iudice et in quolibet artifice.

[c] Item, si obscura sunt iura possidentis et petentis, tunc sentenciandum est pro possidente.

[d] Item, si habitatores loci alicuius privilegiati sunt, quod per se ipsos principe non interrogato iudicem et iuratos eligunt et statuunt tempore debito, tunc non est opus, quod undecim iurati pro destitucione duodecimi, si hoc demeruerit, principem requirant. Secus autem est, si princeps sibi ipsi auctoritatem huiusmodi reservavit; tunc enim sicut eleccio sic et destitucio ad eum pertinet, cum accessorium sequi debeat principale.

Pro ista materia quere supra sub titulis de emendis.

✱ **[471] Emenda loquentis contemptuose iurato coram iudicio**

Cum in Auspetz homo communis cum iurato placitans inter cetera coram iudicio publice ac frivole in vulgari sibi dixisset: „Du gaukelst asan, wi du wilt", sentenciatum fuit, quod et iuratum precibus proborum virorum placare et iudici pro emenda quinque libras hallensius solvere teneretur.

[472] De iure civili per novicios obtento et de prohibicione malarum unionum, quas mechanici in czechis suis componunt

Qui de novo ius obtinet civitatis, postquam facit, que iurati sibi dixerint facienda, non debet compelli per suos coartifices, quod ad eorum cecham et unionem quitquam solvat, immo libere sicut alter civis debet tractare res suas, sicut habetur in privilegio regis Wenczeslai in penultimo paragrafo: „Statuimus insuper et volumus et cetera".

Et si talis novicius cervisiam, brasium vel alias res quascumque secum in civitatem ducit, propinando vel alio modo in denarios eas convertere potest. Postea vero, si propinare voluerit, cervisiam tantum in civitate braxabit. Sic sentenciatum est per iuratos in consilio civitatis.

Et[a] notandum, quod sicut uniones mechanicorum ex preallegato privilegio regis Wenczeslai sunt prohibite, sic eciam per excellentissimum dominum nostrum Karolum, nunc Romanorum et Boemie regem, cum adhuc in minoribus constitutus maschionatum Moravie regeret, sunt cassate, ut apparet ex literis suis in cista civium servatis, quarum tenor est talis: Karolus, domini nostri regis Boemie primogenitus, marchio Moravie, dilecto fideli suo Cunrado de Vitis, purchravio in Spilperck, salutem cum plenitudine omnis boni. Constituti nuper in Moravia relacione fidedignorum quam plurium tam in Olomoncensi quam Cznoymensi civitatibus manifeste comperimus, quod cum statuta, que carnifices et pistores et alii civitatum terre nostre Moravie mechanice artis operarii odiose inter se facere consueverunt, communibus civitatum ipsarum plurimum sint dampnosa, propter quod in dictis civitatibus statuta huiusmodi sustinere diucius non valentes in Olomoncz et Znoyma ea cassavimus et fecimus in antea non committi et volebamus id ipsum Brunne procurare, si in hoc negociorum perplexitas nos non impedivisset. Committimus igitur et mandamus tibi seriose, quatenus ne statuta talia inter mechanicos Brunnenses deinceps fiant vel eciam observentur, quodque prope civitates nostras circumcirca infra unius miliaris spacium non habeantur, de cetero studeas auctoritate nostra intercipere cum effectu, contra rebelles tibi in hac parte seriosius, prout necesse fuerit, procedendo. Dictus itaque Cunradus prescriptas literas iudici et iuratis assignans eis in premissis commisit plenarie vices suas.

Ut autem a futuris cognoscatur, quam perniciosa sunt civitatibus dicta statuta, eorum aliqua duximus exprimenda:

[a] Mechanici in czechis et capitulis suis quando conveniunt, ubi de salute tantum animarum tractare deberent, ordinaciones pro suo privato commodo faciunt in hunc modum: pistores inhibent, quod solum ter in septimana et non omni die recens panis pistetur et ad vendendum in foro exponatur; similiter carnifices inhibent, ne pecora mactentur, antequam carnes antique vendantur.

[b] Cerdones eciam cum carnificibus speciales habent uniones, scilicet quod nullus ad opus eorum admittitur, nisi cum pecunia ius et cecham secundum graciam ipsorum emat vel alicuius eorum filiam in uxorem ducat.

[c] Si pater eciam carnifex vel cerdo moritur et pueros suos cum bonis eorum alteri homini quam carnifici vel cerdoni commiserit, tales pueri iure operis, quo pater eorum se nutriverat, sunt privati.

[d] Prohibent eciam cerdones, ne hospites coreum, quod Brunnam ducunt sutoribus et aliis mechanicis[b] indigentibus coreo, in foro vel in domibus vendant.

[e] Eodem modo sutores multos operis sui, qui cum civitate contribuunt, propter hoc solum, quod in cecha eorum non sunt, calceos suos in foro eciam communi die forensi vendere non permittunt.

[f] Diciores eciam cerdones prohibent, ne aliquis eorum operis coreum, nisi pro paratis denariis sutoribus vendat, de quo pauperes cerdones pereuntes plurimum dampnificantur.

[g] Et insuper, quod nocivum est maxime, communiter mechanici in cechis suis compromittunt, ne aliquis iuvenis et puer opus eorum informetur, nisi prius parentes eius pro tot vel tot marcis ius ceche sibi comparent, quas marcas puero moriente vel ab opere discurrente pro cecha recipiunt et conservant.

[h] Item sartores inhibent, ne famuli civitatem venientes laborent sartoribus non existentibus in cecha, eosdem sic a civitate repellentes.

[i] Item communiter dicitur, quod mechanici, qui sunt in cecha, inter se statuunt, si novicius ad civitatem se recipiens et cecham secundum eorum beneplacitum convenire nolens per quempiam ipsorum occidatur, pro illo debeat satisfieri et emenda solvi de pecunia ceche; quam tamen solum pro salute animarum se dicunt componere, taliter dictam detestandam maliciam occultantes.

Hec et hiis similia communi bono contraria tamquam ad invenciones pessimas quasi omnes mechanici in suis cechis ordinant et confingunt, cum tamen salubre sit et utile, quod omnis homo, cuiuscumque sit operis, absque quolibet impedimento Brunnam vel alias se recipere et ibi laborem, quem sciverit, libere valeat exercere.

✱ **[473] De iure vinearum**

Vinee cum suis montibus sicut et montana metalli, cuiusmodi sunt aurifodine, argentifodine et labores consimiles, quibus ferrum, plumbum cetereque species eris in aqua vel terra queruntur, speciali gaudent iure. Unde omnes cause, lites, sentencie, tradiciones, cessiones, obligaciones, appellacciones et universaliter singula et singulariter universa, que circa talia per modum questionis, responsionis vel alium quemvis modum sive super principali vel accessoriis annexis incidentibus et emergentibus occurrunt, in illis iudiciis sunt querenda, ubi vinee sue montana sita sunt, et non ibi, ubi domini vinearum et montanorum, si forte in locis aliis residenciam habent et habitare consueverunt.

Et ergo cum super vinea quadam ex parte cuiusdam civis Brunnensis et cuiusdam rustici de Lautscheins questio esset suborta, iurati Brunnenses questionem eandem ad iuratos in Auspetz, ut ibi terminaretur, quia vinea ibidem fuit sita, deduci iusserunt. Qui sentenciam eiusdem questionis, de qua dubitabant, ulterius ad iuratos in Falkenstain, ubi antiquiora sunt vinearum montana quam in aliquo loco in Moravia vel ex ista parte Donubii in Austria, deduxerunt. Et cum per eosdem sentencia fuisset in scriptis purchravio de Aichorns transmissa, ipse ad examen iuratorum Brunnensium eam dirigens a iuratis et pleno consilio responsum recepit in scriptis sub hiis verbis: Domine purchravie, ad vestras semper stare preces nos habebitis inclinatos. In presenti tamen casu, qui ius vinearum tangit, quamvis libentissime faceremus, nichil ad nos pertinet nec expedit, quod vel super facto principali vel quovis accessorio principali annexo incidenti, emergenti seu per appellacionem et modum alium quempiam intervenienti diffinitivam sentenciam proferamus. Habent enim vinee ius speciale mon-

cium, in quo omnes dicte cause consueverunt terminari. Ad idem eciam ius nos et antecessores nostri singulas causas tales soliti sumus remittere, ut modo debito terminentur. Unde non egre feratis, quod pro nunc ab admissione precum vestrarum iusticia consuetudinaria non excusat.

✱ **[474] De iure novalium, cuiusmodi est novorum agrorum mensuracio, metarum signacio, terminorum posicio et eorum evulsio, et emendis pro talibus solvendis ac aliis diversis in hac materia observandis**

Cum in villis nec scriptorum nec literatorum habeatur copia, ideo subscripta iura agriculture deserviencia verbis vulgaribus, ut a rusticis intelligantur lucidius, taliter sunt conscripta:

[a] Wann man new ecker mist, so geit man aim lehen als vil als dem andren und tailt mager ecker und fruchtper ecker czu igleichem lehein und was dann daz loz ainem igleichem geit, das ist sein, und mit rain, mit gemercken, es sein stain oder choler, di man in grossen heeffen in di erd grebt und stainhaufen dorauf leit oder semleich ander dinck, merchet man di mazz der ecker, das di nimant prech, noch di rain auzeer, noch di stain von iren rechten steten leg. Wann wer das tůt mit fůrsatcz und wirt des uberbunden sam ain recht ist, der ist bestanden wandels fůnfczig guldein, di machen czehen marc grosser pfenning. Tůt es aber des herren chnecht oder sein dirn in argem list an des herren wissen und an sein gepot, so ist der herr unschuldic und der chnecht oder di dirn ist mit dem hals bestanden, si well denn der herr mit fůnfczig gulden ledigen.

[b] Geschiecht aber ein semleich auzeren von geschicht ain ainem taill des ackers oder von undanks oder ob di stain dippleich etzbem czu schaden anders geruckt wůrden, denn si von erst geleit sint, das ist nicht půzzbirdic.

[c] Chumt aber ainer vůr den richter und pitt, daz man sein ecker und seins nachgepauern ecker mezz durch ains rechten willen, und der ander begert auch desselben und chainer under in clait auf den andern, daz er in hab uberarn an semleicher sache, mag sich wol di mazz an puezz ergeen.

[d] Clait aber ainer auf den andern mit namen, er hab in uberackert oder di rain oder di gemerc czu prochen wissencleich und willencleich, des well er in mit der mazz uberbinden, wer dann under in schuldic funden wirt, der ist der puezz bestanden. Doch schullen richter und scheppfen fleizsigclich betrachten an semleichen sachen, ob czbischen nachgepauern nach der ersten maz icht neuerr wilschůr sein geschehen oder wie di ecker oder der ecker mazz von ainem an den andern mit chauf, mit erbtail oder mit gescheft oder mit andern sachen sein chomen, daz dornach aim igleichen ain recht geschech.

[e] Wirt auch criege czbischen nachgepauern umb czbairerlai ecker, di ee ain man hat gehabt. Derselbe hat er sich wol an trewen und an warhait enthalten, mag den crieg wol entberren, mit welchen gemerken er ainem igleichem seinen acker hab vorchauft.

[f] Wer auch umb semleich sach auf den andern clagen wil, der schol sich ee wol vůrsehen, daz er in icht an potbar und well im mit unrecht seins ackers abgebinnen. Wann wiert er des uberbunden mit der mazz und der warhait, so vorleust er seines aigens ackers, als vil sam er mit argen listen fremdes ackers wolt haben gebunnen.

[g] Taiding umb rainprechen und umb ubereren gehôrt czu veldeckern und nicht czu hauseckern oder geerten, di mit czeunen oder in andert weiz umbfridt sint. Wann umb semleich ecker oder umb maierhôff oder umb heuser in den

steeten, di mit wenten underschaiden sint, umb ir hofstet, umb ir weit und umb ir leng, do tailt man nicht umb di vorgeschriben puezz.

[h] Wer auch uberbunden wirt, daz er den andren uberaren hat oder di rain czuprochen hat, der schol dem andern seinn acker wider gancz machen und besundern mit sichtigen gemerken und schol das tuen in den negsten vierczehen tagen nachdem und di sach getaidingt ist. Er mȏg denn von ehafter not lengern tag gehaben und schol im doruber denselben acker als lange und als prait er ist wol tungen mit mist in den vorgeschriben vierczehen tagen. Wo er des nicht tuet, so ist er im mit funf und czbainczig guldein bestanden.

[i] Wann herren oder fravn, di aigen ecker haben, der vorgenanten puezz uberhaben wellent werden, so schullen sie nev chnecht, di si czu iren eckern czu pawen nemen, auf di ecker fůren und schullen in czu angesicht der negsten nachgepauern di ecker, di rain und die gemerc an prait und an leng czaigen und schullen in gepieten, daz si recht ackern und nimant des seinn nicht nemen. Tuent si das, so werdent si der puezz ledic und di chnecht můzen verpuezen, ob si icht unrechtz teten.

[k] Spricht der selpschol, wann man in anspricht umb ubereren oder rainprechen, es habe sein pflugchnecht getan an sein wissen und an sein gehaizz, begert sein dann der clager, er můz dorumb sein recht auf dem creucz tůn und veelt er an den rechten, er ist mit dem wandel bestanden, er hab dem chnecht dann ee di ecker geczaigt und hab in recht haizzen eeren, sam vorgesprochen ist.

[l] Umb ubereren oder rainprechen mag ain igleich nachgepawer auf den andern clagen. Doch wer ee fůr den richter sein clag pringt, er werd schuldic oder unschuldic, der hat di vorclag.

[m] Dem mezzer schol paide, der clager und der antborter, sein lon geben.

[n] Habent czben mitainander ainen gemainn grunt oder ertreich, do vil ecker auf ligen, do rain durch geen, derselben mag ainer auf den andern nicht clagen umb ubereren oder rainprechen. Die andern nachgepawern mȏgen aber wol auf seu clagen oder sie auf di andern.

[o] Hab ich und tu ainn gemainn acker und dopei hab ich alain ainn besundern acker, von dezselben wegen mag ich auf dich nicht geclagen umb ubereren oder rainprechen. Wann was ich auf dich clait, das gieng auch auf mich selben, dovon, daz ich und tu von des gemainn ackers wegen an aines mannes stat sten.

[p] Di maierhȏff haben, di schulen ir maier oder ir pflugchnecht, ob si di hȏff mit chnechten pawen, fůr di scheppfen stellen und schullen in gepieten, daz si nimant ubereren noch acker gemerc prechen. Unde tuent si das, so werdent si furbaz der půz ledic und di maier oder di pflugchnecht můzen vorpuezzen, was si unrechcz doran begen.

[q] Wer dreisig iar sweiget um uberern oder rainprechen, der mag furbaz dorumb auf den andern nicht clagen.

[L]

[DE LITTERIS]

[475] De litteris negandis

L-icet iurati personis iure civitatis utentibus ad eorum facta et ordinaciones confirmandas, cum rogantur, litteras sub sigillo communi civium confectas denegare non debeant, tamen si inter personas tales pacta fiant et promissa seu tractatus et composiciones, que iuribus civitatis derogent vel honori et utilitati reipublice preiudicent, talia iurati confirmare per litteras civitatis non tenentur.

[476] Ad idem, quomodo litterre missiles negantur et per testes refutantur

Cum Bentla, soror Michaelis, et Margareta, eius uxor, pro domo per Michaelem relicta contenderent, consenserunt in plebanum de Nicolspurga, quitquit inter eos diceret, eis placeret. Et cum idem plebanus Brunnam pre infirmatate venire non posset, Bentla ipsum accessit, qui una cum ea scolarem suum cum sigillo Brunnam misit, ut scribi procuraret in littera clausa, quod domus ad Margaretam et non ad Bentlam pertineret. Scolaris autem tamquam incircumspectus neglexit, quod Bentla scribi procuravit, quia plebanus testaretur, quod domus ad eam et non ad Margaretam spectaret. Dicta vero littera cum iuratis esset presentata et coram Margareta lecta, appellavit ab ea, quia esset veritate tacita impetrata. Placuit ergo iuratis, quod ipse plebanus personaliter Brunnam veniret et diceret, quid sibi de dicta domo constaret. Qui cum venisset et litteram personaliter legisset, dixit sigillum esse suum, sed materiam suggesta falsitate mutatam, adiciens, quod hoc ex inprovidencia scolaris, cui sigillum suum commiserit, procesisset. Ad quod Bentla pro se sentenciari petivit, utrum plebanus litteram suo sigillo signatam negare posset. Contra quod plebanus replicavit, quia per plures fidedignos testes de Nicolspurga, qui ultime voluntati patris Michaelis et Bentle interfuerint, ostendere vellet, quod domus ad solam Margaretam ex obitu Michaelis, de cuius hereditaria porcione fuisset comparata, pertinere deberet. Et cum utraque pars eosdem testes acceptasset et ipsi vocati pro Margareta deposuissent, domus fuit eidem per diffinitivam sentenciam silencio Bentle imposito adiudicata.

Ex qua sentencia colligitur, quod littere missiles clause ex causis racionabilibus negari possunt et extingui per illum, sub cuius sigillo sunt confecte. Vox eciam viva testium idoneorum, ut in presenti factum est casu, litteris talibus antefertur.

Utrum autem litteris sigillis clausis et testibus pro una parte facientibus preferri debeant soli testes per aliam partem producti, testium idoneitate ac attestacionum consonancia ceterisque circumstanciis diligenter consideratis perscrutacione indiget sapienti.

Require supra sub illo titulo Utrum iurati possint testari extra iudicium proprium per litteras. *[467]*

[477] Quod per litteras vincuntur proscripti pro maleficiis

Cives Pragenses scripserunt sic: Prudentibus viris et cetera. Prudencie vestre presentibus innotescat, quod Andreas Tuchmacher, concivis noster, in ipsius civitatis Pragensis iudicio, prout in nostris tabulis et libris invenimus, quendam Fridlinum Elblini, Pfeflini fratrem, aput vos detentum pleno iure proscribi procuravit et plene ius suum est assecutus super eo, quod ipse Fridlinus dicto Andree uxorem suam Maram una cum rebus valoris decem sexagenarum grossorum dei et iuris timore postposito alias abstulit ac deduxit. Quocirca vos rogamus sincere, quatenus ipsi Andree aut suo nomine amicis suis presencium exhibitoribus de dicto Fridlino iuxta premissa faciatis iusticiam expeditam.

Harum igitur virtute litterarum coram iudicio publice lectarum ipse Fridlinus ex sentencia diffinitiva pro furto abiudicatus et in ligno patiboli fuit suspensus.

Require infra sub illo titulo Quod proscriptus in uno iudicio non ubique tamquam proscriptus condempnatur. *[584]*

[DE LUDO]

[478] De ludo taxillorum

De Geyau iudex et iurati scripserunt sic: Accidit, quod quidam nobilis nostrum opidum subintrans a quodam nostro quesivit opidano, utrum eius fidelis et bonus hospes esse vellet. Cui audacter spopondit ille introiens, equos locavit et ad hospitem resedit. Mora autem elapsa quidam superveniens cum hospite super prehabitum nobilem conspiravit et tenuit occulte. Et dum pariter luderent, hospes gepotes vulgariter dictos gepot ponebat. Illi autem ludo unus scabinorum computans assedit et consideravit iniuriam nobili bina vice factam et continuo ab eis surgens recedere intendebat, attamen precibus victus ludencium eis tam diu commansit, quousque memoratus nobilis novem marcas fortuna contraria delusit. Solucione autem totali illius pecunie facta iterum ille nobilis nobis astantibus ab hospite, ad quem deluserat, quesivit, si promiserit eius esse fidelis hospes. Ipse manifeste fassus cognovit. Nobilis vero in nos protestans de illata sibi iniuria a nobis iusticiam postulavit. Ea de causa ad vos recurrentes nos petimus de tali causa litteratorie informari, qualiter sit decidenda.

Quibus responsum fuit sic: Quia in nostra civitate secundum approbatam ab antiquo consuetudinem servamus, quod pro ludo seu debito ludi nullam alicui iusticiam exhibemus, attamen rigore iuris exigente, quia littere vestre dicunt unum de scabinis ludo tamquam computantem et numerantem affuisse et nobili bina vice iniuriam factam esse considerasse et hospitem super nobilem conspirasse et occulte tenuisse et gepotes vulgariter dicendo gepot posuisse, bene consonat iusticie, quod nobilis ad solucionem pecunie taliter deluse nullatenus teneatur.

De emenda vero et correccione hospitis, qui coram vobis dictum nobilem fassus est se promississe velle bene et fideliter hospitare, dicimus, quod in pena quinque talentorum, quorum tercia pars iudici, due vero residue civitati solvi debent, iusticialiter obligatur.

[479] Quod commensales non possunt res dominorum deludere

Sentenciatum est iuratis in Crisans, quod nec pueri nec familiares patrum et dominorum, quorum panem commedunt, cum tesseribus deludere possunt. Et est tracta ista sentencia de iuribus originalibus ex rubrica De ludo taxillorum: Prohibemus eciam et infra.

[480] De taxillis iniustis

Ad loca diversa sentenciatum est, quod in cuius ludentis manu falsi et iniusti taxilli fuerint inventi, illius polex amputetur et omnibus tali ludo careat acquisitis.

[DE LUMINIBUS]

[481] De luminibus urbanorum edificiorum[a]

[a] Luminum servitute constituta id acquisitum videtur, ut vicinus lumina nostra excipiat et transmittat. Cum autem servitus inponitur, ne luminibus noceatur, hoc maxime adepti videmur, ne ius sit vicino invitis nobis alcius edificare et minuere lumina nostrorum edificiorum. Invitum autem in servitutibus accipere debemus, non tantum eum, qui contradicit, sed eciam eum, qui specialiter non consentit.

[b] Item infantem et furiosum invitos recte dicere possumus. Non enim ad factum, sed ad ius servitutis hec verba referuntur.

[c] Cum eo, qui extollendo obscurat vicini edes, quibus non servit, nulla[b] competit accio, quia nulli facit iniuriam, qui utitur iure suo.

[d] Si ita sit cautum, ne luminibus noceatur, hoc verbo generali omne lumen significatur, sive[c] quod in presenti sive quod tempus convencionis contigit. Futuro enim edificio, quod nondum est, vel acquiri vel imponi servitus potest.

[e] Eos, qui ius immittendi luminis non habuerunt, aperto pariete communi nullo iure fenestras immittere patet.

Require supra titulo De edificiis, quantum ad lucem et parietas. *[214]*

[M]

[DE MULIERIBUS]

[482] De mulieribus, quantum ad accionem et responsionem, sive uxores sint vel vidue, sive per se sive mariti pro eis iurent vel pro eis agant vel causas defendant

C-ivibus de Crumnaw scriptum est,

[a] quod vir ad agendum vel respondendum pro uxore rigore iuris compelli non potest. Si vero voluntarie causam uxoris sibi assumit in iurando, sicut in causa propria cadit et causam amittit.

[b] Uxor autem vicem actoris gerens et causam iurando obtinere volens in iuramento cadit et causam perdit sicut vir; locum vero rei tenens, hoc est respondens et causam defendens, hac prerogativa et privilegio mulierum gaudet, quod in iurando non cadit.

[c] Mulier autem vidua, quia bonorum est domina, sive agat sive respondeat, tamquam vir iurando cadit et causam obtinet vel amittit. Si tamen adversa pars pro se hoc petiverit sentenciari, qua peticione neglecta si advocatus vidue ius muliebre sibi excipiat, tali iure gaudebit, scilicet quod vicem rei tenens in iurando non cadit.

[d] Item mulier habens maritum a civitate declinantem et anno et die legitime non impeditum absentem existentem si medio tempore civiliter, hoc est pro possessionibus vel debitis, in causam trahitur, ad respondendum compelli non potest. Post dictum vero tempus, quod spacium prescripcionis in iure civili continet, non obstante mariti absencia si mulier ad iudicium citata fuerit, ad motas sibi compelletur querimonias respondere.

[e] Prenotato eciam tempore anni et diei currente si mulier aliquem iudicio convenerit, ex hoc, quod vivum habet maritum, qui non adest, conventus non compelletur eius obieccionibus respondere. Et est causa, quia[a] mulier maritata, cum bonorum non sit domina, sicut viro res et possessiones non potest perdere, sic nec potest iudicialiter obtinere.

[f] In vendicionibus tamen et empcionibus rerum ornatum muliebrem respiciencium, cuiusmodi sunt sloietia, vitte, crinalia et consimilia, dummodo non sint magni precii, quia frenquenter mulieres sine virorum presencia talia tractant, possunt iudicialiter contendere et vicem actoris et rei gerere non obstantibus virorum suorum absencia predictaque iusticia rigorosa.

Et pro ista materia legas sentencias scriptas inferius sub titulis de iuramento mulieris et cetera.

[483] De mulierum oppressionibus, scilicet de stupro, adulterio, raptu et excessibus consimilibus, quibus virginibus et mulieribus violencia infertur

Cives de Rauseins de violenciis, que inferuntur virginibus et mulieribus, sunt taliter informati:

[a] Quicumque de oppressione violenta convictus fuerit, decollabitur. Tali autem modo vincetur: Si virgo fuerit deflorata aut mulier honesta violata, uno teste in campo, sive sit pastor vel alius, duobus vero in civitate egebit; per quos si probaverit se exclamasse illo tempore, cum oppressa vel rapta fuerit, vel statim postea, suam querimoniam obtinebit. Si vero virgo vel mulier honesta non habens testes cum signis oppressionis et violencie sibi facte, sicut sanguinolenta[a], et cum vestibus laniatis conquesta fuerit, incusatus cum duobus testibus idoneis se expurgabit. Si autem sine signis predictis et eciam sine testibus conquesta fuerit, accusatus cum duobus digitis in cruce se expurgabit.

Et[b] quia in iuribus originalibus circa istum titulum mencio fit de exclamacione et termino querimonie, considerandum, quod semper cum virgo vel mulier querimoniam suam vult obtinere, debet specialiter probare se clamorem fecisse. Si enim non clamaverit, sed tacuerit, videbitur voluntarie consensisse.

Ad terrorem autem oppressorum, quod a dicto scelere sibi caveant, est terminus in huiusmodi querimoniis ad dies quatuordecim prolongatus. Unde[c] eciam in prescripto titulo preter modos conquerendi et expurgandi predictos scribitur sic: Preterea, si illa infra dies quatuordecim testimonio septem credibilium virorum illum convicerit, nulla sibi conceditur expurgacio, sed capitali sentencia punietur.

De oppressione vero mulieris communis queratur superius titulo prescripto.

[b] **Rubrica de raptu uxoris legitime**

Item, si aliquis alteri uxorem legitimam deduxerit, septem idoneis testibus aut duobus vicinis illius, cuius uxorem rapuit, convincitur et una cum uxore rapta pali, id est ligni preacuti, seu fustis pena morientur.

[c] **Rubrica de adulterio**

Item, si quis iuxta uxorem suam quempiam deprehenderit et ambos, scilicet adulterum et adulteram, statim interfecerit, iudicem et iuratos vocabit et dictas personas interfectas ad terrorem aliorum palo seu fuste perforabit.

Si vero virum interfecerit et uxor effugerit vel econverso uxorem interfecerit et vir effugerit, tunc, si interfector fugam et recessum unius mettercius probaverit, pro interfeccione alterius nulli emende seu satisfaccioni subiacebit. Et in casu educcionis uxoris vir non aget per procuratorem, sed propria in persona.

Si autem vir vulneratus vel uxor vulnerata effugerit et postea idem vir detentus vel uxor detenta fuerit, septem manuum testimonio convincitur et capitalem sentenciam sustinebit.

[d] **Rubrica de superduccione secunde uxoris**

Item, si aliquis ab uxore sua legitima recesserit et ea vivente aliam superduxerit et de hoc convictus fuerit, decollari debet.

[e] **Rubrica de educcione filie alicuius**

Item, qui alicui filiam suam eduxerit et cum ea captus fuerit, iudicio tali iudicabitur in presencia iudicis et iuratorum et aliorum proborum virorum ac parentum: filia predicta nec minis perterrita nec promissis demollita in medio

circuli ponetur et si ad eductorem iverit, ipsam ducet in uxorem, sed si parentes acccesserit, decollabitur.

Et[d] ad idem quere in fine sequentis folii sub rubrica De virginum seu viduarum educcione et cetera. *[504]*

[484] De mulieribus, quantum ad titulum prescriptum

Sentenciatum est iuratis in Hainreichs: Si mulier coram iudicio confessa fuerit, quod ante querimoniam in tercia septimana deflorata vel oppressa sit, ad talem querimoniam reus non respondebit, si tamen ipsa mulier tempore predicto causa legitima impedita non fuerit, propter quam forte non potuit querulari.

[485] Item ad idem, qualiter reus querimoniam defloracionis vel oppressionis per testes evadere non possit

Sentenciatum est eisdem: Si reus ad querimoniam super defloracione vel excessu consimili sibi factam responderit, quia confiteatur, quod virginem defloraverit vel mulierem oppresserit et hoc de bona sua voluntate, cum ante defloracionem vel oppressionem pecuniam sibi pro eo dederit, quod velit per testes idoneos demonstrare, ex tali responsione non absolvitur nec ad huiusmodi testimonium est aliqualiter admittendus. Merito[a] enim presumitur, quod tales testes nec idonei sint nec iusti, nam post factum predictus excessus fortassis per bonos homines complanari posset. Ad pactandum autem de ipso, quod fiat in futuro, non consueverunt se, nisi mali et nequam homines immiscere.

Residuum istius materie quere inferius sub titulis de stupro et raptu mulierum.

[486] Quod cognoscentes mulieres vagas non sunt spoliandi

Qui clericum vel laicum ob hoc, quod mulierem vagam diei vel noctis tempore in quocumque loco cognoscit carnaliter, rebus vel vestibus suis privat vel denudat, penam furti seu spolii sustinebit.

[487] Utrum mulier absente marito in causa criminali agere possit

Iudex et iurati de Boskobitz scripserunt sic: Quia quedam mulier pro puero suo interfecto quendam hominem ac filium ipsius coram nobis iudicio presidentibus impetivit, quod eiusdem hominis filius equitans per plateam et pellens equum ante se, qui quidem equus puerum predicte mulieris calcando interfecit, ad cuius querimoniam idem impetitus respondere nolens propter absenciam mariti mulieris, nosque ad eius requisicionem sentenciavimus, quod cum maritus ipsius mulieris pluribus annis transactis ab ea recesserit nec sciatur ubi sit, quod mulier ipsum maritum suum per sex septimanas intra terram querere et adducere deberet, si viveret. Quibus finitis dicta mulier coram iudicio comparens et petens sibi et amicis suis, quos habere potuit, de dicto homine et filio ipsius pro dicto puero iusticiam exhiberi, asserendo, quod maritum suum quesiverit intra terram, quem invenire nullatenus possit nec habere, volens hoc per iuramentum suum demonstrare et probare. Ipse vero impetitus peticionem mulieris admittere nolens, sed repetens fideiussores ab ea, quod a marito ipsius sit securus et in posterum per eum, si umquam ipsum redire contingeret, minime impetatur. Quos dicta mulier, cum sit pauper, habere non potuit, sed promittere voluit sub iuramento, quod si maritus ipsius umquam rediret et ipsum hominem et filium suum pro puero suo impeteret, ipsa eum ab impeticione fideliter removere vellet et infra. Querimus ergo, cum eadem mulier fideiussores habere non possit, utrum impetitus sibi super interfectione pueri debeat secundum iusticiam respondere.

Quibus[a] diffinitive rescriptum fuit: Cum mulier sex septimanis, sicut iurati et non irracionabiliter sentenciaverunt, maritum suum intra terram querens non invenerit, ipseque multis annis, nec adhuc ubi sit sciatur, absens fuerit, reus debet eius querimoniis secundum formam iusticie respondere. Dicteque mulieri est tam plena iusticia, sicut marito suo, si personaliter compareret, secundum puncta iuris singula facienda.

[488] Mulier allegans se habere maritum absentem et viventem debet probare, quod vivat, si pars adversa petit

Sentenciatum est predictis iuratis in Boscobicz: Quamvis mulier in absencia viri, qui personam et actoris et rei pro ipsa gerere potest, in causam ex consuetudine non trahatur, tamen si pretextu dicte absencie ad iudicium vocata se vult tueri, debet parti adverse requirenti de vita mariti fidem et certitudinem facere. De homine enim extra sensum existente dubium est, si vivat.

[489] Ad idem, de mulieribus allegantibus absenciam maritorum

Si mulier maritata pro debitis tempore viduitatis vel prioris mariti premortui per eam contractis in causam trahitur, non obstante, quod pro nunc alleget maritum vivum sed absentem se habere, actoris querimoniis respondebit.

[490] De iuramento mulieris, licet se non cadat, tamen testes eius cadunt

Quamvis mulier iurare debens in iuramento non cadat, tamen testes eius, si in forma iuramenti deviarint, cadunt et in causa succumbunt.

[491] De iuramento mulieris vidue specialiter

Iurati de Chrumnau venientes ad maniloquium proposuerunt, quod ante aliquot annos informati fuerint hic in Brunna, quia mulier vidua, sive agat sive respondeat, iurando cadat, cum bonorum suorum sit domina et cum in presenti quedam vidua racione debitorum per maritum suum, dum viveret, contractorum cuidam actori iurare debeat et querat, utrum illo iure, quo prius vivente marito usa fuerit, eciam modo uti non debeat, informari petiverunt, quid sit iuris in hoc casu.

Quibus verbotenus responsum fuit sic, quod mulier vidua in causam tracta seu ad iudicium citata pro debitis per maritum suum contractis, si iurare debuerit, iurando non cadit. In hoc enim casu eo gaudebit iure, quod sibi vivente marito competisset. Si autem vidua pro debitis tempore viduitatis sue de bonis ad ipsam proprie et personaliter pertinentibus et quorum per se est domina contractis alicui ipsam impetenti iurare debuerit, in hoc casu, si impetens contra ipsam huiusmodi allegat, iurando cadit et in causa succumbit. Si vero talia contra eam allegata non fuerint et ex eius parte ius mulierum sibi excipiatur, iurando non cadit.

Et est racio, cum vidua de bonis propriis, quorum per se est domina, facere possit et disponere quitquid placet sicut vir, dignum censetur, quod eciam agendo vel respondendo super bonis talibus eidem iuri subiaceat, quo vir subiacet ipso iure.

[492] Quod mulieres regere possunt bona virorum inutilium

Iuratis de Pysentz sentenciatum est: Cum mulieres a domo patrum per matrimonium emancipate sui iuris effecte, si sagaces sunt et etatis legitime et maritos habent bonorum dissipatores, bona per se ipsas regere possunt sicut viri.

Ad idem require infra. *[503]*

[493] Quod mulieres tutelam et curam pupillorum gerere non possunt

Sententiatum est in Redisch, quod matertera quorumdam orphanorum, qui nullum alium consanguineum habebant preter eam, de ipsis et bonis eorum nomine provisoris intromittere se non debuit, sed pocius iurati curam talis provisionis secundum eorum conscienciam debent committere probis viris.

Mulieres tamen vidue curam filiorum et bonorum, quamdiu statum viduitatis non mutant, licite regunt. Dicunt enim iura originalia sic: Statuimus insuper, quod quicumque civium moriatur, si uxorem habuerit vel liberos, iudex vel advocatus nequaquam intromittent se de bonis ipsorum, sed sint in potestate uxoris et liberorum.

[494] Quod mulieribus non est arbitrium committendum

Secundum rigorem iusticie mulieribus non est arbitrium committendum, nam iuxta regulam iuris civilis femine a publicis officiis sunt remote.

[495] Quod muliere mortua bona transeunt ad maritum

Sententiatum est in iudicio civitatis: Si vidua res habens et pueros maritum duxerit et postquam ab eo[a] carnaliter cognita fuerit decesserit, porcio bonorum, que eam contingebat, ad maritum eciam pueris reclamantibus devolvetur.

Vir[b] enim non solum corporis, immo bonorum uxoris dominus est et rector. In bonis tamen maternis quandoque succedunt propinqui matris. Et de hoc lege superius in sentenciis de hereditatibus prope finem, et incipit sic: Iurati de Pudespitz proposuerunt hunc casum et cetera. *[359]*

[496] Quod mulieres inpregnate pro maleficiis non sunt occidende

Mulier inpregnata pro maleficio capta propter fetum, quem habet in utero, morti non est tradenda, sed moderate flagellanda. Et si verbis eius non creditur, quod sit inpregnata, due mulieres honeste in secretis eam examinent; que si virtute iuramenti sui inpregnatam ipsam attestantur, eis est credendum.

[497] In quibus causis mulier testimonium ferre possit

Si examinari debet, utrum virgo sit deflorata vel utrum mulier sit impregnata vel si in contractum matrimonii testimonium exigitur vel si numerus annorum discrecionis alicuius iuvenis sit probandus vel si aliquis[a] claustrum intrans in dormitorio vel alio loco, ubi tantum mulieres habitare consueverunt, unam ex eis defloret, in talibus casibus et eis consimilibus est recipiendum testimonium mulierum.

[498] De mulieribus, quantum ad testamentum, quod uxor testari non potest sine consensu mariti

In iudicio civitatis est sentenciatum, quod mulier existens uxor de dote, vestibus, peplis et consimilibus, que apud iuristas parafernalia vocantur, seu clenodiis et rebus quibuscumque nichil legare nullumque testamentum facere potest sine consensu mariti, qui sicut uxoris sit et bonorum omnium dominus est et rector. Vidua vero de porcione eam contingente disponere et testamentum potest facere sicut placet.

[499] Item ad contrarium, quod uxor quandoque testari potest invito marito

Sententiatum est rusticis de Strucz: Si virgo vel vidua res habens maritum duxerit, cui certum promittat dotalicium, et tandem pueris secum non habitis moriatur, de rebus dotem excedentibus reclamacione mariti cessante sicut vult disponere poterit et legare.

[500] Ad idem, quod uxor quandoque testari potest invito marito

In Stikcabicz vidua laneum habens filiam suam, cui nomine dotis laneum medium tradidit, viro matrimonialiter copulavit; cui, postquam aliquot annis cohabitasset ex eiusque semine pueros procreasset, mater ipsius aliam lanei medietatem in articulo mortis posita sibi specialiter excluso marito deputavit. Eadem autem filia cursum huius vite finire debens dictam medietatem lanei sibi per matrem legatam avunculo suo disposuit, quod maritus contradicens pro se petivit sentencialiter diffiniri, utrum uxor sua poterit aliquid eo reluctante disponere seu legare. Ad cuius peticionem iurati de Stikcabitz sentenciaverunt, quod uxor invito viro in bonis quibuslibet tantum de tribus obulis potest concedere testamentum. A qua sentencia tamquam iniqua pars adversa ad iuratorum Brunnensium consilium appellavit et infra.

Super quo diffinitum fuit: Bene esse appellatum et male sentenciatum. Ex quo enim mater exceptive medium laneum filie legavit constat, quod maritus nullum ius ad ipsum habuit. Unde non de bonis suis, de quibus fortassis, sicut dicta sentencia dicit, tantum ad tres obulos legare potuit, sed de bonis propriis avunculo suo, prout de iure potuit, supradictum medium laneum deputavit.

Et insuper, si dicta filia sine prole intestata decessisset, hereditas prenotata pocius fortassis ad propinquos matris, a qua filie data fuit, quam ad maritum hereditarie transivisset.

[501] De testamento mulieris vidue

Mulier vidua filium habens maritum duxit viduum filiam habentem, qui, postquam pueros ex ea generasset, moriens quedam bona sibi specialiter deputavit. Que bona cum ea decedente primo filio suo legaverit, querunt pueri, quos maritus ex ipsa generavit, utrum talia bona, quia ab eorum processerunt patre, non debeant ipsis pocius quam alteri cuiquam deputari et infra.

Super quo sentenciatum est, quod dipsosicio mulieris valet. Quitquid enim sibi nominatim datum fuit a marito, primo filio, sequentibus pueris vel alteri cuicumque legare potuit, ut volebat. Competit enim homini, quod liber sit stilus eius ultime voluntatis.

[502] De mulieribus, quantum ad matrimonium, dotem, correccionem et divorcium

Postquam Georius Ferreus, civis Brunnensis, uxorem suam verberans, capillis per domum trahens, pedibus calculans et pluribus aliis modis illicitis non pie disciplinando, sed magis crudeliter corripiendo inhoneste tractavit nec affeccione vellet prosequi maritali, uxoris eiusdam parentes ipsum per se et tandem per iuratos frequentissime, quod a dictis cessaret enormitatibus affectuose petentes, monuerunt. Qui respondit, quia uxorem suam, cuius ipse caput[a] esset et dominus, ut sibi placeret magistrare vellet. Et cum quereretur ab eo, in quo excederet et quid mali faceret, asseruit, quod nullam inhonestam causam sibi asscriberet, sed solum, quia in etate tenera ipsam taliter corrigere vellet, quod tempore succedente eum timere contraque sua precepta non consuesceret aliqualiter rebellare. Videntes autem parentes, quod nec precibus nec salutaribus monitis Georium a malignitate, quam conceperat, avertere possent, petiverunt iudicem et consules, quod iuris beneficio eis suffragaretur, ne sine culpa ipsorum filia mortis periculum sustineret. Consules vero habita deliberacione Georium accedentes sibi suaserunt, quod cum uxore benigne viveret, eam pocius bonis

affatibus et virga discipline quam turpibus alloquiis, flagellis et violentis castigacionibus ad mores bonos et consuetudinem laudabilem exhortando. Ad que verba Georibus subridens dixit, quia libenter videre vellet, qua iusticia posset impediri, ne uxorem suam qualiter et quociens vellet iuxta libitum verberaret. Quo facto cum parentes uxoris viderent, quod Georius de die in diem semper in pertinacia cresceret et hora quadam eorum filia manus eius, qui pro tunc decumbens ipsam suffocare nitebatur, in quandam cameram, ubi se clausit, efugisset, iterum iudicis et iuratorum auxilium implorabant, ut ipsorum filia de camera excepta eis assignaretur, ne miserabiliter sic periret. Quod et factum fuit et Georio ad instancias parentum dies prefixus peremptorius, quo et uxori et parentibus ad obiecta de iusticia responderet. Pendente vero die Georius per appellacionem interpositam dominum marchionem invitavit, ut in causa, quam uxor sua motura sibi esset, iudicio presidere personaliter dignaretur. Quo presidente uxor et parentes secundum modum prelibatum de verbo ad verbum sunt de Georio querulati, rogantes pro se sentencialiter inveniri, utrum uxor dotem promissam, scilicet centum marcas grossorum Pragensium, et omnem donacionem antenupcialem in vestibus, lectisterniis et aliis diversis clenodiis, in quibus fuerit, non esset iusticialiter consecuta. Ad quam querimoniam cum Georius racionabiliter non responderet, sentenciatum fuit pro uxore. Quo audito Georius domini marchionis gracie se subiecit, quam datis ducentis marcis, cum in carcere continuasset aliquamdiu, difficulter meruit obtinere. Et sic parentes eorum filiam assumpserunt, nec cum Georio ulterius habitavit.

Et pro ista sentencia coram domino marchione lecta fuerunt verba legum, que dicunt sic: „Si mulier ostendere poterit maritum aut adulterio delinquentem aut veneficiis insistentem aut sedicionibus occupatum aut latrocinium sectantem aut latrocinantem suscipientem aut si probet eum plagiarium aut luxuriose viventem aut inspiciente uxore cum aliis corrumpatur aut si insidias se passas a viris probet circa ipsarum salutem aut gladio aut venenis aut per aliquem alium modum aut eciam si flagellis super ea utatur, si igitur tale aliquid mulier ostendere potuerit, licenciam dat ei lex repudio uti et nupciis abstinere dotemque percipere et antenupcialem donacionem totam, et[b] non solum, si omnes probaverit causas, sed eciam si unam.

Item lex licenciam dat viro mulierem abicere, si adulteratam inveniet aut veneficam aut delinquentem homicidium aut plagiariam aut sacrilegam existentem aut faventem latronibus aut viro nesciente vel eciam prohibente gaudentem conviviis aliorum nichil sibi competencium vel eciam invito viro contra racionabilem causam foris pernoctantem aut contra eius voluntatem spectaculis inherentem aut insidias sibi facientem ex veneno aut gladio aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut falsitatis ream constitutam aut conscienciam tyrannidem meditantibus, id est contra imperatorem cogitantibus, aut audaces eius manus inferentem sibi[c] [vel] marito, lex concedit viro abicere mulierem, si solam dictarum probaverit causam, et lucrari quidem dotem et antinupcialem donacionem habere".

Qualiter puniende sunt mulieres pro maleficiis quere inferius in sentenciis de penis.

+ **[503] In quibus causis uxor regere possit bona loco mariti**

Si maritus naturaliter, puta senio, etate, decrepita egritudine, maxime tamen racionis privacione, loquendi impotencia seu communis cohabitacionis

hominum separacione, sicut accidere consuevit freneticis, furiosis, apoplexia percussis et leprosis, vel casualiter, ut vulneratis et in membris truncatis, vel culpabiliter, velut ociosis, thabernariis, taxillariis, ac aliis modis predictis consimilibus ad illum statum pervenerit, quod curam domesticam cum ceteris, que ad officium patris familias spectant, regere non poterit vel negligat, racionabile iudicatur, quod uxor legitima, si circumspecta, provida fuerit et honesta, omnia faciat, ordinet et disponat, que in vendicionibus, empcionibus et singulis aliis contractibus ipsi marito prehabitis, non obstantibus impedimentis, ex eo, quod caput[a] est mulieris et dominus, competere dinoscuntur. Et idem censendum est, si vir racionis compos, corpore sanus et defectibus carens uxorem suam scienter et publice, hinc inde coram populo, modo premisso curam regiminis ad se pertinentis agere paciatur.

Sic cribratum et pensatum est per iuratos, cum Symdramus ferrator, civis Brunnensis, vesanus et racionis expers coram iudicio et in consilio attemptabat in irritum revocare, que per mulierem sensatam et honestam, quam de ancillari suo servicio matrimoniali copula legitime sibi associaverat, tractata fuerant creditis, debitis, solucionibus et aliis contractibus supradictis.

Quere in precendenti folio sub illa rubrica Quod mulieres regere possunt bona virorum inutilium. *[492]*

+ **[504] De virginum seu viduarum educcione et decepcione in communi**

Statuta super sexus feminei decepcione quondam edita et propter eiusdem abusum vicii quasi oblivioni data moderno tempore, quo dictum ob ociosorum et inutilium maliciam hominum nimis inolevit delictum, iterum innovata ad perpetuam memoriam ac firmam observanciam in hec scripta sub verbis sequentibus sunt redacta:

Nos iurati moderni et antiqui habito consilio maturo seniorum civitatis, quia frequenter experti sumus et cottidie videmus, quod persone leves ac homines vanam vitam ducentes, thabernas sectantes, rerum et bonorum consumptores et laboribus insistere non curantes bonis hominibus eorum filias, neptes, proneptes, cognatas, agnatas et consanguineas[a] ac nomine tutorio eis commissas vel per ipsos in filias adoptatas virgines ac viduas non propter matrimonii fidem, sed pocius propter eorum pecunias dissipandas decipiunt et educere consueverunt,

[a] statuimus primo, communis boni honoris et utilitatis civium Brunnensium presencium et futurorum causa, quod quicumque de cetero talis inutilis homo alicui filiam, neptem et infra, ut superius continetur, virginem seu viduam suam commensalem non emancipatam vel per ipsum, si fortassis ut tutori vel sub alio quovis honesto modo et decenti condicione sibi commissam habet eandem, alias a pane suo proprio locatam, quod educatur, et traditam educere presumpserit, absque omni spe reversionis et gracia a die educcionis per annos quinquaginta a civitate una cum educta debet absens esse, de bonis sue hereditaria porcione puellam seu viduam talem contingentibus et eductor et ipsa infra annos predictos nichil penitus percepturi. Ante finem autem dictorum annorum si viro mortuo mulier redire voluerit, civitatis sibi non est introitus denegandus. Et si per consanguineos suos vel eos, quorum interest, petita et obtenta licencia iuratorum aliquid sibi de gracia datum fuerit, hoc habebit, sed de iure repetere nichil poterit ab eisdem. Transactis eciam annis L[a] si vir cum muliere reversus fuerit,

pro nullis bonis consanguineos[b] mulieris vel eos, ad quos pertinet, habet impetere, sed tantum propriis laboribus sibi ipsis et heredibus suis, si quos habent, de necessariis providebunt.

[b] **De educcione vidue emancipate in speciali**

Item, qui viduam propriam mensam habentem educere presumpserit, una cum ipsa per X annos continuos civitatem vitabit. Et de bonis vidue ipsius consanguinei proximiores vel illi, ad quos spectat, se intromittent, nichil de eisdem penitus eis dando, nisi fortassis mulier infra X annos viro defuncto vel post X annos ipso vivente ambo simul redire voluerint, tunc enim non de iure, sed solum de gracia in hoc casu sicut et in prescriptis a consilio civitatis nominatim obtenta, si quitquam eis datum fuerit, hoc habebunt.

[c] **De raptu seu raptoribus virginum et viduarum**

Item, quicumque puellam, que annos XII non complevit, in loco quocumque vel puellam post annos XII vel viduam in domo, in ecclesia vel alio commodo, quod hostio claudi potest, raptam educere presumpserit, absque omni gracia tamquam spoliator decollabitur vel perpetuo, si evaserit, civitate carebit. Ipsa vero puella vel vidua statutis gaudebit suprascriptis.

[d] **De decepcione iuvenis masculini sexus**

Item, cum non sit malicia super maliciam mulieris, si mulier vel adulta puella filium, fratrem, nepotem et infra, ut superius continetur, alicuius boni hominis annos XVIII non habentem dolose ad hoc induxerit, quod occulte sine consanquineorum[c] vel illorum, quorum interest, consilio vel eam duxerit vel per verba, que revocari non possunt, ducere promiserit vel secum exiverit, hereditaria porcione perdita talis seductrix cum seducto annis L[a] civitate carebit, servatis tamen condicionibus de reversione, infra vel post dictos annos si fieret, superius prenotatis, nisi fortassis talis iuvenis cum bonis suis a consanguineis[d] vel cura tutoris divisus proprie fuerit potestatis, tunc enim, si stulte et male egerit, imputet sibi ipsi.

[e] **Quod orphani per tutorem maturo tempore matrimonio sunt tradendi**

Item, si orphani cuiuscumque sexus, virgines vel puelle, res habentes alicui eorum consanguineo[e] vel extraneo tamquam tutori et provisori commissi fuerint, qui forsan ex eo, quod bonis eorum utitur, ipsos matrimonio tradere nimis tardat, ad aliquos de iuratorum seu ad plebanum vel eorum confessorem ibunt, qui ipsorum voluntatem et intencionem de contrahendo matrimonio ad consilium civitatis deducent. Quo audito consilium per se, contradiccione tutoris non obstante, ut talium compleatur desiderium orphanorum, statim cum diligencia de contrahendis nupciis providebit.

[f] **Hominem trincenarium non ligant statuta predicta**

Item, postquam vir et mulier ad annos XXX[a] pervenerint, statutis predictis non subiacebunt nec penis in eis contentis aliqualiter ligabuntur.

[g] **Pena procurancium educcionem vel raptum**

Quicumque eciam virorum vel mulierum convictus fuerit, quod predictam educcionem vel occultam copulam sine scitu et consilio parentum seu illorum, quorum interest, viri et mulieris ordinaverit et procuraverit seu consilium et auxilium ad hoc dederit, sine spe redeundi per annos L[a] carebit introitu civitatis.

[h] **Pena parentum contra statuta prescripta veniencium**

Quicumque eciam de numero parentum vel illorum, quorum interest, iuvenis masculi, puelle vel vidue prehabita statuta modo violare presumpserit qualicumque, absque remissione tantam summam pecunie, quantam masculus, virgo vel mulier in sua habere debuerat porcione, solvet pro emenda in usum civitatis convertenda.

[i] **Quod predicta statuta non contrariantur privilegiis civitatis**

Nec per statuta pretacta privilegia vel sentencie iuris civitatis cassantur. Quia cum dicitur, quod in arbitrio filie alicuius vel vidue est nubere vel non nubere cuicumque velit, hoc intelligendum est, quod puella vel mulier ad virum hunc vel illum ducendum non est cogenda. Nam sicut ad fidem seu baptismum nullus compellitur, nisi volens, sic nec ad coniugium est homo per violenciam compellendus. Et ex hoc patet, quod ille, qui puellam vel viduam educit vel rapit, non potest se salvere per ius prescriptum, cum veniat contra ipsum. Nam[f] frustra invocat legem, qui peccat in legem. Per violenciam autem virginem vel viduam, quam educit vel rapit, ad matrimonium nititur coarctare. Quamvis eciam puella vel vidua componat occulte cum eductore vel in raptum consenciat voluntarie, tamen non de secretis huiusmodi, sed magnis de raptu et educcione manifestis habent homines iudicare. Illa eciam sentencia, que dicit, quod filia educta cum eductore vel raptore sit in circulum statuenda, debet intelligi de viro probo et honesto, qui bene se conservavit, semper ad hoc laborans, quod in bonis proficiat et honore, et qui secundum parentelam vitam, statum, dignitatem, condicionem, res et honores correspondens est similis mulieri seu virgini, quam eduxit. Et licet ad virum talem virgo vel mulier in circulo declinaverit, adhuc propter violenciam, quam in educcione vel raptu intulit civitati, nichil de porcione dabitur hereditaria eidem mulieri vel virgini per parentes vel illos, quorum interest, nisi de gracia, si ipsam a consilio obtinuerit civitatis.

[DE MORTIFICATIONE]

[505] De mortificacione, spolio et homicidio, quantum ad differenciam, proscripcionem et penam

De Pudespicz iurati querentes de differencia mortificacionis, spolii et homicidii informati sunt sic:

[a] Mortificacio in hoc precipue differt ab homicidio, quod annexum habet sibi spolium vulgariter dictum rerraup. Unde mortificator proprie dicitur, qui postquam alium occidit, res ab eo auffert. Qui vero sine occisione res tollit, spoliator dicitur. Sed homicidia dicitur, qui ex ira racione vindicte de vilipensione sumende vel ex contencione in thaberna vel alibi facta cum alio pugnans ipsum interficit.

[b] Mortificator eciam ex consequenti dicitur, qui dormientem vel in lecto quiescentem vel in mensa commendentem vel in balneo existentem interimit.

[c] Hospes eciam inquilinum et advenam vel econverso inquilinus et advena hospitem pro rebus auferendis iugulans mortificator dicitur.

[d] Unde quicumque animo deliberato positis insidiis alium expectando capciose ipsum interficit, mortificator dici potest.

[e] Et talis si effugerit, statim sepulto mortificato semel citatur et continuo proscribitur ipso iure. Homicida vero vel spoliator tribus iudiciis infra quatuor septimanas citatus, si adhuc per duas septimanas quarto iudicio non comparuerit, est proscribendus.

[f] Mortificator equo alligatus per plateas est trahendus et postea rotandus, sed homicida et spoliator pena gladii mori debent.

[506] De mortificacionis procuracione

Qui consilio et pecunia aliquem occidi procuraverit, penam non simplici homicidio, sed mortificacioni debitam sustinebit.

[507] De mortificacione, quantum ad probacionem et citacionem

Quamvis mortificator semel citetur et continuo proscribatur, tamen hoc est intelligendum, facta per actorem probacione legitima, videlicet premissis iuramentis calumpnie et productis testibus, per quos sufficienter probet intentum. Alias reus tribus edictis, sicut consuetum est, citatus, si quarto iudicio non comparuerit, proscribetur.

[508] De mortificatoribus et traditoribus et eorum bonis

Stephlinus de Tracht, civis Brunnensis, collector hospitum, duos mercatores de Gebitschca domum suam sicut hodie intrantes et pecuniam octoaginta marcarum sibi ad servandum bona fide dantes, cum die crastina quasi in aurora recepta pecunia abirent, perfide tradidit, quod per suos complices ipsos insequentes in campis sunt invasi, pecunia depredati, letaliter vulnerati et semivivi relicti. Et qualiter iurati veritatem dictorum maleficiorum ex confessione Stephlini, quam in tormentis et post tormenta constanter in ea perseverans fecit, cognoverint, apparet clare in processu subscripto, qui in presencia Stephlini primo in iudicio et secundo in solario domus sue, ante cuius hostium patibolum erectum erat, in quo Stephlinus cathenis usque ad triduum pependit, coram populo est sub verbis theutunicis voce preconia taliter recitatus:

Der untreu poezbicht Stephel von Tracht, der hie stet, hat seinn gest, di in seim haus gestanden sint, felschleihen vorraten, daz si errmordet sint und irs gutcz peraubet. Und des sint di scheppfen in der weis auf di worhait chomen: Si haben gesant czu der Geebitschc czu denselben gesten und liezen si fragen, von wem si iren schaden hieten. Do pechanten si, do si des morgens frue aus Stephleines hauz scholten cziehen, do wolt man si nicht aus lazzen. Und in der weil stund Stephel auf und chomen leut und clopften an di tuer, czu den gie Stephel aus dem hauz und raunet mit den. Dornach do liez man di gest aus, di sahen in dennoch steen und raunen mit denselben leuten. Und auf diselben leut legen die geste iren schaden. Nach derselben pekantnůz haben sich di scheppfen gericht unde haben gefangen Stephlein und als sein hauzgesind und fragten Stephlein um dieselb vorretnůz. Der czaigt auf sein knecht, daz man di dorum gichtigiecht, und di hat man gemartert. Di habent allebeg gelaugent, daz in um di vorretnůz nichtes nicht chunt sei. Dornach hat man Stephlein gemartert, do man sach, daz er auf sein knecht gelogen heet, do hat er der barhait pechant also: Er hab vier gesellen gehabt, di haben mit im angetragen und er mit in vor Stephleins tuer unter dem gebelb, daz man di gest ermort hat und ires gucz beraupt und heet in czaihen gegeben, daz si frue quemen und clopften an sein tuer. Saam si teeten, do stund Stephel auf und gab den gesten ir gelt und giencz fůr di tuer czu denselben mordern seinn gesellen und liez si sehen, daz sein gest mit dem gelt

ausriten. Di riten in nach und morten si und namen in das gelt. Do scholt Stephel tail haben an und dorumb, wan er eine ungebondleich pozhait und vorretnůz, di ee nie zu Brun ist geschehen, getan hat, dorumb legt man in einen ungebŏndleichen tod an, daz man in slaipft und fůr sein aygen haus heecht, do di vorretnůz ausgegangen ist. Und das tůt man czu einem pilde, daz sich ein igleich man vor semleicher pozhait hůtte. Und wer das hindert mit worten oder mit werchen, der ist mit leib und mit guet bestanden.

Inter cetera Stephlinus interrogatus de pecunia confessus est, quod eodem die, quo fuit recepta, complices eius partem eum contingentem sibi offerebant. Quam assumere nolens cautelose suggessit, quod eo domi dimisso, donec factum antiquaretur et rumor in populo cessaret, pecunia tota simul a civitate Byennam duceretur, ibique quilibet partem suam capiens ad diversa fora annualia in Stilfrid, in Peternel, Haimburgam et alias divisim declinarent et diversi generis mercimonia postquam emissent, successive per intervalla temporum Brunnam ducentes interrogantibus responderent, quia sub credencia hinc inde aput socios et amicos pecuniam pretextu participacionis lucri commodassent. Recedentibus ergo cum pecunia complicibus Stephlini, ipso, ut predicitur, in patibolo mortuo, de bonis per eum relictis coram iudicio ex precepto domini marchionis specialiter ad hoc habito mote sunt querimonie subnotate. Primo creditores multiplices, tam Christiani quam Iudei, proponebant Stephlinum in diversis eis debitis obligari, petentes[a] pro se sentenciari, cum in omni iure mortuo debitore principalis heres sit creditor, utrum ipsi de debitis eorum, que vel libro civitatis vel litteris sub sigillis iuratorum confectis vel alio fidedigno testimonio demostrare possint, non sint ante omnes impetitores de bonis Stephlini pagandi. Uxor vero Stephlini proponebat, quia nomine dotis promisisset sibi quadraginta marcas, quas habere deberet super domo sua, sive habitis sive non habitis heredibus, diem extremum clauderet vite sue, obligans se ad verificandum proposicionem suam per testes idoneos ad contractum nupcialem vocatos et rogatos, videlicet iudicem civitatis Brunnensis et alium probum virum de Poherlicz. Qui auditi modo, quo premittitur, testabantur. Ultimo nomine mercatorum de Gebitscka, qui doloribus vulnerum tamquam obstante causa legitima comparere non valebant, uxor unius eorum conquesta est in hunc modum: „Stephlinus de Tracht maritum meum cum socio et eorum pecunia, quam fidei sue commiserunt, in domum suam tamquam hospes recepit et postquam facto mane recederent, ipsos suis complicibus sicut homo perfidus tradidit, qui eos insequentes pecunia spoliarunt et mortifere vulnerarunt". Petivit ergo in sentencia diffinitiva sibi dictari, cum Stephlinus de dicta tradicione sit confessus, prout notum est iudici et iuratis, et penam mortis pro ea sustinuerit, utrum de omnibus bonis, que reliquit, non sit pecunia per malum dolum et fraudem Stephlini tradita persolvenda, cessante precipue uxoris questione de dote, cum ipsa una cum Stephlino, si aliquid de dicta tradicione ad eum pervenisset, particeps fuisset, celasset, expedisset et in usus proprios convertisset.

Super quibus diffinitum fuit: Si quitquam de bonis mercatorum de Gebitska in potestate Stephlini, uxoris eius vel alibi inventum fuerit, hoc ipsis debet restitui contradiccione qualibet quiescente. Ad iudicem enim pertinet, quod iustis ablata restituat et maleficos vivere non permittat. In aliis autem bonis Stephlini, cum ipse morte delictum suum penituerit, pociores sunt habendi creditores. De dote vero mulieris inspectis et perlectis diligenter diversis senten-

ciis super questionibus dotis ad loca plura scriptis et datis pronunciatum fuit, quod quia non esset sufficienter de ea cautum, ergo creditores de bonis Stephlini essent secundum temporis prioritatem tamquam heredes propinquiores de suis debitis, que legitime probarent, expediendi. Domino eciam marchioni querenti, quid iuris ad bona Stephlini sibi competeret, ostensum fuit in Aichorns per iuratos transcriptum privilegiorum civitatis, in quo cum hincinde legeretur, nichil talium est inventum, quia de casu tradicionis non sit ibi mencio specialis. Omnes eciam emendas ibi scriptas tollit iudex nomine marchionis, qui sicut iudicii, sic est et dominus civitatis.

Quandoque tamen iudex tantum ius habet ad bona, quandoque vero ad personam et quandoque ad utrumque. Et de hoc quere inferius sub illo titulo De pena falsarii denariorum et monete *[525]*, circa finem eiusdem sentencie.

[509] Mortificacio non committitur inter inimicos

Cum Iacobus dictus Dresbicer per cognatos Leonis Planconis, quem prius ordine iudiciario servato cremari procuraverat, in campis occisus fuisset, quesitum est, utrum talis occisio mortificacio sit censenda. Ex adversa vero parte quesitum est, utrum inimicicia manifesta, que inter cognatos Leonis et Iacobum aliquot annis duraverit, mortificacionem non excuset et infra.

Sentenciatum fuit, quod qui prius notorias cum alio habuit inimicicias, si eum occidit, mortificator dici non meretur. Quilibet enim cavere sibi debet ab insidiis inimici. Unde propriissime nequam homines, qui ex intima cordis malicia, non ex ignorancia vel inpotencia peccantes mortem hominibus inferunt, mortificatores dicuntur.

[510] De mortificacione, quantum ad reum, quantum ad fugam, quantum ad excusacionem, quantum ad conviccionem, quantum ad calumpniam, quantum ad proscripcionem et ad alia diversa

Prescripto homicidio in persona Iacobi Dresbicer facto cum plures boni homines villani accusati fuissent, sentenciata sunt subscripta:

[a] Si mortificacio fiat extra habitacionem hominum, sicut in campis, silvis vel alibi, et actor conqueritur de aliquo, tunc videndum est, utrum talis reus prius laudabile nomen habuerit. Et si sic est, actor metsecundus iurabit de calumpnia et si iurando deviaverit, reus absolvetur. Si autem non deviaverit, reus se metseptimus excusabit. Hoc eciam considerato, si reus tempore mortificacionis in alio loco tam remoto, quod hic esse non potuit, se fuisse probabit per litteras sub sigillis autenticis confectas vel testimonio proborum virorum, tunc racionabiliter absolvetur, nisi probetur, absens id dolo fecisse vel fieri curasse.

[b] Si autem reus accusatus de mortificacione prius lesam habuit famam et nomen malum seu vitam culpatam, tunc tempus, locus et alie circumstancie mortificacionis considerari debent. Et si ex ipsis considerari potest, quod veritati concordat et notabilem suspicionem facit de reo, tunc actoris testimonio convincetur ex presumpcione iudicandus.

[c] Si autem reus effugerit, una facta proclamacione continue proscribetur.

[d] Tamen si accusatus, qui prius semper bonum nomen habuit, effugerit et mandaverit vel rescripserit, quia paratus sit iuri parere, iudicandus est et non uno iudicio proscribendus. Unde semper, cum reus in actu vel in fuga continua facta mortificacione non captus abscesserit et mortificacio non est notoria et manifesta, antequam proscribatur, actor iurabit de calumpnia, ius suum demonstrando. Quod si non fecerit, reus debitis edictis tribus est citandus et postea quarto iudicio, si non comparuerit, proscribendus.

+++ **[511] De mortificacione in genere, quantum in presumpcionem**

In mortificacionibus, quia occulte consueverunt fieri, presumpciones maxime locum habent. Et de hoc quere infra circa finem libri in illa rubrica Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera. *[716]*

[O]

[DE OFFICIO PASTORIS]

[512] De officio pastoris et custodia pecorum et pecoribus ad nutriendum missis

R-ustici diversarum villarum frequenter in consilio de officio pastoris et custodia pecorum querentes ex eorum relacione, quia maiorem habent experienciam circa talia quam cives, de subscriptis sunt instructi:

[a] Primo, quod nullus rusticus pecora, que gregem sequi possunt, domi fovere debet, preter pecora, pecudes et specialiter scroffas iuvenes nutrientes.

[b] Item nullus habeat proprium pastorem in preiudicium precii communis pastoris, exceptis aliquibus villis, in quibus homo ad minus habens trium laneorum agros ex consuetudine propter pascuorum diversitatem opilionem habere potest pro ovibus specialem.

[c] Item, si pastori communi solvitur precium de laneis, tunc ne villa pastore careat adhuc habens opilionem, ut premissum est, de laneis suis pastori precium solvet, sicut vicinus suus.

[d] Item pastor quecumque de pecoribus ante ipsum pulsis iterum in villam non inpulerit, illa solvet. Sed que per predonem vel lupum rapta fuerint, si super eo per unum testem clamorem se fecisse probaverit, illa non solvet. Et talis testis, quia pastor est in campis, puer vel mulier esse potest.

[e] Item, si unum pecus ledit aliud et pastor pro eo fuerit accusatus, si vult innocens fieri, sub iuramento suo demonstrabit illud, quod aliud lesit. Quo facto lesum pecus per iuratos taxatum dominus pecoris, quod lesuram fecit, ad suum stabulum recipiet, ipsum pascens et custodiens, quousque ad campum ire potens vero domino sanum restituat et assignet. Si vero in eius potestate mortuum fuerit, taxam solvet.

[f] Item, si pastor accusatur, quod pecus ad villam non inpulerit, suo iuramento se expurgabit. Tamen si statim facta inpulsione pecus domum non ven erit et dominus pecoris assumptis duobus probis viris pastorem accesserit et de pecore perdito inculpaverit, tunc pastor expurgacione cessante pecus solvet. Si vero pastor dicat pecus ante se pulsum non fuisse, dominus pecoris cum duobus probis viris, qui viderunt, melius probabit, quod pecus ante pastorem pepulerit, quam pastor possit suam innocenciam demonstrare.

[g] Consuetudo tamen singularum villarum in premissis omnibus est pro lege tenenda.

[h] Item in omnibus aliis necessitatibus ruralium quitquid magister rusticorum, quantum ad villana campestria et silvana, pro utilitate ville cum consilio maioris partis communitatis statuerit et ordinaverit, hoc minor pars ratum habebit nec poterit reclamare.

[i] Item, si pecus ad pascendum alicubi missum fuerit et ibidem moriatur, deterioretur vel per predones rapiatur, ille, cui missum fuit, ipsum non solvet, si tamen tale dampnum pecori non accidit sua negligencia faciente. Si autem per furtum de aliis pecoribus receptum fuerit, ipsum solvet.

[k] Item, si ex pestilencia, quod vulgariter schelm dicitur, moriatur, tunc cutem demonstrando liber erit. Si autem sine licencia domini, cuius est, ipsum alicui concesserit et ibidem moriatur vel deterioretur vel alio modo perdatur, ipsum solvet.

[P]

[DE PACE]

[513] De pace partibus indicta in genere

S-entenciatum est in Cremsir: Si pace indicta pendente pars parti non assurgit, potum sibi porrectum non suscipit, eam non salutat nec alia huiusmodi, que animo duplici seu bono et malo zelo fieri possunt, facit, propter hoc non censetur pacem violasse. In talibus enim dubiis interpretacio benignior est habenda.

[514] De pace factis violata

Cum Nicolaus Ade pendente pace per iudicem et iuratos sibi indicta Ottonem de Cremsir vulnerasset et pro eo effugisset, ad requisicionem iudicis civitatis sentenciatum fuit, quod quicumque pacem frangendo alium vulnerat, fustibus cedat, crinibus ad terram proiceat, pedibus conculcet, pugnis percuciat vel alio modo contumeliose ledat, dato eciam, quod ex tali lesione mors non subsequatur, adhuc violator pacis, si rapitur, capite truncatur. Si autem recedit, statim proscribetur et tercia pars bonorum, que relinquit, ad iudicem pertinet ipso iure.

[515] Pacem violans factis primo iudicio proscribitur

Sentenciatum est rusticis de villa Drocholcz, quod quicumque pacem a iudice sibi indictam videntibus iuratis factis infregerit et pro eo effugerit, statim primo iudicio proscribetur.

[516] Pacem factis violat agitans alium evaginatis gladiis et cultellis

Iurati de Wischau scripserunt sic: Postquam duobus per iudicem pax esset indicta sicut hodie, unus eorum statim in crastino alium invadens gladio evaginato iuratis videntibus ipsum agitavit et cultellum nudum post eum proiecit. Querimus ergo, utrum talis iudicandus sit pacem fregisse.

Super quo sentenciatum fuit, quod sic. Ille enim, qui alium cum gladio agitando cultellum post eum proiecit ad occidendum ipsum, quamvis favente fortuna salva vita manus eius evaserit, firmum propositum et bonam habuit voluntatem, ex quibus cum totum, quod in se fuit, fecerit, in favorem pacis et iusticie censendus est pacem factis merito violasse.

[517] De pace, quantum ad emendas violacionis, quantum ad expurgacionem, quantum ad familiam illorum, quibus pax indicitur, et quantum ad alia

Iurati de Pisentz proposuerunt, quod postquam duobus eorum concivibus simul litigantibus per verba consueta et debita per iudicem pax fuisset indicta, unus ipsorum servum commensalem alterius in campo graviter vulnerans coram uno de coniuratis eorum de hoc sub hiis verbis est confessus: „In adversario meo vindictam sumpsi, quia servum eius percussi et vulneravi". Interrogaverunt ergo primo, utrum talis vulnerando servum, cui pax indicta non fuit, pacem fregerit. Et secundo, quam penam vel emendam incurrerit. Et tercio, qualiter violacio pacis facta verbis sit emendanda. Et ultimo, quomodo negans violacionem pacis se debeat expurgare.

Quibus diffinitive responsum fuit ad primum, quod ille, qui servum alterius vulneravit, maxime ex verbis, que coram iurato protulit, scilicet: „In adversario meo vindictam sumpsi", iudicandus est pacem factis violasse. Unde cum alicui pax indicitur, non solum cum adversario, immo eciam cum familia, que pane suo vescitur, pacem servare debet et similiter adversarius econverso. Debet eciam pacem sibi indictam unusquisque suis commensalibus intimare. Si enim pace duobus indicta famuli unius alium pace durante vulnerarent, certe dominus famulorum eorundem, quia ex eius mandato talem vulneracionem esset verisimile processisse, censeretur pacem fregisse. Attamen si famuli dictorum duorum pace pendente eis absentibus nec precipientibus ad invicem se vulneraverint, pax non iudicabitur violata.

Ad secundum autem dictum fuit, quod predictus servum alterius vulnerans, quia pacem factis fregit, est decollandus et per hoc est tam vulnerato quam iudici satisfactum. Bona vero, que dimittit, eius heredibus relinquantur.

Ad tercium autem responsum fuit, quod pro emenda violacionis pacis facte per verba, sive sint verba comminatoria sive turpia et inhonesta, dato eciam, quod sint levia, dummodo ad audiendum sint obprobriosa, solvenda sunt quinque talenta, de quibus due partes cedent iudici et tercia civitati. Et colligitur ista emenda ex iuribus originalibus, ubi pro maximo excessu verborum, sicut est blasphemia vel falsum testimonium, pro redempcione lingue[a] ponuntur quinque talenta.

Pro ultimo vero quesito diffinitum fuit, quod homo negans violacionem pacis debet se cum honestis viris in cruce mettercius expurgare.

[518] De pace, quantum ad fideiussores

Postquam in opido Sahers fideiussoribus pro pace per iudicem indicta partibus servanda datis una parcium alteri patrem, qui tamen, cum iudex pacem servari precepit, non interfuit, occidens effugisset, sentenciatum est, quod sicut in homicidam, si personaliter compareret, agi posset, sic fideiussor esset secundum iusticiam impetendus. Non sólum enim illi, quibus presentibus existentibus pax mandatur, ipsam ad invicem custodire mutuo tantum debent, immo eciam eam fide bona servabunt alterutrum ad eorum familiares domesticos et propinquos.

[DE POENIS]

[519] De penis in genere, quantum ad earum distinccionem, quantum ad personas delinquentes, quantum ad modos, quibus delinquitur, et quantum ad alia diversa, ex quibus sentencie subscripte ut plurimum sunt collecte

[a] Homines delinquunt aut proposito aut casu aut impetu. Proposito delinquunt latrones, qui societatem habent cum aliis in via, impetu autem, cum per ebrietatem ad manus aut ad ferrum veniunt, casu vero, cum in venando telum in feram missum hominem interficit. Et sane in omnibus criminibus distinccio hec penam aut iustam eligere debet aut temperamentum admittere.

[b] Aut facta puniuntur, ut furta et homicidia, aut dicta, ut convicia et perfide advocaciones, aut scripta, ut falsa et famosi libelli, aut consilia fraudulenta, ut coniuraciones et latronum consciencia et qui suadendo aliquos inducunt ad maleficia.

[c] Et hec quatuor genera consideranda sunt septem modis, scilicet causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu.

[d] Causa, ut in verberibus, que a magistratu vel a parente illata inpunita sunt, quia emendacionis, non iniuris gracia videntur adhiberi.

[e] Persona dupliciter spectatur: eius, qui fecit, et eius, qui passus est. Aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus servi quam liberi et aliter qui in dominum vel parentem ausus est quam qui in extraneum. Consideracio eciam etatis in talibus est habenda.

[f] Locus facit, ut idem vel furtum vel sacrilegium sit.

[g] Tempus discernit furem diurnum a nocturno.

[h] Qualitate, cum factum atrocius vel lenius est, ut furta manifesta a non manifestis discerni solent.

[i] Quantitas discernit furem ab abigeo, nam qui unum porcum subripuerit, ut fur cohercebitur, qui gregem, ut abigeus.

[k] Eventus spectatur, ut a clementissimo quoque facta, licet lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cum telo fuerit, quam qui occiderit puniat. Et ideo aput Grecos exilio voluntario casus fortuiti puniebantur.

[l] Si pena alicui irrogatur, in heredem non transit, quia pena constituitur in emendacionem hominum, que mortuo eo, in quem est constituta, desinit.

[m] Evenit, ut eadem scelera in quibusdam provinciis gravius plectantur, ut in Affrica messium incensores, in Nissa vitium, ubi metalla sunt, adulteratores monete.

[n] Sepe eciam evenit, ut aliquorum supplicia exarcerbentur, quociens multis personis ad malum nimium nitentibus exemplo opus sit.

[o] Pregnantis mulieris condempnate pena differtur, usque pariat, nec questio habeatur de ea, quamdiu pregnans est, et sic prodest partus alii antequam nascatur.

[p] Item mulier non omni pena, sed mulieri congrua puniatur.

[q] Respiciendum est iudicanti, ne quid durius aut remissius constituat, quam causa deposcit, quia nec severitas nec clemencie gracia affectanda est, sed debito iudicio, prout quelibet res postulat, statuendum est. Et plane in levioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent et in gravioribus penis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi.

[r] Furta domestica, si leviora sunt, publice iudicanda non sunt nec admittenda est huiusmodi accusacio, ut servus a domino et libertus a patrono, in cuius domo moratur, vel mercenarius ab eo, cui operas suas locaverat, offeratur questioni.

[s] Omnia[a] commissa in patronum, patronive filium, patrem, propinquum, maritum, uxores ceterasque necessitudines gravius iudicanda sunt quam in extraneis, verumtamen[b] capite puniendi sunt aut, si dignitatis respectu oportuerit, deportandi.

[t] Pene sunt, que aut vitam adimant aut servitutem iniungant aut civitatem aufferant aut exilium aut cohercionem corporis contineant, veluti fustium verberacio, flagellorum castigacio, vinculorum ammonicio aut dampnum cum infamia aut dignitatis aliquam deposicionem aut alicuius actus prohibicionem. Sed vita adimitur, sicut si dampnatur aliquis ad penam gladii et talis gladio puniri debet, non securi vel telo vel fustibus vel laqueo vel aliquo alio modo. Unde nec liberam mortis facultatem concedendi ius presides habent et multo magis nec veneno necandi.

[u] Nec ea quidem pena dampnari aliquem oportet, ut verberibus necetur vel virgis interimatur vel tormentis, quamvis multi, dum torquentur, deficere solent. Presides solent aliquos dampnare, ut in vinculis perpetuis contineantur, sed id eos facere non oportet, nam huiusmodi pene interdicte sunt. Carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.

[v] Capitalium[c] quoque penarum fere isti gradus sunt: Et summum supplicium esse videtur ad furcam dampnacio. Item vivi cremacio, quod quamquam summi supplicii appellacione merito contineatur, tamen eo, quod postea id genus pene adinventum est, posterius visum est. Item[d] capitis amputacio. Deinde proxima morti pena metalli cohercio, id est servitus, postea in insulam deportacio, que inducit amissionem civitatis.

[w] Cetere pene ad existimacionem licet non ad capitis periculum pertinent, veluti relegacio ad tempus vel imperpetuum in insulam vel cum in opus publicum quis datur ad tempus vel cum fustium ictui subicitur et hee infamant. Sed non omnes fustibus cedi solent, sed hii solum, qui liberi sunt et quidem tenuiores homines; honestiores vero fustibus non ceduntur, servi vero flagellis afficiuntur.

[x] Sunt eciam pene: rotacio, per plateas lapsacio, cum fustibus perforacio et vivorum tumulacio et in aquis submersio.

[y] Iudex[e] adulterii ante oculos habere debet et inquirere, an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Iniquum enim videtur esse, ut pudiciciam ab uxore vir exigat, quam ipse non exhibebat committendo, scilicet lenocinium, que res potest eciam virum dampnare, nisi rem ob compensacionem mutui criminis in utrosque velint communicare.

[z] Item in illa uxore potest maritus adulterium accusare, que prius eciam fuit meretrix, quamvis si vidua et vulgaris esset inpune in eam stuprum committeretur.

[aa] Qui[f] publicam pecuniam delatam in usum aliquem retinuit nec in eundem usum consumpserit, interdiccione ignis et aque punitur, hoc est deportatur et ita bona amittit. Et similiter punitur ille, aput quem ex locacione, empcione vel alia racione pecunia publica resedit.

[bb] Qui dolo malo consilio vel opera procurant, ut[g] armati homines cum telis et lapidibus in urbe conveniant, qui sediciones et tumultus excitant contra

rectores civitatis, crimine magestatis tenentur. Et similiter qui pecuniam publicam aut sacram furantur, crimine sacrilegii tenentur. Et sunt proxima adinvicem ista crimina sacrilegii et magestatis et penam eorum debet iudex pro qualitate persone proque rei condicione et temporis et etatis et sexus vel severius vel clemencius statuere. Et scio multos ad bestias dampnasse sacrilegos, non multos eciam vivos extississe, alias vero in furcam suspendisse, sed moderanda ea pena est usque ad bestiarum dampnacionem eorum, qui manufacta templa effregerunt.

[cc] Qui hominem occidit, si non occidendi animo hoc commisit, absolvi posse et qui hominem non occidit, sed vulneravit, ut occideret, pro homicida dampnari posse, lex dicit. Non enim casu, sed magis ex voluntate homicidium est pensandum.

[dd] Item, qui stuprum sibi vel suis per vim inferentem occidit, dimittendus est.

[ee] Filium inauditum et pro commisso non accusatum pater occidere non potest, sed accusare debet eum aput iudicem competentem.

[ff] Qui venenum malum necandi hominis causa fecerit, vendiderit vel habuerit vel qui publice[h] mala medicamenta vendiderit, penam mortis meretur.

[gg] Item, qui novum vectigal instituerint, ex senatus consulto in quadruplum dampnantur et iudicium tale similiter adversus eorum heredem exercetur.

[hh] Si mulier visceribus suis vim intulit, ut abortivum faciat, exulabit.

[ii] Item, si furem nocturnum quis occiderit, ita impunis erit, si parcere ei sine periculo suo non potuit.

[kk] Item in maleficiis voluntas spectatur, non exitus.

[ll] Item nichil interest, occidat quis an causam mortis prebeat.

[mm] Quod ab aliquo pene nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

[nn] Si mulier filium vel filiam occiderit, pena parricidii moriatur.

[520] De pena occisionis prolis

Licet pena, quam presens continet sentencia, opere non fuerit completa, tamen iurati ad perpetuam futurorum memoriam ipsam scribi et notari iusserunt.

Cum in Antiqua Brunna mulier infantem, quem genuerat, in Sbarczavia submersisset et eadem causa, qualiter dicta esset mulier punienda, quia statim post necem infantis submersus cum matre quasi in actu submersionis rapta fuit inventus, ad consilium civitatis esset devoluta, iurati presentis et anni preteriti numero vigintiquatuor de dicta pena diversimode sunt locuti. Dicebant enim quidam, cum quibus concordabant iurati ad iudicium Antique Brunne spectantes, quod ipsa mulier non esset aliqualiter punienda ex eo, quod cum infantem genuisset et proprium ius in eum habuisset, ipsum perimere potuit et necare. Quilibet enim in re sua, quod ei placet, facere potest.

Alii autem asserebant, quod prefata mulier non temporali, sed spirituali esset iudicio punienda, quia sicut contraccio vel solucio matrimonii, sic et prolis perempcio ad forum ecclesiasticum spectaret. Unde mulier confitendo reatum suum a confessore auctoritatem habente penitenciam deberet consequi salutarem.

Ultimi vero dicebant, quod talis mulier diabolica pro delicto tam gravissimo plusquam simplex homicida pena esset asperrima crucianda et sicut ipsa mortem pueri sui raram et insolitam ex maliciosa industria procurasset, sic ex parte iudicii rara et inconsueta pena esset excogitanda, qua plusquam mortificatrix, cum illud, quod concepit et peperit et quod partem eius substancie quodammodo in se habuit, perimere presumpsisset.

Dictis igitur tribus viis, ut premissum est, propositis omnes simul iurati in hoc consenserunt, quod videndum esset ante absolucionem vel condempnacionem mulieris, utrum tempore submersionis et ante et post racione privata vel racionis compos fuisset vel adhuc esset. Et si iudicio phisicorum et sapientum, qui hoc investigare sciunt, inventa fuerit eius vesania et mentis alienacio, tunc indebite puniretur. Dicunt enim leges: „Si sciens et prudens delinquit, punitur, secus autem, si inprudens et nesciens". Item lex dicit: „Furiosi nulla est voluntas, unde habetur pro absente". Sed omne delictum est voluntarium et si non est voluntarium, non punitur. Item alia lex dicit: „Quitquid calore iracundie vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverancia apparuerit iudicium animi fuisse". Et quod dicitur de calore iracundie, hoc idem intelligatur in furore. Item lex dicit: „Infans vel furiosus si hominem occidit, lege Cornelia non tenetur; cum alterum innocencia consilii tueatur, alterum facti infelicitas excuset". Si autem sane mentis fuerit, tunc erit punienda et gravius quam simplex homicida, quia dicunt leges: „Omnia commissa in patronum, patronive filium, patrem, propinquum, maritum, uxores ceterasque necessitudines gravius iudicanda sunt quam in extraneos".

Nota[a] tamen, quod pena dicte mulieris eciam in legibus sub hiis verbis specialiter est expressa: „Si superiores vel inferiores vel collaterales, ut fratres, sobrini, patrueles et proximiores eis, item uxor, nurus, gener, vitricus, privignus, socer et eciam patruus parentis aut filii aut omnino affinitatis eius aliquem ausus fuerit necare, aut ille, cuius dolo malo id factum est, vel conscius criminis existit, licet extraneus sit, pena parricidii punitur et neque gladio neque ignibus neque ulla alia pena sollempni subiciatur, sed ad effusionem sanguinis verberatus, coreo cocto insutus cum cane et gallo gallinacio et vipera et simea et inter ferales angustias comprehensus, secundum quod regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare vel in flumen proiciatur, ut omnium elementorum usu vivus carere incipiat et ei celum superstiti terra mortuo auferatur. Si quis autem alias cognacione vel affinitate coniunctas personas necaverit, penam homicidii sustinebit".

Et quod dixerunt primi iurati, quod mulier non esset punienda, quia eius fuerit puer et quilibet de re sua facere possit, quod ei placet, non[b] est consulte dictum, quia nemo ex suo delicto condicionem suam meliorem facere potest. Unde delinquentes constat deteriorare condicionem suam, quia paciuntur penas corporum et rerum. Ille eciam non est melioris condicionis, qui[c] donat illicite, quia donando delinquit. Unde et leges, licet concedant aliquem rebus suis propriis uti, tamen non concedunt abuti.

Dictum eciam secundum, scilicet quod mulier deberet reatum confiteri et spiritualiter absolvi penitencia sibi iniuncta, non est consonum iuri civili, cum lex penam dicte mulieris expresse scribat, ut supra. Non[d] obstante eciam, quod necacio sobolis sicut et matrimonium, si ad forum ecclesiasticum tantum spectarent, adhuc pena necacionis esset legalis. Imperator[e] enim, sicut in multis legibus patet, intromittit se de spiritualibus propter hoc, ut excedentibus in spiritualibus

penas eciam imponat temporales. Dicta eciam sentencia obtinet ideo, quod alibi in legibus scribitur. Si[f] mulier ante quadragesimum diem postquam concepit aborsum procuraverit, est exilio releganda. Postquam autem fetus animatus est si hoc fecerit, secundum legem Moysi punitur ut homicida. Et si pena legalis prescripta fortassis hic in partibus non est usitata, recurras ad penam statim in sequenti sentencia subscriptam.

[521] De pena mulieris proprium puerum Iudeis vendentis

Nephanda mulier assumpta sibi socia cuidam antiquo Iudeo Brunnensi Ozel nomine infantem uteris suis crinibus et facie subruffum pro sex marcis grossorum venalem exposuit. Iudeus vero quasi gavisum se fingens et continuo tres marcas mulieribus exhibens, cum super habenda deliberacione empcionis infantis cum episcopo et senioribus suis terminum eis, sicut die crastina hora diluculi, ad celarium quoddam cum infante veniendi assignasset, iudicem suum cum duobus iuratis occulte factum eis exponens ad idem celarium invitavit. Qui postquam mulieres venissent et forum in eorum presencia pro tribus cum dimidia marcis infantem iam Iudeis tradendo finaliter constituissent, ipsas capi mandantes casum in pleno consilio iuratis proposuerunt. Qui[a] advertentes, quod in tam magno maleficio voluntas merito reputatur pro facto et quod qui sibi et sui corporis parti malus est, nulli bonus censendus est, et quod faciens et consenciens pari pena plectendi sunt, ambas dictas mulieres mortis dignas supplicio diffinitiva lata sentencia condempnarunt. Fuit ergo mater infantis viva humata et secunda, quia pregnans erat et gravida, exoculata.

Quere in fine huius capituli duas sentencias sub hiis titulis: De pena mulieris et cetera et secundam sub titulo De pena ex proposito et cetera circa tale signum, quia hic sentencie heedem sunt obmisse[b].

[522] De pena mulieris mortem mariti procurantis

Iudex et iurati de [Broda] Hungaricali scripserunt sic: Experti sumus, quod quedam mulier de suo iussu facto et consilio una cum auxilio ancille sue maritum proprium viginti et uno vulnere vulneratum mortificari in suo celario procuravit, nec aliquam pretendunt excusacionem, qua possint se salvare vel suam innocenciam demonstrare. Querimus ergo, qua pena mori debeant pro crimine tam nephando.

Quibus rescriptum fuit, quod pena rotali puniri debent.

Si enim vir tam grande scelus perpetrasset, primo equo in caudam ligatus per vicos et plateas deberet trahi et tandem rotari. Quia vero in tractu tali pudenda deteguntur, honestati sexus muliebris in hoc parcitur et tantum pena rotali punitur.

[523] De pena ex proposito alium mutilantis

In Pysentz iuvenis quidam cum puellam sibi desponsari rogasset, a patre puelle responsum accepit, quia pro nunc filiam suam desponsare non posset ex eo, quod lapsus in facultatibus nupciarum insignia sibi procurare non valeret, processu vero temporis, si prosperiores haberet successus, libenter super eadem desponsacione cum suis cogitare vellet amicis. Quo audito iuvenis vesano vel magis diabolico ductus spiritu puellam de corea manu violenta et armata rapiens et cum cultello nasum cum maxilla media abscidens eidem, ipsam insuper per crines ad terram proiciens, tribus vulneribus, quorum quodlibet palme continet longitudinem, vulneravit. Predicta scabini et plures homines ad choream stantes

viderunt et in ipsum sunt more consueto districte de hoc interrogati, tacta cruce coram iudicio protestati et amplius pater et mater puelle de hoc coram iudicio sunt conquesti, quia prius dixerit coram scabinis et aliis fidedignis hominibus: „Ex quo tu me ducere non vis, omnibus viris faciam te despectam"; et de hoc similiter per testes est convictus. Quesitum est ergo de pena et cetera.

Super quo rescriptum est in sentencia diffinitiva: Cum crescente delicto crescere debeat et pena, cum eciam plura delicta secundum iuris formam pluribus vindictis debeant iudicari, quod dictus malus homo, de quo nobis scripsistis, secundum maleficia, que fecit, mortificator merito reputatur, et hoc non solum ex facto, quod perpetravit, sed ex animo malignandi et mente ac intencione corrupta, quam habuit, quando violenta et armata manu puellam invasit. Quicumque[a] enim ex proposito et animo deliberato alium invadit, licet eciam non occidat, tamen si solum vulneret, secundum malam eius voluntatem, quam habuit, ut mortificator punitur. Debet ergo dictus homo cauda equi alligari et per diversas plateas hinc inde trahi et interim voce preconia debent excessus sui publicari. Postea vero super fossam ad hoc factam debet imponi et singula eius membra cum rota concuti et tandem super rotam altum extendi, quod sic vidente populo moriatur.

Et quod dictum est in sentencia de mortificacione et mente corrupta, ergo obtinet, quod secundum leges in maleficiis pocius voluntas et effectus inspicitur quam defectus.

Et pro ista materia recurre supra ad titulos de emendis et infra ad titulos de vulneribus et de tormentis.

[524] De pena falsarii litterarum

Cives de Broda Hungaricali scripserunt sic: Contigit, quod quedam matrona post obitum mariti sui per suos pueros pro rebus et hereditate impugnata in nostra constituta presencia nobis suum defectum proposuit, cum querela affirmans propter consolaciones cuiusdam civis, quod vellet suam iusticiam per sigillum civitatis et litteram demonstrare, quam ob hoc factum induciavimus, que minime suam iusticiam ostendere potuit, ut promisit. Inter cetera contigit, quod ex edicto illustris principis marchionis septem civitates debebant obligari. Nos autem de maturo consilio duos de nostris civibus cum sigillo civitatis membrane appenso Pragam transmisimus, quod secundum voluntatis desiderium nostri domini deberet ingrossari. Nimia autem dilacione facta propter expensarum difficultatem cives de predictis civitatibus unum de duobus remiserunt et similiter unus de nostris revenit, qui se iustum in omnibus negociis sibi commissis et fidelem demonstravit. Alter autem remanens membranam cum sigillo servavit, scriptorem conveniens aliunde falsam litteram sibi fieri et scribi fecit nostre civitatis sub sigillo. Tandem talis civis reveniens ad predictam matronam talia verba movit, quod indubitanter scire deberet, quia sicut promisit litteram sibi fieri, hanc in prompto iam haberet. Paupercula vero confidens de suis verbis, sperans se posse suam iusticiam lucide probare, que nec potuit nec adhuc littere copia nobis datur. Petimus igitur, quibus emendis talis civis per iudicem sit occupandus vel quali iudicio, cum talem mulierem ad talia scandala duxerit, a nobis cum sit iam profugus, debeat iudicari. Similiter de domina, que voluit salvari per litteras et non potuit, quibus emendis per iudicem vel per nos debeat occupari.

Quibus responsum fuit sic, quod matrona, que litteras, per quas suam iusticiam se velle demostrare obligaverat, non exhibuit in causa, quam pueri sui sibi moverant, succubuit ipso iure.

Vester vero concivis, qui membranam sigillo vestre civitatis sigillatam alio tenore, quam in ipso scribi feceratis, ut dicitis, falsificavit, si pro excessu tam gravi captus et convictus fuisset, incendio tradi sine gracia debuisset. Quia vero profugus est factus, ut vestre dicunt littere, pro vicio tam detestando quantum ad personam suam perpetua dampnandus est proscripcione; de rebus vero suis, quas reliquit, tercia pars iudici, tercia liberis et uxori et tercia actori, cuius vicem in hoc facto gerit et habet civitas, secundum iuris formam cedere debet.

Et reducitur hec sentencia ad titulum iurium originalium supra scriptorum De proscripcione. Et quando excedens tantum puniatur in bonis et quando tantum in persona et quando in utroque, quere in fine sentencie statim subscripte.

[525] De pena falsarii denariorum et monete

Cives de Reedisch scripserunt sic: Quidam nobis concivis cum suis mercibus ivit in Hungariam, ubi cum falsis denariis fuit captus, a qua captivitate cum pecunia se absolvit. Iudex vero noster vult habere ius ad bona, que in Redisch reliquit. Quesivit igitur prefatus olim noster concivis per litteras, quas de Hungaria nobis scripsit, ex quo corpus suum a iudice, sub quo excessit, semel redemit, utrum secundario a iudice de Redisch, sub quo non excessit, redimere debeat ipso iure.

Super quo sentenciatum fuit: Cum pro excessu tam gravi, sicut est falsitas denariorum, per quam non uni loco, sed quodammodo pluribus dampnum infertur, homo in persona et rebus sit dampnandus, non obstante, quod talis in Hungaria vitam suam pecunia salvavit, adhuc bona, que reliquit in Reedisch, confiscanda sunt per istum modum, quod tercia pars cedit iudici et tercia civitati in Reedisch, in qua domicilium habuit et que vicem supplet actoris in hoc casu, et tercia remanebit suis liberis et uxori.

Unde considerandum est, quod iudex quandoque habet iurisdiccionem ad res tantum, sicut cum pax per ipsum indicta violatur verbis, quandoque autem ad personam tantum, sicut cum eadem pax violatur factis, quandoque autem ad utrumque, sicut in nota falsarie, in crimine lese maiestatis vel in alio consimili reatu.

[526] De pena subtrahentis sacramentum eukaristie

Duo scolares sacramentum altaris, videlicet quatuor hostias consecratas, in Modricz de parrochia furtive in kebsa seu in pixide deaurata receperunt. Et cum dictum sacramentum Iudeis in Brunna ad vendendum portassent, Iudei perterriti misso secrete pro suo iudice eosdem capi procurarunt. Queritur ergo, qua pena sint percellendi pro scelere tam immenso.

Et respondetur in sentencia diffinitiva, quod in hoc casu voluntas vendicionis gravior est iudicanda quam actus furti. Unde dicti malefici pocius tamquam heretici in favorem fidei igni sunt tradendi, quam sicut fures pena patiboli tormentandi.

[527] De pena sacrilegii

Sentenciatum est civibus de Byschov, quod licet fures indifferenter suspendio tradantur, quicumque tamen sacrilegium commiserit et ornamenta ecclesiastica subtraxerit, rotali penitencia mori debet.

[528] De pena falsorum taxillorum

Sentenciatum est iuratis de Hulein, quod quicumque trium virorum vel unius scabini testimonio convictus fuerit, quod falsos tesseres ad ludum concesserit vel cum eis luserit, pollice debet mutilari.

[529] De pena traditoris

Ad peticionem iuratorum de Geyau sentenciatum est, quod quicumque alteri filium vel filiam parvulam evocando deduxerit et ad vendendum tradiderit, rotali sentencie subiacebit.

[530] De pena falsificantis claves

Civibus de Byschau sentenciatum est: Si aliquis faber filio, filie seu alicui de familia alicuius vel alteri cuicumque falsas claves fecerit et mettercius de hoc convictus fuerit, manum perdat. Potest tamen, si excusare se voluerit, in cruce mettercius se expurgare.

[531] De pena furti aput aliquem inventi

Ad exstirpandum de medio bonorum fautores, receptores et conservatores malefactorum, qui cum eisdem pari puniendi sunt pena, pro sentencia diffinitiva statutum est a consulibus civitatis ab antiquo, quod aput quemcumque equus, vacca, porcus, vestimenta vel alie res in civitate amisse seu subtracte invente fuerint, si talis mettercius probaverit se in foro res huiusmodi emisse, vitam suam salvabit, si autem in testimonio defecerit, suspendio peribit.

[532] De pena furtive mactantis pecora

Statutum est eciam ab antiquo: Si aliquis accusatus fuerit, quod vaccam, bovem, porcum, ovem vel aliud pecus furtim mactaverit, si talis respondendo confessus fuerit, datorem suum monstrabit et statuet et absolvetur. Si vero negaverit, manu tercia se expurgabit et si in iuramento ceciderit, valorem pecoris mactati actori solvet.

[533] De pena deficientis in testimonio furti

Iudex et iurati de Hulein scripserunt sic: Quidam noster concivis vaccam, quam in foro emerat, alteri vendidit, aput quem est postea sicut vacca subtracta arrestata; a qua cum ipsam, sicut se probaturum obligaverat, coram iudicio disbrigare debuit arrestacione, testimonium habere non potuit. Querimus ergo, quomodo pro eo debeat puniri, quia nichilominus ipsum fidelem esse hominem protestamur.

Quibus responsum fuit sic: Quia concivem vestrum, qui pro disbrigacione vacce testimonium habere non potuit, fidelem esse hominem protestamini, sentenciamus diffinitive, quod vacca arrestatori assignata et pecunia, pro qua vaccam vendiderat, emptori restituta, iudici tantum in septuaginta duobus parvis denariis, qui sex grossos Pragenses faciunt, obligatur pro emenda.

Unde, quamvis statutum sit, quod si aliquis pro incusacione furti in probacione defecerit, suspendio peribit, tamen[a] iudices et iurati sicut legislatores et interpretatores debent circa hoc non solum factum et excessum, sed eciam circumstancias, que eundem excessum quandoque aggravant et quandoque alleviant, et eciam personam excedentem, que quandoque est fidelis et bone fame, sicut in proposito, quandoque vero infamis et suspecta, considerare et secundum hoc in iudicando intencionem suam dirigere. Casualiter enim ipse iudex vel unus iuratorum vaccam in foro publice posset emere, pro qua tamen si postea impete-

retur nec testimonium habere nec venditorem statuere posset. Et constat, quod pro eo suspendio tradi non deberet.

Unde eciam emende talium casualium excessuum, qui modis quasi infinitis contingunt, in iuribus originalibus determinate non scribuntur, sed per iuratos, aput quos sunt arbitrarie, inspectis circumstanciis et personis nunc gravari et nunc leviari possunt, prout eorum consciencia fuerint informati.

[534] De pena vallacionis arbitrii, cui cedat

Rustici de quadam villa sunt instructi, quod pena, qua vallatur aliquod arbitrium, cum solvi debet per violatorem arbitrii, in tres partes est dividenda, quarum una cedit parti arbitrium servanti et secunda arbitris et tercia civitati in eius usus convertenda, nisi fortassis per arbitros de eius solucione aliter fuerit ordinatum.

[535] De pena reatus capitalis in genere

Quamvis simpliciter accusatus pro homicidio, invasione domus, stupro vel alio reatu consimili cum duobus in cruce se possit digitis expurgare, tamen si cadit in iuramento, decollabitur vel penam aliam excessui correspondentem secundum iusticiam sustinebit.

[536] De pena thalionis et iudici se opponentis

Cives de Gosteel scripserunt sic: Tres ignoti viri cum ad nos venissent et verba vituperii intrassent, unus eorum iudicem accedens petivit alios duos capi, quia essent terre et hominibus nocivi et equos in Moravia subtractos deducerunt Hungariam ad vendendum, de quo vellet eos vincere testimonio fidedigno. Quibus captis cum iudex peteret ab eo caucionem ad convincendum eos, sicut sponte facturum se dixerat, incepit negare dicens, quod non promiserit se velle probare aliquod malum in eos nec eciam posset testibus ostendere, quod alicuius criminis culpabiles essent, et cum hoc evaginato gladio irruens in iudicem multis plagis percussit super eum, ita quod tandem unum de civibus, qui iudici in auxilium accurrerat, graviter vulneravit. Finaliter vero superatus cum predictis duobus sociis in vinculis ferreis detinetur. Querimus ergo et infra.

Quibus rescriptum fuit de duobus primo captis, qui personam rei gesserunt, sic: Quia actore non probante reus absolvitur, ideo primi duo capti per tercium accusati et per testes non convicti sunt liberi dimittendi. Ultimo[a] vero captus, qui locum actoris tenet, dupliciter penam meruit capitalem. Primo enim ex talione. Quicumque enim voluntarie dicit se coram iudice aliquem velle per testes vincere de crimine, de quo non est confessus et in cuius actu non est raptus, si in probacione succumbit, obligabitur ad thalionem. Secundo ex violencia et opposicione facta contra iudicem. Resistens enim iudici resistit et iuri. Unde talis excessus tamquam gravissimus est digne capitis sentencia puniendus.

[537] De pena thalionis, qualiter deficiens in accione criminali ad eam non tenetur

Postquam in Praczau duodecim iurati in tres personas criminaliter egissent, illeque iuratorum querimoniam iusticialiter evasissent et ergo iudex quesivisset, ad quam penam iurati ex eo, quod in accione succubuerunt, tenerentur, sentenciatum fuit diffinitive, quod ad nullam. Necessaria enim et vehemens presumpcio merito debet iudicem movere, quod iurati non calumpniose, sed iusticia moti egerunt, quare de pena talionis racionabiliter supportantur.

Unde[a] presumpcio in casu tali, quando de pena thalionis agitur, maxime locum habet.

[538] De pena hominis, qui iuratos coram iudicio dicit mendaces, infideles et iniustos

Quidam in Hulein iudicio actuato, cui iudex et duodecim iurati moderni et duodecim iurati antiqui presidebant, cum quedam sentencia contra eum ferretur, prorupit contumaciter in hec verba: „Iurati, vos mentimini sicut infideles homines et iniusti".

Super quo diffinitum fuit, quod ille, qui iuratos mendaces, infideles et iniustos dixit, cum lingua debet statue coram populo in foro per clavum ferreum affigi et cultellus in manum sibi dari, ita quod tam diu statue stet affixus, donec per abscisionem lingue se ipsum redimat et absolvat.

[539] De pena servantis et colligentis proscriptum

Qui proscriptum racione furti, spolii vel turpis facti in domo sua scienter et voluntarie cibaverit vel collegerit, pene capitis subiacebit. Qui vero proscriptum racione homicidii et honesti facti servaverit et hospitaverit, [pene duorum talentum subiacebit, proscriptus autem] de introitu domus decem et de exitu similiter decem talenta solvet, ut in iuribus originalibus scribitur rubrica De proscriptis vulnerum circa finem.

[540] De pena matrimonii contrahendi

Matrimonium de futuro contrahendum non est pena bursali de iure vallandum. Tamen si hoc de facto contingat, discussio talis pene tamquam accessorium matrimonii ad ius canonicum dinoscitur pertinere.

[541] De pena, que vulgariter dicitur widerbet

In pena, qua vallatur promissum inter duas partes factum, iudex, nisi nominatim sibi deputetur, nichil habebit, sed tantum illi parti solvitur, cui promissum fuerit violatum. Secus autem est in pena arbitrii, ut superius invenitur.

[542] Penam corporalem pro maleficiis illatam consequitur amissio civitatis

Ab antiquo consuetum est, quod quicumque pro maleficiis flagellatur, membris mutilatur vel aliter secundum iusticiam corpore viciatur, illi civitas est interdicta nec de cetero est eius sibi introitus concedendus.

++ **[543] De pena illius, qui minis precedentibus occulte homicidium facere machinatur**

Accidit hic in Brunna, quod quidam habens concubinam alteri bono homini pro eo tantum, quod eandem concubinam longe antequam usurpasset sibi eam carnaliter et solutus cognoverat, latens odium inimiciciasque letales occulto pectore gessit et tandem in via, qua ecclesia frequentari consueverat, ipsum animo necandi armis prohibitis, scilicet cultello longo, misericors dicto, bina vice invasit, ita quod vix per visitantes domum dei ibidem facere impeditus fuit, et postea iterum multis comminacionibus periculum vite poscentibus premissis in alio loco, in quo latebat, idem maleficus occidendi animo in ipsum prorumpens et nisi dictum cultellum cicius sua defensione avertisset, vita ipsum exuisset. Cumque idem invasor per famulos iudicii in fuga prensus captivitati traderetur, ipse audientibus iuratis nullam aliam pro se allegans causam, nisi illam, que de concubina superius tacta est, de prescriptis nequiciis ac miniis publice recognovit. Quesitum ergo fuit, qua pena talis insidiator deberet puniri.

Super quo casu iurati occultas inimicicias, quas ad effectum deducere idem potuit, non vehemencia vel ex furore mentis, sed ex malo proposito processisse ponderantes sentenciarunt, quod dicto insidiatori, quod de cetero invasus ab ipso remaneret tutus et illesus, eius oculi essent eruendi. Et sortitur vim ista sentencia ex eo, quia ignota inimicicia vix vel umquam caveri potest, cognita autem caveri bene potest.

[DE PIGNORIBUS]

[544] De pignoribus[a] in genere

[a] Persecucione pignoris[a] obmissa debitores accione personali convenire creditor urgeri non potest.

[b] Item ad idem, quod in summa debiti computabitur eciam id, quod propter possessiones pignori datas ad collacionem viarum muniendarum vel quod ad aliud obsequium prestitisse creditorem constiterit.

[545] In quibus causis pignus tacite contrahitur

[a] Res et bona ad locum thelonei deducta sunt theloneatori pro solucione tributi in pignore tacite obligata.

[b] Item, quicumque cum fisco contrahit seu officia suorum superiorum convenit, illius bona certum est in pignore obligari, quamvis hoc specialiter non exprimatur.

[c] Item, qui predia, agros, vineas vel res consimiles dat pignori, fructus rerum talium obligari tacite reputantur.

[546] De pignoribus rerum futurarum

Cum iustum sit voluntates contrahencium magis quam verborum concepcionem inspicere, quicumque res, quas alteri obligat in pignore, non solum quas habet in presenti, sed eciam quas habebit in futuro, quamvis nominatim hoc non exprimat, dinoscitur obligasse.

[547] Item ad idem, de pignoribus obtinendis

Qui pignus secundo loco accepit, ita ius suum confirmare potest, si priori creditori debitam[a] pecuniam solverit aut, cum obtulisset isque accipere noluisset, eam obsignavit et deposuit nec in usus suos convertit.

[548] De pignoribus lectisterniorum et vestium

Bona et antiquitus approbata consuetudo causa publice honestatis introducta habet, quod lectisternia et vestes ad necesitatem unius hominis, si est solitarius, vel viri et mulieris, si sunt in matrimonio, pertinencia non recipiuntur in pignore racione debitorum iudicialiter obtentorum. Tamen si creditor eque miser est et pauper cum debitore vel indigencior eo, tunc super inpignoracione predicta cum moderamine facienda iurati diligenter cogitabunt.

[549] Habens pignus debitum suum super ipso obtinere potest

Sentenciatum est, quod possessor pignoris potest melius in cruce iurando super pignore debitum suum obtinere, quam pignus possit sibi per partem contrariam decertari.

[550] De pignoribus hospitibus obligatis

Hospes dicitur in iudicio, qui non est terrigena vel eciam qui est sub dominio alterius principis. Et si talis obtinet pecuniam super civem et iudex providet sibi de pignore, illud non ducet extra civitatem, sed in iudicio civitatis vendet nec obligabit sub usura, nisi de licencia civis.

[551] De pignoribus racione temporis

Sentenciatum est: Quicumque hereditatem vel pignus aliquod sibi probaverit prius esse obligatum, ille prius suum debitum percipiet pignore de eodem. Dicit[a] enim regula iuris, quod qui prior est tempore, pocior est iure.

[552] De pignoribus ecclesiasticis

Statutum est ab antiquo, quod nullus institor, mercator, caupo vel alius artifex ornamenta ecclesiastica pro pignore, nisi sub certo testimonio, recipiat. Contrarium vero faciens tantum solvet pro emenda, quantum res valuerit, que sibi fuerit obligata.

[553] Quod aliqua sunt pignora, que non oportet coram tribus iudiciis publicari

Licet pignus pro fertone et supra per iudicem actori datum coram tribus iudiciis debeat publicari, tamen iuratis de Chrumnau sentenciatum est, quod si pignus tale fuerit res, que absque dampno ac sui ipsius destruccione per tempus trium iudiciorum, scilicet sex septimanarum, servari non possit, cuiusmodi sunt carnes estivali tempore mactate seu panis eodem tempore recenter pistatus vel vinum ad summam maturitatem perventum vel aliquid istis consimile, illud pignus per actorem eodem die, quo sibi per iudicem assignatum fuerit, vendi seu aliter in denarios converti poterit ipso iure. Maius enim lucrum huiusmodi subita vendicio quam eius longa protraccio domino pignoris generabit.

[554] De pignoribus et dampnis eorum nomine solvendis et fructibus percipiendis

Quamvis debitor promiserit creditori debitum certo termino solvere sub pena dampni, tamen si solucione neglecta agrum sibi obligat, cuius segetes metit, vel vineam, cuius vinum colligit, quam diu creditor tale pignus vel aliud, cuius fructus percepit, tenet, non potest de iure debitori dampnum computare nec ipsum ad dampnorum compellere recompensam.

[555] De pignoribus per priores vel posteriores creditores obtinendis

Quidam in Hainreichs obtinuit coram iudicio in debitorem suum septem fertones grossorum. Et cum iudex ab eo quereret, si sciret aliquas res debitoris, in quibus sibi de pignore provideret, respondit, quia in braxatorio sciret cervisiam coctam et doliis infusam et eciam braseum, de quo cervisia braxanda esset. Et cum alter civis de Hainreichs hec audiret verba, dixit iudici, quia illa cervisia et braseum essent sua pignora; adiciens, quod promptam pecuniam, pro qua et primum braseum in cervisiam iam conversum et secundum adhuc crudum empta sunt, coram iuratis debitori mutuaverit isto modo, quod de propina cervisie de suo debito ante creditores alios pagaretur. Queritur ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo diffinitum est: Si iurati pro secundo, quod de sua pecunia comparata sunt brasea, testantur, ipse suum debitum priusquam alter de vendi-

cione cervisie consequetur. Residuum autem, si quid fuerit, ad creditorem alium pertinebit.

Unde[a] nota: Licet ex consuetudine servetur, quod quitquid creditor in potestate debitoris invenerit, hoc sibi, si petit, sit pro pignore per iudicem assignandum, tamen hoc in rebus, que non omni tempore sine dampno de loco ad locum transferri possunt, stricte servari non oportet; et sic est in proposito de cervisia recenter cocta. Debent ergo cauti creditores esse, quod pignora eis tradita aput se et in eorum retineant clausura, alioquin si pignoribus eisdem debitoribus iterum assignatis sub quacumque eciam specificacione, dummodo[b] aliorum creditorum consensus non adveniat, hoc contingat. Alii creditores si petunt eadem pignora in potestatè debitorum inventa, recipient ipsis auctoritate iudicis assignata. Nam creditores, qui pignora capta iterum debitoribus non facta solucione committunt, in fraudem aliorum creditorum hoc facere videntur, quare fraus non debet eis quantum ad hoc aliqualiter suffragari.

Item de pignoribus per Iudeos vel Christianos perditis quere sub titulis de furtis.

[556] De pignoribus regule generales

Locis diversis ex regulis subscriptis frequenter plures sentencie sunt date:

[a] Eos, qui acceperunt pignora, cum in rem habeant accionem, privilegiis omnibus, que personalibus accionibus competunt, preferri constitit.

[b] Item, si generaliter bona sint obligata et postea res alii specialiter pignori dentur, quoniam ex generali obligacione pocior habetur creditor, qui ante contraxerit, si ab illo priore comparasti, non oportet ab eo, qui postea credidit, inquietari.

[c] Item, si prior respublica contraxit fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerendi pecuniam potestas est, ut succedas eciam in ius reipublice.

[d] Item in causa iudicati pignora ex auctoritate presidis capta pocius distrahi quam iure dominii possideri consueverunt. Si autem pre calliditate condempnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate principis dominium creditori adici solet.

[e] Item res pignoris ypoteceve iure creditoribus obnoxias citra consensum eorum debitores alienantes precedentem non dissolverunt obligacionem, nam obligacio pignoris consensu et contrahitur et dissolvitur.

[f] Item fundum pignori obligatum, si debitor ex fructibus debitum persecutus est, cum ipso iure pignus obligacione liberatum sit, distrahere minime potest.

[g] Item ypotecis vel pignoribus a creditore venundatis in id, quod deest, adversus reum vel fideiussorem accio competit creditori.

[h] Item, quamdiu non est integra pecunia creditori numerata, eciam si pro parte maiore eam consecutus sit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem.

[i] Item, si cessante solucione creditor non reluctante lege contractus ea, que sibi pignori nexa erant, distraxit, revocari vendicionem iniquum est. Cum si quid in ea re fraudulenter fecerit, non emptor a te, sed creditor conveniendus sit.

[k] Item, si prius, quam distraheretur pignorata possessio, pecuniam creditori obtulisti, eoque non accipiente contestacione facta eam deposuisti, hodieque in eadem causa permanet, pignoris distraccio non valet. Quod si prius, quam offeres, legem vendicionis exercuit, quod iure subsistit, revocare non debes.

[l] Item unus ex multis debitoris, qui pignora tradiderat, heredibus, quod ab eo personali accione peti potuit, solvendo res obligatas distrahendi creditori facultatem non ademit.

[m] Item, qui pro parte heres exstitit, nisi totum debitum exsolvat, suam porcionem ex pignoribus recipere non potest.

[DE PRIVILEGIIS]

[557] De privilegiis et instrumentis in genere

[a] Per membranas et litteras non scriptas, appensa quamvis habeant sigilla, non probatur intentum.

[b] Litterarum eciam scriptura nec plus nec aliud probat, nisi quod cantat.

[c] Unde, si debitum litteris inscriptum in parte solvatur et residua pendente solucione vel toto debito soluto litteris non restitutis vel suffocatis novum debitum contrahatur, hoc eisdem litteris non probatur. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[558] De privilegiis et vivis testibus casus mixtus

Nicolaus egit in Martinum, quod ex arbitrio proborum virorum inter ipsos ordinato quatuor marcas grossorum pro eo deberet in collecta civitatis expedire. Et cum Martinus respondisset, quod super omnibus, que inter eos ventilabantur, per arbitros ordinatum et pronunciatum fuisset, quod in viginti quatuor marcis Nicolaus sibi teneretur, sicut litteris et sigillis dictorum arbitrorum ostendere vellet, et quesivisset, si dicte littere de hoc testarentur, utrum accio Nicolai non esset inanis. Nicolaus replicavit, quia nec litteras nec in eis contenta aliqualiter diffiteretur, sed insuper hoc probare vellet per dictos arbitros, quod in sua expressit accione.

Super quo diffinitum fuit, quod postquam Nicolaus solverit Martino, que litteris arbitrorum sibi solvenda demonstraverit, littere casse sunt nec ulterius Martinus per easdem litteras Nicolai poterit querimonias declinare. Immo, si Nicolaus per ipsos arbitros, quibus licuit ordinacionem eorum scribere vel in memoria retinere, intencionem suam probaverit, Martinus sibi, nisi forcioribus se defenderit probacionibus, iudicabitur pro convicto.

[559] De privilegiis regalibus et superiorum interpretandis

Cum cives de Gostel Iohanni de Pelbicz, qui iudicium in Gostel a rege iure tenuit feodali, in quarumdam emendis causarum de privilegiis regalibus sue civitatis confisi respondere nollent, ipseque Iohannes racione aliorum privilegiorum regalium ius ad easdem emendas sibi competere diceret et utraque pars cum eisdem privilegiis, quibus suam confirmare nitebatur intencionem, ad consilium iuratorum venisset, iurati visis et auditis privilegiis et utriusque partis hinc inde allegacionibus responderunt, quod ad eos tamquam inferiores privilegiorum regalium interpretacio non spectaret. Cuius[a] enim est concedere, eius est et interpretari. Unde dixerunt partibus, quod cum predictis privilegiis super questionibus, que inter eas verterentur, discuciendis esset ad domini regis et sui consilii audienciam recurrendum.

[560] Utrum privilegia preferantur vivis testibus

Cives de Reedisch scripserunt sic: Possessore cuiusdam aque et piscacionis mortuo inter duos nostros concives de eadem aqua orta est contencio per

hunc modum. Dicit enim unus, quod ex litteris et privilegiis velit ostendere ad dictam aquam ius sibi competere ab antiquo. Alter autem dicit, quod ad eum pertineat et hoc velit testibus demonstrare. Queritur ergo, cuius partis testimonium sit pocius admittendum.

Et respondetur in sentencia diffinitiva, quod testimonium litterarum et privilegiorum est testibus preferendum.

[a] Illud[a] enim, quod scriptura capit, firmum manet, quod autem memorie testium imprimitur, per oblivionem tollitur.

[b] Item scriptura privilegiorum non mutatur, testes vero quandoque muneribus et quandoque modis aliis corrumpuntur.

[c] Item testes moriuntur, privilegia autem sunt perpetua.

[d] Item testes non recipiuntur, nisi vivant, in privilegiis vero testes inscripti, sive vivant sive sint mortui, semper eorum testimonium valet et recipitur ipso iure.

[e] Unde et ad cautelam cum littere et privilegia in prompto haberi non possunt, quandoque aliis litteris sequentibus suffocantur.

[561] Differencia inter privilegium et ius commune

Iurati de Gosteel instructi sunt, quod privilegia graciose concessa sunt stricti iuris nec ex eis argui potest per locum a simili ad alia in privilegiis non contenta. Secus autem est de iure communi, ibi enim ex una causa seu sentencia casus unius ad alium sibi similem conveniens elicitur argumentum.

[562] De privilegiis suspectis

[a] Si aliquis in iudicio exhibet privilegium, cuius charta est vetus et scriptura apparet recens et nova vel in quo evidenter duplex manus scripture notatur, super tali privilegio iurati ex diversis interrogatis, unde predicte suspiciones veniant, prudenter deliberabunt et investigabunt, utrum fides sibi fuerit adhibenda.

[b] Item, si in privilegio una littera vel sillaba in aliqua diccione sit obmissa, titulum non positum vel tale modicum, quid neglectum, propter hoc non est privilegium viciatum.

[563] De privilegiis in papiro scriptis

Cum fratres Minores super quadam domo eorum claustro annexa in consilio privilegium in papiro scriptum sub appensione trium sigillorum exhibuissent, sentenciatum fuit, licet non sit cautum in papiro privilegia scribere, tamen si scripta sint et nulla vicia in se contineant, sufficienter probant, quod testantur.

[564] De privilegiis et instrumentis racione debitorum

Cum actor de reo conquereretur, quod instrumentum confectum super debitis, de quibus eum pagaverit, sibi reddere recusaret, et reus de solucione debitorum confessus responderet, quia filius actoris specialia quedam aput eum contraxerit debita, quibus non solutis instrumentum restituere nollet, sentenciatum fuit diffinitive, quod nisi debita filii nominatim in instrumento sint expressa, reus tenetur ipsum actori reddere pleno iure.

[565] De privilegiis renovandis

Cum ex vetustate privilegium corrumpatur, cum eciam frequenter littera incipiat deleri ex vicio charte vel incausti, quamvis instrumentum de novo sit factum, cum eciam iudices et iurati curare debeant, ne probaciones rerum pereant, si offeruntur eorum oculis privilegia in nullo viciata et petuntur, quod ea renovent et sub sigillo suo conscribant, peticionem talem, ne homines ex causis prescriptis iuribus suis fraudentur, debent effectui mancipare et per talia transcripta sigillis autenticis locorum ac personarum autenticarum, quarum interest, roborata, si fortassis originalia sunt corrumpta vel haberi non possunt ad probandum intencionem suam, est homo racionabiliter admittendus.

[566] Utrum idioma duplex viciet privilegium

Iurati de Alba Ecclesia quesiverunt, utrum privilegium duos continens articulos, quorum primus est personalis, quia super debito, secundus autem realis, quia super hereditate, propter hoc sit viciandum, quod primus sermone latino, secundus vero verbis theutunicis est conscriptus.

Quibus diffinitive responsum fuit, quod propter dictam idiomatis duplicitatem non est privilegium viciandum.

Cum enim privilegium non ad verba, sed ad verborum significata finaliter ordinetur, quocumque scribatur idiomate, cuius nichilominus significatum ab audientibus, coram quibus tempore probacionis in palam deducitur, sit intelligibile, semper valet nec propter hoc, si tamen aliud non obstat, est aliqualiter annullandum.

[567] De privilegiis, quantum ad sigillorum appensionem

In appensione sigillorum ordo preposterus privilegium non viciat, licet scriptoris denotet ruditatem.

[568] De privilegiorum distinccione

[a] Privilegiorum quoddam est speciale, sicut quando uni loco vel uni persone unus articulus conceditur, quoddam autem est generale, sicut quod continet in se plures articulos vel quando pluribus personis vel racione plurium personarum vel rerum conceditur.

[b] Item privilegiorum quoddam est temporale, sicut personale, et hoc extinguitur cum persona nec ad successorem transfertur, nisi hoc exprimatur.

[c] Aliud autem est perpetuum, sicut reale, et illud cum rebus remanet, sicut est illud, quod civitati, dignitati vel alicui loco vel aliquibus personis vel eciam alicui persone occasione loci sive cuiuscumque rei conceditur, et tale privilegium rei adheret et sic semper durat, nisi forte res perimantur vel destruantur vel nisi in partem detrahatur per aliud sequens privilegium vel in totum revocetur ex causa vel amittatur.

[d] Et si est dubium, utrum privilegium sit personale vel reale, plus est presumendum, quod sit personale quam reale.

[569] De privilegiorum amissione

Ekhardus, civis Znoymensis, coram iuratis in maniloquio exhibuit privilegium super debito, pro quo Nicolaus de Poherlicz sub sigillo Nicolai de Monte, pro tunc iurati, sibi obligaverat domum suam. Dictus vero iuratus interrogatus respondit, quod de debito sibi constaret et quod ad preces Nicolai sigillum suum ipsi privilegio appendisset, petens, cum hoc pro se sentenciari, cum ipse super domo prescripta litteras haberet antiquiores quam Ekhardus, utrum de pecunia in litteris eisdem contenta non deberet priusquam Echardus de suo debito expediri. Echardus vero econverso sibi inveniri petivit, cum Nicolaus iuratus illo tempore, quo pro suo petebatur sigillo, nullam de litteris, quas modo allegat,

fecerit mencionem, utrum per hoc non consenserit tacendo, quod suum debitum eius pecuniam antecedat.

Super quo diffinitum fuit, quod allegacio Echardi est racionabilis et eius est peticio admittenda. Nicolaus[a] enim ex hoc precipue, quod iuratus fuit, debuit Echardo de litteris suis narrasse, eum premuniendo, prout ad suum spectabat officium, qualiter caute domum Nicolai de Poherlicz, quam sibi prius obligasset, pro pignore acceptaret. Et sic taciturnitas Nicolai litteris suis preiudicium generavit.

Unde considerandum est, quod[b] privilegium amittitur multis modis. Primo per actum contrarium, per quem aliquis renunciat iuri suo; secundo spacio prescripcionis; tercio tempore limitacionis elapso; quarto per sentenciam, sicut in casu prescripto, in quo eciam sepedictus Nicolaus iuratus videtur privilegium per actum contrarium amisisse; quinto tollitur privilegium primum per secundum faciens mencionem expressam de priore; sexto per concedentis revocacionem, sicut si privilegium aliquas continet gracias, quas ille, qui concessit in preterito[c], revocat in futuro; septimo amittitur privilegium per renunciacionem propriam et expressam; ultimo amittitur privilegium per abusum, quod exponi potest per non usum vel per contrarium usum. Puta aliquis exemptus est ab aliquo iudice et convenitur sepe et sepius coram eodem iudice et ipse respondet nec allegat aliquit de privilegio exempcionis vel allegat et non ostendit. Certe huic merito dici potest: „Privilegium mereris amittere, quia permissa tibi abusus es potestate". Necesse est tamen, quod prescripcio contra privilegium sic amissum sit completa.

Item potest dici, quod[d] privilegiatus abutitur privilegio, quando eo male utitur, puta facit contra intencionem concedentis vel quia vivit vita communi, relinquens vitam privatam, propter cuius observacionem privilegium concessum erat. Unde in hoc casu non potest aliquis privilegium allegare, vel quia privilegiatus non est contentus terminis suis in privilegio expressis, immo contra tenorem privilegii excedit.

[570] De privilegiis, quantum ad viciacionem

Ad interrogacionem iuratorum de Reedisch sentenciatum est, quod licet privilegia seu littere autentice super probandis causis et negociis in testimonium producte nec cancellate nec rase nec perforate, incise, laniate nec in aliqua sui parte esse debeant viciate, tamen foramen naturale, quod ante scripturam privilegii in pergameno constat fuisse, seu perforacio pro sigilli appensione, dummodo privilegium omnia contineat sigilla, de quibus loquitur, facta privilegio et eius probacioni non preiudicat ipsum nec vicians nec aliquot sibi obstaculum interponens.

[571] Ad idem, de privilegiis, quantum ad testes

Perhardus de Bischau, civis huius civitatis, in maniloquio privilegium exhibuit, in quo continebatur, quod Haindlinus de Bischau in quibusdam debitis sibi teneretur. Haindlinus vero audito privilegio dicebat, quia iuratum seu scabinum, cuius sigillum pro testimonio erat appensum privilegio, numquam pro suo sigillo rogasset. Dictus itaque iuratus ad instanciam Haindlini de dicenda veritate interrogatus respondit, quod non ad preces Haindlini, sed ad preces fratris sui, qui nuncium Haindlini se fuisse asseruit, sigillum suum dicto privilegio appendisset. In eodem eciam privilegio per scriptorem civitatis et scabinos litteratos in quodam loco rasura, in alio vero quedam cancellacio est inventa.

Sentenciatum est ergo in pleno consilio diffinitive: Ex quo testes instrumentis inscripti de iure debent esse rogati, cum scabinus non rogatus per Haindlinum sigillum suum privilegio apposuerit, Haindlinus ab accione Perhardi est absolutus et ad solucionem debiti in privilegio contenti nullatenus obligatur.

[572] Ad idem, de privilegiis, quantum ad rasuram et cancellacionem

De rasura et cancellacione distinguendum est. Quia si est in loco non suspecto, non preiudicat. Si vero est in loco suspecto, sicut circa datam, circa propria nomina, circa summam pecunie vel circa aliqua talia, in quibus principaliter dependet materia, tunc preiudicat. In locis enim talibus facilius consideratur falsitas instrumenti.

[DE PROCURATORIBUS]

[573] De procuratoribus in genere

[a] Quilibet homo potest agere aut suo nomine aut alieno, sicut procuratorio, tutorio vel curatorio. Unde captivitas, morbus, etas, necessaria peregrinacio et multe alie iuste cause sepe hominibus impedimento sunt, quod per se ipsos causam suam exequi non possunt.

[b] Item procurator non solum presente adversario, immo eciam eo ignorante constituitur. Unde quemcumque permiseris rem tuam agere aut defendere, ille[a] procurator tuus intelligitur. Tamen si pars corporale iuramentum per se facere debeat, quantum ad hoc procuratorem substituere non potest.

[574] De procuratorum potestate

Si procuratori causa commissa fuerit, quod ipsam terminet tantum rigore iusticie mediante, et ille diffinitiva sentencia iuris non exspectata in arbitros compromittat, talis compromissio per partem, cuius mandati fines procurator excessit, in irritum poterit revocari.

[575] De procuratoribus et forma procuratorii

Cum Iacobus Smelczlini impeteretur pro debitis a quibusdam civibus Byennensibus et quibusdam Pragensibus, sentenciatum fuit in pleno consilio: Si huiusmodi cives ex eo, quia extra Moraviam essent residentes et propterea in Brunna censerentur hospites, procuratores seu certos nuncios suos cum litteris patentibus suarum civitatum stilum et formam procuratorii, precipue quantum ad ratihabicionem, continentibus Brunnam mitterent, illis teneretur Iacobus sicut ipsis actoribus, si personaliter comparerent, de iusticia respondere.

Residuum de procuratoribus quere supra sub titulis de actore et reo.

Et nota specialiter, quod illi, qui agit pro deduccione uxoris legitime, procurator negatur, sicut superius invenitur sub titulis de actore et reo.

[DE PROMISSIS]

[576] De promissis et pactis in genere

Circa promissa generaliter servandum est, quod pactum turpe vel rei turpis aut inpossibilis de iure vel de facto nullam obligacionem inducit. Et dicitur pactum turpe, quod fit per usuram et dolum. Pactum autem rei turpis dicitur, ut

si promittat se aliquis velle hominem interficere. Pactum autem rei inpossibilis dicitur, ut si aliquis promittat se celum velle ligare, quod non moveatur.

[577] De promissis et pactis personalibus

Si inter partes litigantes presentes tantum personalia super aliqua questione promissa fiant et pacta, illa iura successorum dictarum parcium non evacuant et extingunt. Pacta enim inter alios acta aliis obesse non possunt.

[578] De promissis casus

Iurati de Reedischs scripserunt sic: Hainricus conqueritur de Petro, quod equum, quem ab ipso emit, promiserit sibi in terra Moravie ab arrestacionibus liberum facere, quod vulgariter lantscherm dicitur. Petrus vero de promisso confessus dicit, quod postea per aliquot dies percipiens equum se in Brunna, si fortassis ibidem arrestaretur, disbrigare non posse Hainricum cum iurato accessit sibi dicens, quod recepta pecunia vendicionis vel equum suum sibi restitueret vel si ipsum Brunnam duceret, eum sibi disbrigare nollet. Quesiverunt ergo, utrum Petrus de primo promisso per verba subsecuta, de quibus iuratus testatur, absolvi possit.

Super quo diffinitum fuit, quod cum promissum cadat in debitum et opere sit implendum, Petrus a promisso, de quo confitetur, secundum iusticiam absolvi non potest.

[579] De promissis, que sint servanda et que non

Antiquum ius civitatis, quod quasi communiter ubique servatur, habet, quod promissa, que homo facit voluntarie, adimplere debet. Unde, qui promittit alteri se daturum aliquot marcas grossorum Pragensium, tenetur sibi dare grossos argenteos, quia si cupreos sibi dabit, promissum non servabit. Unde, cuiuscumque monete denarios homo alicui promittit, tales sibi dare debet bonos, cum quibus vendicionis et empcionis contractus fieri possit, quia[a] omne promissum est implendum per melius et non per peius. Tamen si homo iniuste capitur et metu mortis in captivitate coactus quitquam promiserit vel se velle facere iuraverit, ad tale servandum promissum seu iuramentum, postquam carcerem evasit, non obligatur nec compellitur ipso iure. Promissum[b] enim debet esse voluntarium, alioquin pocius dicitur coaccio quam promissum.

[580] De promissis inutilibus non servandis

[a] Ex stipulacione, in qua inpubes sine tutore spopondisti, non es obligatus.

[b] Item, que contra bonos mores vel in pacto vel in stipulacione deducuntur, nullius momenti sunt.

[c] Item dolo vel metu adhibito accio quidem nascitur, si subita stipulacio sit, per doli tamen vel metus excepcionem submoveri peticio debet.

+++ **[581] Quod promissum spei non cadit in debitum**

In villa Gureyn hospes advenam hiemali tempore hora crepusculi cum duobus equis in domum suam colligens et recipiens dixit eidem: „Spero, quamdiu homines intrant et exeunt, quod nichil oberit equis vestris". Advena vero cum per verba predicta promissum securitatis sibi factum credidisset, expergefactus mane non reperit equos suos. Quesitum est ergo, utrum per verba hospitis „Spero et cetera" advena sit de equis suis sufficienter securatus.

Et responsum est diffinitive, quod non. Multum enim differunt promitto et spero. Promitto enim ad unam eventus partem determinatur. Illius autem,

quod speratur evenire posse, contrarium formidatur. Tempus eciam, quo homines intrare et exire dicuntur, non totam noctem quieti hominum deputatam, sed aliquam eius partem secundum communem interpretacionem videtur racionabiliter importare.

[DE PROSCRIPTIONE]

[582] Secundum diversitatem cause et iudicii citacio precedit proscripcionem diversimode

In iure civili triplex citacio debet precedere proscripcionem diversimode tamen. In iudiciis enim simplicibus in tribus quatuordecim diebus tribus citatur vicibus proscribendus, nisi causa fuerit mortificacionis; tunc enim eodem tempore citacio per verba ter premittitur et statim proscripcio subinfertur. In iudiciis vero peremptoriis tribus diebus continuis per ordinem proscribendus citatur et die quarto proscripcione dampnatur. Et si proscribendus post trinam citacionem iudicio comparuerit, sine ulterioribus terminis et iudiciis ad obiecta per modum expurgacionis, defensionis vel alium, qui sibi expedire videbitur, respondebit.

[583] Quod proscribendo non cedit tota dies

Illi, qui est proscribendus, cedit tantum hora, qua iudex tribunali presidet quarto iudicio, et non tota dies.

[584] Quod proscriptus in uno iudicio non ubique tamquam proscriptus condempnatur

Iudex et iurati de Colonia sita in Boemia prope Kutnam suis scripserunt litteris, quod quidam balneator, qui hic in Brunna habitabat, apud eos racione cuiusdam homicidii bannitus esset iusticialiter et proscriptus, petentes earumdem latori litterarum iusticiam de eodem proscripto debitam exhiberi.

Qui lator per iuratos communiter tamquam in sentencia diffinitiva fuit informatus, quod proscripti potissime racione causarum honestarum et precipue in aliis terris quam in Moravia et specialiter in iudiciis non utentibus iure civitatis Brunnensis non consueverunt ab antiquo tamquam proscripti et omnibus iuribus privati in Brunnensi iudicio condempnari, immo eis persona standi, agendi et defendendi in iudiciis non negatur.

Unde[a] dictum fuit eciam prescripto latori, quod propter litteras testimoniales, quas attulisset de Colonia, tantum de iuramentis calumpnie supportaretur.

Et insuper, si prenotatum balneatorem in Colonia suum proscriptum simpliciter pro homicidio impeteret, iuramento simplici se in cruce personaliter expurgaret. Si autem cum testibus in eum ageret, oporteret, quod se cum testibus defenderet econverso; et si iurando caderet vel defendendo se deficeret, capitali sentencia plecteretur.

Cum ergo dicitur, quod iurati testari possunt extra iudicium proprium per litteras de proscriptis, hoc intelligendum est precipue de iuratis et iudiciis fruentibus eodem iure.

Licet eciam ad pacem firmandam et a maleficiis ac insolenciis in compositos retrahendum multe leges velint, quod proscriptus in uno loco seu iudicio ad quemcumque locum alium devenerit, habeatur pro proscripto, tamen ex mala, que prevaricatrix legis existens suos nimis in amplum dilatavit palmites, consuetudine in locis paucissimis hoc servatur.

Unde eciam ex antiqua, que forte non est bona, civitatis Brunnensis consuetudine proscripcio iudicii terminos iudicii non excedit. Sicut enim pax per iudicem civitatis indicta extra metas iudicii nullum ligat, sic nec proscripcio ultra limites iudicii se extendit.

[585] In iudicio, in quo quis delinquit[a], in illo potest proscribi

De Thuschnabitz iurati quesiverunt, utrum homo, qui est civis et residens in Hainreichs, causa fori veniat in Thuschnabicz et ibidem homicidium perpetrans iterum effugiat in Hainreichs, in iudicio Thuschnabicensi citari de iure possit et proscribi vel si pro querenda iusticia de dicto homine actor ad iudicem de Hainreichs refugium habere debeat et recursum.

Super qua questione responsum fuit, quod licet talis homo racione domicilii seu habitacionis sit de foro iudicis de Hainreichs, racione tamen delicti factus est de foro iudicis de Thuschnabicz. Unde per iudicem de Thuschnabicz ad actoris instanciam ter citatus nisi comparuerit, iusticialiter potest proscribi.

[586] Quod homo in occisione proscripti sui pacem non violat

Postquam maleficus quidam Nicolaus nomine fratrem Bitkonis piscatoris, civis Brunnensis, tempore nocturno cis Sbarczaviam, cum opus piscacionis exerceret, fraudulenter mortificasset et pro eo proscriptus fuisset, in Thuschnabicz se transtulit. Bitko vero cum amicis suis eum insequens ipsum in fuga, timens, quod iudicium evaderet, interfecit.

Scriptum ergo fuit litteris patentibus pro sentencia diffinitiva iudici et iuratis in Thuschnabicz, quod homo in occisione proscripti sui, antequam iudicium effugiat et inpunitus evadat, pacem[a] non violat, quia tamen iusticia et iudicium non sunt cum impetu et violencia querenda, sed cum disciplina et mansuetudine petenda. Homo volens sumere vindictam de proscripto suo, si tempus et horam, ne effugiat, habere potest, debet iudicem et iuratos rogare, quod detineatur et quod ordine iuris sibi de eo iusticia exhibeatur. Si vero proscriptus in fuga domum alicuius intraverit, ibidem per suum adversarium, ne invasionem domus per hospitem fecisse dicatur, non est occidendus, sed caute custodiendus, donec vocato iudicio capiatur.

[587] Qualiter emendabit, qui servat proscriptum pro vulnere vel excessu non capitali

Sentenciatum est in iudicio civitatis: Qui in domo sua servaverit proscriptum pro vulnere vel excessu non capitali, sentencia non plectendo quinque talenta solvet pro emenda, quarum una pars cedit iudici, altera actori et tercia civitati.

Ipse autem proscriptus captus viginti talenta solvet vel manum amittet, ut in iuribus originalibus scribitur in rubrica De proscriptis vulnerum.

Qualiter autem emendetur colligens proscriptum capitali pro excessu, quere supra sub titulis de penis.

[588] Utrum reus absens pro homicidio solo vel pro aliis excessibus simul cum homicidio possit proscribi

Si homicidio facto reus evaserit nec per se vel responsalem idoneum pro se aliquid allegantem comparere curaverit, ad peticionem actoris non solum pro homicidio simplici, verum pro mortificacione, spolio dicto rerraub vel alio gravi excessu citacionibus premissis proscribetur.

Et quod hic defecit de proscriptis, require supra de homicidiis, de mortificacione et de penis et infra de vulneribus.

[Q]

[DE QUERIMONIIS]

[589] De querimoniis in genere, quantum ad vigorem et numerum

C-ives de Rausseins docti sunt, quod actor omnes querimonias, quas facit, revocare potest sine emenda, preter illas, quas coram quatuor sedilibus et bancis iudiciariis proponit, nisi fortassis querimonia actoris extra iudicium facta ex parte rei per iuratos et iudicem fuerit protestata et actor deliberacione prehabita voluntarie ad hoc se obliget, quod ipsam postea non velit coram iudicio revocare.

In causa eciam pecuniali seu debitorum actor de uno homine simul et semel in iudicio tantum tres querimonias movere potest.

Pro vulneribus autem secundum numerum vulnerum potest querimonias multiplicare.

[590] De querimoniis ad idem, quantum ad numerum

Licet actor in causa civili tres, in causa vero criminali plures quam tres de reo possit simul in eodem iudicio querimonias movere, tamen si reus petit per advocatum suum statim ad unam querimoniam, est eius responsio audienda. Qua audita et finaliter discussa proponatur secunda, qua similiter expedita eodem modo fiat de aliis successive.

[591] De querimoniis iuratorum

Si reus querimoniam iurati seu scabini per expurgacionem evadere debuerit, non gravius se expurgabit, quam si homo communis non iuratus in causa dumtaxat equali consimilem sibi moverit questionem.

[592] Utrum ad tres querimonias sufficiat una responsio generalis

Iurati de Geyau quesiverunt, utrum homo impetitus pro debitis per tres querimonias possit una responsione generali sine preiudicio, ita quod causam non perdat, respondere.

Quibus responsum fuit, quod si reus in responsione exprimit verbum, quod includit universalem negacionem, sicut verbi gracia si dicit: „Nichil teneor sibi", bene respondet et causam non perdit, hoc tamen non obstante, ut tribus querimoniis actoris satisfaciat, per tria iuramenta se expurgabit. Et hoc intellige, si actor petiverit. Si autem tacendo hoc transiverit, reus iuramento simplici absolvetur.

✱ **[593] De querimoniis pro plabsleg et chnuttelsleg**

Secundum numerum plagarum dictarum plabsleg et chnuttelsleg querimonie possunt multiplicari, et precipue in personis honestis, in quibus fustigacio magnam generat verecundiam. Et ad idem quere supra De emendis plagarum dictarum plagsleg [266]. Secundum numerum vero digitorum manus non multiplicantur dicte querimonie, sicut rudes villani putant. Et debent prescripte plage recentes sub signis flaveis vel aliis in cute percussorum iuratis ad oculum ostendi, alias earum querimonie non audiantur.

✱ **[594] Quod querimonia pro vollaist, pro inicio, quod urhab dicitur, et aliis accessoriis quandoque non auditur**

Henslinus dictus Moczner, subiudex civitatis, et cliens quidam congredientes tam graviter ad invicem se vulnerarunt, quod eodem die ambo mortui sunt. Et cum quilibet eorum vulnera sibi mutuo imponentes in remedium animarum suarum propter deum ea condonassent et relaxassent, inhibentes amicis, quod nec querimonias de vulneribus huiusmodi habere deberent. Et cum ipsi defunctis vulneratis hinc inde pro operis dictis vollaist, pro urhab ac pro aliis accessoriis quosdam accusare niterentur, sentenciatum fuit in consilio, quod talis accusacio tamquam frivola non esset secundum iusticiam admittenda.

Et hic collige, quod relaxato[a] seu remisso principali accessoria sunt remissa.

[R]

[DE RENUNTIATIONIBUS]

[595] De renunciacionibus, quantum ad ius divinum et ius humanum

L-icet iure divino homo teneatur et iure humano possit iniuriam et offensam alteri remittere, cum cuilibet licitum sit cedere et renunciare iuri suo, tamen in causis criminalibus, sicut sunt homicidia, vulneraciones, furta et crimina consimilia, et in quibus non solum persona leditur, sed eciam iudicium contempnitur et pax regia violatur, actor debet ad minus querimoniam ad iudicem deferre. Hoc enim facto salvo iure iudicis excessum reo indulgere potest. Sic sentenciatum est iuratis in Hainreichs.

[596] Utrum aliquis possit renunciare iuri suo

In Chremsir civis tenebatur militi in quadraginta marcis, quas sibi sub testimonio litterarum suarum certo termino solvere promisit, alioquin miles ipsum in civitate capere et extra civitatem ad suum propugnaculum ducere deberet ibidemque tam diu detinere, quousque solucionem prescripti debiti procuraret. Debito igitur in termino prefixo non soluto miles ad civitatem Cremsir intrans et civem predictum de civitate captivum ducere volens prohibitus est hoc facere per iudicem et iuratos. Querit ergo miles, utrum iuxta promissum litterarum dicti civis iudicium civitatis non debeat sibi ad hoc cooperari, quod ipsum et in civitate capiat et extra civitatem educat. Ex parte vero consilii civitatis allegatur in contrarium, cum ius et privilegia civitatis prohibeant civem de civitate captivum duci, utrum hoc, quod miles petit, non debeat per iudicium tamquam irracionabile prohiberi.

Super quibus allegacionibus pro diffinitiva sentencia ferenda distinctum fuit, quod duplex est ius seu privilegium. Quoddam, quod est introductum in favorem persone, sicut verbi gracia si maritus assignavit uxori aliquam hereditatem pro dote, illam, nisi consenciat, nec vendere nec alienare potest. Aliud autem est ius et privilegium introductum in favorem communitatis, sicut istud, quod consilium civitatis Cremsirensis pro se allegat in presenti casu. Modo primo iuri seu privilegio ex eo, quod concessum est persone, persona singularis et cedere et renunciare potest. Secundo autem iuri, quia communitati datum est, non potest.

Si ergo persona renunciat primo iuri, ad talem renunciacionem, quando iuri communi non obviat, ratam et gratam servandam compellitur iure communi. Cum autem renunciat secundo iuri, talem renunciacionem, quam contra ius commune de iure facere non potuit, licet de facto fecerit, ratam et gratam servare non compellitur, nisi velit.

Ex hiis sentenciatum est, quod non obstante peticione militis, que fundatur super promisso privilegio et iure in favorem persone concesso, iudicium civitatis et secundum formam iuris et privilegii in favorem communitatis, quibus persona renunciare non potuit, concessorum debet prohibere, ne dictus civis extra civitatem ducatur. Si autem voluntarie exire voluerit, admittatur, nisi enim ius et privilegium communitatis obstarent, ad servandum promissum litterarum suarum esset per iudicium compellendus.

Et est simile, cum ius habeat commune, quod nemo pro debitis vita sit privandus; quamvis aliquis non solvat debitum, quod sub pena capitis se solvere velle promisit, tamen talis auxilio iudicis, si super eo invocatum fuerit, mortis supplicio non est tradendus.

[a] Et[a] pro ista materia nota bene, quod vel ius est publicum auctoritate et utilitate, ut quia ius fisci vel quia publica vertitur ibi utilitas, et tunc renunciari non potest, aut auctoritate tantum, non tamen utilitate vera, et tunc aut est statutum tantum utilitate renunciantis aut communi. Primo casu potest renunciari, sive sit privilegium sive ius ex aliquo contractu vel pacto. Si vero communi utilitate, id est publica et renunciantis, tunc non licet. Et per hoc puto, quod hoc pactum non teneat, quod faciunt creditores, quod debitor non valeat probare solucionem, nisi per scripturam, cum sit communis utilitas testificacio, et non debet angustari copia probacionum, sed iuri, quod in favorem est inductum nec vertitur in eo publica utilitas, renunciari potest. Et hinc est, quod non valet pactum, ut dos ulteriori die reddatur, quia in dote est publica et communis utilitas, ut citeriori die reddatur et civitas sobole repleatur.

[b] Item, aut ius consistit in prohibicione vel precepto, et tunc renunciari non potest, aut in permissione, et tunc potest.

[c] Item, aut ius est generale, et tunc non licet, aut speciale, et tunc, si odio, non licet, si vero gavore, licet.

[d] Item, si ius est publicum auctoritate et utilitate privatum, tunc distingue, quia aut est solum in favorem inductum, et tunc potest sibi renunciari, aut est utilitate privatum, sed tamen cum racione inductum, ita videlicet, quod quasi communi utilitate, non solum favore, verumtamen[b] quod expediat rei publice, sicut est illud, ne quis re sua maleutatur, tunc non potest pactis privatorum tolli. Nec obstat de feriis, ubi pactum feriis renunciat, et tamen ferie sunt inducte communi iure et quasi quadam communi utilitate, licet sint utilitatis private, quia lex ultra procedit et permittit renunciacionem, sicut alias dicimus: „Si lex aliquid prohibet, cum ultra procedit permittendo aliquando, quod prohibet, in genere servatur, quod specialiter permittit".

Qui iuri suo renunciare vult, debet illud scire, alias non videtur renunciare.

[597] Post renunciacionem testium non recipiuntur testes

Qui coram iudicio sollempniter renunciat testibus, a produccione testium in eadem dumtaxat causa, nisi aliquid novi, quod indiget, speciali probacione interveniat, prohibetur.

[DE RESCRIPTIS]

✱ **[598] De rescriptis et registris**

Cum capitolum sancti Petri ecclesie per registrum, in quo censum canonicorum notare consueverat, vellet probare super domo cuiusdam civis Brunnensis se habere marcam census, sentenciatum fuit diffinitive, quod per simplicia registra seu rescripta, nisi originalibus sigillis autenticis roboratis vel vivo testimonio vel alia probacione racionabili confirmentur, nichil probari potest.

[S]

[DE SENTENTIIS]

[599] De sentenciis in genere

Q-uamvis usus et consuetudinis non minima sit auctoritas, numquam tamen veritati aut legi preiudicat, nisi sit consuetudo racionabilis et legitime prescripta; talis enim bene preiudicat legi. Et si ex[a] huiusmodi consuetudine racionabili sentencia lata fuerit, vigorem habet. Si autem ex consuetudine irracionabili feratur, licite poterit reclamari.

[600] Ad idem

In sentenciis proferendis non oportet, quod iurati omnia exprimant, que eos movent, sed sufficit, quod talibus in eorum consciencia diligenter cribratis sentencias pronuncient brevibus et planis verbis.

[601] De sentenciis ad alcius iudicium per iuratos deductis

Si iurati sub expensis parcium sentencias ad examen suorum superiorum inducient, virtute iuramenti sui, si partes petunt, fatebuntur, quod solum hoc faciant propter informacionem iusticie et non ob causam aliam qualemcumque.

[602] De sentenciis scribendis

Iurati de Geebitzca proposuerunt in maniloquio, quod cum unus eorum concivium haberet in Boscobitz placitare et iurati sentenciam quandam racione diffinicionis Brunnam ad consilium devolvissent, una cum iudice in quadam stuba se claudentes sentenciam eandem secrete scribere nec partes ad hoc recipere voluerunt. Quesiverunt ergo, utrum hoc sit iustum.

Et sunt instructi, quod iuratis, qui pro omni iusticia iuraverunt, licitum est hoc facere. Cum enim frequenter auditis parcium allegacionibus in iudicio ad locum secretum pro invenienda sentencia declinent partibus et iudice coram iudicio dimissis, quare non liceret eis eciam allegaciones easdem in absencia parcium scribere, quando volunt.

Tamen quia semper iurati cavere debent, ne reddantur suspecti, si partes petunt, sentencie coram ipsis et eorum prolocutoribus sunt scribende. Iudex vero, nisi sentencia per eum racione iurium et emendarum suarum sit quesita, ad scripturam predictam admitti non debet, ut suspectus.

Quando[a] eciam iudex sentencias, emendas eius tangentes, ad audienciam deduci petit maiorem, tunc scriptori in salario et iuratis, qui ad diffinitores litteras ducunt, de bursa propria satisfaciet in expensis. Sed de solucione expensarum aliarum sentenciarum tenendum est, quod ipsas solvet in causa succumbens.

[DE SERVITUTIBUS]

[603] De servitutibus urbanis et rusticis communia

Servitutes vocantur, in quibus una domus alteri, ager unus alteri, campus unus alteri et universaliter, in quibus una hereditas et unus fundus alteri obligatur, sicut verbi gracia, quod lumen unius vicini transeat in curiam alterius, quod unus duorum vicinorum inter eos canale ponat, quod stillicidia de vicino in curiam alterius vicini cadant et sic de consimilibus. Et[a] cum frequenter magne lites de talibus inter partes oriantur, notanda sunt subscripta, ex quibus, si casus dubitabilis occurrerit, sentencia iuri et consuetudini civitatis Brunnensis consona faciliter poterit inveniri.

[a] Edificia urbana eciam predia appellamus; et nemo servitutem acquirere potest vel urbani vel rustici predii, nisi qui habet predium, nec quisquam debere potest servitutem, nisi habeat predium.

[b] Caveri[b], ut ad certam altitudinem sepulchrum edificetur, non potest, quia id, quod humani iuris esse desiit, servitutem non recipit; sicut nec illa quidem servitus consistere potest, ut certus numerus hominum in uno loco sepeliatur.

[c] Item solum commune vendendo, ut mihi et socio serviat, efficere non possum, quia per unum socium communi solo servitus acquiri non potest.

[d] Nemo alienis edibus vel prediis acquirere servitutem vel imponere potest.

[e] Si quis edium partem tradat vel partem fundi, non[c] potest servitutem imponere, quia per partes servitus imponi non potest, sed nec acquiri. Sed si divisit fundum certis metis et sic partem tradidit pro diviso, potest alterutri imponere servitutem, quia iam non est pars fundi, sed fundus. Et hoc in edibus potest dici, si una domus per parietem in medio factum dividatur; postea enim pro duabus domibus accipi debet.

[f] Si ei, cuius predium michi serviebat, heres exstiti et eam hereditatem tibi vendidi, restitui tibi in pristinum statum servitus debet, quia id agitur, ut tu heres videaris exstitisse.

[g] Quitquid venditor servitutis nomine sibi recipere vult, nominatim sibi recipere oportet; nam illa generalis recepcio ‚quibus est servitus utique' ad extraneos pertinet, nichil proficit ipsi venditori ad iura conservanda; nulla enim habuit, quia[d] nemo ipsi servitutem deberet; quam immo, si debita fuit servitus et deinde dominium rei servientis pervenit ad me, communiter dicetur extingui servitutem. Et hic collige, quod in generali sermone persona loquentis non est intelligenda.

[h] Refeccionis gracia accedendi ad ea loca, que non serviant, facultas tributa est illis, quibus servitus debetur. Si tamen illa loca sunt contigua serviencium, nec oportet, quod de tali accessu aliquid serviatur.

[i] Si per tuum fundum ius est michi aquam ex rivo ducere, tacite hec iura secuntur, ut reficere michi rivum liceat, ut adire quam proxime possim ad refi-

ciendum eum ego operariique mei et ut spacium michi relinquat dominus fundi, quo a parte dextra et sinistra ad rivum accedam et quo terram, lutum, lapides, arenam et calcem iacere possim.

[k] Cum fundus fundo servit, vendito quoque fundo servitutes secuntur. Edificia quoque fundis et fundi edificiis eadem condicione serviunt.

[l] Si constat in tuo agro lapicidinas esse, invito te nec privato nec publico nomine quisquam lapidem cedere potest, cui id faciendi ius non est; nisi talis consuetudo in illis lapicidinis consistat, quod si quis voluerit ex eis cedere, non aliter hoc faciat, nisi prius solitum salarium pro hoc domino prestet; ita tamen lapides cedere debet, postquam satisfaciat domino, ut neque usus necessarius lapidis intercludatur neque commoditas rei iure adimatur.

[m] Quamvis[e] mari, quod natura omnibus patet, servitus imponi privata lege non possit, quia tamen bona fides contractus legem vendicionis servari exposcit, persone possidencium vel in ius eorum succedencium per stipulacionis vel vendicionis legem obligantur. Et sic nota, quod piscacio maris, que est libera, fit serva.

[n] Qui certum locum, iter vel actum alicui concessit, potest pluribus per eundem locum vel iter vel actum concedere, sicut et si quis vicino suas edes servas fecit, nichilominus quibuscumque aliis vult multis, potest eas servas facere.

[o] Potest eciam heredem suum quis dampnare, ne alcius edes suas tollat, ne luminibus edium[f] vicinarum officiat, vel ut paciatur eum tignum in parietem immittere vel stillicidia adversus eum habere et ut paciatur vicinum per fundum suum vel edes ire, agere aquamve ex eo ducere.

[604] Qualiter servitutes amittantur

[a] Servitutes prediorum confunduntur, si idem utriusque predii dominus esse ceperit.

[b] Qui iter habet et actum, si statuto tempore tantum ierit, non perisse actum multis placet; nam ire quoque per se eum posse, qui actum habet, placet.

[c] Iura[a] prediorum morte et capitis diminucione non perire vulgo traditum est.

[d] Iter sepulchro debitum non utendo non amittitur et similiter via publica non perit non utendo, et hoc est speciale in istis.

[e] Servitus et per socium fructuarium et bone fidei possessorem nobis retinetur.

[f] Si stillicidii habet ius aliquis immittendi in aream tuam et permiserit ius tibi in ea area edificandi, stillicidii immittendi ius amittit. Et similiter si per tuum fundum michi via debeatur et permisero tibi in eo loco, per quem michi via debeatur, aliquid facere, amitto ius vie.

[g] Si communem fundum ego et pupillus habemus, uterque licet non uteretur, tamen propter pupillum et ego viam retineo.

[h] Tociens servitus confunditur, quociens uti ea ille, ad quem pertinet, non potest.

[i] Si is, qui haustum habet, per tempus, quo servitus amittatur, non ad fontem ierit nec aquam hauserit, iter amittit.

[k] Si quis eorum, quibus aque ductus servitus debebatur, ius aque ducende non utendo amiserit, nichil iuris eo nomine ceteris, qui rivo utebantur, accrevit

idque commodum eius est, per cuius fundum aqua ducebatur; libertate enim huius partis servitutis fruitur.

[l] Si quis usus fuerit alia aqua, quam de qua in servitute imponenda actum est, servitus amittitur.

[m] Tempus, quo non est usus precedens fundi dominus, cui servitus debetur, imputatur ei, qui in eius loco successit.

[n] Si[b], cum ius habes immittendi tigni, vicinus statuto tempore edificatum non habuit ideoque nec immittere poteris, non ideo magis servitutem amittes, quia non potest videri usucepisse vicinus tuus libertatem edium suarum, quia ius tuum non interpellavit, scilicet edificando. Et est hoc necesse in urbanis servitutibus, sed secus in rusticis, ubi sufficit solum, quod non utatur.

[o] Usu retinetur servitus, cum ipse, cui debetur, utitur, quive in possessione eius nomine est, aut mercennarius aut hospes aut quicumque, licet male fidei sit possessor, retinebitur servitus; ad eam autem acquirendam bona fides est necessaria.

[p] Si partem fundi vendendo lege caverim, ut per eam partem in reliquum fundum meum aquam ducere[m], et statutum tempus intercesserit, antequam rivum facerem, nichil iuris amitto, cum nullum iter aque fuerit, sed manet michi ius integrum; quod si fecissem iter neque usus essem, amittam.

[q] Nota[c] in summa, quod iura servitutis multis modis amittuntur; aliquando enim confusione prediorum, aliquando rei servientis defectu, aliquando permissione actus contrarii, aliquando per alienacionem rei; item rei interitu, item non utendo, et hoc multipliciter aut enim non utendo simpliciter aut non utendo secundum tempus statutum aut non utendo secundum quantitatem, sed non per se, nisi cum prohibicione superveniente, aut non utendo secundum rei existenciam, sed utendo pro alia, aut non utendo ignorancia superveniente. Et exempla istorum modorum in prescriptis legibus continentur.

[DE STUPRO]

[605] De stupro[a] et raptu mulierum, quantum ad raptorem et coadiutores eius

In Geyau quidam iuvenis cum quatuor sociis suis cuidam civi hora crepusculi de potu eundi filiam virginem de latere rapiens se in quodam clausit celario cum eadem. Iudex vero ad clamorem patris et filie festinanter accurrens raptorem cum rapta in celario invenit, que confessa se non esse defloratam solum de raptu flebiliter est conquesta. Queritur ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo responsum fuit: Si virgo in circulo, sicut moris est, voluntarie raptorem accesserit, sibi dabitur in uxorem. Si autem ad parentes declinaverit, et raptor et socii sui capitali sentencie subiacebunt.

[606] Ad idem, de stupro et oppressione mulierum

Honeste fame vidua iudici et iuratis in consilio secreto sedentibus flebiliter est conquesta, quod servus moribus distortus, qui marito suo premortuo tempore servierat aliquanto, de ipsa in honoris eius detrimentum hinc inde loqueretur in civitate, quia carnaliter eam cognoverit et fidem matrimonii sibi promiserit, ipsam tali mendacio volens compellere, quod ab alio viro contempta sibi legitime societur. Servus autem vocatus et interrogatus cognicionem carnalem et fidei sponsionem deliberacione prehabita constanter fatebatur, verum

cum testibus hoc ostendere non posset, et in carcere detentus aliquamdiu fuisset et iterum per iuratos super dicenda veritate requisitus esset, priora verba mutans cognicionem et promissionem negavit. Super quibus affirmatis et negatis vidua in fama boni nominis irrecuparabiliter se lesam esse querulans petivit sibi cum lacrimis de iusticia provideri.

Super quo diffinitum fuit: Cum vidua non sit conquesta de violencia in honore sibi facta, sed[a] solum de verbis per servum mendaciter prolatis, cum eciam pocius sit credendum querimonie vidue famose de verbis quam confessioni servi nequam de factis et potissime cum propter verba preciosus sanguis humanus non sit effundendus et in penis sit agendum, sufficit, quod servus excisa lingua repellatur a civitate, numquam sub pena capitis reversurus.

Residuum quere supra de mulieribus.

[DE SUCCESSIONIBUS]

[607] De successionibus ab intestato

Sentenciatum est iuratis et preposito in Chnechnicz, quod si filius a domo patris per dotalicium vel porcionem hereditariam est emancipatus et tandem sine uxore et liberis moritur intestatus, bona, que relinquit, si laboribus ipsa conquisivit, ita quod a patre non processerunt, pocius transeunt ad fratres et sorores eiusdem filii quam ad patrem.

Paupere tamen existente patre et fratribus ac sororibus minus indigentibus pium est, quod patri aliqua talium bonorum porcio diruietur. Secus autem est, si bona huiusmodi a patre provenerunt, tunc enim ad ipsum iterum revertuntur.

Et possunt iurati sentencias tales super successionibus hereditariis, si de testamentis mencionem faciunt, quando iura civitatis scripta seu consuetudinaria ipsas non declarant, secundum eorum conscienciam diffinire, prout colligitur ex privilegio regis Iohannis, quod civitas habet super testamentis et incipit sic: Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucczemburgensis comes et infra.

[608] De successionibus, ad idem

In villa Vrchau quidam occisus filium reliquit et uxorem, que alium superducens maritum quatuor pueros genuit. Quod videntes fratres occisi, filium eius eorum patruum cum porcione ad eum pertinente ab aliis quatuor pueris dividi et eis assignari forma iudiciaria obtinuerunt. Et cum intra annum dictus filius de medio sublatus fuisset, dominus heres ville repetivit substanciam suam, allegans, quod ad se, cum sine herede decesserit, esset iusticialiter devoluta. Mater autem ipsius filii dicit eandem substanciam ad pueros quatuor, quos ex secundo peperit marito, iusticialiter pertinere. Queritur ergo et cetera.

Et respondetur diffinitive: Cum filius mortuus et quatuor viventes ex eodem processerint utero nec alii supersint ex semine patris occisi editi, bona filii mortui ad uterinos superviventes hereditarie pertinebunt. Non solum enim heredes secundum descensum et infra, sicut dominus ville Vrchau movebatur, sunt recipiendi, sed eciam sursum et a latere. Unde coheredes pro heredibus sunt habendi.

[609] Item de successionibus regule speciales et generales

[a] Privilegia et iura civitatis dicunt, quod marito intestato decedente tercia pars bonorum, que relinquit, ad uxorem, due vero ad heredes, sive unus sive plures fuerint, pertinebunt. Salvo ergo isto iure si evenerit casus, qui nec secundum ipsum nec secundum privilegia civitatis diffiniri potest, recurrendum est ad leges communes, in quibus qualiter hereditas deferatur iure agnacionis vel cognacionis scribitur sic: „In successionibus ab intestato primo succedunt descendentes, secundo ascendentes una cum fratribus intestati defuncti, tercio collaterales proximiores. Omnibus hiis deficientibus uxor succedit, postremo fiscus, nisi pactum vel consuetudo preiudicet".

[b] Et dicitur pactum, sicut est promissum factum per maritum et uxorem alteri persone isto modo: „Post mortem nostram bona, que dimiserimus, possidebis". Sic removetur fiscus.

[c] Et dicitur consuetudo, sicut alicubi bona talia dividuntur in duas partes, alicubi in tres, sicut consuetudo et iura municipalia civitatis habent.

[610] De successione igitur, quantum ad descendentes ab intestato, dantur tales regule speciales

[a] In successione ab intestato pocior est causa descendencium, si supersint.

[b] Item in primo gradu descendencium sunt liberi legitimi et naturales vel eciam legitimi tantum et postea equales nepotes eiusdem gradus et sic descendendo in linea[a].

[c] Item liberi naturales in totum succedunt, si alii non supersunt, spurii autem numquam succedunt; et hec vera sunt, quo ad lineam paternam. Sed si agatur de successione matris, ibi veniunt spurii cum legitimis, nisi mater illustris sit, et vocantur spurii, quorum vulgus pater est, id est, de quorum patre dubitatur.

[d] Item nepotes succedunt in stirpes, id est in eam partem, quam parentes eorum habituri erant, si viverent. Unde, si quis ex uno filio unicum nepotem susceperit et ex altero decem vel plures, tantum capiet unus ex parte una, quantum decem ex parte altera.

[e] Item mulier succedit sicut masculus, nam in eis unius sanguinis iura permanent.

[f] Item emancipatus succedit sicut servus, id est non emancipatus, qui adhuc est in pane parentum.

[611] Secundo de linea ascendencium dantur tales regule

[a] Defunctis aliquo vel aliqua sine liberis fratres et sorores eiusdem cum ascendentibus in proximo gradu succedunt in porciones equales.

[b] Item in ista linea, sicut in descendentibus, succedit mulier sicut masculus et emancipatus sicut non emancipatus.

[c] Item inter ascendentes est servanda prerogativa gradus, ut scilicet pater preferatur avo, si uterque supersit, et avus proavo et sic de singulis.

[d] Item, si ascendentes pari gradu sint, sicut si sunt parentes, puta pater et mater, pariter succedunt, id est quilibet pro dimidia parte; si autem pater tantum sit vel mater tantum sit, quilibet succedit in totum.

[e] Item paternis semper debetur pars dimidia, quamvis disparsit numerus ascendencium, sicut verbi gracia si ex una parte est tantum avus maternus et ex

altera avus et avia paterni, licet duo sint, tantum capiet avus maternus, licet solus sit.

[f] Item cum parentibus intestati admittuntur fratres et sorores ex parte eiusdem patris et eiusdem matris et in porciones equales. Secus autem, si sit frater uterinus ex parte matris tantum vel agnativus ex parte patris tantum, quia talis excludetur a parentibus; et est idem iudicium de sorore.

[g] Item, si supersunt filii vel filie fratrum ex utroque latere coniunctorum, admittentur una cum parentibus, sicut patres eorum, si viverent, admitterentur.

[h] Item, si sunt fratres ex una parte et avus et avia ex superiori linea, similiter succedunt, ita quod fratres non sunt preferendi. Avus enim est in gradu proximo deficiente patre. Nam[a] proximus est, quem nemo antecedit. Volunt tamen quidam, quod frater excludat avum et intret locum patris. Melius est tamen dicere primo modo.

[i] Item pater naturalis tantum succedit filio intestato eadem racione, qua filius talis succedit patri. Filio autem spurio pater non succedit, quia nec talis pater vel filius nominandus est.

[k] Item pater et mater succedunt filiis, sive contrahant secundas nupcias sive non.

[612] Tercio de collateralibus dantur tales regule

[a] Cessante successione linee descendentis et ascendentis primo succedunt fratres et demum alii, ut fratrum filii, et sic de singulis descendendo.

[b] Item cum fratribus et eorum filiis succedunt parentes defuncti, de cuius hereditate agitur, si supersunt.

[c] Item, si nec sunt fratres nec parentes nec alii descendentes, tunc filii fratrum totum percipiunt. Si autem supersunt aliqui de ascendentibus, illi succedunt cum filiis fratrum premortuorum.

[d] Item in tali successione potissime succedunt fratres, qui ex utroque parente contingunt defunctum intestatum, et similiter intelligatur de filiis eorumdem fratrum. Unde filius talis fratris defuncti, licet gradu tercio sit, tamen prefertur fratribus defuncti, qui ex uno tantum parente cognati erant.

[e] Item post fratres ex utroque parente et eorum filios succedunt ex uno latere fratres vel sorores, cum quibus et filii eorum, si qui eorumdem fratrum et sororum iam decesserint, similiter succedunt.

[f] Item fratrum filii, cum pares sint fratribus defuncti, preferuntur procul dubio eiusdem defuncti patruis et aliis similibus.

[g] Item in hac successione succedit mulier sicut masculus et emancipatus sicut servus, ut supra.

[h] Item filii fratrum premortuorum, quando succedunt cum patruis, avis vel proavis vel ceteris ascendentibus, succedunt tantum in stirpem, hoc est solum in illam partem, quam patres eorum habuissent, si vixissent. Quando autem succedunt sine ascendentibus, semper succedunt in capita et non in stirpes; et dicitur in capita, quia quot sunt capita seu persone tales, tot sunt partes bonorum, in quibus succedunt.

[i] Item circa successionem collateralium est[a] iste ordo servandus, quod in rebus maternis, que a progenitoribus matris provenerunt, soli uterini succedunt, licet consanguinei[b] agnativi ex parte patris tantum supersint, in aliis[c] vero communiter succedunt. Qui vero ex utroque parente sunt, cum utrisque admittentur.

[k] Item cum filii fratrum preferuntur patruis defuncti, tunc tercius gradus excludit tercium, quamvis alias regulare sit, quod pares gradu pariter admittuntur.

[l] Item post fratres fratrumque filios succedunt quicumque gradu sunt proximiores in infinitum, dum tamen attinencia seu gradus attinencie probetur.

[613] Ex omnibus dictis regulis specialibus eliciuntur tales regule generales

[a] Quicumque in hereditate vult succedere, debet ad hoc gladio, hoc est ex parte patris natus esse.

[b] Item, si cognati patris et cognati matris pro hereditate contendunt, tunc cognati patris ius obtinent et non matris. Tamen si bona a progenitoribus matris provenerunt, tunc eciam ius obtinent cognati matris.

[c] Item, quicumque in cognacione uno gradu seu linea est propinquior, sive ex parte patris sive ex parte matris, ille bona predecessorum secundum iusticiam possidebit.

[d] Et quod dicitur ex parte matris, intelligendum est tantum in rebus maternis, de quibus superius regula specialis habetur, qualiter ibi soli uteri succedunt.

[e] Item, quamdiu supersunt consanguinei[a] in linea ascendencium et descendencium directe, tam diu hereditas non devolvitur ad collaterales. Fratres tamen defuncti cum parentibus eius equaliter admittuntur.

[T]

[DE TELONEIS]

[614] De theloneis, quantum ad visitacionem nundinarum

L-icet tempore libertatis nundinarum causa emendi vel vendendi civitatem visitantes de bonis et mercibus suis theloneum non solvant, tamen forum in civitate non querentes de bonis, que transducunt, ad solvendum theloneum sicut aliis temporibus sunt astricti.

[615] De theloneis et tributis deductis et non solutis

Sentenciatum est in Albam Ecclesiam: Qui bona sua stulte ponderans teloneum deducit, non potest alio tempore, si revertitur, per thelonearium ad solvendum theloneum deductum compelli. Debet enim thelonearius vigilare super solucione thelonei, non dormire.

[616] De theloneis, de quibus rebus dentur

Theloneario civitatis sentenciatum est per iuratos,

[a] quod de annonis, vinis, lectisterniis et singulis aliis rebus, quas extranei tempore discordie seu guerre ad civitatem causa conservacionis sicut ad locum tutum ducunt et postea iterum educunt, nullum de iure theloneum est solvendum.

[b] Item res, de quibus theloneum de iure non datur, ex obmissione seu neglecione thelonei non perduntur. Cum autem alie res theloneo subiecte cum dictis rebus occulte deducuntur, tunc caute videndum est, quid iuris sit in talibus rebus utrisque.

[DE TESTAMENTIS]

[617] De testamentis in genere; et primo, quomodo ordinantur

[a] Testamentum ex eo appellatur, quod testacio mentis est, et debet fieri coram testibus secundum consuetudinem civitatis, sive sint iurati sive non iurati. Et debent tales testes esse vocati et instanter rogati per testatorem et sive tales testes sub sigillis testamentum conscribant vel in memoria teneant, semper valet. Mortuo eciam testatore testamentum est cito pronunciandum, ut illi, quibus bona sunt legata, a litibus liberentur.

[b] Et leges volunt, quod testamenta coram septem testibus fieri debent. Tamen hoc secundum ius civitatis non servatur, quia eciam unus scabinus, iuratus vel alii duo fidedigni non iurati in testamento pro testibus admittuntur.

[c] Sed non omnes homines possunt esse testes in hoc facto, quia neque mulier neque inpubes neque servus neque mutus neque surdus neque furiosus neque inprobi seu detestabiles possunt in numerum testium adhiberi. Et est intelligendum de muto et surdo, qui nichil loqui vel audire possunt. Est eciam intelligendum de furioso, qui non habet dilucida intervalla.

[d] Item duo fratres, qui in potestate eiusdem patris sunt, utrique testes in uno testamento fieri possunt, quia nichil nocet ex una domo plures testes alieno negocio adhiberi.

[e] In testibus[a] autem non debet esse, qui in potestate testatoris est. Sed etsi filius familias de castrensi peculio post missionem faciat testamentum, nec pater eius recte testis adhibetur nec is, qui in potestate eiusdem patris est. Reprobatum est enim in ea re domesticum testimonium. Legatariis autem et fidecommissariis, qui non iuris successores sunt, et aliis personis eis coniunctis testimonium non denegamus; et multo magis hiis, qui in eorum potestate sunt, huiusmodi licenciam damus.

[f] Nichil autem interest, utrum testamentum in tabulis an in chartis membranis vel in alia materia fiat.

[g] Item, si testator peritus litterarum testamentum manu sua scribat et ipsum signatum vel ligatum offerat testibus, qui ipsum sigillent, tunc sive testes sciant sive non, que continentur in testamento, nichilominus testamentum tenet.

[618] De hiis, qui testamentum facere non possunt

[a] Qui alieno subiecti sunt iuri, testamenti ius faciendi non habent, nisi quantum parentes eis permiserint, exceptis militibus, qui in potestate parentum sunt, quibus de eo, quod in castris acquisierint, permissum est testamentum facere.

[b] Preterea testamentum inpuberes facere non possunt, quia nullum eorum animi iudicium est. Unde masculus, qui XIIII^{or} annos etatis explevit, testamentum facere potest, femina vero, que complevit annos duodecim.

[c] Item nec furiosi, quia mente carent. Nec ad rem pertinet, si inpubes postea pubes factus aut furiosus postea mentis compos factus fuerit et decesserit. Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum, quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videntur, certe eciam eo, quod ante furorem fecerint testamento valente. Nam[a] neque testamenta recte facta neque aliud ullum negocium recte gestum postea furor interveniens perimit.

[d] Item prodigus, cui administracio bonorum suorum interdicta est, testamentum facere non potest, sed id, quod antea fecerit, quam interdiccio ei bonorum suorum fiat, ratum est. Et est prodigus ille, qui neque modum neque finem habet in expensis et dat danda et non danda.

[e] Item surdus et mutus non semper facere possunt testamentum. Et loquimur de eo surdo, qui omnino non audit, non qui tarde exaudit. Nam et mutus is intelligitur, qui eloqui nichil potest, non qui tarde loquitur. Sepe eciam litterati et eruditi homines variis casibus et audiendi et loquendi facultatem amittunt et tamen certis casibus et modis testari possunt.

[f] Sed si quis post testamentum factum surdus aut mutus esse ceperit, ratum nichilominus eius permanet testamentum. Unde surdus vel mutus casu vel mutus

tantum, sive natura sive casu, si scribere novit, sua manu testamentum scribere potest.

[g] Item dampnatus ad mortem civilem vel naturalem testari non potest.

[h] Item de crimine famoso dampnatus.

[i] Item de statu suo dubitantes.

[k] Item monachi et presbiteri de hiis, que habent a beneficiis ecclesiasticis, testari non possunt, presbiteri tamen de hiis, que habent ex patrimonio vel racione persone, puta si iurista vel scriptor quis fuit vel aliud officium gessit, testari potest.

[l] Item testamenta quandoque fiunt condicionaliter, et si inpossibilis condicio testamentis institucionibus vel fideicommissis interponatur, pro non scripto habeatur.

[m] Item, si plures condiciones institucionibus vel legatis asscripte sunt, siquidem coniunctim, ut puta si id et id factum sit, omnibus parendum est; si separatim, veluti si id aut id factum erit, cuilibet obtemperare satis est.

[n] Item hii, quos numquam testator vidit, heredes institui possunt, veluti si fratris filios peregrinatos, ignorans quod essent, heredes instituerit. Ignorancia enim testantis inutilem testacionem non facit. Et similiter intelligatur de omnibus propinquis vel extraneis testatoris.

[o] Potest autem quis in testamento suo plures gradus heredum facere, ut puta si ille heres non erit, ille heres sit, et deinceps in quantum velit testator substituere potest et in novissimo loco in subsidium eciam servum instituere potest heredem.

[p] Item, si filii eiusdem etatis sint, in qua ipsi sibi testamentum facere non possunt, parentes sibi facere possunt.

[619] Quibus modis testamentum infirmatur

[a] Testamentum rumpitur vel irritum fit, cum in eodem statu manente testatore ipsius testamenti ius viciatur.

[b] Item, si quis post factum testamentum adoptaverit sibi filium, testamentum eius rumpitur.

[c] Item posteriore testamento, quod iure perfectum est, superius rumpitur. Nec interest, an extiterit aliquis heres ex eo, an non extiterit. Hoc enim solum spectatur, an aliquo casu existere poterit. Ideoque si quis aut voluerit heres esse aut vivo testatore aut post mortem eius, antequam hereditatem adierit, decesserit aut condicio, sub qua heres institutus est, defecerit; in hiis casibus pater familias intestatus moritur. Nam et prius testamentum non valet ruptum a posteriore et posterius factum eque nullas vires habet, cum ex eo nemo heres extiterit.

[620] De testatis et legatis rebus

[a] Non solum testatoris vel heredis res, sed aliena res legari potest, ita ut heres cogatur redimere eam et prestare et si non potest redimere, estimacionem eius dare; sed etsi talis sit res, cuius non est commercium nec adipisci potest, estimacio eius non debetur, sicuti si basilicas vel templa vel que publico usui destinata sunt legaverit aliquis, nullius momenti legatum est.

[b] Item, si rem obligatam creditori aliquis legaverit, necesse habet heres eam luere et redimere.

[c] Item, si res aliena legata fuerit et eius rei vivo testatore legatarius dominus factus fuerit, siquidem ex causa empcionis, ex testamenti accione precium conse-

qui potest; si vero ex causa lucrativa, veluti ex donacione vel alia simili causa, agere non potest. Nam traditum est duas lucrativas causas in eundem hominem et in eandem rem concurrere non posse. Hac racione, si ex duobus testamentis eadem res eidem debeatur, interest, utrum rem an estimacionem ex testamento consecutus est. Nam si rem habet, agere non potest, quia habet eam ex causa lucrativa, si estimacionem ex testamento habet, agere non potest.

[d] Item, si eadem res duobus legata sit, sive coniunctim sive distinctim, si ambo perveniant ad legatum, scinditur inter eos legatum. Si autem alter deficiat, qui aut sprevit legatum aut vivo testatore decesserit aut alio quolibet modo defecerit, totum ad collegatarium pertinet.

[e] Coniunctim autem legatur, veluti si quis dicat: „Ticio et Seio hominem Stichum do lego".

[f] Disiunctim ita: „Ticio hominem Stichum do lego" [Scio hominem Stichum do lego]. Et si expresserit eundem hominem Stichum, eque disiunctim legatum intelligitur.

[g] Item, si rem legatam aliquis sibi legaverit, inutile est legatum, quia quod proprium est ipsius, amplius eius fieri non potest; et licet alienaverit eam, non deletur nec ipsa nec estimacio eius.

[h] Item, si quis rem suam quasi alienam legaverit, valet legatum. Nam[a] plus valet, quod in veritate est, quam quod in opinione. Sed etsi legatarii putaverit valere, constat legatum, quia voluntas defuncti exitum potest habere.

[i] Si rem suam legaverit testator posteaque eam alienaverit, si non adimendi animo vendidit, res debetur legatario.

[k] Item eum, qui post testamentum factum predia, que legata erant, pignori dedit, ademisse legatum non videtur et ideo legatarius cum herede potest agere, ut predia a creditore luantur. Si vero quis partem rei legate alienaverit, pars, que non est alienata, omnimodo debetur, pars autem alienata ita debetur, si non adimendi animo alienata sit.

[l] Item, si quis debitori suo liberacionem legaverit, legatum utile est et neque ab ipso debitore neque ab heredibus eius potest heres petere neque ab alio, qui loco heredis est, sed possunt a debitore conveniri, ut liberent ipsum. Potest autem quis vel ad tempus iubere, ne heres petat. E contrario, si debitor creditori suo quod debet legaverit, inutile est legatum, si nichil plus est in legato quam in debito, quia nichil plus habet per legatum.

[m] Item, si uxori maritus dotem legaverit, valet[b] legatum, quia plenius est legatum quam accio de dote.

[n] Sed si et quam non acceperit, dotem legaverit, siquidem simpliciter legaverit, inutile est legatum. Si vero certa pecunia vel certum corpus aut instrumentum dotis in prelegando demonstrata sunt, valet legatum. Et est instrumentum apparatus possessionis, ut currus, aratrum et consimilia.

[o] Item, si grex legatus fuerit posteaque ad unam ovem pervenerit, quod superfuit, vendicari potest. Grege autem legato et eas oves, que post testamentum factum gregi adiciuntur, legato cedere Iulianus ait. Est[c] enim gregis unum corpus ex distantibus capitibus, sicuti edium unum corpus est ex coherentibus lapidibus. Edibus denique legatis columpne et marmora, que post testamentum factum adiecta sunt, legato seu legatario cedunt, sed columpna vel tignum domus partim legari non potest, ne urbs deformetur.

[p] Item tam corporales res quam incorporales legari possunt et ideo id, quod

defuncto debetur, potest alicui legare, ut scilicet acciones suas heres legatario prestet, nisi exegerit vivus testator pecuniam, nam hoc casu legatum extinguitur.

[q] Item, si quis in nomine, agnomine, cognomine, prenomine legatarii erraverit, testator, si de persona constet, nichilominus valet legatum idemque in heredibus servatur et recte.

[621] De hiis, qui intestati moriuntur

Intestatus decedit, qui aut omnino testamentum non fecit, quia scilicet morte preventus est aut quia noluit, aut non iure testamentum fecit, quia scilicet caruit sollempnitate testium vel quia testator non habuit testamenti faccionem, sicut furiosi et alii supradicti, aut id, quod fecerat, ruptum irritumve factum est; ruptum scilicet agnacione postumi vel alia de causa, irritum autem fit, cum probatur officiosum et non ex officio pietatis factum.

Intestatus eciam decedit, ex quo nemo heres extiterit.

[622] Quomodo mortuo testatore testamentum impeditur

Cum Nicolaus calcifex, civis Brunnensis, in ultima sua disposuisset voluntate domum vendi et terciam partem pecunie uxori, duas vero pro duobus pueris suis, quos adhuc infantes reliquerat, quibusdam eius amicis, quos nominatim ad hoc constituit, pro utilitate puerorum impendendas per eosdem assignari, accidit, quod uxor secundum maritum superduxit. Quo facto amici Nicolai domo vendita duas partes pecunie cum infantibus eis petiverunt tradi, allegantes, quia Nicolaus in extremis hoc in suo ordinaverit testamento. Mater autem puerorum pro se sentenciari petivit, cum eius pueri adhuc essent infantes et subsidio materno plurimum indigentes et ipsa naturali pietate mota eos vellet alere et in propriam custodiam recipere, pecunia puerorum aput amicos, ita tamen, quod caucionem de ea pro ipsorum usu laboranda dimissa facerent, utrum quiescente disposicione mariti premortui ad gerendum curam de pueris suis ipsa non esset propinquior quam amici.

Super quo iurati sentenciaverunt pro ipsa, amicorum allegacione non obstante, et sic testamentum Nicolai, quantum ad hoc, non processit. Nichilominus ex eo non fuit impedimentum, sed pocius salubrius interpretatum et pro bono puerorum in melius commutatum. Volebant enim amici pro necessitate puerorum annuatim de eorum pecunia dictam pensionem habere, de quo mater eos benivole supportavit.

[623] Testamentum potest homo condere de bonis suis, in quocumque loco fuerit

Sentenciatum est ad loca diversa: Si homo domi testamentum facit et postea peregrinando vel alia de causa ad partes venit alienas, ibi licitum est sibi, si decreverit, secundum testamentum condere et primum revocare et testes illius loci, sive iurati sive non, dummodo sint sufficientes et fidedigni, recipi debent pro testamento huiusmodi confirmando.

Nec obstat ius commune, quod dicit, quod iurati extra proprium iudicium testari non possunt; hoc enim sicut et illud, quod scribitur in iuribus originalibus sub istis verbis: „Volumus eciam, ut nullus hospes advena super debito vel quacumque causa possit inducere testimonium advenarum contra civem, nisi cum advenis habeat unum civem vel plures et infra", circa testamenta, que pia sunt negocia, in quibus agendum est micius, locum non habent.

Et confirmatur ista sentencia ex paragrafo iurium originalium de testamento hospitum, ubi scribitur sic: „Item volumus, ut advena hospes in civitate moriens de rebus suis quitquit ordinaverit, ratum et firmum volumus permanere et infra". Si ergo advene in civitate licitum est testamentum condere, racionabiliter licebit hoc civi in alio loco, ubi advena reputatur.

[624] De testamentis condicionatis

Sentenciatum est iuratis de Byschau:

[a] Si quispiam moriens bona, que relinquit, pluribus divisim sub ista legat condicione, quod uno sepulto eius porcio transeat ad alios, ista[a] condicio quantum ad partem illius moritur, qui postea contrahendo matrimonium de ipsa dotem facit.

[b] Reviviscit tamen, si processu temporis mors utrorumque coniugum sine testamentis et heredibus vel alius casus fortuitus, qui hoc exigat, intercedat.

[c] Item[b], si testator illi, cui legat, sic dicit: „Si discipline metas non excesseris, si morum honestatem servaveris, si tali executori, cui te committo, obtemperaveris vel hiis similia, tantum de bonis meis habebis", ista condicio, postquam homo usque ad annos discrecionis obedienter, decenter et regulariter vitam suam ducit, extinguitur et exspirat.

[625] De testamentis per dubia verba factis

Cum in Chrumnaw civis quidam decumbens ad se amicos suos et alios viros idoneos vocasset, conquestus est eis viribus corporis in tantum se destitui, quod eciam longius se vivere desperaret. Unus autem generorum suorum, quos duos habebat, ibidem presens existens dixit: „Bone socer, disponatis de rebus vestris, ne post mortem vestram alicui questionis materia tribuatur". Ad que verba socer decumbens respondit: „Bona, que habeo, tibi committo, quia solutis debitis, quid cum residuo facere debeas, bene nosti". Quo facto et socer et filia sua, uxor prescripti generi, uno tantum puero superstite sunt defuncti. Superveniens ergo secundus gener de Chracovia, quo causa mercandi transiverat, petivit sibi racione uxoris et puerorum suorum de bonis per socerum suum relictis partem debitam assignari, quod primus gener contradicens allegat omnia bona per socerum dimissa ad se et puerum suum fore testamentaliter devoluta. Queritur ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Super quo responsum fuit, quod differt res alicui committere et legare. Unde verba, que dictus testator in extremis suis dixit, non continent formam debitam testamenti seu legati. Testes eciam, quos, ut predicitur, ad querulandum super egritudinis gravedine vocavit, non possunt de rigore iuris ferre testimonium de legato. Unde cum dubitacio sive questio inter dictas partes, scilicet duos generos, ex verbis testatoris dubiis sit exorta, recurrendum est ad arbitros, scilicet unum iuratum et alium communem hominem, qui duo predictam questionem diffiniant contradiccione parcium quiescente.

Et de hoc respice privilegium regis Iohannis scriptum inferius in presenti libro; et habet superscripcionem de rubrica in hec verba: Quod testamenta tantum fiant in parata pecunia.

[626] De testamentis, quantum ad executores et tutores

Sciendum est eos, qui fraudulenter tutelam vel curam administrant, eciam si satis offerant, removendos[a] a tutela, quia satisdacio propositum tutoris mali-

volum non mutat, sed diucius crassandi in re familiari facultatem prestat. Suspectum enim eum putamus, qui moribus talis est, ut suspectus sit. Sed tutor vel curator, quamvis pauper, si fidelis et diligens sit, removendus non est quasi suspectus crassandi, id est nitendi, ad deliquendum, quia crassor crassaris, id est nitor ad malum.

[627] Ad idem, quantum ad executores

Si plures sunt deputati executores in testamento, uno mortuo vel in remotis partibus agente vel exequi nolente alter poterit perficere, quitquid incumbit.

[628] Item ad idem, quantum ad tutores et executores

Sententiatum est in Chrumnaw: Si executores testamenti et viduarum ac pupillorum provisores negligentes fuerint et inutiles, iurati secundum eorum conscienciam in favorem testamenti, quod pium est negocium, ipsis cum verecundia remotis curam testamenti et provisionis aliis, qui diligentes sint, possunt et debent committere pleno iure.

[629] De testamentis, quantum ad raciones bonorum defuncti et eius debita

Raciones defuncti, que in bonis eius inveniuntur, ad probacionem sibi debite quantitatis sole sufficere non possunt.

Eiusdem iuris est, etsi in ultima voluntate defunctus certam pecunie quantitatem aut eciam res certas debere sibi significavit.

[630] De testamentis, si duobus hereditas fuerit legata, quod uno mortuo transeat ad alium

Si per testatorem hereditas una duobus fuerit taliter legata, quod unus ipsorum eius medietatem, que post obitum sui ad alium transeat, debeat possidere, nullus illorum sine consensu alterius partem suam alicui libere condicione predicta stante poterit deputare, quamvis tamen ambo simul in disposicionem eis placitam concordandi habeant potestatem. Sic sentenciatum est in consilio iuratorum.

[631] De testamentis, quod ille, cui legatur, hoc vel hoc sub disiunccione non habet eligere, nisi per testatorem eleccio fuerit sibi data

Andreas de Chobelnic in extremis suis legavit Rudlino, avunculo suo, vel quartale unius agri vel marcam grossorum Pragensium per uxorem suam dari. Mortuo itaque Andrea uxor eius marcam grossorum Rudlino dare voluit, quam Rudlinus recusans quartale agri sibi dari petit. Quesiverunt ergo iurati de Chobelnic, quid sit iuris in hoc casu, utrum videlicet Rudlinus opcionem habeat eligendi quartale vel marcam vel utrum uxor pro sua voluntate de predictis duobus illud, quod velit, sibi dare possit.

Super[a] quo diffinitum fuit, quod Rudlinus nichil habet requirere, nisi sibi legatum. Unde cum Andreas opcionem eligendi Rudlino non dederit, talis opcio in uxoris beneplacito residebit. Debet ergo Rudlinus marca recepta ab accione quiescere pleno iure.

[632] Quod testamenta per commissarium fieri possunt

Iuratis de Prostains sententiatum est: Qui extremam voluntatem in alterius disposicione committit, non videtur decedere intestatus. Potest enim idem commissarius decedenti testamentum iuxta sue consciencie arbitrium ordinare.

[633] De testamentis factis in remedium animarum

Sententiatum est eisdem: Si pater plures habens filios vel heredes testamentum, quod pro animarum remedium disponit, uni specialiter committit, hoc non obstante, si talis commissarius negligenter vel infideliter circa testamentum agit et illi, quibus testamentum debetur, sive spirituales sive seculares sint homines, hoc dissimulant et emendari non procurant, alter heredum quicumque potest commissarium super eo convenire ac suffragio iuris compellere, quod de testamento ordinet, sicut recepit in commissis. Pre[a] aliis enim causis multus favor debetur testamentis defunctorum et dotibus mulierum.

[634] De testamentis, quomodo reclamantur et impediuntur

De Lautscheins iurati informati sunt in consilio:

[a] Quicumque testamento personaliter interest ipsum audiens et non reclamans nec per ipsum preiudicium seu gravamen ac iuris sui derogacionem sibi fieri protestans, quicumque eciam absens de certa sciencia instructus fuerit, testamentum sic et sic esse factum, et postea ipsum non contradixerit, tales mortuo testatore non possunt testamentum reclamare nec aliqualiter impedire.

[b] Item testamentum impedire volens debet coram testatore, si tamen compos racionis fuerit et dolor egritudinis hoc fieri permittit, impedimentum huiusmodi proponere et de sua intencione ipsum lucide informare. Et si testibus impediens caruerit, testator negans statim in lecto infirmitatis eciam absente iudice coram uno iurato vel coram testamentariis, si plura iuramenta iuxta numerum querimoniarum facere debet, uno solo facto de aliis per actorem racionabiliter absolvetur.

[c] Merito enim creditur, quod infirmus morti vicinus spe salutis anime pro quibuscumque iurare debuerit, bene iuret.

[d] Si autem iurare pre dolore non poterit, possessores bonorum eo defuncto de qualibet querimonia uno iuramento se expurgabunt.

[635] De testamentis, qualiter ultimum repellat primum

De Budespicz iurati querentes verbotenus, qualiter ultimum testamentum suffocet primum, sic sunt informati:

[a] Ad hoc, quod ultimum testamentum repellat primum, necessarium est, quod habeat testimonium efficacius et credibilius quam primum.

[b] Instructi sunt eciam: Si testamentum secundum non cassat primum, sed tantum aliqua in primo obscura declarat et dilucidat, ad hoc sufficit testimonium eque forte, sicut habuit primum.

[c] Tercio eciam sunt docti: Si testamentum sequens non tollit primum nec ipsum specificat et exponit, sicut in precedenti paragrafo immediate dictum est, sed tantum quedam ad salutem anime pertinencia primo testamento adicit et adiungit, ad hoc sufficit testimonium virorum credibilium, dato[a] eciam, quod non sit ita sufficiens, sicut est testimonium testamenti primo facti. Cum enim in testamentis faciendis principaliter sit saluti anime testatoris providendum, ad probandum talia debet admitti testimonium, cui fides adhiberi possit, quamvis non sit excellens.

[636] De testamentis, que testator propria manu scribit sub sigillo suo

Postquam Mathias Mauricii, pie memorie civis, valens inter consules civitatis de hac luce subtractus fuisset, Ditlinus Mauricii patruus et Anshelmus ac Iohannes, fratres avunculi dicti Mathie, de bonis per ipsum relictis sicut et de

filio suo Nicolao et filia sua Katherina tutoris et provisoris nomine se intromiserunt et propter hoc Iohannes de Tuschnabicz, gener prefati Mathie, eos in causam traxit, coram iudice et iuratis de ipsis taliter conquerendo: „Domini iudex et iurati, ego Iohannes de Tuschnabicz vice uxoris mee Kunigundis, filie legitime quondam domini et soceri mei Mathie, coram vobis propono cum querela, quod Ditlinus, Anshelmus et Iohannes de tercia parte, que de bonis per dictum socerum meum sine testamento mortuum dimissis racione porcionis hereditarie ad eam pertinet, frivole sine mandato, scitu et consilio vestro se contra iusticiam intromiserunt, super quo michi et uxori mee ab ipsis, sive affirmaverint sive negaverint, iuris rogo plenitudinem exhiberi".

Prescripti vero patruus et avunculi Mathie ad Iohannis querimoniam taliter responderunt: „De bonis per Mathiam consanguineum nostrum relictis et de eius heredibus, sicut de iure potuimus et debuimus, non frivole, sed iusticialiter nos intromisimus, quod probamus per hunc modum. Prenotatus enim Matyas, dum corpore sanus et racionis compos esset, testamentum et ordinacionem omnium rerum suarum mobilium et immobilium rite, racionabiliter et ordinate per manum scriptoris sui, que multis est nota, in quadam littera in papiro scribi fecit. Qui eciam littere quandam parvam litteram, que vulgariter anima vocatur, in qua precium et mercedem servorum et ancillarum suarum propria manu, que eciam pluribus est nota, conscripsit, inclusit. Et quia in eadem, que sub sigillo suo statim post mortem eius in cista sua clausa inventa est, littera continetur, quod constituit nos executores, tutores et provisores secundum conscienciam nostram heredum et bonorum suorum, petimus diffinitive sentenciari: Si iuratus civitatis pro nunc de hoc testabitur, quod Mathias, cum proxime Pragam ire voluit, prescriptam litteram sub hiis verbis sibi ad servandum dederit: ‚Si ab hac vita decederem, in ista littera invenietur, quidquit de rebus meis sit testamentaliter faciendum', et quod idem iuratus litteram eandem Mathie de Praga reverso iterum restituerit et modo eius percepta morte iudici et aliquibus iuratis, cum per plebanum ecclesie sancti Iacobi de loco sepulture dicti Mathie quereretur, dixerit: ‚Talis littera queri debet, que, ut credo, declarabit sepulturam et alia facta seu disposita per ipsum Mathiam', cum eadem littera sit inventa et in ipsa sit scriptum, quod Mathias nos executores testamenti sui fecerit, utrum de bonis et heredibus suis nos non intromittere potuerimus et intromiserimus pleno iure".

Super quo diffinitum fuit pro Ditlino Mauricii patruo et Anshelmo ac Iohanne, fratribus avunculis dicti Mathie.

[637] Quo ordine testamentum per executores sit exequendum

Eodem tempore sentenciatum est eciam, quod executores mortuo testatore primo solutis debitis statim ante omnia alia ea, que pro remedio et salute anime testatoris defuncti fieri debent, certitudinaliter, ita quod firma et stabilia, sicut per testatorem ordinata fuerint, permaneant[a], expediant et procurent. Dignum[b] enim et iustum esse credimus, quod ille, qui vivens dominus fuit bonorum, post mortem suam priusquam omnes alii de parte sua, videlicet de testamento, quod pro remedio anime sue fieri debet, certus reddatur, penitus et securus.

[638] Quamdiu testamentum stat et quando exspirat

Eodem tempore sentenciatum eciam est, quod si homo coram probis viris vel per litteras disponit et ordinat facta sua et postea eandem ordinacionem non

revocans intestatus[a] repentine et inprovise moriatur, talis ordinacio, quam fecit, cum usum racionis habuit, pro vero testamento firmiter est tenenda; per hoc enim heredibus defuncti tollitur materia litigandi.

[639] Quod executores testamenti sine mandato iudicis se intromittent de rebus testatis

Eodem tempore sentenciatum est eciam, quod executores, provisores seu tutores testamenti mortuo testatore sine mandato, scitu et consilio iudicis et iuratorum de bonis et heredibus mortui eo modo, sicut habent in commissis, licite se possunt intromittere contradiccione qualibet non obstante.

[640] Quod mariti filiarum intromittere se possunt de bonis eisdem filiabus legatis

Eodem tempore sentenciatum est eciam: Si moriens reliquit filias in matrimonio constitutas, de porcione hereditaria talium filiarum, si qua tamen secundum iusticiam eas contingit, pocius earum mariti quam ipsi executores se intromittent, nisi fortassis testator aliter ordinaverit vel ipsi mariti inutiles, vani, lusores seu bonorum dissipatores fuerint; tunc enim de tali porcione sicut et aliis bonis et pueris executores pro usibus nichilominus et utilitatibus dictarum filiarum et puerorum eorumdem ea fideliter regendo intromittere se possunt et debent merito pleno iure.

[641] Quod faciendum sit, si aliqui testes testamenti sint mortui

Diffinitum est eciam eodem tempore: Si duorum testamentariorum unus decessit, tunc alter vivens tacta cruce iurabit, quod cum illo mortuo rogatus testamento, de quo agitur, interfuit, et quitquit postea ad interrogacionem iudicis in animam suam et socii sui defuncti coram iudicio confessus fuerit, credi debet.

Et confirmantur iste diffiniciones ex privilegio Iohannis, quod civitas habet de testamentis, cuius transscriptum in presenti libro inferius continetur.

[642] De vigore testamentorum, quod ultimum procedit

Cives de Reedisch querentes verbotenus, utrum primum vel ultimum testamentum stare debeat, instructi sunt sic: Aliud est dare quam legare. Datum enim revocari non potest, sed legatum potest. Unde, si homo sanus vel infirmus de rebus suis testamentum faciens hodie sic legat, cras autem vel postea hoc ipsum revocans aliter legat, ultimum testamentum vigorem habebit et non primum. Et est racio, quia circa testamenta, que tantum morte testatoris confirmantur, precipue est ultima voluntas hominis attendenda.

[643] De testamento deliri vel furiosi

Quidam civis huius civitatis, cum compos racionis et sanus esset corpore, bona, que habuit, pueris suis taliter disposuit, quod eo moriente ipsa hereditarie possiderent, postea vero usque ad etatem decrepitam supervivens et dictam disposicionem, cum iam deliraret, mutare volens, queritur a pueris, utrum hoc facere sibi liceat ipso iure.

Et respondetur, quod non. Quitquit enim usum racionis habens voluntarie fecit, hoc deliracione superveniente non potuit revocare.

[644] Quod testator bona sua legare potest cognatis vel extraneis

Cives de Pudespicz scripserunt sic: Honorabilibus viris et infra. Vestre discrecioni presentibus notum damus nobis dominum nostrum litteras direxisse,

volentem habere omnes res moriencium suorum hominum sine prole. Quare petimus instanter ius nobis in scriptis dari, utrum homo quicumque possit res et bona sua legare cui placet, quando vivit, amicis sive hominibus alienis et infra.

Quibus rescriptum fuit sic: Super quo vobis sentenciamus, quod cum homo ex racionis facultate liberi sit arbitrii, propter quod absolutus sibi debetur stilus eius ultime voluntatis, quamdiu racionis capax est et compos, res suas, quas possidet immobiles et quas habet mobiles, ordinare, legare et disponere amicis vel extraneis poterit, prout placet.

Et fundatur hec sentencia super illud, quod scribitur superius in iuribus originalibus titulo De testamento hospitum sub hiis verbis: „Advena hospes in civitate moriens de rebus suis quitquit ordinaverit, ratum et firmum volumus permanere". Si ergo licitum est hoc advene, verisimili est, quod liceat et civi.

[645] De testamentis sine verbis per signa factis

In Auspetzs quidam decumbens duos scabinos ad se vocans domum suam cuidam suo cognato legavit et instante die crastina coram eisdem scabinis iterum hoc fecit. Tercio vero die dictus cognatus scabinos prefatos ad ipsum decumbentem ducens petivit ab eo requiri, utrum legatum prius bina vice factum ratum post mortem suam servari vellet. Qui ad interrogacionem scabinorum previcine mortis amaritudine loqui non potens per digitorum extensionem innuebat, quod sic. Queritur ergo ex parte prefati cognati, si dicti scabini de prescriptis testabuntur et cetera.

Alter autem cognatus prehabiti decumbentis singula premissa nomine querele tacta concedens et affirmans proponit, quod licet pre doloris magnitudine decumbens potenciam loquendi ad tempus perdiderit, postea tamen amencia cessante iterum loqui inceperit et tunc vocatis ad sui presenciam pluribus fidedignis viris primum legatum revocans domum memoratam sibi et suis liberis specifice deputavit, quod dictorum virorum testimonio nititur approbare. Queritur ergo, cuius testes sunt pocius audiendi.

Super quo respondetur, quod ultimum testamentum valet et si probi viri de hoc testabuntur, alter cognatus domum obtinebit. Testamentum[a] enim solum morte confirmatur. Nec aliquis in testamento potest quitquam legitime disponere, a quo recedere non liceat, cum usque ad exitum vite hominis ambulatoria sit voluntas, nec potest aliquis decedere duobus testamentis relictis, ut teneat utrumque. Et licet dicti testes faccionem testamenti simpliciter deponant, tamen quod decumbens usum loquendi, quo privatus fuerat, iterum reassumpserit, hoc tacta cruce confirmabunt.

[646] Licet pater in testamento de postumo mencionem non faciat, propter hoc tamen porcione hereditaria non carebit

In Auspetzs quidam moriens uxori et tribus filiis omnia bona mobilia et immobilia deputavit, solucione tamen debitorum et ere alieno deductis. Post mortem ergo suam completo tempore partus natus est ei postumus, quem prescripti tres fratres racione testamenti per patrem facti a porcione volunt hereditaria removere. Queritur ergo, quid sit iuris et cetera.

Super quo sentenciatur, quod[a] quamvis ius locale Brunnense habeat, quod pater de bonis suis legare, ordinare seu disponere potest, sicut placet et sibi videbitur expedire, tamen propter hoc heredes nondum nati, sed adhuc in utero

clausi et precipue ignorante patre concepti, si viventes uterum maternum egressi fuerint, non exheredantur. Unde dictus postumus in bonis paternis porcionem sibi debitam merito consequetur.

[647] Utrum sacerdotes possint testari de testamentis

Si plebanus agit in parrochianum laicum coram iudicio seculari de testamento sibi et sue ecclesie in anime alicuius defuncti remedium deputato, intentum suum potest testimonio sacerdotum, posito eciam, quod sint sui commensales et vicarii, dummodo non sint infames, racionabiliter obtinere. Sicut enim in iure canonico laici bone fame recipiuntur in testimonium, sic in iure seculari merito conceditur econverso.

[648] De testamentis, quantum ad condiciones diversas, ex quibus plures sentencie colliguntur

[a] In testamentis plenius voluntates testancium interpretantur quam in aliis contractibus. Unde, si lego vina, et vasa videor legare, sine quibus vina stare non possunt. Secus autem est in vendicione, quia si vendam vinum in urna, urna non est vendita.

[b] Item dominium rei legate transit sine tradicione, sed rei vendite non.

[c] Que in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint, perinda sunt, ac si scripta non essent.

[d] Ubi repugnancia inter se in testamento inveniuntur, neutrum ratum est. Tamen si in primo testamento inveniatur do, lego et in secundo non do, non lego, non est repungnancia; unde primum non potest impugnare secundum, cum corrigatur a secundo.

[e] Item, cum ultimum testamentum sit, quod aliud non sequitur, patet, quod si testamento racionabiliter facto decumbens convalescit et postea successu temporis vel repente vel in lecto moram trahens decesserit, ordinacionem et disposicionem testamentalem aliam non faciens, non moritur intestatus. Fecit enim testamentum prius, quod postea non revocans stabit et firmum tamquam ultimum perdurabit, nisi fortassis monitus de testamento ordinando coram testibus idoneis deliberate usu racionis habito sponte confiteatur se nolle testari. Tunc enim tamquam faccioni testamenti renunciaverit, de rebus, que relinquit[a], pro heredibus et successoribus, sicut ius civitatis exigit, disponetur.

Et pro ista materia respice supra titulos de hereditatibus.

[649] Utrum bona legata possint per creditores interdici et qualiter sint dividenda

Iohannes Smelczlini tempore sanitatis exheredato filio suo Iacobo, cum tandem huius carnis appropinquaret termino, pietate motus paterna sibi et heredibus suis duodecim marcas grossorum Pragensium dari legavit. Quod heredes Iacobi, eo in remotis agente, Iohanne eorum avo defuncto, percipientes, Petrum Smelczlini, executorem testamenti Iohannis, patris sui, pro dictis duodecim marcis in causam traxerunt. Qui de legato confessus petivit sibi per iuratos consuli, cum Iacobus, frater suus absens, in triginta marcis, sicut litteris patentibus ostendebat, ei legitime teneretur, utrum duodecim marcas sibi et heredibus suis nondum emancipatis legatas iure et honore salvis posset in solucione debitorum suorum recipere et Iacobo defalcare. Pro heredibus vero Iacobi dominus Cunradus Gôblini, eorum patruus, dictum legatum petens quesivit, cum ipse paratus esset Petrum Smelczlini ab impeticione Iacobi futura indempne excipe-

re, utrum duodecim marce non essent heredibus Iacobi secundum iusticiam assignande.

Super quo iurati habita deliberacione Petro suaserunt, quod racione commissionis execucionis testamenti per patrem fidei sue facte non expediret honori suo in debitis dictum legatum tollere, tam ex hoc, quod ad solum Iacobum non spectaret legatum totum, quam eciam ex hoc, quod licet heredes Iacobi de hiis, que ex bonis paternis haberent, pro patre suo debita per ipsum racionabiliter bonis actibus contracta solvere forsitan tenerentur, tamen ex illis, que aliunde, sicut est in proposito, in pecunia, quam ex disposicione avi percepturi sunt vel ex propriis habent laboribus, ad eandem solucionem nullatenus obligantur. Unde diffinitive pronunciatum est, quod dicte duodecim marce in quinque partes equales sunt dividende, quarum quatuor dande sunt quatuor heredibus Iacobi, quinta vero ad magistrum civium posita pro Iacobo est servanda. Et si adventum suum nimis protraxerit, tunc secundum consilium iuratorum eadem quinta illi de creditoribus Iacobi, cui secundum probaciones suas magis iuste competiverit, assignetur. Nec oportuit, quod in prescripto legato uxori Iacobi contra formam legati porcio cederet nec eciam ad Iacobum solum cessit tercia pars de pecunia duodecim marcarum, sicut in iure successionis hereditarie consuevit observari. Divisio enim legatorum et testatorum bonorum, nisi testator aliter disponat et distinguat, est potissime secundum capita per partes equales facienda.

Heredes insuper Iacobi, quamquam per porciones eos contingentes acceptas a potestate paterna non sint exclusi, nichilominus ex diuturna ipsius absencia, cum eis nec in necessariis provideat nec affectu paterno eos visitet et consoletur, emancipatis similes quodammodo iudicantur.

[DE TESTIBUS]

[650] De testibus, qui non possunt esse testes, et de condicionibus observandis circa testes

[a] Edictum de testibus prohibitorium est. Unde omnes admittuntur, qui a iure non prohibentur.

[b] Ad requisicionem ergo iuratorum de Rauseins sentenciatum est, quod testimonium mulieris, quia inconstans est, reicitur de iure, exceptis tamen casibus, in quibus mulier testari potest, quos quere[a] superius titulo de mulieribus.

[c] Et testimonium iuvenis annos discrecionis non habentis, sicut masculus, qui annos quatuordecim, et femella, que annos duodecim non compleverunt; et furiosi seu insensati; et ceci, ubi testandum est de visis; et surdi, ubi testandum est de auditis; et muti, ubi testimonium iuramento vocali est firmandum; et maxime testimonium infidelis, sicut heretici, Sarraceni et Iudei, in omnibus causis, cum finis testimonii sit fidem facere; et insuper testimonium periuri, sicut verbi gracia si aliquis prius coram iudicio de falso testimonio fuit convictus, per partem, contra quam producitur, et potissime in causa criminali, reicitur ipso iure.

[d] In testibus ergo fides, dignitas, mores, gravitas examinanda est et ideo testes, qui adversus fidem sue testacionis vacillant, audiendi non sunt.

[e] Testium fides diligenter examinanda est; ideoque in persona eorum exploranda erit in primis condicio cuiusque, utrum[b] quis decurio an plebeius sit et an honeste et inculpate vite, an vero notatus quis et reprehensibilis sit, an locuplex vel egenus sit, ut lucri causa quid facile admittat, vel an eius inimicus sit, adversus quem testimonium fert, vel amicus eius sit, pro quo testimonium dat. Nam si careat suspicione vel propter personam, a qua fertur, quia honesta sit, vel propter causam, quod neque lucri gracia neque inimicicie causa, sic admittendus est.

[f] Circa testes eciam videndum est, utrum unum eundemque premeditatum sermonem proferant vel ad ea, de quibus interrogantur, ex tempore verisimilia[c] respondeant. Nam argumenta ad quem modum probande cuiusque rei sufficiant, nullo certo modo satis diffiniri potest, quia sicut non semper, ita sepe sine publicis monimentis cuiusque rei veritas deprehenditur. Alias numerus testium, alias dignitas et auctoritas, alias veluti consenciens fama confirmat rei, de qua queritur, fidem. Iudex[d] ergo non utique ad unam probacionis speciem statim debet se convertere, sed ex pluribus probacionibus animum suum dirigere.

[g] Item idonei non videntur testes, quibus imperari potest, ut testes fiant. Servi tamen testimonio tunc credendum est, cum alia probacio ad inquirendam veritatem non est.

[h] Testis idoneus pater filio aut filius patri non est. Sed pater et filius, qui in potestate eius est, item duo fratres, qui in potestate eiusdem patris sunt, testes utrique in eodem testamento vel eodem negocio fieri possunt, quia nichil nocet ex una eademque domo plures testes in alieno negocio adhiberi.

[i] Nullus idoneus testis in re sua intelligitur.

[k] Ad fidem rei geste faciendam eciam non rogatus testis intelligitur.

[l] Ubi numerus testium non adicitur, duo sufficiant; pluralis enim locucio duorum numero contenta est.

[m] Hermofroditus[e] an ad testimonium adhiberi possit, qualitas sexus ostendit.

[n] Si testes omnes eiusdem honestatis et estimacionis sint et negocii qualitas ac iudicis motus cum hiis concurrit, sequenda sunt omnia testimonia. Si vero ex hiis quidam eorum aliud dixerint, licet inpari numero, credendum est, quod nature negocii convenit et quod inimicicie aut gracie suspicione caret; confirmabitque iudex motum animi sui ex[f] argumentis et testimoniis et que rei apciora et non proximiora esse ceperit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem et ad testimonia, quibus lux pocius veritatis assistit.

[o] Produci testis non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit.

[p] Testes eos, quos accusator de domo sua produxerit, interrogari non placuit.

[q] Mandatis cavetur, ut presides attendant, ne patroni, prolocutores vel advocati in causa, cui patrocinium prestiterint, testimonium dicant; quod eciam in executoribus negociorum observandum est.

[r] Item nota, quod omnes homines ad dicendum testimonium admittuntur, nisi qui legibus prohibentur[g], et illi continentur hiis versibus[h]: „Condicio, sexus, etas, discrecio, fama, Et fortuna, fides, in testibus ista requires". Et expone: Condicio, ut servus, qui vilis condicionis est eo, quod proprius est. Sexus, ut mulier, quia levis animi est et inconstans. Etas, ut inpuberes, qui sunt infra

quartum decimum annum, si sunt masculi, femine vero infra duodecimum annum. Discrecio, ut furiosus. Fama, ut infamis. Fortuna, ut pauper suspectus, quia facile corrumpitur; sed pauper fidelis ius suum salvum et integrum retinebit. Et fides, ut infidelis; dubius enim in fide infidelis est, ut sunt Iudei, Sarraceni et heretici et omnes fidem katholicam abnegantes.

[s] Item nullus testis in causa propria esse potest; et palam est illam causam esse propriam, cuius emolimentum et onus ad illos pertinet suo nomine.

[t] Item iudici committitur examinacio testium, quia notus debet esse testis iudici vel saltem tunc fieri notus.

[u] Item illi parti, contra quam producitur, et hoc maxime in accione personali, qua queritur, an quis promiserit vel an hoc dixerit. Nam testis, qui alium aliquo modo obligasse se vel aliquid fecisse dicit, ipsum congnoscere debet. Ubi autem testis non dicit de obligacione personali vel de facto, secus est.

[v] Item[i] queritur, an impubes factus pubes testimonium reddere possit de illis, que vidit tempore inpubertatis; et respondetur, quod sic. Nam non prohibetur, ergo admittitur et facultas probacionum non debet angustari.

[w] Item[k] queritur de eo, qui iam deieravit; et respondetur, quod debet removeri, quia qui semel malus fuit, semper presumitur esse malus. Et licet postea penituerit et penitenciam sibi iniunctam peregerit, tamen adhuc non videtur posse testari, quia infamia est remissa quoad deum, non quoad mundum.

[x] Item, quid est de homicida vel aliis, qui sunt in peccato mortali constituti; respondetur, quod non repelluntur iure nostro, ergo admittuntur, licet iure canonico removentur.

[y] Item, cum dicitur, quod idonei non sunt testes, quibus potest imperari, hoc intellige a producente eos, alioquin nullus testis idoneus esset, quia magistratus potest ei precipere. Item intellige imperari posse racione patrie potestatis vel dominice vel racione obediencie vel iurisdiccionis, ut in causa propria imperantis non sint testes, qui de iurisdiccione vel obediencia vel potestate eius sunt, sed in causa universitatis possunt. Et hac racione iudex imperabit alicui de communitate, ut ferat testimonium pro communitate.

[z] Item legatarius potest esse testis in causa testamenti, quia non est sua principaliter.

*[aa]*Sed an venditor possit esse testis in causa eviccionis pro emptore queritur; et respondetur, quod non, cum ad eum commodum et incommodum pertinere possit, et sic est sua causa; nisi tunc, quando non teneretur de eviccione.

*[bb]*Item nota de pari vel inpari numero testimoniorum: Si ex una et eadem parte duo testes dicunt unum et tres vel quatuor dicunt aliud, tunc creditur dignioribus. Sed secus est, si a diversis partibus, quia tunc creditur maiori numero, vel eciam, si a diversis producantur testes, sepe creditur honestioribus.

*[cc]*Item[l] nota, quod varietas locorum reprobat testes, ut patet in Daniele et Susanna.

*[dd]*Item[m] varietas temporis, ut quando de certo tempore questio exigitur ad alicuius facti existenciam, ut si dicatur uno contextu factum esse testamentum. Alias secus, ut si sit questio de hoc, an possiderim et inducam testes plures, aliqui dicant: „Vidimus eum possidere per annum", alii per alium et sic de ceteris; testimonium eorum tenet. Unde solum de eo, de quo est controversia, inducendi sunt testes.

[651] De testibus, quod quandoque recipiuntur ante responsionem rei et ante litis contestacionem

[a] Licet regulariter observetur, quod ante responsionem ad querimoniam motam factam testes non recipiantur, tamen ex causis hoc quandoque contigit, sicut videlicet si probetur, quod citacio pervenit ad aliquem, vel si de morte testium timeatur vel de ipsorum absencia diuturna vel si reus fuerit absens et in remotis partibus moram faciat, ita quod de facili vel in brevi citari non possit, vel si reus peremptoria citacione recepta venire contempnat vel quia maliciose se ipsum occultat vel quia impedit, ne possit ad ipsum citacio pervenire.

[b] Item in causa inquisicionis, quam iurati quandoque faciunt, ut veritatem alicuius rei cognoscant, frequenter in absencia rei in eorum colloquiis testes recipiunt.

[c] Item, ubi actor non potest agere propter iuramentum, sicut verbi gracia si iuravit non repetere usuras Christiano datas, tunc ad investigandum usurarios iudex et iurati recipere possunt testes.

[d] Item, cum agitur de iniquitate iudicis, tunc iurati in consilio testes recipere consueverunt.

[e] Item in causa heresis post mortem heretici eciam recipiuntur testes.

[f] Item, ubi ostenditur publicum commodum et commune bonum vel si testes sunt senes et valetudinarii.

[g] Unde communiter testes, de quibus ex aliqua racionabili causa timetur, ante litis contestacionem recipiuntur, et hoc pro tanto, ne veritas occultetur et ne probacionis copia fortuitis casibus subtrahatur.

[h] Per dictam tamen testium recepcionem parti postea tempestive comparenti preiudicium generari non debet, cum habeat forsan excepciones legitimas ad intencionem contrariam elidendam.

[652] Testes iurabunt, quod non sint conventi, si petitur

Testes ignoti et quodammodo suspecti ad peticionem partis excepto iuramento, quod pro deposicione sua confirmanda facient, iurabunt specialiter, quod nec prece nec precio nec privato odio nec amicicia nec commodo, quod habuerint vel habent vel habituri sunt, sint conducti.

[653] Ad testes ad iudicium venire non potentes iurati sunt mittendi

Si testes sunt valitudinarii vel senes vel debilitate confecti vel alia causa legitima in tantum impediti, quod ad iudicium venire non possunt, ad ipsos recipiendos mittendi sunt iurati idonei et discreti, qui eorum testimonia ad iudicium deducant.

[654] De testibus propter crimina reiciendis

Testes ante produccionem de criminibus nec convicti nec confessi si tempore deposicionis, cum statuuntur, sufficienter de criminibus convincuntur, adhuc a testimonio repelluntur.

[655] Post renunciacionem testium non recipiuntur testes

Qui coram iudicio sollempniter renunciat testibus, a produccione testium in eadem dumtaxat causa, nisi aliquid novi, quod indiget speciali probacione, interveniat, prohibetur.

[656] Testes propter partis adverse fallaciam non sunt repellendi

Si pars adversario suo probacionis copiam subtrahere volens astringat aliquos iuramento, ne testimonium, consilium et auxilium sibi prebeant, tali

iuramento non obstante, si per adversarium producti fuerint, eorum est testimonium audiendum.

[657] Accusatus de crimine ante expurgacionem testari non potest

Si aliquis est accusatus de crimine, statim gravata est eius opinio. Unde non debet in criminibus ad testimonium admitti, nisi prius se probaverit innocentem, quia testes sine omni suspicione et infamia esse debent.

De prescriptis quinque sentenciis sunt rustici diversarum villarum sepius instructi.

[658] De testimonio fratrum in causa criminali

Sentenciatum est in iudicio civitatis,

[a] quod frater pro fratre in causa criminali, puta furto, spolio et huiusmodi, testari non potest.

[b] Item, si reus ad expurgandum se de crimine sibi imposito statuat fratres suos pro testibus et illi per excepcionem actoris repellantur, nisi reus prius de statuendis aliis testibus protestacionem fecerit, pro fratribus repulsis alios statuere non potest.

Est enim veritati consonum, quod propter carenciam testium fratres statuit prima vice.

[659] Item ad idem

Qui inter alienos extra natale solum habitantes longo tempore manifeste omnibus audientibus confessi sunt se fratres carnales esse, unus illorum ingruente necessitate non potest alium pro teste statuere[a], quamvis iuramento dictam manifestam confessionem nitatur infirmare, et hoc petente adversario et in causis, in quibus frater pro fratre testari non potest.

[660] Qui bina vice se de furto expurgavit, testari non potest

Bina vice de furto accusatus, quamvis furtum aput ipsum inventum non fuerit, quamvis eciam se expurgavit, adhuc postea semper a testimonio reicitur ut infamis.

Sic instructi sunt iurati de Hulein.

[661] De testimonio iuratorum, utrum possint testari per litteras extra iudicium proprium de infamia

Iurati de Praczau in Kalicz venientes petiverunt duos, qui ibidem per annum cum dimidio residenciam fecerant et honeste se conservaverant, capi, dicentes, quod per litteras patentes opidi de Praczau ipsos convincere vellent, quod essent fautores et socii maleficorum, qui opidum in Praczav pluries iam cremassent et adhuc cottidie cremarent. Illi vero negantes petiverunt pro se sentenciari, utrum fidedigno testimonio tot proborum virorum, sicut ius requirit, non debeant et possint pocius corpus et famam suam bonam defendere quam infames probari per litteras qualescumque.

Super quo diffinitum fuit, quod ad plus per septem testes idoneos dicti duo possunt famam et honorem suum obtinere, non obstantibus litteris quibuscumque.

Unde[a], cum prestancior sit bona fama quam mala, pocius admittitur aliquis ad defendendum famam bonam, quam quod probetur infamis.

[662] De testimonio iuratorum in factis, que per se sciunt vel que a suis coniuratis audiunt

Iurati, qui personaliter contractibus aliquibus non interfuerunt, adhuc de hiis, que a suis, coram quibus cause ventilate seu promissa facta sunt, audiunt coniuratis, testimonium ferre possunt. Sic sentenciatum est in Geyau.

[663] De indeterminato testimonio iuratorum pro debitis

Actor vincere volens reum pro debitis in testem produxit iuratum, qui deposuit sic: „Bene recordor reum confessum esse coram me, quod actori in pecunia teneatur, quantitatem autem illius pecunie, quia oblitus sum, determinate scire non possum". Quo audito reus respondit: „Confiteor me sibi teneri in media marca et quero, utrum ipsa soluta secundum deposicionem iurati, que nullum determinatum pecunie numerum exprimit, non sim ab eius querimoniis absolutus".

Super quo diffinitum fuit: Si ultra solucionem medie marce actor reum de pluribus debitis impetit, pro illis sibi, non obstante confusa deposicione iurati, secundum iusticiam respondebit.

Vaga enim et incerta deposicio iurati sicut actori non prodesse, sic reo non obesse racionabiliter iudicatur.

[664] Quod testimonium iuratorum ad monicionem partis, pro qua fertur, corrigi potest

Sentenciatum est iuratis in Knechnicz, quod licet iuratus coram iudicio in testimonium productus ad monicionem partis, pro qua testari debet, si fortassis per ipsam aliqua, de quibus oblitus fuerat, publice sibi ad memoriam revocantur, deposicionem, quam prius fecit, addendo vel minuendo corrigat, tamen propter hoc parti tali nullum preiudicium generatur.

[665] Quod testes iurati et scabini non nominantur

Antiqua consuetudo iuris civitatis habet, quod si pars obligat se ad probandum causam suam per scabinum, non oportet, quod eum nominet proprio nomine, sicut alii testes in causis quibusdam, antequam statuantur, nominari consueverunt.

[666] Utrum testimonium iuratorum per alios iuratos repellatur

In Chlobuc virgo quedam questione movit uxori fratris sui pro quinque marcis debiti, dicens, quod eandem questionem verificare vellet testimonio iuratorum. Rea vero negacionem pretendens respondit, quod similiter testimonio iuratorum suam innocenciam ostendere vellet, petens pro se diffiniri, utrum per iuratos non possit melius bona sua defendere quam per iuratos vinci.

Super quo sentenciatum fuit pro virgine, quod pocius suam affirmacionem probare deberet per scabinos quam rea suam negacionem, que directe probari non potest. Secus autem esset, si negacio affirmacionem haberet inclusam, sicut verbi gracia si rea dixisset: „Quinque marcas tenebar, quas modo non teneor, quia persolvi, quod probare volo testimonio iuratorum"; tunc enim eius allegacio, quam pro defensione bonorum interposuit, admittenda fuisset nec tamen propter hoc primi scabini repulsi fuissent per secundos, ita scilicet, quod primorum testimonium fuisset falsum iudicatum. Nam sic est difficile iuratos repellere. Unde et primi et secundi pro diversis temporibus vera testari possunt.

Et similiter in causis vulnerum: Si plures scabini sedicionibus et pungnis interessent, quorum aliqui dicerent se vidisse talem a tali vulneratum esse, alii

autem dicerent se hoc non vidisse, pocius statur testimonio eorum, qui affirmando dicunt se vidisse, quam eorum, qui negant se vidisse. Secus autem est, si allegaretur defensio, scilicet notber.

Et[a] quando casus talis occurrit, in quo pro intencione actoris et rei diversi allegantur scabini, tunc, si dubitabilis est casus, utriusque partis scabini sunt audiendi, ut veritas clarius innotescat. Quibus auditis, si fortassis ex simplicitate in agendo et respondendo aliquid necessarium est obmissum, per iuratos iudicio presidentes inveniri poterit sentencia consonans equitati. Et secundum hoc est restringenda illa generalis regula, que dicit, quod homo melius potest defendere res et personam, quam sibi possint per alium decertari.

[667] Quod iurati possunt divisim et secrete testes examinare

Cum iurati in principio eleccionis iurent, quod deficiente iure scripto seu consueto debeant unicuique secundum eorum conscienciam de iusticia providere, licitum est eis testes in causis arduis et dubiis, ut plene lucideque veritatem cognoscant, ab invicem dividere ac occulte de singulis cause circumstanciis, precipue tamen de tempore et loco, ab unoquoque diligenter inquirere nec non secundum hoc ad sentenciam diffinitivam procedere, reclamacione partis, per quam testes producti fuerant, non obstante.

[668] Utrum omnes testes iurare debeant in cruce

Cum omnium licium finis sit iuramentum, cum eciam nemo, nisi causa movente legitima, ad iurandum debeat esse pronus, ex bona consuetudine servatur in iudicio civitatis, quod omnes testes ad requisicionem partis adverse, quod fides de illo, quod deponunt, sibi fiat, iurare tenentur, exceptis dumtaxat scabinis seu iuratis, qui in principio eleccionis sui officii iuraverunt, exceptis eciam testibus, qui vicem in causis quibusdam specialibus supplent iuratorum, cuiusmodi sunt arbitri et consiliarii; et testes nupciales, qui ad contractus matrimoniorum vocantur; et testes legatarii seu testamentarii, qui testamentis disposicionibus et ordinacionibus decedencium rogati et electi intersunt, et eciam consimiles.

Ad tales namque tractatus et causas consueverunt vocari credibiles et fidedigni viri, quibus sine iuramento corporali tacta cruce facto, quitquid ad interrogacionem iudicis ad fidem, animam et eorum conscienciam deposuerint et testati fuerint, credi debet, nisi enim hoc concederetur, ad dictas causas viri probabiles racione metus iuramenti difficulter pro testimonio inducerentur.

[669] De testibus supplentibus vicem iuratorum, quantum ad numerum

In iudicio civitatis sentenciatum est: Licet testimonium unius iurati sit efficax, tamen testes vicem iuratorum supplentes, cuiusmodi sunt arbitri, nupciales, legatarii et consimiles, in omni causa ad minus debent esse duo, ut per hoc designetur, quod in toto non sint equalis virtutis sicut iurati.

[670] Quod testes vicem iuratorum supplentes in sua deposicione non cadunt

Sentenciatum est rusticis in Lautscheins, quod testes, qui ad iurandum non coguntur, cuiusmodi sunt iurati, arbitri et consimiles, sicut ad confirmandum iuramento corporali, quod deponendo dicunt, compelli per partes non possunt, sic nec in deposicione, quam faciunt, cadunt. Unde ex transposicione vel correccione verborum suorum nec ipsi ad emendam obligantur nec pars causam perdit, pro qua testantur.

Dictus[a] enim rigor mutacionis, obmissionis, addicionis vel minucionis verborum est tantum in iuramentis et non in dictis deposisionibus observandus.

[671] Utrum testes in omni causa sint nominandi propriis nominibus

Pars in causa pecuniali vel reali testes producere debens iudicio futuro ad peticionem partis adverse nominabit unum ex eis iudicio presenti; sed in causa criminis vel vulnerum hoc fieri non consuevit.

[672] Utrum ad nominandum testes sit parti deliberacio concedenda

Sentenciatum est iuratis in Nausadlitz, quod quamvis testes per partem producentem sciri debeant, tamen cum deliberacio et interlocutoria in omni parte litis sit petenti concedenda, si pars debens testes statuere petit, ad eos nominandum est sibi deliberacio non neganda.

Est enim necessarium partibus, quod coram iudicio prudenter loquantur, ad quod premeditacio est plurimum oportuna.

[673] De testibus nominatis, qui moriuntur antequam statuantur

[a] Si testis nominatus, antequam instet terminus, quo statui debuit, moriatur, concedendum est parti, quod alium tante credulitatis et idoneitatis statuat pro eodem.

[b] Si eciam iurati ad preces partis testem egrotantem visitent et verba ipsius audiant, de hiis in illo iudicio, in quo testari debuit, si decesserit, testimonium ferre possunt.

[674] Quod ex stulta testium nominacione actor vel reus condempnatur

Cives de Chremsir scripserunt sic: Vitricus orphanorum quorumdam, postquam tres iuratos pro intencione sua probanda, sicut ex sentencia pro se lata obtinuerat, coram iudicio statuisset, nescimus quo raptus spiritu, non coactus subiunxit: „Domine iudex et iurati, ad testimonium istorum iuratorum, quos statui, adducam mox et statuam vobis adhuc tribunali presidentibus et actum iudiciarium continuantibus plures alios probos viros, per quos sicut per testes una cum iuratis ipsis intentum meum probabo et in causa mea iuste me procedere demonstrabo", quod tamen non fecit; bene quidem enim unum nominavit, sed tamen nec eundem nec aliquem alium statuit vel adduxit.

Finito itaque iudicio orphani pro sua parte sentenciari petiverunt, cum vitricus eorum non coactus testimonium per sentenciam diffinitivam tamquam sufficiens sibi concessum voluntarie augmentasset nec ad quod se obligaverat ad effectum perduxisset, utrum in causa non succubuerit et ipsi suam iusticiam sint executi. Petimus ergo et infra.

Quibus rescriptum fuit: Ex quo vitricus orphanorum non coactus ad probandum causam suam per plures testes quam per iuratos, quos statuerat, se voluntarie obligavit et in tali probacione defecit, ius suum perdidit et orphani eorum ius sunt executi.

Nam[a] in proverbio dicitur communi: „De quo quis lucrum et emolimentum querit, de illo, si in contrariam relabitur partem, dampnum merito reportabit".

Frequenter eciam accidit, quod ex stulta actoris questione et insufficienti rei responsione coram iudicio iustus sit culpabilis et iniustus innocens redditur et immunis.

Nec oportet[b] vitricum ipsum de iudice causari aliquid vel iuratis. Vigilantibus enim et non dormientibus iura subveniunt[c]. Unde dampnum, quod sua culpa et inprovisione quis sentit, sibi debet, non aliis imputare.

Ad idem require infra in rubrica illa Causa nominis proprii et cetera. *[702]*

[675] Utrum socius possit esse testis

Cives de Chrumnau scripserunt sic: Sex socii fabri frequenter simul thabernas visitantes et in ludis taxillorum, quibus continue insistunt, perdicionem et lucrum inter se dividentes moverunt insolenciam et unus eorum cuidam pistori manum amputavit. Idem ergo volens se expurgare per alios quinque socios suos, querit pistor, cum omnes sex inordinatam et dissolutam vitam ducant et quasi conspiratores mutuo sibi adhereant, utrum tamquam infames et suspectos dictos quinque non possit a testimonio repellere ipso iure.

Quibus sentenciatum fuit, quod si dicti socii conspiraverunt, hoc est ad invicem iuraverunt vel promissis se astrinxerunt, quod ex assidua eorum unione colligi potest, merito a testimonio repelluntur. Unde socii negociorum honestorum, cuiusmodi sunt mercatores, institores et alii consimiles, dummodo causa, de qua agitur, ad eos communiter non pertineat, ita quod lucrum unius vel perdicio alium respiciat et sic tam actor quam testis in propria causa laboret, quod per prudentes iudicem et iuratos per causarum circumstanciis et alia diversa caute considerandum est, sunt pro testibus recipiendi. Sed socii inhonesti sunt refutandi. In criminibus vero socii non recipiuntur ad plenam probacionem, sed ad presumpcionem, ita quod cum aliis possunt amminiculum generare.

[676] Utrum advocatus possit esse testis

Sentenciatum est in iudicio civitatis, quod advocatus precio conductus in causa, quam fovet, et pro parte, cuius causam fovet, testimonium ferre non potest.

[677] Utrum preco et tortor possint esse testes

Iurati de Calicz proposuerunt hunc casum: Quidam accusatus de homicidio defensionem pretendens statuit septem testes, qui debebant vidisse, quod vim vi repellendo dictum homicidium perpetrasset, inter quos testes unus fuit preco et alter tortor sive suspensor. Queritur ergo ex parte actoris, utrum isti duo non sint merito tamquam infames a testimonio repellendi, et maxime tortor, qui pro pecunia homines iugulat et occidit. Ex parte autem rei allegatur, cum tortor faciat actum iuri et iudicio necessarium et sine quo iusticia finem debitum sortiri non possit, utrum actu tali non obstante non sit pro teste idoneo recipiendus.

Super quo diffinitum fuit, quod preco sine dubio testari potest, tortor autem, quia racione avaricie et lucri temporalis precio conductus voluntarie tamquam desperatus homicidam se facit et constituit, a testimonio digne reicitur ut infamis.

Nec tamen propter hoc iudex, si per se ipsum maleficos torquet, a ferendo testimonio prohiberi debet. Facit enim hoc zelo iusticie ac ex officii debito, tortor autem solum spe pecunie actum suum exercet.

Considerandum est eciam, quod cum pro homicidio vel alio casu criminali reus defensionem allegat, talis allegacio duo includit: unum, quod est contra ipsum, sicut factum, et aliud, quod est pro ipso, sicut defensio. Et licet ex confessione rei probetur factum, quod est contra ipsum, tamen defensio, que est pro ipso, forcius et validius testimonium requirit.

Unde, cum in simplici expurgacione homicidii tortor testari non possit, multo minus in allegacione defensionis testari potest.

[678] De testibus non lucide testantibus

Testes confuse et non ita lucide deponentes, quod ex eorum dictis possit veritas declarari, non sufficiunt ad probandum intentum partis, per quam sunt producti.

[679] Quod testimonium factorum prefertur testimonio verborum

Cum sartor quidam ex quatuor cum dimidia ulnis panni brevis de Bruchsello palium et tunicam sarsisset, obiectum est sibi per illum, cuius fuit pannus, quia mediam ulnam pro suis usibus accepisset. Quod cum sartor negaret, vocati sunt magistri sartorum et renovatorum vestium et sub virtute iuramenti prestiti interrogati, si palium et tunica quintam mediam ulnam continerent. Qui vestes diligenter perspicientes concorditer responderunt, quod non. Et ad eorum negacionem confirmandam actor adiecit, quod pannum, antequam eum sartori traderet, coram testibus ad hoc assumptis in libra ponderasset. Quare pro se sentenciari petivit, utrum per libram de falsitate sartorem vincere merito non deberet, cum pulvis, quem pannus in sarciendo cepisset, et fila, que essent addita, primam panni ponderacionem redderent graviorem. Contra quod sartor replicavit, quia de libra nichil sibi constaret, sed vestes dissolvere vellet in pecias et in conspectu iuratorum et sartorum et renovatorum componere et ad oculum ostendere, quod haberent quatuor cum dimidia ulnas per actorem sibi traditas. Quesitum est ergo, cuius testimonium sit alteri preferendum.

Et respondetur diffinitive, quod sartoris. Est enim consuetum, quod pannus mensuratur et non ponderatur. Pondus eciam in panno propter madidacionem, pulverem, fila et parvas peciunculas, que deficiunt, plus fallit quam mensura, et precipue quando fines et extremitates panni in vestibus adhuc apparent, que sartor[a] iste tamquam cautus non absciderat, sicut visibiliter ostendit in palio et tunica supradictis. Et ex ista sentencia colligitur, quod testimonium factorum prefertur testimonio verborum.

[680] De testibus rogandis

Si actor in questione testes nominat et reus in responsione in eosdem testes consentit, ambo rogabunt eosdem ad iudicium venire et veritati testimonium perhibere.

[681] De testibus quedam cautela excepcionem removens

Iuratis in Chrisans sentenciatum est: Si pars debens testes producere hanc premittit protestacionem, si per excepcionem vel modum quemcumque aliquis de suis testibus reiciatur, velit et parata sit alium statuere, potest pro teste repulso alium locare, contradiccione partis adverse non obstante.

[682] De testium repulsione in genere

Sentenciatum est iuratis in Clobuc, quod ad requisicionem partis testes contra ipsam producti sibi sunt in faciem statuendi et digito demonstrandi. Quo facto si contra nullum eorum exceperit, oportet, quod ipsorum testimonium paciatur. Predicta autem demonstracione non facta, quamvis testes quatuor scampna intraverint, dummodo crucem non tetigerint nec ex iudicis licencia ad ipsam in propinquo accesserint, adhuc excepcio contra eos interposita est per iudicem audienda.

[683] Quod contra testes repellendos excipitur vel in personas vel in verba

[a] Qui producit testes, contra personas eorum dicere non potest nec in sua causa nec in alia, nisi ex nova causa, sed in dicta eorum bene potest dicere.

[b] Et est racio, quia cum produco testem, personam eius approbo et ideo contra personam eius dicere non possum; et ideo, si approbo illum pro me, teneor illum recipere contra me. Sed quia ignoro, quid testis sit dicturus, ideo in

verba eius dicere possum, videlicet quia contradicit sibi ipsi vel eciam aliis testibus meis vel si facit pro adversario meo.

[c] De talibus excepcionibus faciendis debet per excipientem, antequam fiant, protestacio publica interponi, isto scilicet modo: „Domine iudex, si aliquis testium meorum a proposito meo deviaverit, paratus sum alium statuere loco sui".

[d] Contra quem autem producuntur testes, potest, antequam deponant, contra personas eorum excipere, videlicet quia sunt infames, periuri, conspiratores, inimici sui, servi vel quia sunt nimia familiaritate et cognacione parti adverse coniuncti, et sic de consimilibus.

[e] Contra verba vero eorum potest excipere, postquam deposicio iam est facta, nisi fortassis ex audicione deposicionis sumat materiam excipiendi contra personam.

[f] Et si testes sunt approbate vite et fidelis conversacionis, ad eorum peticionem vel partis, per quam producuntur, excipiens confirmabit iuramento suo, quod excepcionem contra eos causa iusticie et non ex malicia interponat.

[684] Repulsio testium est quandoque iuramento confirmanda

Si in probacionibus excepcionum contra testes propositarum pars deficiens novam nitatur proponere excepcionem, iuramentum prestabit corporale, quod illam tempore primarum excepcionum ignoravit vel in memoria non habuit quoquammodo.

[685] De excepcione criminis contra testes

Si contra testem excipiatur, quod quandoque propter crimen sibi obiectum a testimonio sit repulsus, ex talis excepcionis probacione iterum a testimonio removetur.

[686] Quod quandoque facta deposicione contra testes non potest excipi

Si testes more solito interrogati facta deposicione non subiungunt in fine: „De hoc sumus testes pro ista parte", propter hoc non est eorum testimonium repellendum. Defectum enim talis subiunccionis supplet requisicio iudicis antecedens. Sic sentenciatum est iuratis in Crepitz.

[687] Quod testimonium longioris temporis est efficacius

Ius antiquum habet, quod cum agitur de metis et limitibus agrorum seu causis consimilibus, potissime ex consequenti vero cum agitur de possessionibus, arrestacionibus vel quibuscumque contractibus, tunc validissimum est testimonium, cuiuscumque partis fuerit, quod antiquioris temporis memoratur.

[688] De testibus, quantum ad locum et tempus

Sentenciatum est rusticis de Strutz: Si actor impetit reum, quod die tali et hora tali positis insidiis in tali loco ipsum vita sua privasse voluerit, de quo eum testimonio velit convincere fidedigno, reus vero respondeat, quod die et hora predictis non in loco, quem actor nominavit, sed in alio, puta in aliqua civitate vel in aliqua villa alia, fuerit, quod velit ostendere testimonio sufficienti illius loci, in tali casu testimonium rei est actoris testimonio preferendum. Et similiter intelligatur de causis aliis suo modo.

[689] Item de testibus ad idem

Si testes deposuerint, quod divisim temporibus et locis diversis de causa, que inter partes ventilatur, eis constet, dummodo in deponendo concordent,

ipsorum testimonium est tamquam efficax admittendum. Sic sentenciatum est in consilio civitatis.

[690] Quod testibus ex causa legitima est terminus prolongandus

Civibus in Eybantschicz sentenciatum est, quod testibus ex impedimento legitimo seu necessitate inevitabili die prefixo comparere non valentibus sine preiudicio partis est terminus prolixior assignandus.

[691] Quod testes sunt per iudicem compellendi

Sentenciatum est iuratis in Chnechnicz, quod testes nominati et statuendi, si gracia, odio, timore vel alia de causa se absentaverint seu comparere noluerint, ad preces partis sunt per iudicem, quod veritati testimonium perhibeant, compellendi.

[692] Quod testes non sunt per iudicem repellendi

Sentenciatum est eisdem, quod testes debent esse idonei, hoc est tales, quod per excepcionem non possint a testimonio repelli. Quilibet autem reputatur idoneus, de quo non probatur contrarium. Unde edictum de testibus est prohibitorium, ita quilibet admittitur, qui non prohibetur seu repellitur; et talis repulsio est per partem et non per iudicem facienda.

[693] De testimonio subemptorum

Cum advena quidam de Salczpurga conquereretur, quod cuidam civi Brunnensi duo vasa vini Gallici pro triginta septem sexagenis grossorum Pragensium vendidisset, civis vero responderet, quod tantum pro viginti septem sexagenis ipsa emisset, et uterque subemptoris testimonium allegaret, sentenciatum et ordinatum fuit in pleno consilio, quod nec advena contra civem nec civis contra advenam inducere debet testimonium subemptorum, qui vulgariter dicuntur untercheufl, nisi viros honestos habeat cum illis.

[694] De testibus pro deduccione uxoris et bonorum

Hospes domus cuiusdam in Eybantschiz conquestus est de inquilino, quod noctis tempore in curru uxorem et bona sua, que ad viginti marcas taxabat, sibi deduxisset. Et cum reus tamquam homo bone fame expurgacionem obtinuisset, quesitum est de numero testium et cetera. Et responsum est, quod talis reus metseptimus testium idoneorum potest suam innocenciam demonstrare.

Item dictus hospes conquestus est de vectore, quod suis equis et curru uxorem et bona sua sibi fuerint deducta. Pro quo cum sentenciatum fuisset, quod se deberet testibus expurgare, diffinitum fuit, quod mettercius proborum virorum se mundare deberet.

[695] De testibus homicidiorum et vulnerum

Testes, quos primo statuit accusatus pro homicidio, eosdem statuere potest accusatus pro opera, quod vulgariter vollaist dicitur. Non est enim alienum a iure, quod eisdem testibus fit fides super facto principali et eius accessoriis adhibenda.

[696] De testibus, qui sint inimici, et quando sint a testimonio repellendi

Subscripti iudicantur inimici capitales et possunt a testimonio repelli:

[a] Primo, qui accusavit alium de crimine capitali, licet accusatus evadat, tamen accusator semper postea eius iudicabitur inimicus.

[b] Item, qui accusavit alium de crimine, propter quod civitatem potuit amisisse vel in exilium relegatus fuisse, iudicatur eius inimicus.

[c] Item, qui movit alicui questionem status et honoris sui.

[d] Item, si nomen alicuius quis detulit, ex cuius delacione pena aliqua potuisset imponi, licet accusacionem eius non peregit.

[e] Item, si aliquis movit alteri questionem bonorum suorum.

[f] Item, si aliqui odiunt se adinvicem ad mortem propter aliquod factum vel dictum, licet accusacio non subsequatur, adhuc iudicantur inimici.

[g] Item, si quis in causa criminali tulit testimonium contra aliquem, presumitur postea eius inimicus.

[h] Item cohabitantes inimicis et conversantibus cum hostibus nostris nostri iudicantur hostes et inimici et similiter[a], qui multum est amicus inimici nostri, iudicatur eciam noster inimicus.

Et nota, quamvis predicti sorciantur nomen inimici, tamen quando a testimonio sunt repellendi, relinquitur arbitrio et consciencie iudicancium, scilicet iudicis et iuratorum.

Nota[b] eciam, licet dicti prohibeantur a testimonio, tamen admittuntur ad accusandum, si iniuriam suam vel suorum prosequantur.

[697] Quod minor numerus testium non semper repellitur per maiorem

In Lautscheins quidam villanus impetivit quandam viduam, quod maritus eius in sex marcis grossorum sibi fuerit obligatus, quod vellet per duos testes idoneos demonstrare. Vidua vero negante et viceversa per duos testes innocenciam suam ostendere volente villanus dicebat: „Domine iudex, contra duos testes, quos vidua vult statuere, alios quatuor me obligo statuturum et quero, utrum non maior numerus testium sit minori secundum iusticiam preferendus.

Super [quo] diffinitum fuit: Licet in pluribus admittatur iuribus, quod testes plures repellant pauciores, tamen in iure Brunnensi hoc ab antiquo servari in causis omnibus non consuevit. Unde vidua per testes sufficientes res et bona sua defendendo melius potest actorem evadere, quam ipse per testes equales, quos prius in querimonia asserebat se velle statuere, eam possit convincere pleno iure.

Nec[a] per hoc iura Brunnensium aliis nec ipsis alia contrariantur. Cum enim iura talia sint quoddammodo consuetudinaria et non in toto legalia, unumquodque pro loco, in quo usitatur, valere potest. Est enim consuetudo secundum leges ius moribus utencium approbatum.

[698] Quod testes quandoque privilegiis preferuntur

Cives de Reedisch proposuerunt hunc casum: Quidam de Tuschnabitz conqueritur super duos nostros concives, quod pater eorum obligaverit sibi hereditates suas pro triginta marcis grossorum, dans sibi super eo privilegium sigillo civitatis de Reedisch communitum. Et quia idem privilegium, ut dicit, per ignem est consumptum, querit, si iudicem et iuratos de Reedisch possit statuere, qui testabuntur de dicto privilegio sibi dato, utrum per hoc prefatas triginta marcas non obtineat ipso iure. Dicti autem nostri concives respondent, quod easdem triginta marcas pater eorum, dum viveret, persolverit et privilegium laniaverit, deciderit et suffocaverit, ita quod eius copiam ostendere non possint, et hoc per testes idoneos se obligant probaturos, querentes, utrum testes eorum non sint actoris testibus preferendi.

Super quo diffinitum fuit: Cum privilegium super facienda solucione finaliter datum fuerit, si huiusmodi solucio per cives de Reedisch fidedigno testimonio sufficienter probabitur esse facta, actor eius allegacione non obstante in probacione tali debet merito contentari.

[699] De testibus in genere, quantum ad numerum

Cum questio fit de numero testium, sciendum est, quod in omni negocio principalis persona dicens veritatem de re sibi nota rectissime habenda est pro teste. Cui adhibito uno efficiuntur duo testes, adhibitis duobus efficiuntur tres, quod patenter ostendit dominus, cum dicit: „Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum, quod si te non audierit, adhibe tecum unum vel duos testes, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum".

Item de testibus quere infra de vulneribus et supra de testamentis et de hereditatibus et de privilegiis et de homicidiis et in multis aliis titulis.

Utrum autem per communitatem et per litteras ferri possit testimonium, et de testibus, quibus vincitur incendiarius vel criminosus, et quod in gravibus delictis non obstantibus litteris eciam iurati testes sunt personaliter de circumstanciis interrogandi, et quod numerus septenarius testium est quasi de substancia iuris, et quod testimonium multitudinis maxime habetur per auditum, et quod credibilius est testimonium iuratorum unius loci pro aliquo singulari actu quam testimonium iuratorum plurium civitatum pro eodem actu, et quod testimonium multitudinis sepius est suspectum, omnes istos articulos quere supra in titulis de accusacionibus.

[700] Ad testes testibus preferendos utriusque partis testes quandoque sunt audiendi

Si tam actor quam reus ius suum per protestacionem, que dicitur urkůnd, vel probaciones et testes se dicat ostensurum et dubium oriatur, cuius testes sint aliis preferendi, sicut exempli gracia si unus allegat pro intento suo testamentarios et alter testes nupciales vel consimiles, tunc utriusque partis probaciones et testes cum circumstanciis necessariis diligenter exquisitis protestacione de urkund vel priore vel posteriore, cum nec ius det nec ius collat, obmissa recipiantur, quia sic inveniri potest, qui testes sint aliis pociores et qualiter diffinitiva sit sentencia proferenda.

\+ **[701] De testimonio communium hominum**

Interdum in criminibus et insolenciis testimonium vulgarium et communium fidedignorum hominum, si necessariis iuvatur presumpcionibus in discipline, pacis et commodi favorem, admittitur et auditur. Et de hoc legas infra de V in illa rubrica De vulneribus, homicidiis, mortificacionibus et cetera. *[716]*

\+ **[702] Causa nominis proprii non est indifferenter quilibet ad testimonium admittendus**

Propter nomen proprium, sub quo testis in futuro producendus nominatur, non admittitur ad testimonium, qui legaliter prohibetur, sicut pater, filius vel alia minus idonea persona. Unde testis nominacio referri debet ad testem, qui a ferendo testimonio non prohibetur ipso iure. Plus enim in testibus est respicienda personarum idoneitas quam nominum seu vocum proprietas. Sic sentenciatum est in Reedisch.

[DE TORMENTIS]

[703] De tormentis

De Reedisch iurati scripserunt sic: De opido Nappaidl litteras recepimus in hec verba: Cum rustici cuiusdam in Nappaidl filio de pera duo grossi essent subtracti, rusticus ipse famulum commensalem suum, quem eiusdem furti reum suspicabatur, capiens, temerarie, auctoritate iudicis et iuratorum nec petita nec quesita, manibus cum pollicibus tergotenus colligatis in eculeo suspendens per funem, supra et infra trahens, ut de furto prescripto, quid sibi constaret, confiteretur, per incendium fumo sub eius facto pedibus tormentavit. Idem autem famulus eadem durante pena clamore terrifico, vulgariter dicto baffenschrai, vicinos ad accurrendum commovit. Qui cum venissent et per fenestras ac rimas domus introspicientes famulum tormentari vidissent, hoc ipsum iudici celeriter intimarunt. Qui servum suum illuc mittens, cum domum clausam intrare non posset, hostio effracto domum introiens famulum in eculeo pendentem invenit, quem potenter eripiens ad iudicis presenciam duxit. Qui casu coram iuratis ad hoc vocatis congnito partibus terminum iudiciarum assignavit. In quo cum famulus per omnia, sicut prescribitur, de domino suo conquereretur ipseque dominus responderet affirmando, quia furtum filio suo in duobus grossis de pera factum per penas tormentorum a famulo suo extorsisset, famulus replicavit, quod licet de furto simpliciter innocens esset, tamen ad vitandum mortem et salvandam vitam, sicut natura postulat, de furto fuerit confessatus. Super qua replicacione cum dominus secundum consilium iuratorum interlocutoria habita deliberacione respondere deberet, in causa iuris reiteracionibus, que vulgariter holung dicuntur, perditis succubuerit, querimus, quibus emendis obnoxius teneatur.

Super quo casu, qui rarus est, diffinitive responsum est: Ex quo ille, qui famulum commensalem suum tormentis, ut premittitur, ad confitendum de furto, de quo fortassis innocens fuit, artavit, cum in hoc auctoritatem iudiciariam, quod sua non interfuit, iudicis et iuratorum potestate spreta frivole ac contumaciter sibi usurpaverit, famulum cum pollicibus utriusque manus ligatum tergotenus suspenderit, sursum traxerit et deorsum miserit et in eadem causa iudicialiter ventilata succubuerit, ambobus est suis pollicibus detruncandus. Et per hoc famulo tormentato et iudici est plenarie satisfactum. Si autem eandem pollicum amputacionem pecunia redimere voluerit, pro quolibet pollice solvet pro emenda quinque marcas grossorum Pragensium, hoc est in toto decem marcas, de quibus famulo per suspensionem et incendium leso cedent quinque, iudici tres et opido Nappaidl marce due.

[a] Et[a] hic collige, quod per questiones et tormenta veritatem a maleficis inquirere solum interest iudicis et iuratorum.

[b] Et non sunt omnes homines tormentandi, sed solum qui accusati pro reis habentur suspecti. Et non est incipiendum a tormentis, ut malefici ad confitendum sic cogantur, immo primo aliis argumentis et subtilibus inquisicionibus de loco, tempore et aliis circumstanciis facti sunt ammonendi, si saltem sic veritas ab ipsis poterit extorqueri. Et est incipiendum a suspectissimo et a quo facilime iudex crediderit posse verum sciri.

[c] Et[b] nota, quod confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, si nulla alia probacio iudicem et iuratos et illos, quorum interest, de causa cognoscere instruat et moveat.

[d] Sciendum eciam, quod tormentis non est semper nec eciam numquam fides adhibenda, nam probacio tormentorum res est fragilis et periculosa veritatem fallens. Multi enim paciencia et duricia tormentorum ita tormenta contempnunt, ut exprimi ab eis veritas nullo modo possit. Alii vero tanta inpaciencia vincuntur, ut in quovis facto mentiri magis quam pati tormenta velint, et ita fit, ut eciam vario modo fateantur, ut non tantum se, sed eciam alios criminentur.

[e] Item inimicorum confessioni fides adhiberi non debet, quia faciliter menciuntur. Nec tamen sub pretextu inimiciciarum erit fides detrahenda, sed causa cognita fides est habenda vel non habenda.

[f] Item latronibus impunitatem sibi captantibus et ex hoc proditores suos indicantibus non facile creditur et eciam non communiter inpunitas eis per huiusmodi proditores concedenda est.

[g] Item, si quis sponte de maleficio fateatur a se commisso, non semper ei fides adhibenda est. Non numquam enim aut metu vel alia de causa in se confitentur quidam.

[h] Sciendum eciam, quod iudex et iurati diligenter considerare debent modum tormentandi, ut scilicet talis modus in tormentando servetur, quod tormentatus vel innocencia vel supplicio salvus sit.

[i] Non debet eciam faciliter in re pecuniaria haberi tormentacio, sicut prescriptus rusticus de Napaidl, de quo in sentencia habita est mencio, fecit, nisi fortassis aliter veritas inveniri non possit, quam per tormenta, tunc enim licebit.

[k] Tormenta habenda sunt non quanta accusator postulat, sed ut moderate racionis temperamenta desiderant.

[l] Iudex[c] eciam et iurati advertere debent, qua constancia vel qua trepidacione tormentatus confiteatur. Debent eciam videre, cuius extistimacionis, utrum bone fame vel suspectus, ille fuerit, qui tormentatur.

[m] Insuper de minore quatuordecim annis in caput alterius non est habenda tormentacio, et hoc maxime, cum nullis extrinsecus argumentis accusacio impletur. Nec tamen consequens est, ut sine tormentis eidem iuveni credatur, nam etas, que adversus asperitatem tormentorum iuvenes interim tueri videtur, suspecciores quoque eosdem facit ad menciendi facilitatem.

[n] Unius criminis plurimi rei ita audiendi sunt, ut ab illo primum incipiatur, qui timidior est vel tenere etatis videtur.

[o] Reus evidencioribus argumentis oppressus repeti in tormenta potest maxime, si in eis animus corpusque duraverint.

[p] In illa causa, in qua reus nullis argumentis urgetur, non sunt tormenta faciliter adhibenda, sed dicendum est accusatori, quod illud comprobet, quod intendit.

[q] Non est credendum confessioni, quam facit aliquis durantibus tormentis, nisi eis cessantibus in eadem confessione perseveret.

Require supra pro ista materia in capitulis De confessionibus et De penis.

[V]

[DE VULNERIBUS]

[704] De vulneribus et vulneratis, quantum ad accusacionem, quantum ad tempus accusandi, quantum ad distinccionem, quantum ad induciacionem, quantum ad lem et alia diversa in genere

S-entenciatum est ad loca diversa:

[a] Quemcumque vulneratus compos racionis et loqui potens non accusat, illum amici vulnerati accusare non possunt.

[b] Item, si vulneratus infra triduum, si potest, vel amici vulnerati infra idem triduum, si vulneratus non potest, neminem accusaverint, accusacio, quam postea fecerint, vigore carebit.

[c] Item in uno membro tantum unus defectus, vulgariter dictus leem, accusari potest, quamvis idem membrum pluribus sit vulneribus vulneratum. Unde vulneratus in pede, si vulnus in leem convertatur, non potest racione quinque pedicarum vulnerantem de quinque lem accusare. Secus autem esset, si quelibet pedica vulnus haberet, quod in leem converteretur.

[d] Item, si dubium est de vulnere, utrum transactis sex ebdomadis conversum sit in leem vel non, si petit vulneratus, vulnus est induciandum per annum; quo finito si in leem non est conversum, reus pro ipso sicut pro vulnere simplici respondebit.

[e] Item, sicut quedam vulnera fiunt in membris nobilioribus et maioribus, sicut manu, pede et consimilibus, quedam autem in membris ignobilioribus et minoribus, sicut in digito, dente, pedica et consimilibus, ita eciam defectus, qui dicitur leem, eodem iure, quo predicta gaudent membra, quantum ad expurgacionem, emendas et alia, iudicari debet.

Et de hoc require supra in iuribus originalibus in illo paragrafo Nunc de vulneribus duximus annectendum.

[705] De vulneribus, quantum ad accusacionem

Si vulneratus vocatis ad vulnera perspiciendum et reum accusandum iuratis, antequam veniant, moriatur, quemcumque coram viris fidedignis et credibilibus prius accusavit, ille ad propinquorum mortui querimonias respondebit.

[706] Item ad idem, quantum ad tempus accusandi

Si vulnerato mortuo eius propinqui, quorum interest accusare, absentes fuerint, non currit eis tempus tridui, in quo accusacio fieri debet, a die mortis vulnerati, sed solum a die noticie, quo vulneratum mortuum cognoverunt. Et adhuc illud tempus, quod incipit a die noticie, secundum distanciam, in qua sunt absentes a loco, in quo propinquus eorum vulneratus fuit, et secundum hoc, quod commode iudicem accedere poterunt, est mensurandum.

[707] De vulnere, quod in leem convertitur

Iudici et iuratis de Chremsir ad eorum requisicionem sentenciatum est, quod accusatus pro vulnere, de quo vulnerato digitus arefactus et inhabilis factus est, quod vulgariter dicendo leem dicitur, et affirmans tale vulnus se percussisse vim vi repellendo et vitam defendendo, metquintus probabilium virorum hoc debet ostendere et in cruce demonstrare.

[708] De vulneribus et amputacionibus membrorum, utrum accusatus possit ostendere innocenciam suam per iuratum

Sentenciatum est iuratis in Hulein: Si reus secundum ius civitatis impetitus fuerit per actorem pro vulneribus vel membrorum amputacionibus, non potest se expurgare per solum iuratum, nisi alios testes habeat secum, sicut iura originalia dicunt. Si autem actor per iuratum vincere vult reum, tunc reus melius se expurgabit per iuratum.

[709] De vulneribus dictis schambunten

Pro vulnere pudoroso, vulgariter dicto schambunten[a], post cuius sanacionem in facie hominis apparet macula indelebilis vel cicatrix, que crinibus non tegitur, accusatus expurgabit se metquintus probabilium virorum. Habet enim tale vulnus illud ius, quod scribitur in iuribus originalibus in illo paragrafo Item, quicumque alteri amputaverit digitum et cetera.

[710] Vulneratus ambulans et tandem moriens non emendatur ut occisus

Consuetudo civitatis servat pro iure: Si vulneratus per plateas et ecclesias more sani hominis sine baculo per scabinum visus fuerit ambulare tamdemque ante querimoniam eiusdem vulneracionis iusticialiter discussam moriatur, reus non pro homicidio, sed tantum pro vulnere respondebit.

[711] De vollaist in genere

[a] Vollaist, quod est operam dare vel consilium prebere, non sequitur omnia vulnera, sed tantum homicidia, invasiones domus, furta, spolia et mortificaciones et alia delicta gravia istis consimilia.

[b] Et debet reus pro vollaist infra triduum accusari, nisi impedimentum tam legitimum, sicut loquendi impotencia vel consimile, intervenerit seu protestacio tam racionabilis interposita fuerit, propter que terminus dicti tridui merito debeat prolongari.

[c] Item iurati de Reedisch quesiverunt, utrum reus pro vollaist, que interponitur sibi in homicidio in persona cuisdam hospitis in domo sua propria noctis tempore familia dormiente et igne concluso perpetrato, gravius et per plures testes debeat evadere, quam pro opera homicidii in foro vel in platea tempore diei commissi.

Qui sic sunt informati, quod non obstantibus predictis circumstanciis, que fortassis factum principale, hoc est ipsum homicidium, si in querimonia invasio

domus, id est haimsuchung, implicaretur, plus gravarent, incusatus pro tali vollaist non debet gravius evadere quam pro alio vollaist, quod imponitur homini in homicidii perpetracione, quia mettercius virorum fidelium se poterit expurgare.

[712] De vulneribus inter laicum et ordinatum

In iudicio civitatis quidam diaconus conquestus est de laico, quod eum noctis tempore vulnerasset. Laicus autem cum iuramento diaconum evasisset, petivit pro se sentenciari, utrum non deberet eciam sue querimonie viceversa respondere.

Super quo sentenciatum fuit: Cum actor forum rei sequi debeat, laicus debet de diacono vel alio ordinato coram iudice conqueri canonico, ordinatus autem de laico conqueri debet in iudicio seculari.

[713] De vulneribus et violenciis in sacris locis factis

Cum in monasterio Tuschnabicensi laicus laicum vulnerasset et pro eo tantum in iudicio spirituali satisfacere vellet, ad peticionem iuratorum de Thuschnabicz sentenciatum est sic: Licet uni delicto correspondeat una pena, tamen si laicum vel ordinatum, si iudicio seculari conqueritur, vulnerat vel violenciam in ecclesia, in cimiterio vel in alio loco cultui divino consecrato sibi infert, tripliciter emendabit. Racione namque loci satisfaciet iudici canonico, sed racione vulnerum et violencie iudici seculari emendam solvet et leso dampnum componet.

[714] Utrum iuratus promissor alicuius accusatus per eum pro vulneribus possit se defendere allegando notwer

Iurati de Thuschnabitz proposuerunt hunc casum: Postquam Hainricus amputasset Petro manum sinistram et ad proborum intercessionem virorum graciam suam obtinuisset, homagium sibi fecisset sibique iurasset, numquam de cetero contra ipsum facere, sed pro viribus ubique locorum consiliis et auxiliis sibi fideliter debere assistere, accidit, quod iterum sibi secundam[a] manum amputavit. Querit ergo Petrus, utrum Hainricus periurus et fidefragus in eo factus non debeat sibi eciam verbo ipsius non audito statim tamquam convictus adiudicari. Hainricus vero dicit, quia vim vi repellendo a Petri insultibus se defenderit, et querit, utrum testimonium proborum virorum, quod pro ostensione notber velit statuere pro sua parte, non debeat audiri.

Super quo diffinitum fuit, quod testimonium Hainrici est audiendum. Iuramentum enim primum eum tantum ad hoc astrinxit, quod Petrum non offenderet; ipso tamen non obstante ab eius se potuit impregnacionibus defendere pleno iure.

Preterea, quia per vulnera fiunt homicidia, membrorum mutilaciones et alii defectus diversi, ideo de vulnerante et mutilante se ipsum, de illo, qui alium vulnerare voluit, sed non vulneravit, de vulneribus factis non voluntarie, de vulneribus factis per morsum canis, de dentibus excussis et aliis diversis, sicut sunt depilaciones, plage fustium et plabsleg et excessus consimiles, quere supra sub titulis de testibus, de penis, de mortificacionibus, de homicidiis, de emendis, de accusacionibus et de accionibus. De vulneribus autem et maleficiis respicientibus mulieres quere supra sub titulis de penis, de mulieribus, de emendis, de accusacionibus et de accionibus.

[715] De vulneribus dictis leem et utrum medico in accusacionibus vulnerum sit credendum

Cum hic in Brunna Henslinus scriptor Martinum in manum dextram et Fridlinum in manum sinistram graviter vulnerasset, vocatus est medicus et interrogatus, qualiter eadem sint vulnera accusanda. Qui respondit, quod ad faciendam accusacionem vulnerum civibus non iurasset, tamen sibi videretur, quod in qualibet manu quindecim defectus, qui dicuntur lem, accusari possent ex eo, quod in tota manu unum et in pollice duo et in quolibet quatuor digitorum tria membra arefacta in leem converterentur. Advocatus itaque Henslini petivit pro eo sentenciam iuris inveniri, utrum verbis medici, qui in duabus manibus triginta leem esse dicebat, credi deberet, cum homicidia et vulnera essent a iuratis perspicienda, quorum verbis tantum et non medici fides adhiberi consuevit.

Super quo quesito discuciendo iurati in consilio vocaverunt Martinum et Fridlinum, quorum manus cum vidissent et digitorum defectus considerassent, iudicaverunt in una manu tantum unum defectum dictum lem, secundum unum vulnus, quod manus habuit, accusandum; et[a] sicut manus est unum de maioribus membris, sic talis defectus dictus est maior leem. In secunda vero manu inventum est vulnus minus, de quo tantum duo digiti in lem fuerunt conversi, alii vero tres actum eorum debitum poterant exercere; et sic in eadem manu racione duorum digitorum, qui de membris sunt minoribus, duo minora lem sunt accusata. Et[b] sic cribratum est per iuratos, quod verbis medicorum in accusandis vulneribus non est simpliciter standum et credendum, immo iurati racione iuramenti, quod pro omni iusticia cuiuscumque facti prestiterunt, debent eciam oculata fide vulnera et defectus ea consequentes perspicere et diligenter pensare, quod nec gravius nec levius, quam ius exigit, accusentur.

Et[c] licet supra in prima sentencia de vulneribus scribatur, quod in uno membro tantum unus defectus dictus lem accusari potest, quamvis idem membrum pluribus sit vulneribus vulneratum, tamen quandoque eciam econverso ex uno vulnere plura leem in membris pluribus racionabiliter accusantur, sicut in proposito, ubi ex uno vulnere manus duo digiti sunt in lem conversi.

[716] Quod in vulneribus, homicidiis, mortificacionibus, furtis, spoliis, pacis violacionibus, domorum invasionibus, virginum educcionibus et aliis causis criminalibus ex presumpcione quandoque iudicatur et diffinitive sentencie proferuntur

[A] Cum in Auspetz Mitzscho Bohemus in extremis suis bona cum duabus filiabus, quas reliquit[a], coram testamentariis probis viris Vrbetzschoni, quem et executorem testamenti et filiarum tutorem constituit sub hac expressa condicione, quod filie sine consilii sui beneplacito nichil quantum ad status earum mutacionem deberent agere, commisisset, accidit, quod senior filiarum, que partem eam contingentem sibi per patrem habebat specialiter deputatam, non quesito dicti tutoris consilio maritum sibi nexu coniugii sociavit. Qui cum de bonis dicte filie se intromisisset, Vrbetzscho ad presenciam iudicis et iuratorum ipsum vocans protestabatur in illos, qui testamento Mitzschonis interfuerant, qualiter executor et tutor positus fuerit et quod huiusmodi coniugium sine suo consilio esset penitus procuratum, admittens tamen benivole, quod dictus maritus porcionem prescripte filie, uxoris eius, sue subdidit potestati, petens pro se per iuratos sentenciari, quale ius ad iuniorem filiam et eius bona secundum curam executoriam et tutoriam sibi competeret in futuro.

Qui pronunciaverunt, quod omne ius per Mitzschonem sibi datum habere deberet integrum et illesum.

Postea vero eadem filia viam sororis sequens cum viro quodam Martino nomine, in moribus monstruoso et satis distorto, non audito tutoris consilio ab Auspecz recessit. Qui de vinea quadam per Mitschonem relicta frivole quodammodo se intromittens in Auspecz reversus est, Vrbetschonem iudicialiter in causam trahens pro omnibus bonis per Mitzschonem premortuum, socerum suum, dimissis, que allegabat vice et nomine uxoris sue sicut ad tutorem legitimum ad se pocius quam ad Vrbetzschonem debere pertinere. Qua allegacione tamquam invalida, non pensata, iurati secundario Martino silencium perpetuum imponentes sentenciaverunt pro Vrbetzschone, sicut superius continetur. Quod Martinus parvipendens contra sentenciam per iuratos latam prescriptam vineam ausu tenuit temerario, donec dominium de Auspetz illuc veniens et iuratos de lite premissa interrogans ab ipsis didicisset, quia Martinus velud rebellis et contumax eorum iudicium et sentencias non curaret. Vocatus est ergo ad presenciam dominii, quod causa pacis et commodi ambas ad hoc induxit partes, quod in iuratos tam novos quam antiquos ut in arbitratores, ordinatores, diffinitores, amicabiles compositores et universorum ac singulorum, que inter eos hic inde vertebantur, finales expeditores de alto et basso simpliciter consenserunt.

Qui postquam laudum et arbitrium ipsorum coram dominio promulgassent et pena statuta vallassent, Martinus tamen, licet omnibus arbitrium audientibus bene placeret, cum ipsum reclamaret et ratum tenere vilipenderet, per dominium, iudicem et iuratos sibi et Vrbetschoni indicta consueto more pace mandatum fuit, quod ab Auspetz alteri dominio se non subicerent, quousque causa pretacta finem inter eos debitum sortiretur.

Quo facto cum Vrbetzscho per fidedignos homines sepius premuniretur, quia Martinus cum suis complicibus malum eius querens vite sue insidias in latibulis poneret et secretis, denuo iudicem et iuratos accedens quasi flebiliter rogavit, quod a Martino, suorum complicum et eorum insidiis sibi pacem et securitatem ordinarent. Vocaverunt ergo demum Vrbetzschonem, Martinum et eius fautores ad plenum eorum consilium, iterato pacem firmiter servandam ipsis indicentes, sicut rerum et personarum vellent periculum evitare. Ad quod Vrbetzscho respondens, quod paratus esset pacem servare, dummodo caucio fideiussoria per Martinum et suos complices sibi fieret, quod in malum suum non machinantes cautus ab eorum insidiis esse posset. Quibus fideiussoribus per Martinum indignanter datis postea per breve tempore die quodam festivo, quo plus solito homines ecclesie limina frequentare maturius consueverant, Martinus de angulo quodam cum nequam suis sociis, ubi latuerat, exiliens, Vrbetzschonem in via eundo cum aliis fidelibus ad ecclesiam quasi mortificator occidens abiit et abscessit.

Primo itaque iudicio uxor, propinqui et amici Vrbetzschonis de Martino sicut de occisore seu mortificatore conquerentes eius absenciam tamquam contumacis cum instanter accusarent nec aliquis pro parte sua quitquam allegaret, causa usque ad sequens iudicium stetit in suspenso; quo veniente prehabiti uxor, pueri, propinqui et amici Vrbetzschonis pro occisione, mortificacione et pacis violacione in fideiussores egerunt Martini. Quo audito Martinus personaliter comparuit et eo viso uxor, pueri et prescripti querimoniam suam replicantes, ut premittitur, petiverunt pro se sentenciam iuris dari, cum Martinus arbitrium et

consilium iuratorum non tenuerit, pacem sibi pluries indictam violaverit, contra sentencias et mandatum iudicis et iuratorum temerarie venerit et sicuti mortificator in tenebrosis et abditis locis latitans et inde exiliens die festo in via, qua itur ad ecclesiam, presentibus multis fidedignis communibus hominibus Vrbetzschonem vita privaverit et pro eo tamquam reus fugitivus factus fuerit et fideiussores eius ipsum primo iudicio non statuerint, utrum aliquam pretendere possit excusacionem, negacionem vel innocencie demonstracionem. Quesitum est ergo, quid sit iuris in hoc casu.

Et responsum est primo sic: Ut possitis informari de iure, quod queritis de Martino, qui Vrbetzschonem sub pace indicta dicitur occidisse, rescribatis nobis habito diligenti scrutinio inter iuratos et scabinos, quibus est nota vita et conversacio Martini, qualiter ipse prioribus temporibus se conservaverit, utrum de aliquo malo facto sit accusatus. Et secundo, utrum in presencia hominum factum sit, quod Vrbetzschonem dicitur occidisse, quia scripsistis nobis, quod tempore, quo itur ad ecclesiam, et in via eadem, per quam tamen frequenter homines transire solent, sit occisus, et si videtur vobis, quo aliqui homines interfuerint occisioni, illos diligenter audiatis secrete et quitquid vobis dixerint bene considerantes nobis clausis litteris rescribatis. Tercio eciam informetis nos, utrum Martinus tempore, quo iudex sibi pacem precipiens et fideiussores de pace servanda ab ipso petens, statim benivole fideiussores posuerit dicens: „Libenter pacem servabo“, vel si contradixerit et per captivitatem vel aliquem alium modum difficilem ad eandem fideiussionem sit inductus. Et statim, ut de predictis tribus nos informaveritis, vos expediemus de sentencia, quam quesistis.

Ad quod iurati de Auspetz responderunt, quod Martinus transactis aliquot annis in campo cum sua mala societate bonum hominem occiderunt animo deliberato et aliqui eiusdem male societatis dicuntur occisioni Vrbetzschonis interfuisse. Item secundo, quod honesti homines, quibus merito credendum est, in eorum fidem et conscienciam testantur se vidisse, quod Martinus cum suis in via ecclesie, ut premittitur, Vrbczschonem de insidiis super eum irruens interemit. Item tercio, quod non voluntarie pacem servare promisit, immo per minas captivitatis ad ponendum fideiussores de pace servanda difficulter est coactus.

Ex quibus omnibus iurati Brunnenses tamquam ex presumpcionibus necessariis moti diffinitive pronunciaverunt, quod Martinus expurgacionem homicidii sibi impositi de iure habere non potest, hoc est vulgariter dicendo: „Mertein mag kain berednuzz haben“.

Et[b] hic nota, quod presumpciones saltem necessarie non solum una, immo plures et multe vel pluribus vicibus iterate, ut in casu prescripto factum est, merito movent animum iudicantis.

[B] Unde eciam cum in Prostais orta in quadam stuba sedicione hospes domus tamquam sequester litem intercipere volens se interposuisset et dextra sibi fuisset manus amputata, ipseque stubam exiens eam clausisset et iudex cum iuratis ad eius clamorem in stubam subito venissent et nullo ibidem, hospite dumtaxat excepto, invento vulnerato, cum tantum unius gladium novo cruore maculatum reperissent, aliis liberis dimissis illum solum iurati Brunnenses, ad quos pro consilio[c], quis de numero inventorum in stuba tamquam reus amputacionis manus hospitis esset pocius accusandus, recursum fuit, suaserunt ex presumpcionibus prescriptis accusari debere. Idem tamen reus cum de carcere iudicio presentatus truncacionem manus hospitis sibi audiret imponi, petivit pro

se sentenciam dari, cum iurati solum de gladio cruentato aput eum reperto testarentur et non, quod plagam abscisionis manus per ipsum factam oculis vidissent, utrum sibi non esset expurgacio iuridica concedenda. Sentenciatum fuit pro eo, quod sic.

Et nota, quod aliud est reum invenire cum gladio cruentato in ipso actu vel non in actu et aliud cum gladio nudo vel non nudo et aliud in fuga vel non in fuga. Quia si in fuga cum gladio nudo infecto novo cruore quispiam per iuratum inventus fuerit, cum fuga tamquam actui continua non videatur ab actu quodammodo distingui, iudicatur ex presumpcione tamquam reus et iurati super diffinitiva ferenda sentencia mature deliberabunt. Et de hoc lege supra in iuribus originalibus in illo paragrafo Si autem homicida deprehensus fuerit in ipso actu cum gladio cruentato et cetera[d].

[C] Circa[e] presumpciones subtiliter considerandum est, que, in quo casu, quo loco vel tempore, quo animo vel qua intencione sint necessarie, quia tales quodammodo animum iudicantis movere possunt, et que sint temerarie, que animum eius ad plenam faciendam probacionem movere non debent. Est enim presumpcio alicuius facti dubii aliquociens semiplena et aliquociens plena investigacio. Unde sepissime presumpcio semiplenis probacionibus prestat aminiculum.

Et[f] notandum, quod in omni causa, que vertitur inter pauperes et potentes, regulariter est merito pro pauperibus, quod iustam causam foveant, presumendum, quia non est verisimile pauperes litem contra suos pociores instituere, nisi necessitate compulsi.

[D] Sunt ergo ex sentenciis a locis diversis nunc per scripta et nunc per verba quesitis collecta, que secuntur:

[1] Et primo, que presumpcionem mali generant in genere, et sunt ista: Si[g] accusatus prius fuit infamis; dicit enim regula iuris, quod semel malus semper presumitur esse malus. Item distorcio morum. Vita vaga. Circuicio nocturna sine causa racionabili. Frequencia tabernarum et ludi taxillorum. Paupertas ociosa delicias querens et in expensis modum excedens. Mutacio vel negacio proprii nominis in locis eisdem vel diversis. Portacio experimentorum, sicut vulgariter dicendo apud quem rapiuntur sigstain, holer, wegwart, membranule ad modum retis disposite, in quibus quandoque nascuntur pueri, et vocantur in vulgari geserbe et karacteres, ac alia multa consimilia. Herbis tamen, radicibus, verbis et lapidibus seu gemmis sine dubio virtutes insunt naturales. De membranis vero famant vetule: Si recipiantur novem vel ad minus quinque et habeantur cum filo aureo et sericeo in ecclesia per novem dies illo tempore, quo hore canonice dicuntur per notam, et postea ferantur per aliquem ad iudicium, ille obtinet causam suam. Advocati[h] eciam consueverunt se munire sambuco et plantagine, ut vincant in causis.

[2] Item[i] in specie presumpcionem generant ista:

[a] Si soli duo pugnaverint et uno vulnerato alter rapiatur cum gladio nudo cruentato in actu vel in fuga per iudicem et iuratum. Ex hac presumpcione cuidam in Prostais incusato de homicidio fuit expurgacio abiudicata.

[b] Item mutacio habitus virilis in muliebrem et econverso vel mutacio habitus laicalis in monahalem vel alia consimilia. Et si solus rapitur cum sola et nudus cum nuda, ista faciunt presumpcionem in adulterio vel in stupro.

[c] Item, si manipuli diversorum granorum, ut siliginis et tritici, vel eiusdem

grani accidentaliter ut in colore differentis, ut patet in tritico albo et ruffo, ad[k] unum cumulum seu capete compositi fuerint, presumpcionem furti apud agricolas generant.

[d] Diverse vero claves et instrumenta, quibus utuntur fures, sicut sunt unci, pedes caprini, cerebella magna, forcipes et consimilia, si[l] in domibus et commodis aliquorum inveniuntur, presumpcionem faciunt in communi. Et ad idem pertinent[m] auris abscisio, faciei cum ignito ferro signacio, membri mutilacio et cetera.

[e] Item in testibus presumpcionem faciunt deposicionis timor et trepidacio, verborum cespitacio, dictorum contradiccio, loci vel temporis mutacio et aliarum diversarum circumstanciarum, super quibus per prudentem inquisitorem testis interrogetur, variacio.

Et sic in diversis maleficiis per interrogatoria eorum inquisicioni proprie deserviencia per sagacem iudicem facti veritas poterit indagari.

Secuntur privilegia regum aliorum

[II Apud Brunam 1268 aug. 23. — (1283—1305)]

Et primo privilegium per regem Ottackarum Iudeis datum et tandem per regem Wenczeslaum renovatum

Nos Wenczeslaus et infra. Licet genus hominum ortu surgat assimili[a] et mortales quilibet naturalis equentur originis paritate, ex quo tamen per lapsum primi hominis peccati contagiosa prurigo naturam viciavit humanam, inmutata est pristini status condicio et iuris distinccio subsecuta, ut quidam, qui iure nature nascebantur liberi, iure gencium iugo nascantur subditi servitutis, quidam prerogativa dignitatis impetent, alii obsequantur, quidam claris ornentur honoribus, alii deiecte humilitatis caligine tenebrescant. Sed quamvis inter Ade filios huiusmodi qualitas differencie prescripta dudum teneat et servetur, nichilominus tamen nullus, et precipue, qui dominii prefertur fastigio, humanitatis immemor esse debet, quin immo se hominem recognoscens egentibus subditis pietatis ianuam reseret, ipsos clementer gubernet, votis condescendat humilium et iustis peticionibus favorabilem prebeat benignus auditum. Huius igitur tenore privilegii noverint tam presentis etatis homines quam future, quod quamquam Iudei per nephandum, quod patres eorum scelus commiserunt in domino nostro, filio dei vivi, privilegio iuris naturalis privati in calamitatem servilis condicionis miserabiliter sint deducti, tamen, quia eis speciei reddit idemptitas nos conformes, ex Christiane, quam profitemur, fidei sanctitate inducimur, ut crudelitatis rigorem pietatis lentescamus mollicie, sicque diligamus homines, ut eorum non diligamus errores, Iudeorum degencium in Moravia precibus benignius inclinati, privilegium quoddam olim per dominum Ottackarum, regem Boemie, karissimum patrem nostrum felicis memorie, ipsis concessum vidimus et contenta in eo tamquam rite ac racionabiliter acta presentis tenore privilegii renovantes ratificavimus et vigere volumus stabilis robore firmitatis. Erat autem ipsum privilegium non abolitum, non abrasum, non cancellatum nec in aliqua parte sui viciatum, sed in prima sui figura consistens, et tenor ac continencia eius talis est:

In nomine domini amen. Nos Ottackarus, dei gracia Boemie rex, dux Austrie et Stirie ac marchio Moravie, omnibus imperpetuum. Cum humanis disposicionibus nichil ad summe perfeccionis et soliditatis culmen valeat[b] pervenire, sed semper de gestis hominum, licet racionabilibus, tamquam de navi, que fluctibus est exposita, sub serenitatis tempore calumpnie timeri oporteat tempestates, ideo ea, que ex principum beneplacito ad subditorum commoda conceduntur, aliquociens sibi renovacionis remedio indigent subveniri, ut ipsa, que vetera sunt, vultum novitatis assumendo nociorem adhibicionem fidei conquirant et maioris gaudeant fulcimine firmitatis. Quare tam presentibus quam posteris huius scripti testimonio esse volumus manifestum, quod nos cum auctore

domino, per quem reges regnant et obtinent principatum et cuius magnificencia non potest termino circumscribi, diversarum terrarum et nacionum gubernacula teneamus, volentes, ne aliqui eorum, qui nostre dicioni subduntur, cuiuscumque condicionis fuerint sive legis, in iuribus suis defectum senciant aut iusticie paciantur eclypsim, Iudeis nostris per districtum nostri dominii constitutis, potissime cum ad nostram cameram pertineant et nostra defensione et presidio egeant specialius communiri, regalis gracie beneficium impendentes ad evidenciorem noticiam et cautelam eorum statuta et privilegia, que a nobis nostre iuventutis tempore emanaverunt, de verbo ad verbum, sicut in subsequenti serie continetur, taliter duximus renovanda.

[1] **De testibus**

Primum quidem statuimus, ut pro pecunia mobili aut pro re immobili aut in causa criminali, que tangit personam aut res Iudei, nullus Christianus contra Iudeum nisi cum Christiano et Iudeo in testimonium admittatur.

[2] **De pignoribus**

Si Christianus Iudeum impetit asserens, quod ei pignora sua obligaverit, et Iudeus hoc diffitetur, si Christianus Iudei simplici verbo fidem noluerit adhibere, Iudeus iurando super equivalente sibi oblato suam intencionem probabit et transeat absolutus.

[3] **De pignoribus**

Si Christianus obligaverit pignus Iudeo affirmans, quod Iudeo pro minori pecunia obligaverit, quam Iudeus confiteatur, iurabit Iudeus super pignore sibi obligato et quitquid iurando probaverit, Christianus ei solvere non recuset.

[4] **De pignoribus**

Si Iudeus Christiano non assumptis testibus dicat se pignus mutuasse et ille negaverit, super hoc Christianus solius sui iuramento se expurget.

[5] **De pignoribus**

Recipere poterit Iudeus nomine pignoris omnia, que sibi fuerint obligata, quocumque nomine vocentur, nulla de hiis requisicione facta, exceptis vestibus sanguinolentis et madefactis et sacris vestibus, quas nullatenus acceptabit.

[6] **De pignoribus furti**

Si Christianus impetiverit Iudeum, quod pignus, quod Iudeus habet, ei furtim vel per violenciam sit ablatum, Iudeus iuret super illo pignore, quod cum recepit, furtim ablatum vel raptum ignoravit, hoc in suo iuramento implicito, quanto sit ei pignus huiusmodi obligatum, et sic expurgacione facta Christianus sortem et usuras ei persolvet, que medio tempore accreverunt.

[7] **De pignoribus amissis**

Si aut per casum incendii aut per furtum aut per vim res suas cum obligatis sibi pignoribus Iudeus amiserit et hoc constiterit et Christianus, qui hec obligavit, nichilominus eum impetit, Iudeus iuramento proprio se absolvet.

[8] **De iudicio Iudeorum**

Si Iudei inter se de facto discordiam moverint aut guerram, iudex civitatis nostre nullam iurisdiccionem sibi vendicet in eos, sed rex aut dux aut summus terre vel regni camerarius iudicium exercebit. Si autem reatus vergit in personam, soli regi sive duci hic casus reservabitur iudicandus.

[9] **De vulneribus**

Si Christianus Iudeo vulnus qualecumque inflixerit, reus regi sive duci solvet duodecim marcas auri sue camere deferendas et vulnerato duodecim marcas argenti et expensas, quas pro suimet curacione impenderit medicine.

[10] **De homicidio**

Si Christianus Iudeum occiderit, digno iudicio puniatur et omnia rei mobilia et immobilia in regis transeant potestatem.

[11] **De percussione**

Si Christianus Iudeum ceciderit, ita tamen, ut sanguinem non effundat, solvet regi quatuor marcas auri, percusso seu leso quatuor marcas argenti; si vero pecuniam habere non poterit, per detruncacionem manus satisfaciat pro commisso.

[12] **De theloneo**

Quicumque Iudeus dominium nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum prestabit nec molestiam inferat aut gravamen; sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus muta debeat provenire, per omnia mutarum loca non nisi debitam solvat mutam, quam solveret unus civis civitatis illius, in qua Iudeus eo tempore commoratur.

[13] **De Iudeis mortuis**

Si Iudei iuxta suam consuetudinem aliquem ex mortuis suis aut de civitate ad civitatem aut de provincia ad provinciam aut de una terra ad aliam deduxerint, nichil ab eis per mutarios volumus extorqueri; si autem mutarius aliquid extorserit, ut predo, qui vulgariter rerrauber dicitur, puniatur.

[14] **De cimiterio Iudeorum**

Si Christianus cimiterium eorum quacumque temeritate dissipaverit aut invaserit, in forma iudicii moriatur et omnia sua perveniant camere regis, quocumque nomine nuncupentur.

[15] **De scolis Iudeorum**

Si aliquis temerarie iactaverit super scolas Iudeorum, duo talenta volumus ut persolvet.

[16] **De emendis communibus**

Si Iudeus iudici suo in pena pecuniaria, que bandl dicitur, reus inventus fuerit, non nisi duodecim denarios solvet ei.

[17] **De citacione**

Si Iudeus per edictum sui iudicis vocatus ad iudicium primo et secundo non venerit, pro utraque vice iudici quatuor denarios solvet, et si ad tercium non venerit, solvat triginta sex denarios iudici memorato.

[18] **De emendis vulnerum**

Si Iudeus Iudeum vulneraverit, suo iudici in penam, que bandl dicitur, duo talenta solvere non recuset.

[19] **De iuramentis**

Statuimus, quod nullus Iudeus iuret super rodal, preterquam ad nostram presenciam evocatus.

[20] **De clamdestina mortificacione**

Si Iudeus clam fuerit interemptus, ut per testimonium constare non possit amicis suis, quis eum interemit, si post inquisicionem factam aliquem suspectum habere ceperint, nos Iudeis contra suspectum pugilem volumus exhibere.

[21] **De violencia**

Si Christiani alicui Iudeo manum iniecerint violentam, manum illorum volumus detruncari.

[22] **De iudice Iudeorum**

Iudex Iudeorum nullam causam ortam inter Iudeos ad iudicium deducat, nisi per querimoniam fuerit invitatus.

[23] **De usuris**

Si a Iudeo Christianus pignus suum absolverit ita, quod usuras non persolverit, easdem usuras si infra mensem non dederit, illis usuris accrescant usure.

[24] **De hospitibus**

Nullum in domo Iudei volumus hospitari.

[25] **De obligacionibus hereditatum**

Si Iudeus super possessiones aut litteras magnatum terre pecuniam mutuaverit et hoc per suas litteras et sigillum probaverit, Iudeo iure aliorum pignorum possessiones assignabimus obligatas et ei eas contra violenciam defendemus.

[26] **De abduccione puerorum Iudeorum**

Si aliquis vel aliqua puerum Iudei abduxerit, ut fur volumus condempnetur.

[27] **De vendicione pignorum**

Si Iudeus receperit a Christiano pignus et per spacium anni tenuerit, si valor pignoris mutuatam pecuniam non excesserit, Iudeus iudici suo pignus demonstrabit et postea habeat vendendi libertatem. Sed postquam pignus apud Iudeum diem et annum remanserit, nulli postea super eo respondebit.

[28] **De sabbato et festo Iudeorum**

Volumus, ut nullus Iudeum super solucione pignorum in suo feriali die audeat coartare.

[29] **De invasione domus**

Quicumque Christianus Iudeo per vim abstulerit pignus suum aut violenciam in domo sua exercuerit, ut dissipator nostre camere graviter puniatur.

[30] **De loco iudicii Iudeorum**

Contra Iudeum non nisi in scolis procedatur nobis exceptis, qui eos possumus ad nostram presenciam evocare.

[31] **Quod Iudei non sumunt sanguinem Christianorum**

Iuxta constituciones pape in nomine sancti patris nostri districcius prohibemus, ne de cetero Iudei singuli in nostro dominio constituti culpari debeant, quod humano utantur sanguine, cum iuxta preceptum legis ab omni prorsus sanguine se Iudei contineant universi.

[32] **De solucione debitorum**

Statuimus, ut quitquid Iudeus mutuaverit, sive aurum fuerit, denarii vel argentum, idem ipsi solvi vel reddi debeat cum usura debita, que accrevit[c].

[IIa Pragae 1348 mart. 23.]

Quod Iudei non recipiant pignora subtracta

Karolus, dei gracia Romanorum rex semper augustus et Boemie rex, ad universorum noticiam volumus pervenire, quod nuper fideles nostri dilecti .. iurati, .. consules et communitas civium civitatis nostre Brunnensis ad maiestatis nostre accedentes presenciam nobis insinuare curarunt, quod ipsi et ceteri eius-

dem civitatis incole propter pignora, que a Iudeis ibidem commorantibus quandoque[a] ab ignotis et[b] eciam a suspectis personis recipiuntur, clamdestine multa dampnosa dispendia et incommoda paciantur. Nos itaque eisdem dispendiis et incommodis occurrere cupientes, statuimus et observacione perpetua auctoritate regia ordinamus, quod nullus deinceps Iudeus moram trahens in civitate predicta pignus quodcumque post occasum solis a quibuscumque personis, notis vel ignotis, recipiat, immo eciam de die nec de equis, bobus, vaccis seu rebus aliis quibuscumque, de quibus, quod subtracte fuerint, suspicio haberetur, a personis ignotis seu suspectis huiusmodi se nullatenus intromittat, nisi sub duorum civitatis prefate testimonio iuratorum, volentes, quod Iudeus quilibet, qui ordinacioni nostre huiusmodi contraire presumpserit quoquomodo, pena certa constringatur et debita sibi pro qualitate culpe arbitrio predictorum civium irremissibiliter infligenda. In quorum testimonium presentes litteras scribi et sigillo maiestatis nostre iussimus communiri. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo XLVIII°, X kalendas aprilis, indiccione prima, regnorum nostrorum anno secundo.

[IIb Parmae 1333 sept. 21. (pars; cf. n. XV)]

Iudei pro reparacione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam partem

In quodam privilegio regis Iohannis infra scripti continetur sic: Volumus eciam, ut omnes Iudei nostri Brunnenses pro reparacione murorum et fossati ipsius civitatis quartam partem pecunie, quam cives ipsi communitati ipsius civitatis inponerent forsitan, ipsis civibus Brunnensibus absque contradiccione qualibet debeant tempore quolibet, dum oportunum fuerit, assignare.

[III Znoimae 1276 maii 28.]

Iudex civitatis iudicare debet homines in suburbiis habitantes, ita quod pena dominis eorum cedat

Othakarus, dei gracia rex Boemie, dux Austrie, Stirie, Karintie, marchio Moravie, dominus Carniole, Marchie[a], Egre ac Portus Naonis, omnibus in perpetuum. In terris nostre dicioni subditis vigere dulcia tranquilli status ocia totis desideriis affectantes, dum sollicita mente singulatim quelibet discuciendo revolvimus, que pacem disturbent[b], in ipsis videmus non modicum statui commodi communis officere, quod in quibusdam provinciarum nostrarum partibus de prisca et abusiva consuetudine civitatum iudicibus culpabiles[c] in ipsis civitatibus excedentes iudicare non licet, qui vel baronum nostrorum vel aliorum quorumlibet dominio sunt subiecti, eciam si penes ipsas resideant civitates. Sequitur enim, quod dum enormitas sceleris taliter preteritur inpunis, dum penarum non cohercentur limitibus offensarum excessus, dum locus, qui contumelie nota inficitur, exhibicione satisfaccionis debite non diluitur, datur facinorosis audendi deteriora fiducia, via reseratur iniuriis et liber quodammodo transitus nequicie aperitur. Quare, cum civitas nostra Brunne prefati mole abusus se gravari ac opprimi quereretur, nos eidem civitati de mansuetudinis nostre clemencia succurrentes,

presentis privilegii tenore statuimus et eidem concedimus civitati, ut Brunnensis iudex, qui pro tempore fuerit, homines habitantes in suburbiis civitatis ipsius Brunne vel ipsi civitati immediate connexis de iniuriis ac culpis, quas in ipsa civitate commiserint, mediante iusticia valeant et debeant de cetero sine contradiccione aliqua iudicare, ita tamen, quod illud, in quo per eosdem iudices Brunnensis civitatis rei condempnati fuerint, ipsorum cedat dominis, sicuti si essent per ipsos dominos aut eorum iudices sentencialiter condempnati. Nulli ergo hominum et illorum specialiter, ad quos homines in prefatis habitantes suburbiis spectare noscuntur, cuiuscumque condicionis fuerint, sive clerici vel laici, hoc nostrum statutum aut concessionem violare audeat vel ei presumat in aliquo contraire. Quod si quis temerariis temptaverit ausibus, gravissimam indignacionem nostram se noverit incursurum. In cuius statuti et concessionis nostre testimonium et robur perpetuo valiturum presens privilegium fieri et sigillis maiestatis nostre fecimus communiri. Actum Znoyme anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, datum ibidem per manus magistri Heinrici, prothonotarii regni nostri et plebani in Gors, quinto kalendas iunii, quarte[d] indicionis.

[IV Pragae 1291 iul. 13.]

Privilegium regis Wenczeslai super nundinas

Wenczeslaus, dei gracia rex Boemie, dux Cracovie et Sandomirie marchioque Moravie. Privatis et[a] propriis rerum suarum augmentis prudenter consulit et consulte generalibus reipublice profectibus ac commodis providet circumspecti sagax experiencia provisoris, ita ut privatorum intuitu commune bonum non negligat et circa communia sapienter et provide disponat et ordinet res privatas. Noverint igitur presentes et posteri universi, quod nos ad commune bonum et publicum vicinorum commodum specialemque civitatis Brunnensis ac marchionatus nostri profectum consideracionis nostre convertentes aspectum deliberacione matura nundinas sive forum annuale in predicta civitate Brunnensi decrevimus statuendum et statuimus potestate nostra regia annis singulis perpetuo duraturum, volentes et ordinantes stabiliter et constanter, ut a die sancti Galli capiens inicium idem forum[b] continuo dierum quatuordecim spacio sive tractu stare ac durare debeat annuatim. Ut autem ad querendum et frequentandum nundinas sive forum annuale prefatum mercatorum et hospitum singulorum affecciones et desideria efficacius convertantur, omnibus et singulis predictas[c] nundinas sive forum annuale in Brunna mercandi causa sive pretextu accedentibus talem concedimus graciam libertatis, ut octo dierum spacio predictum diem sancti Galli immediate precedencium et ab ipso die sancti Galli tractu dierum quatuordecim continuo mercatores et hospites universi in accessu civitatis Brunensis predicte quoad merces et personas ipsorum ab omni exaccione et tributo Brunnensis thelonei seu aliorum quorumlibet liberi sint penitus et exempti et infra[d]. Et nullus[e] ausu temerario presumat violare vel infringere hanc nostre graciam libertatis predicte civitati et mercatoribus universis indultam, prout rerum suarum dispendium et indignacionis regie ingratitudinem diligit evitare. In cuius rei testimonium et robur perpetuo valiturum presens privilegium dicte civitati Brunnensi dari mandavimus sigillorum nostrorum munimine roboratum. Datum Prage per manus magistri Iohannis, Sacensis prepositi, prothonotarii marchionatus Moravie, anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, in die sancte[f] Margarete, indicionis quarte.

[V Brunae 1292 mart. 13.]

Privilegium de eleccione iuratorum

Wenczeslaus, dei gracia rex Boemie, dux Cracovie[a], Sandomerie marchioque Moravie. Inter gloriosa regalis excellencie studia et digna preconiis opera illud nobis ad fastigia glorie nostre accedere non modicum arbitramur, dum fideles nostros ditamus beneficiis libertatum, pro quibus devocionis sinceritas multipliciter intercedit.

[1] **De iuratis**

Eapropter noscat tam presens etas, quam successiva[b] posteritas futurorum, quod nos dilectorum nobis civium Brunnensium, quos inter alios fideles nostros speciali gratitudine propter sue devocionis merita prosequimur, benigne devotis supplicacionibus inclinati[c] clementer damus et concedimus eis plenariam potestatem de unanimi consensu tocius communitatis civitatis eiusdem inter se iuratos seu consules, viros fidedignos, qui eis omnibus communiter expedire videantur, semper circa octavas Resurreccionis domini nostri annis singulis eligendi, per annum tantummodo duraturos, nisi per reatum notorium eorum aliquis aut plures demereantur destitui ante annum, hoc nichilominus adiecto, quod cives predicti celebrata eleccione iuratorum eorumdem nobis eos, si tunc in terra Moravie presentes fuerimus, aut prothonotario nostro, sed in absencia nostra camerario nostro[c1], qui pro tempore fuerit, vice nostri pro viris fidedignis et idoneis presentabunt.

[2] **De civium citacione**

Concedimus eciam civibus eisdem, ut pro causis quibuslibet per beneficiarios quoscumque de possessionibus ipsorum et propter easdem extra civitatem ad iudicium[d] terre per citaciones aliquas non trahantur, eo dumtaxat excepto, quod si eorumdem civium aliquis hereditates alicuius sibi usurpare indebite aut metas hereditatis violare presumpserit, tunc pro huiusmodi duabus causis tantummodo ad iudicium terre[e] citetur.

[3] **Quod cives non dent collectam generalem**

Et cum nunc ad sollempnitatem nostre coronacionis dicti cives nostri in civitate specialem et extra civitatem de bonis suis inpositam toti terre solverint generalem collectam, ammodo et[f] quandocumque tam civitati eidem, quam toti terre eadem vice simul et semel imposita fuerit collecta, tunc ab eis contenti esse volumus collecta civitatis.

[4] **De citacione debitorum nobilium**

Ad hec predicti cives illos nobiles terre Moravie, qui debita contraxerint aput eos, que decem marcas argenti excedunt[g], quando quater in anno in quatuor temporibus ad tractatus suos in ipsam civitatem conveniunt, premissa citacione eos coram beneficiariis super suo debito conveniant et si iusticiam a beneficiariis ipsis non fuerint consecuti, tunc camerarius noster, qui pro tempore fuerit, vices nostras super faciendo ipsis iusticiam[h] prosequatur.

[5] **De collecta domorum nobilium**

Ceterum omnes domus nobilium in ipsa[i] civitate Brunnensi ad contribuciones impositas dictis eiusdem civitatis civibus volumus teneri, deductis solummodo illis nobilium domibus, quas a progenitoribus suis liberas habuerunt aut que in dotibus ecclesiarum ab ipsis nobilibus possidentur.

[6] **De unionibus deletis**

Statuimus insuper et volumus in ipsa civitate Brunnensi uniones aliquas de cetero non haberi, sed singulis diebus fori universi incole quorumcumque locorum cum suis mercibus ad ipsam civitatem libere accedant, aliis vero diebus accole in suburbiis civitatis eiusdem manentes in ipsa civitate tractent libere merces suas.

[7] **De predonibus detinendis**

Liceat preterea dictis nostris civibus, ut eorum per hec commoda propensius augeantur, illos predones, qui in terris nostris nulla dominia nec aliqua bona possident inmobilia[k], propter excessus eorum[l] notorios, qui nulla tergiversacione celari possunt, in ipsa civitate[m] libere occupare et detinere ad obtinendum iusticiam de ipsis.

In quorum omnium testimonium et robur perpetuo duraturum presentes fieri et sigillorum nostrorum munimine fecimus liberaliter communiri. Datum Brunne per manus magistri Iohannis, Sacensis prepositi, anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, tercio[n] idus marcii, indicionis quinte.

[VI Brunae 1293 febr. 25.]

De theloneo dicto prukmaut

Wenczeslaus, dei gracia rex Boemie, dux Cracovie et Sandomerie marchioque Moravie. Dum regie maiestatis benignitatem ad devotos fideles nostros dexteram[a] nostre liberalitatis extendimus, excellencie nostre gloria dignis laudibus per id extollitur in sublime et quo largius eorum commoditatibus innitimur opera efficaci, eo magis et constancius erga nos in sue fidei perseverancia solidantur. Harum propterea serie notum facimus[b] universis tam presentibus quam futuris, quod nos multiplicem obsequiorum promptitudinem, quam nostro culmini dilecti fideles nostri cives Brunnenses debitam nobis pura fide et sincera devocione hactenus exhibuerunt, gratanter modo exhibent et in posterum concedente domino diligencius exhibebunt, cupientes prerogativa specialis favoris nostri attollere graciose, theloneum nostrum aput ipsam civitatem Brunnensem, quod prucmaut vulgariter appellatur, eisdem civibus nostris liberalitate munifica imperpetuum liberaliter conferimus et donamus, ita tamen, ut iam dicti cives nostri et eorum posteri universi pontes, vias, fossata, muros aput ipsam civitatem parare et reparare ac pro melioracione qualibet eiusdem civitatis Brunnensis dictum theloneum annis singulis impendere perpetuo teneantur. In cuius rei testimonium presentes fieri et sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri. Datum Brunne per manus magistri Iohannis, Sacensis prepositi, prothonotarii nostri Moravie, anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo tercio, quinto[c] kalendas marcii, indicione sexta.

[VII Brunae 1297 mart. 25.]

Quod montana infra sex miliaria pertinent ad civitatem

Nos Wenczeslaus, dei gracia rex Boemie, dux Cracovie et Sandomerie marchioque Moravie, tenore presencium notum esse volumus universis tam

presentibus quam futuris, quod nos perspicaciter advertentes pronam devocionem dilectorum civium nostrorum de Brunna, quam constanter temporibus continuis ad nos gerunt, volentesque propterea eos favore prosequi speciali, eisdem civibus nostris et ipsorum posteris universis concedimus favorabiliter atque damus, ut omne ius montis, si favente domino processu temporis aput civitatem Brunnensem ad sex miliaria ubicumque inveniatur metallum, sive sit auri, argenti, plumbi sive aliud quodcumque, ad ipsam civitatem Brunnensem imperpetuum debeat pertinere similiter, sicut montes in Coloniam et in Tschaslaviam pertinent et olim in Iglaviam pertinebant, dummodo aliis vicinis et munitis civitatibus nostris non noceat nec aliquod eis propterea preiudicium generetur. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri. Datum Brunne per manus magistri Iohannis, Sacensis prepositi, prothonotarii nostri Moravie, anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, octavo kalendas aprilis, indicionis decime[a].

Post mortem regis Wenczeslai successit sibi filius suus Wenczeslaus iuvenis, qui primo anno regiminis sui in Olomoncz fuit occisus

[VIII Chrudim 1307 ian. 29. — Brunae 1312 aug. 29.]

Cives Brunnenses liberi sunt a theloneo per Boemiam et Moraviam

Post occisionem iuvenis Wenczeslai incepit regnare Rudolfus, dux Austrie, filius Alberti, regis Romanorum, et tantum uno anno regnavit; qui dedit civitati libertatem thelonei per Boemiam et Moraviam et super eo dedit litteras, quas tandem gloriosus rex Iohannes, filius Hainrici imperatoris, confirmavit et innovavit sub hoc tenore:

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex, sacri imperii citra montes vicarius generalis ac Luczemburgensis comes, notum facimus presencium inspectoribus universis, quod accedentes ad presenciam nostram fideles nostri dilecti cives Brunnenses obtulerunt nobis litteras felicis memorie domini Rudolfi, quondam regis Boemie, predecessoris nostri, et supplicaverunt, ut confirmare dignaremur easdem. Quarum tenor dinoscitur esse talis:

Nos Rudolfus, dei gracia Boemie et Polonie rex, notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos civium nostrorum Brunnensium precibus favorabiliter inclinati cives ipsos a solucione cuiuslibet thelonei in Boemia et Moravia, per eos de mercibus suis solvendi, absolvimus et esse volumus eosdem liberos et exemptos. Quare universis thelonearii seu rectoribus omnium theloneorum per Boemiam et Moraviam, qui nunc sunt et qui pro tempore fuerint, mandamus, ut de mercibus ipsorum civium nullum theloneum exigant vel requirant. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et secreto sigillo nostro iussimus communiri. Datum in Chrudym anno domini millesimo trecentesimo septimo, quarto[a] kalendas februarii, indicione quinta, regnorum nostrorum anno primo.

Predictorum autem civium supplicacionibus inclinati, ut ad nostra servicia se exhibeant prompciores, predictas litteras, prout rite et provide concesse sunt, presentibus confirmamus. In cuius rei testimonium presentes litteras

conscribi et sigillorum nostrorum robore mandavimus consignari. Datum Brunne quarto kalendas septembris, anno domini millesimo trecentesimo duodecimo, regnorum vero nostrorum anno secundo.

Rege Rudolfo mortuo Hainricus, dux Carintie, Boemiam subintrans regnare voluit, sed dominus Hainricus, imperator Romanorum, filium suum Iohannem pro rege dedit; qui Hainrico expulso usque ad annum tricesimum sextum regnavit, in quibus inter cetera tam in Austria, quam in Cracovia plura strennua et gloriosa facta peregit, que memoriam suam celebrem faciunt et extollunt.

[IX Pragae 1316 mart. 31.]

Primum privilegium regis Iohannis, per quod castrum Oberses et bona sua dedit civitati Brunnensi

Nos[a] Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucemburgensis comes, omnibus imperpetuum. Tanto maioris preconium laudis acquirimus, quanto benemeritos devotos nostros uberioribus munificencie graciis prevenimus. Eapropter presentis tenore programatis scire volumus universos tam presentis etatis homines quam future, quod multa grata et fructuosa servicia, quibus dilecti nobis cives civitatis nostre Brunnensis fervida devocione se multimode hactenus et modo castrum Obersan, dum nostro rebellaret culmini, suis propriis sumptibus, laboribus et expensis expugnando[b] gratos nostre reddiderunt oculis maiestatis, debita consideracione pensantes et volentes proinde in eos et civitatem Brunnensem ac inhabitatores eius excellencie nostre dexteram extendere liberalem, universitati eorum ac civitati Brunnensi fundum dicti castri Obersan cum villis, agris cultis et incultis, montibus, planis, silvis, nemoribus, rubetis, pratis, pascuis, piscinis, piscacionibus, ortis, pomeriis, molendinis, aquis aquarumve decursibus et aliis suis pertinenciis universis, que ad idem castrum pertinuerunt, quocumque censeantur nomine, liberaliter damus, conferimus et donamus et tam fundum ipsum quam alia nominatim expressa superius dicte civitati Brunnensi incorporamus, iungimus et unimus, volentes hec eadem universa et singula ipsi civitati hereditarie esse incorporata, iuncta perhenniter et unita. Ad evidencioris eciam affectus, quo et erga cives predictos et civitatem Brunnensem afficimur, indicium et crementum, utque aliarum civitatum nostrarum cives beneficiorum nostrorum exemplo ad serviendum nostre celsitudini fervencius incitentur, civibus et inhabitatoribus civitatis ipsius omnes hereditates, quas extra civitatem Brunnensem, sive sint in bonis nobilium vel religiosorum, ad presens habere noscuntur, quasque propriis excolunt araturis, de quibus eos cum civitate Brunnensi, quociens ei steuras nobis dandas inponimus, steuras seu collectas huiusmodi nobis solvunt, a regie seu generalis collecte, que berna vulgo dicitur, quam de bonis et hereditatibus huiusmodi dare tenerentur, dacione perpetuo libertamus et esse volumus perhenniter liberos et exemptos. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillis maiestatis nostre iussimus communiri. Datum Prage secundo[c] kalendas aprilis, anno domini millesimo trecentesimo sextodecimo, regnorum vero nostrorum anno sexto.

[X Pragae 1319 dec. 23.]

Quod cives Brunnenses non debent solvere bernas de hereditatibus suis

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex, Lucemburgensis comes marchieque[a] Budisinensis dominus, ad perpetuam rei memoriam. Ad universorum tam modo superstitum quam in antea futurorum presentibus volumus pervenire noticiam, quod cognoscentes iura et libertates fidelium dilectorum nostrorum civium Brunnensium, quibus freti hactenus usu longevo perstiterunt in eisdem, ipsis dilectis fidelibus nostris civibus Brunnensibus omnibus et singulis, qui superstites sunt, heredibus et successoribus eorum civibus ibidem imperpetuum, qui pro tempore fuerint, talium prerogativarum libertates, quas utique ipsis competere quibusque eos a dudum retroactis temporibus fuisse et esse gavisos plene novimus, matura deliberacione prehabita et sollempni tractatu super eo cum fidelibus nostri regni baronibus habito, de consilio et consensu eorumdem ceterorumque nostrorum consiliariorum fidelium denuo concedimus eosque private legis gracia perpetuo valitura presentibus insignimus eisdem, quod dicti fideles nostri dilecti cives Brunnenses de omnibus ac singulis villis, allodiis aut agris seu de possessionibus quibuscumque, quas dicte civitatis nostre Brunnensis cives et quilibet eorum iam iure hereditario et proprietatis tenent et possident et quas ipsos et quemlibet ipsorum iusto titulo iure hereditario et proprietatis habere, tenere et possidere contigerit in futurum, bernas seu collectas regales generales vel particulares nobis aut heredibus vel successoribus nostris regibus Boemie, qui pro tempore fuerint, perpetuo solvere minime teneantur. A quarum solucione ipsos cives Brunnenses et quemlibet eorum eximimus et presentibus reddimus penitus absolutos, adicientes, quod in omnibus locis villarum, allodiorum seu aliarum possessionum quarumcumque, quas iidem dilecti fideles nostri cives Brunnenses iure hereditario et proprietatis iam tenent et possident vel quas eos et quemlibet eorum iure hereditario et proprietatis habere et possidere contigerit, in futurum nullus, nec summus camerarius nec subcamerarius nec zudarii nec provinciales iudices Moravie, quitquam iurisdicionis vel auctoritatis in possessionibus, personis aut rebus inquilinorum aut accolarum earumdem umquam quoquomodo sibi usurpare debeant seu aliquatenus attemptare, sed tantum iudex civitatis Brunnensis, qui est[b], heredes seu successores eius imperpetuum iudices civitatis Brunnensis predicte, qui pro tempore fuerint, in omnibus et singulis questionibus et causis cuiuscumque generis seu speciei, nature aut condicionis existant, nulla causarum quantumcumque ardua excepta, iudicandi et actus iudiciarios exercendi liberam habere debeant perpetuo potestatem. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillis maiestatis nostre iussimus communiri. Datum Prage per manus venerabilis Iohannis, Bischegradensis ecclesie prepositi, regni Boemie cancellarii, principis nostri dilecti, decimo[c] kalendas ianuarii, anno domini millesimo trecentesimo decimonono, regnorum vero nostrorum anno nono.

[XI Pragae 1321 ian. 1.]

Littera confirmacionis, quod pedites libere et sine requisicione thelonei per Rauseins transire debent

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex et infra[a]. Notum facimus universis tam presentis etatis hominibus quam future, quod pro nostra et predecessorum nostrorum salute et animarum remedio et[b] eciam ad peticionem ac[c] instanciam illustris domine Elyzabet, relicte felicis memorie domini Wenczeslai, quondam Boemie et Polonie regis, soceri et predecessoris nostri karissimi, duximus[d] salubriter ordinandum, quod in antea nullo umquam tempore a peditibus sine mercibus seu mercimoniis villam nostram Rauseins ad castrum nostrum Spilperc pertinentem transeuntibus, ubi hactenus a predictis peditibus theloneum consuevit recipi, exigatur seu eciam recipiatur, quia ipsos de huiusmodi theloneo per presentes absolvimus et perpetuis temporibus esse volumus absolutos. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillis nostre maiestatis[e] iussimus communiri. Datum Prage per manus venerabilis Iohannis, Bischegradensis prepositi, regni Boemie cancellarii, principis nostri dilecti, kalendas ianuarii, anno incarnacionis domini millesimo trecentesimo vicesimo primo, regnorum vero nostrorum anno undecimo.

[XII Brunae 1323 sept. 8.]

[1] **Quod cives non tenentur solvere collectam de valore hospiciorum**

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucemburgensis comes, notum facimus tenore presencium universis, quod dilectis nobis[a] civibus Brunnensibus, quos nobis esse in fide et devocione sinceros novimus ab experto, ut de ipsis fide et devocione grati fructus dulcedinem se gaudeant a nostra celsitudine reportasse, hanc graciam facimus imperpetuum[b] duraturam, statuentes firmiter et volentes, ut de cetero non de hospiciis ipsorum, sed de areis tantum iuxta earum[c] valorem steuras et alias exacciones quascumque vel quecumque subsidia nobis solvant aut solvere teneantur, nec ad dandum huiusmodi[d] excciones et subsidia preterquam de areis ipsorum, sicut premittitur, per aliquem compellantur.

[2] **Quod de remediis et legatis danda est exaccio**

Volumus preterea, ut de hiis omnibus, que legata seu data sunt aut dabuntur sive legabuntur in posterum pro remediis animarum, dari debeat in exaccionibus quibuscumque, videlicet de qualibet marca tantum, quantum cives predicti de unaquaque marca[e] dare debent et soliti sunt dare.

[3] **Quod panni nobiles tantum debent vendi in civitatibus regis**

Ceterum pro communi bono predictorum civium Brunnensium et omnium aliorum civium civitatum nostrarum Moravie expressius precipimus et striccius inhibemus, ut nullus mercator vel alter quicumque existens de dictis civitatibus Moravie extra ipsas civitates pannos, videlicet de Ypra, de Geent, de Bruchsel vel alterius cuiuscumque speciei aut coloris, preterquam griseos et Polonicales, vendere vel ad vendendum incidere presumat.

In cuius rei testimonium presentes litteras exinde fieri et sigillo nostro maiori iussimus communiri. Datum Brunne anno domini millesimo trecentesimo vicesimo tercio, sexto[f] idus septembris.

[XIII Znoimae 1325 apr. 5.]

Privilegium regis Iohannis super confirmacione privilegiorum precedencium regum

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucemburgensis comes, ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam volumus perve-

nire, quod nos multa et varia ac nobis plurimum accepta, quibus per civitatem ac cives nostros Brunnenses nonnullis oportunis temporibus adiuvamur et adiuti sumus hactenus, proinde[a] subsidia attendentes et eius ac eorum proinde incrementis, quanto poterimus graciosius, cupientes intendere, maturo fidelium consiliariorum nostrorum super eo habito consilio omnia et singula privilegia eorum[b] per quoscumque predecessores nostros divine[c] memorie reges Boemie, illustres principes regalibus dumtaxat insigniis insignitos, et nostra super quibuscumque iuribus, libertatibus, graciis ac immunitatibus ipsis data et concessa et omnia ac singula in eisdem contenta, prout per ipsos principes et nos rite, provide ac racionabiliter data sunt et concessa, ita ea de[d] exuberanti liberalitate regia approbamus, innovamus et presentibus confirmamus, superaddentes de nostre gracie plenitudine statuta quedam, que ipsi civitati nostre Brunnensi et eius incolis presentibus et futuris credimus provenire.

[1] **Quod vina Australica non propinentur ante festum Pasche**

Et primo statuimus, quod nulla vina Australica, postquam nova vina terre habita et ad bibendum habilia fuerint in eadem, usque ad succedens deinde proximum festum Pasce anno[e] secuturis temporibus quolibet[f] propinari per quempiam debeant, districcius inhibentes nullique[g] ipsorum civium omnino licere volumus, quod huiusmodi inhibicionis nostre statuto contraire audeat occasione aliqua vel ad contraeundum aliquod ingenium invenire.

[2] **Emenda propinancium vina Australica**

Si quis vero vinum in ipsa civitate infra tempus expressum propinando Australicum presenti nostre inhibicioni quacumque ductus temeritate presumpserit obviare, pene perdicionis vini eiusdem et quinque marcarum usualium, quot et quas in ipsius civitatis usus converti de certa sciencia volumus, proinde debeat sine spe gracie subiacere, nisi fortassis hoc ipsum statutum nostrum nos, heredes aut successores nostri ex causis racionabilibus revocandum aut in melius viderimus immutandum; eo non obstante alia omnia in hiis contenta in suo volumus permanere[h] robore firmitatis.

[3] **Quod metrete ulterius non cumulentur**

Preterea, ut fraudulencia, que circa annonas in metretis cumulatis hucusque mensuratis[i] consuevit fieri, ammodo sopiatur, volumus, ut iudex et iurati, qui nunc sunt vel qui pro tempore fuerint, ad hoc, quod per ipsarum metretarum planacionem debitam et alias solitam fieri communis et conveniens pluribus observetur iusticia, curam iuxta fidei sue debitum sacramentum, prout necesse fuerit, adhibeant diligentem.

[4] **Quod homines episcopi iudicentur in civitate sicut alii homines**

Illud eciam difficultatis obstaculum et ambiguitatis dubium, quod nostri Brunnenses cives de Olomocensis episcopatus hominibus super obtinenda et exhibenda in ipsa civitate Brunnensi convenienti iusticia de eisdem hactenus est perpessa, decernentes penitus aboleri volumus et pro statuto tenendum perpetuo promulgamus, quod dilecti nostri cives Brunnenses presentes et futuri eandem iusticiam, quam de ceteris nostris regnicolis, tam religiosis quam secularibus, in ipsa civitate Brunnensi et per se consequi et aliis exhibere super quibuscumque accionibus et impeticionibus sive causis sibi competentibus per eorum personalem occupacionem vel rerum suarum arrestacionem hactenus consueverunt, eandem eciam de prenotatis eiusdem Olomoncensis episcopatus hominibus universis et per se consequi et aliis exhibere eosdem in ipsa civitate occupando vel eorum bona arrestando super quibuscumque causis vel accionibus sibi competentibus in eosdem deinceps valeant et debeant pleno iure.

[5] **De hominibus provincialibus ad civitatem se recipere volentibus**

Ceterum, cum expediat, eciam volumus[k], ut omnes et singuli, qui de predicti Olomoncensis episcopatus civitatibus, opidis sive villis necnon aliorum fidelium nostrorum baronum, militum et bladiconum quorumcumque necnon claustralium regni nostri Boemie vel marchionatus Moravie, in quibus habuerunt vel habuerint residenciam corporalem, ad ipsam civitatem nostram quocumque tempore voluerint se transferre, non debeant per ipsos vel per[l] ipsorum alterum per ullam violenciam impediri. Decrevimus[m], ut quicumque talium per cives nostros Brunnenses presentes aut futuros in civem eorum receptus bonum et laudabile testimonium iudicis et iuratorum, cum quibus corporalem habuit residenciam, et si non eorum omnium saltem sanioris partis eorum[n], et si fortassis propter metum dominii non in publico saltem in privato, vel eo ipso forsitan per quemcumque modum[o] ex parte dominii intercepto saltem huiusmodi testimonium super continenciam[p] status sui per iudicem et iuratos loci vicinioris, qui tamen alieno subiectus fuerit dominio, meruierit modo prehabito obtinere, non obstante eo, quod ad recepcionem licencie per ipsos cives nostros Brunnenses vel alterum eorum aut nuncium pro ipso tali factam vel per litteras super eo directas eundem fortassis ex malicia dominii in recedendo illese cum omnibus bonis suis contingeret impediri, extunc nostra, heredum et successorum nostrorum regum Boemie vel marchionum Moravie, qui pro tempore fuerint, nomine et vice dominii prenotati data et recepta sibi consueta et sufficienti licencia ipsum talem et taliter licenciatum ad predictam civitatem nostram cum omnibus bonis suis in quieto transitu nequaquam volumus impediri. Si vero per quempiam fuerit secus factum, extunc volumus et mandamus, ut capitaneus Moravie et villicus Brunnensis, qui nunc sunt vel qui pro tempore fuerint, predictis nostris civibus Brunnensibus iuxta eorum requisicionem ad hoc, quod talis predictus et taliter licenciatus ad eos quietus cum bonis suis omnibus transeat, ut predicitur[q], et illesus, opem et operam adhibere debeant penitus efficacem[r].

In talium[s] rerum testimonium presentes litteras fieri et sigillo nostro maiori iussimus communiri. Datum Znoime nonas aprilis, anno domini millesimo trecentesimo vicesimo quinto.

[XIV. Pragae 1331 sept. 10.]

[1] **Quod testamenta tantum fiant in parata pecunia**

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucemburgensis comes, ad universorum noticiam volumus tenore presencium devenire, quod nos attendentes utilitatem civitatis nostre Brunnensis et querelas litigancium seu questiones oriencium ex causis diversis sopire volentes[a], sicut decet, statuimus, quod universi et singuli in dicta nostra civitate testamenta in[a1] extremis facere cupientes non in possessionibus seu hereditatibus vel in bonis quibuslibet, sed in parata dumtaxat pecunia liberam testandi habeant facultatem.

[2] **De arbitris eligendis**

Et si aliqua dubitacio sive questio inter partes ex verbis testatoris seu factis oriatur sive oriri quovis modo posset, extunc volumus, quod unus ex consulibus

nostre civitatis ibidem, qui pro tempore fuerit, parte ex una et alter discretus vir de parte litigancium parte ex altera eligantur. Qui[b] duo viri providi dubium seu questionem predictam declarare et diffinire liberam nostra auctoritate habeant facultatem, contradicione parcium contra dictam declaracionem seu diffinicionem qualibet omnino[c] non obstante.

[3] **Quod bona religiosorum cum civitate paciantur**

Adicimus eciam, quod universa et singula bona per religiosos in dicta civitate empta vel quocumque alio titulo comparata vel acquisita per eosdem, non obstantibus privilegiis seu graciis quibuslibet, onera, collectas, subsidia et generaliter quecumque[d] gravamina cum dicta nostra civitate portent, contribuant et sustentent, in premissis omnibus nunc et in antea nostris iuribus semper salvis.

[4] **Quod religiosi bona civitatis non emant**

Inhibentes districte, ne per aliquos religiosos, quocumque nomine censeantur, bona, que antiquitus ad dictam nostram civitatem pertinere dinoscuntur, emantur vel comparentur quoquomodo; quam empcionem, si contra presentem nostram inhibicionem attemptata fuerit, volumus penitus non valere harum testimonio litterarum.

Datum Prage quarto[e] idus septembris, anno domini M[of] trecentesimo tricesimo primo.

[XV Parmae 1333 sept. 21.]

[1] **Quod strata communis de Austria non debet transire per Lautscheins, sed per Brunnam**

Nos Iohannes, dei gracia Boemie et Polonie rex ac Lucemburgensis comes, notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos disponentes commodo et incremento civitatis nostre Brunnensis et eius incolis graciosius providere statuimus volentes, ut nullus de Austria stratam versus Lautscheins per Meneis cum rebus et mercibus suis[a], sed per Brunnam transire debeat quoquomodo. Si quis autem secus contra statutum[b] et mandatum nostrum huiusmodi faceret, rebus et mercibus suis per nostros privetur officiatos omnino.

[2] **Iudei pro reparacione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam[c] partem**

Volumus eciam, ut omnes Iudei nostri Brunnenses pro reparacione murorum et fossati ipsius civitatis quartam partem pecunie, quam cives ipsi communitati ipsius civitatis inponerent forsitan, ipsis civibus Brunnensibus absque contradiccione qualibet debeant tempore quolibet, dum oportunum fuerit, assignare.

[3] **Quod cives de bonis, de quibus censuant monasteriis, bernam generalem solvere non tenentur**

Preterea hanc graciam civibus ipsis Brunnensibus facimus specialem, quod de araturis suis, quas propriis excolunt sumptibus, de quibus monasteriis et religiosis censum solvunt, nullam bernam seu steuram generalem in antea solvere teneantur.

[4] **Quod cives versus Boemiam possunt transire per quamcumque stratam volunt**

Insuper eis graciosius indulgemus nichilominus et favemus, quod versus Boemiam quamcumque stratam voluerint et que ipsis placuerit cum rebus et

mercibus suis absque impedimento transire et procedere libere et sine impedimento debeant atque possint. Si quis vero ipsos in huiusmodi gracia impedire et turbare conaretur forsitan, is nostram se indignacionem graviter noverit incursurum.

In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillo nostro iussimus communiri. Datum Parme in die beati Mathei apostoli et evangeliste, anno domini millesimo trecentesimo tricesimo tercio.

[XVI Visegrad 1336 ian. 6.]

Privilegium regis Hungarie, quomodo et in quibus locis solvendum sit theloneum in Hungaria

Nos Karolus, dei gracia rex Hungarie, tenore presencium significamus, quibus expedit, universis memorie commendantes, quod cum via seu strata publica mercatorum hinc a nostro regno in Boemiam et alia convicina regna transeuncium et econverso a Boemia et aliis evicinis regnis in predictum nostrum regnum cum suis rebus et bonis mercimonialibus veniencium a temporibus guerrosis et inpacatis[a] propter maleficorum hominum insidias et indebitas exacciones tributorum fere hactenus et usque modo dissueta fuisset nosque, prout incumbebat officio nobis divinitus credito, pro commodiori et tranquilliori transitu eorumdem inter cetera nostre consideracionis animum ad reformandum et restaurandum eadem, specialiter dum pridem una cum sereno et inclito principe domino Iohanne, eadem gracia illustri Boemorum rege, fratre nostro karissimo, parlamentum habuimus, tractatum specialem circa premissa habendo studiosius divertissemus, tandem eciam utilitatibus utrorumque regnorum consideratis una cum prelatis et regni nostri baronibus matura deliberacione habita et de consilio eorumdem pro eis[b] mercatoribus, tam nostri quam Boemie et aliorum evicinorum regnorum, vias et stratas infrascriptas publicas fore girandas et perambulandas ac tributa in locis et modis inferius exprimendis exigenda duximus atque ordinanda, videlicet:

In primo introitu ad metas regni Hungarie in Alba Ecclesia vel in vulgari Bybar nominata debet solvi octuagesima de rebus mercimonialibus.

Item abinde sive in Saasbar sive in Stinche de quolibet curru mercimoniali, qui vulgariter rudas dicitur, debet solvi unus lotto sive tria pondera. Item de quolibet curru aynzas dicto medium tributum, scilicet medius lotto.

Et abhinc in Iabluncza circa castrum Kurlaku debet solvi solummodo tributum pontis, ita quod de quolibet equo vel bove trahente currum unus denarius Byennensis. Item de pecudibus vendicioni exponendis, scilicet maioribus duabus, similiter unus denarius Byennensis. Item de quatuor parvis animalibus, [sicuti[c]] ovibus, capris et porcis, similiter unus denarius Byennensis et non plus.

Item abinde in loco Bikzaad sive in villa Reyn debet solvi tributum sicut in Saazbar et in Stinche de curribus mercimonialibus tantum.

Preterea a civitate Tyrnaviensi usque Budam in locis infrascriptis debet exigi tributum similiter de curribus mercimonialibus modo supradicto: primo in Forcosbida, postea in Semptei, item in villis archiepiscopi Strigoniensis Rarhil et Vdbord vocatis, item ultra Danubium ex ista parte in Strigonio.

Postea in villa Chabia, item in villa Sancti Iacobi pro castro Veteris Bude et in porta civitatis Budensis debent tributa exigi solummodo de curribus, prout superius est expressum.

Hoc tamen declarato, quod in locis tributorum supradictis nullas fieri debeat religacio preterquam in civitatibus, in quibus tricesimam constituerimus exigendam. Que omnia loca tributorum tam civibus Brunnensibus de regno Boemie quam civibus nostris[d] Tirnaviensibus referentibus scivimus esse a tempore Bele regis instituta, legitima et omnino fore iusta.

Quapropter universos et quoslibet mercatores tam nostri et Boemie quam aliorum regnorum cum rebus mercimonialibus transeuntes presentibus inducentes advocamus et notificamus, ut cum eorum rebus, mercibus ac bonis ammodo deinceps pacifice, secure et absque omni impedimento salvis eorum rebus et personis liberam habebunt procedendi per loca tributorum prenominatorum facultatem. Igitur vobis magistris Stephano, filio Logkt, castellano de Bybar, de Berencz et de Bulunduch, item Nicolao dicto Treutel, comiti Bozoniensi, castellano de Kurlaku et de Herdruch, necnon Laurencio Sclavo, castellano de Semptei, in presenti honores nostros predictos servantibus, et in futurum officialibus et castellanis nostris constituendis edicto regio firmissimus damus in preceptis, vos autem dominum archiepiscopum Strigonisensem requirentes vel simul et una cum aliis quibuslibet prelatis ecclesiarum, nobilibus ceterisque cuiuscumque dignitatis et status[e] hominibus locum tributorum predictorum aliquem servantibus et habentibus similiter firmiter iniungimus per presentes, quatinus nostre amplioris gracie et dileccionis intuitu predictas vias liberas et absque omni impedimento securas et pacificas pro prelibatis mercatoribus conservare debeatis nec ipsos mercatores aliqualiter molestari et perturbari aut in locis tributorum predictis ultra pretactum modum exaccionis tributi aggravari et angariari permittentes faciatis, alioquin nostram graviter offendetis maiestatem. Et hec omnia et singula predicta per vos prenominatos nobis fideles et dilectos in foris et locis publicis ac provinciis volumus seriatim publicari et proclamari. Datum in Bysegrad in festo Epiphaniarum domini, anni[f] eiusdem millesimo trecentesimo tricesimo[g] sexto.

[XVII Norimbergae 1348 febr. 12.]

Privilegium regis Karoli super confirmacione privilegiorum precedencium regum

Mortuo rege Iohanne in bello regis Francie, quod habuit contra regem Anglie, filius suus, marchio Moravie, in regem fuit electus et tandem in imperatorem Romanorum consecratus. Et primum suum privilegium dedit civitati sub hiis verbis:

Karolus, dei[a] gracia Romanorum rex semper augustus et Boemie rex, omnibus imperpetuum. Quociens a nobis petitur, quod honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere et petencium desideriis congruum suffragium impartiri. Noverit igitur presens etas et futuri temporis successura posteritas, quod nos integre fidei puritatem, quam prudentes viri . . iudex, . . iurati et universi cives civitatis nostre Brunnensis, fideles nostri dilecti, erga nos et progenitores nostros reges Boemie et[b] marchiones Moravie inclite recordacionis

hactenus claruerunt, graciosius attendentes, considerantes quoque benignius, quod iidem cives grata nobis impenderunt obsequia et impendere poterunt futuris temporibus graciora, devotis et racionabilibus ipsorum supplicacionibus favorabiliter inclinati, omnia privilegia, gracias, concessiones, donaciones, libertates, laudabiles quoque et approbatas consuetudines et iura cuiuscumque continencie et tenoris existant a divis regibus Boemie et marchionibus Moravie, progenitoribus et antecessoribus nostris clare memorie, ipsis data et datas concessa et concessas indulta et indultas, prout in ipsorum regum Boemie et marchionum Moravie litteris super hoc confectis plenius est expressum, dicte civitati Brunnensi ipsiusque civibus imperpetuum auctoritate regia approbamus, ratificamus et innovamus et ex certa nostra sciencia presentis scripti patrocinio confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre approbacionis, ratificacionis, innovacionis et confirmacionis paginam infringere aut ei ausu temerario contraire, alioquin secus facientes indignacionem et offensam regie maiestatis gravem se noverint irremissibiliter incursuros. In quorum testimonium presentes scribi et sigillo maiestatis nostre munimine iussimus communiri. Datum in[c] Nuerenberk anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo octavo[d], indicione prima, decimooctavo[e] kalendas marcii, regnorum nostrorum anno secundo.

[XVIII Pragae 1348 mart. 22.]

Quod communis strata de Austria, Hungaria et Polonia transire debet per Brunnam

Karolus, dei gracia Romanorum rex semper augustus et Boemie rex, ad universorum noticiam volumus devenire, quod nos attendentes grata et accepta servicia dilectorum fidelium nostrorum iuratorum, consulum et communitatis civium civitatis nostre Brunnensis, que nobis necnon clare memorie illustri Iohanni, quondam regi Boemie, genitori nostro karissimo, in magnis et arduis negociis impenderunt hactenus et impendere continue non desistunt, eisdem civibus, ut dicta civitas eorum dilatetur honoribus et votivis prestante altissimo successibus augeatur, concedendum duximus et eciam indulgendum, quod omnes et singuli mercatores et vectores cum quibuslibet ipsorum mercibus et curribus tam de Austria quam de Hungaria et Polonia aut undecumque alias venientes solum per civitatem Brunnensem et non aliunde via publica et strata regia venire, ire debeant et transire. Quocirca universis et singulis capitaneis, camerariis, subcamerariis, iudicibus et ceteris officialibus nostris per Moraviam constitutis seriose committimus et mandamus omnino volentes, quatinus ipsi et quilibet eorum, qui et prout a predictis civibus fuerit requisitus, prefatos mercatores et vectores, ut cum dictis bonis et mercibus eorum per prefatam civitatem Brunnensem transitum iuxta dictam concessionem nostram faciant, per arrestacionem et occupacionem bonorum ipsorum et modos alios, prout expedire conspexerint, auctoritate nostra districcius arceant et compellant. In quorum testimonium presentes litteras scribi et sigillo maiestatis nostre mandavimus communiri. Datum Prage anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo octavo, undecimo[a] kalendas aprilis, regnorum nostrorum anno secundo.

Secuntur privilegia domini Iohannis, marchionis Moravie, fratris domini Karoli, imperatoris Romanorum et regis Boemie.

[XIX Brunae 1350 iun. 2.]

Primo confirmacio precedencium privilegiorum

Dominus Karolus, Romanorum imperator et Boemie rex, postquam marchionatum Moravie fratri suo domino Iohanni contulisset, ipse Iohannes privilegia civium Brunnensium confirmavit sub hiis verbis:

Iohannes, dei gracia marchio Moravie, omnibus imperpetuum. Quociens a nobis petitur, quod honestati convenire dinoscitur et infra.

Et sonant huiusmodi littere sicut verba litterarum confirmacionis domini Karoli suprascripta.

[XX Brunae 1350 dec. 21.]

Quod Menesenses et Poherlicenses et Eybanischenses debent recipere iura in Brunna

Iohannes, dei gracia marchio Moravie, omnibus imperpetuum. Innate nobis benignitatis suadet clemencia, requirit equitas, ordo postulat racionis, ut qui favente altissimo titulo principatus in terris fulgentes subditorum[a] nostrorum fidelium commoditatibus, honoribus et utilitatibus, quanto nobis est possibile, providere astringimur, ex debito ea, que enormia conspicimus, resecemus et que erronea cognoscimus, competentis correccionis remedio reformemus evulsis inconvenientibus moribus et consuetudinibus illaudabilibus penitus exstirpatis. Sane cum ab olim opidani in Meneis, fideles nostri dilecti, ex quadam turpi consuetudine et quodam more illaudabili iura causarum suarum iudiciariarum, super quibus dubium incidebat, in alienis partibus in vituperium terre nostre, tamquam in ea loca insigniora non existerent, ad que recurrerent in hac parte, et nonnulli alii opidani et villarum inhabitatores et incole in eodem opido Meneis similiter iura sua locis terre nostre scriptis nobilioribus, in quibus copia sapientum existit, querere, recipere usque ad hec tempora consueverint et tenere eadem. Nos volentes hanc consuetudinem et moris huiusmodi observanciam illaudabilem et dissonam racioni ob ipsius terre nostre honoris et decoris augmentum funditus abolere et ad procurandam per amplius utilitatem reipublice in melius reformare, hoc presenti edicto perpetuo valituro statuimus et sanccimus, quatinus precipue dicti opidum et opidani in Meneins et deinde in Auspetz, Poherlitz, Eybantschitz et aliorum opidorum et villarum inhabitatores et incole, qui in dicto opido Meneis iura sua recipere hactenus consueverunt, ex nunc in antea perpetuis temporibus successuris iura et sentencias causarum iudiciariarum, super quibus deinceps dubium ortum fuerit, aput ipsos in civitate nostra Brunnensi, in qua copia sapientum existit et quam inter ceteras civitates terre nostre, cum sine ipsa ipse alie civitates nostre essent quasi acephale, interne dileccionis affectu prosequimur, querere, recipere eisque regi sine quavis renitencia teneantur. Mandamus igitur firmiter et districte nostre gracie sub obtentu dictorum opidorum et villarum incolis antedictis presentibus et futuris, quatinus premissa inviolabiliter perpetim teneant et observent, alioquin contradictores et rebelles personis et rebus suis omnibus cuiuscumque generis vel speciei existant ad usus camere nostre decrevimus irremissibiliter confiscari. Omnia quoque iura

et sentencias, que alibi quam in dicta civitate nostra Brunnensi dictata et recepta seu dictate et recepte deinceps fuerint, cassamus, irritamus et viribus vacuamus, iterato mandato provincialibus iudicibus nostris fidelibus dilectis firmiter iniungentes, ut dictos opidanos et villarum incolas universos et singulos, si qui premissis presumpserint quomodolibet reluctari, ad observacionem eorum inviolabilem per modum confiscacionis predictum arceant et compellant presencium nostrarum serie et testimonio litterarum. Datum Brunne die beati Thome apostoli, anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo.

[XXI — 1351 sept. 8.]

Arbitrium super decimis vinearum civium in Auspetz

In nomine domini amen. Quamquam consuetudinis ususque longevi non vilis sit auctoritas, verum non est usque adeo sui valitura momento, ut aut racionem vincat aut legem. Eapropter nos Bocko de Holenstain et Wenczeslaus de Auspetz pro parte venerabilis domine abbatisse et conventus monasterii Aule beate Virginis in Antiqua Brunna, Cisterciensis ordinis, necnon Marcus Poherliceri et Anshelmus, cives Brunnenses, pro parte eiusdem civitatis et civium vineas in Auspecz possidencium et in antea habencium, arbitri, arbitratores, diffinitores et compositores amicabiles, ac Hermannus, prepositus Brunnensis, et Theodricus Mauricii de Bassatitz, civis Brunne, superarbitri dati et electi a predictis partibus in causa infrascripta, ad perpetuam rei memoriam notum facimus presentibus universis, quod ad gloriosissimi principis domini nostri Iohannis, marchionis Moravie, presenciam accesserunt de consilio iurati cives civitatis Brunne suo et aliorum, quorum interest et interesse poterit, concivium nomine exponentes et declarantes causas quasdam longe consuetudinis, quibus singuli et universi vinearii ac monticole cives predicti se gravatos hactenus asserverant et iam multis retroactis temporibus fatigatos pretextu vinearum suarum in Auspetz, presertim super recepcione immoderata decimarum annue de eisdem per venerabiles dominam abbatissam et conventum monasterii Aule beate Virginis Marie in Antiqua Brunna facta et usque in hodiernum observata, propter quam et specialiter loci distanciam in colendo easdem et fruendo ipsi cives defectum suum magis quam profectum hucusque se cognovisse retulerunt. Ipse quoque dominus marchio accepta favorabili benignitate deposicionis eiusdem serie causam ipsam mandavit continuo[a] prefatis domine abbatisse et conventui denunciari debite et sine gravi lesione rei ecclesiastice decidendam. Quo facto statim ipse virgines in venerabili earum capitulo more solito congregate sollempni pertractacione et consilio decernebant, iudicantes causam ipsam in toto de sua parte, prout fecerunt, plena auctoritate arbitris et diffinitoribus certa compromissione adhibita commitendam. Similique modo memorati cives pro sua parte in arbitros, arbitratores et diffinitores legitimos ac superarbitros, ut supra et subter annectitur, compromiserunt in solidum. Nos itaque dei nomine invocato vice sacramenti religionis iam dicta gratuite assumpsimus arbitria, nolentes, sicut nec debuimus, rem ecclesiastici nominis aliqua inconvenienti novitate fore ledendam. Auditis et intellectis omnibus, que super causis et materia predicta dicere et ostendere voluerunt, et utriusque partis diligenter investigata et cognita voluntate pro bono utilitate et commodo monasterii et civium dictorum ex vigore

compromissi predicti in nos facti laudamus, arbitramur, dicimus, pronunciamus atque mandamus,

[a] quod de melioribus montibus in Auspetz et circumcirca — quorum per totum nomina hec sunt: primo Strazperk Inferior, item Altenperk Inferior, item Paumgartenperk preter unam vineam assitam vocatam Iheerr, que solvit cum levioribus vineis, item Steirbiczerperk Inferior, item duo Mitternrosenperge, item Stainperk usque ad spinetum, item Haunolt — pro urna qualibet communi et iusta, qua ibidem consuete emitur et venditur, debent dari nomine decime quinque grossi denariorum Pragensium usualium.

[b] Item de mediocribus montibus vinearum ibidem — quorum nomina sunt hec: primo Mitterhaselgrunt, item due montes dicti Schônenperk et Schônenpergel, item Morker, item Fialsperk, item Strasperk Superior, item Altenperk Superior, item Steirbiczerperk Superior, item Bysen, item Nicolcziczerperc[b], item Starbiczerstrasperk — debent dari nomine decime pro urna predicta quatuor grossi dictorum denariorum.

[c] Item de aliis omnibus levioribus seu humilioribus montibus per totum, qui sunt et in futurum plantabuntur, debent dari nomine decime pro urna prefata tres grossi denariorum eorumdem.

[d] Item notario vindemii detur nomine salarii in universo de qualibet integra vinea unus grossus, de media vinea medius grossus, de quartali vinee tres hallenses.

[e] Item, cum primum in vero[c] debiti temporis vindemio tribus diebus ab inicio proximis vindemiatum ibidem fuerit, mox quarta die sequenti universi cives Brunnenses poterint vindemiare et statim, cum postulaverint a decimatoribus ad deducturam in recipiendo decimam, debent, ut premittitur, expediri.

[f] Item ammodo omni anno iudex in Auspetcz assumptis ibidem quatuor iuratis, qui pro tempore fuerint, de fide sua dominio et universitati prestita statuant precium putatoribus seu incisoribus vinearum et eciam ligonariis iustum et moderatum, secundum quod de tempore et personis conveniencius pro communi commodo poterint ordinare, et contemptoribus huius statuti precii penam infligant arbitrariam dominio erogandam.

[g] Item vasitractura sua cuilibet habenti proprias scalas, funes et necessaria de vinis saltem sibi crescentibus non prohibeatur, sed si quis vasitracturam precio ibidem convenerit ante vineas vel in loco torculacionis, dentur de carrata qualibet in precio tantum unus grossus et de ternario quolibet tantum octo hallenses.

[h] Item carrata iusta capere debet vigintiocto urnas in mensura.

Et quia in arbitriis invicem pena promittitur, ut metu eius a placitis non recedatur, ideo hanc penam in hiis scriptis duximus statuendam, quod quecumque parcium et quociens contra presens arbitrium nostrum vel aliquod eius capitulum per nos factum quovismodo venerit vel venire attemptaverit seu contravenienti umquam ullo tempore consenserit, mox ipso facto pars inobediens domino[d] marchioni Moravie, qui est aut qui[e] pro tempore fuerit, obnoxia sit pro pena in ducentis marcis grossorum denariorum predictorum mox solvenda; qua soluta vel non soluta rata tamen et integra ac intacta permaneant omnia et singula prenotata. In cuius rei robur presentes litteras dedimus nostris sigillis roboratas anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, sexto[f] idus semptembris[g].

De carnificibus et omnibus mechanicis, quod czeche et earum uniones sunt prohibite et quod carnes de cetero in pondere sunt vendende

Wir Iohannes, von gotz gnaden marcraff czu Merhern, pekennen an disem prîf, daz unser lieben getreuen richter und scheppfen czu Brûn an uns pracht habn, daz di[a] freiung, di bir durch czûneuung und durch nucz und durch frum der stat von genaden vier iar gegebn haben, von den cechen und von den aynungen, di die hantbercher in selben czu nucz und gemaincleich der stat czu schaden unter in habn und von tag czu tag machen, allermaist birt gehindert, und dorumb, daz unser stat czu nem peid an leuten und an gût und daz[b] sich ein igleich man freileich czu der stat halt[c], leg bir ab und verpieten ebicleich all cech, all aynung und satzung, di allerlai hantbercher unczen her in unserr stat getriben haben, und bellen und gepieten pei unsern huldn, sam auch unser vorvordern[d], di hochgeporn fursten kunig czu Pehem und marcrafn czu Merhern, hantfest und prif doruber der stat gegebn habn, das nimant anders auf allev hantberch geseecz mach den sunder richter und scheppfen, di got und uns dorumb gesworn habn. Und wann di grôsist clag uber di fleischacker von irem koufen und vorkaufen tegleich geschicht, dorumb pestetig bir all di sacczung, di von demselben hantberch hernach geschriben sind:

[a] Czu dem ersten vorpit bir, daz kain fleischacker an dem viechmarc kainem andrem man, er sei seines hantberch oder nicht, seins marcczc hindren oder irren schol.

[b] Si schullen auch nimant sein viech versteen, daz er in es leichter mûz gebn, denn is bert sei.

[c] Si schuln auch mit kainer saczung[e] slahen, denn sunder ein igleicher mac slahen zu belher zeit er bil und als vil sam in czimpt, das er vorkaufen mog.

[d] Beder ochsen, beder rinder, di man under den fleischpenken vorkaufen bil, schol man nindert andersbo slahen, denn in dem slachhaus, und man schol nicht ee slahen, es haben denn di gesborn maister, di von den scheppfen alle iar doruber gesatczt sint, czu dem minnisten czben, vorbesehen, ob das viech als faist und als gesunt sei, daz man es schol slahen; und bas si puezbirdik sagen, das schol man von dann treiben; und schuln im die maister den czagel abslahen, daz man es dopei erkenn.

[e] Ein isleich fleischacker sol nûr ein fleischpank habn, er hab sey an dem obern markt oder an dem nidern, und in derselben fleischpankh schol er czu dem minnisten selbander sten und mit der hant schol er fleischhacken an knecht, denn sunder bitiben und baisen, di mûgen das hantberch mit knechten besteln.

[f] Sber auch fleisch vorkauft, der schol innerhalb seiner pankc sten; als oft er das pricht, als oft geit er czwen schilling haller; und belcher fleischacker fleisch vorkouft, das schol er ab dem beg tûn, das er icht czu imant sprech, es sei[f] vorkauft, pei sechczig hallern.

[g] Es schol auch nimant prûsbein noch prûeseiten under den fleischpenken schroten, es habn den der gesworn maister czben ee beschavt, ob es rayn sei oder nicht; und ber es doruber ungeschavt auf di penck schroet, der schol czu pûz gebn sechcig haller, es sei rain oder nicht.

[h] Pfinnachtz fleisch und seveins fleisch, das schol man auserhalb der penck faille habn, daz man merkc, daz es semleichs fleisch sei; und das gepot hat ein pfunt haller[g], ber es pricht.

[i] Man schol auch all sbeinein lempraten in di bůrst hacken; ber si anders vorkauft, der geit ie als oft czben schilling haller, als oft er es tut.

[k] Man schol auch weder kra noch mitigeren in di smer noch in di smerlaib nicht binten; ber das pricht, der geit ie als oft sechczig haller.

[l] Es schol auch ein igleich fleischacker sein fleisch sundern, daz puckein von dem scheffeinn, und schol ein igleich fleisch dofůr gebn; und es ist, als oft er das pricht, als oft geit er sechczig haller.

[m] Aller tag tegleich, ben man fleisz isset, so schol man an dem abent fleisch fail haben, man veier oder nicht; wer das pricht, der geit ie als oft sechczig haller, es ber denn, daz er dohaim nicht ber, daz er sein nicht mocht beraiten.

[n] Ez scholl auch kain fleischacker an dem vreitag vor mittemtag chain viech toten czbischen ostern und sand Michelstag; ber das pricht, der geit ie von dem haupt viches sechczig haller.

[o] Man schol auch kain frisches fleisch[h] lenger vail haben denn czben tag; ber das pricht, der geit ie als oft sechczig haller.

[p] Es schol auch nimant kain fleisch an gancz peuch verkaufen, denn mit der wag; und schullen auch di maister sein berait, das sie ir bag und ir glůt haben, daz dorczu gerecht sei und das geczaichent sei mit der puger czaichen.

[q] Und wer das gesetcz nicht leiden bold und dorumb nicht fleisch fail hiet, der schol ein iar das hantberch nicht treiben.

[r] Und bie man das pfunt schul gebn an igleichen fleisch, das schullen di scheppfen und der rat von der stat setczen und schullen es[i] hohen oder nidern nach dem kauf des viechs vierstund in dem iar czu den quotempern oder als oft sein not ist und schuln das pewarn und pesorgen, das armen und reichen ein geleicher und ein czeitleicher kauf berdde und das auch di fleischacker sein mugen gebesen und gebin und narung von irer arbait haben.

[s] Es mag auch ein igleich fleischman rindreinev haupt und[k] fuezz, sbeineinev haupt und fuezz und sbeinein praten an di bag vorkaufen, so er hoechist mag.

[t] Kelber schol man auch nicht slahen, si haben dann di maister ee besehen.

[u] Man schol auch kain kalp slahen, es sei dan vier bochen alt, und schol kains[l] slahen, das uber czehen bochen alt ist.

[v] Die fleischacker di[m] schullen auch nicht[n] nimant ubelhandlen mit borten in iren pencken pei sechcig hallern.

[w] Und der freymarckt an fleisch von sand Merteins tag unczen hincz ostern, der schol in allem rechten belaiben, sam er von alter her kumen ist.

[x] Und auch in der freyung, di alle iar an sand Gilgen abent anget und vierczehen tag bert, mugen di[o] gest fleisch in di stat furen und vorkoufen.

[y] Di fleischacker schuln auch nimant mit borten noch mit[p] berken hindren, der czu irm hantberch kern bil, von ban er sei, er sei von fleischacker geslecht geporn oder von andren leuten. Di poez gebonhait, di si auch von alter haben gehabt, daz nimant fleisch schol hacken, er ber denn eins fleischers[q] sun oder er nem sein tochter, der schullen si furbaz ebicleichen gesbeigen und si nimmer mer getreiben, als lieb in unser huld und unser gnad ist czu behalten.

Und des szu einer eewigen sichrung und bestetigung hab bir gegebn disen prief mit guter vorbedechtnuzz und mit rat unserr stat czu Brun do unser[r] groses ingsigel an ist gehangen nach Cristz gepurd uber dreuczehenhundert iar, darnach in dem czbaiundfunfczigisten iar, an dem nachsten suntag nach Aller heiligen tag.

[XXIII Brunae 1353 mart. 24.]

Privilegium super absolucione berne

Nos Iohannes, dei gracia marchio Moravie, omnibus imperpetuum. Advertentes, prout ex salubri consiliariorum nostrorum didicimus consilio, quod in possessionibus civitas nostra Brunnensis proficiens quanto amplius fines et limites suos extenderit et dilataverit, tanto magis eius incole in eisdem, ne faciliter alias se transferant, radicati cum fidelitatis constancia nobis et nostris posteris habebunt et poterunt pro locis et temporibus deservire. Quocirca cum propter grata et prompta obsequiorum servicia, quibus dicte civitatis nostre dilecti fideles cives Brunnenses antecessoribus nostris felicis recordacionis, quondam Boemie regibus et marchionibus Moravie, in opportunitatibus requisiti complacere studiosius curaverunt, quibus et ad nostra, heredum successorumque nostrorum precepta, sicut certi sumus, cum necessitas incubuerit, fidem eorum clarescere facient cum effectu, ipsorum civitatis Brunnensis et eius incolis commodo et incremento teneamur non immerito providere, hanc private legis graciam perpetuo valituram, super qua ex antiquo, sicut vidimus, privilegiati sunt, eis, eorum heredibus et successoribus ac posteris universis concedimus, largimur et presentibus innovamus, quod de omnibus ac singulis villis, allodiis, agris, curtibus, curticulis, laneis, censibus seu de possessionibus quibuscumque, ortis, pomeriis, braseatoriis, balneis, molendinis, quibus annona conteritur vel panni preparantur, thabernis, macellis seu aliis mechanicis qualitercumque dictis et quibuscumque fungantur officiis, sive iam cum civitate contribuant sive in futuro limitibus civitatis adveniant et addantur, et in genere dicendo de omnibus edificiis[a] extra fossatum civitatis positis et specialiter de araturis suis, pratis, pascuis vel alio quocumque nomine dictis hereditatibus et bonis, de quibus monasteriis et religiosis vel ecclesiasticis personis censum solvunt vel sub alio pacto tenent ab eisdem, dato eciam, quod expressione indigeant nominata, quas et que dicte civitatis nostre Brunnensis cives pro nunc iure hereditario et proprietatis tenent et possident vel tenere et possidere eos contigerit in futurum, bernas seu collectas regales generales vel particulares nobis aut heredibus vel successoribus nostris, regibus Boemie vel marchionibus Moravie, qui pro tempore fuerint, perpetuo solvere minime teneantur, a quarum solucione ipsos cives Brunnenses et quemlibet eorum eximimus et presentibus reddimus penitus absolutos. In quorum testimonium presentes eis et eorum posteris dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum Brunne anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo tercio, die vigesima quarta mensis marcii.

[XXIV Brunae 1353 mart. 31.]

Quod nobiles et sacerdotes non emant domos in civitate

Item prohibitum est per marchionem, quod nobiles et ecclesiastice persone de cetero non emant domos in civitate, et de hoc civitas habet litteras sub hiis verbis:

Wir Iohannes, von gotz gnaden marcraff czu Merchern, bekennen an disem prieff, daz unser liebn getreuen purger unserr stat czu Brun von steuer und von losung begn grozleich besbert sint und daz diselb besberung von tag czu tag

ie mer bechst dovon, daz lanthern und auch pfaffen gaistleich und berltleich heuser in unser stat kaufen, di czu der losung luczel czu steuer gebn, bann gebn si ichtesicht von iren hofsteten. Doch ist unser stat dez ungeleich pezzer, daz in denselben heusern purger steticleich sitczen mit irem gesinde, bann diselb losung nicht allein von den hofsteten, sunder auch von andrem irem gut, und bann sein not geschicht, so chumen si der stat czu hulf mit wachten, mit cirken und mit manigueltiger ander hûlf, der unser stat von lanthern und von pfaffen enpern mûs. Und dorumb, daz unser stat czû neem und unser getreuen purger di losung rincleicher tragen und uns des derpaz[a] czu steûr môgen kûmen und mit grozzerr menig gedien, bann bir si dorumb besenten, so verpiet bir pei unsern hulden, daz kain lanther, kain edellman, kain bladik, noch kain gaistleicher man, er sei abt, probst, prelat, techant, erczprister, tumher oder an belher berltleicher oder pfeffleicher birdikait oder ampt er sei, furpas ebicleich in unserr stat zu Brun noch in irem gepiet kain haus kaufen, noch dorauf leich noch sich sein in einer andern beis, belcherlai si sei, underbind. Und baz heuser auch czu diser czît diselben hern in der stat haben, di schûln si nur czu irem lebn habn und nicht schaffen, noch verkaufen, noch gebn, noch enpfelhen andern semleichen leuten, denn sunder ainem purger, der mit seinem gesind alle czeit in demselbn haus sitcze und unsern purgern und unserr stat paide czu losung und czu ander hûlf fûglich sei. Kain purger, auch der asant in unserr stat pehauset ist, schol sein haus derselbn hern kainem, si sein lain oder pfaffen, verkaufen, noch schaffen, noch versetczen, noch enpfelhen, noch in kainer beis geben. Und per bider dasselb unser gepot furpaz tuet, der schol sein haus vorlorn haben und es schol an der stat nucz geuallen. Und ob bir furbaz von vergesuung oder von imantz pet unsern purgern czu Brun ein anders enpûten von etesbem, daz man in ein haus lies kaufen, do schuln si sich nicht ankern, als lieb in unser huld sei. Und daran unser ungenad und unsern czorn nicht verdinen, ban bir des bol underbeist sein, daz das gepot uns und unser stat einen ebigen nutcz pringt. Und des czu einer bestetigung ist unser ingsigel an disen prief gehangen. Gebn zu Brun nach Cristz gepûrd uber dreicehenhundert iar, darnach in dem drei und funfczigisten iar, des achten tages nach ostern.

[XXV — 1340 nov. 30.]

Quod magister civium et consules Brunnenses cum plebano de sancto Iacobo habent conferre capellam carnarii in cimiterio sancti Iacobi sitam

Reverendus in Christo pater, dominus Iohannes, episcopus Olomoncensis, qui prius rexit preposituram ad Omnes sanctos in castro Pragensi, confirmavit litteris, quibus sigillum suum maius appendit *[1352 sept. 10.]*, iuratis Brunnensibus et plebano de sancto Iacobo litteras, quas habent in papiro scriptas, de verbo ad verbum taliter cantantes:

In nomine domini amen. Noverint universi presentem litteram inspecturi, quod ego Hainczmannus, filius quondam Nicolai dicti de Turri de Tuschnabitz, presbiter manens Brunne, eger corpore, sanus mente et per omnia compos proprie racionis bona deliberacione prehabita diem meum extremum aliquibus operibus pietatis cupiens prevenire, de bonis meis propriis et liberis tale feci et

facio testamentum: Habito consensu domini Iacobi, plebani ad sanctum Iacobum, et iudicis et consulum et scabinorum eiusdem Brunnensis opidi lego et volo, quod de domo mea, si decessero, cimiterio parrochie sancti Iacobi ibidem situ iuncta continuo, fiat capella, que de consensu venerabilis in Christo patris, domini nostri Olomoncensis episcopi, qui nunc est vel qui pro tempore fuerit, fundetur, instauretur, ut moris est, et eciam dedicetur. Ad[a] quam capellam taliter instaurandam assigno dotem sex marcarum certorum meorum reddituum ante fores ipsius opidi in bonis meis perpetuo percipiendorum a capellano, qui pro tempore ipsi capelle prefuerit, quos[b] ipse percipiet et pro suis necessitatibus et beneplacitis usibus mancipabit[c] cum fructibus vinee mee, que Hosk nominatur. Septimam vero marcam, quam assigno, eciam idem capellanus capelle percipiet. Sed de illa septima marca quater in anno anniversariam meam memoriam peraget isto modo: dabit enim singulis quatuor temporibus anni imperpetuum plebano sancti Iacobi, qui pro tempore fuerit, et sociis et vicariis suis duodecim grossos Boemicales, ut sextis feriis quatuor temporum predictorum de sero vigilie et sabbato sequenti mane missa defunctorum celebretur[d] cum visitacione mei sepulcri[e], ut assolet fieri; item eisdem temporibus dabit singulis annis et in[f] quatuor temporibus tres grossos pro pulsu et unum grossum pro panno superponendo meo tumulo, ut est moris. Item predicta domus, quam lego, habebit celarium pro carnario et superiorem partem pro capella aptandam et residuam partem tam domus quam curie capellanus, qui pro tempore fuerit, pro inhabitacione sua iure perpetuo retinebit. Census vero pro dote capelle ipsius[g] assignatus a locis proveniet infrascriptis, videlicet in platea Cerdonum et in acie contra balneum domine dicte Vitisserin et in platea Sterczrorum et ante portam, que dicitur porta Letancium, ubi in variis locis constat ad me iure dominii pertinere, que difficile esset et superfluum per singula scribere vel narrare. Volo eciam et lego et in isto meo testamento assigno, quod istam capellam, postquam aptata fuerit et fundata, cum omnibus iuribus, proventibus et utilitatibus suis nomine meo, qui primam collacionem et provisionem eius michi retinui et retineo, ad presentacionem meam habeat et retineat investiendus a venerabili[h] in Christo patre, domino nostro Olomoncensi episcopo, qui nunc est et pro tempore fuerit, ut est moris, dominus Petrus presbiter dictus de Libenstain, socius et commensalis meus, cui execucionem tocius testamenti mei commisi. Post obitum vero eius vel cessionem eiusdem ad ipsam capellam presentacio spectabit ad plebanum sancti Iacobi ecclesie memorate et ad magistrum consulum et consules in solidum ita sane, quod quando et quociens predictam capellam vacare contingerit, ad eam predicti plebanus et consules unum de vicariis eiusdem ecclesie sancti Iacobi et non aliunde nec alium concorditer debeant presentare. Quod si in presentando dissenserint predicti plebanus et cives, ita quod plebanus unum de suis vicariis et cives alium de eodem collegio vicariorum presentaverint, gratificetur dominus noster episcopus, qui est et qui pro tempore fuerit, uni[i] de presentatis, cui sue placuerit voluntati. Si vero in presentacione predicta contingeret dissentire consules, tunc presentacio apud magistrum consulum, qui pro tempore fuerit, resideat et ille una cum rectore predicte parrochie sancti Iacobi unum de vicariis ipsius parrochie et non alium vel extraneum valeat presentare. Nec alius quam vicarius sepedicte parrochie sit capax ipsius capelle, nisi forte titulo permutacionis[k] consencientibus patronis et diocesano episcopo permittente in alium transferatur et[l] hoc ipsum tantum valeat illa vice, nam ad capellam ipsam

vacaturam simpliciter non nisi vicarius ecclesie memorate sancti Iacobi poterit presentari. Et hoc testamentum meum solo obitu meo firmetur, quia si superstitero, liberam michi mutandi illud retineo voluntatem. Ordinatum, conditum sive factum est hoc presens meum testamentum presentibus discretis et honorabilibus viris magistro Fridrico[m], preposito Chremsirensi, Wismanno, Paulo, Iacobo, Leone, Iohanne Caldaris et Thoma, sociis seu vicariis ecclesie sancti Iacobi sepedicte, Nicolao Bernhardi et Nicolao dicto Helblinger, consulibus Brunnensibus, Mathuschio, fratre meo, necnon pluribus aliis testibus fidedignis, anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo[n], in die sancti Andree apostoli.

Poznámky

L I

a Tak má A, rkp. „posteris".
b A „eorum heredibus".
c A „VI".
d A má pouze „quod".
e A „VII".
f Tak má rkp., A nesprávně „interfecti".
g V rkp. napsáno na okraji.
h A „legitimis ter vocatus".
i A „Decernimus". Rukopis vyznačuje toto ustanovení jako zvláštní článek.
k A „L".
l A „decernimus".
m Rkp.. „adnectentendum".
n Rkp. má nesprávně pouze „membrum".
o A „dampnum X talenta componet", rkp. pouze „dampnum componet".
p Rkp. „hoc".
q A „talenta".
r A „persolvat".
s A „Si quis autem aliquem".
t A „detineatur pro pena captivus".
u A „ipsis".
v A „sacramentum".
x A „ad hoc".
y V A ještě následuje „cum eisdem".
z A „X".
aa V A ještě následuje „pars".
bb A „debeat".
cc A „precepimus".
dd Rkp „tranfodiatur".
ee A „in debito teneatur".
ff A „LX[a]".
gg A „pacietur".
hh A „fuerit adeo, ut".
ii A „teneat ipsum".
kk A „XIIII".
ll A „perhibuerit".
mm A „V".
nn A „conscripta".
oo V A ještě následuje „et alii".
pp A „M° CC°".
qq A „habeant".
rr A „quolibet".
ss A nemá.
tt A „habebit arbitrium".
uu A „hospes advena".
vv A „sunt".
xx A „potuerit".
yy A „M°".

6
a Rkp. „habitis“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

10
a Rkp. „negliencia“.
b V rkp. chybí, mají však pozdější rukopisy.

14
a Orig. privilegia i jeho opis v právní knize má zde „ut“.

17
a Rkp. „verumptamen“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

18
a Rkp. „censanda“.

26
a Rkp. „diffimitive“.

33
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

34
a Rkp. „aliquit“.

37
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
b Rkp. „negliencia“.
c Srov. pozn. a
d Rkp. „quitquid“.
e Srov. pozn. a.
f Srov. pozn. a.

39
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

41
a Rkp. „uollent“.

42
a Rkp. „civitatis“.
b–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

46
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

51
a Rkp. „setenciatur“.

56
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

57
a Rkp. „comunitatem“.
b–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
d Rkp. „quoddammodo“.
e Srov. pozn. b.

58
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

67
a–e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

75
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

77
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

79
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

81
a Rkp. „ambitrium“.

85
a Rkp. „thabarius“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c V rpk. chybí, mají však pozdější rukopisy.
d Srov. pozn. b.

86
a „Non“ v rkp. později škrtnuto.

98
a Rkp. „Bokobicz“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c Rkp. „lingwis“.

108
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

113
a Rkp. má omylem iniciálu C.

124
a V rkp. „non“ chybí, věcně tam však náleží, jak ostatně vyznačuje dodatečná korekturní poznámka na okraji.

127
a Rkp. „Heyndino“.

129
a Úvodní „C“ je zde omylem dvakrát, poprvé v podobě jednoduché iniciálky, podruhé jako velké písmeno.

130
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

131
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

132
a „commodum, commodare“ zde (i dále) písař píše střídavě dvojím způsobem: kde vypisuje, tam s jedním m, kde používá zkratku „con“, tam s dvěma m.
b–e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

134
a Rkp. „aliut".

142
a Rkp. „consaguinei".
b Rkp. „consaguinitati".
c Rkp. „consaguineis".

148
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

149
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

151
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

158
a Rkp. „septuginta".

173
a Rkp. „relinquid".

175
a Rkp. „pigwius".

177
a Tak opraveno později na okraji místo chybného „debitori" v textu.
b Tak opraveno později na okraji místo chybného „debitor" v textu.
c Tak opraveno později na okraji (a předtím i v textu) místo původního „pannis" v textu.
d Tak opraveno později na okraji místo chybného „debitor" v textu.

178
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

180
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
d Rkp. „comodato".
e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

183
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

185
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

197
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

198
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

200
a Rkp. „macas".
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

203
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

207
a Rkp. „inpigwandum".

209
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

211
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
d Rkp. omylem „do mos".

213
a Rkp. omylem „etere" (s volným místem pro úvodní „c").

214
a Tato část dodatečně připsána, srov. níže De iure novalium (474).

221
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Rkp. „velud".

222
a Rkp. „delinquid".

223
a Rkp. „curu".

233
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

236
a Rkp. „capud".

237
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

238
a Rkp. „obolita".

240
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

242
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

249
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

251
a V rkp. následuje omylem ještě „et iudicis".

255
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

256
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

259
a Celý tento odstavec (i rubrikace následujícího článku) psán na razuře.

268
a Rkp. „aliquot".

271
a Rkp. „cutello".
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
c Rkp. „liguam".
d Rkp. „selvet".
e Oba následující odkazy dodatečně připsány.

278
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

279
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota, provedenou rumělkou.

281
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

283
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

284
a Rkp. „lingua".

285
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

288
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

291
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

293
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

296
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

298
a Rkp. „diliberabunt".

305
a Rkp. „aliquit".

306
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

307
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

310
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

311
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

312
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

315
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

316
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

319
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

323
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

325
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
c Psáno na razuře.

326
a Rkp. „curente".
b–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", psanou rumělkou.

329
a Na tuto část textu upozoril písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

330
a Rkp. „romotas".
b Rkp. „uxrem".

332
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

333
a Rkp. „tertum".

336
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

339
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

340
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

345
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

347
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

348
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

350
a Rkp. „consaguineorum".
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

353
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

354
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

355
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.

359
a Rkp. „consaguinei".
b Rkp. „consaguineorum".

362
a Rkp. „piguius".

363
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

364
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

366
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

367
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

369
a Rkp. „privingni".

371
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

372
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

373
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

374
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

376
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

378
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

382
a Rkp. „querimoiis".
b Rkp. „nachtgepawer".
c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
d Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modrou barvou.
e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

383
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

384
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

388
a Rkp. „secundam".

389
a Rkp. „piguius".
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

390
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

391
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

396
a Rkp. „sigillatim".
b–e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

398
a Rkp. „strupro".

401
a Rkp. „saguinis".

402
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

404
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

406
a V rkp. „quod iudex" napsáno omylem dvakrát.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

407
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

408
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

413
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

416
a Rkp. „sanxionem“.

420
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

426
a Rkp. „dummodi“.

428
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

429
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

430
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

434
a–d Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

435
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

437
a Druhá část rubra („et primo... genere“) psána na razuře.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

441
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

445
a Rkp. „ligue“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „nota“, provedenou rumělkou.

446
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

452
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

458
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

462
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

464
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

468
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

470
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

472
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
b Rkp. „mechnicis“.

481
a Připsáno na okraji vedle razury na úvodních dvou řádcích.
b–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

482
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

483
a Rkp. „saguinolenta“.
b–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
d Celý tento odkaz na dodatečně připojené č. 504 psán na razuře.

485
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

487
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou modře.

495
a Rkp. „ea“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

497
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

502
a Rkp. „capud“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c Následuje na konci řádku přeškrtnutý začáteční tah písmene „v“.

503
a Rkp. „capud“.

504
a Rkp. „consaguineas“.
b Rkp. „consaguineos“.
c Rkp. „consaguineorum“.
d Rkp. „consaguineis“.
e Rkp. „consaguineo“.
f Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

508
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

517
a Rkp. „ligue“.

519
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Rkp. „verumptamen".
c—g Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
h Rkp. má „vel qui publice" omylem dvakrát.

520
a—f Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

521
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Celé toto upozornění — a též rubrum zde hned následující sentence (tj. nyní č. 524) — psáno na razuře. Na okraji je k němu ještě připojena značka, opakující se při prvé z uvedených sentencí (tj. nyní č. 522) na f. 94vb.

523
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

533
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

536
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

537
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

544
a Rkp. „pingnoribus, pingnoris".

547
a Rkp. zde má zkomolením „priori debitori pecuniam".

551
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

555
a—b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

559
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

560
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou modře.

569
a—b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
c Rkp. „prterito".
d Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

573
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

579
a—b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

580
a Rkp. „es".

584
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

585
a Rkp. „delinquid".

586
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

594
a Rkp. „relaxto".

596
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Rkp. „verumptamen".

599
a Písař původně zde následující „eiusdem" podtečkováním zrušil a pokračoval v textu slovem „huiusmodi".

602
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

603
a—e Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
f Rkp. „edum".

604
a—c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

605
a Rkp. „strupro".

606
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

610
a „in linea" později podtečkováním zrušeno.
b Rkp. „saguinis".

611
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

612
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.
b Rkp. „consaguinei".
c Rkp. „alii".

613
a Rkp. „consaguine".

617
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota", provedenou rumělkou.

618
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

620
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

624
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

626
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

631
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

633
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

635
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

637
a Rkp. „permeneant“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

638
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

645
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

646
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

648
a Rkp. „relinquid“.

650
a Rkp. „qure“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c Rkp. „virisimilia“.
d–g Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
h Na okraji písař připsal rumělkou upozornění „Versus“.
i–k Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou modře.
l–m Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

659
a Rkp. „stature“.

661
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

666
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

670
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

674
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c Odtud zbytek textu psán na razuře.

679
a Rkp. „sator“.

696
a–b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, psanou rumělkou.

697
a Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

703
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

709
a Rkp. „schambuntem“.

714
a Rkp. „secundum“.

715
a–c Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

716
a Rkp. „reliquid“.
b Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.
c–d Text „consilio-et cetera“ psán na razuře.
e–m Na tuto část textu upozornil písař marginální poznámkou „Nota“, provedenou rumělkou.

L II
a Rkp. „asimili“.
b Rkp. „veleat“.
c Závěrečný text listiny v rkp. chybí.

L IIa
a V A následuje ještě „non solum“.
b A „set“.

L III
a Rkp. „marchio“.
b A „disturbet“.
c V A následuje „et“.
d A „IIIIe“.

L IV
a V rkp. „et“ chybí.
b Rkp. „factum“.
c Rkp. „predictis“.
d V A „thelonei sint liberi et immunes“.
e A „Nullus ergo omnino nobilium, civium, officialium, dominorum vel prefectorum predicti Brunnensis thelonei seu aliorum quorumlibet ausu…“.
f A „beate“.

L V
a A má dále „et“.
b A „successura“.
c V rkp. „inclinati“ chybí.
c_1 V A „nostro“ chybí.
d A „iudicia“.
e A „terre iudicium“.
f V A „et“ chybí.
g A „excedent“.
h A „super facienda ipsis iusticia“.
i A „eadem“.
k A „nec aliqua bona inmobilia possident“.
l A „ipsorum“.
m A „in civitate ipsa“.
n A „III°“.

L VI
a Rkp. „dextera“.
b Rkp. „facimur“.
c A „V°“.

L VII
a V konfirmaci z 1457 nov. 16. „indicione decima“.

L VIII
a A „IIII°“.

L IX
a V A není.
b Rkp. „expungnando“.
c A „II°“.

L X
a Rkp. „marchioque“.
b A „qui iam est“.
c A „X°“.

L XI
a V A následuje: „Lucemburgensis comes marchieque Budisinensis dominus“.
b A „ac“.
c A „et“.
d A „hoc duximus“.
e A „maiestatis nostre“.

L XII
a Rkp. „nobs“.
b Rkp. „imperpetum“.
c Rkp. „eorum“.
d V A následující „steuras“ rkp. omylem vynechal.
e A „sua marca“.
f A „VI°“.

L XIII
a A „subsidia proinde attendentes“.
b A „eorum privilegia“.
c A „dive“.
d V rkp. chybí.
e Rkp. „ammodo“.
f V rkp. chybí.
g A „nulli“.
h A „permanere volumus“.
i A „mensuratas“.
k A „velimus“.

l V A chybí.
m A „decernimus“.
n A „eorum“.
o Tak v A, v rkp. „metum“.
p A „continentia“.
q A „cum omnibus bonis suis, ut predicitur, transeat...“.
r A „efficaces“.
s A „cuius“.

L XIV
a Rkp. „volentibus“.
a_1 V A chybí.
b V A následuje ještě „dicti“.
c V A není uvedeno.
d V A „queque“; rkp. „subsidia generaliter et quecumque gravamina“.
e A „IIII°“.
f A „millesimo“.

L XV
a V rkp. „suis“ chybí.
b V rkp. „statum“.
c Rkp. omylem „quartem“.

L XVI
a A „inpactatis“.
b A „eisdem“.
c V rkp. chybí
d A „nostris civibus“.
e A „status et dignitatis“.
f A „anno“.
g A „M° CCC^{mo} XXX^{mo}“.

L XVII
a V rkp. chybí.
b V rkp. chybí.
c V A chybí.
d A „XL° octavo“.
e Rkp. „decimaoctava“, A „XVIII“.

L XVIII
a A „XI“.

L XX
a Rkp. „subsiditorum“.

L XXI
a Rkp. „continue“.
b Tak A, rkp. „Nicolcperc“.
c Rkp. „vere“.
d Rkp. „domini“.
e A neuvádí.
f A „VI°“.
g Závěr listiny (v. CDM VIII, č. 117) v rkp. není již uveden.

L XXII
a Rkp. „si“.
b V rkp. chybí.
c A „habt“.
d Rkp. „voruodern“.
e A „schaczung“.
f V A není uvedeno.
g V A následuje ještě „zů půz“.
h Rkp. „fleichs“.
i A „daz“.

k V rkp. na konci řádku je jen začáteční tah úvodního písmene „v".
l V A „und man sol auch chaines".
m V A není uvedeno.
n V A není uvedeno.
o V A není uvedeno.
p V A není uvedeno.
q V A „fleischhakers".
r V A „vnder".

L XXIII
a V A následuje ještě „etiam".

L XXIV
a Rkp. „des desderpaz".

L XXV
a A „Et ad...".
b A „quas".
c V A až na konci věty.
d A „misse defunctorum celebrentur".
e A „sepulcri mei".
f A nemá.
g A „superius".
h A „venerabile".
i A „unum".
k A „pronunciacionis".
l A „ex".
m A „Friderico presbitero, preposito...".
n A „M° CCC° XL°".

Přílohy

I. Nejstarší úprava brněnského městského práva z počátku 14. století
II. Nejstarší soubor brněnského městského práva (z počátku 30. let 14. století) v rozšířeném podání notáře Jana (1353)
III. Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (9. VIII. 1352)
IV. Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherský Brod (21. XII. 1354)
V. Nálezy přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (z doby před vznikem právní knihy)

I.

Nejstarší úprava brněnského městského práva z počátku 14. století

[1] Statuimus igitur, ut quicumque civium habens infra civitatis ambitum ad valorem triginta marcarum fideiubebit pro homicidio.

De homicidio

[2] Item, si accusatus de homicidio voluerit se expurgare, ut idem homo in cruce metseptimus se expurgabit; inter illos vero oportet, ut sint duo viri idonei cives huius civitatis, et omnes si[n]gillatim iurabunt. Si enim incusatus cum aliquo iurato se expurgare voluerit, innocenciam suam [et] vitam suam melius cum iurato obtinebit, quam aliquis cum iurato ipsum vincere poterit. Hii vero omnes in cruce id, quod dicitur holung, non habebunt.

De invasione domus

[3] Item, si aliquis de invasione domus convictus fuerit, decoletur; tali [autem] modo vincetur: testibus duobus, ex utraque parte domus vicinis suis; quos si habere non poterit, unum trans viam, alterum vero vicinum suum; [et] si eundem virum viventem seu mortuum seu eciam morientem [detinuerit violenta manu] in domo sua et cum vicinis seu iurato vi[n]cerit, ipsum decollabit; et si idem accusatus de domo recesserit, coram iudicio, si viros idoneos habere poterit [duos], ipse mettercius in cruce se expurgabit; [si autem plano modo querimoniam super ipsum fecerit, solus in cruce se expurgabit]; qui vero super iuratum querimoniam suam traxerit et si iuratus eidem astiterit coram iudicio, predictus homo iusticiam suam obtinebit.

De homicidio

[4] Item, si aliquis pro homicidio fuerit proscriptus, omni occasione postposita anno et die in exilio permanebit; si graciam civium habere voluerit, marcam argenti, antequam civitatem intrare presumpserit, civitati assignabit.

De stupro et violacione

[5] Item, si quis pro violacione victus fuerit, decollabitur. Tali autem vincetur modo: si virgo fuerit deflorata aut mulier violata, uno teste in campo, duobus vero egebit in civitate; si virgo sive mulier honesta vestibus laniata aut sanguinolenta non habens testes fuerit conquesta, duobus testibus expurgabitur incusatus; si autem non laniata vestibus nec sanguinolenta fuerit conquesta vi oppressam, incusatus solus se in cruce expurgabit. Si autem mulier communis fuerit conquesta vi oppressam, si constiterit, iudex eidem satisfaciat secundum consilium iuratorum.

De violacione legitime

[6] Item, si aliquis uxorem legitimam alteri deduxerit, septem idoneis testibus aut vicinis illius, cuius rapuit uxorem, convincitur; convicti vero vir et mulier sentencia pali subiacebunt.

De coniugibus adulteris

[7] Item, si aliquis in civitate iuxta uxorem suam quempiam deprehenderit et ambos, scilicet adulterum et adulteram, interfecerit, misso pro iudice et iuratis adulter cum adultera adhuc pali sentencia subiacebunt. Si vero vir interfectus fuerit sine muliere aut mulier sine viro et effugaverit, si interfector mettercius virum aut mulierem effugisse probaverit, nulli aliqua satisfaccione subiacebit. Si vero vir [vulneratus] aut mulier vulnerata effugerit et postea detentus seu detenta fuerit, septem manuum testimonio convincetur. Convictus vero sentencia capitali subiacebit.

Item de eodem

[8] Item, si aliquis uxorem legitimam habuerit et ab eadem recesserit, demum aliam legitimam prima uxore vivente superduxerit, si convictus fuerit, sentencia capitali subiacebit.

De pace iudicis et iuratorum

[9] Item, si aliquibus, qui inimici facti sunt, a iudice et iuratis firma pax fuerit indicta et si quis illorum alium in pace vulneraverit iurato viso, decollabitur; et si predictam pacem verbis non tenuerit, in bonis suis puniendus erit; et si homo predictus negaverit, mettercius iuramento suo in cruce se expurgabit.

De abscisione membrorum

[10] Item, si aliquis alteri manum vel pedem aut nasum seu aliud nobile membrum amputaverit, si accusatus se voluerit expurgare, decrevimus enim, ut in cruce metquintus se expurget.

De simplici vulnere

[11] Item, si quis pro simplici vulnere se expurgare voluerit, mettercius in cruce se expurgabit.

De effusione sanguinis

[12] Item pro effuso sanguine, vulgariter plutrunst dicto, solus in cruce, si necesse fuerit, se excusabit.

De nobilibus membris

[13] Decrevimus enim, si accusatus pro pede vel manu in cruce ceciderit, in pena decem marcarum subiacebit; ex hiis septem marce cedunt leso, iudici due, civitati vero una marca.

De membris

[14] Item, si alicui digitus amputatus fuerit et graciam ledens voluerit acquirere, leso dabit duas marcas, iudici et civitati unam marcam.

De simplici vulnere

[15] [Item, si quis pro simplici vulnere in cruce ceciderit, vulnerato dabit unam marcam, iudici et civitati unam marcam].

De wolleist

[16] Item, si aliquis pro vollaist unius interfecti viri accusatus fuerit, solus in cruce se expurgabit; et si ceciderit vel emendare voluerit, conquerendi in pena unius marce, iudici et iuratis in media subiacebit.

De vulneribus

[17] Item, si aliquis aliquem contumaciter vulneraverit aut vulnerare presumpserit et ille eundem econtra interfecerit in domo alicuius hospitis sive alterius,

cum septem viris in cruce se comprobabit. Si in foro sive in platea similis casus evenerit, cum duobus viris eiusdem platee et aliis idoneis metseptimus se comprobabit. Et si in iuramento ceciderit, capitali sentencie subiacebit; et si graciam inimicorum suorum poterit habere, iudicem placatum habebit.

De vulneribus et volleist

[18] Item, si aliquis vulneratus aliquos pro volleist infra triduum coram iudice et iuratis non accusaverit, volumus, ut post hoc nullum poterit accusare.

De incendio

[19] Item, si aliquis pro incendio captus fuerit, condempnabitur. Item, si aliquis incendium fecerit et effugerit, incensus cum civibus auxiliantibus eum insequetur; et si incensor minas sibi notorias ante imposuerit, septem manuum testimonio convincetur. Accusatus vero si comparuerit, suam innocenciam metseptimus approbabit; et si in fuga detentus fuerit, postposita omni occasione metseptimus convincetur.

De temeraria citacione

[20] Item, si aliquis alium temere citaverit, pene quatuor marcarum subiacebit, iudici duas marcas et civitati duas.

De iuratis

[21] Item, si aliquis iuratorum delinquerit in quacumque causa, iudicabitur sicut alter civis et emendabit. Item decrevimus, quod nullus iuratorum super fidem suam alicui barroni singillatim respondebit, nisi solo regi.

De furtis in incendio factis

[22] Item, si aliquis in incendio civitatis de rebus alicui exportatis furtive abstulerit ad valorem LX[a] denariorum et si fuerit deprehensus, suspendatur.

De vulneribus in incendio factis

[23] Item, si aliquis aliquem vulneraverit facto incendio, sive inimicus eiusdem prius fuerit sive non, si cum duobus testibus idoneis convictus fuerit, decollabitur. Si quis vero gladio evaginato aput incendium alterum vulnerare presumpserit et de hoc duobus testibus idoneis convictus fuerit, manu truncetur.

De baculacione

[24] Item, si aliquis probus homo ab aliquo baculatus fuerit et si idem homo cum duobus viris idoneis convictus fuerit, manu truncetur.

De proscripcione, quo ad alia loca

[25] Item, quicumque hominum in civitate domini regis proscriptus fuerit, decrevimus, ut predictus homo ubique locorum in terris domini regis nostri sit proscriptus.

De pace forensi

[26] Item, si aliquis alium in die forensi vulneraverit et cum tribus personis forensibus convictus fuerit, manu truncetur; et si die illa gladium evaginaverit et eundem non vulneraverit et cum tribus personis forensibus convictus fuerit, in pena unius marce subiacebit, iudici media et civitati media marca.

De alapis

[27] Item, si aliquis alicui alapam dederit et si mettercius convictus fuerit, in pena unius marce subiacebit, leso tres fertones, civitati unum.

De captivis preconibus presentatis

[28] Item, si aliquis pro aliqua querimonia fuerit preconibus presentatus et si fideiussores habere non potuerit, nulli pro aliqua querimonia infra captivitatem respondebit.

De ornamentis ecclesiasticis

[29] Item, si aliquis pro ornamentis ecclesie fuerit depre[he]nsus, rotali sentencie subiacebit.

De filiis et filiabus

[30] Item, si aliquis quippiam filium vel filiam parvulam deduxerit evocando et ad vendendum tradiderit, rotali sentencie subiacebit.

De mercatoribus et cauponibus

[31] Decrevimus etiam, ut nullus mercatorum aut caupo ornamenta ecclesiastica pro pignore, nisi sub certo testimonio recipiat, alias sentencie pro qualitate subiacebit.

De tesseracione familiarum

[32] Item decrevimus, quod nullus filius alicuius viri vel aliquis de familia sua, qui est in pane suo, aliquid detesserare poterit, quam vestimenta sua, que sub cingulo fuerint inventa.

De falsis fabris

[33] Item, si aliquis faber alicui claves falsas filio aut filie aut alicui de familia alicuius fecerit et si convictus fuerit mettercius, manu truncetur; si autem predictus faber se excusare poterit, decrevimus, ut mettercius in cruce se expurget.

De peccoribus et aliis iumentis

[34] Item, aput quemcumque equum vel vaccam aut porcum vel vestimenta in sepedicta civitate amissa invenerint, ille mettercius rem talem in foro se emisse libere approbabit; si autem ceciderit in testimonio, suspendio peribit.

De furtis pecorum

[35] Item, si aliquis vaccam vel bovem aut porcum vel aliquod simile furtim mactaverit et si suum datorem monstrare nequiverit, mettercius se expurgabit; si autem ceciderit, pro qualitate rei dampnatus punietur.

De carnibus

[36] Item, si aliquis carnes ad forum portaverit et cutem secum non adduxerit, pene duodecim denariorum subiacebit.

De proscriptis

[37] Item decrevimus, ut si aliquis hominum pro homicidio proscriptus fuerit et si idem homo in civitate ad valorem XXX[a] marcarum habuerit, si infra anni spacium emendare contempserit, de bonis illis ad valorem XXX[a] marcarum dividi debent decem mulieri, quindecim marce conquerenti, iudici tres marce, civitati vero due; quicumque enim magis quam triginta marcas habuerit, uxor sua et heredes de bonis illis se intromittant.

De provincialibus et nobilibus

[38] Item decrevimus, ut nullus baronum sive terre nobilium potestatem habeat in aliqua civitate neque violenciam exerceat neque aliquem teneat sine licencia iudicis et iuratorum. Siquidem decrevimus, ut quicumque civium homines

vel possessiones extra civitatem habeant, nullum iudicium ipsis iudex provincialis vel eciam beneficiarii terre indicent, ita ut ab eis nec citentur nec iudicentur, sed iudicentur coram iudice civitatis.

De accomodacione nobilium

[39] Item decrevimus, si aliquis civium nostrorum alicui baroni vel militi accomodaverit coram iurato vel duobus iuratis pecuniam tali modo, si die prefixo eidem civi bona sua non persolverit, ut illius homines in civitate illa impignorentur.

De aridariis

[40] Item decrevimus, ne de cetero sint aridaria et siccatoria braseorum in civitate, alioquin eorum possessores de dampnis, que occasione ipsorum emerserint, eis, ut iustum est, satisfaciant.

De testamento

[41] Statuimus igitur, ut quicumque civium moriatur, si uxorem habuerit vel liberos, iudex vel advocatus nequaquam se intromittat de bonis ipsorum, sed sint in potestate uxoris et liberorum. Item, si aliquis moritur sine uxore vel liberis et sine testamento rerum suarum decesserit, relicta bona sua proximo heredi suo cedunt.

[De nupciis]

[42] Item decrevimus de filia vel nepte alicuius hominis, ut nubat secundum voluntatem suam.

[De advenis]

[43] Item decrevimus, quod si aliquis advena in civitate moriatur et de rebus suis ordinaverit, volumus ratum et firmum permanere; si vero moriens nichil ordinaverit, cives per annum et diem res defuncti reservent; et si infra spacium illius anni nullus creditorum aut amicorum suorum sive socius veniat illius, qui mettercius honestorum virorum hoc probaverit, tunc prima pars de illis bonis detur pro anima defuncti, secunda ad vias reformandas, tercia vero pars integra erit principis vel civitatis. Liberum enim habebit advena arbitrium, ubi voluerit, sepeliri.

De testimonio

[44] Placuit eciam nobis, ut advena contra civem vel civis contra advenam non inducat testimonium illorum, qui dicuntur underkewffl, nisi viros honestos habeat cum illis.

De testibus

[45] Item decrevimus, ut nullus hospes advena pro debito vel quacumque alia causa possit inducere testimonium advenarum contra civem, nisi cum advenis habeat unum civem vel plures.

De ordinacione civium

[46] Decrevimus eciam, ut iurati cives de mercatu et aliis, que ad honorem et ad utilitatem pertinent civitatis, pro ingenio eorum debeant ordinare, nec iudex, nec cives, nec alter eorum ordinacionem irritabit.

De testamento

[47] Item decrevimus, si aliquis hominum cum suis bonis secundum placitum suum eo vivente quicquid disposuerit, nec uxor sua vel heredes hoc retractare possint.

De iniustis mensuris

[48] Item decrevimus, si aliquis cum iniusta mensura frumenti et iniusto pondere seu iniusta ulna fuerit detentus, in pena unius marce subiacebit; et si secundario fuerit detentus, in pena duarum marcarum subiacebit; et si tercia vice detentus fuerit, manu truncetur vel redimat ipsam cum decem marcis; due partes cedunt iudici, tercia vero pars civitati.

De querimonia pro hereditate

[49] Item, si aliquis homo extraneus pro hereditate aliqua querimoniam fecerit, idem homo primo fideiussorem pro tribus marcis ponat, ut querimoniam suam prosequatur.

De falso testimonio

[50] Item, si quis convictus fuerit de falso testimonio cum iurato vel si deum et sanctos blasphemavit, eidem lingua abscidatur vel ipsam cum quatuor marcis redimat; de illis cedunt iudici due et civitati due; si vero se voluerit expurgare, predictus homo metseptimus in cruce se expurgabit.

De pauperibus pro vulnere captis

[51] Item, si pauper pro plano vulnere convictus fuerit et vulneratum cum denariis habere placatum non poterit, idem homo pro tali vulnere per septem septimanas a preconibus reservetur.

De prefixoralibus gladiis

[52] Item, si aliquis cum prefixorali gladio fuerit inventus in civitate, in pena unius marce subiacebit et gladius non redatur, tres fertones iudici et unus civitati pro emenda. Item, si iuratus aliquem viderit portantem prefixoralem gladium et maturo colloquio iudici et iuratis talis manifestans, si iudex de illo non accusaverit, ipse reus erit et non iurati.

De effusione sanguinis

[53] Item, si quis pro effusione sanguinis convictus fuerit, vulnerato in uno fertone et iudici in medio fertone componet.

De querimoniis extra iudicium

[54] Item decrevimus, quod omnes querimonie possunt revocari, exceptis illis, que coram iudiciariis sedibus conqueruntur.

De hereditate data in pignus

[55] Item, si aliquis hominum alteri viro pro debitis hereditatem suam, non habens solvere aliis bonis, proposuerit, illam in termino unius anni vendere non potest, transacto anno potest vendere. Si incusatus suo iuramento obtinuerit, quod res mobiles habere non poterit et quod creditori hereditatem suam proponat, volumus enim, ut hereditatem suam tribus vicibus coram iudicio pronunciet et eidem viro, si pro aliqua summa voluerit, dimittetur.

De iuramentis

[56] Item decrevimus, quod quicumque hominum solo iuramento se excusare voluerit, id, quod dicitur holung, pro iusticia habebit.

De viris suspectis

[57] Item, si aliquis cum viris idoneis in cruce se expurgare voluerit, suus adversarius aliquem ipsorum cum viris idoneis coram iudicio pro viro habens suspecto abicere poterit, tunc predictus homo in predicta causa permanebit.

De iudice

[58] Item, si aliquis aliquam causam habet contra iudicem conquerendi, volumus enim, ut iudex alium ponat pro iudice et respondeat conquerenti. Si autem iudex contradixerit, iurati modo debito iudicabunt.

De querimoniis

[59] Item, si aliquis alium pro debito accusaverit, decrevimus enim, [accusatus] melius in cruce se expurgare quam aliquis ipsum vincere poterit.

De querimoniis

[60] Item, si quis accusatus pro spolio fuerit et nichil aput ipsum arreptum fuerit, melius se expurgare poterit, quam aliquis ipsum poterit convincere.

De iudicio

[61] Item, quicumque coram iudicio presentaverit alteri hereditatem, iusticia iudicis sunt quatuor denarii, unus unicuique iurato, unus denarius scriptori.

De [modo querendi]

[62] Item decrevimus, quod nullus monetarius neque alius hominum in domo alicuius civis querat aliquid, nisi cum iuratis.

De iudicibus

[63] Item decrevimus, quod nullum iudicem in aliqua civitate habeamus nisi unum et nullus iuratorum in aliqua civitate iudicium habeat.

De captivis

[64] Item, quicumque hominum intruncatus fuerit et ibidem pernoctaverit, preconibus in septem denariis respondebit; et si non pernoctaverit, in tribus denariis eisdem subiacebit.

De collecta

[65] Item decrevimus eciam, ne aliquis civium nostrorum, si super ipsos collecta fuerit posita, ne aliquis illorum singillatim collectam dederit, sed in communi secundum estimacionem aliorum.

De equis detentis et pecoribus

[66] Item decrevimus, ut quicumque hominum equum aput aliquem detinuerit, iusticia iudicis sunt duodecim denarii; de bove, si detentus fuerit aput aliquem, iusticia iudicis sunt quatuor denarii. Et si equus ille detentus fuerit, ita quod in vulgo dicitur angefent, si suus adversarius suum venditorem produxerit, liber erit, et sic de ceteris. Si predictus equus super advenam vel hospitem remanserit et si secundum innocenciam suam probare voluerit, primo in cruce solus, ita quod sit alienigena, pro exilio iurabit, postea mettercius in cruce si probare poterit, equum suum obtinebit.

De homicidio plano

[67] Item, si aliquis pro homicidio plano accusatus fuerit, solus in cruce se expurgabit. Si super iuratum querimoniam suam traxerit, cum ipso querimoniam suam obtinebit.

De querimoniis coram iudicio

[68] Item decrevimus, quod nullus aliquem virum in iudicio accusare vel inculpare poterit quam de tribus causis.

De homicidio

[69] Item decrevimus, si aliquis civium pro homicidio legitime citatus non apparebit tribus habitis edictis, proscribetur. Si habuerit ad valorem infra murum quinquaginta [!] marcarum, ille homo vitam suam differt ad presenciam domini regis; et si minus quam triginta habuerit, prima pars iudici, secunda civitati et uxori vel heredibus suis tercia pars cedet.

De educcione filiarum

[70] Item decrevimus, si aliquis alicui viro filiam suam deduxerit et cum ipsa fuerit detentus, iudicio tali iudicabitur coram iuratis et viris idoneis: In medio circuli predicta domicella ponetur; si ad eundem virum declinaverit, vitam suam obtinebit; si ad matrem vel ad patrem declinaverit, sentencie capitali subiacebit.

De hereditate obligata

[71] Item decrevimus, quod si aliquis hominum alicui in aliquo debito sit obligatus et hereditatem suam creditori obligari voluerit profitente se res mobiles non habere, alio vero protestante ipsum posse habere, tunc iurare negantem contingat et nullas habeat. Prestito vero iuramento actor de hereditate illius se intromittat et hoc pronunciabit sive coram iudicio publicabit tribus edictis. Post triplex vero edictum et si idem homo, cuius domus fuerat, ipso anno ab eo eam convenire voluerit, conveniat eidem pre aliis; anno vero evoluto extunc conquerens sive actor prefatam hereditatem libere vendere potest.

De testimonio iurati

[72] Item, quicumque aliquem iuratum in querimonia sua in testem induxerit, cum eodem iurato ius suum obtinebit.

De querimoniis coram iudicio

[73] Item decrevimus, quod nullus in iudicio contra aliquem simul et semel plures causas conquerendo poterit proponere, nisi tres, ad quas primo respondeatur.

De pincernis

[74] Item decrevimus, quod si aliquis propinator vini mensuram infrequentet, pollex eidem precidatur vel pro eodem marcam solvat.

De advenis occisis

[75] Item, si aliquis hospes vel advena sive alienigena in civitate occiditur, volumus, ut iudex et cives loco amicorum suorum causam occisi debeant pertractare.

De ludo tesserum

[76] Item, si aliquis trium virorum testimonio convictus fuerit, qui falsos tesseres ad ludum concesserit vel qui cum eisdem luserit, police debeat mutilari.

De falsis pannis

[77] Item, aput quemcumque pannus crinibus infectus fuerit, igne cremetur.

II.

Nejstarší soubor brněnského městského práva (z počátku 30. let 14. stol.) v rozšířeném podání notáře Jana (1353)

A a [I Pragae 1243 m. ian.]
B a Da neue mûncz in dem lant wert, da hat man di vorgeschreben alteu recht also ausgeleit, sam hernach stet (1—77)
b Daz habent di purger erfunden und geseczt (78)
c Daz hat ein ende und hebt sich ein anders an (79)
C Daz ist der Iuden recht czu Brunne
D Daz sint di recht der maut czu Brunne
A b [II Znoimae 1276 maii 28.]
[III Pragae 1291 iul. 13.]
[IV Brunae 1292 mart. 13.]
[V Brunae 1293 febr. 25.]
[VI Znoimae 1325 apr. 5.]
[VII Brunae 1312 aug. 29.]
[VIII Pragae 1319 dec. 23.]
[IX Brunae 1323 sept. 8.]
[X Pragae 1331 sept. 10.]
E (1—58)

[A a]

[I Pragae 1243 m. ian.]

[I]

In dem name dez vaters und dez sunes und dez heiligen gaistes amen. Wir Wenczlab, von gotes genaden der vierd chunich czu Beehem, wunschen hail allen den, di nu lebent und hernach chunftig werden. Der fursten erscheinet daran, daz si ieren undertanen frid und gemach schaffent, und darum, daz ier lobleich name und ire gedethnusse ewichleich beleibe; und daz si himelisch selichait von got verdienen, schullen si mit fleiz wetrachten, daz si in zolich gepote seczen und so weschaideneu recht machen, daz si erlich lewen und also gueter alter gewanhait volgen, daz si leib und sel wehalten. Und darum hab wier angesehen daz andechtig gepet unsir lieben purger von Brunne und haben in genedichleichen gegeben di recht und di vreihait, di hernach geschriben stent, und haben in, ieren erben und allen ieren nachvolgeren di bestetiget mit unsern priefen.

Dez ersten von totslegen

[1] Wier seczen, welcher purger innerhalb der statmauer fumczick phunt wert hab und slecht der iemant czu tot, der bedarf chainez purgelschaft vor sich, aber der richter schol in laden dreu taydinch innerhalb sechechs wochen; chumt er und laugent sein, so sol er sich unschulding selbsibent erberg man, also daz under den siben ein schephe sei.

Aber von totslegen und haimsuechung

[2] Wen ainer den andern um ein totslac oder um haimschueschung oder um waz semleicher sach iz sey da er in um bechlagt und in czeicht, der schol e selbander sweren vor gericht, daz er weder durich neit noch durch veintschaft tue, nuer durch der worden schult; tuet er dez nicht, so schol derselb chlager diu chlag widersagen vor dem rechten, di er czu im gehabt hat; oder ist, daz sich der unschuldigen wil, den man czeicht, der macht sich selbsibent unschuldic, als iz vor gesprochen ist, so ist er ledick vom richter und vom chlager; mag er aber ein solicheu geczeuchnusse nicht gehaben, man schol in enthaupen oder chom sein ab nach dez richters genaden und der schephen.

[3] Wirt aber der mansleg begriffen an der stat mit plutigem swert, mag daz der richter beweren selbsiwenter erwerger leut und mit aim schephen, so hat der daz haupet verlorn, der iz getan hat; hat aber der richter der czeugen nicht, so bewar er iz selbfunft mit czwain schephen und sust mit czwain ersam mannen, also daz under den czeugen chainer dez manslagen veint sei, so werd er enthaupt.

[4] Ist aber, daz der vorgenant manslag in den driu taydigen nicht vuerchumt und sich nicht stelt, so schol in der richter echten lazzen und bescreiben und daz erst tail seins guetes gevelt dem richter, daz ander tayl dem chlager, daz drit tayl seim weibe und sein chindern; hat der manslag aber nicht weib noch chinder, so schol man dazselb drittayl seins guetes geben czu den chirchen und czu den wegen, daz man di damit pezzer, und daz schol geschehen mit gemaim rat.

[5] Und wen ein manslag weschriben wiert, der schol in iars vrist in di stat nicht mer chomen. Wier wellen auch, wo ainer um ein totslach von der stat vertailt wiert in daz ellent und wen iar und tach auschomet, so schol er mit nicht in di stat chomen, er gebe denne ein march czu der stat.

[6] Und doch also, ob der manslag nicht in der statmauer hat fumfczig phunt wert und doch purgel hat cze seczen, di purgel schullen luben vuer fumfczig phunt und der fumfczig sol ain tail werden dem richter, daz ander den chlagern, daz drit tail der stat; mag er aber nicht purgel haben, der richter vach in halt in uncz, daz ein recht mit im tue, als di rechtichait haist oder aischt.

Von eim totslag um ains sun oder vreunt

[7] Daruber, ob ains sun oder vreunt iemant tot und sein vater oder sein vreunt enkegenwurtich sei oder nicht dapei sei und hat sein hant darczue nicht lazzen, mag er daz selbdrittir vrumer manne beweren, wier sagen in von puez und von schuld ledick.

Von eim totslag dez man wechent

[8] Ist daz iemant wesait wiert um ein totslag und sich dez wechent, er hab di chraft mit chraft vortriben, daz ist notwere seines leibes, pewert er daz selbsibent pewerleicher manne und daz under den siben ein gesworner schephe sei, so wirt er gar unschuldich.

Wo ainer aim eins fuez oder einer hant oder einer nazen oder eins andern geledes weraubt

[9] Ist daz ein purger aim ein hant oder ein fuez oder di naz oder waz gelidez ist sei abslecht, der geb dem richter fumf phunt und trag em sein schaden ab; mag aber der, der den schaden getan hat, dez geltes nicht gehaben, so richt man noch der e oder nach dem rechten: ain aug um daz ander, hant um hant und also un di andern gelider; wil her unschuldichk werden, so puwer sein unschuld selbander erberg man und mit ein schephen; mag er dez nicht gehaben, so pewer iz selbsibent vrumer man und sei ledick.

Um gelittschert wunten

[10] Ist daz ainer dem andern ein vinger abslecht oder wunt oder waz gelicze er vorwunt, daz glischert wunten haist, der geb dem richter czway phunt und dem wunten fumf phunt; und mag er der phenning nicht gehaben, so richt man darnach, als davor geschriben ist; wil er unschuldick werden, so bewer sein unschuld mit fumfe erbergn man; mag er der nicht gehaben, so bewar ez selbdriter, daz doch under den driu ein schephe sei.

Um vrefleich vuerpot

[11] Wo ainer dem andern vrefleich vuerpeut oder anpotwart, daz gehôrt dem chunich czu in sein gericht.

Von wunden

[12] Ist daz ainer dem andern wunt und daz er gesunt wiert an den wunden und nicht glitschert wiert, so geit im der, der in gewunt hat, czwai phunt und dem richter ein phunt; mag er dez nicht gehaben, so schol man in sechs wochen gewangen haben oder unschuldick sich selbdritter vrumer manne.

Um offen wunten

[13] Ist daz ainer den andern wechlait um ein offeneu wunden und daz doch der gelider chains vûschert ist und der da wechlait wiert spricht er hab sich notwer seins leiwes gewert, daz schol er pewern selbdrittir vrumer manne; mag ers nicht beweren, so geb dem richter ein phunt und dem wunden czway phunt.

Um wunden, da sich ainer hinversicht

[14] Ist daz iemant wunt wiert czu welicher czeit iz sei und hat der dez guetes nicht, da er sich hinvûrsicht seiner wunden, und mag auch nicht purgel haben, so sol in der richter gewangen behalten uncz dez morgens; wen der morgen chumt, so schol der wunt en laden vuer gericht, da er sich aufversicht; aber derselb wunt schol ee selbander swern. Mag aber der wunt vor chranchait dez leibes vuer daz gericht nicht chomen, so schol man czwen mit dez richters poten czu im senden vuer daz pet da er leit und schullen von im selbenander nemen iren ait.

[15] Und diselben vorait werden von niemant mer genumen aus dem gericht oder in dem gericht, denn als dovor gesprochen ist; ob der siech wunt nicht chomen mag vor gericht, so schol der richter czu im senden czwen oder mer erberr leut, dovor er selbander den ait vurpiet.

[16] Ist daz ainer um ein wunden bescriben wiert, der beleibet seches wochen von der stat; ist daz er sich nicht bericht in den seches wochen mit dem richter und mit em, den er gewunt hat, so beleibt er awer seches wochen von der stat; und ist daz er sich aber in den sechs wochen nicht berichtet und hulde gewint, so

beleibt er iar und tach von der stat; und wil sich awer ein solcher unschuldigen, der unschuldig sich selbfumfter vrumer manne; hat daz nicht, vuer ganck ins haus gen czehen phunt, aus dem haus gen awer czehen phunt und daz erst tayl dez guetes schol dem richter, daz ander dem wunden, daz drit tail der stat; mag er dez guetes nicht gehawen, so slach man im di hant ab.

Von der maut in der stat

[17] Wier wellen, wer in der stat mit den purgern ist wonhaft, der schol alleu recht haben mit den purgern und den di mit den purgern leit ubel und guet im gericht und der losung, der schol von aller maut ledick sein.

Di czu gevecht laufent

[18] Wir pieten auch, wer czu gevecht lauft mit gespannen pogen oder mit armwrust, der schol dem richter gewen dreu phunt und der stat czway phunt.

Von plossen swerten

[19] Ist daz iemant auf den marcktag auf dem marck ein plosses swert iemant cze schaden wiert, wiert er dez uberwunden, der geit dem richter czway und der stat dreu phunt; hat er dez geltes nicht, so slach man im eim messer durch sein hant.

Um gelt

[20] Ist daz ein purger dem andern schuldick ist, der hab drey tag im cze gelten und vorgeltes.

Um deube

[21] Ist daz iemant an deube begriffen wiert, daz vierczig phening wert ist, den schol man hahen; wiert er awer an minner begriffen, so schol man in nicht hahen, man schol in vuren czu der schrayat und schol in merchen mit eim gluenden eysen.

Um wunden

[22] Ist daz iemant wunt wirt, daz er czu dem gericht nicht chomen mag und daz man sich vorsiecht, daz er mit dem leben nicht dovon mag chomen, und daz, daz czu dem richter chumt und iz vornimpt, so schol der richter en vahen, der den schaden hat getan; wil iemant purgel vuer in werden, der purgel in aus vuer fumfcz[ig] phunt, uncz daz iener, der wunt stirbet oder genese, nach dem wier[t] di puezze.

Um nottzerre

[23] Wir hawen geseczt vesticleich, wer ein ersam vrauen oder iuncvrauen nottzert oder czuck und daz diselbe vrau oder iuncvrau inner vierczehen tagen mit czwain ersam mannen daz peweren mack, daz si geschrieren hab, so schol sich ener unschuldigen mit dem veurigen eysen; ist daz er sich nicht unschuldigt, so verleust er daz haupe; ist aber, daz eneu vrau oder iuncvrau mit siben ersam mannen in den vierczehen tagen enen uberwint, so let man im chain entretnusse nicht, sunder man slecht im daz haubt ab.

[24] Ist aber, daz ein gemaines weip chlait, si sey genottzert, der schol der richter ein recht tuen nach der schephen rat; und daz stet an dez richters gewalt, waz der damit tuet.

Um valsche geczeugnusse

[25] Ist daz iemant uwervaren wiert mit siben erwern mannen um valsche geczeugnusse und daz er got und dy heyligen geunert hab, dem schol man dy czungen absneyden oder ledig sei mit fumf phunten.

Um langneu messer

[26] Do man in der rinchmauer der stat pei aim ein messer vint an der gurtel hangen, daz da haist ein stechmesser, der geb dem richter ein phunt und daz messer oder man slach im daz messer durch di hant; wer awer vurstolen ein solich mezzer pey im in dem schuech oder in der hosen treit, der geb dem richter funf phunt oder er vurlies dy hant.

[II]

Daz dy edelen chain gewalt tuen in der stat

[1] Wir wellen und hawen geseczt unczebrochenleich, daz chain lanther noch chain edelman chain gewalt czu Brunne in der stat hawen schol noch chain gewalt an iemant in der stat tuen schol noch niemant aufhalten schol an des richters urlaup und an sein poten.

Um di besiczung der purger und irre leut auswendich der stat

[2] Wier wellen auch, welich purger leut und wonung hab oder wesiczung hab auswendich der stat, da schol der lantrichter noch chainer unser amptleut chain gewalt noch chain gericht czu den icht haben noch schol auch vuer sich laden um chainerlay sach, sunder der richter von der stat hat czu in czu richten.

[4] Wier wellen auch, wer erb oder aygen in der stat hab, daz er daz vorchauphen mack an alleu hinderung, won im dez nôt ist und durft.

Um wider chern dez schaden

[5] Wier gepieten sicherleich, daz vuerbaz chain derre, der malcz in der stat schol sein oder wer sey uber daz hat, der schol allen leuten ieren schaden aufrichten, der davon chomen mag, als recht ist.

Daz um di stat ein meil chain leithaus schol sein

[6] Wier wellen auch und gepieten, daz vuerbaz in einer meil um di stat chain leithaus sei auf iemancz guet, den auf unsers schreibers guet, der di chappellen hat sant Procobs.

Um wuerflspil

[7] Wier wellen auch, daz chainer iemant, der nicht aigens prot hab, mer laz vorspiln, den als teuwer daz gewant sei, daz er an hat.

Um chaufmanschaft

[8] Wier vergen und verleichen vreiung allen den, di in dy stat czu Brunne chaufmanschaft pringen, drei wochen vor phingesten und hin nach als vil, dy als lang beleiwen.

Der da stirbt und let weip und chint

[9] Wier seczen auch, welcher purger stirbet, der weib und chint hab, der richter noch der voit schullen mit dem guet unverworren sein, daz er let, aber daz weip und dy chinder schullen daz guet haben und wesiczen an alleu hinderung.

[10] Und wen di vrau ein man nemen wil, daz schol si tuen und da schol sey niemant an hindern; daz recht secz wier auch von ains tochter und nifteln sam von der witwen.

Wer stirbet an weib und an chinder

[11] Ist awer, daz der nicht weib und chinder hat, der da stirbet, und verschait an gescheft seins guetes, so erbet sein guet auf sein negsten vreunt.

Wo gest in der stat sterbent

[12] Wier wellen aber, ist daz ein gast stirbt in der stat, waz der schaft mit seim guet, daz wellen wier vestileichen wehalten; stirbet aber er an gescheft, so schullen dy purger dez toten gastes guet haben in ier huet iar und tak; chumt in der vrist iemant, dem er gelten schol oder sein erb ist oder sein vreunt oder sein geselle und daz pewert selbdritter vrumer manne, dem schol man daz guet antwuerten an alleu widerred, daz dez totens ist gewest; geschiecht awer dez nicht, so schol ain tail seins guetes gevallen dem richter, ain tail durch dez toten sel willen, daz drit tail der stat czu nucz.

[13] Er hat auch vreieu wilchûr, wo man in bestatten schulle, daz man in bestat.

[14] Unser edelkait hat auch gevallen, daz chain gast wider ein purger oder ein purger wider ein gast icht czu geczeugen vuer, di da leithauser sint genant, er hab dan erwer leut czu in czu czeugen.

[15] Wier wellen auch, daz chainer gast noch vremder man auf ein purger um chain gelt mit vremden leuten er czeugen mug, da sei dan ain purger under oder mer.

Von der gesworn

[16] Wier haben betracht, vier und czwainczich gesworn in der stat allen chauf seczen nach der stat er und gevuer nach ieren sinnen, daz iz den leuten nucz und guet sei, und schol weder richter noch chain purger irren noch wederreden; und wer daz wedirreden tar, der schol dem richter di puez geben, di darauf geseczet wiert von den vier und czwainczk.

Von der masse

[17] Wier gepieten uber daz, wer mit einer unrechten mazze oder ellen oder unrechteu wag erfunden wiert, der schol dem richter fumf phunt gewen.

Um clag

[18] Welicher auf den andern ein clag in der stat vuert auf den andern um ein haus oder acker oder mul oder weingarten, der schol dem richter purgel seczen um czehen phunt.

Wer den andern mit chnuttel slecht

[19] Wo ainer ein gueten menschen, der doch nicht ist der ersamen ainer von der stat, mit chnuttelen slecht, der geb dem richter ein phunt und dem geslagen czway phunt oder er unschuldick sich selbdritter ersamer manne.

[20] Und welcher innerhalb der statmauer dreisick phunt wert ist hat und wiert mit chnutteln czu slagen, der in geslagen hab, der geb dem richter czway phunt oder er unschuldig sich selbvierder erwerg manne purger.

[21] Ist awer, daz ein ringer menschs oder ein unersamer menschs czeslagen wiert und daz leicht mit seiner unczucht verdient, mag der daz weberen der ienen czu clagen hat, daz ers vordient hab, daz peczeug er selbdritter erhafter manne, er wiert ledick von dem richter und von dem clager.

[B a]

Da neue můncz in dem lant wert, da hat man di vorgeschreben alteu recht also ausgeleit, sam hernach stet:

[1] Wier seczen, welcher purger inne[r]halb der statmauer hat auf dreisich marck wert, der mag purgel werden um ein totslack.

Um totslege

[2] Wiert iemant pesait um ein totslag und welle sich unschuldigen, der mach sich unschuldigen selbsibent auf dem chreucz; under den schullen czwen erwer gesessen man sein in der stat und ieder man schol sunderleich sweren. Mag awer der ein schephen haben, den man besait um den totslack, der mag sein paz mit dem schephen behaben, den man im daz lewen mit eim schephen mag nemen. Und di haben alle auf dem chreucz chain holung.

Um haimsuechung

[3] Wer uberwunden wiert an haimsuechunge, den schol man enthaupen; aber er schol uberwunden werden mit czwain mannen, di sein umsessen czu nest im sein; mag er der czu nest im nicht paider gehaben, so nem man ain czu nest im und den andern gegen im uber; und denselben man lemtigen oder toten oder sterwenden den gewint er mit gewaltiger hant, wiert er mit czeuchnusse uberwunden mit genachpuren oder mit eim gesworn, er enhaupt in; und ob derselb wesait menschs vom haus ausget, var dem gericht mag er erwer mann gehaben, er unschuldick sich selbdritter auf dem chreucz; wiert aber ainvoltichleich auf in geclait, er mag sich unschuldigen alain auf dem chreucz; der aber auf ein gesworn sein clag czeugt und gestet im der gesworn vor dem gericht, derselb erlangit sein recht.

Von totslegen

[4] Wiert iemant um ein totslag beschriben, der weleib an allen underlaz iar und tag von der stat; wil er der purger gnad gewinnen, der schol czu hant, e er in di stat chomt, ein march gewen der stat.

Von notczerren

[5] Wer um notczerren uberwunden wiert, der wiert enthelst; und also wiert uberwunden: ob ein mait genotczerret wiert oder ein vrau auf dem velde, so bedarf si ains czeugen, in der stat czwair; ist daz ein mait oder ein ersam weip mit czurissem gewant und pluetruns chlait und nicht czeugnusse hat, der da si auf chlait, der mach sich unschuldig mit czwain geczeugen; chlait si awer an czurissens gewant und an pluetruns, so unschuldigt sich alain auf dem chreucz. Ist daz ein gemains weip chlait um notczerren und stet ener en antwurt, so tue ier der richter recht nach der schephen rat.

Um eleich nottzerren

[6] Ob iemant eim andern sein eleich weip fudervuert und wiert der uberwunden mit siben erwern czeugen oder nachpauren von dem, dem er daz weip enphuert hat, so leit man und weip cleichs urtail.

Von eleichen mannen und vrawen

[7] Und ob iemant in der stat ein andern pei seim weip begrift mit der waren tat, so schol man senten nach dem richter und nach den schephen, so leiden si

geleich urtail. Wiert awer der man verterwet oder di vrau und welich under in entrint, mag er daz pewern selbdritter ier ains vortewet hat, er ist niemant chainer puezz bestanden. Ist aber, daz der man oder di vrau wunt wiert und ewech chumt und darnach gevangen wiert, wiert daz uberwunden mit siben czeugen, so slecht man im daz haupt ab.

Uber davon

[8] Ist daz indert ainer ein eleich weip hat und get von ier und nimpt ein andreu, diweil ieneu noch lebt, wiert er dez uberwunden, er wiert enthaupt.

Von dez richters vrid und der schephen

[9] Ist daz ettleich veint worden sint und denselben vrit von dem richter und von den schephen gepoten wiert und welcher den andern in dem vrid wunt, daz ein gesworner gesiecht, der wiert enthaupt; und ob er den vrid mit worten czepricht, daz schol er pessern mit dem guet; ist awer, daz er sein laugent, so enget er selbdrit mit seim aide auf dem chreucz.

Ob aim ein hant oder ein fuez abgeslagen wiert

[10] Wen ainer dem andern ein hant oder ein fuez oder di naz oder waz glidez abslecht, wiert er darum weclait, er schol selbfumfter enprechen auf dem chreucz.

Um einvoltige wunden

[11] Wer sich um ein ainvoltigeu wunden unschuldigen wil, der schol selbdritter enprechen auf dem chreucz.

Um pluetruns

[12] Um pluetruns enpricht ainer alain auf dem chreucz.

Um hant und fuezz

[13] Ob der weclait wellet auf dem chreucz um ain hant oder um ein fuez, so ist er bestanden czehen march, [siben march] um den wunden und czwai dem richter und aineu marck der stat.

Von gliden

[14] Ob aim ein vinger wiert abgeslagen, wil man sein hulde gewinnen, so schol man im geben czwu marck und dem richter und der stat aineu.

Um ain ainvoltigeu wunden

[15] Ob ainer velt um ein ainvoltigeu wunden, der geb dem wunden ein marck, dem richter und der stat aineu.

Von vollaist

[16] Ist daz ainer um vollaist eins toten erslagen wiert beclait, der unschuldig sich selber auf dem chreucz; velt er oder wils sust verpuezzen, dem clager ein marck, dem richter und dem schephen ein marck.

Von wunten

[17] Ist daz indert ainer den andern tůzsteichchleich oder um unschult wunt und derselb wunt en erslecht in eines wirtes haus oder anderswo, der schol mit siben mannen auf dem chreucz peweren. Geschicht iz auf dem marcht oder in der gassen, [mit czwain mannen von der gassen] und mit andern erwern mannen selbsibent pewer es; velt er an dem aide, er ist bestanden dez haup[t]es; mag awer er seiner veint hulde gehaben, so gewinne er auch dez richters.

Um vollaist

[18] Ist daz ein wunter vor dem richter und vor den schephen inner drin tagen nicht wechlait um vollaist, so schol er furwas niemant wechlagen.

Um prant

[19] Wiert iemant um prant gevangen, der schol mit dem gericht verutailt werden. Ist daz iemant angeczunt und entwichen ist, der vorprunnen schol mit der purger hilf nachvolgen; und ist daz im derselb prenner schedeleich dreu hat getan vormaln, mit siben hanten chzeugnusse sol er in uberwinden. Stelt er sich awer der wesait, der schol selbsibent sein unschulde weweren; wiert awer er in der flucht gevangen, so schol man in uberwinden an allen underlaz selbsibende.

Von dem vreueln vuerpot

[20] Ist daz iemant dem andern vrefleich vuerpeut oder anpotwart, der schol daz puezzen mit vier marchen, dem richter czwu march und der stat czwu.

Von dem gesworen

[21] Ist daz ein gesworner icht verschult an waz sach daz ist, der schol daz abtragen als ein ander purger. Wir wellen, daz chain gesworner sunderleich pei sein treuwen antwurt, nuer alain dem chunig.

Von dem, daz man deupleich austreit in der prunst

[22] Ist daz iemant begriffen wiert, daz er vorstoln ausgetragen hat in einer prunst daz sechczig phenning wert ist, den schol man hahen.

Von den wunten, di man in der prunst slecht

[23] Ist daz ainer ain wunt pei der prunst, ob er dez veint e gewest ist oder nicht, wiert der uwerwunden mit czwain erwern geczeugen, man schol in enthaupen. Und wo ainer den andern mit aim plossen swert pei einer prunst gewunten tar, wiert der mit czwain erweren czeugen uwerwunden, man slach im ab di hant.

Von chnuttel slahen

[24] Ist daz ein vrumer mensch von iemant mit chnutteln geslagen wiert und wiert dez uwerwunden mit czwain erwern mannen, man stuml im di hant.

Von den vorczalten

[25] Welicher mensch in dez chunigez stat vorczalt wiert, der schol uberal in dez chunigez piet vorczalt sein.

Von dem frid dez marchtes

[26] Welcher den andern dez marktages wunt und wiert dez uwerwunden mit drin marckleuten, dem westumel man di hant; und der ein swert enplost und doch in nicht wunt, wiert derselb von iem selbdritter uwerwunden, so geit er ein marck cze puezze, dem richter ein halwe, der stat ein halbe.

Um maulslege

[27] Geit einer dem andern ein maulslack und wiert [uwer]wunden von dem selbdrit, der geit dem geslagen drei vierdung und ain vierdunck der stat.

Von den gevangen, di den schergen geantwurt werden

[28] Ist daz iemant den schergen wiert geantwurt um ein clag und mag nicht purgel gehaben, der antwuert chainer clag, diweil er gevangen ist.

De ornato ecclesie

[29] Wiert iemant pegriffen mit dem, daz czu einer chirchen gehort, der wiert geredert.

Von den, di da kint enphuerent

[30] Ist daz iemant aim sein chint hinvuert, iz sei knet oder mait, czu posen dingen oder czu ermorden, der wiert geredert.

Von den chaufleuten

[31] Wier sein czu rat warden, daz chain chaufman noch leitgeb chain dinck, daz czu der chirchen gehore, czu phant nem, iz sei dan mit rechter gewissen, daz nicht verstoln sei, wiert er sein anders uwerwunden, er ist westanden gleicher puezz, wez iz wert ist.

Von topeln

[32] Wier wellen, daz kains mans chint oder knet oder ander gesinde, daz an seim prot ist, icht mer vortopeln mug, den sein gewant, daz er an hat und sein guertel umvangen hat.

Von valschen smiden

[33] Ist daz ain smit iemant valsch slussel macht, iz sein ains kint oder ains gesinde, wiert der smit dez uberwunden selbdrit, der verleust di hant; wil er sich awer unschuldigen, daz schol er selbdrit tuent auf dem chreucz.

Um viech

[34] Ob man pei iemant icht vint, daz in der stat verstolen ist, iz sei chue, ros oder swein oder gewant, pewert er daz selbdritter, daz gechauft hab, daz ist giet; mag er dez geczeugen nicht gehawen, man schol in hahen.

Um verstolens viech

[35] Ist daz iemant ein chue, ein achsen, ein swein oder swaz solichs ist deupleichen niderslecht und mag den nicht czaigen, der in gegewen hat, so schol er sich selbdritter unschuldigen; velt er an dem aide, so ist er westanden, dez iz wert ist gewesen.

Um vleische

[36] Ist daz iemant vleische vail treit auf dem marckt und di haut [nicht] mittreit, der ist westanden czwelf phenning czu puezz.

Von verczalten

[37] Wiert iemant wescriben um ein totslach und hat er in der stat dreisich marck wert und vorsmecht abczutragen inner iars vrist, so schol man di dreisick marck wert tailen: czehen seim weib, fumfczehen dem clager, drei marck dem richter, der stat czwo; und waz uber dreisick marck weleibet, daz schol sein hauswraven und sein chinder nemen.

Um edel, um lantrichter

[38] Wier wellen, daz chain lantrichter noch chain herre, der edil ist, chain gewalt tue in der stat noch chain gewalt hab in der stat, daz iemant auf hat in der stat, an dez richters und der schephen urlaup. Wier gepieten auch, waz leut di purger auf ierm guet und hoven siczen habent vor der stat auf dem lant, daz chainer unser amptleit noch der lantrichter der gegent mit den icht czu schafen habent noch vuer sich laden vur ir recht noch hincz in icht richten, awer vor dem statrichter schol man daz recht suechen.

Um pargen den edeln

[39] Wier wellen, ob unsir purger ainer eim lanthern oder eim ritter icht parget vor eim schephen oder vor czwain und gilt im daz nicht czu dem tag, so schol er sein leut phenden in der stat.

Von derren

[40] Wier gepieten, daz vurwaz chain der noch chain solich dinch in der stat sei, da schad von chom, iz sei dann, daz er vorgewisse, waz schadens davon den leuten chom, daz er den aufricht.

Um gescheft

[41] Wier seczen, wen ein purger stirbt, der weib und chinder let, daz sich der richter oder voit seins guetes nichtes nicht underwinde, sunder daz weip und di chinder schullen iz alles wehalten. Ist daz ainer stirwet an weip und an chinder und an gescheft, waz dez let, daz erbet auf den nesten vreunt.

Um heirat

[42] Wier wellen, daz igleich tochter oder niftel nem ein man noch ierm muet, wen si wil.

Von gesten

[43] Wier sein czu rat warden, wen ein gast stirwet, waz der mit seim guet schaft, daz schol stet weleiben; ist awer, daz er nicht schaft, so schullen di purger sein guet halten iar und tach, ob in der czeit chainer seiner vreunt oder seiner schuldiger oder sein geselle chome, der schol iz peweren selbdritter; ist dez nicht, so schol man daz erst tail gewen durch seiner sel willen, daz ander czu wegen, daz man di da mit pesser, daz drit tail ist dez vuersten oder der stat. So mag sich ein gast lazzen begraben, wo er wil.

Um geczeugnusse

[44] Uns gewelt auch, daz chain gast wider ein purger oder ein purger wider ein gast czu czeugnusse vuer, di da underchaufel sein genant, er hab den erwer leut mit im.

Um geczeugen

[45] Wier wellen, daz chainer vremder gast um gelt oder um waz sach ez sei mit vremden leuten auf ein purger icht erczeugen mug, er hab dan ein purger oder mer czu czeugen.

Um der purger ordenung

[46] Wier haben wetracht, daz dy gesworn purger seczen den chauf und ander sach, di der stat erleich und nucz sein, noch ieren sinnen und nach ieren treun und waz si seczen, daz schol weder richter noch purger irren.

Um gescheft

[47] Wier wellen, waz ein mensch schapft mit gesuntem leib und diweil er lebt, daz iz sein weip noch chinder nicht hindern.

Von rechten massen

[48] Wier haben betracht, wo ein mensch mit unrechtem meczen und unrechter ellen wegriffen wiert, der schol verpuezzen mit einer marck; wiert er czu dem andernmal wegriffen, er geb czwu marck; wiert czu dem drittenmal begriffen, man slach im dy hant ab oder loez sei mit czehen marcken; der werden dem richter czway tail und der stat daz drit tail.

Um chlag auf erwe

[49] Ist daz ein vremder mensch chlag auf ein erwe, der secz purgel vuer drei marck, daz er di clag volvuer.

Um valsche geczeugnusse

[50] Ist daz, daz iemant mit eim gesworn uwerwunden wiert um valsche geczeugnusse oder daz got und di heiligen gesmecht hat, dem schol man di czungen absneiden; wil ers awer lozen, so loez ers mit vier marcken; der schullen dem richter czwu marck und der stat czwu; wil er sich awer unschuldigen, so mach er sich unschuldich selbsibent auf dem chreucz.

Von armen, di um wunten gevangen werdent

[51] Ist daz ein armer um ein gemaineu wunten uwerwunden wiert, hat er dem wunten nicht phenning cze geben, so schol man in gevangen legen siwen wochen czu dem nachrichter.

Von gespiczeten swerten

[52] Wen man in der stat begreift mit eim gespiczten swert, der schol ein marck gewen und daz swert ist vorlorn; und drei vierdung werden dem richter und der ain vierdung der stat. Ist daz ein schephe ain siecht ein gespiczt swert tragen, der schol in wesagen dem richter und den geswornen in einer rechten morgensprach; undernimpt iz nicht dan der richter, so ist der richter schuldick und der gesworn nicht.

Um pluetruns

[53] Ist daz ainer um ain pluetruns uwerwunden wiert, der geit dem pluetrunsen ein vierdung und dem richter ein halben vierdung.

Von den clagen, di aus dem gericht geclait werden

[54] Wier wellen, daz ein igleich chlag widerpracht mag werden, den di chlag, di vor dem gericht gechlait werden, awer von aim aide nicht, sunder siben phenning pueren dem richter und czwen dem schreiber.

Um erb, daz vorseczt ist, und von porgen

[55] Ist daz ein mensch eim andern ein erb vorseczt und anders nicht czu verseczen hat, wen ein iar auschumt und sein nicht enlost und anders nicht hat, so schol is der dreistunt aufpieten in dem gericht; wil ers awer selben wehalten an dem gelt, man schol ims lazzen.

Von aiden

[56] Wier wellen, daz welich menschs sich mit aim aide unschuldigen wil, der schol di holung czu eim rechten haben.

Von den, da nicht guet czuversicht ist an den aiden

[57] Ist daz iemant sich unschuldigen wil auf dem chreucz mit erbern leuten und ist daz sein widersach under den mannen ain siecht, den er verwermack, so wleibet er in der schuld, ob er im den vorwierft.

Von dem richter

[58] Ist daz iemant auf den richter um chainerlai sach czu chlagen hat, so schol der richter ein andern am sein stat seczen und schol vor dem enem antwuerten, der czu im cze chlagen hat. Ist daz is der richter widerret, di geswornen mit recht tuent in von dem gericht.

[Von chlag um gelt]

[59] Ist daz ainer den andern um gelt wechlait, so hab wier daz erfunden, daz er sich paz entreden mueg und unschuldigen, den iz iener auf in erlangen mag.

Von chlag um rauwe

[60] Ist daz iemant wechlait wiert um raub und pei im nicht begriffen ist, der mag sich paz unschuldig machen, den in ener mug uwerwinden.

[Von gericht]

[61] Ist daz ainer dem andern ein erb aufgeit vor gericht, so geb dem richter vier phenning und igleichem schephen ain und dem screiber ain.

[Von sueche]

[62] Wier wellen, daz chain [munczmaister] noch chain mensch in chaines purgers haus icht suech, nuer mit den schephen.

Von den rich[t]ern

[63] Wier hawen funden, daz wier in chainer stat nicht wellen haben den ain richter und chain schephe schol in chainer stat chain gericht nicht hawen.

Von gevangen

[64] Ist daz ein mensch gevangen wiert und bleibt uber nacht in der vanchnusse czu dem nachrichter, so geit er dem nachrichter siben phenning; weleipt er awer nicht uwer nacht, so geit er im nuer drei phenning.

Von losung

[65] Wier wellen auch, ob ein losung oder ein steur auf unser purger geleit wiert, di schol chainer alain nicht gewen, awer di gemain der purger schol gewen, igleicher nach seiner macht.

Um aufhaltung der ros

[66] Wen ainer daczt dem andern ein ros vurvecht, so sint czwelif phenning dez richters recht; wiert ein ochse vervangen, so wernt dem richter vier phenning. Und wirt dazselbe ros angevant, mach der wierdersach den gestellen, da ers widerchauft hat, so wiert er ledich, und also um anders. Und ist daz, daz daz ros dem gast oder dem wiert weleip und wil er sein unschuld pieten, so swer er alain auf dem chreucz; ist er ein vremder, so swert er um daz ellend, darnach der drit mag wehaben und pewern, er wehert daz ros.

Um totslege

[67] Ist daz ainer alain um ein totslag wechlait wiert, er unschuldigt sich alain auf dem chreucz. Czeuch er sein chlag auf ein gesworn, mit dem wehapt er sein clag.

[Um chlag]

[68] Wier wellen, daz iemant man wechlagen und geczeichen mug, sunder um drei sach.

[Um totslegen]

[69] Ist daz iemant under den purgern um ein totslag gevangen wiert vor dem urtail und hat er in der statmauer hundert [!] marck wert, derselb vrist sein lewen uncz an dez chuniges chumft; und hat er minner den dreisick, [daz erst tail gevelt dem richter, daz ander tail der stat], daz drit tail bleip dem weip und den kinden.

Ob ainer aim sein tochter fudervuert

[70] Ist daz ainer aim sein tochter fuderfuert und wiert mit ier begriffen, so schol man ein rinck machen oder stellen und schol di mait darin nemen; get si czu dem manne, so wehalt er sei und sein leben; get si awer czu dem vater und czu der mueter, so enthaupt man den, der sei enphuert hat.

Um ein erb, daz um schult vorseczet wiert

[71] Wier hawen gedacht, ist daz ainer dem andern schuldick ist und wil im sein haus oder ein ander erwe davuer seczen und bechent sich dez, daz er chain guet hab, daz er im vergelten mug anders, so schol er sein ait darum tuen. So daz geschiecht, so schol dichener dez haus oder dez erbs underwinden und daz schol erchunden und offenwaren vor dem gericht dreu taidinck. Als er daz hat getan, welle iz dann der von im besten, der im voseczet hat, er schol im lazzen pilleicher denn eim andern; wenn dan daz iar auschumpt, so mag er daz haus oder daz erwe ledikleich vorchaufen, wen er wil.

Von eim gesworn czeugen

[72] Wer ein gesworn czu czuege vuerfuert, mit demselben wehabt er sein recht.

Um chlag

[73] Wier wellen, daz chainer gegen dem andern czwainmaln vor gericht mer chlag gevuern mug denn drey, da schol man im czu antwurten.

Von weinschencken

[74] Wier wellen, wo ein weinschenc di mazze nicht fulle oder welsch, dem schol man den daumen abslahen oder geb davuer ein marck.

Um geste

[75] Ist daz ein gast oder ein pilgereim oder ein ellender man in der stat verterwet wiert, den schol der richter und der wiert auch und di gesworn an der vreunt stat vodern, als recht ist.

Um valsch wůrfel

[76] Ist daz iemant mit drin czeugen uwerwunden wiert, daz er valsch wurfel leicht auf spil und der damit topelt, dem schol man den daumen abslahen und dem, ders da leicht, auch.

Von valschem tuech

[77] Wo man ein tuech vail vint, da har czu genumen ist, daz schol man pruen.

[B b]

Daz habent di purger erfunden und geseczt

[78] [a] Di purger setzen daz, daz man niemant vahen schol, man vuer in e czu eim schephen; und der richter schol nicht in den rat gen, man ruef in den dem oder er hab icht vuerczelegen vor dem rat.

[b] Si haben gepoeten daz viertail pier um vier haller; und chain gab schol man nemen von den pechen; und in igleicher wochen schullen czwen schephen gen und schullen daz prot weschaun auf dem marckt; und der nicht rechten chauf geit, der schol fumfczeg phenning gewen und daz prot schol man wesneiden; und wen si di stat semln lazsent, so schol ieder man so wil gewen.

[c] Iz wellen auch di schephen, welcher ie purgermaister sei, daz der di gloken dacz sant Niclaz czu rechter czeit haiz leuten, und welcher vleischacker sein panck nicht cze hant auftuet, der schol czu wandel gewen fumfczeg phenning.

[d] Si wellen auch, daz chainer der schephen nach ezzens czu dem gericht chom.
[e] Si wellen auch, daz chain vleishacker chain purger hinder an seim chauf, waz viechs er chaufen welle; und wan der purger chaufen wil, so schol der vleishachker fudergen; welcher daz nicht tuet, der ist der puezz westanden.

[B c]

Daz hat ein ende und hebt sich ein anders an, von maulslack dez ersten

[79] [a] Ist daz iemant ein purger, der doch nicht der ersamesten ainer ist, ein maulslack slecht, der geit dem richter ein halb phunt, dem geslagen ein phunt; und wil der geslagen czeuchnusse vuervuern wider ein und ener wil sich unschuldigen, der schol sich selbdrit unschuldigen glaubiger mann.
[b] Wer in dez andern haus mit woffen, armbrost oder pogen vereilich tar in gen und er daz er di haimschuecht mit sein erwern nachpauren pewert, di schullen di puezz leiden, sam um ein totslack, auf di mans pewert. Mag er awer sein clag mit geczeugen nicht volvuren, so geit er dem richter czwai phunt und der stat ain phunt. Ist awer, daz man di clag ainvoltichleich vuert um haimschuechung, iener macht sich unschuldig mit czwain vingern.

[C]

Daz ist der Iuden rech[t] czu Brunne

Merchent und vornem alle, di nu in disem alter lebent di leut und di hernach chunftig werdent, di rede diser hantveste, daz etwen der Iuden vater ier poshait wegangen und erczaiget habent an unserm herren Ihesu Christo, gotes sun dez lemtigen, der hantvest dez angeporn rechtes weraubet sint und in di sunde der vordampnusse iemerleich vurvuert sint und wie si uns doch gleich sein an der gestalt der menschleichen natur und wier mit unserm heiligen christenleichen gelauben von in gesundert sein, so lert und christenleich guet daz, daz wier ab schullen werfen unsir hertichait und schullen unser guet warthen czu in und schullen di menshait an in lieb haben und nicht irn unglauben. Czu der notturftigen Iuden pet czu merken hab wier uns genedichleich genaiget und haben weschehen di hantvest, di in weilent unser lieber vater chunich Ottacker, von gots genaden chunich czu Pehem und czu Polan, gegeben und gelichen hat, und di recht, di darin geschriben stent, und waz di hantvest halt und sait, daz vorneu wier an diser hantvest und wellen iz stet halten und westetigens, daz ewichleich weleib. Und di hantvest nicht vertig noch weschawen noch nicht gemailigt an chaim seim tail, sunder iz waz in seiner ersten figurn, und sein red waz also:

In dez herren namen amen. Wier Otacker, von gotes genaden chunich czu Pehem und cze Polan, herczog czu Osterreich und czu Steyrn und marchgrafe czu Merhern, allen in ewen czu ewen.

Daz erst recht

[1] Dez ersten hab wier geseczet um varundez guet oder um waz hauptsach iz sei, di eins Iudenperson oder sein guet anget, chain Christen wider ein Iuden chain geczeugnuzze nicht vuren schol, den mit eim Iuden und mit eim Christen.
[2] Ist daz ein Christen ein Iuden anspricht, er hab im sein phant verseczt, und daz sein der Iuden laugent und der Christen wil den ainvoltigen Iuden seins wortes nicht glauben, so swer im der Iude auf eim solichen phant als der Christen gicht, er hab ims vorseczet, und sei ledick von dem Christen.
[3] Ist daz ein Christen eim Iuden ein phant seczt und gicht, er hab ims um minners gelt geseczet den der Iude gicht, so swer der Iude auf dem phant, und waz er mit dem aide wehabt, daz schol im der Christen geben.
[4] Ist daz ein Iude an geczeugen ein Christen czeicht, er hab im sein phant vorweschelt, und ener laugent sein, auf daz tuet der Christen alain sein aide und wiert ledick.
[5] Ein Iude mag allez daz nemen czu phant, waz man im czutreit, wie daz genant ist, an plutiges gewant und naz gewant und gewant, daz der chirchen czugehort, daz schol chain Iude nemen mit nichte.
[6] Ist daz ein Christen ein Iuden anspricht um phant, daz der Iude hab, und der Christen sprech; im sei dazselb phant vorstolen oder enphuert oder eintragen deupleich, der Iude swer auf dem phant, daz er nicht gewest habe, um daz steln, ob iz vorstoln sei oder nicht; und waz er darauf gelichen hab, daz behab; so geit im der Christen daz hauptguet und den gesuech, der darauf diweil gegangen ist.
[7] Ist awer, daz von geschicht von einer prunst oder von deube oder von gewalt, ein Iude sein dunck mit eim phant also vorleust und daz offenwar wiert, und daz in der Christen um daz phant anspricht, daz der Iude also vorleust, so swer der Iude alain und sei ledich.
[8] Ist daz di Iuden under in selben ein chrieg oder ein urleug machent oder ein gevecht, da schol sich der statrichter nichtes nicht um annemen noch im czu recht anczichen, sunder dem chunich oder dem hertzogen oder marchrawen oder dem hauptmanne oder dem chamerer dez reiches wehalten; der ainer schol iz richten und der schuldick czeucht sich an den chunich oder hertzogen, daz wiert denselben czu gerichte wehalten.
[9] Ist daz ein Christen eim Iuden ein wunden slecht, waz wunden daz sei, derselb geit dem chunic oder hertzogen czwelf marck goldes in sein chamer und dem wunden czwelf marck silbers und di chost, di er vorczert in der ercznei.
[10] Ist daz ein Christen ein Iuden tôt, da schol man uber richten nach rechtem gericht; und alles sein guet varund und unvarent gehort in des chuniges gewalt.
[11] Ist daz ein Cristen ein Iuden slecht, doch daz er nicht pluet, der geb dem chunich vier marck goldes, dem geslagen vier marck silbers; und hat er dez guetes nicht, so slach man im di hant ab.
[12] Und wo ein Iude czogecht in unserm piet, da schol in niemant hindern noch chain schaden noch chain lait nicht tuen noch an nichte weswern; und waz er in unserm gepiet uber lant vuret, iz sein chaufmanschaft oderlai dinge, waz daz sei, und wo er an ein maut chom, so schol man nicht mer von im czu maut nemen, den daz ein ander purger geb, der von der stat sei, da der Iude von ist.
[13] Und wo di Iuden nach ier gewanheit ein toten Iuden vuren von ainer stat czu der andern oder von ainer gegent in di ander oder von aim lande in daz

ander, so welle wier, daz si di mauter an nichteu peswern und chain maut nicht nemen von in noch vodern; und ist awer, daz der mauter icht abreist oder czert den Iuden, so schol man uber in richten sam uber ein rauber um reraub.
[14] Ist daz indert ein Christen icht frevel an ierm vreithof beget oder icht, daran czubricht mit vrevel, der schol in dez gerichtes gestalt ersterwen und alles sein guet und sein hab, wie iz genant sey, daz gehort alles in dez chuniges chamer.
[15] Ist daz iemant freveleich auf der Iuden schuel werft, der schol czwai phunt gewen.
[16] Ist daz ein Iude seim richter gevelt einer puez, daz da wandel haist, wiert er daran ervunden, so geit er dem richter czwelf phenning.
[17] Ist der, daz Iudenrichter ein Iuden vuer gericht gepeut und chumt der Iude nicht czu dem erstemmal und czum andermmal nicht, so geit er als ofte dem richter ie vier phenning und chumt er czum drittenmal nicht, so gilt er dem richter XXXVI phenning.
[18] Ist daz ein Iude den andern wunt, der geit dem richter czwai phunt czu wandel.
[19] Wier haben geseczt, daz nimmer chain Iude auf daz rodal schol swern, er wert dan vuer uns geladen.
[20] Ist daz ein Iude vorterwet wiert und chain czeugnusse sein vreunt gestellen mugen, auf den der in vurterwet hat, und mag der aischung, wo si sich auf iemant versehein, so stelle wier gegen dem, da si sich auf verwent ein chemphen vor di Iuden.
[21] Ist daz di Christen aim Iuden mit gewaltiger hant icht tuent, daz welle wier, daz di di hent vorliesen.
[22] Der Iudenrichter schol chain sach nicht richten, di di Iuden undereinander machen oder hawen, iz sei den, daz man chlag vor im und wiert vuergeladen.
[23] Ist daz ein Christen sein phant loest wider ein Iuden und geit im den gesuech nicht in vier wochen, so geit vurbas gesuech auf enen gesuech.
[24] Wier wellen, daz man chain gast icht in chains Iuden haus stelle.
[25] Ist daz ein Iude eim lantherren oder eim ainvoltigen herren sein guet leicht auf erbe oder auf hantvest und bewert er daz mit seim prief und mit seim insigel, demselben Iuden get im seim not, so geantwurt wier im ander erbe vuer di andern phant und diselben erbe gelub wier im cze schirmen vor allem gewalt.
[26] Ist daz iemant eim Iuden deupleich enwech vuert ein kint, daz welle wier daz den verdampne.
[27] Ist daz ein Iude von eim Christen ein phant nimpt und daz im daz phant stet ein iars vrist, so schol ers sein richter czaigen und geb iz hin; bleibet awer daz phant uwer iar und tack czu dem Iuden, er geicz vurbaz niemant chain antwurt darum.
[28] Wier wellen, daz niemant chain Iuden an seim viertag tuer betwingen, daz er im phant czu lôsen geb.
[29] Welcher Christen eim Iuden ein phant mit vrevel oder mit gewalt aus seim haus treit oder icht gewaltes in seim haus tuet anczubrechen oder waz iz sei, der schol swerlichen unser chamer mit puez underligen.
[30] Man schol auch mit chaim Iuden czu gericht gen, waz wider in cze chlagen sei, den in der schuel ans uns, wier mugen si vuer uns ruefen.
[31] Wier vorpieten, daz vestichleich under dem gepot unsers gaistleichen vaters dez pabstes, daz vurwaz niemant czeich di Iuden, di in unserm gepiet sint,

daz si Christen menschenpluet nuczen, wan von dem gepot der canone so schullen alle Iuden alles pluetez darben und sein nicht enpeisen.
[32] Wier hawen geseczt und gepieten, waz ein Iude ausleicht, iz sei golt, phenning oder silber, dazselb schol man im widergewen und sein rechten gesuech, der da auf ist gegangen von der czeit, do mans genumen hat uncz auf di czeit daz mans loeset.

Und daz alle diseu recht, di hie geschriben sint, stet und gancz ewichleich beleiben, dez hab wier disen prief czu eim geczeugen mit unserm insigel behangen und bewestent. Und dez sint die geczeugen und die. Daz ist geschehen und gegeben pei Brunne.

[D]

[a]

Daz sint di recht der maut czu Brunne der stat

[1] Merckent, ob iemant unsers mitpurgers guet vuret auf seim guet, den er um lon gedinget hat, der schol ledick sein von der pruckmaut und von der aller maut.
[2] Ist daz iemant chaufleut oder arbaitter unsers landes notturft vuert auf aim wagen, waz is sei, der geit ein pheninge, wenne man di munze vorneut, und mit dem eisen schol man im den wagen mercken; und den schol er als lange fueren, als lang der wechsler siczt. Und der ain phennick hat gegeben, der sei ledick uncz czu dem andern slag, an di vremden chaufleut, di da gewen schullen von plei und von czin und von chupher, von hopphen, von wolle, von chremerei, von hering, von gesaltzen vischen, so schol ie der wagen ein phenninck gewen, als oft er in di stat vert. Und von dem [wein] ist daz selb.
[3] Und wer ein hausen vuert, er sei gesalczen oder gruen, so geit er ein groszen, auf waz wagen er in vuert.
[4] Wer dreisech centen wachs vuert, der geit davon ein vierdunck silbers; vuert er acht centen, so [geit] er ein lot, vuert er fumfczehen, so geit er ein halben vierdunck. Und waz er minner vuert den acht centen, so geit er ie von dem centen vier phenning, von eim halben czwen phenning, von [eim] viertailn ein phenninck; vuert er minner den ein viertail eins centen, da geit er nicht von.
[5] Auf waz wagens man vindet edlen tuecher, sam von Eiper oder von Gent oder von andern steten, der geb von einer summe oder saume ein halben vierdunck; und czwelf tuecher machen ein summe; vuert er minner, so geb er ie von dem tuech vier phenning.
[6] Ist daz ein gast chumt von eim andern lande und wil tuech chaufen, der geit halbe maut.
[7] Di chaufleut, di da haisent hantsneider oder chramer, dicz landes, di geben ein phennick czu igleichem slag und sint vurbas ledick.
[8] Von dem Polanischen tuechen, di da pei czwain marken sint, da geit man ie von dem tuech czwen phenning; ist iz pei einer march, so geit man von dem tuech ein phenninch.
[9] Und wer vuert czwai hundert heut, auf wez oder waz wagen daz sei, oder mer vuert, der geit ein vierdunck silbers; und vuert er ein ain hundert, so geit er

ein halben vierdunck; und vuert er ein fumfcheg haut, so geit er sin lot, von fumfczehen hauten ein settein; und vuer er minner den fumfczehen, so geit er ie von der haut ein helbelinch.
[10] Wer ein wagen mit salcz vuret und let daz salcz ab, der geit ein phenninck; und wer salcz chauft und lat daz auf ein wagen, der geit auch ein phenninck.
[11] Wer der ist, der saltz oder wein oder getraid her vuert, welcherlai daz getraid sei, der geit ie von dem wagen dem hueter ein phenninck; und ob ers an demselben tag als er chumpt ablegen oder inlegen welle, daz mag er wol tuen; und ob ers nicht wil vorchaufen, so geit er nicht.
[12] Iz sei merchleich oder chunt, daz ieder wagen czu dem neuen slag geit sechs phenning an recht.

[b]

Daz ist di maut cze Brunne, di auf daz haus Spilberch gehort

[1] Swelch wagen vuert getraide, welicherlai korn iz sei, ane mahen und ane maltz, ist daz ers in der stat wil verchaufen, so gibt der einczwagen czwen phenning und der deichselwagen vier phenning. Ist daz aber, daz er vuerbaz wil waren, so geibt der einczwagen vier phenning und der deischelwagen acht.
[2] Item, und swer da vuert mahen oder maltz, der gibt von dem einczwagen sechs phenninge und von dem deiswagen czwelf phenning.
[3] Item, und swer da vuert preter oder holtz, daz mit der parten ist gesniten oder und swaz von holtz ist gemacht, ist daz, daz er in der stat wil verchaufen, so gibt der einczwagen czwen phenninge; ist aber daz, daz ers vurbaz wil vueren, so gibt der einczwagen vier phenning und der deichselwagen acht. Diselb maut gibt man von den chôlern und von haven.
[4] Item, swer da vuert abs, daz da wiert in dem paumgarten, der gibt von dem einczwagen vier phenning und von deischelwagen acht phening.
[5] Item, wer daz waltobs da vuert oder welicherai frucht iz sei, daz gehôrt czu den pfragnerinnen, iz sei pharren oder czwival oder knoblauch oder rueben oder swaz solchs sei, daz den pfragnerinnen czugehôrt, der gibt von dem wagen czwen phenning; und von dem chraut gibt man nicht.
[6] Item, wer da vuert eisen oder stahel oder waz von eisen gemacht ist, der gibt von dem einczwagen in der stat czwene phenning; ist daz er aber vurbas wil varen, so gibt der einczwagen vier phenning und der deischelwagen acht.
[7] Item, welcherlai saltz man vuert, so gibt der einczwagen vier phenning und der deischelwagen acht. Und swer in der stat saltz chauft, wil er vuerbas vueren, so gibt der einczwagen czwen phenning und der deischelwagen czwelf phenning.
[8] Item, wer da vuert honick, auf welcherlai wagen daz sei, der gibt von dem czuber vier phenning und von schaffe czwen phenning und von dem eimer ain phanninck und von dem haven, der also groz ist als ein eimer, ain phenninck; vuert er iz aber in eim vazze, so gibt der einczwagen sechs phenning und der deischelwagen czwelf.
[9] Item, auf welcherlai wagen man vuert aier, kes, wilpret oder waz sulches sei, der gibt in der stat von dem wagen czwen phenning; wil er aber vuerbas, so gibt er vier.

[10] Item, swer da vuert plei oder czin oder chupher oder wein oder hopphen oder chaufsacz von chramerei oder tuech oder gesaltzen vische swi di sein oder wiltte werch oder waz di chuersner angehort oder wachs oder wolle, der gibt von dem einczwagen sechs phenning und von dem deischelwagen czwelf.
[11] Item, swelich man im lande gesezzen ist und daz chauft, daz davor geschriwen ist, und daz vuert, der gibt von dem einczwagen czwen phenning und von dem deischelwagen vier.
[12] Item, swelch chaufman arwait mit altem gewande als mentler und chuersner und leinwater und chramer und woller, der gibt von dem einczwagen in der stat czwen phenning und von dem deischelwagen vier; wil er aber vurbaz, so gibt er von dem einczwagen vier phenning und von dem deischelwagen acht.
[13] Item, swer da vuert herinc, auf weleicherlai wagen daz sei, der gibt von der maisen czwen phenning.
[14] Item, swelicherlai wagen vuert pachen, der gibt von dem pachen ain phenning.
[15] Item, swer da treibet oder vuert viech, als rinder und als swein, tot oder lemptige, der gibt von dem haupt ein phenninck.
[16] Item, swer treiwet schaf oder gaisse, der gibt von dem haup ein phenning, und von einem phert ane satel czwene phenning.
[17] Item, swer vuert kalpfleichs oder lampfleichs, der gibt von dem einczwagen czwene phenning und von dem deischelwagen vier.
[18] Item, swer da vuert mulstain oder slifstain, der gibt in der stat von dem stain czwen phenning; wil er aber vurbas, so gibt er von dem stain vier.
[19] Item, swer da vuer prot, der gibt von dem einczwagen in der stat czwen phenning; wil er aber vuerbaz, so gibt der einczwagen vier phenning und der deischelwagen acht.
[20] Item, swer da vuert unslit oder smer, auf welicherlai wagen daz sei, der gibt von dem centner czwen phenning.
[21] Item, swer da vuert pech, der gibt von dem einczwagen in der stat czwen phenning; wil er aber vuerbas, so gibt er von dem einczwagen vier phenning und von dem deischelwagen acht.
[22] Item, wer da vuert wait, der gibt von dem einczwagen czwen phenning und von dem deischelwagen vier.
[23] Item, swer sich cheucht in di stat oder in der statgericht, der gibt czwen phenning.
[24] Item, swer sich czeucht aus der stat oder aus der statgericht, er czeuch sich dan auf daz pistuem, der gibt XIIII phenning.
[25] Item, ob ein man oder ein weip icht caufsatz tragen auf ierem rukk oder vuren auf einem rosse oder cziehent auf einem karren, di gewent nicht.
[26] Und di geriten und di geunden gewen nicht.
[27] Item, ob chain prelat, er sei geistleich oder werdleich, oder pharrer oder lantherren icht iers guetes in di stat sendent czu verchaufen oder ainem purger damitte wellen gelten, di gebent nicht.

[A b]

Hernach stent hantvest, di chunich Ottacker, chunich Wenczlab und chunich Iohannes hawent gegeben

[II Znoimae 1276 maii 28.]

Und czu dem ersten von chunich Ottacker, daz daz gericht cze Brunne hat uber vremdeu leut cze richten also, daz di wandel an derselben leut herren vallent

Wier Ottacker, chunich von gotes genaden czu Pehem, hertzog czu Osterreich, czu Steiern, czu Kerentn, marchrave czu Merhern und herre czu Chrain und auf der March und czu Portnau, wunschen heil allen leuten ewichleichen. In den landen, di unser herschaft undertenick sint, beger wier vrid und gemach sein. Nu merck wier wol, daz derselb frid und der gemach davon grosleich wiert gestort, daz di richter der stet nicht cze richten habent noch geturren di unczucht und gerecht richten in den steten und pei den steten nohen sint gesessen und sitzent. Und daz tuent si darauf, daz si sich leicht trosten ier herschaft, da si under siczen, durch der willen man ier schont. Und daz welle wier vuerbaz undernemen, daz diselben chain unczucht oder ier poshait vurbaz in den steten nicht mer turren treiben. Durch unser purger pet czu Brunne, wan si daz uns oftte geclait haben, darum welle wier, daz iz ich mer vuer uns chome, wan wo man waiz, daz man um di poshait nicht puez seczt und richt, da treiwet man unczucht und poshait ane sorgen. Darum welle wier, daz vuerbaz der richter cze Brunne und di schephen uber diselben leut richten, di pei in wonunt sein um di stat und in der stat, under waz herschaft si sitzent oder wez diener oder holden si sein; so schol der richter und di schephen uber si richten, wen si unczucht oder vrevels wegen in der stat, als gewonleich ist und recht; und in waz puez oder wandel si gevallen, daz schol doch ier herschaft, da si under siczen, werden und gevallen recht gleicher weiz, sam si ier herschapft selb hiet gericht und geurtailt. Und chainerlai mensch sei und sunderlich di den, di leut undertenick sint und under ierem gepiet wonunt und siczent, iz sein gaistleich oder wertleich pfaffen oder lain, daz si daz gepot und unsern willen und unser lehenschaft an chaim tail czu brechen und mailigen; oder welcher di tuerstichait hiet, daz er wider unser pot an chainerlai sach tuet, der schol daz wizzen, daz unser aller sweristeu veintschaft darum haben und leiden muezzen. Und disem unserm gepot und gesetz und disem lehen geb wier unser vesteu westetikait czu einer ewegen geczeuchnusse und disen prief mit unserm vuerstleichen insigel westetig und bevestent. Daz ist geschehen czu Znoym da von Cristes gepuert sint gewest tausent iar, czwai hundert iar und LXXVI iar, under maister Hainreichs henden, unsers oberisten schreiwers und pharrer czu Gors, in dem nachman, der iunius ist genant.

[III Pragae 1291 iul. 13.]

Chunich Wenczlabs hantvest von dem iarmarkt

Wier Wenczlab, von gotes gnaden chunich czu Pehem, herczog czu Cracau und czu Sandomir und marchrave czu Merhern, haben angesehen, daz

igleich her, der vurweser ist dez volches, di czu seinem gepot stent, schol weisleich wetrachten und besargen allez daz, daz seinem undertanen czu gemainem und auch czu aigem nucz chomen mag. Und darum tue wier chunt allen den, di nu sint oder ernach chunftig werden, daz wier durch gemaines nuczes unsers landez czu Merhern und besunderleich durch dez pesten unser stat [...], der alle iar an sand Gallen tag schol angen und schol weren vierczehen tag nacheinander an underlazze. Und daz gest von vremden landen und chaufleut, welcherlai chaufmanschaft si pringen, dez der willicher und dez der enczichleicher derselben iarmarckt besuechen, geb wier in vreiung und sagen si vrei von der maut czu Brunne und von aller andern maut acht tag vor sand Gallen tag und vierczehen darnach. Und niemant tuerr der stat czu Brunne und den chaufleuten, di den iarmarcht besuechen, di vorgenanten gnad und di vreiung czu prechen. Wan wer daz tet, der muest unser hulde enperen und dan noch wolt wier iz hincz seinem guet swerleich pessern. Und czu ainer ewigen czeuchnusse und czu ainer bestetichait geb wier der stat czu Brunne diseu hantveste versigelt mit unserm insigel. Di ist gegeben czu Prag under maister Iohannes hant, dez probst czu Satz, unsers obristen schreibers in dem marchraftuem czu Merhern, da von Cristes gepuert waren vergangen tausent iar, czwaihundert iar, darnach in dem ainundneunczigisten iar, an sand Margreten tag.

[IV Brunae 1292 mart. 13.]

Ein ander hantvest chunich Wenczlabs, da dez ersten in stet, daz di purger selwe nitigen schephen erkiesen alle iar

Wier Wenczlab, von gotes gnaden chunich czu Pehem und hertzog czu Chracau und czu Sandomir und marchrave czu Merhern, haben daz angesehen und vleisichleich betrachtet, daz chunichleicher wierdichchleich davon gepreitet und gemeret, daz si ieren getreuen manigerlai vreiung gewen und besunder gnad tuen.

[1] Und darum wissen schullen paide, di nu leben und di hernach chunftig werden, daz wier unsern lieben purgern czu Brunne durch ierer gepet willen di genad haben gegeben und verlihen, daz si vollen gewalt haben alle iar under in selben schephen und ratleut setzen, di dez an treuwen und an eren werleich sein und di gemainleich den purgern allen daz czu fuegen und gevallen. Und diselb satzung schol geschehen alle iar acht tag nach dem ostertag und vor dem iar schol man derselben chain absetzen, er verwarcht iz dan mit seinen schulden; und doch also beschaidenleich, daz di purger alle iar di neun schephen, di si setzen, vuer uns stellen, ob wier in dem lande czu Merhern sein, oder vuer unsern obristen schreiber; sei wier aber aus dem lande, so schol man diselben neuen schephen, sam leut, di an treuen und an vornuftichait dez schephenampt wierdich sint, vuer unsern chamerer stellen, der czu der zeit unser gewalt hat.

[2] **Daz man di purger nicht schol laden in lantgericht**

Wier verleichen auch denselben purgern czu Brune, daz man si von ieres erwes wegen um chainerlai sache in daz lantgericht aus der stat, von den di dez lantgerichtes amptleut sint, schol laden; doch nem wier czwu sach aus: ist daz, daz sich ein purger mit unrecht underwindet eins andern mannes arbe, oder daz er czuprichet vrevelleich gemerckt, di czwischen erb gemachet sint; um di czwu sache mag man si wol in daz lantgericht laden.

[3] **Daz di purger nicht pern schullen geben**

Und sint demmalen, daz di purger czu diser czeit czu unser chronung in der stat von ierem guet besunderleich und auserthalb der stat von ierem guet gemainen pern, der auf daz gantz lant waz geslagen, uns habent gegeben, so welle wier vuerbaz, wann czu ainer czeit auf di statlosung und auf daz lantpern wiert gesetzet, daz uns nuer losung gewen, da welle wier uns an lazzen genugen.

[4] **Daz di purger di edeln mugen laden um gelt, daz sich czeucht uber czehen marck**

Di purger mugen auch di edeln von Merhern, di in schuldich sint uber czehen marck silbers, vierstund in dem iar czu den chottempern, wan si sich sament in der stat czu einem lantgerichtgesprech, um diselb schuld vuerladen und unser amptleut, di dez lantrichtes vorweser sint, schullen in recht tuen; tuen si dez nicht, so schol in unser chamrer an unser stat von denselben edeln um ier schuld recht tuen.

[5] **Daz der edeln hauser in der stat schullen losung leiden**

Der edeln hauser in der stat schullen losung leiden, wan di purger losung gebent, an besunder di hauser, di der edeln vorvodern vrei habent, oder di hauser, di di edelleut und czu chirchen gehorent.

[6] Daruwer so secz wier auch und wellen, daz vuerwaz in der stat czu Brunne nicht ainung schullen sein, den sunder alle marckttag mugen alleu chaufleute, von velher stat si sein, mit ierm chaufschatz vreileich czu der stat cziehen, awer an andern tagen mugen di leut, di pei der stat gesessen sint, im chaufschatz in der stat verchauffen.

[7] **Daz di purger mugen rauber in der stat gevahen**

Wier derlauben auch unsern purgern durch irs gmachs willen, daz si rauber, di in unsern landen nicht herschaft habent und erb und aigen nicht besitzent und ier mistat offenbar ist, daz si in der [stat] di vreileich aufhalten und vahen, daz in recht czu in geschehe.

Und czu einer czeuchnusse und ewiger bestetigung aller der geschriben sach hab wier disen prief haissen schreiben und mit unserm insigel versigeln. Der gegeben ist czu Brunne under maister Iohannis hant, dez probst von Satz, nach Cristes gepurt uber tausent iar und czwaihundert iar, darnach in dem czwaiundneunczigisten iar, tercio idus marci, indicionis quinte.

[V Brunae 1293 febr. 25.]

Von der pruckmaut

Wier Wenczlab, von gotes gnaden chunich czu Pehem, herczog czu Chracow und czu Sandomir und marchrave czu Merhern, haben daz angesehen, daz unser undertanen getrauleicher und stetichleicher czu unserm pot stent, so wier seu immer miltichleicher begaben. Und darum tue wier chunt mit disem prief den lemptigen und den chunftigen, daz wier durch der getreun dienst unser purger czu Brunne, di si uns oft und dick willichleichen haben erczaiget und noch vurbaz erczaigen schullen, und haben in gegeben und verlichen di maut pei der stat czu Brunne, di da heisset di pruckmaut, also weschaidenleich, daz si und ier erwen und alle ier nachchumling von derselben mautpruck weg, graben, maure und ander sach, der der stat czu Brunne not wiert, eweichleichen schullen

pessern. Und der sach czu einer czeuchnusse hab wier disen prief haissen schreiben und mit unserm insigel versigeln. Der gegeben ist cze Brunne unter maister Iohannis hant, dez probest von Satz, unsers obristen screibers czu Merhern, nach Cristes gepurt uber tausent iar und czwaihundert iar, darnach in dem dreundneunczigisten iar, quinto kalendas marci, indicione sexta.

[VI Znoimae 1325 apr. 5.]

Daz sint chunich Iohans recht

Wier Iohans, von gotes gnaden chunich czu Pehem und czu Polan, marchrave czu Merhern und grave czu Lutzelburch, wellen daz offenbar und chunt werde allen den, di nu gegenwurtick lebent und noch hernach chunftig werdent, daz wier di manickvaltigen dienst, di unserm chunichleichen eren behegleich sint gewest und noch sint, di uns unser getreun purger cze Brunne habent getan und uns oft behegleich hilfe habent getan und waz si unsern chunichleichen heren dienst und hilfe enpoten haben, daz hab wier genedichleichen mit unsern ratleuten bedach und alle ier hantvest, di si haben von unser vorvodern, den edeln und den gewaltigen chunigen czu Pehem weiln, habent mit iern rechten geschriwen und vorsigelt und bestetig und bevestent, den got genedich sei, und diselben recht und di vreihait, di si den erbern purgern weilent und der stat czu Brunne von iern chunichleichen gnaden gegewen und verlihen habent, di pewer wier und bestetigen di, daruber vorneu wier in und meren in von unsern chunichleichen gnaden ettleich recht vollichleich, di unser stat czu Brunne und den, di darinne wonunt sint und hernach drin choment guet und nucz und erwer sint und lobleich.

[1] **Und daz erste**

Und dez ersten setz wier und gepieten, wen daz ist, daz neu lantwein werden, daz man von der czeit vuerbaz chain osterwein schenken schol uncz auf di ostern, er sei wi er genant sei, und vorpietn daz, daz chain purger chain sin darauf vinde, daz er daz tuerre czu brechen, daz wier setzen und haben gesetzt, daz vuer di czeit, als di lantwein czeichtich werden czu trinckin, so schol chainer chain osterwein nicht schenken.

[2] Und daz iemant inner der czeit in der stat osterwein schenket und unser pot uberget und pricht vrevellich, der schol den wein voraus vorliesen und schol fumf marck grosser phenning geben vollichleich und gar, der schol man im nicht lazzen und chain gnad daran nicht tuen; und diselben fumf marck schol man legen der stat nucz. Iz geschech den, daz wier oder unser nachchomen von redleichen sachen widerprechen und in pessern recht fürten und vercherten; diweil aber daz nicht geschiech, so welle wier daz, daz vestichleich und unczubrochen bleib.

[3] Und waz untreu an den gehauften metzen gewest ist und von gewonhait ist gewest uncz her, di schol vurbaz abgen und schol getott sein gentzleich und gar. Wier wellen, daz der richter und di gesworn, di nu sint und auch vurbaz werdent, daz man di metzen vurbaz mach, daz mans streich mit treuen, als lieb in ier selbs selichait sei und als si iern ait behalden wellen ungemailgt und als lieb in auch unser hulde sei, daz vuerbas chain untreu damit begangen wiert.

[4] Wier haben auch bedacht di hinderunge und den gebrechen, den unser purger czu Brunne uncz her gehabt haben um daz, wen in iemant schuldick ist gewest auf dez pischolf guet von Olomuncz, iz sein edel oder unedel, wie sie genant sein, di unsern purgern ich gelten schullen czu Brunne, oder wem iz sei pei der stat, dez schol man von in bechomen und schols von in gewinnen recht als ab andern unsers rechtes holden, si sein under wertlicher herschaft oder gaistleicher herschaft, als si haben gewant von den ier gelt czu gewinnen mit phenden und mit aufhalten, also schol mans gewinnen von dez pischolfs holden, wo si gesessen sein auf dem pistuem oder under dem pistuem, mit phenden und mit aufhalten an allen vuerczug und an alle entredung; also schullen si ier gelt gewinnen und auch andern leuten oder um waz sach iz sei, so schol mans czu in vordern in der stat, wie si genant sein oder um waz schuld iz sei. Und daz schullen si haben vuerbas czu einem vollen recht ewichleich, di nu lewent und hernach choment.

[5] Wier wellen auch und gepieten daz, wen daz sei oder wen daz geschech, daz sich iemant in di stat czu Brunne haben und czihen wil, iz sei ab dem pistum von Olomuncz oder under dem pistum oder ab der herren guet, wie si genant sein, lantherren, ritter, bladicken, ebpt, abtessin, munich und nunnen, wertleich oder gaistleich, iz sei von dem chunichreich oder von dem marchraventum, wen sich iemant czihen wil in unser stat czu Brunne ab irm guet, iz sei aus steten oder aus merchten, aus dorfern, den schol chain sein herschaft nicht hindern an seim leib noch an seim guet, er schol in mit allem seim guet vreleich lazzen varen an alle hinderung, daz man in chain lait tue noch gewalt an ierm leib und an irm guet. Wier haben gedach, wo ein semleicher man czu unsern purgern chom, der czu Brunne auch mit der purger welle sein, iz wer pei disen gegewurtigen purgern oder pei den di hernach chomen werden, so schullen si czeuchnusse von in nemen seins richters und der schephen, do her selb mit gewont hat; ob diselben schephen nicht alle da mugen sein, so sei doch daz peste tail da, und ob daz leicht nicht offenbar mag gesein oder geschehen vor der herschaft vorchten, so geschech iz haimleich; und ob di herschaft dem richter und den schephen daz verpeut, daz si iz vor vorchten nicht torsten tuen, so pewer iz mit eim andern richter und schephen, di etteswo dapei gesessen sein nohen und di seiner herschaft undertenick sein; so welle wier, daz im unser purger czu Brunne urlaup nemen, und welch oder welcher iz under den purgern sei, der nem im urlaup, oder nem im urlaup mit seim poten oder sendenprief daruber und urlauben in. Ob dan der herre durch seiner potschaft willen hindern wolt oder in hinderecht an allem seim guet, so schulle wier oder unser erwen oder ander unser nachchomen dez reiches czu Pehem und czu Merhern, di dan sint oder di weil werdent oder di an unser stat den gewalt und di herschaft habent und an unser stat besitzent, eim solchen manne helfen von seiner herschaft, wan im also urlaup ist genumen und also geurlaupt wiert, und schullen belaiten mit allem seim guet an allen seinen schaden in unser stat czu Brunne vridleich und geruet an alle sorgen. Und ist daz, daz iemant so vrevelleich unser pot czubricht, so welle wier und gepieten dem hauptmanne oder dem lantrichter, di nu sint oder hernach choment, daz si nach der purger gehaissen und nach ierm rat en solchen menschen, dem also ist urlaup genumen, daz derselbe mensche vridleich und mit gemach mit aller seiner hab und mit seim guet chom czu im in di stat cze Brunne mit ierm schirm und mit ier hilfe an unser stat. Und daz daz also gantz und stet beleibe,

dez hab wier in disem prief czu eim czeugen behangen mit unserm grossen insigel. Daz ist geschehen und der prief gegeben da von Cristes gepuert warden M° CCC XXV° iar, in dem april.

[VII Brunae 1312 aug. 29.]

Daz di purger von Brunne schullen mautvrei sein

Wier Iohannes, von gotes gnaden chunich czu Pehem und czu Polan und ein gemeiner vorwescher dez heiligen chaisertum hie dishalb der perg und grave czu Lutzelburch, tuen chunt allen den, di desen prief sehent, daz unser getreun lieben purger von Brunne czu uns sint chomen und habent uns geczaiget prief, di in unser vorvordern chunich Ruedolf von Pehem, dem got gnad, hat gegeben und habent uns gepeten, daz wier diselben prief geruechen czu bestetigen. Und diselben prief stuenden also:

Wier Ruedolf, von gotes gnaden chunich czu Pehem und czu Polan, tuen chunt allen den, di desen prief sehent, daz wier uns gunstichleichen haben genaiget czu unsern purgern von Brunne und haben seu vrei gesait und ledich gemacht von aller maut, di si von ierm chaufschatz geben scholden, czu Pehem und czu Merhern. Und darum gepiet wier vestichleichen allen mautern und allen den, di der maut vorweser sint czu disen czeiten oder hernach in Pehem und in Merhern, daz si von chainem chaufschatz derselben purger von Brunne maut aischen oder vadern. Und dez czu einer bestetigung hab wier disen prief haisen machen und mit unserm haimleichen insigel vorsigeln. Daz ist geschehen czu Crudein da man czelt von Cristes gepuert M CCC iar, darnach in dem sibenten iar, in dem harnung, und in dem ersten iar unsers chunichreichs.

Und wier Iohannes haben uns auch genaiget czu dem gepet unser purger, daz si sich dester beraiter derpieten czu unserm dienst, und haben bestetig di vorgeschriwen prief. Und dez czu einer westigung hab wier diz prief haissen schreiben und mit unserm insigel versigeln. Und di sint gegeben czu Brunne nach Cristes gepurt uber tausent und dreuhundert iar, darnach in dem czwelften iar, in dem andern iar unsers reichs.

[VIII Pragae 1319 dec. 23.]

Daz di purger nicht schullen pern geben von ierm erbe

Wier Iohannes, von gotes gnaden czu Pehem und czu Polan chunich, czu Lutzelburch grave und der march czu Wudischen herre, tuen chunt ewichleich allen den, di nu lebent und hernach chunftig werden, daz wier anhaben gesehen di recht und di vreihait unser getreun lieben purger czu Brunne, di si von alter und von langer czeit uncz her haben gehabt, und habent seu gnedichleich bedacht mit den gnaden und mit den vreihaiten, di hernach geschriben sint, und daz wier getan mit gueter betrachtung und mit vollem rat unser lantherren, di czu unserm rat gehornt.

[1] Und czu dem erstemmal sag wier seu vrei von allen pern und von aller chunigssteur, man nem sei gemainleich in dem lant oder besunderleich also, daz si unser getreun lieb purger czu Brunne von allem irm guet, daz czu der czeit

haben und erbchleich sam aigens recht ist besitzen oder daz si chunftichleich in demselben recht haben und besitzen werden, iz sein dorfer, mairhof, ekcher oder welcherlai erb iz sei, noch uns, noch unsern erben, noch allen unsern nachchumlingen, di czuchunftiger czeit chunich czu Pehem werden, chainen pern, noch chain chunigssteur, noch gemainleich, noch besunderleich, ewechleich nimmer gegeben schullen. Wan davon nem wier seu und sagen seu sein ledich paideu gemainleich mit disem gegenwurtigen prief.

[2] **Daz der purger guet czu der statgericht gehort und nicht czu dem lantgericht**

Wier gewen in auch di genad, daz auf allem dem guet, daz unser lieb getreun purger von Brunne ietzunc haben oder hernach sam erbes und aigens recht ist haben werden an dorfern, an mairhofen oder an anderm erbe, wie iz genant sei, und auch an leuten, di in demselben erbe gesessen sein, und auch an hofherren und ingesinde, daz auf ierm guet wonhaft ist, noch der obrist chamerer, noch der unterchamerer, noch di czauder, noch di lantrichter chain recht noch chainen gewalt haben schullen, noch chain gericht uber leib noch uber guet in denselben aigen besitzen noch in chainerlai weis in czu cziehen schollen, den sunder der statrichter czu Brunne und sein erben und sein nachvolger ewichleichen schullen gewalt haben cze richten uber dazselb guet und uber di leut, di darin gesessen sint, um alle clag und um alle sach, si sein grozze oder chlain, welcherlai si sein, an alle ausnemunge.

Und dez czu einer czeuchnusse hab wier disen prief haissen schreiwen und mit dem insigel unser maiestat bewestent. Der ist gegeben czu Prag under den henden dez erwern probstes von Wissagrad, hern Iohannes, dez chunichreichs czu Pehem chanczler, in dem Cristman, nach Cristes gepuert uber dreuczehenhundert iar, darnach in dem neunczehentem iar, in dem neunten iar unsers reichs.

[IX Brunae 1323 sept. 8.]

Daz di purger schullen nuer von hofsteten losungen

[1] Wier Iohannes, von gotes gnaden chunich czu Pehem und czu Polan und grave czu Lutzelburch, tuen chunt allen leuten mit disem prief, daz wier unsern lieben purgern czu Brunne di gnad haben getan, daz si vuerpaz ewichleichen nicht von iern hausern schullen losungen, den sunder von den hofsteten und von den hofmarchen als teuer als si sein und niemant schol seu vuerpaz betwingen, daz chain losung oder chain schatzung von den hausern geben.

[2] **Daz selgeret und geschaftes guet losung schol geben**

Wier wellen auch vuerbaz, daz allez daz guet, daz czu selgeret geschaft ist und vuerbas geschaft wiert, czu aller czeit losung schollen geben, wan di purger von ierm guet losung gewent; und als vil als ein marck anders guetes geit, als vil schol auch dezselben geschaften guetes ein march geben.

[3] **Daz man edeleu tuech nuer in der chuniges steten schol vorchaufen**

Daruber durch gemaines nutzes willen unser purger cze Brunne und aller purger in unsern steten cze Merhern welle wier und setzen und pieten vestichleichen, daz chain chaufman oder chain ander man aus unsern steten cze Merhern tuech vueren geturre oder versneiden, den sunder grawe tuech und Polanischen

tuech; di mag man wol aus unsern steten vuren auf di mercht und da vorchaufen oder versneiden.

Und czu einer chzeuchnusse der vorgeschriben sach hab wier diseu prief haissen schreiben und mit unserm grossern insigel vervesten. Di sint gegeben czu Brunne von Cristes gepuert uber dreuczehenhundert iar, darnach in dem dreuundczwainczigistem iar.

[X Pragae 1331 sept. 10.]

Daz man nuer beraites guet czu selgeret schol schaffen

[1] Wier Iohannes, von gots gnaden chunich czu Pehem und czu Polan und grave czu Lutzelburch, tuen chunt allen den, di disen prief sehent, daz wier haben petracht den nucz unser stat czu Brunne und daz wier wellen stillen chlag, di von maingerlai sach und von chrieg springen, und darum hab wier gesaczt, daz vuerbas wer selgeret wil machen an sein lesten czeithen, der schol daz nicht an erb und an aigen, den sunder an beraitem gelt.

[2] **Chrig, der um selgeret wiert, den schol man czwain erwern mannen czu hant setzen**

Wier wellen auch, heft sich ein chrig czwischen leuten um selgeret und um gescheft, so schullen di chriger paider seitten ainen erbern man chiesen und di schephen von dem rat aus in ain chiesen; di czwen schullen unsern chunichleichen gewalt haben den chrieg czu berichten und waz si daran tuen und machen, daz schol stet und gantz beleiben an alle widerrede.

[3] **Der geistleichen guet schol mit der stat losung leiden**

Wir wellen auch, daz alles daz guet, daz geistleich leut in unser stat czu Brunne chauffen oder wie si iz gewinnen, daz daz alle losunge und alle beswerung mit der stat tragen schol und leiden und chain hantvest noch chain gnad schol geistleich leut derselben leidung uberhefen; iedoch an allen semleichen dingen nem wier uns aus und behalten uns unser recht, nu und auch vurbaz.

[4] **Geistleich leut schullen der statguet nicht chaufen**

Wier verpieten auch, daz chain gaistleich leut, wi si genant sein, guet, daz von alter czu der stat hat gehort, nicht chaufen noch in chainer weiz in czu cziehen; und wer wider unser gepot dezselben guetes icht chauft, der chauf schol taugen und schol auch nicht chraft haben mit geczeugnusse. Diser prief ist gegeben czu Prag nach Cristes gepuert uber dreuczehenhundert iar, darnach in dem XXXI iar.

[E]

[1] **Von losunge, wie man sweren schol und von welcherlai guet man nicht losunge geit**

[a] Wer silberein gevesse hat, daz dreier marck oder czu dem hosten vier marck wert ist, und besunderleich, daz czu dem tische gehort und daz man nicht hin wil gewen, da geit man nicht losung von.

[b] Von silberin guerteln geit man nicht losung, iedoch czu ainem menschen schol man nuer ain gurtel raiten.
[c] Von wafen, daz man nicht hin wil geben, do geit man nicht von losung, wan ein igleich wiert schol von recht in seinem haus waffen haben, da er czu noten der stat mit czu hilf mug chomen.
[d] Czu dem hosten von czwain chuen, di ein wiert in dem haus hat, do geit er nicht losung von.
[e] Von aim rosse, daz ein wiert understunden reicht durch gemaines nucz willen der stat, do gibt man nicht losung von.
[f] Hat ein wiert in seinem haus getraid, mel, vleischs und pier, als vil sam er sein bedarf uncz auf sand Michelstag, do geit man nicht losunge von; waz aber dez uberigen ist, do schol man von losungen.

[2] **Wie man sweren schol um losunge**
[a] Ein igleich man schol sweren um losung, daz er als sein guet varuntz und unvaruncz paideu sein und seins weibes und seiner chinder, di in seinem prot sint, als lieb als im dazselb guet sei, den losungern hab vuerpracht an alle arg list.
[b] Und daruber ein igleich man schol sweren um alles daz guet, daz er berait hat und da er chaufmanschaft mit treibt und der er vorweser ist.
[c] Und schol chainen menschen, noch seinen weib noch seinen sunen noch seinen tochtern noch seinen vreunten noch vremden, si sein geistleich oder welherlai leut si sein, nichtez nicht in seinem hertzen ausnemen oder geschaiden, in welcherlai weiz daz sei.
[d] Um schult, di man einem man schuldick ist und di leicht ungewiz ist, schol ein man swern als lieb als si im ist.

[3] **Wi gewantsneider schullen losungen**
[a] Wer in der stat gewant von Gent, von Bruchsel, von Eiper, von Louen, von Dorn oder ander solich gewant mit der ellen versneiden und vorchauffen wil, der schol in der stat gesessen sein und schol erb haben und schol czu dem minnisten von setzick marcken losung geben; wan hat er ich mer den auf setzick marck, da schol er auch von losung gewen; und wer daz gepot ubertrit und sneidet tuech von hant, dazselbe tuech schol er vorliesen oder als vil geltes davuer gewen, sam iz gegelten mecht.
[b] Wer aber Polanischeu tuech, geverpteu oder ungeverpteu, der aines dreir marck wert sei, versneiden wil, der schol auch ein gesessen purger sein und czu dem minnisten von dreiczick marken losunge gewen; hat aber er mer, so geb mer; und wer dawider tuet, der schol daz tuech verliesen oder als vil geltes dovur geben, sam iz gegelten mocht.
[c] Wer auch ainvoltigeu tuech, sait oder loden, versneiden wil, der schol auch in der stat ein gesessen purger sein und czu dem minnisten von czwelf marcken losung geben oder er schol leiden di puezz, di vorgeschriben stet.

[4] **Von den unterchauffeln**
[a] Wier setzen auch, daz der unterchauffel von einem tuech von Dorn von dem hingeber schol nimer nemen den vier haller und von dem chauffer auch vier.
[b] Aber von einem tuech von Mechel, von Eiper oder von Louen schol er nemen von dem hingeber und von dem chauffer von ier igleichem VI haller.
[c] Aber von einem tuech von Gent schol er nemen von ier igleichem acht haller.

[5] **Von sneidern**
[a] Wier setzen auch, daz chain sneider vuerbaz gewant schol sneiden, er tue sich dan e dez sneitwerchs ab.
[b] Chain sneider schol auch von neum tuech gewant machen, daz er an dem marckt hingeb, oder wiert er damit begriffen, er vorleust daz gewant.
[c] Sneit er auch tuech e er sich dez sneidwerch abtuet, er verleust daz tuech oder er muezz als vil davuer geben, sam ez wert ist.

[6] **Von den melczern**
Unser vorvodern di schephen habent gesaczet nach der melczer pet, daz chain melczer von san Iorgentag uncz auf unser Vrauntag den ersten chain maltz schol machen; und wer begriffen wiert, daz er maltz macht in derselbe czeit, der schol daz maltz vorliesen, und daz schol halbez an di stat gevallen und halbez an den richter.

[7] **Daz sint andreu recht, di hernach funden sint**
[a] Spricht der clager den antwûrter chemphleich an, er antwûrt im ob er wil chemphleich oder slechtleich, wan daz stet an seiner wilchuer.
[b] Von schamwunten
Ein schamwunten haisset, di unter dem antlutz ist und di noch har noch huet decket, und do schol ein man um swern selbfumfter sam um ein lem.
[c] Von czenden
Ein czant haisset ein chlaines gelid, und doch ein man um swern schol, sam um ein schamwunden.
[d] Von mort und von mordern
Der haizzet ein marder, der ein man tottet und in also toten seines guetes beraubet, und daz haizzet reraub. Der ist auch ein morder, der ein slaffenten menschen oder der am einem pet ligt oder der ob dem tichs siczet oder der in der pastuben nachat ist tottet. Und entrint derselb marder, so aischet man in nuer czu ainemmal und verczelt in so czehant.

[8] **Von weiben manigerlai recht**
[a] Spricht ein weib vor dem gericht, si hab ein lemptigen man, wil sein ener nicht enpern, der si anspricht, si mûzz pewern, daz der man leb.
[b] Item, wi wol ein weip nicht velt an dem aide, doch schol si geczeugen haben, di wallent.
[c] Item, noch dez weibes tot so gevelt ier guet auf ieren eleichen man, wi wol si in arm hab genumen.
[d] Item, ein eleich weip mag irm eleichen man seines guetes nicht mer vertaidigen den drei helwling.
[e] Item, ein eleich weib mag noch margengab noch ander guet geschaffen an ieres mannes willen; hat aber ein witib besunderleich aigens guet, daz schaft si wol, wem si wil.
[f] Item, schol ein weip swern voraid and totslegen oder an sein semleichen sachen, so velt si sam ein man.

[9] **Von selgeret und von gescheft mangerlai recht**
[a] Ein igleich mensche, daz czu seinen iaren chomen ist und vornunftig ist, daz mag sein guet schaffen paideu, varundez und unvarundez, seinen vreunden oder vremden leuten, wem iz wil.

[b] Item, daz lest gescheft, daz ein mensche tuet, daz hat craft und totet daz erste.
[c] Item, schaft ein mensch sein guet, diweil iz sin und witz hat, und wiert darnach torath, diweil iz toracht ist, diweil mag iz daz erst geschapft nicht widerruefen.
[d] Item, stirbet ein man an gescheft und let weib und chint, an allem dem guet, daz er let, da hat daz weip ein drittail an und di chinder, ier sein aines oder mer, di habent czwai tail.
[e] Item, wer sein guet schaffen wil, der schol darczu pieten czu geczeugen czu dem minnisten ainen schephen oder czwen erwerg man, den man gelauben mag, und waz er vor den schaft, daz hat chraft.
[f] Item, schaft ein man sein guet mit vornunft und mit aigem willen und stirbet darnach gechling uber ettleich czeit, wie lange hat ez nach dem gescheft sei, daz gescheft schol dennoch stet beleiben.
[b] Item, wem ein gescheft enpholhen wiert, der schol rechnung geben von dem geschepft und von allem dem guet, daz im enpholhen ist oder wiert. Er schol auch czu dem ersten lidlan chnethen und diernen und andern arwaitern gelten und schol darnach ander schult gelten und schol darnach vor allen sachen daz selgerecht volchleich tuen, daz der tot durch der sel villen geschaft hat.
[h] Item, vem aus czwain dingen ains geschapft wiert, der mag nicht welen welchs er wil, iz sei dan, daz im der, der di wilchůr hab gegeben, der daz geschepft hat getan.
[i] Item, stirbet ein man an gescheft und let erwen, di er vor seinem tot mit morgengab hat von im geschaiden, wellent di mit den andern erwen tail haben, di schullen als vil in di tailung legen, sam in czu morgengab ist gegeben.

[10] **Item, von geczeugen, wer nicht geczeug mag sein**
[a] Mit welherlai czeugen ein man vor dem gericht spricht, di schol er vollichleich stellen; won get im ainer ab, er vurleust di sach.
[b] Und di mugen nicht geczeugen sein: czu dem ersten ein weip durch ier unstetichait willen; zu dem andern ein iunger, der czu vornunftigen iaren nicht chomen ist; czu dem dritten ein tobiger und ein unsinniger; czu dem vierden ein plinter, do man gesten schol um geschehen sach; czu dem funften ein tauber, do man gesten schol um gehort sach; czu dem sechsten ein stum, da man gesten schol mit worten; czu dem sibenten ein engeleubiger, sam ein chetzer, ein haid oder ein iude; czu dem lesten ein mainaider, dem man pilleich nimmer gelauben schol.

[11] **Welichs geczeugen nicht duerfen swern**
[a] Wi wol daz recht sei, daz alle geczeugen vor gericht auf dem chreutz sweren schullen, doch di schephen, di da swerent, wan man seu czu schephen setzet, di duerfen vor dem gericht auf dem creutz nicht sweren.
[b] Geczeugen auch di haissent ratleut und schidleut und heiratleut und tautpetleut oder gescheftleut, di duerfen auf nicht sweren vor dem gericht auf dem chreutz, den sunder der richter vrait seu, daz si sagen pei ieren treun und pei ier sel, waz in gewissen sei.

[12] **Andreu recht von geczeugen**
[a] Der richter schol geczeugen vor dem gericht nicht vorwerfen, ener awer, wider den si gesten wellen, der mag si vorwerfen.

[b] Item, der richter schol geczeugen darczu twingen, daz si der warhait gesten, wan man in sein pitet.
[c] Item, werdent czeugen auf einen tag gestalt und pieten si einen lengern tag durch redleicher sach willen, den tag schol man in gewen.
[d] Item, wer sich an schephen czeucht, her wel seu stellen czu einem chunftigen gericht, der darf ier nicht nennen mit aigem name.
[e] Item, ein vorsprech, der um phenning ist gedingt, der mag an der sach, da er vorsprech um ist, den, dez phenning er nimt, nichtes gesten.

[13] **Von erhaftiger not**
[a] Erhaftiger not sint vier: di erst haisset herrennot, di ander haisset siechtum, der sich nicht lugleich wert an geczeugen, daz dritt ist venchnusse, daz vierd isz wazzernot. Und ierret ein man der vier sach aineu, daz er czu rechten tag vuer gericht nicht chomen mag, wiert urtail wider in getailt, da hat nicht chraft.
[b] Iedoch inner drin tagen nach dem gericht, da er czu scholt sein chomen, schol er seinen poten senten czu dem richter, der sein erhaft not lautpert; und stirbt der pot an dem weg oder irret in erhaft not, wan dez ener in wiert, der in gesant het, der schol ez awer dem richter lautpern inner drin tagen.

[14] **Von dez gerichtes lauf, und czu dem ersten von vuerpot**
[a] Ein gesworner schirg mag dez vuerpotes gesten hinder einem vierdung, aber um einem vierdung und mer, ist daz, daz ener laugent, dem man vuer schol haben gepoten, und swert darum ainen aide auf dem chreutz, daz im daz vuerpot nicht sei cze wissen getan, so get daz vuerpot ab.
[b] Item, ein man, der noch erb noch aigen hat, den fuert man alle tag um gelt wol vuer den richter und er schol dem chlager antwuerten.
[c] Item, hat der chlager sargen, daz sein schuldeger daz gericht fleuecht, so mag er im wol lazzen vuer gepieten, wan er wil, daz er im czu dem nagisten gericht antwuert.
[d] Item, sitz ein man in einem vremden erbe, dem darf man nicht vuerpieten, daz er vuer enen antwuert, dez daz erb ist; und ist daz, daz derselb man, dez daz erb ist, in einer andern stat ist gesessen, so schol man im der statprief senden und schol im einen geraumen tag beschaiden, da er czu chome und enem antwurte, der auf in von dez erbez wegen czu chlagen hat.
[e] Item, let ein man guet und iunge chinder, di sich selber nicht verantwurten mugen, wer hincz demselben guet und hincz denselben chindern czu taiding hat, der schol dem daz guet und di chinder enpholhen sint.
[f] Item, ist ein man gesessen mit erb und mit aigen und stet vor dem gericht und ein ander vindet in da und wil auf in chlagen, er dorf im nicht antwurten, er hab in danne mit dez gerichtes poten lazzen vuergepieten.
[g] Item, um gelt, sein si vil oder wenick, peut man einem man nuer aines vuer gericht; und chumt er nicht vuer, er vorleust.

[15] **Von phantung um derstandes gelt**
[a] Wer auf den andern derstet hinder einem vierdung, den schol der richter so czehant phandez helfen und dazselbe phant schol man enem enpieten, dez iz ist; und lost er ez nicht, so [mag] man iz mit gewissen dezselben tages wol vorchauffen.
[b] Ist aber dez geltz ein vierdung oder mer, so schol der richter an dem dritten tag darum phandez helfen und daz schol man drei gerichtag aufpieten

und darnach enen anpieten, dez iz ist; und lost er ez dan nicht, so mag man iz mit der gewissen vorchauffen.

[16] **Von gesten, waz rechtes di haben**

Der haisset ein gast, der in einem andern lant gesessen ist oder auch der under einem andern vuersten ist; und behabt der gelt auf einem purger und der richter geit im ein phant, daz phant schol in der statgericht versetzen oder verchauffen; er schol iz aber nicht um gesuech versetzen, ez derlaub im dan der purger, dez daz phant ist.

[17] **Wan man swern schol um gelt**

Um hinter gelt einem vierdung schol man soczehant swern; aber um einen vierdung oder um mer swert man uber vierczehen tag.

[18] **Von hofczins und von lidlon und von trinchgelt**

[a] Wer czu chlagen hat auf den andern um hofczins und um lidlon oder um trinckgelt, der mag drei chlag tuen igleicheu um einen wierdung oder unter einem vierdung und mag ein igleich clag mit seinem aide auf dem chreucz behaben; waz aber uber einen vierdunck ist, daz laugent ener vuer und wiert mit seinem aide ledick.

[b] Doch schol man mercken, daz niemant lidlon mag behaben, er sei dan ein gedingter diner oder ein arbaiter eines herren und sei sein tegleich gesind und esse tegleich sein prot.

[c] Chain trinckgelt auch mag ein man behaben, den daz vortruncken ist in einem leithaus inderthalb der statmauer und nuer in dem gericht, da daz trinckgelt in vortrunken ist, in demselben mag man iz behaben und nicht in einem andern. Und der leickgeb, der trinckgelt behaben wil, der schol ein getreur man sein, der sich wol behalten hab und dem man pelleich schol geleuben.

[19] **Von phantung, di arbaiter tuen**

Ein igleich arbaiter mag daz guet oder daz dinck, do er angearbait hat um daz lanngelt, daz er czu der czeit vordienet hat, wol czu phant halten an dez richters urlaub; hat aber er czu andern czeiten icht verdient, daz schol er mit chlag vor dem gericht vordern, sam ein recht ist.

[20] **Von gewant, daz in dem pade wiert verlorn**

Gewant, daz in der paistuben wiert vorlorn, daz gilt der hueter nicht; wiert iz aber in dem huetgadem verlorn und wiert der hueter slechtichleich darum angesprochen, er laugent und wiert mit seinem aide ledick; spricht man in aber mit geczeugen an, mag er sich mit geczeugen nicht bewern, er gilt daz gewant.

[21] **Von viechhierten**

Ein hiert schol um allen den schaden antwuerten, der dem viech geschiecht an intreuwen oder an austreuwen, an dem weg oder auf dem veld, er mag auch daz viech von im selben wol insliezzen um sein vordientes lon.

[22] **Von dem richter, wi er sich halten schulle an seinem ampt**

[a] Der richter schol den leuten nicht czu swer sein, er schol auch nicht unrecht gab nemen, er schol auch nicht czornich sein, sunder mit weschaiden warten und mit gueten witzen schol er dem chlager und dem antwurter ein recht tuen, er schol auch dez nachtes in der stat gen und poshait und untzucht wenden und vride und gemach schaffen, und dez schullen im di schephen helfen.

[b] Der richter schol auch di schephen eren und schol an ier wissen niemant vahen und schol sich der stat wandel nicht anczichen, er schol auch nicht nemen von den leuten, si werden im dan e getailt von schephen, und an allem wandel schol er genade tuen.

[c] Di verczalten und den di stat verpoten ist, di schol er nicht czu hulden nemen an der schephen wort.

[d] Der statinsigel und der stathabtvest schol er sich nicht underwinden, won daz gehort di schephen an; und churtzleich czu sprechen, der richter schol an allen sachen den schephen gehorsam sein.

[e] Der richter schol auch selber nicht urtail tailen, er schol auch vragen nach urtail chlugleich, um ein swereu sach schol er einen alten schephen vragen und um ein ringer sach schol er ein iungern vragen und schol alweg noch paider tail rede paideu dez chlagers und dez antwurters alrerst nach urtail vragen; et sei dan, daz ain tail nicht widerred hab, so mag er nach dez andern tails rede urtail vragen; und ist daz, daz ein vorsprech vor chlag oder vor antwurt noch einem gemainem urtail vragt, da schol der richter di schephen nicht umfragen; di schephen sint auch nicht gepunden, daz solich urtail tailen, di vor chlag und vor antwurt werden gevragt.

[23] **Wie neu schephen in der ersten morgensprach schullen geporn**

[a] Wen neu schephen werden gesetzet, so schullen si ein morgensprach haben und di eltern schullen di iungern lern, wi si sich an dem schepheampt schullen halten, und mit namen schullen si in daz enphelhen, daz si vorswigen sein und waz haimleichs in dem rat horen, daz si daz nicht auspringen.

[b] Si schullen auch uber igleich hantwerch, daz czu gemainem nucz gehort, besunder maister setzen, di daz pewarn, daz dazselbe hantwerch reddleich und recht wiert geworcht.

[c] Und schullen auch vragen di maister dez vadern iares, ob si icht wissen, daz czu pessern sei auf dem hantwerch, und waz daz wiert besait, daz schullen di schephen heftichleichen pessern.

[d] Und di neuen magister schullen si haissen swern auf dem chreucz, daz si ieres amptes getreuleich warten.

[e] Si schullen auch haissen swern den nachrichter, den gerichtschreiber, di schergen, den statschreiber und di andern amptleut, di czu dem gericht gehoren und czu der statgeschepft, sam unterchauffel, weinchoster und ander semleich leut, daz si ier ampt getreuleich und rechtichleich vuren.

[f] Daruber schullen auch di schephen aus in selben immer czwain ein besunders ampt enphelhen, sam czwai, di di statmaur, di graben, di tuern, di pruck und ander dinch, daz der stat czugehort, beschan und bewarn, daz doran chain schad geschech.

[g] Unde czwain andern schol man enphelhen di feurstet, daz si di besehen in den chuchen, in den stuben, in den melczhausern, in den preuheusern, in den packhausern, dacz den smiden und anderswo, da man stetichleich feur hat.

[h] Und czwain andern schol man enphelhen den vischmarcht, di daz understen, daz di vischer pei der stat von den vremden vischern icht visch vuerchauffen, den sunder wer di visch czu marckt pringt, der schol seu selben hin geben.

[i] Und czwain andern schol man enphelhen, di alle mantag in di schergstuben gen und warten, wer da gewangen lig, und vragen ein igleichen, wi lange er

gevangen sei gelegen oder worum er gewangen sei; und waz denselben schephen pringen, daz ein igleich sach chuerczleich ein ausrichtung nem.
[k] Und czwain andern schephen schol man enphelhen, daz si der gassen in der stat warten, daz man den weg rain hailt und mist und harb czu rechter czeit ausvuer; und waz si puesse darauf setzen, wer der schuldich wiert, der schol di leiden.
[l] Und daruber allez daz, daz der stat gemainleich und armen und reichen czu nucze und czu vrume chomen mag, daz schullen di schephen getreuleich und vleizzichleichen also pewarn, sam iz in auf ier treu und auf iern ait enpholhen ist.

[24] **Von aiden und von swern**
Der da swern schol, der mag wol an vorsprechen swern, ob er wil; nimt er awer ein vorsprechen und volgit dem nicht an dem aide, er vorleust di sach. Und ist daz, daz der vorsprech uwel swert und ener so wesichtiger ist, daz er wol und recht swert, er behabt di sach; swert er aber ubel sam der vorsprech, so verleust ain holung und swert ander waid.

[25] **Von ratleuten und von ratschacz**
Ratschacz haisset daz guet, daz ein rat mit gepunden wiert; und wer den rat pricht, der schol dem andern tail, daz den rat halt, dezselben gutes ein drittail geben und der stat ein drittail und den ratleuten ein drittail, ez sei dan, daz ez di ratleut anders machen.

[26] **Wer gotes leichnam stilt**
Wer gotes leichnam stilt, den schol man prennen als ein chetzer.

[27] **Von haltnusse eines vurczalten**
Wer ainen vurczalten halt in seinem haus, der um unerleich sach vorczalt ist, der ist mit seinem hals bestanden; ist er aber um erleich sach vorczalt, der in dan halt, der ist mit czwain phunden bestanden, [der vurczalte aber] von dez ingangs dez haus czehen und von dem ausganch auch czehen.

[28] **Von der gewer und von den waffen**
[a] Wer sich notwer seines leiws wert, den schol der richter drower nicht nemen; awer an anderm gevecht, so gevelt dem richter von dem swert aus der schaid LX haller und in di schaid auch LX haller.
[b] Und wer mit ainem spizze, mit ainer hacken oder mit ainer semleichen wer begriffen wiert, der ist dem richter bestanden mit drin vierdungen und der stat mit ainem.
[c] Und pei wem der richter begreift ein pantzier, ein platen, ein helm, ein peckelhauben oder semleich gewer, do man nicht mit sticht oder slecht, di nimt der richter mit recht, aber chain puezze ist im davon nicht gesaczt.

[29] **Von wandel und von puezze**
Won der richter wandel nimt und in der stathantvest nicht mit name ste geschriben, wivil di stat an demselben wandel tailes hab, so gepueren den dem richter czwai tail und di stat ain drittail.

[30] **Von anvengung der ros**
[a] Wer ein vervangens ros wil behaben, der swert selbdritter auf dem rozz; und wil ener widerstrewen, der swert selbainundczwainczigster auf dem chreutz. Und wil den der erst awer widertreiben, der muezz immer vuer ainen siben

gestellen, daz sint funf schillengen der langen an drei; di schullen auch alle auf dem chreucz sweren, daz ene ainundczwainczig valchs aide haben gesworn.
[b] Wann ein rozze wiert angvengt, so schol der richter ez nicht acht tag in seiner gewalt halten, sam di richter in den dorfern gewant habent czu tuen, sunder er schol iz enem, dem iz angevangt ist, auf purgel ausgeben, daz er seinen geschol mit dem rozze suech.
[c] Und stirbt daz rozze vor dem tag, so man iz behaben schol, so schol man di haut darlegen und der daz rozze scholt haben behabt, der swer selbdritter auf der haut, recht sam er auf dem rozze scholt haben gesworn. Ist aber daz rozze vorstoln oder abgeraupt, so swer auf dem chreutz mit sein czeugen; und velt der geczeugen ainer oder er selber, er muezze daz guet gelten, da daz rozze um geschacz waz.
[d] Wer auch ein rozze vindet auf dem velt und let iz ausrueffen czu dorffern und czu merckten und halt iz darnach ein iar oder lenger, iz ist darum nicht sein, sunder czu welcher czeit ener chumpt, der iz hat vorlorn, der mag iz wol vervahen mit recht.

[31] **Von schaden**
Nuer um czwairlai schaden tuet man chlager recht: daz ain haisset erbschaden und daz ander haisset gelopter schaden, der pewert ist.

[32] **Von purgelschaft**
Ein ellent man, der nicht purgel mag gehaben, der swert al tag ain ait; wer iz halt an dem charfreitag um chlain schuld, daz er sich dez stokes uberhef und der vencknusse.

[33] **Aber von purgelschaft. Item**
Daz ist ein altes recht an allen sachen, si sein um wunten oder um schuld: Stel ein man seinen purgel vor gericht sweigent oder redent, daz in richter und schephen sehent, und ener gem dem er purgel ist worden, er ist ledich; oder stelt sich ener selber, wi wol der purgel nicht da gegenwurtich sei, er ist dannoch ledich.

[34] **Awer von purgelschaft. Item**
Wi wol daz recht ist, daz ein purger, der auf funfczich phunt hat, purgel mag werden um einen totslack oder um semleich sach, doch hat der chlager schephen oder ander redleich sach, da er denselben schol mit uberwinten mag, man schol in nicht twingen, daz er purgel nem um funfczich phunt, sunder man schol im enen halten in eisnein panden uncz daz im ein recht geschech oder man schol als gewisse purgel von im nemen, da er sich lazze genuegen.

[35] **Von purgel um totsleg und um gelt. Item**
[a] Der plozleich purgel wiert, daz er den stellen velle vuer ein gericht, dem man schuld geit um einen totslack, stirb er vor dem tag, der purgel stelt in also toten vuer gericht und wiert ledick.
[b] Der aber aines purgel wiert um gelt auf ein gestellen, der dorf den nicht stellen toten vuer gericht, sunder er weweist iz selbdritter erber leut, daz ener tot ist vor dem tag, er wiert ledick.
[c] Item, erwen, diu erer vorvoder guet besitzen, di schullen gelten di schuld, do ier vorvodern purgel um sint worden, diweil si habent gelebt.

[36] **Wi man velt an dem aide**

Wer ainen aid schol sweren und nent ainen Chuntzlein, wan sich ener selber also hat genant, der swer wol; und nent er halt einen Chunraten, wi wol sich ener Chuntzel hat genant, er swert dennoch wol; und daz chumt davon, daz man taufet einen Chunraten und nicht einen Chuentzlein.

[37] **Aber um aide. Item**

Spricht der, der da sweren schol, „wez mir der schuld geit, wi er genant ist mit christemname“ und czaigt mit dem vinger auf in, er swert wol, wi wol er halt nennet mit aigem name. Ist halt daz, daz der, der da swert, enem dem er swert, mit unrechtem name nent, spricht er nuer darczue „oder wi er genant ist mit christemname“, er swert dennoch wol. Spricht awer der swerer an dem aide „wes mier Peter schuld geit“ und ener hat sich Paul genant, er swert ubel und verleust di sache.

[38] **Von dieb und von raube**

Wen verstolens oder geraubetez guet, ros, gewant oder waz iz ist, funden wiert in welden oder anderswo, daz schol der richter nicht so czehant czu seinem nutz nemen, sunder man schol iz iar und tag behalten und schol czu chirchen und czu gericht und auf den merckten lazzen schreien, wer iz vorlorn hab; und chumt niemant in iar und tag mit rechtem warchaihen, so schol man iz tailen in dreu tail, sam hie vor in der stathantvest geschriben stet.

[39] **Aber von dieb. Item**

Wer mit diephait pegriffen wiert, auf dem dorf man nicht sern, sunder mit der waren tat uberwint man in und richt hincz im. Also tuet man auch dem, pei dem man gerauptes oder gestolens guet vindet, daz er mit wizzen behalten hat den raubern oder den dieben und mit in geholen hat. Pei dem man aber nicht diephait vindet und der ee wol enthalten hat, der beret sich wol, wiert er um diephait angesprochen; mag er sich aber nicht bereden, so uberwint in der chlager selsibent; hat er aber ee ein pozze wart gehabt und ist ee um diephait beczigen, so muez er sich mit erwern czeugen weren und sein unschuld peweisen; mag er dez nicht getuen, so uberwint in der chlager selbdritter.

[40] **Von den, di diephait mit wissen halten. Item**

Wer diephait mit wissen halt oder der dieb wizzenleich herberget oder der ainen dieb ein laitter leicht oder im tuer oder ein venster offent oder der dez nachtes in der gasse specht, daz der richter deub icht vach, oder der, der den dieben ier geczeug machet oder in hilfet in welcher weiz daz sei, di sint alle hahens wert sam di dieb.

[41] **Daz chinder hinder vierczehen iaren nicht mag den galge verdienen. Item**

Diweil ein iunglinch vierczehen iar alt volchleich nicht ist worden, diweil verdient er nicht den galgen mit stelen, sunder hat er aigen guet, mit dem schol man di diephait czwivaltig gelten und schol auch dem richter nach genaden abtragen; hat aber er nicht aigen guet, so schol man in mit rueten an der schraiat haut und har abslahen.

[42] **Von hantvesten und von priefen**

[a] Geczeugen, di ier insigel an priefen habent, di schullen darum gepeten sein.

[b] Item, ist an ainer hantvest ich abgeschaben oder durchgestrischen und leicht ein ander schrift hin wider geschriben, so schol man mercken, ob daz sein an einer stat, da der hantvest chraft anleit, sam an einem name, sam ob man einen Hainreichen abtet und einen Chunraten scrieb, oder ob man ein genantes gelt abtet und mer oder minner schrieb oder ob man den tag, da di hantvest angegeben ist, lenger oder chuerczer schreib; in semleicher weis verleust di hantvest ier recht und wiert falsche.

[c] Ist aber daz abgeschaben oder daz durchstreichen oder daz ander schreiben an einer stat, da der hantvest chraft nicht anleit, so schol man sie darum nicht verwerffen.

[43] **Daz di hantvest pesser chraft haben wen czeugen**

[a] Hantvest habent darum pezzer chraft den geczeugen, daz sich di geczeugen mugen vergessen, dez di hantvest nicht entuen.

[b] Geczeugen wern auf oft verchert, daz di der warhait nicht gestent durch gab willen, durch vreunschaft willen oder durch anderlai sach willen, daz mag aber an hantvesten nicht geschehen.

[c] Geczeugen gesterwent auch, und so mugen si nicht gesten, hantvest aber di sterben nicht; und ob auch di czeugen tot sint, di hantvesten geschriben stent, dennoch hat ier czeugnus chraft.

[44] **Davon, wan hantvest uber hantvest wiert gegeben. Item**

[a] Wiert hantvest uber hantvest gegeben, so tot man di ersten hantvest mit der andern hantvest.

[b] Wiert ein hantvest gegeben czu genanten tagen oder czu iaren, wan di czeit verget, so hat di hantvest nimer chraft.

[c] Ein man mag ein hantvest als lang halten und sei nicht czaigen, wan sein czeit wer, daz ier recht verleust.

[45] **Wan man hantvest geit uber erb**

Geit ein herre einem diener ein hantvest uber ein erbe mit ausgenumen sachen, versaump er diselben sach, er pricht sein aigen hantvest.

[46] **Von ewigen hantvesten**

[a] Hantvest, di man steten geit oder einer gemain oder um ein ewigeu sach, di sint ewich; di man aber czu iaren geit oder czu etisleicher leute lewen oder um czerngenchleicheu sach, di sint nicht ewich.

[b] Ist daz, daz an dem piermeit, da ein hantvest aufgeschriwen wiert, ein loch ist, daz ee an der haut von natur ist gewesen, daz schat der hantvest nicht. Hat auch di hantvest alleu iereu insigel, di darin geschriben sint, wi wol si mer locher hab, di darum gestochen sint, daz man mer insigel daran scholt haben, si behelt dennoch ier recht.

[47] **Von gescheft und von selgerecht**

Wan daz lestz gescheft schol daz erst wider treiwen, so schol iz als guet geczeugen haben oder pezzer geczeuge dan daz erst. Wan auch daz ander gescheft nicht plocleich wider treibt daz erst, den sunder, daz iz eczleicher sach gestet, di der sel czu gehorent, di in dem ersten gescheft leicht nicht genant sint, dez mugen erwerr leut, ob ier halt nicht so vil sint, sam der, di pei dem ersten geschepft sint gewesen.

[48] **Von erbe und von aigen, wi iz erbe von vater und von mueter auf daz ander geslecht**

Man und weip ist ain leip, und darum geet magschaft an in an sam von einer wuertzen und von ainem haupp; und darum, wan man und weip oder vater und mueter an rechter ee miteinander sitzent, so sint ier eleicheu chint, si sein chnet oder maitt, an dem ersten stam und an der ersten sibp. Und derselben chinder chint, di eninchel haissen, di sint an der andern sippe und also vuerbaz abczeraiten uncz an di sechsten sippe, da get di magschaft aus. Und di letzten an der sippe, di haissen nagelmagen; wan sam der nagel daz letzt ist an der hant, von der aschel [!] ab her czu raiten, also sint di nagelmagen di letzten an der sippe und recht. Sam der mensche ie nechner ist ad der sippe czu vater und czu mueter, von den daz guet herchumt, also hat er auch pesser recht czu dem guet und seiner vorvodern erb czu besitzen.

[49] **Mit welchen schulden ein chint seins vaters erbe verwurcht**

[a] Ist daz, daz ein sun wizzenleich besleft daz weip, da sein vater mit cze schaffen hat gehabt, so verleust er sein erbtail.

[b] Vecht der sun den vater und halt in eisnein panten als lang, daz er darin stirbt, so verleust er sein erbtail.

[c] Spricht der sun den vater an um solich sach, di im an sein leben gen, iz sei dan, daz solich sache czu dez landez verderbnusse gehoren oder dez landezvursten an sein leben gen, so verleust er sein erbtail. Und mispart der vater gein dem sun mit den vorgeschriben drin sachen oder mit ier ainer, so verleust er als sein recht und der sun underwint sich dez guetes und der herschaft und geit dem vater sein notturft.

[d] Slecht auch der den vater vreffleich und unwerleich, domit verleust er sein erbtail.

[e] Wiert auch der sun ein diep oder diebez gesel oder tuet ein solicheu poshait, do er sein recht mit verleust, so hat er nimer tail an seines vaters guet.

[f] Hindert auch der sun den vater an sein lesten czeiten, daz er sein guet nicht schaft und selgeret nicht macht noch seinem willen, so verleust er auch sein erbtail.

[g] Wiert auch der sun ein spilman oder ein solich man, der guet nimpt vuer er, damit verleust er auch sein erbtail, iz sei dan, daz sein vater ein spilman sei gewesen oder guet vuer er hab genumen.

[h] Wil auch der sun um mesigs guet und um erlich und um pilleich sach dez vaters purgel nicht werden, so verleust er auch sein erbtail.

[i] Wiert auch der vater gevangen und der sun wil in aus der vanchnusse nicht ledigen, so verleust er auch sein erbtail.

[k] Wiert auch der vater von siechtum oder von andern sachen toracht und unsinnich und der sun phfligt sein nicht fleizzichleichen, domit verleust er sein erbtail.

[l] Vertuet auch der sun unnunczichleichen dem vater sein guet mer den halbs, so verleust er auch sein erbtail.

[m] Ist daz, daz ein tochter vor fumfundczwainczig iaren iern maittum pricht auf un e, so verleust si ier erbtail. Tuet aber siz nach fumfundczwainczig iaren, so verleust si ieres erbtails nicht, wan der vater der scholt si vor denselben iaren einem eleichem man haben gegeben.

[50] **Von anphahen der rosse**

[a] Einem phaffen mag man wol ein ros in wertleichen gericht anphahen, wan ein ros ist nicht ein geistleich dinch.

[b] Item, ein ros an wiert gevangen, der mag seinen kscholn wol gestellen, und wan daz ros an den dritten kschollen chumt, derselb schol iz behalten oder verliesen.

[51] **Von erb und von aigen**

Ein igleich man mag aus seinem erb wol venster machen in gmain gasser, aber in seins nachpaurs hoffe mag er nicht venster machen, er hab iz dan mit seinem urlaub.

[52] **Von aufhalten**

[a] In welchem gericht ein man seinen schuldiger vindet, da mag er in wol aufhalten oder sein guet und mag im czusprechen um schulde und her schol im antwurten mit einem rechten. Aber um erb und um aigen schol man einem man nuer czusprechen in dem gericht, da daz erb in gelegen ist.

[b] Man mag auch nicht ain man vuer den andern aufhalten oder im sein guet verpieten, ez sei dan, daz der chlager recht vader in dem gericht, da der antwurter in gesessen ist, und wiert im da recht versait, so halt er wol einen andern auf aus demselben gericht, wo er in vindet.

[53] **Von derstandem gelt**

[a] Derstet der chlager auf den antwurter berait phenning mit einem rechten, wan im der richter phant wil geben, begert er sein, der richter schol in ens gewalt gen und berait phenning suechen und vin er di, er schol seu dem chlager geben. Vint er aber nicht phenning, so schol er dem chlager phant geben und da schol im an genugen.

[b] Item, wer vor gericht um gelt wiert bechlait und laugent ein tail und bechent ein tail, e er swer um daz, dez er laugent, so schol er mit beraitem gelt und daz czu dem chreutz legen, das er bechent.

[c] Item, wer vor gericht bechent, er hab schuld vergolten, daz schol er selbdritter pewern und auf dem chreucz darum sweren.

[54] **Von rechnung**

Ist daz, daz ein man an den andern vor gericht rechnung begert, dez schol im der richter gestatten und schol gepieten, daz si so czehant auserhalb den vier penken rechen. Und mugen si sich nicht verrichten mit der rechnung, so schol dem chlager ein recht geschehen, auf den er chlagt, also ob si paideu, der chlager und der gelter, sein gesessen in demselben gericht. Ist aber daz, daz ier ainer von einem andern gericht ist, so schullen si haben ain raittach auf vierczehen tag. Darnach ob ein tail von eim andern lant oder von verren lanten ist und di schuld groz ist, da si um chriegent, ob si von chaufmanschaft oder von anderlai sach sei geschehen, so schullen si ein raittach aufschiewen auf seches wochen.

[55] **Von verpieten um gelt. Item**

Ist daz, daz ein purger ein herchomen gast, der in sein haus wandelt mit seinem guet, und in der purger aufhalt um gelt an dez richters urlaub, der schol dem richter czwenundsimczich chlainer phenning czu wandel geben. Daz der purger dem richter nicht eins wandels vervalle, so schol er den richter piten, daz er sein poten dar sent oder den putel und im den gast verpiet in seim aigen haus.

Ob er daz versaumet und ein ander den gast mit dez richters urlaub verpeut um gelt, der schol e von dem gast und von seim guet seins geltz rechtleich haben.

[56] **Von chlager und von dem antwurter**

Daz recht der stat wiert behalten daran, daz der hauzwiert um sein chinder, um sein chnecht, um sein diern und um alle, di sein prat essent, ob di er di wil rechtichleichen mag versten und verantwurten.

[57] **Von viech**

Daz ist ein alt recht: ob ein ros oder ein ochs oder ein hunt oder ein ander tier iemant laidigt, so schol der herre dezselben tiers, ob er wil um iz veriehen rechtleich, mag ers verantwurten; wil er aber nicht, so schol er dazselb tier dem gelaidigten menschen czu pesserung geben.

[58] **Von czins und von puerchrecht**

[a] Geit ein holde oder ein czinsman seinem rechten herren nicht seinen czins czu dem rechten tag, so mag er darum wol phenten selber an dez richters poten, oder pit er den richter, der schol im seinen poten czu helf darczu leihen; und daz phant, daz er nimpt, daz dorf er vor dem richter nicht aufpieten, den sunder mit vrumer leut gwissen mag er iz versetzen oder verchauffen. Vint er aber dreu iar nacheinander auf dem erbe, daz man im von czinst, nicht phant, so unterwinter er sich dezselben erbs mit einem rechten; idoch schol er alle iar vor dem gericht daz offenbaren, daz er um seinen czins phant hab gesuecht und hab sein nicht funden.

[b] Der czinsherre mag auch pazz mit seinem aide den czins behaben, den der czinsman selbdritter mag beweisen, daz er den czins hab gegeben.

[c] Czinsgelt, daz geit auch vuer andreu schulde.

III.

Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (9. VIII. 1352)

Amicabili salutacione premissa, ad instantivas preces per exhibitores presencium vestros coniuratos vestro nomine nobis porrectas nos Iacobus iudex et iurati Brunnenses de infrascriptis iuribus et statutis et consuetudinibus, quibus nostri convives mechanici in exercendis eorum operibus et laboribus regunt et hucusque soliti sunt regere, vos, ut subsequitur, duximus informare, *[1]* ante omnia volentes, ut sciatis, quia statuta talia non possunt uno tempore tanta firmitate stabiliri, quod postea mutacionem non paciantur. Cum enim ardua facta et negocia hominum sint temporalia et tempus sit mora motus rerum mutabilium, secundum fluxum motus succedit tempus et per consequens actus et cetera phisica variantur. Ea ergo, que pro nunc vobis scribimus, secundum status vestre civitatis, consideracionem populi et operariorum copiosiorem seu minorem multitudinem illuminate vestre discrecionis industria quemadmodum expedire viderit, nunc per addicionem, nunc per minucionem, nunc per transformacionem ac aliam conpetentem et racionabilem variacionem in futuro, cum loci, temporis et causarum qualitas, modus et oportunitas necnon urgens necessitas, si fortassis, prout diebus proxime preteritis, heu tempore generalis pestilencie accidit, talia pecierint et requisierint, in melius, commodius et utilius corrigere poterit et mutare. Nam sepissime illa, que consulte ordinantur et statuuntur, successu temporis consulcius revocantur. Et pro dicte intencionis confirmacione facit, quod in privilegiis et iuribus nostris originalibus scribitur sub hiis verbis: Decrevimus, ut XXIIII^{or} civium iuratorum de mercatu et aliis, que ad honorem et utilitatem pertinent civitatis, pro ingenio suo fideliter debeant ordinare, quorum ordinacionem nec iudex nec cives nec alter quispiam irritabit; quod qui presumpserit attemptare, solvat iudici penam ab eis statutam.

[2] **De magistris operariorum statuendis**

Primo statutum est, quod iurati, postquam de novo anno quolibet statuuntur, debent carnificibus, pistoribus, textoribus, panniparіis et aliis mechanicis, qui de hoc indigent, quatuor magistros de eorum opere preficere, qui diligenter videant, quod toto anno idem opus bene et fideliter laboretur et quod debitum forum in ipso servetur. Et specialiter magistris carnificum, pistorum et cauponum debent pro quolibet opere duos iuratos adiungere, qui una cum magistris scampna panum, maccella et tabernas visitent et debitum forum ibidem statuant et delinquentes accusent, quod emenda debita corrigantur.

[3] **De vendicionibus**

Item statutum est, quod nullus preemptor rerum quarumcumque ferinas sive carnes vel res cuiuscumque generis sint diebus singulis et precipue die fori quidquam emere presumat, quousque singnum publicum, quod extentum fuerat, deponetur.

[4—5] **De rebus comestibilibus**

Quia communis cibus hominum est panis, qui ex farina coquitur, ideo primo de officio molicionis est videndum.

[4] **De molendinatoribus**

[a] In molendinis edificium, quod vulgariter hymel dicitur, quia, ut communis est fama, furti speciem includit et occultat, non est habendum, sed lapis molaris lingno quodam subtili, quod vulgariter lauf dicitur, ab ipso lapide in latitudine duorum digitorum distante, debet circumduci, de cuius lingni ore seu foramine annona iam in farinam contrita et multa in lintheum capisterium vel aliud vas suppositum exeat. Et cum farina cessat exire, dominus annone foramen predictum leniter duobus ictibus tangit et quod exit, ipsius est; quod autem in foramine remanserit, molendinator tollet in communem porcorum inpinguacionem convertendo.

[b] Item, si annona nimis est mollis et est necesse, quod dividatur, quod vulgariter schroten dicitur, tunc lapis tegitur per saccum vel pannum, ne farina exinde evolet tamquam pulvis.

[c] Item, quando servi molunt triticum per modum, qui vulgariter dicitur schaiden, sive in multo sive in modico, tunc molendinatori tantum datur scutella parva, que in vulgari schaidschussel dicitur, plena de farina, non obstante debito precio vel tributo, quod dicitur môlrecht, quod de modio integro vel medio dari consuevit. Et racione illius scutelle molendinatrix tenetur famulis in scutellis lutibulo et licmine providere.

[d] Item precium servitorum pistorum est tale, quod de integro modio nichil plus datur quam de divisione tritici, quod dicitur schaiden, videlicet uni famulo quinque hellenses, et si plures sunt, unicuique dantur quinque parvi et expense; et si duo sunt famuli, finito labore recedit unus et alter manet ad colligendam farinam, cui tempore colleccionis dantur expense sine potu, et iste annonas et farinam in currum portabit et deportabit.

[e] Item de simplici molimento modii pistor dabit unicuique famulo quatuor hellenses et expensas. Civis autem vel communis homo pistor non existens expensas non dabit, sed de molicione mo̅dii duos grossos solvet, nisi fortassis per se vel familiam suam velit molere; tunc enim ultra tributum debitum nichil dabit.

[f] Item structuris molendini tenetur dominus construere de bursa sua, exceptis illis, que spectant ad ea, que vulgariter dicuntur radholcz, wellin et arm, ad quorum reformacionem molendinator quintum dabit denarium, et manu sua cum securi vel bipenni ad domum molendini quevis alia necessaria reparanda una cum aliis carpentariis, quos ipse reget et quibus dominus molendini in precio satisfaciet, laborabit.

[g] Item, si obstaculum funditus ruptum fuerit, dominus molendini suis denariis ipsum, molendinatore tantum labore manuum suarum addito, reparabit; si autem in parte destructum fuerit, molendinator ultra laborem suum quintum vel quartum denarium, secundum quod convenit, dabit ad obstaculum reparandum.

[h] Item aurige pro equis currum trahentibus de gracia dabitur metreta furfuris et quidquid equi residuaverint, ad communem porcorum inpinguacionem est addendum. Quicumque vero per se annonas suas ad molendinum duxerit vel portaverit, nichil dabit.

[5] **De pistoribus rubrica**

[a] Item pistores panem communem pistantes ab illis, qui panem melle dulcoratum seu tortas piperatas pistant, sunt divisi.

[b] Item pistores omnibus diebus panem recentem pistare possunt et eum ad vendendum exponere, et quanto melius et utilius, prout sibi in victualibus conquirendis laborare valebunt, in hoc non sunt per eorum consocios et cooperarios aliqualiter impediendi.

[c] Item licet magistri pistorum dicant, quod secundum antiquam consuetudinem pistori debitam quantitatem in pistando non servanti solum die dominico de mensa in foro XXXVI parvorum denariorum panis pro emenda recipiendus et in hospitale pauperibus sit mittendus, tamen ista consuetudine sicut corruptela in posterum abolita iurati statuerunt, quod eciam pro bono communi pauperum omni die iudex et iurati, cum necessitas exigit, possunt et debent panem debitam quantitatem non habentem de mensis pistorum vel alias ubi venditur tollere et inter mendicos distribuere et insuper pistores sic excedentes per emendam septuaginta duorum parvorum denariorum, vel graviorem vel minorem, secundum quod decreverint, ad servandum forum debitum coartare.

[6] **Item de textoribus et panniparіis**

[a] Item textores omnia stamina vera panniparіis texere debent.

[b] Item versa vice panniparii textoribus similiter stamina vera debent preparare.

[c] Item quicumque stamina cruda vendiderit seu vendere voluerit, preparata non debet stamina venundare. Et econverso, quicumque stamina preparata vendiderit, similiter cruda non debet vendere quoquammodo.

[d] Item filateria illa, que warf vulgariter dicuntur, vera et falsa et eciam stamina flava nequaquam vendi debent inposicionis ipsis secundum graciam faciende sub emenda.

[e] Item quicumque ab opere texendi ad opus pannipandi se transferre voluerit, ex licencia facere poterit et salvo iure cum ipsis paciendi et econverso.

[f] Item textor texet et pannos non preparet et econverso.

[g] Item stamina texta determinatam habeant longitudinem, videlicet triginta ulnarum, que vulgo ro ellen dicuntur, et habeant latitudinem ferri ipsis a iuratis dati, velut ab antiquis temporibus inolevit.

[h] Item forum crudum liberum sit non preparantibus nostris et advenis universis.

[i] Item quicumque convictus fuerit, quod verbo vel facto statuta suprascripta violaverit seu violare temptaverit, pena iuratorum, qui pro tempore fuerint, arcius puniatur et secundum statutum et modum gracie, quam ab ipsis habere poterit, absolvatur.

[k] Ad declaracionem statutorum prescriptorum pro sopienda lite nova de foro crudo, quod panniparii textoribus prohibere volebant, inter eos exorta per iuratos novos et antiquos diffinitum est pro textoribus, quod ultra eadem statuta, que in suo robore permanebunt, pannos, quos textores texerint et de sedibus ad preparandum immediate detulerint, et insuper eciam pannos, quos crudos in foro pro suis denariis emerint, panniparii debent eis sine contradiccione qualibet preparare.

[l] Ultra tamen illa, que ante pestilenciam bene servabantur, panniparii, qui vulgariter schorherren vocantur, iam sedes textriles habent et pannos in eis per eorum famulos texunt.

[m] Item panni sicut determinatam habere debent longitudinem, sic fines pannorum equalis longitudinis esse debent. Ex tali enim inequalitate frequenter illi decipiuntur, qui integros pannos emunt. Et panni scharherren debent habere in longitudine ad minus viginti octo ulnas.

[7] **Item de pannicidis**

[a] Item quicumque pannos de Gent, de Bruchsell, de Ypra, de Lovel, de Dorn vel pannos huiusmodi generis incidere seu divisim per ulnas vendere voluerit, in civitate residens et civis hereditates habens esse debet et collectam statutis temporibus, secundum quod iuratis iustum visum fuerit, expedire. Et similiter intelligatur de pannis Polonicalibus coloratis vel non coloratis et de pannis simplicibus dictis sagit vel loden, ita tamen, quod qui primos pannos nobiles plus solvant pro losunga, quicumque vero pannos Polonicales minus et ultimi qui pannos simplices iterum minus solvant, secundum quod iurati decreverint et dictorum pannos incidencium viderint facultates. Si autem losunga cum iuramento recipitur, tunc quilibet se ipsum taxat.

[b] Item ordinatum est, quod fora extra civitatem cum pannis visitantes solummodo pannos Polonicales et simplices sayc et loden ad eadem fora ducant.

[8] **Item de sartoribus**

[a] Statutum est, quod nullus sartor de cetero pannos incidere presumat, nisi prius officio sartoris deposito seu labore. Nullus eciam sartor vestes de novo faciat, quas in foro vendat.

[b] Item nullus renovator novum pannum incidat.

[c] Item nullus pecias de novo panno abscisas, que abschrothen dicuntur, in foro vendat, quia de hoc sartoribus oritur suspicio furti.

[9] **De carnificibus**

[a] Quia carnifices magnum dampnum pauperibus in vendicionibus pecorum facere consueverunt, statutum est, quod nullus carnifex aliquem civem in emendo pecora vel pecudes inpediat, sed quandocumque civis emere decreverit, carnifex cedere debet; et quicumque contrarium fecerit, sexagenam grossorum solvet pro emenda. Et similiter carnifices diciores non debent inpedire pauperiores nec per longam stacionem, quam circa pecora, que in foro venduntur, facere consueverunt, debet carnifex carnificem vel quemlibet alium hominem inpedire, sed statim, ut carnifex a vacca vel alio pecore recedit, alius quicumque accesserit liberam habet licenciam emendi; in qua si carnifex sibi restiterit, emendam solvet predictam.

[b] Item carnifices frequenter maccella tam diu clausa tenere consueverunt, quod carnes a pauperibus empte ante noctis crepusculum coqui non possunt. Statutum est ergo, quod quicumque iuratorum pro tempore est magister civium, ille potest facere campanam unam pulsare vel aliud singnum dare, quod hora conpetenti maccella aperiantur et carnes ad vendendum exponantur.

[c] Item, si tempore, quo maccella non sunt aperta, aliquis veniens carnes emere voluerit, quilibet carnifex, quem accesserit, potest eum in maccellum suum ducere et carnes licite sibi vendere contradiccione aliorum carnificum quiescente.

[d] Item carnifex omni die pecore vel pecudes ubicumque sibi placet potest emere et statim mactare et in maccellum portare et exponere ad vendendum, non obstante, quod vicinus suus carnes antiquas, fetentes, corruptas et putridas

fortassis habeat, quas nondum vendidit. Omnibus enim hominibus magnum esset dampnum et detrimentum, si recentes et novas habens carnes vendicionem malarum deberet carnium exspectare.

[10] **De cerdonibus diversis et sutoribus diversis**

[a] Item duplices sunt cerdones: quidam dicuntur Theutunicales, qui ex omnibus cutibus corea faciunt, sed alii dicuntur Bohemicales, qui tantum ex cutibus equinis et bovinis corea preparant et ex illis nigros calcios, quibus alba corea non supponunt, consuunt et faciunt. Postea sunt alii sutores, qui indifferenter ex omnibus coreis calcios simplices, suffurratos albo decoratos sotulares et alios faciunt qualescumque, et isti simul stantes in foro in mensis, quas superius cum plastis vel mattis tegunt, calcios suos vendunt. Ultimo sunt antiqui sutores, qui renovatores vocantur. Isti viles et pauperum calcios in alio loco fori stantes terre vel scabellis superponunt et vendunt.

[b] Item adhuc sunt quidam speciales cerdones, qui corea subtilia preparant et vulgariter dicuntur ircher, qui divisi sunt labore suo a predictis cerdonibus; unde eciam in foro distinctum locum habent, ubi opus eorum vendunt.

[11] **Item de propinacione vini**

[a] Item vinum propinare volens in civitate vel domum propriam vel conventam habere debet, ita quod tempore debito cum civibus contribuat.

[b] Item tantum unum socium secum propinantem habere debet et talis socius non debet esse advena vel hospes, sed civis propriam vel conventam in civitate habens residenciam.

[c] Item pincerna vini, qui de manu propinat mensuram, debet copiosius adinplere. Quod si facere contempserit, convictus per virum fidedingnum ducendus est absque mora omni occasione remota ad cippum fori, ubi continuabit tam diu, donec talentum parvorum denariorum solvet pro emenda.

[d] Item quicumque vinum carius et preciosius, quam per iuratos ad hoc constitutos sibi preceptum fuerit, presumpserit propinare, vinum perdat, cuius valor in usum transeat civitatis.

[e] Item de propinacione vini post pestilenciam plura alia scribi fecimus statuta, que in parte sunt mutata et adhuc frequenter secundum quod tempus postulat corriguntur, de quibus vos non credimus indigere.

[12] Item prescripta statuta vobis in scriptis transmissimus, non quod ipsa tamquam diffinitivas sentencias per iuratos latas in preiudicium alicuius allegetis vel aliquis ex vestris, cuiuscumque fuerit operis, velut sint perpetua ipsa pro se et suis cooperariis alleget, quia processu temporis secundum iuratorum conscienciam et civitatis utilitatem poterunt variari. Et si racione statutorum predictorum quis fortassis per quempiam fuerint transgressa, inter partes questio ad iudicium deducatur; illa non statim iuxta statutorum tenorem, sed secundum parcium allegacionem, accusacionem et responsionem debet per diffinitivam sentenciam terminari, prout consonaverit equitati.

[13] Preterea inter omnes mechanicos apud nos in Brunna congregaciones, quas faciunt et quas ab antiquo facere consueverunt, que vulgariter czeche vocantur, ita quod specialia sibi componunt statuta, sunt prohibite et simpliciter delete, ita quod in talibus czechis non debent aliqua nova statuta eis solis utilia et communi utilitati nociva ordinare. Pro salute tamen anime et in laudem dei si aliquid facere decreverint, hoc est licitum et honestum. Quicumque eciam de

novo Brunnam se transferre voluerit, carnifex, pistor vel cuiuscumque operis existens, ille cum iuratis concordans ius optinet civitatis et laborem, quem scit, exercet, prout utilius sibi visum fuerit expedire; nec oportet, quod congregacionem seu czecham priorum cooperariorum suorum, quos in Brunna reperit, precio vel pecunia obtineant quoquammodo.

Datum per copiam sigillo nostro clausam anno domini millesimo CCC quinquagesimo secundo, nona die mensis augusti.

IV.

Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherský Brod (21. XII. 1354)

Prudentibus et honestis viris Stoislao advocato, iuratis et communitati civium in Broda Hungaricali Iacobus de Ror iudex, iurati et rectores consilii civitatis Brunensis salutem et complacencie quantum possunt. Honoribus iuribus et approbatis dicte nostre civitatis consuetudinibus per omnia salvis, in nullo mutatis, illesis et intellectis, per nos et nostros, vos et vestros successores in futuro servandis, videlicet quod sicut hucusque facere consuevistis, sic et in posterum in causis dubiis discuciendis, in diffinitivis sentenciis super facto principali, super accessoriis, super incidentibus annexis et quibuslibet emergentibus ferendis, in appellationibus, quotienscunque et quandocunque partibus propter gravamina illata vel comminata vel quaslibet animas racionabiles et legitimas causas necessarium fuerit et oportunum videbitur, et in cunctis singulariter universis et universaliter singulis, que predictis accesserint, dato eciam, quod expressione indigeant nominanda, ad nos iudicem et iuratos Brunenses et quoslibet nostros posteros, qui iudicio et consilio Brunnensi prefuerint, recursurum habeatis. Instantivis vestris precibus ac desiderosis affectibus satisfacere cupientes, per modum simplicis informacionis, ut laboribus parcatis et expensis, quos et quas frequenter Brunnam veniendo super hiis, de quibus dubitatis, nos requirendo facitis, vobis Stoyslao advocato, iuratis presentibus ac eis, qui processu temporis vobis successerint, de libris, in quibus iura, privilegia, statuta et sentencias causarum dubiarum diffinitivas ab antiquo signari fecimus et in presenti signamus, scribimus subnotata, principium sumentes a iudice et iuratis. Cum enim ipsi ceteros corrigere teneantur et perfecta discipline correctio a se ipso sicut et dilectio incipere debeat, de ipsis primitus est agendum.

[1] Iudex in sui officii principio, quod diviti et pauperi equalem iusticiam faciat, super cruce signo passionis domini signata iuramentum prestabit corporale. Et debet iudex incompositos disciplinare et precipue noctis tempore ad intercipiendum furta et maleficia cum sua familia civitatem hinc inde pertranseundo custodire, ad quod iurati eorum sibi patrabunt auxilium cum effectu. Item iudex maniloquium et consilium iuratorum, nisi per eos vocatus vel si de factis suis ipsis habuerit loqui, non debet intrare, iuratosque tamquam legislatores reverenter tractare, nullas per se sentencias dictare, neminem sine ipsorum scitu captivare, emendas civitatis sibi non apropriare nec emendas ad eum pertinentes, nisi postquam a iuratis adiudicate sibi fuerint, recipere, in talique receptione pauperibus graciam facere, proscriptos et a civitate repulsos sine iuratorum consensu nullatenus reassumere, de sigillo et privilegiis civitatis, que iurati debent regere, se non intromittere. Et concludendo singulariter universa et universaliter singula iudex semper debet iuratos audire, eis obedire, ad ipsorumque consilium omnia negocia sui officii expedire.

[2] Item, ut civitas non fraudetur emendis in eius reformationem convertendis nec iudici in hiis, que sibi cedere debent, fiat iniuria, ex privilegiis civitatis hinc inde collecta sunt subscripta:

[a] Qui pro homicidio proscriptus fuerit, finito anno et die nequaquam civitatem intrabit, antequam marcam grossorum civitati assignet. Et in bonis proscripti, que reliquit, iudex terciam, actores terciam et uxor et liberi proscripti terciam habeant partem; uxore vero et liberis non existentibus eadem tercia per consilium civitatis recipiatur, in ecclesiarum et viarum reformationem convertenda.

[b] Item, si pro emenda homicidii solvuntur XXX^{ta} marce, in illis actores habent terciam, iudex terciam et similiter civitas terciam partem.

[c] Item, si pro amputacione manus, pedis vel alterius nobilis magni membri pro emenda dantur X marce, de illis actor tollet septem, iudex duas, civitas unam.

[d] Item, quicunque pro vulneribus proscriptus fuerit et postea in civitate raptus, de introitu domus decem et de exitu domus similiter decem talenta halensium solvet pro emenda, hoc est sex sexagenas et XL^{ta} grossos Pragenses; in quibus actor terciam, iudex terciam et civitas similiter terciam habet partem.

[e] Item, qui ad pugnam tensis arcu vel balista cucurrerit, iudici solvet LX^{ta} et civitati XL^{ta} grossos.

[f] Quicunque die forensi per homines forenses convictus fuerit, quod ad malum alterius gladium suum evaginaverit, solvet iudici quadraginta grossos et civitati LX^{ta}; et si denariis caruerit, manus eius perforetur cultello. Et in tali casu civitas plus habet quam iudex.

[g] Qui sentenciam a iuratis iuste latam contumaciter arguere presumpserit, solvet pro emenda X marcas, de quibus tercia pars cedit iudici et due civitati. Et hic iterum civitas plus habet quam iudex. A sentencia vero iniusta, postquam arguitur, et etiam a iusta cum moderamine verborum disciplina servata et licencia rogata fortassis sine emenda est licitum provocare, alioquin metu emende litigantes non presumerent ad maiorem audientiam appellare. Et dicta emenda debet solvi in iudicio famoso, sicut in aliqua civitate, ubi habetur copia sapientum. Pauperes autem et simplices in iudiciis villarum litigantes, si appellaverint contumaciter a sentenciis iustis, secundum numerum iuratorum illius iudicii pro quolibet iurato solvent LXXII halenses; et si arguens sentenciam inventus fuerit iuste appellasse, supportabitur de emendis.

[h] Item pro falso testimonio et pro periurio contra deum et sanctos prolata si quis per septem viros credibiles et honestos convictus fuerit, excidetur eius lingua vel redimat eam quinque talentis halensium, in quibus civitas habet terciam partem. Et solvitur ista emenda pro blasphemia in privato loco facta et pro periurio levis cause; sed pro blasphemia et falso testimonio solemniter factis solvetur maior emenda, videlicet post quemlibet iuratum quinque talenta halensium, que faciunt XX^{ti} sexagenas grossorum, de quibus civitas tollet duas partes et iudex terciam partem tantum.

[i] Item, si advena moritur in civitate intestatus, cives ipsius bona concludent anno et die et si nullus ea interim petiverit de propinquis vel sociis mortui, tercia pars dabitur pro anima defuncti et tercia cedet iudici et tercia convertetur in usum civitatis.

[k] Item, qui cum iniusta ulna, mensura vel pondere raptus fuerit, solvet prima vice iudici centum grossos, secunda vero vice si raptus fuerit, solvet duas

marcas, si tercia vice, solvet decem marcas. Et emenda prima vice est solius iudicis, secunda vero vel tercia vice cedens est pro tercia parte civitati, sed alie due partes ad iudicem pertinebunt.

[l] Item pro opera homicidii, quod vulgariter wollaist dicitur, dabitur actori marca, iudici ferto et civitati ferto grossorum.

[m] Item, qui alium impetit pro gravi domus invasione, in qua vulnera sunt commissa, et querimoniam suam per testes demonstrare non potest, solvet iudici XL^{ta} grossos et civitati XX^{ti}. Pro minori vero invasione, in qua tantum verba sunt commissa, si actor in causa cadit, solvet iudici LXXII halenses tantum.

[n] Item, si iurati pro communi bono aliqua statuunt, que sub emenda nominata servare precipiunt, quicunque in illam emendam inciderit, dabit de ipsa iudici terciam partem et alie due transeunt in usum civitatis. Et iudex pro sua tercia parte debet talibus statutis servandis curam apponere diligentem.

Et notandum: quicquid cedit de noviciis, de novo ius civitatis obtinentibus, hoc solius est civitatis, quia non est emenda. Novicius tamen in testimonium adventus sui pro eo, quod vulgariter urchund dicitur, duos iudici det halenses.

[o] Item, si incusatus pro causa sanguinis vel indiscipline respondendo vim allegaverit se vi repulisse, id est notbir, et hoc secundum iusticiam probaverit, tunc iudex non habet ius ad arma. Talia enim sunt arma defensoria, quibus licitum est homini uti. Si autem alio modo responderit et in causa ceciderit vel composuerit, tunc arma sunt iudicis. Talia namque sunt arma offensoria, quorum usus est prohibitus, sicut et offensio [est prohibita] iure etiam naturali.

[p] Et pro simplici evaginacione gladii cedunt iudici de extractione videlicet LX et de intrusione similiter LX hallenses, hoc est decem grossi.

[q] Quicunque vero cum gladio prefixorali acuto post interdictum inventus fuerit et per iuratum vel duos testes idoneos convictus, iudici tres fertones grossorum et civitati fertonem solvet pro emenda.

[r] Lancea, cuspis, securis et cetera talia offendicula sub emenda simili prohibentur.

[s] Item apud quemcunque infra ambitum civitatis cultellus longus, qui dicitur stechmesser, cingulo [suspensus] deprehensus fuerit, dabit iudici XX^{ti} grossos et cultellum vel ipsius manus transfodiatur cultello. Qui vero cultellum talem in caliga latenter portaverit et furtive, iudici det centum grossos vel manum amittat.

[3] Item de querimoniis notandum est, quod in causa pecuniali seu debitorum actor de uno reo simul et semel in iudicio tantum tres querimonias movere potest; pro vulneribus autem secundum numerum vulnerum potest querimonias multiplicare. Et si vulneratus infra triduum nullum accusaverit, postea neminem poterit accusare, nisi impedimentum tam legitimum, sicut loquendi impotencia vel consimile, intervenerit seu protestatio tam rationabilis interposita fuerit, propter que terminus dicti tridui merito debeat prolongari. Et idem ius observetur circa homicidia et operas vulgariter dictas wollaist et cetera talia.

[4] Quicunque etiam alium de homicidio vel invasione domus vel quocunque reatu consimili culpaverit, prius metsecundus iuret coram iudicio, quod nec invidie nec inimicicie causa, nisi de culpabili conqueratur; quod si non fecerit, actor ipse querimonie sue renunciabit, quam contra suspectum habebit. Et si suspectus et accusatus septem viris credibilibus se expurgaverit, innocens erit a iudice et actore. Et debet reus inter testes suos habere unum de iuratis vel loco

iurati duos residentes, hoc est in vulgari dicendo zwen gesessen man. Unde si habet iuratum, tunc metseptimus, si autem non habet iuratum, tunc metoctavus se expurgabit.

[5] Iuramentum etiam calumnie, id est worait in vulgari, nulli prestabitur extra iudicium, nisi ille, qui debet iurare, ita debilis sit, quod ad iudicium venire non possit; tunc iudex mittet ad eum cum nuncio suo duos vel plures honestos viros, coram quibus idem metsecundus prebeat iuramentum. Et sive vir sive mulier iuramentum calumnie prestare debens si iurando cadit, in causa succumbit. Pro opera eciam aliquis se mettercius virorum fidelium expurgabit.

[6] Item quicumque alteri amputaverit digitum vel ita vulneraverit, quod membrorum paciatur detrimentum, id est lem, iudici XL^{ta} grossos et leso centum grossos persolvet; si vero denarios non habuerit, secundum legem iudicetur de illo: oculum pro oculo, manum pro manu et sic de ceteris membris. Sed si fieri voluerit innocens, probet innocenciam suam metquintus probabilium virorum; et si homines habere non poterit, probet mettercius, inter quos de iuratis erit unus. Et istud ius etiam servetur in excussïone dentis. Et si plures dentes sunt excussi, equipollent pluribus digitis amputatis. Hoc ius etiam servandum est in vulneribus dictis vulgariter schambunten; et est vulnus pudorosum, post cuius sanacionem in facie hominis apparet macula indelebilis vel cicatrix, que crinibus non tegitur.

[7] Item, si quis aliquem vulneraverit ita, ut vulneratus convalescat sine lem, iudici XX^{ti} grossos et leso XL grossos persolvet; et si denarios non habuerit, sex septimanis detineatur captivus vel expurget se mettercius probabilium virorum. Et idem ius servetur, si accusatus confiteatur se hoc defendendo fecisse, si allegaverit notbir. Et negatio et defensio pari iure currunt.

[8] Pro amputatione vero manus, pedis, nasi vel alterius nobilis et maioris membri qui inculpabilis fieri voluerit, expurget se metsecundus probabilium virorum et uno iurato; et si non poterit hos habere, probet metseptimus probabilium virorum et liber sit. Denariis vero carens, secundum legem puniatur: oculum pro oculo et cetera.

In quorum testimonium presentes litteras vobis scribi et sigilli nostri appressione sub cera viridi iussimus consignari. Datum Brunne temporum naturalium et veri domini nostri Iohannis, magnifici marchionis Moravie, fratris excellentissimi principis, domini Karoli, Romanorum et Boemie regis incliti, anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quarto, vigesima prima die mensis decembris.

V.

Nálezy přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (z doby před vznikem právní knihy)

Incipiunt sentencie diffinite subscripte per cives Brunnenses civibus in Reddisch transmisse, per Nicolaum, olim notarium, compilate.

[1] Sentencias requisitas vobis sic decidimus:

[a] Primam videlicet, quod ille, qui iurato alapam ad effusionem sanguinis fecit, amputacione manus eiusdem puniatur.

[b] Ad secundam dicimus, quod arrestacio farine, quam ille civis vester cum uno iurato fecit, vim habet, non obstante eo, quod iudex in civitate existens proinde non fuerit requisitus.

[2] Ad interrogatam sentenciam dicimus, quod reus non obstante testimonio iudicis et antiqui iurati potest se ab huiusmodi incusacionibus expurgare, ut est iuris.

[3] Sentencias requisitas diffinimus:

[a] Primam videlicet, quod ille famulus iudicis illam temeritatem, quam fecit videntibus iuratis senioribus et modernis pluribus nec ipsis pepercit, debet emendare apud vos, sicut in vestra fuerit gracia. Item, ut scitis, actum vulneracionis illius negare non potest. Ideo si vulneratus mutilacionem, que lemd dicitur, pacietur in manu sua, iuxta hoc tenetur absque omni expurgacione emendare vulnerato; si autem vulneratus non mutilabitur, vulnerans emendabit de vulnere, ut est iuris.

[b] Secundam vero de Iudeo decidimus, quod ille, qui Iudeum de capite inpignoravit in platea civitatis vestre, tenetur pro emenda iudici LX hellenses.

[4] [a] Super primo vobis sentenciamus, quia in iuribus nostris scribitur sic: Actor omnes querimonias, quas facit, revocare potest sine emenda, preter illas, quas coram quatuor sedilibus et bancis iudiciariis proponit.

[b] Item de secundo sentenciamus: Ex quo tantum de minis et de velle occidere actor est conquestus, reus iudici pro deviacione iuramenti, si iudicium fuit peremptorium, quod vulgariter dicitur pantaydink, solvet quinque grossos, si autem non fuit peremptorium, solvet tantum unum grossum; et non variantur emende secundum diversos iudices, sed secundum diversos excessus et causas.

[c] Item de tercio sentenciamus: Si ille, cui civitas est inhibita, ita tamen, quod eam transire potuit, tarde venit in civitatem, iuratus ipsum sine emenda servavit; si autem ante noctem ad alium locum comodose transire potuit, solvet pro emenda LXXII parvos denarios.

[5] Super quo vobis sentenciamus: Ex quo ille, qui armata manu magistrum scolarum voluit occidere, de tali voluntate non est convictus nec eciam actu raptus, non est ad emendam aliquam obligatus.

[6] Daruber tayle wir euch czu aynem rechten: Ist daz, daz der lanther dem purger und den leuten gewalt und unrecht tuet, daz schullen sy payderseit vor dem hauptman clagen. Hat der purger aver daz sein vorschult und tuet ym der lanther recht, so vorloren di leut daz ir unpilleichen.

[7] Daruber tail wir euch czu aynem rechten: Stelt der wirt den hofherren, da er di sach aufscheubet, und bechent sein der hofherre und undierwindet sich der sach, der wirt ist ledig; tuet er aver des nicht, darnach schreibet uns her wider, wye di sach dann gehaldelt werd. Darnach well wir euch dann ayn recht leren.
[8] Vos domini iudex et iurati de Reddisch, cum homo fidedignus pro debitis inpetitus possit defendere res et corpus, informamus vos, quod secundum iusticiam non oportet aliquem pro pecunia seu pro debitis iuramenta calumpnie, que vulgariter dicuntur vorait, sed tantum pro homicidiis facere ac prestare. Unde exhibitorem presencium, Cunradum Stromayer, nostrum concivem, ad huiusmodi iuramenta nullatenus compellatis, sibi de iusticia providentes, sicut vestris faciemus, cum fuerit oportunum.
[9] Ad quesitam sentenciam, de quibus prescripsistis, quibus brasiatorium inter illas personas debeat adiudicari, respondemus: Si socer interfectoris per iuratum sufficienter demonstraverit se brasiatorium memoratum sua pecunia construxisse, quod ipse pocius quam alter ipsum debeat retinere; si vero non sufficienter probaverit, extunc iudex cum uxore interfecti de sepedicto brasiatorio intromittat.
[10] Vobis diffinitive respondemus, quod iurare debens, qui manu sinistra de cruce remota et abstracta manum dexteram supraposuit sine licencia, solum iudici pro emenda XII parvos et ius reiteracionis, quod vulgariter holung dicitur, pro una vice perdidit; unde dexteram manum debet de novo cruci supraponere et debito modo iurare.
[11] Super quo vobis respondemus, quod iura nostra dicunt sic: Si quis de homicidio incusatus fuerit confessus, quod id fecerit vim vi repellendo, id est notwer, si hoc ipsum probaverit metseptimus probabilium virorum, inter quos VII sit unus de iuratis principis, innocens erit.
[12] Daruber tail wir euch czu aynem rechten, daz ayn man auf gesessen purgel nach der statrecht aus mag geben czu aynem rechten und bewart daz frid; czwichsechen den sachen payderseit festicleich gepoten werd, daz aym tail dem andern icht poses warte.
[13] *[a]* Super dicto casu vobis sentenciamus: Ex quo Iudea publicacionem pignoris nullo tempore fecit nec post captivitatem nec tempore pactacionis, quando cum Christiano pro sorte et usura concordavit, Iudea Christiano pingnus suum solvet.
[b] Item respondemus, quod si ille, pro quo dominus Stephanus clientem suum misit, adhuc probare potest per iuratos, quod ipsum inpedivit, necessitas domini sui ipse uteretur.
[c] Item diffinitive dicimus: Si ille hospes sub institis percussus honeste se conservavit, tunc sufficit sibi pro pena percussio. Et quia furtum non est apud ipsum inventum, iudex debet sibi restituere pecuniam suam.
[14] Super quo vobis sentenciamus: Ex quo pacta ex convencione legem accipiunt et primo inter Christianum et Iudeum nulla facta est mencio nominata de usura nec postea obligacione stante inter Christianum et Iudeum aliqua racio inter eos est habita, racione cuius usura tunc accessa aliam super se recepisset usuram, sufficit, quod tantum ac[c]reverit super sortem, quantum fuit de debito principali.
[15] **De scabinis. Nota de scabinis, qui sentencias aliter exponunt, quam ipsis dantur.** Super quo casu vobis sentenciamus: Si iurati sub virtute sui iuramenti,

quod pro iusticia fecerint, dixerint, quod non ex malo dolo nec in dampnum alicuius sic sentenciam protulerunt, ad nullas emendas tenentur.
[16] **Item alia sentencia.** Super dicto casu, qui rarus est, diffinitive respondemus: Ex quo ille, qui famulum suum commensalem tormentis, ut premittitur, ad confitendum de furto, de quo fortassis innocens fuit, artavit, cum in hoc auctoritatem iudiciariam, quod sua non interfuit, iudicis et iuratorum potestate spreta frivole ac contumaciter sibi vir usurpaverit, famulum cum pollicibus utriusque manum ligatum tergotenus suspenderit, supratraxerit et infratraxerit et in eadem causa iudicialiter ventilata subcubuerit, ambobus est suis pollicibus detruncandus et per hoc famulo tormentato et iudici est plenarie satisfactum. Si eandem pollicum detruncacionem cum pecunia redimere voluerit, pro quolibet pollice solvet pro emenda quinque marcas grossorum Pragensium, hoc est in toto decem marcas, de quibus famulo per suspendium et incendium leso cedent quinque marce grossorum, iudici tres et opido Napadil due marce.

KONKORDANCE

Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice
1	1	40	39	79	78	117	116
2	2	41	40	80	79	118	117
3	3	42	41	81	80	119	118
4	4	43	42	82	81	120	119
5	5	44	43	83	82	121	120
6	6	45	44	84	83	122	121
7	7	46	45	85	84	123	122
8	8	47	46	86	85	124	123
9	—	48	47	87	86	125	124
10	9	49	48	88	87	126	125
11	10	50	49	89	88	127	126
12	11	51	50	90	89	128	127
13	12	52	51	91	90	129	128
14	13	53	52	92	91	130	129
15	14	54	53	93	92	131	130
16	15	55	54	94	93	132	131
17	16	56	55	95	94	133	132
18	17	57	56	95bis	95	134	133
19	18	58	57	96	95	135	134
20	19	59	58	97	96	136	135
21	20	60	59	98	97	137	136
22	21	61	60	99	98	138	137
23	22	62	61	100	99	139	138
24	23	63	62	101	100	140	139
25	24	64	63	102	101	141	140
26	25	65	64	103	102	142	141
27	26	66	65	104	103	143	142
28	27	67	66	105	104	144	143
29	28	68	67	106	105	145	144
30	29	69	68	107	106	146	145
31	30	70	69	108	107	147	147
32	31	71	70	109	108	148	146
33	32	72	71	110	109	149	148
34	33	73	72	111	110	150	149
35	34	74	73	112	111	151	150
36	35	75	74	113	112	152	151
37	36	76	75	114	113	153	152
38	37	77	76	115	114	154	153
39	38	78	77	116	115	155	154

Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice
156	155	201	200	246	245	292	291
156bis	—	202	201	247	246	293	292
157	156	203	202	248	247	294	293
158	157	204	203	249	248	295	294
159	158	205	204	250	249	296	295
160	159	206	205	251	250	297	296
161	160	207	206	252	251	298	297
162	161	207bis	—	253	252	299	298
163	162	208	207	254	253	300	299
164	163	209	208	255	254	301	300
165	164	210	209	256	255	302	301
166	165	211	210	257	256	303	302
167	166	212	211	258	257	304	303
168	167	213	212	259	258	305	304
169	168	214	213	260	259	306	305
170	169	215	214	261	260	307	306
171	170	216	215	262	261	308	307
172	171	217	216	263	262	309	308
173	172	218	217	264	263	310	309
174	173	219	218	265	264	311	310
175	174	220	219	266	265	312	311
176	175	221	220	267	266	313	312
177	176	222	221	268	267	314	313
178	177	223	222	269	268	315	314
179	178	224	223	270	269	316	314
180	179	225	224	271	270	317	315
181	180	226	225	272	271	318	316
182	181	227	226	273	272	—	317
183	182	228	227	274	273	319	318
184	183	229	228	275	274	320	319
185	184	230	229	276	275	321	320
186	185	231	230	277	276	322	321
187	186	232	231	278	277	323	322
188	187	233	232	279	278	324	323
189	188	234	233	280	279	325	324
190	189	235	234	281	280	326	325
191	190	236	235	282	281	327	326
192	191	237	236	283	282	328	327
193	192	238	237	284	283	329	328
194	193	239	238	285	284	330	329
195	194	240	239	286	285	331	330
196	195	241	240	287	286	332	331
197	196	242	241	288	287	333	332
198	197	243	242	289	288	334	333
199	198	244	243	290	289	335	334
200	199	245	244	291	290	336	335

Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice
337	336	—	381	428	423	474	469
338	337	383	382	429	424	475	470
339	338	384	383	430	425	—	471
340	339	385	384	431	426	476	—
341	340	386	385	432	427	477	472
342	341	387	386	433	428	478	473
343	342	388	387	434	429	479	474
344	343	389	388	435	430	480	475
345	344	390	389	436	431	481	476
346	345	391	390	437	432	482	477
347	346	392	391	438	433	483	478
348	347	393	392	439	434	484	479
349	348	394	393	440	435	485	480
350	349	395	394	441	436	486	481
351	350	396	395	442	437	487	482
352	351	397	396	443	438	488	483
353	352	398	397	444	439	489	483
354	353	399	398	445	440	490	483
355	354	400	399	446	441	491	483
356	355	401	400	447	442	492	483
357	356	402	401	448	443	493a	484
358	357	403	—	449	444	493b	—
359	358	404	402	450	445	494	485
360	359	405	403	451	446	495	486
361	360	406	404	452	447	496	487
362	361	407	405	453	448	497	488
363	362	408	—	454	449	498	489
364	363	409	—	455	450	499	490
365	364	410	—	456	451	500	491
366	365	411	406	457	452	501	492
367	366	412	407	458	453	502	493
368	367	413	408	459	454	503	494
369	368	414	409	460	455	504	495
370	369	415	410	461	456	505	496
371	370	416	411	462	457	506	497
372	371	417	412	463	458	507	498
373	372	418	414	464	459	508	499
374	373	419	415	465	460	509	500
375	—	420	413	466	461	510	501
376	374	421	416	467	462	511	502
377	375	422	417	468	463	512	503
378	376	423	418	469	464	513	504
379	377	424	419	470	465	514	504
380	380	425	420	471	466	515	504
381	378	426	421	472	467	516	504
382	379	427	422	473	468	517	504

Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice
518	504	563	547	—	593	653	639
519	504	564	548	—	594	654	640
520	504	565	549	609	595	655	641
521	504	566	550	610	596	656	642
522	505	567	551	611	597	657	643
523	506	568	552	612	598	658	644
524	507	569	553	613	599	659	645
525	508	570	554	614	600	660	646
526	509	571	555	615	601	661	647
527	510	572	556	616	602	662	648
527	511	573	557	617	603	663	649
528	512	574	558	618	604	664	650
529	513	575	559	619	605	665	651
530	514	576	560	620	606	666	652
531	515	577	561	621	607	667	653
532	516	578	562	622	608	668	654
533	517	579	563	623	609	669	655
534	518	580	564	624	610	670	656
535	519	581	565	625	611	671	657
536	520	582	567	626	612	672	658
537	521	583	566	627	613	673	659
538	522	584	568	628	614	674	660
539	523	585	569	629	615	675	662
540	542	586	570	630	616	676	661
541	543	587	571	631	617	677	663
542	524	588	572	632	618	678	664
543	525	589	573	633	619	679	665
544	526	590	574	634	620	680	666
545	527	591	575	635	621	681	667
546	528	592	576	636	622	682	668
547	529	593	577	637	623	683	669
548	530	594	578	638	624	684	670
549	531	595	579	639	625	685	671
550	532	596	580	640	626	686	672
551	533	597	581	641	627	687	673
552	534	598	582	642	628	688	674
553	535	599	583	643	629	689	675
554	536	600	584	644	630	690	676
555	537	601	585	645	631	691	677
556	538	602	586	646	632	692	678
557	539	603	587	647	633	693	679
558	540	604	588	648	634	694	680
559	541	605	589	649	635	695	681
560	544	606	590	650	636	696	682
561	545	607	591	651	637	697	684
562	546	608	592	652	638	698	685

Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice	Rössler	Edice
699	686	707	693	715	701	723	709
700	683	708	694	716	702	724	710
701	687	709	695	717	703	725	711
702	688	710	696	718	704	726	712
703	689	711	697	719	705	727	713
704	690	712	698	720	706	728	714
705	691	713	699	721	707	729	715
706	692	714	700	722	708	730	716

SEZNAM ZKRATEK

AČ	Archivní časopis
AM	Archiv města
AMB	Archiv města Brna
BMC	Catalogue of books printed in the XVth century now in the British Museum
BMD	Brno v minulosti a dnes
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CIB	Codex iuris Bohemici
ČAŠ	Časopis archivní školy
ČČM	Časopis Musea království Českého
ČMM	Časopis Matice moravské
ČNM	Časopis Národního muzea
ČSAV	Československá akademie věd
DA	Deutsches Archiv für Geschichte des Mittelalters
FF	Filozofická fakulta
GW	Gesamtkatalog der Wiegendrucke
MGH	Monumenta Germaniae historica
MIÖG	Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung
MVGDB	Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen
NA	Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte
OA	Okresní archiv
OSN	Ottův Slovník naučný
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
SB	Sitzungsberichte
SOA	Státní oblastní archiv
SPFFBU	Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity
StR	Studie o rukopisech
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně
VVM	Vlastivědný věstník moravský
ZRG GA	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung
ZVGMS	Zeitschrift des Deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens

OBSAH

ÚVOD 15

Dosavadní edice a ediční záměry 16
Prvotisk 16 — Rösslerova edice 17 — Čelakovského záměr 19 — Bretholzův záměr 20 — Záměr MGH (Schubart-Fikentscherová) 21 — Záměr Dřímalův a Boháčkův 23 — Nová edice a její koncepce 26

Geneze a charakter brněnské právní knihy 32
Starší představy o době vzniku a autorství 32 — Problém časového zařazení právní knihy 36 — Problém autorství 40 — Notář Jan a jeho působení v Brně 41 — Autorství myšlenky pořízení právní knihy 55

Koncepce právní knihy 58
Ideové základy 58 — Šíře a obsah pramenného základu 59 — Utřídění a klasifikace pramenů 60 — Forma uspořádání a zpřístupnění právní materie 60

Zpracování právní knihy 62
Vytvoření základní osnovy díla 62 — Aplikace abecedně řazených tematických okruhů na jádro právní knihy 64 — Prameny právní knihy a jejich zpracování 66 — Privilegia 66 — Kniha sentencí 75 — Naučení do Uherského Hradiště 78 — Naučení do Uherského Brodu 82 — Soubor starého práva 83 — Materiálová kompletace obsahu jednotlivých témat 84 — Využití římského práva 84 — Pořízení definitivní textové verze 86 — Notářův výklad k důležitým nálezům 87 — Aparát k postižení zastoupených právních témat 87

Kodex 90

Poznámky 122

EDICE 141

Iura originalia civium de Bruna (1243 ian. —.) 142

A. De actionibus 149
De accusationibus 166
De advocatis 169
De appellationibus 171

De aquis 174
De arbitris 176
De armis 180
De arrestationibus 181
C. De causis absentiae 188
De censibus 189
De citatione 191
De contractibus 192
De concessionibus 194
De conductione 196
De confessionibus 196
De curatoribus 198
D. De damnis 200
De debitis 204
De deposito 209
De dotalicio 211
E. De aedificiis 218
De electione 221
De emendis 221
De emptionibus 235
F. De feriis 240
De fideiussionibus 240
De fuga 244
De furtis 244
G. De gladiis 250
De gratia 250
H. De hereditatibus 252
De holung 266
De homicidio 266
I. De incendio 272
De interdicto 275
De invasione domus 276
De iudice 280
De iudiciis 284
De Iudaeis 289
De iuramentis 293
De iuratis 297
De iure 301
L. De litteris 305
De ludo 306
De luminibus 307
M. De mulieribus 308
De mortificatione 317
O. De officio pastoris 322
P. De pace 324
De poenis 326

27 března 1991

De pignoribus 336
De privilegiis 339
De procuratoribus 343
De promissis 343
De proscriptione 345
Q. De querimoniis 347
R. De renuntiationibus 349
De rescriptis 351
S. De sententiis 352
De servitutibus 353
De stupro 355
De successionibus 356
T. De teloneis 360
De testamentis 360
De testibus 372
De tormentis 386
V. De vulneribus 388

Privilegia regum aliorum 396

Poznámky 423

Přílohy 441
I. Nejstarší úprava brněnského městského práva z počátku 14. století 442
II. Nejstarší soubor brněnského městského práva (z počátku 30. let 14. století) v rozšířeném podání notáře Jana (1353) . . 450
III. Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (9. VIII. 1352) 491
IV. Právní informace rychtáře a přísežných města Brna pro Uherský Brod (21. XII. 1354) 497
V. Nálezy přísežných města Brna pro Uherské Hradiště (z doby před vznikem právní knihy) 501

Konkordance 504

Seznam zkratek 509

MIROSLAV FLODR

PRÁVNÍ KNIHA MĚSTA BRNA Z POLOVINY 14. STOLETÍ

I/ ÚVOD A EDICE

GRAFICKY UPRAVIL, PŘEBAL A VAZBU NAVRHL JAN JORDÁN
VYDALO NAKLADATELSTVÍ BLOK V BRNĚ PRO ARCHIV MĚSTA BRNA
V ROCE 1990 JAKO SVOU 955. PUBLIKACI
ODPOVĚDNÍ REDAKTOŘI FRANTIŠEK ZŘÍDKAVESELÝ, HANA KAŠPAROVSKÁ
VYTISKL TISK, KNIŽNÍ VÝROBA, S. P., BRNO, ZÁVOD 1
AA TEXTU 48,14, AA ILUSTRACÍ 1,17, VA 49,93
STRAN 512
TEMATICKÁ SKUPINA 02/63
NÁKLAD 3000 VÝTISKŮ
VYDÁNÍ PRVNÍ
47-015-90
CENA 100 KČS

knihy a nově hodnotí osobnost notáře Jana, analyzuje charakter a koncepci právní knihy a podává podrobný kodikologicko-paleografický rozbor rukopisu.

Edice právní knihy je dílem na vysoké profesionální úrovni, plně souměřitelným s nejnáročnějšími edičními pracemi svého druhu. Vzhledem ke středoevropským souvislostem brněnského městského práva v rámci obecného vývoje městského práva v období feudalismu lze předpokládat, že o edici této významné památky projeví zájem nejen naši, ale i zahraniční odborníci.

